

अथ द्वादशकोशानां संग्रहः

तत्रादौ मेदिनी १००००	तत एकाक्षरी २०००
द्वौ द्विरूपौ ४०००००	ततस्त्रिकाण्डशेषः ५०००००
अनेकार्थध्वनिमंजरी ६०००००	द्वारावली ७०००००
धनञ्जयः ८०००००	वररुचिकोशः ९०००००
नाममालाकोशः १०००००	मातृकाकोशः ११००००

अन्यकोशः

१२

॥ वाराणसी प्रसादस्य नियोगेन तु यत्नतः ॥ का
शी संस्कृतमुद्रायामङ्कितोऽयं विचक्षणैः ॥ १ ॥

श्रीकाशीजीमे

॥ ज्ञानवापीके पूर्वफाटकपरश्रीविश्वनाथजी
के पास श्री ३ पुतमहाराजशिवलालदुबेजीके
मकानमें छपी

॥ जिसको लेना होय उन्होने इसछापेखानेके कार्य
सम्पादक बाबू वाराणसी प्रसाद या कचौरिगली
में भार्दप्रतापसिंहजीके दुकानपर मिलेगी

संवत् १९२९

॥अथमेदिनीकोशःप्रारम्भः॥

॥श्रीगणेशायनमः॥

॥श्रीगणेशायनमः वृषांकायनमस्तस्मैयस्यमौलिविलंबिनी
जटावेष्टनजांशोभाविभावयतिजान्दवी १ पूर्वाचार्यकृतीर्वी
स्यशब्दशास्त्रनिरूप्यच नानार्थशब्दकोशोयंलिंगभेदेनक
थ्यते २ प्रायशोरूपभेदेनविशेषणवशात्कचित् स्त्रीपुंनपुं
सकंद्वेयविशेषोक्तेश्चकुत्रचित् ३ त्रिलिङ्ग्यांत्रिष्वितिपदंमिथु
नैतद्वयोरिति निषिद्धलिंगशेषार्थत्वंताद्यादिनपूर्वभाक् ४ रूपा
द्यत्तंलिङ्गमुक्तंलिपिभ्रांतिद्विरेकचित् विशेष्यनिघ्नेऽनुक्तेऽ
पिविज्ञेयावाच्यलिंगता ५ गुणेशुक्लादिकद्वाद्याःपुंसिस्युस्त
इतित्रिषु तीक्ष्णाद्याश्चगुणेक्कीबंगुणिलिंगास्तुतद्वति ६ क्लीब
पुंसोरपिस्त्रीत्वंकाप्यल्पत्वविवक्षया जातिवाचकशब्दानामपि
तत्स्त्रीविवक्षया ७ उद्भिदःप्रसवेक्कीबेहरीतक्यादयःस्त्रियां
पुष्येजातीप्रभृतयःस्वलिङ्गाव्रीहयःफले ८ प्राङ्गानार्थान्नत
ल्लिङ्गंद्वयोर्द्वेनचैकता शब्दावृत्तिर्नलिंगैक्येसप्तमीनविशेष
णे ९ क्लीबेनपुंसकेपुंसिस्त्रियांयोषितिचद्वयोः त्रिषुचेत्यादि
यद्रूपंतल्लिङ्गस्यैववाचकम् १० नानार्थःप्रथमांतोऽत्रसर्वत्रा
दौप्रदर्शितः सप्तम्यंताभिधेयेषुवर्तमानोविनिश्चितः ११ एक
द्वित्रिचतुःपंचषड्गुणानुक्रमात्कृतः स्वरकाव्यादिकाद्यांतवर्गे

मेदिनीकोशः २

कदिः

नानार्थसंग्रहः १२ नानार्थकोशपुस्तकभारार्जनदुःखद्वानये
 कृतिनः मेदिनिकरकृतकोशोविशुद्धलिंगोऽभिलिख्यतामकः १
 १३ कैकंमूकोब्रह्मणिसमीरात्मयमदक्षेषुभास्करेकामग्रथौ
 चक्रिणिचपतत्रिपार्थिवेतथा १४ मयूरेऽग्नौनपुंसिस्थात्सुख
 शीर्षजलेषुकमू॥ कदिः अर्कोऽर्कपणैस्फटिकेरवौतामे
 दिवस्पतौ १५ अंकोरूपकभेदाऽगचिन्दरेखाजिभूषणे रूपका
 शान्तिकोत्संगस्थानेऽर्कपापदुःखयोः १६ एकं संख्यांतरे श्रेष्ठे
 केवलेतरयोस्त्रिषु कर्कः कर्केनिलेवनहौशुक्लाश्वेदपर्णेघटे ॥
 १७ कंक शब्दद्विजेख्यातो लोहपृष्ठकृतांतयोः कल्काऽ
 स्त्रीघृततैलादिशेषेदंभेविभीतके १८ विट्पुट्टयोश्चपापेचत्रिषु
 पापाशयेपुनः काकः स्याद्वायसेवृक्षप्रभेदेपीठसर्पिणि १९
 शिरोऽवक्षालनेमानप्रभेदद्वीपभेदयोः काका स्यात्काकनासायां
 काकोलीकाकजघयोः २० रक्तिकायांमलप्लांचकाकमान्यांच
 योषिति काकं सुरतबंधेस्यात्काकानामपिसंहतौ २१ कि
 ष्कुर्द्वयोर्वितस्तौचप्रकोष्ठेऽपिकरेऽपिच कोकश्चक्रैकैज्ये
 ष्ठ्याखर्जूरीदुमदर्दुरे २२ लोको गृहाश्रितमृगपक्षिणोर्नागरेत्रि
 षु टंको नीलकपित्थेचखनित्रेटकनेस्त्रियो २३ जंधायांस्त्री
 पुमान्कोपेकोशासिग्रावदारणे तर्कः कांक्षावितर्कोहहेतुशास्त्रे
 षुकथ्यते २४ त्रिका कूपस्यनेमौस्या त्रिकं पृष्ठाधरेत्रये
 तौकं पुत्रेसुतायांचद्विकः स्यात्काककोकयोः न्यंकुर्मनौमृ
 गेषुसि नाकस्तुत्रिदिवंबरे २५ नाकुर्मन्यंतरेपृथ्वीधरव
 ल्मीकयोः पुमान् निष्क मस्त्रीसाष्टदंशतेदीनारकर्षयोः २६
 वक्षोलंकरणेहमपानेहमपलेऽपिच २७ पंको स्त्रीक
 र्दमेपापेपाकः परिणतौशिरो केशस्यजरसाशौक्लोस्याल्यदौ
 पचनेपिच २८ बकस्तुबकपुष्पेस्यात्कंदुश्रीदेचरक्षसि
 भूकं छिद्रेचकालेच भेको मंडूकमेघयोः २९ मुष्को

मेदिनीकोशा ३

कत्रिः

मोक्षकृत्स्येस्यात्संहतेवृषणेऽपि च मूक स्ववाचिनादैत्यरेकः
 रूपमंदयोः ३० राका तद्यंतरेकच्छ्रानवजातस्य स्त्रियाम्
 संपूर्णेदुतिथौ रेकः शंका नीचविरेचने ३१ रोकः स्तुत्रय
 भिदीत्यो रोकं नाविचलेबिले लंका रक्तः पुरीशास्वाशक्ति
 नीकुलतामुच ३२ लोको जनेपि भुवने वल्कं वल्कलश
 ल्कयोः वंक्ः पर्याणभागेनानदीपात्रेचभंगुरे ३३ शल्कं
 तुशकलेवल्केशको जात्यंतरेनृपे शंकुः संख्याः स्त्रियां दो
 भित्कीलाशकलुषेषु ना ३४ शंका त्रासे वितर्के च शाको ही
 पांतरेऽपि च शक्तौद्रुमविशेषे च पुमान्हरितकेऽस्त्रियां ३५ शु
 को व्यामस्रते कीरे रावणस्य च मंत्रिणि शिरीषपादपे पुंसि ग्रंथि
 पर्णेन पुंसकम् ३६ शुल्कं घट्टादिदेये स्याद्दुरादर्यग्रहे स्त्रियां
 शूका स्त्रीभृगदलघोः श्लोकः पद्येयशस्यपि ३७ शौकं सु
 कगणे स्त्रीणां करणे सूक् इत्यपि बाणवातोत्पले स्तोक् स्त्रि
 ष्वत्येचातके पुमान् ३८ कत्रिः अशोक स्त्रिषु निः शोके
 पुंसिकं केल्लिपादपे स्त्रियां तु कदुराहिण्या पारदे स्यान् पुंसकम्
 ३९ अलका कुबेरपुर्यामस्त्रियां चूर्णकुंतले अभीकः
 कामुके कूरे निर्भये त्रिषु नाकवौ ४० अनीको स्त्रीरणे सैन्ये
 प्यणुको निषुणाः ल्ययोः अलीक मप्रियेऽपि स्यादिव्यसत्येन
 पुंसकं ४१ अनूकं तु कुलेशीले पुंसि स्याद्गतजन्मनि अशुकं
 शलदणवस्त्रे स्याद्दस्त्रमात्रोत्तरीययोः ४२ अंतिकं निकटे
 वाच्यलिङ्गं स्त्रीशातलौषधौ चुल्यां ज्येष्ठभगिन्यां च नाट्योत्सा
 कथ्यतेऽतिका ४३ अलको धवलाः के स्याद्योगान्मादितकु
 कुटे अंबिका पार्वतीमात्रोर्ध्वतराष्ट्रस्यमातरि ४४ अंधिका
 द्यूतभेदे च रजन्यामपि योषिति अस्त्रिका तित्तिडी चाम्लोद्धार
 चो गेरिका मुच ४५ अर्भकः कथितो बाले मूर्खेऽपि च कशेऽपि च
 आनकः पटहे भेर्यामृदंगे घ्वनदंबुदे ४६ आढकी तु तुवर्ग्या

मेदिनीकोशः ४

कविः

स्त्रीपरिमाणः तरेत्रिषु आलोकस्तुपुमान्योतेदर्शनेबन्दिभाष
 णे ४७ आन्धिकं दिननिर्वर्त्यत्रिलिंगमथनद्वयोः नित्यक्रिया
 भोजनयोर्वैदेप्रकरणस्यच ४८ आतंको रोगसंतापशंकासु
 मुरजध्वनौ इस्वाकुः कटुतुल्या स्त्रीसूर्यवंशत्वेपुमान् ४९
 उल्लूकः पुंसिकाकाराविन्द्रेभारतयोधिनि उदकं एष्यत्काली
 नफलेमदनकंदके ५० उष्मकस्तुनिदाघेस्यादातुरेक्षिप्रकारिणि
 उष्ट्रिका मृत्तिकाभांडभेदेपिकरभस्त्रियाम् ५१ उर्मिकाचांगुलीये
 स्याद्दृष्ट्वाभंगतरंगयोः कनकं हेमिपुंसि स्यात्किं शुकेनागकेसरे ५२
 धत्तूरेकांचनारेचकालीयेचंपके गणिकरकस्तुपुमान्पक्षिवि
 शेषेदाडिमेपिच ५३ द्वयोर्मध्योपलेनस्त्रीकरकेचकमंडलौ क्र
 मुकस्तुपुमान्भद्रमुस्तकेब्रह्मदारुणि ५४ फलेकार्पासिकाया
 श्वपट्टिकालोध्रूगयोः कटको स्त्रीनितंबेद्वेदंतिनांदंतमंडने
 ५५ सामुद्रलवणेराजधानीबलययोरपि कटकाकटुरोहिण्या
 स्त्रियांन्योषेनपुंसकं ५६ कंटकोनस्त्रियांसुद्रशत्रौमत्स्यादि
 कीकसे नैयोगिकादिदोषेनौस्याद्रोमांचद्रुमांगयोः ५७ कर
 कोमस्तकेऽशस्यनालिकेरफलास्थनि कल्लंकोः केऽपवादेच
 कालायसमलेऽपिच ५८ कर्णिकाकरिहस्ताग्रैकरमध्यांगुलावपि
 क्रमुकादिच्छलांशेज्ज्वरादेकर्णभूषणे ५९ कणिकाकथ्यतेऽत्यं
 तसूक्ष्मवस्त्वग्निमंथयोः कचाकुस्तुदुग्धवर्षदुःशीलेचबिले
 शये ६० कंचुको वारबाणेस्यान्निर्मोकेकरभेपिच वर्धा
 पकगृहीतांगस्थितवस्त्रेचचालके ६१ कंचुक्यौषधिभेदेऽथ
 कारिका नटयोपिति कृतौविवरणश्लोके शिल्पयातनयो
 रपि ६२ नपुंसकंतुकर्मदौकारकं कर्तरि त्रिषु कामुकः कम
 नेऽशोकपादपेचाऽतिमुक्तके ६३ कामुकं धनुषि स्यान्नावे
 णौकर्मक्षमेऽन्यवत् काचुकः कृकवाको स्यात्पीनमस्तक
 कोकयोः ६४ क्षारकः पक्षिमत्स्यादिपिटकेजालकेऽपिच ॥

मेदिनीकोशः ५

कविः

कालिकाचंडिकाभेदेकात्स्न्यरश्चिकपत्रयोः ६५ क्रमदे
यवस्तुमूल्येधूसरीनवमेघयोः पटोलशाखारोमालीमांसीका
काशिवास्तच ६६ मेघावलौचकिंपाकोमहाकालफलाद्वा
योः कीचकोदैत्यभिहृतहतसस्वनवंशयोः ६७ कीटकः
कृमिजातौनानिष्ठरेपुनरन्यवत् कुलकं तु पटोले स्यात्सवह
श्लोकसंहतौ ६८ पुंसिवल्मीककाकंदुकुलश्रेष्ठेषुकथ्यते
सुल्लकस्त्रिषुनीचः ल्येकुशिको मुनिसर्जयोः ६९ कुषा
कः कपिवन्धुकैनापरोत्तापिनित्रिषु कुलिको नागभेदे स्याद्दु
भेदे कुलसत्तमे ७० क्षुरकः कोकिलासे स्याद्गोक्षुरेतिलक
दुमे कूपको गुणरसे स्यात्तैलपात्रे कंकदुरे ७१ उदपाने
ऽच्युतायां तु कूपिकाः भोगतोपले कूलकं न स्त्रियां स्तूपे
पुंसि स्यात्कृमिपर्वते ७२ कूर्चिका सूचिकायां च तूलिकायां
च कुड्मले कपाटकुडके क्षीरे विरुतावपि योषिति ७३ कृष
कः पुंसि फाले स्यात्कर्षके त्वभिधेयवत् कोरकोऽस्त्री कुड्म
ले स्यात्ककोलकमृणालयोः ७४ कौतुकं त्वभिलाषे स्याद्दु
त्सवेनर्महर्षयोः तथा परंपराया तमंगले च कुतूहले ७५ वि
वाहसूत्रगीतादिभोगयोरपि न द्वयोः कौशिको न कुले व्याल
ग्राहे गुगुलुशुकयोः ७६ कोषडोलूकयोश्च स्याद्विष्णुभिन्न
मुनावपि कौषिकी चंडिकायां च नदीभेदे च योषिति ७७ ख
नको नोदुरौ संधिचौरे त्रिष्ववतारके खड्गिको महिषीक्षीरफे
नशौनिकयोरपि ७८ स्यात्खोलकस्तुपाकेशिरस्त्रबल्मीक
पूगकोशेषु गणिकायूथीवैश्ये भीतर्कारीषु नातुदैवज्ञे ७९ ग्रं
थिकं पिपलीमूले गुगुलुग्रथिपर्णयोः करीरे पुंसि दैवज्ञे सह
देवारव्यपांडवे ८० गंडुकः पुंसि स्वङ्गे स्यात्संख्याविद्याप्रभेद
योः अवच्छेदेऽत्राये च गंडुकी सरिदंतरे ८१ ग्राहको घा
तिविहगे धान्यानां च गृहीतरि गांधिको लेखकेऽपि स्यात्सुगं

मेदिनीकोशः ६

कवि

धिव्यवहारिणि ८२ गुंडकोमलनेधूलौकलोत्तिस्नेहपात्र
 योः गृह्यकोनिघ्रकेछेकेगैरिकं धातुरुक्मयोः ८३ गोल
 कोविधवापुत्रेजारात्स्याचलिकेगुडे गोरंकुः स्यात्पुमा
 न्यक्षिभेदलग्नकबंदिनोः ८४ चषकोः स्त्रीसुरापात्रेमधु
 मद्यप्रभेदयोः चुलकः प्रसृतौभांडभेदेचुलुकवत्पुमान्
 ८५ चतुष्कीमसकहर्ष्यपुष्करिण्यंतरेपिच चारकः पा
 लकेऽश्वादेः स्यात्संचालकबंधयोः ८६ चित्रकं तिलके
 नातुव्याघ्रभिच्चंचुपाविषु चुंबकश्चुंबनपरेधूर्तायस्कोतयो
 रपि ८७ बहुग्रंथैकदेशेधटस्याह्वलंबने चुल्लकी
 शिशुमारोऽपिकुंडीभेदेकुलांतरे ८८ चुल्लिकानाटकस्यां
 गेकर्णमूलेचहस्तिनां चूतकः कूपकेष्याम्रजनकः पितृभू
 भुजोः ८९ जंबूकः फेरवेनीचेपश्चिमाशापतावपि जतु
 काजिनपत्रायां जेतुकं हिंगुलासयोः ९० जाहकोषो
 घमार्जारखट्वांकारुंडिकासूच जालकं कोरकेदंभकुला
 यानाययोरपि ९१ नपुंसिमोचकफलेस्त्रियांतुवसनांतरे गि
 रिसारजलौकायामपिस्याद्विधवास्त्रियां ९२ भटानामश्म
 रचितांभरक्षिण्यांचजालिका जालिकोवाव्यवद्रामजा
 लिजालोपजीविनोः ९३ जीवकः प्राणकेपीतशालकूप
 णयोरपि कूर्चशीर्षेपिपुंसिस्यादाजीवेजीविकामता ९४
 त्रिषुसेविनिवृद्ध्याशिजीविनोराहितुंडिके झल्लिकोद्वर्तनपटे
 स्त्रियांद्योतेचझिल्लिका ९५ आतपस्यरुचौझिट्यांदुंदुकः
 शोणकाल्पयोः डिविकाजलबिंबेस्यान्मोणकेकामुकस्त्रि
 यां ९६ तंडकः खजनेफेनेसमामप्रायवाचिच गृहदा
 रुतरुस्कंधमायाबहुलकेष्वपि ९७ तक्षकस्तुपुमान्वाग
 राजभेदेचवर्द्धको तारकोदैत्यभित्कर्णधारयोर्नह्योदृशि
 ९८ कनीनिकायामृसेचनपुमौस्त्रातरित्रिषु तिलकोदु

मेदिनीकोशः ७

कवि

मरोगाश्वभेदेचतिलकालके ९९ क्लीबसौवर्चलकोमोर्नस्त्रि
 यांतुविशेषके त्रिशंकुर्नाराजभेदेशलभेष्टदशके १००
 तुरुष्कःसिल्हकेम्लेष्ठेजातौदेशांतरेऽपिच तूलिकाकू
 र्चिकायांचशय्योपकरणेऽपिच १०१ दर्शकःस्यात्तृतीहारि
 दर्शयितृप्रवीणयोः दारकोबालकेऽपिस्याद्भेदकेत्वभिधेय
 वत् १०२ द्रावकोग्रावभेदेस्याद्विदग्धेमोषकेऽपिच दीप
 कंजागलंकारेवाच्यवद्दीप्तिकारके ३ दीप्यकश्चाजमो
 दायांयवानीवर्हिचूडयोः दुच्छुकोगंधकुट्यास्याद्विहा
 राद्यवकाशके ४ दूषिकातूलिकायांचमलेस्याल्लोचन
 स्पच धनिकासाधुनार्यानाधान्याकेत्रिसाधुधनिनोश्च ५
 स्याद्धनुकाकरिण्याधेनावपिनातुदानवविशेष धैनुकं क
 रणेस्त्रीणांधेनूनामपिसंहतौ ६ नर्तकःकेवलेपोटगलच
 रणयोर्नटे नर्तकीलासिकायांचकरेण्वामपियोषिति ७ न
 ग्निकापिकुमार्यास्यात्पुमान्क्षपणबंदिनोः नरकःपुंसिनि
 रयदेवारातिप्रभेदयोः ८ नंदकोहरिखड्गेचहर्षकेकुलपा
 लके नालीकःशरशल्यंगेष्वज्जरवंडेनपुंसकं ९ नाय
 कोनेतरिश्रेष्ठेहारमध्यमणावपि निर्मोकोमोचनेज्योम्निस
 आदेसर्पकंचुके १० नीलिकानीलिनीसुद्रोगशेफालि
 कासुच पराकस्तुव्रतेखड्गेप्रसेकःसेचनेश्वृतौ ११ प्र
 तीकोऽवयवेऽपिस्यात्प्रतिकूलविलोमयोः॥ पद्मकंस्या
 त्पद्मकाष्ठबिंदुजालकयोरपि १२ पक्षकस्तुपुमान्पार्श्वहा
 रेचपार्श्वमात्रके पल्यंकोमंचपर्यंकेवृषीपर्यस्तिकासुच
 १३ पताकावैजयंत्यांचसौभाग्यनाटकांगयोः पातुकः
 पतयालौस्यात्पपातजलहस्तिनोः १४ प्राणकःसत्वजा
 तीयेजीवकद्रुमचोलयोः पाटकःस्यान्महाकिष्कौकटका
 तरवाद्ययोः १५ अक्षादिचोलनेमूलद्रव्यापचयरोधसोः ॥

मेदिनीकोशः ८

कत्रि

पालंकः शल्लकी शाकभेदयोः प्राजिपक्षिणि १६ पावको
 ऽग्नौ सदाचारे वन्दिमंथे च चित्रके भल्लातके विडुंगेऽथ प्रिय
 कः पीतशालके १७ नीपे चित्रमृगे चालौ प्रियगौकुंकमेऽपि
 च पिण्याको स्त्रीतिलकल्के हिंगुबाल्हीकसिल्लके १८
 पिनाकोऽस्त्रीरुद्रचापे पांशुवर्षत्रिशूलयोः पित्तकस्त्रिषु
 विस्फोटे मंजूषायां पुनः पुमान् १९ पित्तको घृतपूपादोनेत्र
 रोगांतरेऽपि च पुलकः कृमिप्रभेदे प्रस्तरभेदे च मणिदोषे २०
 रामांचे हरिताले गजान्नपिंडे च गंधर्वे पुलाकस्तुच्छधान्ये
 स्यात्संक्षेपे भक्तसिक्तके २१ पुष्पकं रीतिपुष्पे च विमाने ध
 नदस्य च नेत्ररोगे तथा रत्नकंकणे च रसांजने २२ लोहकां
 स्ये मृदंगारशकट्यां च नपुंसकं स्यात्पुत्रिका पुत्तलिका
 दुहित्रोर्यावत्तूलके २३ नापुत्रे सरभे धूर्तेशैलचक्षुप्रभेदयोः
 पूर्णकः स्वर्णचूडे स्यान्नासास्त्रिन्यातु पूर्णिका २४ पृदाकु
 र्वृश्चिके व्याघ्रसर्पे चित्रकयोः पुमान् पृथुकः पुंसि चिपिटेशि
 शास्यादभिधेयवत् २५ पेचको गजलांगूलमूलोपांते च
 कौशिके पेटकं पुस्तकादीनां मंजूषायां कदंबके २६ कल्मी
 को रोगभेदे च नाकौ च पुनः पुंसकम् बंधूकं बंधुजीवे स्या
 त्बंधूकः पीतशालके २७ बंधकः स्याद्विनिमये पुंश्चल्यां
 स्याच्च बंधकी बाहुलः कर्कटे चाऽर्के दात्यूहे जलखातके
 २८ वराकः शंकरे पुंसि शोचनीयेऽभिधेयवत् बालकस्तु
 शिशव इव बालधौह्यहस्तिनोः २९ अंगुलीयकद्वीवैरवलये
 पुंसि वालिका बालायां बालुका पत्रका हलाकर्णभूषणे ३०
 वारकोऽश्वगतौ पुंसि वाच्यवत्स्यानिषेधके बालुका सि
 कता स्याद्बालकं त्वेलबालुके ३१ भर्मकं रोगभेदे स्या
 द्विडं ककलधोतयोः आमको जंबुके धूर्तसूयावर्त्ताऽश्वभे
 दयोः ३२ आलांकः करपत्रे स्याच्छाकभेदे च रोहिते महा

मेदिनीकोशः ९

कत्रि

लक्षणसंपन्नपुरुषेकच्छपेहरे ३३ भूमिकारचनायां स्याद्दे
 शांतरपरिग्रहे भूतीकमपि भूनिंबेरीष्यकर्पूरकेतुणे ३४
 शकौरेगकीटप्रभेदयोः ३५ मंडकः शोणकेतुस्तत्तरेस्यात्
 वर्चसि मंडकपण्यो मंडकी मल्लिको हंसमिद्यपि ३६ मल्लि
 कातृणश्चैपि मीनमृत्योत्रभेदयोः मामकं स्यात्मादीयाथै
 त्रिषु पुंसितुमातुले ३७ मातृका धातृका मातृदेवीभिर्द्वर्णमा
 लयोः मालिका ससला पुत्री ग्रीवालंकरणेषु च ३८ पुष्पमा
 ल्येनदीभेदे पक्षिभेदे तु मालिकः मेचकस्तु मयूरस्य चंद्रके
 श्यामले पुमान् ३९ तद्युक्ते वाच्यवत्की बंस्तोतौ जनांधकार
 योः मोचकः कदलेशियुनिर्मोचकविरागिषु ४० मोदकः
 स्वाद्यभेदे स्त्री हर्षुके पुनरन्यवत् यमकं यमजेशब्दालंका
 रे पुंसिसंयमे ४१ याजकस्तु गजेशो याज्ञिके व्यथयाज्ञि
 कः याजके च कुशे चाथयुतकं संशये युगे ४२ नारी वस्त्रांच
 ले युक्ते चलनायेऽपि यौतके युथिका म्लानके पुष्पविशेषे
 पि च योषिति ४३ रसिका स्त्री रसाले सुरसयोः सरसे त्रिषु
 रक्तकोः म्लानबंधू करक्तवस्त्रानुरागिषु ४४ राजिका
 पिचके दारे राजसर्षपरेखयोः रात्रकं पंचरात्रेनावेश्यावेष्मा
 ब्दवासिनि ४५ रूचको बीजपूरे च निष्के दंतकपोतयोः न
 द्वयोः सर्जिका क्षारेष्यश्वाभरणमाल्ययोः ४६ सौवर्चलेपि
 मांगल्यद्रव्ये चाप्युत्कटे पिच रुंडिका द्वारपिंड्या च दनिका
 पांरणक्षितौ ४७ रूपकं नाटके मूर्तका व्यालंकरणे पिच
 रेणुका पिहरेणो च नामदग्न्यस्य मातरि ४८ रोहकः प्रेतभे
 दे नारोढरि त्रिषु विश्रुतः लंपाको लंपटे देशे लासकालास्य
 कारिणि ४९ मयूरे लसके चायलूनको भेदिते पशौ लो
 चको मांसपिंडे क्षितारकायां च कज्जले ५० ललाटाभर

मेदिनीकोशः १०

कृत्रि

णेस्त्रीणांकदलीनीलवस्त्रयोः निर्बुद्धौकर्णपूरेचमूर्ध्वाभू
 श्लश्चर्मणि ५१ वस्तुकरोमकेपुंसिशिवमल्पकपर्णयोः
 वर्णकश्चरणेस्त्रीतुचदनेचविलेपने ५२ द्वयोर्नील्यादिषु
 स्त्रीस्यादुत्कर्षकश्चनस्यच वर्तकस्तुरबुरेऽथ स्यविहगे
 वर्तकीद्वयोः ५३ वंचकस्तुरबलेधूर्तगृहबभ्रौचजंबुके
 व्यलीकमप्रियाः कार्यवैलस्येष्वपिपीडने ५४ नानागरे
 श्चवाल्होकांवाल्होकांधीरहिंगुनोः ह्यवेतौपुंसिदेशस्य
 प्रभेदेतुरगोतरे ५५ बार्हकंरुद्धसंपातेरुद्धस्यभावकर्मणोः
 वार्षिकंन्यायमाणायांक्लीवंवर्षाभवेन्निषु ५६ बालकोः
 स्त्रीपारित्थ्येन्निषुस्यादंगुरीयके वितर्कस्तुपमानूहेसंश
 येचनिगद्यते ५७ विपाकःपचनेस्वादकर्मणोविसदक्फ
 ले विवेकःस्याज्जलद्रोण्यांष्टथभावविचारयोः ५८ रु
 श्चिकश्चद्रुणेराशौशूककीटौषधीभिदोः रुषांकःशंकरेसा
 धौभल्लातकमहत्वयोः ५९ वैजिकंशिग्रुतैलेस्याद्धेतौस
 द्योःकुरेतुना शलाकाशल्यमदनशारिकाशल्लकीषुच ६०
 क्षत्रादिकाष्टीशरयोःशल्लकीपशुरक्षयोः शंबूकोगज
 कुभांतेघांगेचशूद्रतापसे ६१ जलजंतुविशेषेचशुंबूकानन
 पुंसकं शुंबूका बलयेकंबावस्त्रीपुंसिशिरोरुजि ६२ शार्क
 कःस्यादुग्धफेनशर्करापिंडयोःपुमान् शिशुकःशिशुमा
 रेस्याह्वालकोलूपिनोरपि ६३ शीतकःशीतकालेचसुस्थि
 तेदीर्घसूत्रिणि शूलकःप्रावटेपिस्याद्रुमेपिपरिकीर्तितः
 ६४ सस्यकोमणिभेदेऽसौसंपकोमेलकेरतौ संपाक
 स्तर्ककेष्ट्रेत्रिषुनाचतुरंगले ६५ स्यमीकानीलिकायां
 स्त्रीस्यमीकोनाकुरक्षयोः स्वस्तिकोमंगलद्रव्येचतु
 ष्कगृहभेदयोः ६६ सरकोःस्त्रीसीधुपानेशीधुपानेषु
 सीधुनोः अष्ठिन्नाध्वगपेक्षौचसायकःशरखड्गयोः ६७

मेदिनीकोशः ११

कचतुः

स्थासकः पुंसि चार्चिक्ये जलादेरपि बुद्धे सूचकः सी
वनद्रव्ये बोधकेपि शुने शुनि ६८ ओतौका के सूतकोऽस्थी
पादेन द्वयोर्जनौ सृ दाकुर्नानिले वज्रे ज्वलने प्रति सूर्यके
६९ सेवकस्तु प्रसेवेनावाच्यलिंगोऽनुजीविनी सेचकः
स्यात्पुमान्मेघे वाच्यलिंगस्तु सेत्तरि ७० सैनिकः सैन्यरक्षे
च स्यात्सेनासमवेतके द्वारकः कितवेचौरे गद्यविज्ञानभेद
योः ७१ दुडुक्को वाद्यभेदे च मत्तदात्पूहपक्षिणि हेरुको
बुद्धभेदे स्यान्महाकालगणेपि च ७२ कचतुः भवेदलिम
कोभेकेपिकेऽलौपद्यकेसरे मधूकेऽप्यथालिपको भृगको
किलकुक्कुरे ७३ अंगारकः कुजेऽपि स्यादुन्मूकांशे कुरु
टके भवेदंगारिका चेक्षुकां डे किंशुककोरके ७४ स्याद
श्मंतकमुह्यानेमल्लिकाछदनेपि च आकल्पकस्तमोमे
हग्रंथावुत्कलिकामुदोः ७५ आक्षेपकोऽनिलव्याधौ व्या
धेनिंदाकरेपि च भवेदाश्वनिकश्चौरे शूकरे मूषकेपि च ७६
कथितोत्कलिकोत्कंठाहेलासलिलवीचिषु एडमूकोऽ
न्यलिंगः स्याच्छते वाक्श्रुतिवर्जिते ७७ कठिल्लकस्तुप
र्णाशे वर्षाभूकारविल्लयोः कपर्दको वराटे स्याज्जटाजूटे
च धू जटे ७८ कर्कोटकः स्यान्मालूरकाद्रवेयप्रभेद
योः कल्लविंकः पुमान्ग्रामचटकेपि कलिंगके ७९ कनी
निकातारकोष्णस्यात्कनिष्ठांगुलावपि कापटिकोऽन्यमर्म
द्वेष्टात्रे पुंसि शठे त्रिषु ८० काकरुको नग्नदंभस्त्रीजितो लू
कभीरुषु निबेकुरुबकः शोणाऽम्लानझिंटीप्रभेदयोः ८१
कुरंटकः पीतपुष्पा म्लानझिंटीकयोः पुमान् रुक्वाकुर्म
यूरपिसरटे च रणा युधे ८२ कोशातकः कवेपुंसि पटोल्या घोष
के स्त्रियां अथ कौकुटिकोऽदूरमेरिताक्षे च दांभिके ८३ कौ
लेयकः सारमेये कुलीनेऽथ श्वरालिकः ग्रामणी भंडिनारा

भेदिनीकोशः १२

कचतुः

चेप्युपधानेचपुंस्यय ८४ भवेद्गुणनिकानृत्यभून्याकेपाठ
निम्बितौ गोकेटको गोसुरकेस्पुवेचगवांसुरे ८५ गोमेद
कं पीतमणौकाकोलेपत्रकेऽपिच स्याद्गोकुलिकोवल्लिरेपक
स्थगव्युपक्षके ८६ अथघर्घरिकासुद्रधंदावादित्रदंढयोः ८७
चर्वरीको महाकालेकेशविन्यासशक्योः ८८ चंडालिका
किंनरायामुमायामोषधीभिदि अथचातुरकश्चक्रगंडौपुंस्य
भिधेयवत् ८९ गोचरेलोचनस्यापिचाटुकारेनियंतरि जर्ज
रीकंबहुस्त्रिदेजरातुरेपिवाच्यवत् ९० जीवंतिकागुड
च्यांचजीवारव्यशाकवंदयोः जैवातृकः पुमात्सोमेदीर्घायुः
रुशयोस्त्रिषु ९१ तर्तरीकं बहित्रेस्थानद्वयोः पारगेत्रिषु
तित्तशाकस्तुरवदिरवरुणेपत्रसुंदरे ९२ विवर्णकंगो
सुरकेत्रिफलायाकटुत्रिके दलाढकः स्वयंयाततिलेष्टस्या
चगैरिके ९३ फेनखातक्योनौगकेसरेचमहत्तरे दंढशूक
स्तुपुल्लिङ्गोराक्षसेचसरीसृपे ९४ दासेरकस्तुकरभेदासीपु
त्रेचधीवरे निधामकः कर्णधारेपोतवाहेनियंतरि ९५ नि
श्वारकः पुरीषस्यस्यधेस्वैरेसमीरणे निर्ग्रथकः स्यात्स
पणेनिष्फलेप्यपरिछदे ९६ प्रचलाकः शराघातेशिखंडेच
भुजंगमे प्रकीर्णकंचामरेस्याद्विस्तारेनातुरंगमे ९७ पं
चालिकास्त्रिपांवस्त्रपुत्रिकागीतिभेदयोः स्यात्पिप्पल
कं वक्षोजवृंतेसीवनसूत्रके ९८ पिंडीतकः स्यात्तगरेमद
नारव्यमहीरुहे अथपुष्कलको गंधमृगेक्षपणकीलयोः
९९ पुंडुरीकंसितांभोजसितछत्रेचभेषजे पुंसिच्याघ्रेऽपि
दिङ्नागिकोशकारांतरेपिच १०० भवेत्पूर्णानकंवर्द्धपने
चपटहेपिच फर्फरीकश्चपटेस्यात्फफरीकंतुमार्दवे
२०० बलाहको गिरौमेघेदैत्यनागविशेषयोः वराटकः
पद्मबीजकोशैरज्जौकपर्दके १ बकेरुकाबलाकाभिहा

मेदिनीकोशः १३

कचतुः

तावर्जितशाखयोः वरंडकस्तुमातगवेद्यायौवनकंटके २
 वर्तुलेऽथोवाणिजकोबाडवाग्नौवणिज्यपि वृंदारकः सुर
 पुंसिमनोज्ञश्रेष्ठयोस्त्रिषु ३ अथभ्रमरको भृंगेगिरिकेचाल
 कांतरे भट्टारको नृपेनाव्यवाचादेवेतपोधने ४ भयानक
 स्मृतोव्याघ्रेरसेराहौभयंकरे भार्याटिकः पुमान्भार्यानिर्जि
 तेहरिणांतरे ५ भवेन्मरुत्वकः पुण्यविशेषमदनद्रुमे मं
 डोदकं चित्तरागेक्कीबमातर्पणेपिच ६ भवेन्मंडलकं बिंबे
 कुष्ठभेदेचदर्पणे अथमर्कटकः सस्यभेदेवानरलहृतयोः ७
 मयूरकोप्यपामार्गेक्कीबतुत्याजनेपुनः माणवको हारमे
 देबालेकुपुरुषेपिच ८ मृष्टेरुको वदान्येपिमिष्टाशिन्यतिथि
 द्विषि रतर्हिकं स्याद्विचसंसुखस्थानेष्टमंगले ९ राधरेकः
 पुमान्सीरेसीरकेचपनेपले लालाटिकः प्रभोर्भाविदशिन्ध्या
 श्लेषणांतरे १० कार्याक्षमेलेखनिकः कथितोलेखहारके
 लेखेषु परहस्तेन ————— स्वहस्तस्यचलेखके ११ वर्तरु
 को नदीभेदेकाकनीडेजलावटे विनायकस्तु हेरं चैताद्वयपि
 प्रेजिनेगुरौ १२ वितुन्वकस्तु धान्याकेझाटामल मयूरके
 विशेषकांः स्त्रीतिलकेविशेषयितरिषु १३ विदूषक
 श्वाटुबटौपरनिंदाकरेऽपिच वैनाशिकः स्यात्सणिकेपर
 तंत्रोर्णनाभयोः १४ वैदेहकोवाणिजकेमृदाद्वैश्याकृतेपि
 च वैतालिकः पुमान्वेदितालेबोधकरेत्रिषु १५ शतानीक
 स्तुवृंदेस्यान्मणिराजप्रभेदयोः शालाटुकः शृगालेस्यात्सारमे
 येवलीमुखे १६ शिलाटकः पुमानद्विखेपपरकीर्तितः शृगा
 लिकाशिवायांस्यान्नासादपिपलायने १७ शृगाटकं भवेद्वा
 रिकंटकेचचतुष्पथैस्तानिकापिस्त्रीरादिसारमर्कटजालके
 १८ संदेशिकापिसुचुटीलोदयंत्रविशेषयोः संचारिकातु
 युगलेकुट्टनीघ्राणयोरपि १९ संधाटिकास्त्रियोयुग्मेकु

मेदिनीकोशः १४

कचतुः

द्विन्यांजलकंटके सुप्रतीकः शोभनांगेभवेदीशानदिग्गजे २०
 अथसैकतिकं मात्रयात्रामंगलसूत्रके नामन्यस्तेक्षपणके
 त्रिषुसंदेहजीविनि २१ सोमबल्कस्तुधवलखदिरंकदृफले
 पिच सौगंधिकंतुकल्हारेपद्मरागेपिकत्तणे २२ पुल्लिंगेगंध
 पाषाणेसुगंधव्यवहारिणि ॥ कपंच ॥ अनेडसूकमुद्दिष्टः
 शवेवाकृश्रुतिवर्जिते २३ स्यादाकुरित कंहासनखराघातभे
 दयोः उपकारिकोपकन्यापिष्टभेदेनृपालये २४ कस्यावे
 क्षकदृत्येषमुद्धोतोद्यानपालयोः रङ्गाजीवेकणखंगेहाः स्थेः
 थकटरवादकः २५ खादकेकाचकलशेबलिपुष्टेचजंबुके
 कृमिकंटकंतुचित्रांगविडंगोदुंबरेषुच २६ गोजागरिकंमं
 गलेपुंसिस्थात्कंटकारके चिलमीलिकातुकंठीभेदेखद्यौत
 विद्युतोः २७ अथोजलक रंकः स्यान्नालिकेरफलेऽबुजे
 शंखजललतायांचवारिवाहेचकीर्णितः २८ जलतापिकडल्ली
 सकाकेचीत्ररषयोश्चपुंसिस्थात् नवफलीकारस्त्रीनव्येनव
 जातरजोऽगनायोच २९ नागवारिकउद्दिष्टोराजकुंजरहस्ति
 पे गणस्थराजगरुडेचित्रमंखलकेपिच ३० स्याद्दीहिगजिकः
 कंगुधान्यचीनकधान्ययोः व्यवहारिकास्याल्लाकयात्रासं
 मार्जनीशुदे ३१ शतपर्विकातुर्दूर्वायांचचायामपियोषिति
 शीतचैपकदृत्येषस्यादातर्पणदीपयोः ३२ सूचसंतकड
 द्विष्टोवासंत्यामदनोत्सवे स्याद्धेमपुष्पिकायूष्यांचपकेहेम
 पुष्पकः ३३ ॥ कषट् ॥ ग्राममद्गुरिका ग्रामयुद्धेष्टं गीद्वप
 स्त्रियां मदनशलाकाकामोदीपकेभेषज्यसारिकयोः ३४
 मातुलपुत्रकदृत्यपिमाकतनयेफलेचधूर्तस्य वर्णवि
 लोडकएषल्लोकस्तेनेचसंधिचौरेच ३५ सिंदूर तिलक
 उक्तोमतंगजेस्त्रीतुकामिन्यां ॥ इतिकंतवर्गः रवैकंखमिद्विष्टे
 पुष्टेवेष्टुन्येविंदौषिहायसि संवेदनेदेवलोकेकर्मण्यपिनपुंस

मेदिनीकोशः १५

स्वैकं

कं १ रवहिः॥नरवीर्यीक्रीबयोःशुक्तौनखरेपुंस्वपुंसकं ।
 न्युरवःसम्पद्गुणोद्देशसाम्प्रःषट्प्रणवेवुच २ प्रेरवापर्यट
 नेप्यश्चगतौसंवेशनांतरे मुखंनिःसरणेव अ्रेप्रारंभोपाययो
 रपि ३ संध्यंतरेनाटकादेःशब्देपिचनपुंसके लेखोलेख्येसु
 रेलेखालिपिराजिकयोर्मता ४ रिखास्वगतिभेदेपिशूकशि
 ब्यांचनर्तने शंखःकंबौनयोषिन्नाभालास्थिनिधिभिन्नस्वे ५
 शारवापक्षांतरेबाहौवेदभागदुमांगयोः शिरवाशारवाबर्हिचू
 डालोगलिक्यग्र मात्रके ६ चूडामात्रेशिरवायांचज्वालायांप्र
 पदेपिच सखाभिन्नेसहायेनावयस्यायांसरवीमता ७ मुखं
 शर्मणिनाकेचस्फुरवापुर्यांप्रचेतसः॥ स्वत्रि ॥गोमुखं
 कुटिलागारेवाद्यभाडेचलेपने ८ पुंसिमातलिपुत्रेचमहादेव
 गणांतरे विशिखोराक्षसेक्रीबंनिशूलेमंडलांतरे ९ दुर्मु
 खःकपिभिन्नागभिदोर्नामुखरेत्रिषु प्रमुखःप्रथमेष्ट्रेष्टम
 यूरवःकिरणेपिच १० ज्वालायामपिशोभायांविशिरवस्तो
 मरेशरे विशिरवातुखनिज्यांचरय्यानलिकयोरपि ११ वि
 शारवस्तर्ककेस्कंदेस्त्रियामृक्षेकठिल्लके वैशाखोमासभे
 देःपिमंथानेचप्रकीर्तितः १२ स्फुमुखस्ताक्ष्यंतनयेशारवना
 गप्रभेदयोः ॥ स्वचतुः॥ भवेदग्निमुखीदेवेविप्रेभल्लात
 केस्त्रियां १३ अथाग्निशिखमुद्दिष्टकुसुंबेकुंकुमेपिच ॥
 लो गलिक्याख्योषधौचविशिल्यायांचयोषिति १४ दूंदुले
 रवाःमृतासोमलताशशिकलासूच अथवद्वाशिरवास्त्री
 स्यादुच्चदायांशिशोत्रिषु १५ महाशंखोमानुषास्थिसंख्या
 भेदालिकेषुच भवेद्वाघ्रनखंकंदगंधद्रव्यविशेषयोः १६
 नखक्षतांतरेक्रीबंशिलीमुखोःलिकांडयोः शशिलेखा
 कलाभागेगुडचीवृत्तभेदयोः १७ भवेत्स्वस्तिमुखोलेखे
 ब्राह्मणेवंदिनित्रिषु ॥ स्वपंच ॥मलिनमुखोःग्नौगो

मेदिनीकोशः १६

गैकं

लांगूलेपुंसित्रिषुतूरे १८ शीतमयूरवश्वद्रेघनसारेचापि
 पुल्लिंगः सर्वतोमुखउग्रचक्षेत्रज्ञब्रह्मणोःपुमान् १९ नपुं
 सकेतुपानीयेसुरवर्त्मन्यपिस्मृतम् ॥ इतिखातवर्गः ॥
 ॥ गैकं ॥ गौःस्वर्गेचबलीवर्देरश्मौचकुलिशेपुमान् ॥
 स्त्रीसौरमेयीदृग्वाणदिग्वाग्भूष्यपुभूम्निच १॥ गहिः ॥
 अगःस्यान्नगवत्पृथ्वीधरपादपयोःपुमान् अंगंगात्रेप्रती
 कोपाययोःपुभूम्निनीरुति २ क्लीबैकत्वेत्वप्रधानेत्रिष्वंग
 वतिचांतिके द्वंगःस्यादद्भुतेज्ञानेजंगमेगितयोरपि ३ ख
 गःसूर्येग्रहेदेवेमार्गणेचविहंगमे खड्गो गंडकशृंगसिबु
 द्भेदेषुगंडके ४ गोगस्तुगंगासंभूतेत्रिषुभीष्मेगुहेपुमा
 न् चंगस्तुशोभनेदक्षेदंगो स्त्रीस्यात्खनित्रके ५ खड्ग
 भेदेचजंघायांत्यागेक्षनेचवर्जने तुंगीनिशावर्चवयोःपुन्ना
 गनगयोःपुमान् ६ उन्नतेत्रिषुदुर्गोमानील्योःस्त्रीदुर्गमेत्रि
 षु नागंनपुंसकरंगेसीसकेकरणांतरे ७ नागःपन्नग
 मातंगवृराचारिषुतोयदे नागकेसरपुन्नागनागदंतकमु
 स्तके ८ देहानिलप्रभेदेचश्रेष्ठेस्यादुत्तरस्थितः पिंगा
 गौरोचनादिगुनालिकाचंडिकासुच ९ पिंगीशम्यापिशंगे
 नाबालकेतुनपुंसकं पूगस्तकमुकेरुदेफलसारेऽभिधेयव
 त् १० नदीभेदेमलप्वांस्त्रीभंगोजयविपर्यये भेदरेगतरंगे
 पुभंगासस्यातरेस्त्रियां ११ भंगश्रीयोनिवीर्येच्छाज्ञानवैराग्य
 कीर्तिषु माहात्म्यैश्चर्ययत्नेषुधर्ममोक्षेचनारवौ १२ भागो
 रूपाद्वैभवाभ्यैकदेशयोर्भृगुःपुमान् सुनौहरेतदंशुकेभृंगो
 धूम्यादपिंगयोः १३ मधुव्रतेभृंगराजेपुंसिभृंगीगुडत्वचि ॥
 भोगःसुखेधनेचाहःशरीरफणयोरपि १४ पालनेव्यवहारे
 चयोषिदादिभृतानपि मार्गोमृगमदेमासप्रभेदेऽन्वेषणाध्व
 नोः १५ मृगःपशौकरंगेचकरिनक्षत्रभेदयोः अन्वेषणे

मेदिनीकोशः १७

चपाज्वायांमृगी तुवनितांतरे १६ युगो रथह्लाद्यगेनद्वयोस्तु
 कृतादिषु युग्मेहस्तचतुष्केपिद्विनामौषधेःपिच १७ योगोःपू
 र्वार्थसंप्राप्तौसंगतिध्यानयुक्तिषु वपुःस्थैर्येप्रयोगेचविष्कंभादिषु
 भेषजे १८ विश्रब्धघातकेद्रव्योपायसन्नहनेष्वपिर्कामेपिचरे
 गो नारागेनृत्येरणसितौ १९ अस्त्रीत्रपुणिरागस्तुमात्सर्येलोहि
 तादिषु क्लेशादावतुरागेचगांधारादौनृपेपिच २० रोगकुष्ठौषधे
 व्याधौलंगस्तुसंगविद्भयोः लिंगंचिन्देःनुमानेचसार्वभौमप्रकृ
 तावपि २१ शिवमूर्तिविशेषेपिमेहनेपिनपुंसकं व्यंगोभेके
 चहीनांगेवंगंसीसकरंगयोः २२ वार्त्ताकेपिचकार्पासेपुंभूम्नि
 नीवृद्धंतरे वल्गुस्याच्छगलेपुंसिसुंदरेचाभिधेयवत् २३ वेगो
 जवेप्रवाहेचमहाकालफलेपिच शार्ङ्गःकार्मुकमात्रेपिविष्णोर
 पिशरासने २४ शृंगो वटाःश्रातकयोःपर्कट्यामपिचास्त्रियाम्
 शृंगंप्रभुत्वेशिखरेचिन्देकीडांबुयंत्रके २५ विषाणोत्कर्षयो
 श्वाथशृंगःस्यात्कूर्चशीर्षके स्त्रीविषायांस्वर्णमीनभेदयोर्त्र
 षभौषधौ २६ सर्गस्तुनिश्चयाध्यायमोहोक्ताहात्मसृष्टिषु ॥ ॥
 ॥ गन्त्रिः ॥ अयोगोविधुरेकूटेविश्लेषेकठिनोद्यमे २७ अनेगे
 मदनेनेंगमाकाशमनसोरपि अपांगस्त्वंगहीनेस्यान्नेत्रांतेतिल
 केपिच २८ आभोगोवरुणछत्रेपूर्णतायत्नयोरपि आयोगो
 व्यापृतौगंधमाल्योपहारबोधयोः २९ आशुगो मारुतेबाणे
 प्युद्देगंक्रमुकीफले उद्देगो प्युद्वाहुलकोद्देजनोद्गमनेषुच ३०
 उत्सर्गःपुंसिसामान्येन्यायेचत्यागदानयोः कलिंगःपूतिकरजे
 धूम्याटेभूम्निनीवृति ३१ नहयोःकौटजफलेमहिलायांसुयोषि
 ति कालिंगो भूमिकर्कारौदंतावलभुजंगयोः ३२ कालिंगी
 राजकर्कट्यांचक्रांगो मानसौकसि चक्रांगी कटुरोहिण्यांजि
 ह्नगोःहौचमंदगे ३३ तडागोःस्त्रीजलाधारविशेषेयंत्रकू
 टके तातगुःसुद्रतातेनाजनकस्यहितेन्निषु ३४ त्रिबर्गोद्य

मेदिनीकोशः १८

र्मकामार्थेस्त्रिफलापांकटुत्रिके वृद्धिस्थानस्येसत्वरजस्त
 मसिचेष्यते ३५ तुरगी चाश्वगंधापांतुरग श्रित्तवाजिनोः
 धारांगोःसौचतीर्थेचनरांगस्तुवरंडके ३६ मेहनेनद्वयोश्चा
 यनारंगःपिप्लीरसे यमजप्राणिनिषिटेनागरंगद्रुमेऽपिच
 ३७ निषेगःसंगतेतूणेनिसर्गारूपसर्गयोः नीलगुःस्यात्क
 मौपुंसिभस्मराल्यांतुयेषिति ३८ पत्रांग नद्वयोर्भूजैपद्यकेरक्त
 चंदने पद्मगश्चौषधीभेदेतथैवपवनाशने ३९ पूवगो वानरेभे
 केसारश्चौचोष्णादीधितेः परगःसुमनोरेणौधूलिस्नानीययोरपि ४०
 गिरिप्रभेदेविरव्यातावुपरागेचचंदने प्रयागस्तीर्थभेदेस्याद्यदेश
 तमरवाश्वयोः ४१ प्रयोगःकर्मणेऽपिस्यात्पुक्तौचनिदर्शने पतंगः
 गःशलभेशालिप्रभेदेपक्षिस्तूर्ययोः ४२ क्लीबंसुतेप्रियंगुःस्त्रीरा
 जिषकणयोरपि फलिण्यांकंगुसस्येचपुन्नागस्तुसितोत्पले ४३
 जातीफलेनरश्चेषेपांडुनागेद्रुमांतरे वरांगं योनिमातंगमस्तकेषु
 गुडत्वचि ४४ भुजगोहौचपिंगेचमातंगःश्वपचेगजे मृदेगः
 पदहेषोषेरक्तोगस्तुमहीसुते ४५ कंषिल्लेस्त्रीतुजीवन्त्यांक्लीबं
 विद्रुमधीरयोः रथाङ्गंनद्वयोश्चक्रेनाच कांगविहंगमे ४६
 वातिगःपुंसिभंटाक्याधातुवादिनिचान्यवत् विदेगस्त्रिष
 भिद्वेस्यात्कमिष्टेपुन्धपुंसकं ४७ विसर्गस्तुपुमान्दानेत्या
 गेचमलनिर्ममे विसर्जनीयेष्यपनभेदेपिचविभावसोः ४८
 विहंगस्तुत्रिलिंगःस्यादाशुगेचविहंगमे सर्वगंसलिलेक्ली
 बंसर्वगःशंकरेविभौ ४९ संभोगस्तुपुमान्भोगेसुरते
 जिनशासने सारंगःपुंसिहरिणेचातकेचमतंगजे ५०
 शबलेविषुद्देमांगो गरुडेपरमेष्ठिनि ॥ गचतुः ॥ ॥
 ॥ स्यादपवर्गस्त्यागेमोक्षकार्यावसानसाफल्ये ५१ ॥
 अभिषेगोनपुलिंगः पराभवाकोशशपथेषु ईहामृग
 स्तुपुंसिस्थात्कोकरूपकभेदयोः ५२ ॥ ॥ ॥

मेदिनीकोशः १९

गचतुः

५२ उपरागस्तुपुंसि स्याद्वाहुग्रस्ताः कंचंद्रयोः दुर्नयेग्रहक-
ल्लोलेव्यसनेपिनिगद्यते ५३ उपसर्गः पुमान्नांगभेदोप-
वयोरपि कटभंगस्तुशस्यानां हस्तच्छेदेनृपात्यते ५४ छ-
त्रभंगोः पिवैधव्ये स्वातंत्र्यनृपनाशयोः दीर्घाध्वगः पुमान्
प्रेलेख्यहारेतुभेद्यवत् ५५ मल्लनागोः भ्रमातंगेवात्स्या-
यनमुनावपि समायोगस्तुसंयोगे समवाये प्रयोजने ५६
संप्रयोगो रतेपि स्यादन्वितौ कर्मणेपि च ॥ गपेच ॥ ॥ क-
थाप्रसंगो वातूले विषवैद्ये च वाच्यवत् ५७ नाडीतरंगः
काकोले हिंडके रत हिंडके इति गांतवर्गः ॥ धैकं ॥ घोघं
ठायां घर्घरेनास्त्रियां तुकां चिघातयोः ॥ घट्टिः ॥ अघे तु
व्यसने दुःखे दुरिते च न पुंसकं १ अर्घः पूजाविधौ मूल्येषु
ह्रः स्याद्देहजानिले अगौ हस्तपुटेशस्तेष्वोघो वेगे जलस्य च
२ वंदे परंपरायां च द्रुतं नृत्त्योपदेशयोः मघामघी च न सन्ने-
धान्यभेदे यथाक्रमं ३ मघो ह्रीपांतरे मेघो मुस्ता जलदयोः पु-
मान् मोघा स्त्रीपाटलायां स्याद्धीननिष्फलयोस्त्रिषु ४ ल-
घुरगुरौ च मनोद्वेनिःसारे वाच्यवत् स्त्रीवं शीघ्रे च कृष्णागुरुणि
पृक्कानामौषधौ तु स्त्री ५ श्लाघास्त्रियां प्रशंसायां परिचर्या-
भिलाषयोः ॥ घत्रिः अनघो निर्मला पापमनोद्वेषभिधेयवत्
६ अमोघं सफले वाच्यवत् स्त्रीपथ्या विडंगयोः उल्लाघो
पिशुचो रुष्मेदक्षनीरोगयोस्त्रिषु ७ काचिघः कांचनेपि स्या-
च्छेमंडे मूषकेपि च निदाघो ग्रीष्मकाले स्यादुष्मस्वेदांबुनो-
रपि ८ पलिघः काचकलशे घटे प्राकारगोपुरे परिघो योग-
भेदेः स्त्रविशेषे र्गलघातयोः ९ प्रतिघः प्रतिघाते स्याच्छो-
षे विपरिकीर्तितः महार्घं स्तुमहामूल्ये त्रिषु स्याल्लावके पुमा-
न् १० सर्वाघो गुरुभेदे च सर्वसन्नहने पुमान् ॥ इति घां-
तवर्गः ॥ डैकं ॥ डः पुमान्विषये ख्यातः स्पृहायां विषयः

मेदिनीकोशः २०

चैकं

स्यच दूतिद्वान्तवर्गः ॥ चैकं ॥ चश्चंदेशेपुमानुक्तः कच्छ
 पेचंद्रचौरयाः चहिः अर्चा पूजाप्रतिमयोः कचः केशेगुरोः
 सुते १ बंधेषुष्कत्रणेपुंसिकरिण्यांतुकचा स्त्रियां काचः
 शिक्वेमणौनेत्रेरोगभेदेमृदंतरे २ कांचीस्यान्मेखलादाम्नि
 प्रभेदेनगरस्यच कूर्चमस्त्रीभुवोर्मध्येकठिनश्मश्रुकैतवे
 ३ कौंचोद्वोपविशेषस्यात्यक्षिपर्वतभेदयोः चर्चाचिंतास्था
 सकयोश्चर्चिकायांतुयोषिति ४ चंचातुनलनिर्माणेदणनि
 र्मितपूरुषे चंचू स्त्रोठ्यांस्त्रियापुंसिगोनाडीकेव्यदंबके ५
 त्वकूस्त्रीचर्मणिचलेचगुडत्वचिविशेषतः न्यङ्गीचनिम्न
 योर्नीचः पामरेवामनेपिच ६ प्राच्छन्दोदिशिदेशेचकालेच
 वाच्यलिंगकः पिचुर्नाकुष्टभेदेचकर्षेनूलेसुरांतरे ७ मोचः
 शोभाजनेपुंसिमोचा शास्त्रलिख्योः रुचिः स्त्रीदीप्तौशोभाया
 मभिष्वंगाभिलाषयोः ८ रुक्स्त्रीशोभाद्युतीलासुवचः कीरेच
 चौषधी शारीकायांचवाम्वाचभारत्यावचनेस्त्रियो ९ वीचिः
 स्वल्पतरंगेस्याद्वकाशेमुखेद्वयोः शचींद्राण्यांशतावयौत
 थास्त्रीकरणांतरे १० शुचिर्ग्रीष्माग्निभृंगारेव्याषाढेषुद्वमंत्रि
 णि ज्येष्ठेचपुंसिधवलेषुहेनुपहतेत्रिषु ११ सूचीतुसीवनद्र
 ज्येष्ठांगिकाभिनयांतरे ॥ चत्रि ॥ ॥ उदग्दिग्देशकाले
 पुवाच्यवन्नितयेऽव्ययं १२ कणीचीपुष्यितलतागुंजयोः शक
 टेस्त्रियां कचचोगर्दभांडेचसन्नाहेपटहेपिच १३ क्रकचः
 करपत्रेः स्त्रीग्रथिलारज्यतरोपमान् नमुचिस्तुपुमान्दैत्यभेदे
 कुसुमकार्मुके १४ नाराच्येष्णिक्पांनलोद्वाणांबुहस्ति
 नोः प्रपंचः संचयेपिस्याद्विस्तारेचप्रतारणे १५ प्रत्यग्दिग्दे
 शकालेषुवाच्यवन्नितयेऽव्ययं मरीचिर्मुनिभेदेनागभस्त्रावन
 पुंसकंम् १६ मारीचौरससोभेदेकक्कोलेयाजकहिजे मारीची
 देवताभेदेविपंची केलिवीणयोः १७ विकचः सपणेकेतौनाके

मेदिनीकोशः २१

शेष्फुटितेऽन्यवत् विरिचिर्नाविरिचश्चैकुंठेपरमेष्ठिनि १८
 रंकोचोमीनभेदेस्यात्त्वपेक्षीबंतुकुंठुमे सम्यक्स्याद्वाच्य
 लिंगंतुमनोद्देशेसंगतोपिच १९ ॥ चचतुः ॥ जलसूचिःकंक
 त्रोदिमत्स्यशृंगादपोरपि शिशुमारेचपुल्लिंगोजलोकायांतुपो
 विति २० मलिम्लुचोमासभेदेचौरज्वलनयोःपुमान् ॥ चपं
 च ॥ रतनारीचो नारीणांसीत्कारेचशुनिस्मरे २१ इतिचांत
 वर्गः ॥ ॥ छैकं ॥ छाछादनेस्त्रियांख्यातानिर्मलेन्यवदिव्यते ॥
 ॥ ॥ छट्टिः ॥ अछःस्फटिकभल्लूकमिर्मलेष्वछमव्ययम्
 १ आभिमुख्येऽथकछःस्यादनूपेतुन्नेकद्रुमे नौकांगेपुंसिवारा
 ह्यांचीरिकायांचयोषिति २ स्यादुछःस्तवकेस्तंवेद्वारभेदक
 लापयोः पिच्छाप्रगलटाकोशमोचाशात्मलिवेष्टके ३ भक्त
 संभूतमंडेचपंक्तावश्चपदामये स्त्रियांपुंसितुलांगूलेनद्वयोर्बद्ध
 चूडयोः ४ पुच्छःपश्चात्प्रदेशेस्याल्लांगूलेपुच्छमिष्यते म्लेच्छः
 पामरभेदेचपापश्चेऽपभाषणे ५ ॥ ॥ छचतुः ॥ महाकछ
 स्तुपुंसिस्यात्समुद्रेचप्रचेतसि ॥ इतिछांतवर्गः ॥ जैकं जोना
 मृत्युंजयेजन्यांतातमात्रेजनार्दने जूस्त्वरगमनेप्रोक्तासामा
 न्यगमनेस्त्रियाम् १ जूराकाशसरस्वत्यांपिशाच्यांजवने
 स्त्रियाम् ॥ ॥ जट्टिः ॥ अजश्चागेहरिब्रह्मविधुस्मरचपेहरे
 अज्जोस्त्रीशंखेनानिचुलेधन्वन्तरोचहिमकिरणे कूबपद्योः
 यानिःस्त्रीसमभूमौचसंग्रामे ३ ऊर्जस्तुकार्तिकोत्साहबले
 पुप्राणनेपिच कैजःकेशेविरिचेत्रकजंपीयूषपद्मयोः ४
 कुजाकात्पथनीदेन्यांकुजो नरकभौमयोः कुजोरक्षप्रभे
 देनान्युज्जोस्याद्वाच्यलिंगकः ५ कुंजोःस्त्रियांनिकुंजेपिहनौ
 दंतेपिहस्तिनां खेजाछंदःप्रभेदेस्त्रीकुटिलांघ्रोतुवाच्यवत् ६
 खजामयेप्रहस्तेऽथखजुःकीटांतरेस्मृतांखजूरीपादपेकंडांम
 जोमानेमतंगजे ७ वास्तुनःस्थानभेदेपिगंजाखनौसुराग्रहे

मेदिनीकोशः २२

जिकं

गोजः स्यात्पुंसिरीढायां भोडागारे तु नस्त्रियां ८ गुजा तु का
 कचिंचायां पटहेचकलध्वनौ द्विजः स्याद्वाहाणसत्रवैश्यदेतो
 डनेषु ना ९ द्विजा भार्याहरेणोचध्वजः स्याच्छैंडिके पुमान्
 नस्त्रियां तु पताकायां स्वद्वोगे मेद्वचिन्द्योः १० निजं स्त्रीपेचनि
 त्येचन्युज्जो दर्भमयस्तुचि कर्मरंगफले क्लीबं कुञ्जाधोमुखः
 योस्त्रिषु ११ प्रजालोके च संताने पिंजातूलहरिद्रयोः बले क्ली
 बंधे पुंसि व्याकुले त्रिष्वथो भुजा १२ द्वयोर्बाहौ करे मर्जः स्त्री
 शुद्धौ धावके पिच रजोरणौ परागे स्यादार्तवेचगुणांतरे १३
 रज्जुर्भेष्यांगुणे योषिद्राजिः स्त्रीपंक्ति लेखयोः रुजारोगे च भं
 गे थलाजः स्यादार्द्रतंडुले १४ नपुंसकमुशीरेशस्त्रियां पुंभूस्त्रि
 चासते ब्रजो गोष्ठाध्वबृंदेषु बाजो निःस्वनपक्षयोः १५ वेगे
 पुमानथ क्लीबे घृतयत्तान्नकारिषु व्याजः शाक्येऽपदेशेऽथ बी
 जमंकरकारणे १६ हेतुतत्त्वाधानशुक्रे सर्जुर्वणिजिजिद्युति
 स्त्रियां स्वंजो विधौरुद्रे स्वजः प्रस्वेदपुत्रयोः १७ क्लीबं रक्तेः
 थसंजः स्यात्सन्नद्धे संभृते त्रिषु ॥ जत्रि ॥ अंडजामृगना
 भौ स्यात्सरटेः द्वौ स्वगेद्वधे १८ अंगजं रुधिरं नंगकेशपुत्र
 गदेषु ना अंबुजो निचुले पुंसिकमले तु नपुंसकम् १९ अ
 सूकं स्याद्योगभेदे नारक्तेऽपि स्यान्नपुंसकम् कंबोजो हस्तिभे
 देऽपिशेखदेशविशेषयोः २० करजः स्याद्वाघ्रनखे करं जनस्व
 योः पुमान् कारुजः शिल्पिनां चित्रे वामलूरे गजार्भके २१ कां
 बोजोऽस्यांतरे सोमबले पुन्नागपादपे कांबोजीमाषपण्यां
 च बलस्य स्वरिः स्त्रियां २२ कुटजो वृक्षभेदे स्यादगस्त्यद्रोण
 योरपि गिरिजं त्वभ्रकेऽपि स्याच्छिलाजतुनिशैलजे २३ लोहे
 पि गिरिजागोरीमातुलुंग्योश्च योषिति जलजं कमलेशं खे
 नीरजं कुष्ठपद्मयोः २४ परंजस्तैलयंत्रे स्याच्छुरिकाफलफे
 नयोः बलजं गोपुरक्षेत्रेशस्य संगरयोरपि २५ बलजावर

मेदिनीकोशः २३

योषायांयूथ्यामश्ववणिकृस्त्रियांवणिज्यायांपुमान्वाणिज्यके
 चकरणोतरे २६ बाहुजःसत्रियेकीरेस्वयजाततिलेपिच भू
 मिजोनरकेंगारेसीतादेव्यांतुभूमिजा २७ वनजामुद्रप
 ण्यानामुस्तकेक्रीवमंबुजे सहजस्तुनिसर्गेनासहोत्थेपुनर
 न्यवत् २८ समजःपशुवृंदेनाविपिनेतुनपुंसकं सामज
 स्तुगजेपुंसिसामोत्थेपुनरन्यवत् २९ द्विमजातुशचीगौर्योः
 पुंसिमैनाकपर्वते ॥ जचतुः ॥ अहिभुगूबर्हिणतास्तेपुंसि
 काश्मीरजंपुनः ३० कुष्टकुंकुमयोःक्रीवेतिविषायांतुयोषिति
 स्तीराब्धिजंतुसामुद्रलवणेमोक्तिकेपिच ३१ पुमांस्तुषारकि
 रणेकमलायांतुयोषिति ग्रहराजोखौचंद्रेजघन्यजःकनी य
 सि ३२ वृषलेहिजराजस्तुचंद्रेःनतेगरुत्मति धर्मराजोपमे
 बुद्धेयुधिष्ठिररूपेपुमान् ३३ भरह्वाजोगुरोःपुत्रेव्याघ्रादारव्य
 विहंगमे भारह्वाजावनकार्पास्यानाद्रोणक्रविभेदयोः ३४ अ
 थभृंगराजउक्तःपक्षिविशेषंचमार्कवेभ्रमरे यक्षराटपुंसि
 धनदेमल्लानारंगचत्तरे ३५ राजराजःकुबेरेपिसावैभौमे
 सुधाकरे ॥ ॥ जपंच ॥ ॥ ऋषभध्वजएषोपिशंकरेचाहं
 दंतरे ३६ मुनिभेषजमागस्त्यहरीतक्यांचलंघने ॥ इतिजा
 तवर्गः ॥ जैकं ॥ झोझं टीशेसुरगुरौदैत्यराजेध्वनावपि ॥
 झहि ॥ झेझावातेतारवायोनष्टेपिकीर्त्यतेबुधैः झंझाध्वनि
 विशेषेचस्यादंबुकणवर्षणे ॥ इतिझातवर्गः ॥ जैकं ॥
 जःपुमान्त्स्याद्वलीवर्देशुकेवाममतावपि झोब्रह्मबुधविह
 त्सुस्यादज्ञोजडभूर्स्वयोः १ प्रज्ञस्तुपंडितेवाच्यलिंगोबुधोच
 योषिति राज्ञोराजप्रियायांचभार्यायांभास्करस्यच २ ॥ संज्ञा
 नामनिगायत्र्यांचेतनारविषोषितोः अर्थस्यसूचनायांचहस्ता
 द्यौरपियोषिति ३ ॥ जन्त्रि ॥ कृतज्ञःकुक्कुरेपुंसिमर्यादि
 न्यभिधेयवत् क्षेत्रज्ञआत्मनिष्ठेकेदैवज्ञोगणकेपुमान् ४

मेदिनीकोशः २४

देवद्वेष्टणिकायां स्त्री सर्वज्ञः शिवबुद्धयोः ॥ इति जातवर्गः
 ॥ ॥ टैकं ॥ टः पुमान्वा मनेपादे निःस्वनेपि क्वचिन्मतः ॥ ॥
 टट्टि ॥ ॥ अट्टं भक्ते च शुष्केनाक्षौमेः त्वर्थे गृहान्तरे १ इष्टमा
 शंसितेपि स्यात्पूजिते प्रेषसिन्निषु सप्ततंतौ पुमान् क्लीबे संस्कारे
 क्रतुकर्मणि २ इष्टिर्मताः भिलाषेपि संग्रहश्लोकयागयोः
 कटः श्रोणोद्वयोः पुंसि फिलिंजेऽतिशये शिरे ३ समये गजगंडे
 च पिप्पल्यांतुकटीमता कटुस्त्री कटुरेहिण्यां लताराजिक
 योरपि ४ नपुंसकमकार्ये स्यात्पुल्लिं गेरसमात्रके त्रिषु तट्ट
 त्सु गंध्योश्च मत्सरेपि खरेपि च ५ कष्टंतु गहने कच्छे कुष्ठं रोद
 नरावयोः कुटः कंठे पुमान् स्त्री घटे स्त्री पुंसयोर्गृहे ६ कु
 टी स्यात्कुंभदास्यां च मुरायां चित्रगुच्छके कूटोः स्त्री निश्चले
 राशौ लोहमुदूरदंभयोः ७ मायाद्रिभृंगयोस्तु छेसीरावयव
 यंत्रयोः अनृते चाथ कृष्टि स्यादाकर्षे स्त्री बुधे पुमान् ८ कोटिः
 स्त्री धनुषोऽग्रेऽश्वी संख्याभेदप्रकर्षयोः खटो धकूपकफयोः प्र
 हारांतरदंभयोः ९ खाटिस्त्वसद्गृहेपि स्यात्किणेशचरये स्त्रियां
 खेटः कफे ग्रामभेदे चर्मण्यस्त्वर्वति त्रिषु १० अथ गृष्टिः सक
 लतगवी वदरयोस्त्रियाम् घटः समाधिभेदे भशिरः कूटकुटे पुच
 ११ घटा घटनगोर्ही भघटना सुचयोषिति घृष्टिः स्त्री घर्षणस्य
 ह्रीविष्णुकांता सुनाकिरौ १२ घोंटा तु वदरी पूगवृक्षयोरपि यो
 षिति चटुश्चाटौपि चिं डे च व्रतिनामा सने पुमान् १३ जटाल
 ग्नकचे मूले मांस्यां प्लसे पुनर्जटी जुष्टंतु क्लीबमुच्छिष्टे सेवि
 ते वाच्यलिंगकं १४ झाटो निकुंजे कांतारे व्रणादीनां च मार्ज
 ने तटं नपुंसकं क्षेत्रे प्रतीरे तु तटी त्रिषु १५ त्वष्टा पुमान् देव
 शिल्पितक्ष्णोरादित्यभिद्यपि त्रुटिः स्त्री संशये स्वल्पे सूक्ष्मे
 लाकालमानयोः १६ त्रोटिः स्त्री कटुफले च च्वां खगे मीनां
 तरेऽपि च दिष्टं देवे पुमान् काले दिष्टिर्मुत्परिमाणयोः १७

भेदिनीकोशः २५

स्त्रियादृष्टिस्त्रियांबुद्धौलोचनेदर्शनेपिच धटोदिव्यतुलायांस्या
 ऊर्द्धा चीरेचवाससः १८ नटीनल्यौषधेस्त्रीस्यात्तैलूषाशो
 कयोःपुमान् पटश्चित्रपटवस्त्रेःस्त्रीप्रियालद्रुमेपुमान् १९ प
 टुर्दक्षेचनीरोगेचतुरेप्यभिधेयवत् पटोलेतुपुमान्क्लीबेष्ठत्राल
 वणयोरपि २० पट्टः पेषणपाषाणेव्रणादीनान्चबंधने चतुष्यथे
 चराजादिशासनोत्तरपीठयोः २१ पटिः स्त्रीपटभेदेस्याद्वागुलो
 कुम्भिकाद्रुमे पुष्टिः स्त्रीपोषणेवृद्धौफटातुफणदंतयोः २२ व
 टी त्रिषुगुणेषुसिस्यान्न्यग्रोधकपर्दयोः भटः स्यात्पुंसिवीरेचवि
 शेषेपामरस्यच २३ भृष्टिः स्याद्भर्जनेशून्यवाटिकायांचयोषि
 ति म्लिष्टं त्रिष्वव्यक्तवाचिम्लानेमुष्टिर्दृष्टयोःफले २४ बट्ट
 पाणोत्तरौयष्टिः पुंसिस्याद्भुजदंडके द्वयोर्हार्तरताभाग्योर्मधु
 काशस्त्रभेदयोः २५ रिष्टं सेमाशुभाभावेपुंसिस्वङ्गेचफेनि
 ले रिष्टिः स्वङ्गेनाशुभेस्त्रीलाटोदेशांतरैःशुके २६ वाटो मा
 र्गवृत्तिस्थानेस्यात्कुटीवास्तुनोःस्त्रियां चिटोः द्रौलवणेषिद्धेभू
 षिकेखदिरेपिच २७ विष्टिः स्त्रिषुकर्मकरेभ्याज्यूषेतनकर्मसु
 व्युष्टिः फलेसमृद्धौस्त्रीव्युष्टकल्पेनिष्पृषिते २८ सटा जटाके
 सरयोःस्फुटोव्यक्तप्रफुल्लयोः व्याप्तेत्रिषुस्फुटिर्घोषित्पादस्फोटा
 मयेपिच २९ निर्भिन्नकर्कटीशस्येःपिस्यात्स्फुटं तुनिर्मिते यु
 क्तनिश्चितयोःप्राज्येत्रिषुस्फुटिस्तुनिर्मितौ ३० स्वभावेचायिक
 थिता हृष्टोरोमांचितेपिच जातहर्षप्रहसितेविस्मितेप्यभिधेयव
 त् ३१ दत्रि ॥अवटः स्यात्खिलेगर्तेकूपेकुहकजीविनि अमिष्टो
 तशुनेनिंबेफेनिलेकाककं कयोः ३२ अरिष्टमशुभेनक्रेस्तृत्तिका
 गगरभासवे शुभेमरणचिह्नेचाःदिष्टमादेशितेत्रिषु ३३ आजसो
 च्छिष्टयोःक्लीबमुक्तवस्तीव्रमनयोः उद्धटः कच्छपेशूर्येककर्कटो
 विहगांतरे ३४ राशिभेदेकुलीरेचवालूक्यांशाल्मलीफले क
 र्दटः करहाटेस्यात्पंकपंकारयोरपि ३५ करटो गजगंडेस्या

मेदिनीकोशः २६

कुसुमेनिद्यनीवने एकादशाहादिश्चाद्देदुर्दुस्तेपिवायसे ३६
 कुरदो वाद्यभेदश्चकार्पटो जंतुकार्थिणोः कीकटः रूपणेनिः
 स्वेत्रिषुपुंभूम्निनिवृत्ति ३७ कुरुदोदारुपुत्र्यानाद्रिंटीम्लानप्रभे
 दयोः कुकुटश्च नृतर्चयां पुंसि स्याच्चरणायुधे ३८ निषादशू
 द्रयोः पुत्रे तणोल्कायां च कुकुभे कुनटी मनःशिलायां नैपाल्या
 मपि योषिति ३९ कृपीट मुदरे तोये केशटो ह्यर्जोत्कटे चर्पटः
 स्फारविपुले च पेदे पर्वटे पिच ४० चक्राटो विषवैद्ये पिधूर्तटी नारयो
 रपि चिपिटः स्वाद्यभेदे नात्रिषुपिटितविस्तृते ४१ चिरिंटी तु सु
 वासिन्यां स्याद्वितीयवयः स्त्रियां जकुटं वार्ताकुपुष्ये जकुटो मल
 ये शुनि ४२ त्र्यंकटं शिख्यभेदे पिधोतां जन्यां च नद्रयोः त्रिकूटं
 सिंधुलवणे त्रिकूटः पर्वतांतरे ४३ त्रिपुटामल्लिकायां च सूक्ष्मे
 लान्निवृत्तोः स्त्रियां सतीनके च तीरे च त्रिपुटः समुदाहृतः ४४ द्रो
 हाटः कथितो गथाप्रभेदे नृगलुब्धके वैडालव्रतिके चाऽथ धाराट
 श्यातकाश्वयोः ४५ निर्दटस्तु दयाभूत्येकथितो निष्प्रयोजने प
 रापत्रादरक्ते च वाच्यलिंगो यमिष्यते ४६ निष्कटस्तु गृहोद्याने
 स्यात्केदारकपाटयोः ॥ पर्वटी नूतनफले पूगादेः पुष्पादपे ४७
 परीटिः परिचर्यायां प्राकाम्येऽन्वेषणे स्त्रियां पर्वतं पिष्टभेदे स्या
 त्पर्वटो भेषजांतरे ४८ पान्नटः कर्परे पुंसि देशे स्यादभिधेयव
 त् पिच्छटो नेत्ररोगे स्यात्कुंबं सीसकरंगयोः ४९ वरदाद्रयो
 र्वरट्यो र्ब्रीहं स्यां च तस्य तौ पुमान् बर्बटी पण्ययोषायां ब्रीहि
 भेदे च योषिति ५० वैकटः स्याद्वैकटिके मत्स्यभेदे च यूनि च
 भावाटो भावके साधुनिवेशे कामुकेन टे ५१ भाकूटः शैल
 द्वाषयो भेदे स्यादथ मर्कटी करंजभिच्छूकशिंख्योः पुंसि वान
 ररूतयोः ५२ मोचाटः कृष्णजीरे च रंभास्थिमलपोद्भवे मो
 रटंतु भवेदिषु मूलांकोठप्रसूनयोः ५३ सप्तरात्रात्परक्षीरे मू
 र्विकायां तु मोरटा वर्णाटो गायने चित्रकरे स्त्रीरूतजीवने ५४

मेदिनीकोशः २७

विकटा वज्रवारा ह्यां त्रिपूरुषिकरालयोः शाकटं शकटस्येदमि
 त्यर्थेतस्य बोद्धरि ५५ शैलादौ देवलोसिंहेशुकुकाचकिरातयोः
 संसृष्टं त्रिषु संसर्गे संश्रुद्धे वसनादिना ५६ टचतुः ॥ ॥ उच्चिं
 गदस्त्णगडमत्स्ये कोपनपूरुषे करहाटः शिफाकंदे पद्मस्यम
 दनद्रुमे ५७ स्यात्कार्ये पुटः कृपणो न्यतानर्थकरेषु च काम
 कूटस्तुवेश्यायाः प्रियविभ्रमयोः पुमान् ५८ कुटन्मटं तु कैव
 र्ती गुप्तके पुंसि शोणके कुंडकीटस्तु चार्वाकवचनाः भिक्षुपू
 रुषे ५९ पतितब्राह्मणी पुत्रदासी कामुकयोरपि खड्गादीटस्तु
 फलकासिधाराव्रतधारिणोः ६० गाढमुष्टिः कृपणना कृपणे
 त्वभिधेयवत् चक्रवाटः क्रियारोहे पृथ्यं ते च शिखातरो ६१
 चतुःषष्टिः कला संख्या भेदयोर्वह्विस्त्रियां नारकीटोः श्वा
 कीटे स्यात्स्वदत्ताशाविहंतरी ६२ परपुष्टः परभृते वारुणाय तु
 योषिति प्रतिपुष्टं मते गुह्ये द्विशतत्याचकर्षिते ६३ प्रतिसृष्टः
 प्रेषिते स्यात्प्रत्यारख्याते च वाच्यवत् वर्कशटोकटाक्षे स्यात्तरुणादि
 त्यरोचिषि ६४ नारीपयोधरोत्संगकोतदंतनस्वसते शिपिवि
 टस्तुखलतौ शिवे दुश्चर्मणि स्मृतः ६५ अथ श्रुतिकटः प्रांचलो
 देः ह्योपायशोधने ॥ टपंच ॥ दशनोच्छिष्टः पुंसि स्थानि
 श्वासाधरचुंबयोः ६६ ॥ इति टांतवर्गः ॥ ठैकं ॥ ठौमंडले
 चंद्रबिंबेशून्ये च लोकगोचरे ॥ ठाट्ट ॥ कठौ मुनौ तदारण्यात्वे
 दाध्येतृज्ञयोः स्वरे १ कंठौ गले सन्निधाने ध्वनौ मदनपादयोः का
 ष्ठादारुहरिद्रायां कालमानप्रकर्षयोः २ स्थानमात्रे दिशि च स्त्री
 दारुणि स्थान्नुपसकं कुष्ठं रोगेषु श्वरेः स्त्रीकुंतो कर्मण्यमूर्खयोः
 ३ कोष्ठः कुसूले चात्मीये मध्ये कुक्षौ गृहस्य च गोष्ठं गोस्थानके
 गोष्ठी सभासंलापयोः स्त्रियां ४ ज्येष्ठः श्रेष्ठः तिरुद्धे च त्रिषु मासां
 तरे पुमान् ज्येष्ठा तु गृहगोधाख्यजतुनक्षत्रभेदयोः ५ निष्ठा
 निष्पत्तिनाशान्तयाज्यानिबर्हणेषु च प्रष्टुस्त्रिषु ग्रहेषु पुंसि

मेदिनीकोशः २८

चांडालिकौषधौ ६ पाठश्च पठनेन्याते विद्वत्पुण्यां तु योषिति ॥
 पृष्ठं चरममात्रेपि देहस्यावयवांतरे ७ वंठः स्यादकृतोद्वाहे खर्वे
 कुंताः युधेपि च शठो मध्यस्थपुरुषे धूर्तधूस्तूरयोरपि ८ श्रेष्ठो
 वरेकुबरे च शठो मूर्खः लसेपि च सृष्टी कात्यायनीति श्रयोस्त्रिषु
 षण्णां च पूरणे ९ हठः स्यात्प्रसभेष्टृभ्यां हेठो बाधाविहेठयोः ॥
 ॥ ठत्रि ॥ ॥ अपष्टुपुंसिकाले च वामे स्यादन्यलिंगकः १०
 अंबष्ठो देशभेदेपि विप्राद्वैश्यामुतेपि च अंबष्टा चास्तलोण्यां स्या
 त्याठायूथिकयो रपि ११ कमठः कळपे पुंसि भांडभेदेन पुंसकम् ॥
 कनिष्ठोऽतिपुत्रात्यल्पानुजेस्त्रीदुर्बलांगुली १२ जरठः कर्कशेषां
 डौकठिणेऽप्यभिधेयवत् नर्मठश्चिबुकेषु द्वे प्रतिष्ठागौरवेक्षितौ
 १३ स्थाने च यागनिष्पत्तिचतुरक्षरपद्ययोः प्रकोष्ठो मणिबंधस्य कू
 परस्यांतरेपि च १४ भूपकस्यांतरेपि स्याद्द्वारिष्ठं मरिचेपि च ॥
 ताम्रे क्लीबं तित्तिरीना वरोरुत्तमयोस्त्रिषु १५ मकुष्ठो ब्रीहिभेदे
 नामंघरे पुनरन्यत्र लघिष्ठोऽत्यल्पके मेले वैकुंठः कृष्णशक
 योः १६ श्रीकंठो देशभिद्युग्रे साधिष्ठोऽतिद्वार्ययोः ॥ ठचतुः
 ॥ कलकंठः कलध्वाने हंसे पारावतेऽपि के १७ कालकंठश्च
 दात्यूहे कलबिके च खंजने मयूरे पीतशाले च स्यात्खंडपरशौ पुमान्
 कालपृष्ठं कर्णचापे पुंसिकं कविद्वंगमे स्याद्दंतशठो जंत्रीरेकपि
 त्येकर्मरंगके १८ नागरंगेपि च पुमान् स्याच्चोर्ग्यां तु योषिति पृ
 तिकाष्ठं च सरलदेवदारुमहीरुहोः २० सूत्रकंठः पुमान् चिप्रे
 खंजरीटकपोतयोः द्वारिकंठः पिके पुंसि हारा न्वितगले त्रिषु २१
 ॥ ॥ इति ठांतवर्गः ॥ ॥ डैकं ॥ ॥ डः पुमान्वाडवाग्नौ स्या
 ड्वाकिन्यां स्त्रीनिगद्यते ॥ डहि अंडं मुखे च पेश्यां स्यादिडातु
 बुधयोषिति १ सौरभेभ्यां च चर्चनं वसुमत्यामपि स्त्रियाम् कांडः
 स्तंबेतरुस्कंधे व्यापोऽवसरनीरयोः २ कुत्सिते वृक्षमिन्नाडी वंदे
 रक्षसि न स्त्रियाम् क्रीडाकेलिप्रकारे स्यात्तवलावज्ञानयोरपि ३

मेदिनीकोशः २९

कुंडसम्यालयेमानभेदेदेवजलाशये कुंडीकमंडलौजारात्प
 तिबत्तीसुतेपुमान् ४ पिठरेतुननास्वेडोऽध्वनौकर्णामयेविषे
 स्वेडा वंशशलाकायांसिंहनादेचयोषिति ५ लोहितार्कपर्णफ
 लेषोषपुष्पेनपुंसकम् दुरासदेचकुटिलेवाच्यलिंगःप्रकीर्तितः ६
 क्रोडःशनौसूकरेनानपुमानंकरस्सोः खंडोस्त्रीशकलेनेसुवि
 कारमणिदोषयोः ७ खंडःपानांतरेभेदेगंडःस्यात्पुंसिखड्गिनी
 ग्रहयोगप्रभेदेचवीथ्यंगेपिटकेपिच चिन्हवीरकपोलेषुहयभूष
 णबुद्धे गडुः५४गुडेकुब्जेगडोमीनांतराययोः ९ गुडःस्या
 ज्जोलकैहस्तिसन्नादेसुविकारयोः गुडास्त्रुह्यांचकश्चितागुडिका
 यांचयोषिति १० गोंडुःपामरजातौचरुद्धनाभौचतद्वति चंडो
 नानित्तिडीरुक्षेयमकिंकरदैत्ययोः ११ चंडाधनद्वरीशंखपुष्पो
 त्रिष्वतिकोपने चंडीकात्पायनीदेव्यांहिंस्रकोपनयोषितोः १२
 तीव्रेपिचूडाबडभौशिरवायांबाहुभूषणे चोडःप्रावरणेभूस्त्रिदेश
 भेदेजडास्त्रियां १३ शूकशिंव्यांहिमग्रस्तमूकाप्रज्ञेषुतुत्रिषु ता
 डस्तुताडनेघोषेमुष्टिमेयतृणादिषु १४ ताडोपचद्रुमेचाथदं
 डोःस्त्रीलगुडेपुमान् व्यूहभेदेप्रकांडेऽश्वकोणमंथानयोरपि १५
 सैन्येकालेमानभेदेचंडांशोःपारिपार्थिके दमेयमेऽभिमानेच ना
 डीनालेत्रणांतरे १६ शिरायांगंडदूर्वायांचर्वायांकुहनस्थच त
 थाषट्क्षणकालेपिनीटुंस्थानकुलाययोः १७ पंडुःपंडेधिपि
 स्त्रीस्यात्पांडुर्नानृपतौसिते पिंडोबोलेबलेसांद्रेदेहागारेकदे
 शयोः १८ देहमात्रेनिवापेचगोलसिल्हकयोरपि ओडुपुष्पेच
 पुंसिस्यात्स्त्रीबमाजीवनायसोः १९ पिंडीतुपिंडीतगरेऽलाबु
 खर्जूरभेदयोः पीडाकृपाशिरोमालाःपमर्दसरलद्रुषु २० भोंडं
 पात्रेवणिङ्गूलधनेभूषाऽश्वभूषयोः मंडःपंचांगुलेशाकभेदे
 क्लीषंतुमस्तुनि २१ आमलक्यास्त्रियांमंडाःथाःस्त्रियांसा
 रपिच्छयोः मुंडोदैत्यांतरेराहुग्रहेनामुंडितेत्रिषु २२ मुंडा

मेदिनीकोश : ३०

मुंडीरिकायां स्यात्त्रिभयामस्त्री तु मूर्द्धनि रंडा मूषिकपण्यं च
विधवायां च योषिति २३ रौदुः क्षोदे भवेत्सुसितृसेतुवाच्यलिं
गकः रंडा तु पांसुलायां स्त्री त्रिषु हस्तादिवर्जिते २४ व्याडो
हिंस्त्रपशौसर्वेषु रंडा पानगृहे मत्ता अप्यंबुदस्तिनी वेश्या हस्ति
हस्तसुरासुच २५ शौंडो मत्ते च विख्यातः पिपल्यां च भवेत्त्रि-
यां घेडं पद्मादिसंघातेन स्त्री स्याद्गोपतौ पुमान् २६ ॥ डन्नि
॥ करंडो मधुकांशसिकारं देषु दलाढके कूष्मांड्युमायां स्त्री
पुंसिकर्कारौ च गणांतरे २७ श्रूणांतरेऽथ कोदंडं चापेना नीरुदं
तरे भुव्ययोगरुदं स्वेदमंत्रे मरकतेऽपि च २८ तरंडो बडि
सीसूत्रबद्धकाष्ठादिकेऽप्युवे नौकायामपि स्त्री स्यात्तिन्निडी हि
बचिंचयोः २९ द्राविडो देशभिज्जाते संख्याभिद्वेदमुख्ययोः
निर्गुंडी नीलशेफाल्यां सिंधुवारदुमेऽपि च ३० प्रचंडो दुर्वहे
श्वेतकरवीरे प्रतापिनि प्रकांडो न स्त्री विटपे मूलशारवांतरे तरोः
॥ ३१ शस्तेऽपि चंड उदरे पशोरवयवे पुमान् पूत्यंडो गंधकीटेऽपि
तथा जलंतरे पुमान् ३२ वरंडो प्यंतरे वेदी समूहमुखरोगयोः
वारुंडो ह्यारपि द्यां स्त्री फणीनां राजकं पुमान् ३३ नस्त्रियोसे
कपात्रे च मलेष्णः श्रवणस्य च भेरुंडा देवताभेदयक्षिण्यंतरयोः
स्त्रियां ३४ भयानके वाच्यवत्स्यान्मार्तंडः क्रोडसूर्ययोः मा
रुंडोऽडेभुजंगीनां मार्गे गोमयमंडले ३५ वरंडा सारिकावर्ति
शारुभेदे च योषिति वितंडा वादभेदे स्यात्क चीशकेशिलाङ्गये
३६ करवीर्यामपि स्त्री स्याच्छिरं देवद्वर्द्धचूडयोः शरंडस्तु पुमाभू
र्त्तेशरठे भूषणांतरे ३७ ॥ डचतुः ॥ अपोगंडस्तु बलिभेवि
कलांगेशिशावपि अतिगंडो योगभेदे बृहद्गंडे तु वाच्यवत् ३८
चक्रवाडोऽत्रिभेदे स्याच्चक्रवाटं तु मंडले जलरुंडो जलाव
र्त्तपयोरेणौ भुजंगमे ३९ देवताडुः सैहिके ये जीमूते च हुताशने
अथ वातहुडा वात्या राजशोणितयोरपि ४० पट्टिलस्फोटि

मेदिनीकोशः ३१

कायाचवामायामपियोषिति ॥ ॥ इति ङांतवर्गः ॥ ५५ ॥ ढैकं ॥
 ढोढकायांपुमानुक्तः शुनितस्य चलांगुले ॥ ॥ ढट्टि ॥ गूढं रद
 सिगुह्येचनदूयोः संवृते त्रिषु १ दृढं स्थूले नितांते च प्रगाढं वलव
 त्यपि माढिः स्त्रीपत्रपंक्तौ च दैन्यस्यापि प्रकाशने २ मूढं स्तु
 तं त्रिते बाले राढा स्त्रीशुद्धिप्रोभयोः रूढं जाते प्रसिद्धे च बाढं द
 ढप्रतिज्ञयोः ३ व्यूढः संहतविन्यस्तपृथुलेष्वभिधेयवत् वो
 ढानाभारिके सूते शूढः स्यात्पुंसि गोपतौ ४ आढृष्टं देववर्षवरे
 तृतीयाप्रकृतावपि षोढाति तिक्षासंयुक्ते शक्ते चाप्यभिधेयवत् ५
 ॥ ढत्रि ॥ अध्यूढाकृतसापत्न्यनार्यामध्यूढ ईश्वरे आषाढो
 व्रतिनां दंडे मासे मलयपर्वते ६ स्त्रीपूर्णिमायामालीढं पादन्या
 सेशिते त्रिषु उदूढं उढे स्थूले स्यादुपोढो निकटो ढयोः ७
 प्रगाढः रूढदूढयोः प्रमीढो मूत्रिते घने प्ररूढो जठरे बद्धमूले
 वारूढ इत्ययं ८ वस्त्रांचले कपाटेऽग्नौ पंजरे शंबलेऽपि च वि
 रूढोऽङ्कुरिते जाते विगूढो गर्हितेऽपि च ९ गुप्तेऽपि त्रिषु संरूढः प्रो
 ढे च ऽङ्कुरिते त्रिषु समूढः पुंजिते भुग्ने सद्यो जाते नृपपुते १० ॥ ॥
 ढचतुः ॥ अध्यारूढं समा रूढेऽभ्यधिके चाभिधेयवत् खड्गा
 रूढः श्रिते खड्गामविनीते च वाच्यवत् ११ प्रत्यालीढं तु चर
 णन्यासभेदे शिते त्रिषु ॥ इति ङांतवर्गः ॥ ॥ णैकम् ॥ णः पु
 मान्विदुदेवे स्याद्भूषणे गुणवर्जिते पानीयनिलये पीतके चिदू
 चुर्विपश्चितः १ ॥ णट्टि ॥ अणुग्रीहि विशे स्यात्पुंसि सूक्ष्म
 भिधेयवत् अणिराणि बट्टाग्रकीलाश्रिसीमसुदूयोः २ उ
 णो ग्रीष्मे पुमान्दसाशीतयोरन्यलिंगकः ऊर्णां मेघादिलोमि
 स्यादंतरावर्तके भ्रूवोः ३ कर्णः पृथग्येषु सुते सुवर्णलौ श्रुता
 वपि क्षणः पर्वोत्सवव्यापारेषु मानेऽप्यनेह सः ४ कणा जीरक
 कुंभीरमक्षिकापि प्यलीषु च कणोऽतिसूक्ष्मे धान्यांशे काणः का
 कैकचसुषोः ५ कीर्णं दत्ते च विक्षिप्ते हिंसितेऽप्यभिधेयवत् ॥

मेदिनीकोशः ३२

कुणि स्तुन्नकवृक्षेनाकुकरेत्वभिधेयवत् ६ रुक्मसत्यवतीपु
 त्रेवायसेकेशवेऽर्जुने रुक्मास्याद्वैपदीनीलीकणाद्रासासुयोषि
 ति ७ मेचकेवाच्यलिंगस्यातक्लीबेमरिचलोहयोः कोणोवाच
 प्रभेदेस्याद्वीणादीनांचवादने ८ एकदेशेगृहादीनामश्रौचल
 गुडेपिच गणःप्रथमसंख्यौघेचंडासैन्यप्रभेदयोः ९ गुणो
 मोर्व्यामप्रधानेस्पादौसूददंद्रिये त्यागशौर्यादिमत्वादिमध्याद्यावृत्ति
 रज्जुषु १० शुक्रादावपिबट्यांचजेष्णुर्नागायनेनटे घ्राणं
 क्लीबंनसिकायांप्रातेस्याद्वाच्यलिंगकं ११ घृणाजुगुप्सरूप
 योरथचूर्णीकपर्दके चूर्णोधूलोसारभेदेचूर्णानिवासयुक्तिषु १२
 जर्गुश्चंद्रेचवृक्षेचजिष्णुर्नावासवेर्जुने जित्वरेवाच्यवज्जीर्णं
 परिपक्वपुराणयोः १३ रुणिःक्रमुकभेदेपिदुष्टदैवश्रुतौस्त्रियां
 त्राणं तुत्रायमाणायांरक्षणेरक्षितेत्रिषु १४ तीक्ष्णंसामुद्रल
 वणेविषलोहाजिमुष्कके क्लीबंजवाग्रजेपुंसितिग्मात्मत्यागिने
 त्रिषु १५ तूणीनील्यानिषगेनातृष्णा स्यात्तर्षलिप्तयोः दी
 र्णंविदारितेभीतेद्रुणं चापेःलिनिद्रुणः १६ द्रुणं बुद्रोणीक
 च्छप्योर्देष्युर्दातरिदुर्गमे द्रोणोःस्त्रियामाढकेस्यादाढवाप
 चतुष्टये १७ पुमान्द्रुपीपतौदग्धकाकेस्त्रीनीरुदंतरे तथाका
 षांबुवाहिन्यांगवादीनामपीष्यते १८ पणोवराटमानेस्या
 न्मूल्येकार्षापणेग्रहे क्रैष्यशाकाटिकाद्युतव्यवहारेभृतौधने
 १९ पणोपत्रेकिंशुकेनापार्श्वेस्यादुन्मदस्त्रियां स्त्रियांदूयोःसै
 न्यपृष्ठेपादग्रंथधरेपिच २० प्राणोहन्मारुतेवालेकाव्यजीवेः
 निलेःबले पुल्लिङ्गःपूरितेवाच्यलिंगःपुंभून्निचासुषु २१ पूर्ण
 शक्तेसमग्रेनापूरितेत्यभिधेयवत् फाणिगुडेकरंवेचस्त्रियांवा
 णीतुयोषिति २२ व्यूतावपिसरस्वत्यांभूषाःस्त्रीगर्भडिंभयोः
 मणिःस्त्रीपुंसयोरश्मज्जातौमुक्तादिकेपिच २३ कंठदेशेस्त
 नेजायालिंगाग्रेऽलिंजरेपिच मोणःशुक्कफलेनक्रमक्षिकाःदि

मेदिनीकोशः ३३

करंदयोः २४ रणः कोणे कणे पुंसि समरे पुनपुंसकं रेणुः स्त्रीपुं
 सयोर्धूलोपलिंगमर्पदेपुनः २५ वर्णो द्विजादिषु क्कादियशोगुण
 कथासुच स्तुतौ नानस्त्रियां भेदरूपाक्षरविलेपने २६ बाणः स्या
 द्रोस्तने दैत्यभेदे केवलकांडयोः बाणा तु बाणमूले स्त्रीर्लो लक्षि
 ट्यां पुनर्द्वयोः २७ वीणा विद्युतिवत्सु व्याघ्रिणां डवचंद्रयोः
 त्रिषु नायाद्वे मेषे वेणी केशस्य बंधने २८ नद्यादेरंतरे देवता
 लेखेण नृपांतरे त्वक्सारेपि च पुंसि स्याच्छाणो मासचतुष्टये
 २९ लौहादीनां च निषकेशाणो प्रावरणांतरे श्राणं पक्षेयवाग्व
 स्त्रीशीर्षं तलुविशीर्णयोः ३० श्रेणिः स्त्रीपुंसयोः पंतौ समान
 शिल्पिसंहतौ शोणः कुशानौ श्योनाके लोहिताश्वेन देपुमान् ३१
 त्रिषु कोकनदह्वाये स्छाणुः कीले हरे पुमान् अस्त्रीध्रुवेऽथ स्थूणा
 स्यात्तूर्म्योस्तंभे गृहस्य च ३२ ॥ णत्रि ॥ अरुणोऽन्यत्तरागे
 ऽर्कसंध्या रागेऽर्कसारथौ निःशब्दे कपिले कुष्ठभेदे नागुणिनि
 त्रिषु ३३ अरुणाः त्रिविधा श्यामामंजिष्ठा त्रिवृता सुच अर
 णिर्वन्दिमंशेनाद्वयोर्निर्मथ्यदारुणि ३४ अभीष्टां तु भूशे नि
 त्यतद्युक्तक्रिययोस्त्रिषु इंद्राणी करणं स्त्रीणां पौलोमासिंधुवारयो
 ३५ ईरिणं तूषरे शून्ये पीक्ष्यणं दर्शने दशि ऊषणं मरिचे क्लीबं
 कणाया मूषणा स्त्रियाम् ३६ एषणी त्रणमार्गानुसारिण्यां च
 तुलाभिदि करुणस्तुरसे वृक्षे कृपायां करुणामता ३७ क
 र्त्तुणं तृणमित्पृश्न्योः करणं हेतुकर्मणोः वणिजादौ हस्तलेपे
 नृत्यगीतप्रभेदयोः ३८ क्रियाभेदे द्विषक्षेत्रकायसंवेशनेषु च का
 यस्थे साधने क्लीबं पुंसि शूद्राविशोः सुते ३९ कल्याणमहापस्व
 र्गमंगलेपिनपुंसकं कंकणं करभूषायां सूत्रमंडनयोरपि ४०
 करेणु रजशोषायां स्त्रियां पुंसि मतंगजे कार्मणं मंत्रतंत्रादि
 योजने कर्मठेषु च ४१ काकिणीपणतुर्यां शेमानदंडे च दृश्यते
 छणलैकवराट्योः स्यादुज्जानस्यां शकेपि च ४२ कारणं कर

मेदिनीकोश ३४

णेहेतुवधयोश्चनपुंसकं स्त्रीयातनायांकुर्वाणो भृत्यकार
 कयोस्त्रिषु ४३ कृपायाः खड्गेच्छुरिकाकर्तयोरपियेषिति कृ
 पण स्तुक्रमौपुंसिमंदकुक्षितयोस्त्रिषु ४४ क्षेपणं प्रेरणेनौक
 दंडजालभिदोः स्त्रियां ग्रहणं स्त्रीकाशदरकरोपरागोपलब्धि
 वेदिषु ४५ स्याद्ग्रामणीः प्रधानेऽधिपतौ त्रिषु नायितेपुंसि
 ग्रामीणा नीलिकायां स्त्रीग्रामोद्भूतेऽभिधेयवत् ४६ गोकर्णी
 श्वतरे सर्पसारंगे च गणांतरे अंगुष्ठानामिकोन्माने गोकर्णी मृ
 र्दिकौषधौ ४७ चरणोऽस्त्री बह्वचादौ मूले गोत्रे पदेऽपि च अ
 मणे भक्षणे चापि नपुंसक उदाहृतः ४८ जरणं जीरकेऽजा
 जीर्द्विगुसौवर्चलेऽपि च तरुणं कुक्षपुष्पेनासुबुकेयूनि तु त्रिषु
 ४९ तरणिं द्युमणोपुंसिकुमारीनौकयोः स्त्रियां दक्षिणो दक्षि
 णोद्भूतसरलच्छेदवर्तिषु ५० आगमे त्रिषु यज्ञादिविधिदाने दिशि
 स्त्रियाम् द्रविणं नद्वयोर्वित्तेकांचने च पराक्रमे ५१ दारुणो
 रसभेदेनात्रिषु तु स्याद्भयावहे द्रुघणो मुद्गरेऽपि स्यात्द्रुहिणे च प
 रम्वधे ५२ दुर्वर्णं विष्वसद्वर्णं क्लीबमैलेय रूप्ययोः दौर्वर्णं
 मृष्टपणं स्याद्दुर्वायां स्वरसेऽपि च ५३ धर्मण स्तुपुमान्दक्षभेदस
 र्पप्रभेदयोः धरणं मानभेदेऽपि धारणे धरणी भुवि ५४ ध
 र्वाणं स्यात्परिभवेरतेऽसत्यां तु धर्षिणी धरुणः सम्मते नीरे स्व
 र्लोके परमेष्ठिनि ५५ धारणी नाडिकायां स्याद्बुद्धोक्तमंत्रमि
 द्यपि धारणांगे च योगस्य नपुंसि स्याद्धारणे ५६ धिषण
 स्त्रिदशाचार्ये धिषणाधियियोषिति निःश्रेणिरधिरोहिण्यां ख
 र्ज्जुशीपादपे स्त्रियाम् ५७ निर्याणं वारणापांगदेशे मोक्षे ध्वनिर्गमे
 निर्माणं निर्मितौ सारे समं जसेन पुंसकं ५८ निर्वार्णं मस्तंगम
 ने निर्वृत्तौ गजमज्जने संगमेऽप्यपवर्गे च प्रवणो नाचतुष्यथे ५९
 क्रमनिम्नमह्नीभागोदरप्रव्हेषु च त्रिषु प्रघणस्ताम्रकुंभे स्याद
 लिंदेलोहमुद्गरे ६० प्रमाणं निसमर्यादाशस्त्रेषु सत्यवादिनि

मेदिनीकोश ३५

द्यत्तायांचदेतौचक्लीबैकत्वेप्रमातरि ६१ पत्रोर्णधौतकौशे
 येक्लीबंस्याच्छोणकेपुमान् पक्षिणो पूर्णिमायांस्याद्विहंग्यांश
 किनीभिदि ६२ आगामीवर्तमानाहर्गुक्तरात्रावपिस्त्रियां प्र
 वेणिः स्त्रीकुशावेण्योः पुराणं पंचलक्षणं ६३ पणेपुंसिस्त्रिषु
 प्रलेपूरणः पूरकेत्रिषु क्लीबं पिंडप्रभेदेचपूरणीशात्मलिदुमे
 ६४ पटपंभकसूत्रेषुप्रोक्षणंसेचनेवधे वरुणस्तरुभेदेः सु
 पश्चिमाशापतावपि ६५ वरुणस्तुपुमान्तित्तशकप्राकारयो
 रपि क्लीबंकन्यादिवरणेबेष्टनेस्त्रीनदीभिदि ६६ वारणं प्र
 तिवेधेस्याद्वारणस्तुमतंगजे ब्राह्मणं ब्रह्मसंघातेवेदभागेन
 पुंसकं ६७ भूमिदेवेतुपुल्लिंगः सुंजिकापृक्कपोः स्त्रियाम् वा
 रुणीगंडदूर्वायांप्रतीचीसुरयोरपि ६८ भरणीघोषकेऋते
 भरणंवेतनेभृतौ भ्रमणीकारुंडिकायां क्रीडायायामधीशितुः
 ६९ भीषणोरसेसल्लक्यांनागाढेदारुणेस्त्रिषु मसृणोः क
 र्कशेस्त्रिग्वेत्रिषूमायांतुयोषिति ७० मत्स्योनिर्विषाणेभेनिः
 श्मश्रुपुरुषेपिच उद्देशेनालिकेरेचमार्गणोयाचकेशरे ७१
 याच्यान्वेषणयोः क्लीबं यंत्रणंरक्षणेस्मृतं बंधनेस्यान्वियमने
 रवणः शब्दनेखरे ७२ रमणं पटोलमूलेनार्यस्त्रीनाधवेत्त
 रे रोषणः पारदेहेमघर्वणोपलयोः पुमान् ७३ क्रोधनेवाच्यलिं
 गः स्याद्रोहिणीकंठरुग्भिदि तडित्कटुंभरासोमवल्केषुलो
 हितागवोः ७४ लवणं सैधवादौनासिंधुरक्षोभिदोरसे तद्यु
 क्तेवाच्यलिंगः स्यान्नदीभेदद्विषोः स्त्रियाम् ७५ लक्षणं नान्नि
 चिन्हेचसारस्यांलक्षणाकचित् लक्ष्मणात्त्वौषधीभेदेसारस्या
 मपियोषिति ७६ रामभ्रातरिपुंसिस्यात्सश्रीकेचाभिधेयवत्
 विषाणीक्षीरकाकोल्यांअजशृंग्यांचयोषिति ७७ कुष्ठनामो
 षधेक्लीबंपशुशृंगेभदंतयोः विषणिः पण्यवीश्यांचभवेदाप
 णपण्ययोः ७८ शरणं गृहरक्षित्रोर्वधरक्षणयोरपि श्र

मेदिनीकोशः ३६

वणं चश्रुतैवर्णेनक्षत्रेननपुंसकं ७९ श्रमणोयतिभेदेनानिष्ट
 जीविनितुत्रिषु स्त्रियांसुदर्शनामांस्योर्मुडीरीशबरीभिदोः ८०
 श्रावणोमासिपाषंडेदध्यात्यांश्रावणास्त्रियां शिंघाणंका
 चपात्रेचलोहनासिकयोर्मले ८१ श्रीपर्णीकाश्वरीकुंभ्योः
 क्लीबंपद्माग्निमंथयोः संकीर्णं निचितेपिस्थादशुद्धेचापिभे
 द्यवत् ८२ सरणिः पंक्तौमार्गेचसारणोराक्षसांतरे रुम्भे
 देनाप्रसारण्यांस्वल्पनद्यांचसारणी ८३ सुषेणः करमर्दे
 स्याद्विष्णुसुग्रीववैद्ययोः सुवर्णोनास्वर्णकर्षसुवर्णानुम
 स्वांतरे ८४ श्रीकृष्णागुरुणिक्लीबेकांचनेहरिचंदने सुपर्णः
 स्वर्णचूडेचगरुडेकृतमालके ८५ सुपर्णाकमलिन्यांचवेन
 तेयस्यमातरि हरेणुर्नासतीलेस्त्रीरेणुकाकुलयोषितोः ८६
 हरणं यौतकादीनांद्रव्येभुजेहतावपि हरिणः पुंसिसारंगे
 विषदेत्वभिधेयवत् ८७ हरिणीहरितायांचनारीभिदुत्त
 भेदयोः सुवर्णप्रतिमायांचहर्षणोऽक्षिरुगंतरे ८८ हर्षके
 योगभेदेचश्राद्धदेवेपिचक्रचित् हिरणोरेतसिस्वर्णवराटेचनपुं
 सकम् ८९ ॥ णचतुः ॥ अंगारिणीहसंत्पांचभास्करस्य
 क्तदिश्यपि अश्वर्वणिर्नाऽश्वर्बतब्राह्मणेचपुरोधसि ९०
 अतर्पणं प्रीणयेस्यान्मंगलालेपनेपिच आरोहणं स्यात्सो
 पानेसमारोहेप्ररोहणे ९१ उत्सेपणंतुन्यजनेधान्यमर्दनच
 स्तुति स्यादुद्धरणमुद्धारवांतान्तेनमूषलेष्वपि ९२ कार्षी
 पयोऽस्त्रीकार्षिकेपणषोडशकेपिच अथकामगुणोरागे
 विषयाभोगयोरपि ९३ चीर्णपर्णंतुनिंबेपिखर्जूरीभूरुद्धेपु
 मान् चूडामणिः शिरोरत्नेकाकचिन्वाफलेपुमान् ९४
 जुहुवाणोऽपिचाध्वर्यावपि स्याज्जातवेदसि तंडुवीणः कीट
 मात्रेवर्बरेतंडुलोदके ९५ त्रायमाणावार्षिकेस्त्रीरस्यमाणे
 ऽभिधेयवत् तैलपर्णीमलयजेश्रीवासेसिल्लकेपिच ९६

मेदिनीकोशः ३७

दासायणीत्वपर्णायामश्विन्याद्युदुषुस्त्रिया अथदेवमणि
 भर्गोःश्वावर्तकोस्तुभेपिच ९७ नारायणोच्युतेभीरुगोयोर्ना
 रायणीमता अथोनिगर्णं क्लीबंभोजनेस्याज्ञलेपुमान् ९८
 अथनिःसरणंमृत्युपायमोक्षेषुनिर्गमे स्यान्निस्तारणमुपाये
 निस्तारेतरणेपिच ९९ निरूपणं स्यादालोकेविचारेवनिदर्शने
 पर्यरीणश्चपर्णस्पशिरायांचूतकंबले १०० पर्णचूर्णरसेपिस्था
 त्यर्परीणंतुपर्वणि प्रवारणंनिषेधेस्यान्काम्यदानेचनद्वयोः
 १ परीरणःस्यात्कमठेदंहेचपट्टशाटके परायणमभीष्टस्या
 तत्पराश्रययोरपि २ परवाणिःपुमान्धर्माध्यक्षवत्तरयोरपि
 परायणं समासंगकात्कर्त्तारगतावपि ३ पीलुपर्णीबिंबिका
 यांमूर्वायामौषधीभिदि अथपुष्करिणीचेभ्यां सराजिन्यांजला
 शये ४ मधुपर्णीतुगंभार्या नीलिसंज्ञौषधावपि मीनीम्रीण
 स्तुपुल्लिगोदुर्दुराश्रेचखंजने १०५ रक्तरेशु स्तुमिंदूरपलाशको
 रकेपुमान् रागचूर्णःपुमान्दंतधावनेमकरध्वजे दंशेरिहाण
 स्तुपुंसिस्थान्महादेवंबरेपिच लंबकर्णःस्मृतोकोठपादपेष्ठगले
 पिच ७ विहारणंविटुंबेचभेदक्लीबंरणेद्वयोः अथवैतरणी
 नद्यांप्रेतानांयातुमातरि ८ शरवाणिःशरमुखेपापिष्टशरजीव
 नि पुमानथोशिरवरिणीरसालावृत्तभेदयोः ९ नारीरत्नेमल्लि
 कायांरोमावल्यामपिस्त्रिया अथसंसरणं क्लीबमसंज्ञाधच
 मृगतौ १० पंटापथेचसंसाररणारंभेचकुत्रचित् समीरणः
 स्यात्पवनेधधिकेचफणिज्जके ११ हस्तिकर्णश्रोतृबूकेपलाश
 गणभेदयोः ॥ णयंच ॥ अवग्रहणमित्येतत्प्रतिशेधेयना
 दरे १२ अवतारणंभूतादिग्रहेवस्त्रांचलेर्चने प्रविहारण
 माख्यातंसंपरायेऽवहारणे १३ परिभाषायांसनिंदोपालंभनेनि
 यमेपिच उक्तोमत्तवारणस्तुप्रक्लिन्नकटकुजरे १४ क्लीबं
 प्रासादवीथीनांकुंडवृक्षवृतावपि मंडुकपर्णीमंजिष्ठात्राह्य

मेदिनीकोशः ३८

ण्योर्नातुशोणके १५ रोमदूर्ध्वणं रोमांचेनासूतेचविभीतके वा
 तरायणउन्मत्तेनिष्पयोजनपूरुषे १६ कांडेचपरपत्रेचकूटेच
 परसंक्रमे ॥ णषट् ॥ दोहदलक्षणमुक्तं वयःसंपौचगर्भे
 च १७ यौवनलक्षणमव्यारव्यातं लावण्यकुचयोश्च ॥ ॥
 ॥ इति णोतवर्गः ॥ तैकं ॥ तश्चौरासृतपुच्छेषु क्रोडे म्लेच्छे च कु
 त्रचित् अपुमांस्तरणे पुण्ये कथितः शब्दवेदिभिः १ ॥ तद्वि ॥
 अस्तेक्षिप्तेष्ववसिते त्रिषु नापश्चिमाचले अंतं स्वस्वेषु नाशेना
 नस्त्रीशेषैः तिके त्रिषु २ आर्त्तिः पीडाधनुष्कोट्योः स्त्र्यामेल्य
 स्वसत्तयोः आनिः स्त्रीयोगसंप्राप्त्योरितं स्मृते गते त्रिषु ३ इति
 द्विं बे प्रवासेति वृष्ट्यादिषट्सु च स्त्रियाम् उक्तमेकाक्षरच्छंदस्य
 क्तं स्याद्वाधिते त्रिषु ४ ऊतिः स्त्रीरक्षणे स्पृता वृत्तिः कल्याणव
 र्त्मनोः जुगुप्सास्पृह्यो स्त्रीस्यादत्तमुच्छशिलेजले ५ सख्ये दीप्ते पू
 जिते स्याद्दत्तुर्वर्षादिषट्सु च आर्तवेभासि च पुमानेतः कर्तुं आ
 गते ६ क्षत्ता शूद्राक्षत्रियजे प्रतीहारे च सारथौ भुजिस्थितन
 येपि स्यान्नि युक्तवेधसोः पुमान् ७ कर्त्ता तु कारके वाच्यलिंगेनाप
 रमेष्ठिनि क्रतुर्यज्ञे मुनौ पुंमिकांतिः शोभेच्छयोः स्त्रियाम् ८ कां
 तानार्याप्रियंगौ स्त्रीशोभने त्रिषु नाधवे लोहे च चंद्रसूर्यायः पया
 यांतः शिलासु च ९ क्षितिर्निवासे मेदिन्यां कालभेदे क्षये स्त्रिया
 म् कीर्त्तिप्रसादयशसोर्योषितकुंतो गवेधिकायां स्यात् १०
 प्रासायुधे च कुंती गुग्गुलुपृथयोश्च शालुक्या कृतं युगेऽलम
 र्ये स्याद्दिहिते हिंसिते त्रिषु ११ कृतं तु वेष्टिते छिन्ने कृत्तिः कारण
 हिंसयोः कृत्तिश्चर्मत्वचोर्भूर्जे कृत्तिकायां द्वयं स्त्रियाम् केतुर्नरि
 कूपताकाऽविग्रहो स्यातेषु लक्ष्मणि गर्तं स्त्रिगर्तभेदे स्यादवटे
 च कुकुंदरे १२ ग्रस्तं ग्रासी कृतेपि स्याल्लुप्तवर्णपदेपि च गतिः
 स्त्रीमार्गदशयोज्ञानियात्राभ्युपाययोः १४ नाडीव्रणसरण्यां
 च गतं विज्ञानयातयोः गातुर्नाको किलेभृंगे गंधर्वे त्रिषु रोषणे

मेदिनीकोशः ३९

१५ गीतिश्चंद्रसिगानेस्त्रीगीतं शब्दितगानयोः गुप्ति स्म्यव
 करस्थानेकारागारेचरक्षणे १६ गुप्तं स्याद्रक्षितं गूढेघातः
 कांडप्रहारयोः घृतमाज्येजलेक्लीबंप्रदीप्तेत्वभिधेयवत् १७
 चित्तं छन्दे त्रिषु चिता चित्पायांसंहतौ स्त्रियाम् चिति श्रित्या
 चंदयोः स्त्रीजातं व्यक्तौ घजन्मसु १८ क्लीबं त्रिलिंगमुत्पन्ने जा
 तिः स्त्रीगोत्रजन्मनोः अश्र्मंतिका मलक्येश्वरसामान्यच्छंदसोरपि
 १९ जातीफलेचमालत्यां जाति स्तातसगोत्रयोः पुमानथततं
 व्याप्तेविस्तृतेचत्रिलिंगकं २० क्लीबं वीणादिवाद्ये स्यात्पुल्लिंग
 स्तुसमीरणे तातोतुकं प्येजनकेतिक्तोरससुगंधयोः २१ तिक्ता
 तुकदुरोहिण्यां पर्पटेतुनपुंसकम् तूस्तं रेणौ च विख्यातं जटायां
 चनपुंसकं २२ त्रेतायुगेऽग्नित्रितयेदत्तं विश्राणितेऽर्चिते दं
 तोऽद्रिकटकेकुंजे दशनेऽथौषधौ स्त्रियाम् २३ दांतं स्तुदमि
 तेपि स्यात्तपःकेशासहै त्रिषु दितिर्दैत्यजनन्यां च खड्गेनेपि च यो
 षिति २४ दीप्तं निर्भासितेदग्धेज्वलितेऽथ द्रुतं त्रिषु शीघ्रे
 विलीने विद्राणे द्युतिः स्त्रीरश्मिशोभयोः २५ दृति श्वर्मपुटे
 मत्स्येनाधातुर्नैद्विघेषु च शब्दयोनिमहाभूततद्गुणेषुरसादि
 षु २६ मनःशिलादौ श्लेष्मादौ विशेषाद्गैरिकेऽस्थि च धाताहिर
 ण्यगर्भेनापालके त्रिष्वथोधुतं २७ त्यक्ते विधूते धूतं तु कपित्थे भ
 र्त्सिते त्रिषु धूर्त्तं तु खंडलवणे धुस्तूरेनाविदे त्रिषु २८ धूतिर्नष्टोऽस्त्रि
 योऽनुष्ठेयोगभिह्विर्यधारणे नतंतगरपात्यां स्यात्क्लीबं कुटिलनम्र
 योः २९ त्रिषु नीतिर्नयेपि स्यात्प्रापणेपि च योषिति पंक्तिः
 स्त्रीगौरवेपाके पत्तिर्नापदगे स्त्रियां ३० गतावेकरथैकेभ्य
 श्वपंचपदातिके पंक्तिर्दशाक्षरं छंदोदशसंख्यालिषु स्त्रियाम्
 ३१ पतिर्धनेनाविषीशे प्राप्तं लब्धे समंजसे पातो निपातने
 त्राते त्रिषु प्राप्तिर्महोदये ३२ लाभेपि च स्त्रियां प्राप्तिः पूर्ति प्रा
 देशयोः स्त्रियाम् पीतिर्नाश्वेस्त्रि यां पाने प्रीतं हृषितनर्मणोः ३३

मेदिनीकोशः ४०

पीते पाने हरिद्रायां स्त्रियां गौरेः भिधेयवत् प्रीतिर्योगांतरे प्रे
 णिस्मरपत्नीमुदोः स्त्रियाम् ३४ पुस्तं क्लीबे पुस्तके च लेप्या
 दिशिल्पकर्मणि पु तं तुरंगमगतौ क्लीबं पुंसि त्रिमात्रके ३५
 पूतं त्रिषु पवित्रे च शिटिते बहुलीकृते पूतं त्रिषु पूरिते स्यात् क्ली
 बं स्वात्तादिकर्मणि ३६ प्रीते न पुंसकं वस्त्रे खचिते वा च्यलि
 गकं प्रेतो भूतांतरे पुंसि मृते स्याद्वा च्यलिंगकः ३७ पोतः
 शिशौ बहित्रे च गृहस्थाने च वाससि वृत्तिस्तु वरणेऽपि स्याद्दे
 वनेऽपि च योषिति ३८ भर्ता स्वामिनि पुंसि स्यात्त्रिषु धातरि योष्ट
 रि भक्तिर्विभागे सेवायां स्त्रियां भ्रातिस्तु योषिति ३९ मिथ्या
 मितौ च भ्रमणे भित्तिः कुड्यप्रदेशयोः भीतिर्मयोऽस्त्रियां भीतं
 भयोऽग्रभीयुते त्रिषु ४० भूतिर्मस्मनि संपत्तौ हस्तिशृंगारयोः
 स्त्रियाम् भूतं क्षमादौ पिशाचादौ जेतौ क्लीबं त्रिषु चिते ४१ प्रा
 ते चित्ते समे सत्ये देवयो न्यंतरे तु ना कुमारैः पिभूतिः स्त्रीस्थान्मुख्ये
 पिभरणेऽपि च ४२ मतंतु सन्मते ज्ञाते मत्तिः स्त्रील्लादयोऽस्मृ
 तौ मंतुः पुंस्यपराधेऽपि मनुष्येऽपि प्रजापतौ ४३ माता गौर्या
 दिजननी गोब्रह्मण्यादिभूमिषु माति मतिव्यवच्छेदे मुक्तिर्मा
 हं च मोक्षणे ४४ मात्रादयः स्त्रियां मुक्तः प्राप्तमोक्षे च मोचिते
 त्रिषु स्त्रीमौक्तिके मूर्तिः कायकाठिन्ययोः स्त्रियाम् ४५ मूर्त्तं
 स्यात्त्रिषु मूर्च्छालोकठिने मूर्तिर्मत्यपि मृतंतु याचिते मृत्यौ क्लीबं मृ
 त्युमति त्रिषु ४६ यतिः स्त्रीपादविच्छेदे निकारयति नोऽपमानं
 यत्ता मेढे च सूतेना युक्तिः स्त्रीन्याययोगयोः ४७ युतो युक्ते
 पृथग्भूते क्लीबं हस्ते चतुष्टये रक्तो नुस्ते नील्यादिरंजिते लोहिते
 त्रिषु ४८ क्लीबंतुकुंकुमे ताघ्रे प्राचीना मलकं सृजि रतिः स्त्री
 स्मरदारे पुराणे सुरतगुह्ययोः ४९ रत्नं वर्त्तनि नद्यां स्मरतं
 सुरतगुह्ययोः रिक्तं शून्ये वने रतिः स्त्रियां स्पंदप्रचारयोः ५०
 पित्तले लोहकिट्टे च लताप्रियंगुशाकयोः शृङ्गाज्यातिष्पती वल्ली

मेदिनीकोशः ४१

लत्ताकस्तूरिकासुच ५१ माधवीदूर्वयोर्लिप्तं विलिप्तविष
 दिग्धयोः भुक्ते लूतातूर्णनाभपिपीलिकागदोतरे ५२ वसा
 तुजनकेपुंसिबापकेप्यभिधेयवत् वक्तातुपंडितेपि स्याद्गम्बिन्य
 प्यन्यलिंगकः ५३ व्यस्तंतुव्याकुलेव्याप्तेव्यक्तः स्फुटमनीषि
 णोः वस्तिर्दूयोर्निरूढेनाभ्यधोभूम्निदशासुच ५४ वर्त्तिर्भे
 षजनिर्माणेनयनांजनलेखयोः गात्राः तुलेपनीदीपदशादीपे
 षुयोषिति ५५ वार्त्तातुवर्त्तनेवातिगणेऽध्याद्युदंतयोः निः
 सारारोग्ययोः क्लीबंवृत्तिर्मल्लीरुजोः स्त्रियां ५६ व्याप्तंख्याते
 समाक्रांतेव्याप्तिर्वापनरंभयोः स्त्रियां वित्तिर्विचारेचला
 भसंभावयोः स्त्रियां ५७ वित्तंक्लीबंधनेवाच्यलिंगरख्या
 स्तेविचारिते वीतमसारगजे स्यादंकुशकर्मण्यसारतुरगेपि
 वीतिर्गतौचदीप्तौप्रजनाशनधा वनेषुस्त्री ५८ वृत्तिर्वि
 रणाजीवकैशिक्यादिप्रवर्तने ५९ स्त्रीवृत्तं प्रसवबंधेघ
 टीधाराकुचाग्रयोः वृत्तोऽधीतेप्यतीतेतिवर्तुलेपिवृत्तेमृते ६०
 दृढेऽन्यलिंगंवाक्लीबंछंदश्चारित्रवृत्तिषु शक्तिरस्त्रांतरेगौर्या
 मुक्ताहादौबलेस्त्रियां ६१ शास्तंसेमेप्रशस्तेचशोतिःस्त्री
 मंगलेशमे शास्तासमेतभद्रेनाशासनेपुनरन्यवत् ६२ शां
 तोऽभियुक्तरसयोः पुंसि त्रिषुशमान्विते अव्ययंवारणेशोतं
 शांतंशितंचदुर्बले ६३ निशितेचशितिर्भूर्जेनासितासित
 योस्त्रिषु शीतं हिमगुणेक्लीबंशीतलालसयोस्त्रिषु ६४ वा
 नीरेबहुवारेनाश्रुक्तं पूतामू निष्ठुरे श्रुतिःश्रोत्रेचतत्कर्म
 ण्याम्नायवातयोः स्त्रियाम् ६५ श्रुक्तिःकपालशकलेशंखेशं
 खनखेपिच नख्यश्चावर्तदुर्नाममुक्तास्फोटेषुचस्त्रियां ६६
 श्रुच माकर्णितेशास्त्रे श्वेतो दीपादिभेदयोः श्वेतावराटि
 काकाष्ठपाटलाशंखिनीषुच ६७ क्लीबंरूप्येऽन्यवच्छुक्तेस
 न्त्साधौधीरशस्तयोः मान्येसत्येविरुमाने त्रिषुसाध्यमयोस्त्रियां ६८

मेदिनीकोशः ४२

सातिर्हनेः वसानेस्त्रीस्वातं चेतसिगन्धरे स्थितं प्रतिज्ञात
 वतिचोर्ध्वनिश्चलयोस्त्रिषु ६९ स्थितिः स्त्रियामवस्थानेमर्यादा
 यांचसीमनि सित मवसितेचबद्धेधवलेत्रिषु धवलायांस्त्री ७०
 सीता लंगलपद्धतिवैदेहीस्वर्गगंगासु सुतस्तुपार्थिवेषुत्रं
 रूपपत्येतुसुता स्मृता ७१ सुप्तिः स्पर्शज्ञाननिद्राविश्रंभेशय
 नेस्त्रियाम् सूतस्तुसारथीतस्त्रिषु त्रिया द्वाद्दानीसुते ७२ वंदि
 पारदयोः पुंसिप्रसूतेप्रेरितं त्रिषु स्यूतिः सीवनसंतत्योस्त्रियां स्यू
 तः प्रसेवके ७३ नात्रिषूतेस्मृतिर्धर्मशास्त्रस्मरणयोः स्त्रियां
 स्रुतिः स्त्रीगमनेमार्गं सैतुर्नालौकुमारके ७४ हस्तः करेकरि
 करेसप्रकोष्ठकरेपिच ७५ ह्येकेशात्परोब्राते हितं पथ्येगतेधृते
 ७५ हेतिः स्यादायुधज्वालासूर्यतेजःसुयोषिति ॥ तन्नि ॥
 अमृतं यद्वशेषे स्यात्सीधूषेसलिलेधृते ७६ अपाचितेचमोक्षे
 चनाधन्वंतरिदेवयोः अमृतामागधीपथ्यागुडूच्यामलकीषुच
 ७७ अनृतं रुषावसत्येप्यजितोनादरीत्रिषु अनिर्जितेचाच्युत
 तुहरीपुंसि त्रिषुस्थिरे ७८ अर्दितं याचितेपि स्याद्वातव्याधौच
 हिंसिते अमृतं नद्वयोः पंडेलाजेषु त्रिष्वहिंसिते ७९ यवेपि
 कचिदव्यक्तोहरीस्मरहरेपुमान् परमात्ममहदायोः क्रीबं
 स्यादस्फुटैत्रिषु ८० अनंतः केशवेशेषेपुमाननवधौत्रिषु
 अनंताचविशल्यायांशारि वादूर्बयोरपि ८१ कणादुराल
 भापथ्यापार्वत्यामलकीषुच विश्वंभरागुडूच्योः स्यादनेतंसु
 रवर्त्तनि ८२ अश्रुतंमशुभेषुल्यांमरणैः नवधाचपि ह्ये
 त्रेप्यथाऽयतिः पुंसिहिमदीधितिकालयोः ८३ अर्हस्तु ह्ये
 पणेबुद्धेपुंसिमान्येऽन्यलिंगकः अर्हंतश्चापिसुगतेह्यपणेपिच
 दृश्यते ८४ अगस्तिः कुंभयोर्नौचवंकसेनतरौपुमान् अर्व
 तीकुंभदास्यांचवडवायांचयोषिति ८५ अंगतिः पुंस्यग्निहे
 तृब्रह्मबन्धिष्वग्नादितिः भूदेवमात्रोरंहतिस्त्यागेरोगेषुभे

मेदिनीकोशः ४३

स्त्रियौ ८६ आयातः पुंसि यतने तदा त्वेच प्रकीर्तितः आध्यातः शिंघिते क्रांतेऽप्यारव्यातं भाषितेति डि. ८७ आध्यातः शब्दिते दग्धे वातरुग्भेदसंयुते आलुतः स्नातके स्नातेऽप्याह तसादरे चिते ८८ आचितः शकटोन्मेषे पलानामयुतद्वये पुलिङ्गः संगृहीते पिच्छन्नेपि स्यान्निलिङ्गकः ८९ आहृतं गुणिते चापितादिते च मृषार्थके स्यात्पुरातनवस्त्रेऽपि नववस्त्रे च नाऽनके ९० आनर्तो देशभेदेऽपि वृत्त्यस्थाने जलेरणे आवर्तश्चिंतने वा रिभ्रमे चावर्तने पुमान् ९१ आस्फोटं तु पुमानर्के पर्णे स्यात्कोविदारके आस्फोतागिरिकर्ण्यचवनमल्यांच योषिति ९२ आयस्तस्तेजितेक्षितेऽक्षिते कुपिते हते आयति स्तुस्त्रियांदेर्घ्यप्रभावागामिकालयोः ९३ आयत्ति स्तुस्त्रियां स्नेहे वशिते वा सवेचले आहूति स्तुस्त्रियां रूपे सामान्यवपुषोरपि ९४ आसत्तिः संगमेलामे स्त्रिया मापत्तिरापदि प्रापणेऽपि च योषि त्स्यादुदंतः साधुवार्तयोः ९५ उषितं व्युषिते दग्धे व्युदात्तस्तुस्वरं तरे दयात्यागादिसंपन्ने काव्यालंकारकृत्ययोः ९६ उत्तप्तं शुष्कमांसेयत्रिषु तप्ते परिप्लुते उचितं तु भवेन्न्यस्तेमितेज्ञाते समंजसे ९७ उद्धृतं स्यान्नृषिष्वित्ते परिभुक्तोऽङ्गितेऽपि च उत्थितं स्यान्नृष्यत्पन्ने प्रोच्यते वृद्धिमत्यपि ९८ उद्धातस्तु पुमान्यादस्रवलने समुपक्रमे पवनाभ्यासयोगस्य कालभेदे च कीर्तितः ९९ उत्तुंगे मुद्गरेऽपि स्यादुदितं तूक्तं आगते उद्धृतं त्रिषु संजाते समुन्नद्धप्रवृद्धयोः १०० उन्मत्त उन्मादवति पूस्त्वरमुचुकुदयोः उद्गोतो निर्मदगजेषु मानुहुमिने त्रिषु १ एधतुः पुरुषः प्रौढा कलितं विदिताप्तयोः कपोतः स्याच्चित्रकंठपारावतविहंगयोः २ अयक्रंदितं मान्हा नेरुदितेऽपि न पुंसकं स्फारितः स्त्राविते क्षारे अभिशस्तेऽपि च त्रिषु ३ कापोता रुचकेऽङ्गीवेकपोतो घंजनांतरे किरातो मूढभेदे स्याद्भूनिंबेऽल्पतनाऽपि ४

मेदिनीकोशः ४४

स्त्रियां चामरधारिण्यां कुट्टिनी दुर्गयोरपि कृतांतो यमसिद्धो तदै
 वाकुशलकर्मसु ५ गर्जितं वारिवाहादिध्वनौ नाम त कुंजरे
 ग्रंथितं गुफितेक्रांते हिंसिते च त्रिलिंगकम् ६ गभस्तिः किरणे
 सूर्येनास्वाहायांतु योषिति गम्युत् स्त्रीस्वर्णलतयोर्गोपतिः शि
 वषण्डयोः ७ नृपभास्करयोः पुंसि चेष्टितं गतिचेष्टयोः जगत्
 स्यात्पिष्टपेकुंबवायौ नाअंगमे त्रिषु ८ जगती भुवनेष्मायां
 छंदोभेदे जनेषु च जयंतो रक्षभिर्द्वौ यो रिंदुपुत्री पताकयोः ९
 पुमानैद्रोहरे भीमे ज्वलितं दग्ध उज्वले जामाता दुहितुः पत्न्यौ
 सूर्यावर्तधवे पुमान् १० जीमुतोः द्रौधृति करे देवता डेपयो धरे
 जीवातुरस्त्रियां भक्ते जीविते जीव नौ पथे ११ जीवन्ती जीवनी
 शम्योर्गुडूची चंदयोरपि जृम्भितं करणे स्त्रीणामीहा स्फोटितयो
 रपि १२ स्वरितं प्रजवेशीघ्रे त्रिगर्तो गणितांतरे देशे पिनाघु
 घुरिका कामुकांगनयोः स्त्रियां १३ तृणता धनुषितृणत्वे दं
 शित मपि जातदंसितेपि स्यात् कवचाचिते हि जाति विप्रांडज
 योश्च पुल्लिंगः १४ दुर्जातं व्यसने क्लीबे सम्यग्जातेऽन्यलिंगकं
 दुर्गति न करे नैव्ये स्त्री दृष्टांत उदाहृतौ १५ शास्त्रे च मरणे
 धीमान् पण्डिते च बृहस्पतौ निर्ऋतिः स्यादलक्ष्म्या स्त्रीदिशां पा
 लांतरे पुमान् १६ निवृत्तं विप्रलंभे स्यान्नीचे विप्रकृतेपि च
 निर्मुक्तस्त्यक्तसंगे स्यान्मुक्तकंचुकभोगिनी १७ निरस्तत्रिषु
 निष्ठूते प्रेषिते वीदितो दिते संसृते च प्रतिहृते निमित्तहेतुलक्षणेः १८ नि
 वातो दृढसन्नाहे वातशून्ये पिचाश्रये निशांतं त्रिषु शांतं स्यात्कुंबं
 तु भवनौषधौः १९ निवृत्तिर्भर्त्सने षोपशब्दे शाब्देपि च स्त्रियां निवृ
 त्तिः सुस्थिता वस्तुगमने च सुखे स्त्रियां २० नियतिर्नियमे दैवे स्त्री
 पतनूपातुगेखगे प्रहृतं वितते सुष्णे पर्यस्तः पतिते हते २१ प्र
 भूतमुद्गते प्राज्ये पण्डितः सिल्हके कवौ पलितं शैलजेतापे
 केशपाके च कर्दमे २२ प्रसृतः सुप्रसारे स्याद्दिनी ते वेगिते त्रिषु अर्द्धांजलौ

मेदिनीकोशः ४५

तुपुल्लिंगोजंघायां प्रसूता मता २३ प्रसूतं कुसुमेक्रीबन्त्रि
 पुसंजातसूतयोः प्रणीतः संस्कृताग्नौ नायज्ञपात्रांतरे स्त्रियां
 २४ त्रिषु क्षिप्तोपसंपन्नविहितेषु प्रवेशिते प्रतीतः सादरे ज्ञाते
 हृष्टप्रख्यातपोस्त्रिषु २५ प्रमीतं वाच्यलिंगं स्यात्प्रोक्षितेपि
 मृतेपि च परेतो वाच्यलिंगः स्यान्मृतेभूतांतरे पुमान् २६ प
 र्वतः पादपे पुंसि शाकमत्स्यप्रभेदयोः देवमुन्यंतरे शैले प्रपा
 तो निर्झरे तटे २७ पर्याप्तं तु यथेष्टे स्यात्तृप्तौ शक्ते निवारणे पेचता
 पंचभावे स्यान्मरणेपि च योषिति २८ पक्ष्यति श्रभवेत्यक्षमूले
 च प्रतिपत्तिथौ प्रसूतिरुद्भवेपि स्यात्तनये दुहितर्यपि २९ प्रत
 ति विस्तृतौ बल्यां पद्धतिः पंक्तिवर्त्मनोः प्रवृत्तिस्तु प्रवाहे स्या
 दुदंते च प्रवर्तने ३० आबंत्पादौ च पर्याप्तिः प्रकामप्राप्तिरक्षणे
 प्रवृत्तिर्गुणसाम्ये स्यादमात्यादिस्वभावयोः ३१ योनौ लिंगे
 पौरवर्गैः मीपक्षत्यादयः स्त्रियां पार्वती सल्लकी दुर्गा गोपालपु
 त्रिकासु च ३२ प्रार्थितं याचिते शत्रुसंरुद्धे भिद्वते त्रिषु पि
 त्सन्निहंगमे पुंसि पतने चैषु त्रिषु ३३ पिशितं मांसे मीं स्या
 स्त्रीपिंडितं गुणिते घने पीडितं करणे स्त्रीणां यंत्रिते बाधिते
 पि च ३४ पुटितं स्यादहिपुटे पाटितं स्पृतयो रणि पृषन्मृगे पु
 मान्निदौ नद्वयोः पृषतोपि ना ३५ अनयोश्च त्रिषु भूते त्रिंदुयु
 तेऽप्यनाविमौ प्रोक्षितं निहते सिते कृद्धती वसनांतरे ३६ छं
 दो भित्तु द्रुवार्ता कीषारिधानीषु चाचि च कंदकारी महत्योश्च
 भवद्गुणस्ततोस्त्रिषु ३७ स्त्रीबाणभेदे भरतो नाट्यशास्त्र
 मुनौ तटे रामानुजे च दौष्यंतौ भास्वान्भास्वरसूर्ययोः ३८
 भारतं ग्रंथभेदे स्याद्वर्षभेदेऽथ भारती वचने च सरस्वत्यां प
 क्षि चत्तिप्रभेदयोः ३९ भासेतः सुंदराकारे त्रिषु नाभासपक्षि
 णि भावितं वासिते प्राप्ते भूभृन्नाट्रौ महीपतौ ४० महती
 वल्लकी भेदे रान्ये स्यात्तु न पुंसकं तत्त्वभेदे पुमान् कृद्धे वाच्य व

मेदिनीकोशः ४६

नमयितं पुनः ४१ क्लीबं निर्जलघोले स्यान्निष्कालोऽदितघृष्टयोः
 मरुद्देवे समीरेनाग्रं थिपर्णेन पुंसकम् ४२ सुषितं हतरवंडि
 तयोर्मूर्ध्नि तमपि सोच्छ्रये च मूढे च रजतं त्रिषु सुकु स्यात्क्ली
 बं हारे च दुर्बर्णे ४३ रमतिर्नायकेनाके पुंसि स्याद्रसितं पुनः
 रुतस्तनितयोः क्लीबं स्वर्णादिरवचिते त्रिषु ४४ रेवती हलिप
 ल्यां स्यात्ताराभिन्मातृभेदयोः रेवतस्तु सुवर्णालौशीलभेदे च
 शंकरे ४५ रोहितं कुंकुमे रक्ते च रज्जुशक्रशरासने पुंसि स्या
 न्मीनमृगयोर्भेदो रोहितकद्रुमे ४६ रोहिन्मृग्यां लताभेदे स्त्री
 नार्के ललितं त्रिषु ललिते च शिते पिस्याद्धारभेदे तु नदयोः ४७
 लोहितं रक्तगोशीर्षे कुंकुमे स्तु चंदने पुमान् नदांतरे भौमे वर्णे च
 त्रिषु तद्वति ४८ वर्द्धितं प्रसिते छिन्ने पूरिते वहतिर्गवि सचिवे पुं
 सि वहतुः पथिके वृषभे पुमान् ४९ वनिता जातरागस्त्री स्त्रि
 योस्त्रिषु च याचिते सेविते वा पितं बीजाकृतमुंडितयोस्त्रिषु ५०
 वसतिः स्यात्स्त्रियां वासेयामिन्यां च निकेतने व्याप्यतं व्यापृते
 दीर्घदृढैः चातिशयेऽन्यवत् ५१ व्याघातो योगभेदे स्यादंतरायप्र
 हारयोः वासिता करणीनार्योर्वासितं भाविते रुते ५२ वासंती
 माधवी यूष्योरुष्ट्रेनावहिते त्रिषु विविक्तं त्रिष्वसंपृक्तैरहः पू
 तसचिवे त्रिषु ५३ वसुनंदेनाविहस्तः पंडिते व्याकुले त्रिषु विनीतः
 सुवहाश्वे स्याद्गुणज्यपि पुमांस्त्रिषु ५४ जितेन्द्रियेऽपनीते च नि
 भृते विनयान्विते विश्वस्तो जातविश्वासे विश्वस्ता विधवस्त्रिया
 म् ५५ विद्युत्तडितिसंध्यायां स्त्रियां त्रिषु तु निश्रमे विद्युत्ता
 सुद्रुग्भेदे विस्तृते त्वभिधेयवत् ५६ विनेताः देशकेराज्ञेना
 विधाता तु वेधसि स्मरेनाविनीता तास्य जनन्यां पटकाभिदि
 ५७ विनतः प्रणते भुग्ने शिषिते चाभिधेयवत् विद्युत्तं त्रिषु
 वीभत्सरागिते संस्कृतेऽपि च ५८ विद्धित्तिरंगरागे विच्छेदे हार
 भेदे स्त्री विदितं बुद्धितार्थितयोर्विपत्तिरपि यातनापदोर्गोषित

मेदिनीकोशः ४७

५९ वृत्तांतः प्रक्रियायां स्यात्कार्त्तवर्त्तप्रभेदयोः प्रस्तावेवेष्टि
 तं रुद्धेलासकेकरणांतरे ६० वेत्सितंगमनेक्लीबंकुटिलेविधु
 तेविषु विवर्त्तः समुदाये स्यादपवर्तननृत्ययोः ६१ शकुंतः
 कीठभेदे स्याद्वासपक्षिविहंगयोः श्रीमौ स्तिलकवृक्षेनामनोद्वं
 तानकत्रिषु ६२ श्रीपतिः पुंसि पृथिवीनाथे च मधुसूदने शु
 द्धांतोतः पुरेष्माभृतरहः कक्षांतरेपि च ६३ स्ववंती तुतरंगि
 ण्यांगुल्यस्थानौषधीभिदोः संवर्त्तः प्रलये मुन्यंतरे कर्षफलेपि च
 ६४ स्खलितंचलिते भेषे संहृतं संगतेदृढे संस्वृतः कृत्रिमे
 शस्तेभूषितेऽप्यन्यलिंगकः ६५ क्लीबंतुलक्षणोपेते स्थपतिः कं
 चुविन्यपि जीवेष्टियाजकेशित्पिभेदेनासत्तमेत्रिषु ६६ संघा
 तः पुंसिघाते च संहृतौ नरकांतरे संवित्तिः प्रतिपत्तौ स्यादविवादेन
 नस्य च ६७ संततिः स्यात्पत्तौ गोत्रे पारंपर्ये पुत्रपौत्राणाम् संग
 तिः संगमेद्वाने सन्नतिः प्रणतौ ध्वनौ ६८ समितिः संपराये
 स्यात्सभायां संगमेपि च समाप्तिरवसाने स्यात्समर्थनेऽथ संमतिः
 ६९ अभिलाषेऽप्यनुज्ञायां संवित्याद्यास्तु योषिति स्थापितं नि
 श्रितेन्यस्ते स्तिमितोऽचंचलार्द्रयोः ७० सिकतास्त्री सिकतिले
 बालुकायां तु भूमनि सुरतं स्यान्निधुवने देवत्वे सुरता स्मृता ७१
 सुकृतं तु शुभेषु ण्येक्लीबंसुविहिते त्रिषु सुव्रता सुरसंदोह्याशो
 भनव्रतयोरपि ७२ सुनीतिः शोभननये ध्रुवमातरि योषिति सूनु
 तं संगलेपि स्यात्त्रिषु सत्येव च स्थपि ७३ हरिहि शिस्त्रियां पुंसि
 हयवर्णविशेषयोः अस्त्रियां स्यात्तृणे चाथ हर्मितं क्षिप्तदग्धयोः
 ७४ हरितास्त्री च दूर्वायां हरिहर्णयुतेऽन्यवत् ह्रस्वत्यंगारधा
 न्यांचमल्लिकाशाकिनीभिदोः ७५ हरीतः पक्षिभेदे स्यान्मुनिभे
 दे च कैतवे हृषितं विस्मिते प्रीते प्रहते हृष्टलोमनि ७६ ॥ तचतुः
 ॥ अवसितमृदे जातेऽप्यवसानगते च बाज्यलिंगं स्यात् अर्यपतिः
 पुल्लिंगो धनादिनाथे च नरनाथे ७७ अवदातः सिते गौरे विशुद्धे

मेदिनीकोशः ४८

प्यन्यलिंगकः अवगीतं तु निर्बादे त्वष्टृगर्हितयोरपि ७८ अंत
 र्गतं विस्मृते स्यान्मध्यप्राप्ते च वाच्यवत् अंगारितं तु दग्धे स्यात्प
 लाशकलिकोद्गमे ७९ हसं त्यांचलतामात्रे नदीभेदे च योषितिः
 अपावृतस्तुपिहिते स्वतंत्रेऽपि च वाच्यवत् ८० अत्याहितं
 महाभीतौ जीवानपेक्षकर्मणि अभिनीतं त्रिषु न्याय्ये संस्कृता
 मर्षिणोरपि ८१ अभिजातकुलीने स्यात् न्याय्यपंडितयोस्त्रिषु
 अभियुक्तः परैरुद्धेत त्वरेऽप्यभिधेयवत् ८२ अतिमुक्तस्तुनिः
 संगे वा संत्योति निशेषि च अवध्यस्तः परित्यक्ते निंदितेऽप्यवचूर्णिते
 ८३ अधिस्त्रिषु प्रणिहिते कुत्सिते भर्त्सिते त्रिषु अंशुमान् भा
 स्करेशालपण्यमंशुमती स्मृता ८४ भवेदपचितिः पूजा
 व्ययनिष्कृतिहानिषु अथानुमति स्तूने दुष्कर्णमानुजयोरपि
 ८५ अभिशक्तिः प्रार्थनापवादयोश्च त्रयं स्त्रियां आयुष्मान्यो
 गभेदे नावाच्यवच्चिरजीविनि ८६ उपाहितोऽनलोत्पातेषु
 मानारोपिते त्रिषु उपाहृतोऽधरहतपशौ नोपद्रुते त्रिषु ८७ उ
 दास्थितप्रतीहारे प्रव्रज्यावसिते चरे स्यादुल्लिखितमुत्कीर्णत
 नूस्ते च वाच्यवत् ८८ उद्धाहितमुदीर्णस्य हृद्ग्राहितयोः
 त्रिषु भवेदुपचितं दग्धे समृद्धे वाच्यलिंगकं ८९ उज्जृम्भि
 तं त्रिषूत्कुले चेषायां तु नपुंसकं उपरक्तो व्यसनार्तराहुग्रसे
 दुसूर्ययोः ९० उपसत्तिः संगमात्रे सेवायामपि योषिति ऋष्यप्रो
 क्ता शतावर्षतिबलाशूकशिंषिषु ९१ ऐरावतोऽभ्रमातंगेना
 रंगेलकुचद्रुमे नागभेदे च पुंसि स्याद्विद्युत्तद्भेदयोः स्त्रियां ९२
 नपुंसकं महेंद्रस्य ऋजुदीर्घशरासने कलधौतं सुवर्णं स्याद्र
 जते च नपुंसकं ९३ भवेत्कुहरितं क्लीबं पिकालापेरतध्व
 नौ कुमुदान् कुमुदप्रायदेशे स्याद्वाच्यलिंगकः ९४ कुमुद
 ती कुमुदिन्यां कुशपल्यां च योषिति कृष्णवृंता पाटलायां माप
 पण्यं च योषिति ९५ अथ गंधजती पृथ्वीपुरीभिद्यासमा

मेदिनीकोशः ४९

तृषु सुराणां च गरुत्मांश्च पक्षिमात्रे स्वगाधिये ९६ भवेद्गृह
 पतिः पुंसि गृहस्थेऽपि च मंत्रिणि चंद्रकोतस्तु पुंसि स्यान्मणि-
 भेदे च कैतवे ९७ चर्मण्वती नदी भेदे कदलीपादपे स्त्रियाम्
 चित्रगुप्तस्तु पुंसि स्याद्यमेतस्य च लेखके ९८ दिवाभीतः कुं-
 भिले स्यादुलूके कुमुदाकरे दिवा कीर्तिस्तु पुंसि स्यान्नापितांता च
 सायिनोः ९९ द्वीपवान्स्त्रिंधुनदयोर्द्वीपवत्यापगाभुवोः दृष
 हूती नदी भेदे कात्यायन्यामपि स्त्रियां २०० स्याद्धूमकेतु-
 रुत्पातभेदे वैश्वानरेषु मान् तं द्या वर्तयुमान् चैव प्रभेदे भगवदुमे
 १ नदीकांतसमुद्रे स्याद्दिज्जले सिंदुवारके नदीकांता स्त्रियां
 जङ्घांकाकजंघौषधावपि २ नागदंतो हि परदे गृहानिर्गतदा-
 रुणि नागदंती तु कुंभायां श्रीहस्तिन्यामपि स्त्रियाम् ३ निष्का-
 शितो निर्गमितेऽप्याहितेऽधिकृतेऽपि च अथ निस्तुषितं त्यक्ते
 त्वग्निहीने लघूकृते ४ निराकृतिरनाकारेऽस्वाध्याये वारणे त्रि-
 षु परिगतं त्रिषु प्राप्ते विस्मृतज्ञानचेष्टिते २०५ अथ प्राणिहितं
 न्यस्ते प्राप्तेऽपि च समाहिते अथ पल्लवितं लासारक्ते सपल्लवे तते
 ६ भवेत्प्राणिहितं द्विष्टे प्रतिस्वलितबहूयोः प्रतिस्मितं वारिते
 स्यात्त्रेपिते पंचकं त्रिषु ७ परिवर्तो विनियमे कूर्मराजे प्रवर्तने
 परिस्त्रुतास्त्री वारुण्यां स्यन्ने स्यादभिधेयवत् ८ प्रधूपि-
 ता क्लेशितायां सूर्यगंतव्यदिश्यपि पंचगुप्तस्तु चार्वाकदर्शने
 कमठेषु मान् ९ प्रजापतिश्च दक्षादौ महीपाले विधातरि प्रति-
 पत्तिः प्रवृत्तौ च प्रागल्भ्ये गौरवेऽपि च १० संप्राप्तौ च प्रबोधे च पद-
 प्राप्ते च योषिति अथ प्रव्रजिता मांसी मुंडीरीतापसीषु च ११
 प्रतिकृति रथार्चायां प्रतिनिधिप्रतीकारयोश्च स्त्री याशुपतो
 बकपुष्पे स्यात्पशुपत्यधिदैवते च तद्भक्ते १२ पारिजातः सुर-
 तरोपारिभद्रतरावपि पारावती गोपगीतेन दीभिर्बुवलीफले १
 १३ पारावतः कलरवे तथा मर्कटतिंदुके पुष्पदंतस्तु दिङ्मागभे

भेदिनीकोशः ५०

देविषाधरांतरे १४ पुरस्कृतोऽभिष्टस्तारिग्रस्ताग्रेकृतपूजिते भ
 गवन्नाजिनेगौर्यास्त्रियांपूज्येतुवाच्यवत् १५ अथभोगवती
 नागपुरीनद्यौरहोपुमान् रगमातातुकुट्टिन्यांशृसरोमांतरेस्त्रि
 यां १६ लक्ष्मीपतिःपुमान्वासुदेवेनरपतावपि व्यतीपातोम
 होत्पातेयोगभेदापयोनयोः १७ वनस्पतिर्नाद्रुमात्रेविनापु
 ण्यफलद्रुमे विनिपातोनिपातेस्यादैवादिन्यसनेपुमान् १८ वि
 जृम्भितंतुचेष्टायांकीबंनिषुविकस्वरे विवस्वान्विबुधेस्तूर्येत
 न्नगर्गाविवस्वती १९ वैजयंतीगृहेशक्रध्वजप्रासादयोःपु
 मान् वैजयंतीपताकायांजयं तीपादपुमान् २० भवेच्छत
 पृतिपुंसिशक्नेचपरमेष्ठिनि शुभ्रदंतीसुदंत्यांस्यात्पुण्यदंतेभ
 योषिति २१ समुद्रतंसमुत्कीर्णेष्यपनीतेचवाच्यवत् सदा
 गतिर्नाकिजातनिर्वाणेषुसदीश्वरे २२ सरस्वांश्चनदेचाब्धौ
 नान्यवद्रसिकेस्त्रियां वाणीस्त्रीरत्नवाग्देवीगोनदीषुनदीभिदि
 २३ मनुपत्न्यामपिसत्यवतीव्यासस्थमातरि नारदचीकयोः
 पत्न्यांस्त्रियांपुंसिभूपांतरे २४ समुद्रांतातुकार्पासीपृक्कादुस
 लभासुच समाहितःसमाधिस्थेष्युक्तसिद्धांतआहिते २५
 निर्विबादीकृतेपिस्त्यात्रतिज्ञातेचवाच्यवत् समाधातोषधेपुदे
 संख्याभान्यंदितापुमान् २६ संख्यायुक्तेऽन्यल्लिंगोऽयमुधाभृ
 तिःपुमान्मखे चंद्रेसुभाषितोबुद्धेपुमान्कृतेनपुंसकं २७ सू
 र्यभक्तस्तुबंधूकेपुंसिनिष्वर्कपूजके सेनापतिःकार्तिकेयेव्य
 नीकाधिपतौपुमान् २८ हिमारातिसुमानीतिहोत्रेकिरणमालि
 नि हैमवत्यभयास्वर्णक्षीर्योःश्वेतवचोमयोः २२९ ॥ तपंच
 ॥ अवलोकितोनालोकनाथेत्रिषुनिरोक्षिते अपरासितर्दश
 जेष्ठतरेनाजितेत्रिषु ३० निरिकर्णजयादुर्गाशनपर्णीषुचो
 षिति उपधूपितआसन्नमरणेपरिधूपिते ३१ स्याद्गणाधिपतिः
 पुंसिप्रकरेपिगजानने भवेत्पिपतिषन् पित्तोत्रिषुपुंसिविहंग

मेदिनीकोशः ५१

मे ३२ पृथिवीपतिस्तुभूपालेऽप्यभारज्यौषधीषुमान् मूर्धाभि-
 वित्तोभूपालेमन्त्रिणिक्षत्रियेपिच ३३ यादसांपतिरंभौष-
 श्रिमाशापतावपि वसंतदत्तश्चैत्रेस्यात्तिकपंचमरागयोः॥
 ३४ वसंतदत्तीपाटल्यामभिपुक्तेचयेषिति ॥ तषट् ॥ अर्धपा-
 रावतश्चित्रकैठेतिचिरपक्षिणि ३५ ॥ तसप्त ॥ समुद्रनव-
 नीतंस्यात्कीबंपीयूषचंद्रयोः ॥ इतितांतवर्गः ॥ थैकं ॥ थं-
 रक्षणेमंगलेचसाध्वसेचनपुंसकं शिलोच्चयेपुमानेवक्वचित्तुभ-
 परक्षके १ ॥ थट्टि ॥ अर्थोविषयार्थेनयोर्धनकारणवस्तुषु
 अभिधेयेचशब्दानांनिवृत्तौचप्रयोजने २ आस्था त्वालंबना-
 स्थानयत्नापेक्षासुयेषिति कंध्या मृन्मयमितौचतृष्णाप्राकरणां-
 तरे ३ कथः स्यादतिदुःखेपिनिष्पाकेपिद्रवस्यच कुशः स्त्री-
 पुंसयोर्वर्णकंबलेपुंसिबर्हिषि ४ कोथो नानेत्रेगस्यभेदेच
 प्राठितेत्रिषु ग्रंथो ग्रथनाधनयोःस्याच्छास्त्राक्षरसंख्ययोः-
 ५ ग्रंथिस्तुग्रंथिपर्णेनाबंधेरुग्भेदपर्वणोः शाश्वत्श्लोकेसे-
 स्तुतान्यभ्रषायांगेयवृत्तयोः ६ तीर्थं शास्त्राध्वरक्षेत्रोपाय-
 नारीरजःसुच अवतारविजुष्टांबुपात्रोपाध्यायमंत्रिषु ७ तु-
 त्यमंजनभेदेस्यान्नीलसहस्रमेलयोस्त्रियाम् तुःस्थः स्यादुर्ग-
 तेमूर्खेदुःखेनतिष्ठतित्रिषु ८ प्रस्थोस्त्रियांमानभेदेसानाबुद्धि-
 तवस्तुनि पार्श्वोऽर्कःग्नौजलेकीबंपृथु स्यान्मरुतित्रिषु ९
 त्वकूपर्णोऽस्मिजीरेःस्त्रीपुमानग्नौनृपांतरे प्रोथोःस्त्रीहय-
 घोणायांनाकद्वामध्वगेत्रिषु १० मेशः स्यात्सुसिमेशानेसा-
 क्तवेचदिवाकरे यूथंतिर्यक्समूहेःस्त्रीषुष्यभेदेचयेषिति ११
 रथः पुमानवयवेस्येदनेवेतसेपिच क्षीथी पंतौगृहंगेचरूपकं
 तरवर्त्तनोः १२ संस्थश्चरेःवस्थितेस्त्रीस्थितौसादृश्यनाशयो-
 सार्थो वणिक्समूहेस्यादपिसंघातयात्रके १३ सिक्थोभक्त-
 उलाकेनामधुजिष्टेनपुंसकं ॥ थन्निः ॥ अतिथिः कुशपु-

मेदिनीकोशः ५२

त्रेस्यात्पुमानागतुकंविषु १४ अश्वत्थःपिपलद्रौस्यादश्वत्था
 पूर्णिमातिथौ अज्यथोनिर्ज्यशेसर्पचारदीपश्रयोःस्त्रियां १५
 उन्माथःकूटपत्रेस्यान्मारणेघातकेपुमान् उपस्थःशेफशिको
 डेतथामदनमंदिरे १६ उद्ग्रथो रथकीलेस्यात्ताम्रचूडारथ्य
 पक्षिणि ह्यवशुर्नसुतेकसेकायस्थःपरमात्मनि १७ नर
 जातिविशेषेनाहरीतक्यांतुयोषिति कापथःकुत्सितपथेउशी
 रेक्लावमिष्यते १८ गोग्रंथिर्नाकरीषेस्यात्तोष्ठगोजिह्विकोष
 धौ दमथ स्तुपुमान्दंडेदामेचपरिकीर्तितः १९ निशीथस्तु
 पुमानर्धरात्रेस्याद्वात्रिमात्रके निर्ग्रथो नग्नकेपिस्यान्निःस्वबा
 लिशयोरपि २० प्रमथ्या स्याद्हरीतक्यांहारपारिषदेपुमान्
 वरूथो रथगुप्तौस्यात्वरूथं चर्मवेष्यानोः २१ मन्मथः
 कामचिंतायांकपिशेकुसुमायुधे वयस्या तु स्त्रियांब्राह्मीगु
 दुच्यामलकीषुच २२ तृक्ष्मैलायांचकाकोल्यांपथ्यालीतरु
 णेत्रिषु वमथुःपुंसितमनेगजस्यकरशीकरे २३ विदथो
 योगिकृतिनोः शमथःशान्तिमंत्रिणोः षड्ग्रंथ्या तुवचायां
 स्त्रीस्यात्करंजांतरेपुमान् २४ समर्थ स्तुहितेशक्तेसंबडे
 प्यन्यलिंगकः सिद्धार्थ स्तुपुमान्शक्येसिंहेचसितसर्पपे २५
 ॥ यचतुः ॥ अनीकस्थोरणगतेहस्तिशिक्षाविचक्षणे रा
 जरसिणिचिह्नेचवीरमर्दनकेपिच २६ भवेदितिकथा पार्थ
 वाच्यश्रद्धेग्रनष्टयोः चतुष्पथं चतुर्मार्गसंगमेब्राह्मणेपिना
 २७ अथचित्ररथःसूर्यगंधर्वांतरयोःपुमान् दशमीस्थो
 नष्टकीर्येस्थविरेष्यन्यलिंगकः २८ प्राणानाथोयमेनास्यान्निष्ट
 प्राणाधिपेमतः वानप्रस्थोमधूकेपिस्यात्तृतीयाश्रयेपुमान् २९
 भवेदुदरथिःपुंसिसमुद्रेचविपन्नो ॥ इतिश्रान्तवर्गः॥
 ॥९१४॥ ॥दैकं॥ दःपुमानचलेदत्तेस्त्रियांशोधनदानयोः छे
 दोपतापरदासुपुमांस्तुदातरिस्मृतः १ दहिः॥अब्दःसंवत्स

मेदिनीकोशः ५३

रेवारिवाहमुस्तकयोः पुमान् कुंदोस्त्रीसूत्रणेशस्यमूलेजलधरेपुमा
 न् २ अंदूः स्त्रियांस्यान्निगडेप्रभेदेभूषणस्यच कुंदोमाघेस्त्री
 मुकुंदभ्रमिनिब्बांतरेखुना ३ सोदः स्यात्पुंसिरजसिपेषणेचप्रकी
 र्तितः गदो भ्रातरिविष्णोः स्यादामयेनामुधेगदा ॥ ४ ॥ छदः प
 लाशेगरुतिग्रंथिपर्णतमालयोः कुंदोवशेष्यभिप्रायेधीदापुत्रीमनी
 षयोः ५ नंदि दृतांगभानेदेस्त्रीनंदिकेस्वरेपुमान् नदी सरि
 ति शोणादौनानंदा स्यादलिंजरे ६ गौर्यतिथिचिशेषेस्त्रीनि
 धिरजभिदोः पुमान् निंदा स्यादपवादेपिकुत्सायामपियोषिति ७
 पदं शब्देचवाक्येचव्यवसायप्रदेशयोः पादतच्चिन्हयोः स्थानत्रा
 णयोरंकवस्तुनोः ८ श्लोकपादेपिचक्रीबंपुल्लिङ्गः किरणेपुनः पा
 दोबुध्रेतुरीयांशेशैलप्रत्यंतपर्वते ९ चरणेचमयूखेचबंहालतां
 तरेस्मृता भिस्तुक्क्यामपिबंदांचविंदुर्दंतशृतांतरे १० भुवोर्मध्ये
 रूपकार्यप्रकृतौपृषतेपुमान् वेदितर्यैव्यलिंगः स्यात्भद्रं क स्या
 णशर्मणोः ११ भेदो द्वैधेविशेषेस्यात्उपजापेविदारणे मदौरेत
 सिकस्तूर्यांगवर्धेभदानयोः १२ मंदोः तीक्ष्णेचमूर्खेचसैरेवा
 भाग्यरोगिणोः अल्पेचविषुपुंसि स्यात्तुस्तिजात्यंतरेशनौ १३ मृ
 दुः स्यात्कोमलेः तीक्ष्णेरदो दंसेविलेखने विदाज्ञानेचनिर्दिष्टमनी
 षार्याचयोषिति १४ वेदः श्रुतौचवृत्तेचवेदिः स्यात्पंडितेपुमान्
 स्त्रियामंगुलिमुद्रायांस्यात्पिच्छतभूतले १५ शादः स्यात्कर्दमे
 षणे स्वादुर्मिष्ठमनोज्ञयोः सूद स्तुकथितः सूपकारेचव्यंजनोत
 रे १६ स्वेदस्तुस्वेदनेपर्म हृत् क्रीबंबुक्चचित्तयोः ॥ दन्तिः ॥ अं
 गदः कपिभेदेनाकेयूरेतुनपुंसकं ७ अंगदायाम्यदिदंतिहस्ति
 न्यामपियोषिति अर्द्धदुरर्द्धचंद्रेस्याद्गलहस्तनखांकयोः १८ अ
 र्द्धदुः स्यादतिप्रौढस्त्रीयोन्यंगुलियोजने अर्बुदोमांसकीलेस्या
 त्यरूपदशकोटिषु १९ महीधरविशेषेनाः यास्यदपदकृत्ययोः
 आसंदोकासुदेवस्यात्सदाभेदेचयोषिति २० आकंदः कंदनेत्रा

भेदिनीकोशः ५४

नेमिन्नदाकणयुद्धयोः भ्रातर्यपिचपुंसिस्स्यादामोदो गंधहर्षयोः ५
 २१ ककुद्दस्त्रीककुदोप्यस्त्रीवृषांकेराड्ध्वनेवरे क्षणदोगणकेर
 त्रीक्षणदाक्षणदंनले २२ कयर्दःखंडपरशौज्रजजूटवसटके क
 पोदुरुत्सिस्तिकायांकर्णपाल्यामपिस्त्रियां २३ क्रष्याद्रक्षसिपुंसि
 स्थान्मांसाशिन्यन्यलिंगकः कामदाकामधेनौस्त्रीकामदातरिषाच्यव
 त् २४ कुमुदत्रिषुस्यात्कृमणेकौरवेतुनपुंसकं कुमुदं कैरवेरक्तप
 योस्त्रीकुंभिकोषधौ २५ गंभायंपुंसिदिङ्गागनागशाखामृगांतरे
 कुसीदंजीवनेरुद्धाक्कीबन्निषुकुसीदके २६ कौमुदःस्यात्कार्तिकि
 किबेद्रिकायांतुकौमुदी गोष्यदंगोषदम्भ्रेगवांचगतिगोचरे २७ मो
 विंदोवासुदेवेस्याद्रवाध्यक्षेष्टहस्पती गोनर्दमपिकैवतीमुस्तके
 पुंसिसारसे २८ जलदोमुस्तकेमेघेजीवदोपैद्यविद्विषोः तर
 द्स्त्रियां पूवेपिस्स्यात्कारंडेचविहंगमे २९ तोयदोमुस्तकेमेघेषुमा
 नान्येनपुंसकं द्रदस्त्रियांप्रपातेपिस्स्यात्कारंडेचविहंगमे ३०
 दारदोविषभेदेस्यात्पारदेद्विगुलेपुमान् दायदस्तुभवेत्पुंसिस्त्रि
 डेतनयेपिच ३१ दृषद्विषेषणशिलापट्टप्रस्तरयोःपुमान् ध
 नदस्तुकुबेरेस्यात्पुल्लिङ्गोदातरिन्निषु ३२ नलदंस्यात्पृथ्वरसोशी
 रमांसीषुनद्वयोः मर्मदःकेलिसचिवेनर्मदासरिदंतरे ३३ निर्वा
 दःस्याल्लोकवादेपरिनिष्ठितवादयोः निषादःस्वरभेदेस्याच्छंजलेपीव
 रांतरे ३४ प्रमदःसंमदेमत्तेस्त्रियामुत्तमयोषिति प्रसादोऽनुग्र
 हेकान्यगुणस्वास्थ्यप्रसत्तिषु ३५ प्रणादस्तुपुमांस्तारशब्देचश्रव
 णामयेप्रसादो देवनृपयोगृहेऽथवरदास्त्रियां ३६ कन्यायांवाच्य
 लिंगस्तुप्रसन्नोचसमर्द्धके भसदस्त्रीभास्वरेयो नौमर्वादासीम
 विस्थितौ ३७ माकदःसहकारेःस्त्रीधात्रीमगरभेदयोः मुकुंदो
 निधिभिहिसुरत्नभेदेचकुंदुरौ ३८ मेनादस्तुपुमान्केकिमाजरि
 छगलेषुच विशादःपांडवेरक्तेशारदस्त्रीवत्सरेष्मणौ ३९ शारदो
 ऽब्देस्त्रियांतोयपिप्यलीसप्तपर्णयोः सस्येक्ष्मीवंशरज्जातनूतनाप्र

मेदिनीकोशः ५५

तिभेविषु ४० षड्विंशस्यात्कीटभेदपुंडरीकाक्षयोः पुमान् संपत्
 भूतौगुणोत्कर्षेहारभेदेपिचस्त्रियां ४१ संविदस्त्रियाप्रतिशायाम्
 चारज्ञानसंगरे संभाषणेक्रियाकारेसकेतौनाम्नितोषणे ४२ संभे
 दः स्फुटनेसंगेमुनेदारोचनोमयोः ॥ दचतुः ॥ अभिष्यंदोतिवृ
 द्दौस्यादास्यावेक्षिगदेपिच ४३ अष्टापदोः स्त्रीकनकेशारिणां
 फलकेपिच अष्टापदोचंद्रमह्यंशरभेमर्कटेपुमान् ४४ अच
 वादस्तुनिंदायामाज्ञाविश्रंभयोरपि अभिमर्दस्तुपुसिस्याद्वम
 र्दसंपरायेच ४५ एकपदं तत्कालेनपुंसकंवर्त्तनिस्त्रीस्यात् क
 तुकंदः पुमान्शिषीमृगबेरससोनयोः ४६ कुरुविंदंरत्नभेदे
 मुस्ताकुत्माषयोः पुमान् अथकोकनदंरक्तकुमुदेरक्तपंकजे ४७
 चतुष्यदीतुपथेनापशौचकरणांतरे भवेज्जनपदोजानपदोपि
 जनदेशयोः ४८ तमोनुदग्नीहर्केनाप्रतिपदस्त्रीतिशौमतौ
 परिवादोपवादेस्याक्षिणाचादनवस्तुनि ४९ प्रियंवदः खेचरेना
 प्रियवाचितुवाच्यवत् पीठमर्दोः तिधृष्टस्यान्नापकस्यप्रियेपिच
 ५० पुटभेदोनदीवक्त्रेपतनात्तोद्ययोरपि महानादः कुंजरेस्याद्व
 र्भुक्कन्देमहासने ५१ मुचुकुंदोवृक्षभेदेमोधात्तनयेपिच मे
 घनादस्तुवरुणेतनयेराषणस्यच ५२ विशारदः पंडितेचधृष्टे
 विष्णुपदं तुखे स्त्रीरोदेचस्त्रियांगंगारविसंक्रांतिभेदयोः ५३ श
 शबिंदुपुमान्वासुदेवेराजांतरेपिच शतानंदोमुनेभेदेदेवकीनं
 दनेपिच ५४ शतद्रुदास्त्रियांबन्धेसौदामिन्यांचकीर्तिता सम
 यादः समीपेनामर्यादासहितेविषु ५५ ॥ दपंच ॥ भवेदुपनिष
 दुर्मवेदांतविजनेस्त्रियां सहस्रपादः कारुंडेमार्तंडेयत्नपूरुषे
 ५६ ॥ इतिहांतवर्गः ॥ धैकं ॥ धोनाधर्मेकुबेरेचकुीवंतुवसुनि
 स्मृतं धोधात्रब्रह्मणिरप्यातोधातुः स्याद्धारकेपिच धीर्ज्ञानेज्ञा
 नभेदेपिधूः स्मृताधूननेस्त्रियां ॥ धद्विः ॥ अर्द्धसमासेखंडेना
 ऽब्धिर्नासरसिबारिधौ २ अंधः स्यात्तिमिरेक्षीवंचसुहृन्ने

मेदिनीकोशः ५६

मिधेयवत् आधिः पुमांश्चित्तपीडाप्रत्याशाबंधकेषु च ३ व्यसने
 चाप्यधिष्ठाने विद्ध मातपदीप्तयोः क्रद्धं संपन्नधान्ये च सुसमृद्धे च
 वाच्यवत् ४ क्रद्धिस्तु स्त्र्योषधीभेदे समृद्धावपियोषिति गंधः
 प्रतिवेश्यामोदलेशसंबंधगंधके ५ माधः स्नाने च लिप्तायां गोधात
 लनिहाकयोः दधि स्तीरोत्तरावस्थाभावे स्त्रीवाससर्जयोः ६ दग्धं
 पुष्टेः न्यलिंगं स्यात्स्थितार्कदिशि च स्त्रियां द्विग्योविषाक्तबाणे स्या
 त्सुमिलितेः न्यलिंगकः ७ दुग्धं प्रपूरिते स्तीरे दुग्धी स्तीराविकोषधी
 दौग्धार्थोपजीविकबौवत्सगोपालयोः पुमान् ८ धृष्टो बद्धेतथा हृते
 बंध आधौ च बंधने बंधु स्यात्संबंधूके मित्रे आतरि बांधवे ९ बा
 धा दुःस्वेनिषेधे च बुधः सौम्ये च पंडिते बुद्धोजिने लब्धपर्णे पुंसि स्या
 दधि तेः न्यवत् १० बोधिः पुंसि समाधेः प्रभेदे पिप्पलपादपे मधुपु
 ष्यरसे क्षौद्रं मद्येनातु मधुमे ११ वसंतदैत्यभिचैत्रे स्याज्जीवंत्यातु
 योषिति सिद्धं चित्ताभिसंक्षेपे क्लीबमालस्यवित्तयोः १२ सुग्धस्तु सुं
 दरे मूढे नेधाबुद्धौ हते पुमान् राधो मासांतरे राधा चित्रभेदे च धन्वि
 नां १३ गोपीविशाखामलकीविष्णुक्रांता सुविद्युति लुब्ध आकांक्षि
 णिव्याधे बधूः स्त्रीशारिवौषधौ १४ स्तुषाशठिनबोढासुभार्याष्टकं
 नासु च व्याधिकृष्टे च रोमेनाव्याधो मृगयुदुष्टयोः १५ तारामये खेच
 विधुर्नाकपूर्वरं दुहारिषु विद्धं स्याद्वेधितेक्षिते सदृशे बाधिते त्रिषु १६
 विधिर्नानियतौ काले विधाने परमेष्विनि विधा गजासने रुद्धौ प्रकारे
 वेतने विधौ १७ वृद्धो जीर्णे प्रवृद्धे द्वे त्रिषु क्लीबंतु शैलजे वृद्धिस्तु व
 र्द्धने योगे प्यष्टवर्गौषधांतरे १८ कालांतरे चाभ्युदये समृद्धावपियोषि
 तौ श्रद्धाः १९ रेचकोऽश्यायां श्राद्धं श्रद्धान्विते त्रिषु १९ हव्यकव्यवि
 धौ क्लीबं शुद्धं स्यात्त्रिषु केवले निर्दोषे च पवित्रे च संधा स्थितिप्रति
 द्वायोः २० स्पृष्टांसं वर्षणे पि स्यात्ताम्ये क्रमसमुन्नती संधिः पुमा
 नसुरुंगायां भगे संघट्टने पि च २१ रूपकानां मुरखारुंगे सावकाशे पि
 कीर्तितः स्क्ंधः स्यात्पतावंसे संपराय समूहयोः २२ काये तरुप्र

भेदिनीकोशः ५७

कोङ्केचमद्रादौ छंदसोभिदि साधुर्वाधुषिकेचारौ सज्जनेचामिधेयव
 त् २३ सिद्धो नव्या सादौ भेदे योगस्य देवयोनेश्च विषुनिष्पन्नेस्त्रिगंधं
 स्त्रेहपुतेच कृणेपि स्यात् २४ सिंधुर्वमशुदेशाब्धिनदेनासरिति स्त्रि
 यां सिद्धिस्त्रीयोगनिष्पत्तिपादुकांतर्द्विषु २५ सुधा स्त्रीलेपने
 मूर्व्यास्तु हौगंगेष्टकामृते ॥ धन्विः ॥ अवधिस्त्ववधाने स्यात्कीम्निका
 लेबिलेपुमान् २६ अगाधमतलस्पर्शे त्रिषु श्वभ्रेन पुंसकं अनङ्गं
 मुरजादौ च क्लीबं स्यात्संदिते त्रिषु २७ आविहोवाच्यलिंगः स्यात्कु
 टिलेचपराहतं आबद्धो दृढबंधे स्यात्सेमालंकारयो द्वयोः २८ उत्से
 धस्तूच्छयेन स्त्री क्लीबं सन्वहनेपि च उपाधिर्धर्मचिंतायां कुटुंबव्या
 पृतेच्छले २९ विशेषणे पुंस्युपधिः पुंसिव्याजरथांगयोः कबंधोः स्त्री
 त्रियायुक्तव्यपमूर्धकलेवरे ३० क्लीबं जले पुंस्युदरे बाहुरसो विशेष
 योः दुर्विधो वाच्यलिंगः स्याद्दुर्गतेपि खलेपि च ३१ न्यग्रोधस्तु पुमा
 न्यामवटयोश्च शमीतरौ न्यग्रोधीतूपचित्रायां न्यग्रोधो नाशरोधयोः
 ३२ निषधः कटिते देशे तद्राजे पर्वतांतरे धरिधिर्नायति यदुशास्वा
 यामुपसृष्टके ३३ असिद्धो भूविज्ञेयव्याते प्रणिधिर्नाः नुचरेचर मा
 गधी स्त्रीकणायूष्योर्वाच्यवमगधोद्भवे ३४ पुंसिवैश्यात्सत्रिया
 जेशुकुजीरकवंदिनोः विवधोऽक्षी दधश्चापि पर्याहारेः ध्रुवभावयोः ३५
 विष्णुर्वाः सुद्वटेपि स्याद्वा दधश्चस्तयोस्त्रिषु विबुधो ज्ञेसुरेवीरुख
 ताविटपयोः स्त्रियां ३६ सन्नद्धो वर्मिते व्यूढे संबाधः संकटे भगे
 सन्निधिसन्निधानेपि पुमानिन्द्रियगोचरे ३७ संसिद्धिप्रकृतौ सिद्धौ
 मदोद्यायामपि स्त्रियां संबोधो बोधनो ह्येपे समाधिर्नासमर्थने ३८
 ध्याननीवाकनियमे काव्यस्य च गुणांतरे ॥ धचतुः ॥ अवरोधस्ति
 रोधाने राजदारेषु तद्गृहे ३९ अवष्टब्धो विदूरे स्यादाक्रांतं चावलं वि
 ते अनुबंधस्तु बंधे स्याद्दोषोत्पादे विनश्यते ४० मुख्यानुयायिबाले
 च प्रकृतस्यानिवर्तने अनुबंधी तु हिक्कायां तृष्णायां मपि योषिति
 ४१ अनिरुद्धं उपायाये पुंसि चाऽबंधने न्यवत् आशाबंधः समा

मेदिनीकोशः ५८

आसेपुंसिमर्कटजालके ४२ इष्टगंधः सुगंधोऽस्यात्रिषुक्लीबंतुवालु
 के इष्टगंधाकोकिलासेकोष्ठ्यांकाशेचगोसुरे ४३ उपलब्धिर्मितौ
 प्राप्तावपिज्ञानेचयोषिति उग्रगंधाजमोदपांशुवायोचिकिकैषथो ४४ का
 लस्कंधस्तमालेस्यात्तितुकेजीवकद्रुमे तीक्ष्णगंधावचाराजिकयोः
 शोभांजनेपुमान् ४५ तृणगोधाचित्रकोलेककलासेपिमोषिति पा
 रिव्याधस्तुपुंसिस्थाद्वेतसेचद्रुमोत्पले ४६ ब्रह्मबंधुरधिसिसेनि
 देशेब्राह्मणस्यना महौषधंतुशुंठ्यास्याद्विषायांलभुतेपिच ४७
 समुन्नद्धः समुद्रूतेपंडितंमन्यगर्विते ॥ धपंच ॥ योजनगंधाकस्त
 र्थासितायां व्यासमातरि ४८ ॥ इतिधांतवर्गः ॥ नैकम् ॥ नःपु
 माचुगतेबंधेद्विरंडेप्रस्तुतेपिच ॥ नद्विः ॥ अग्निर्वैश्वानरेपिस्थाचि
 त्रकारव्यौषधौपुमान् १ अन्नंभक्तेचभुक्तेस्यादिनःपत्नौनृपार्कयोः
 उन्नंक्लिन्नेचसुरतेकृत्स्नंसर्वांबुकुक्षिषु २ धनंस्यात्कांस्यताला
 दिबाद्यमध्यमनृत्ययोः नामुस्ताव्यौषदाहर्षेषुविस्तारेलोहमुद्धरे ॥
 ३ त्रिषुसंद्रेट्टेचाथचिन्हं लक्ष्मपताकयोः चीनेदेशांशुकव्रीहि
 भेदेतंतौमृगांतरे ४ छन्नंतुरहसिक्रीबंछादितेवाच्यलिंगवत् ॥
 छिन्नंकृत्तेत्रिलिंगंस्याद्गुडूच्यामपियोषिति ५ जनोलोकेमहर्लो
 कात्परलोकेचषामरे जनौसीमंतिनीबध्नोरुत्पत्तावौषधीभिदि
 ई जन्तुः स्यात्पुंसिराजर्षिभेदेचमपुस्तदने ज्यानिजीर्णेचहानौच
 तदिन्यामपियोषिति ७ जिनोर्द्वित्यबुद्धेचपुंसिस्थाज्जित्येन्रिषु
 ज्योत्स्नाचंद्रातपेपिस्थाज्योत्स्नायुक्तनिशिस्मृता ८ ज्योत्स्नीपदो
 लिकायांस्याज्योत्स्नायुक्तनिशिस्त्रियां तनुःकायेतचिस्त्रीस्यात्रि
 ष्वल्पेविरलेच्छशे ९ दानं गजमदेत्यागेपालनछेदशुद्धिषु दानुर्दा
 तरिविकांतोदीनास्त्रीमूषिकेस्त्रियां १० वाच्यवदुर्गतेभीतेद्युम्नं
 वित्तेबलेपिच धनुःपुमान्पियालद्वौराशिभेदेशरासने ११ धनंतु
 गोधनेवित्ते धानाभृष्टयपेपिच धान्याकेभिनवोद्विन्ने धेनीनद्या
 नंदेपुमान् १२ नग्नो वंदिस्त्रपणयोः पुंसिनिषुविवाससि न्यूनंग

मेदिनीकोशः ५९

ह्योनयोःपानं पीतिभाजनरक्षणे १३ भानुर्नाकिरणेसूर्येभिन्नः
 स्यान्निषुदारिते संगतेऽन्यत्रफुल्लेचमानश्चित्तौन्मत्तौग्रहे १४
 क्लीबंप्रमाणेप्रस्थादौमीनोराश्यंतरेद्वये मुनिःपुंसिवसिष्ठादौवंक
 सेनतरोजिने १५ मृत्तन्नामत्सानुवर्षेस्त्रीयानं स्याद्वाहनेगतौ ॥
 योनिःस्त्रीपुंसयोश्चस्यादाकरेस्मरमंदिरे १६ रत्नं स्वजातिप्रेष्ठे
 पिमणावपिनपुंसकं रास्नाचस्याद्भुजंगाद्यांएलापर्ण्यामपिस्त्रि
 याम् १७ लग्नं राश्युदयेक्लीबंसक्तलज्जितयोस्त्रिषु वस्त्रस्त्व
 विक्रयेपुंसिवेतनेस्यान्मपुंसकं १८ वनं नपुंसकंनरीनिवासाल
 यकानने वन्दि वैश्वानरेऽपिस्याच्चित्रकारव्यौषधौपुमान् १९ वा
 नंशुष्कफलेशुष्कस्यूतिकर्मकटेगतौ विन्नंविचारितेलब्धेबुधो
 नामूसरुद्रयोः २० श्वापुमान्कुक्कुरेख्यातःस्थानभेदेचवास्तुनः॥
 शीनोमूर्खेचागजरेश्येनःपक्षिणिपांडुरे २१ स्वप्नःस्वापेप्रसुप्त
 स्थविज्ञानेदर्शनेपुमान् सानुरस्त्रीवनेप्रस्थेवात्स्यामार्गाग्रकोवि
 दे २२ स्थानंसादृश्येऽवकाशेस्थितौवृद्धिस्तयेतरेस्थानंस्निग्धेप्र
 तिधानेधनत्वालस्ययोरपि २३ स्नानं स्नानीयेऽभिषवेस्तूनंप्र
 सवपुष्पयोः स्नानापुत्र्यांवधस्थानेगलशुंडिकयोःस्त्रियां २४
 सूनुःपुत्रेपुत्रेर्केनासूनुःकिरणसूर्ययोः हनुर्हृद्विलासिन्यां
 स्नानावज्रेगदेस्त्रियां २५ द्वयोःकपालावयवेहीनं गह्वोनयोस्त्रि
 षु ॥नन्त्रिः॥अंजनंकज्जलेचात्तौसौवीरेचरसांजने २६ पुंसि
 ज्येष्ठादिग्गाजयोरंजनावानरीभिदि अंजनीलेप्यनार्योन्नावन्शी
 तौचरक्षणे २७ अयनं पश्चिमानोरप्युदरदक्षिणतोगतौ अपानं
 तुगुदेक्लीबंपुंसिस्त्याजस्यमारुते २८ असनं क्षेपणेक्लीबंपुंसिस्त्या
 जीवकद्रुमे अंगनंप्रांगतेयानेकामिन्यामंगनामता २९ अर्जुनः
 ककुभेपार्थकार्तवीर्यमयूरयोः मातुरेकसुतेपिस्त्यात्पुल्लिङ्गोधव
 लेऽन्यवत् ३० नपुंसकंतृणेनेत्रगदेचाप्यर्जुनीगवी उषायांबा
 हुदानयांकुट्टिन्यामपिचक्रचित् ३१ अस्मानो महासहायानान्य

मेदिनीकोशः ६०

लिंगस्तुनिर्मले अशौघी तालमूल्यांस्यादर्शोद्युःसूरणेपिच ३२
 असिक्कीस्यादृष्टांतःपुरप्रेष्यानदीभिदोः अशनिःस्त्रीपुंसयोः
 स्याच्चंचलायांपवावपि ३३ अरत्निर्नासप्रकोष्ठततांगुलिकरेपिच
 कफोणावप्यशाली स्यादृष्टिकेभ्रमरेपुमान् ३४ अर्थीपुमान्याच
 केस्यात्सेवकेचविवादिनि अध्वानापथिसंस्थानेस्यादयस्कंदकाल
 योः ३५ अर्वातुरंगमेपुंसिकुत्सितेवाच्यलिंगकः आसनं हिरद
 स्कंधेपीठयात्रानिवर्तने ३६ आसनीविपणैस्वित्यामासनानातु
 जीरके आदानं ग्रहणेपि स्यादलंकारेचवाजिनाम् ३७ आपत्तः
 सविपत्तौचमाप्तेवाच्यवदीरितः आत्मापुंसिस्वभावेपिप्रयत्नमनसा
 रपि ३८ धृतावपिमनीषायांशरीरब्रह्मणोरपि आत्मानं करिणांवं
 धस्तंभेरज्जौचनस्त्रियां ३९ दृशानं ज्योतिषिकीबं पुष्टिगस्याचि
 लोचने उत्तानमगभीरस्यादूर्ध्वास्थशयितेविषु ४० उत्थानमुय
 मेतंत्रेपौरुषेपुस्तकेरणे प्रांगणोद्गमहर्षेषुमलरोगेपिनदयोः ४१
 उद्यानं स्यान्निःसरणेननभेदेप्रयोजने उदानोप्युदरावर्तेवायुभेदे
 भुजंगमे ४२ उद्धानमुद्धतेवाच्यलिंगंचुल्यानपुंसकम् ॥ ओदनं न
 स्त्रियांभक्तेबलायामोदनी स्त्रियां ४३ कमनःकामुकेकामेभि
 रूपेःशोकपादपे कंपनं नदयोःस्तंभेकंप्रेस्यादभिधेयवत् ४४ क
 ठिनमपिनिष्ठुरेस्यात्स्तब्धेपित्रिषुनपुंसकंस्थाल्यां कठिनीरवति
 कायामपिकठिनागुडुशर्करायांच ४५ कंदनं रोदनेपि स्यादा
 ज्ञानेप्यथकल्पना करिणःसज्जनायांस्त्रीकुबंतुमौचकल्पने ४६
 कर्त्तनंनदयोच्छेदेनारिणांसूत्रनिर्मितौ कर्मास्त्रीन्याप्यक्रिययोः
 कंदनंमर्दपापयोः ४७ कांचनःकांचनारेस्याच्चंपकेनागदेसरेउ
 दुंबरेचधत्तूरेहरिद्रायांचकांचनी ४८ कूबेकाकेसरेहृदिकादि
 नीभीरुवंदयोः कामीतुकामुकेचक्रवाकेपारावतेपिच ४९ कानी
 नःकन्यकाजाततनयेव्यासकर्णयोः काकिनीपणपादेपिमानपा
 दवराटके ५० काननंविपिनेगेहेपरमेष्ठिमुखेपिच कुहनंमृत्तिका

मेदिनीकोशः ६१

भांडविशेषकाचभाजने ५१ कुहनादंभचर्पायामीर्ष्यालौकुहनेत्रि
 षु कृतीस्यात्तंडितेयोग्येकेतनंतुनिमंत्रणे ५२ गृहेकेतौचकृत्ये
 यकेशीकेशवतित्रिषु दैत्येनाचौरपुण्यांस्त्रीकौलीनगृहजन्य
 योः ५३ कुकर्मणिकुलीनत्वेयुद्धेषश्चहिपक्षिणां कौपीनस्याद
 कार्येचचीरगृहप्रदेशयोः ५४ खलिनीखलरुंदेस्यात्तालपण्या
 मपिस्त्रियां खंजनंखंजरीदेस्त्रीसर्षप्यांखंजनंगतौ ५५ खट्टी
 नागंडकेमंजुघोषखड्गधरेत्रिषु गर्जनं निनदेकोपेगहनं कलिले
 त्रिषु ५६ नपुंसकंगह्वरेस्यादुखकाननयोरपि गंधनमुत्साहे
 स्यात्प्रकाशनेसूचनेपिर्हिसाया ५७ ग्रामीनःशुनिःकाकेपुंसित्रिषु
 संभृतेग्रामैः ग्रावातुप्रस्तरेपृथ्वीधरेपुंस्यश्चगृजनम् ५८ विषद
 ग्धपशोर्मांसिक्रीबंपुंसिरसोनके गोस्तनोहारभेदेनाष्टाशयांगो
 स्तनीस्त्रियाम् ५९ गोमीशृगालंपुंसिस्त्रात्रिपुगामत्पुपासकैः
 घटनाचलनावृत्योश्चंदनीतुनदीभिदि ६० चंदनोःस्त्रीमल
 यजेभद्रकाल्यांनपुंसकं चलनंभ्रमणेकस्येकंप्रेतुका न्यलिंगक
 म् ६१ चलनीवस्त्रयोधिन्यावारिभेदेपिचक्षुचित् चक्षीजालि
 कथित्कोककुलालाजाहिसूचके ६२ चर्मौफलफणौस्यादूर्ज
 भृंगरिटावपि चर्मकृतौचफलके चेतनासंविदिस्त्रियाम् ६३ वा
 च्यवत्प्राणयुक्तेऽथ छद्म व्याजापदंशयोः छर्दनं वमनेक्रीबं
 निंबालंबुषयोःपुमान् ६४ छदनं छदनेपक्षेपिधाने छदनं पि
 दि कर्तनेजगनुःपुंसिजेतौवैश्यानरेपिच ६५ जयनंतुस्यदेवे
 गिहयेनावेगिनित्रिषु जननीतुदयामात्रोजननंजंशजन्मनो
 ६६ जयनंस्यात्तुरंगदिसन्नाहेविजयेऽपिच जंघनंचस्त्रियाः
 श्रोणिपुरोभागेकटावपि ६७ क्षानीस्यात्पुंसिदैवज्ञेजानयुक्ते
 न्यलिंगकः जीवनंवर्तनेनीरप्राणधारणयोरपि ६८ जीवनी
 जीवनाचापिजीवंतीभेदयोःक्रमात् तपनोरुकरेपिस्थाज्ञा
 स्करेनिरयांतरे ६९ तलूनःपवनेयूनिपुवत्यांतलुनीस्तृता ॥

मेदिनीकोशः ६२

तलिनेविरलेस्तोकेस्वच्छेपिवाच्यलिंगं ७० तमोघ्नः सूर्यवर्त्ती
 दुबुद्धशंकरविष्णुषु स्यागीदातरिशूरेऽथतेवनंकेलिकानने ७१
 कीडायातेमनं त्वादीकरणेव्यंजनेपिच ॥ तेजनः पुंसिवंशे स्या
 लेजनी तृणपूलके ७२ तोदनं व्यथनेतोत्रे दंशनं दंशवर्मणो
 ॥ दर्शनं नयनस्वप्रबुद्धिधर्मोपलब्धिषु ७३ शास्त्रदर्पणयोश्चा
 श्चदमनः पुण्यधीरयोः दशनः शिखरेदंतेकवचेतुनपुंसकं ७४
 दहनश्चित्रकेभल्लातकेऽनौदुष्टचेष्टिते दशनं ज्योतिषिकीबं
 पुल्लिंगः स्याद्दिरोचने ७५ देवनं व्यवहारे स्याज्जिगीषाकीद
 योरपि देवनोऽक्षेषु पुंसि स्याध्वजीतु पृथिवीधरे ७६ रथब्रा
 ह्मणयोश्चापि भुजंगमतुरंगयोः धन्वी धनुर्धरेपि स्याद्दृष्टे
 ककुभद्रयो ७७ धन्वा तुमरुदेशेनाकीबंचापेस्थलेपिच धम
 नोऽज्ञानलेभस्त्राऽध्यापकः कूरयोस्त्रिषु ७८ धमनी तुशिरा
 हट्टविलासिन्योश्च योषिति धावनंगमनेषु ह्यौष्ठप्रिपण्या तु
 धावनी ७९ धाम देहे गृहे रश्मौ स्थाने जन्मप्रभावयोः नंदनं
 वासयोद्याने नंदनो हर्षके सुते ८० नंदी हरप्रतीहारे गर्दभा
 डेवनद्रुमे नंदिन्यु मायांगंगायां ननां दधेनुभेदयोः १ नलि
 नीपद्मिनीव्योमनिम्नगा कमलाकरे नपुंसकं नीलिकायां नपुं
 सिसरसीरुहे ८२ निदानं कारणे वत्सहामादिकारणस्य ये
 निधत्ते स्यात्कुलेनाशे प्रथ नंदारणेरणे ८३ पवनं कुंभका
 रस्य पाकस्थाने नपुंसकं निष्ठावमारुतोऽपुंसि प्रज्ञाने बुद्धि
 चिन्हयोः ८४ प्रधानं स्यान्महामात्रे प्रकृतौ परमात्मनि प्र
 ज्ञायामपि च कीबमेकत्वे तूत्तमे सदा ८५ पद्मिनीपद्मसंघा
 ते स्त्रीविशेषे सरोरुहे प्रसन्ना स्त्रीसुरायां स्यात्स्वच्छसंतुष्ट
 पोस्त्रिषु ८६ प्रसूनो वाच्यवज्जाते कीबंतुफलपुष्पयोः प
 त्रीशेने पत्ररथे कांडदूरथिकादिषु ८७ पर्व कीबं महेश्वरयो
 प्रस्तावे लक्षणांतरे दर्शप्रतिपदोऽसंधौ विषुवत्समृतिष्वपि ८८

मेदिनीकोशः ६३

सूक्ष्मसूत्रादिसूक्ष्मांशे किंजल्केनेत्रलोमनि पाठिनोमीनभेदे
 स्यात्पाठकेगुगुलद्रुमे ८९ पावनं तुजलेकृद्धेनाव्यासेपावके
 पिच पाचनं दशमूल्यादौ प्रायश्चित्तेवनानले ९० वाच्यवत्या
 चयितरिहरीतक्यांतुयोषिति पाश्री व्याधेचवरुणेपिशुनं कुंकुमे
 पिच ९१ कपिषक्नेचकालेनासूचकक्रूरयोस्त्रिषु शृङ्गायांपिशुना
 स्त्रीस्यात्पीतनं पीतदारुणि ९२ कुंकुमेहरितालेचपुमानाम्रातके
 मतः पूतनातुहरीतक्यांदानवीरोगभेदयोः ९३ पूतना तुस्त्रियां
 सेनामात्रसेनाविशेषयोः प्रेतवानावासवेवातेप्रेमा स्त्रीलेहसर्वयोः
 ९४ फलि न्यगिनिशिखायांस्त्रीफलिन्याफलनेत्रिषु फाल्गुनस्तुगु
 डाकेशेनदीजार्जुनभूरुहे ९५ तपस्यसेत्नेमासेतत्पूर्णमापांतु
 फाल्गुनी ब्रह्म तत्त्वतपोवेदेनहयोः पुंसिवेधसि ९६ द्रस्त्रिगभ्यो
 गभिदोर्विप्रेबंधनं वधबंधयोः बंदिनीनतिजीवातुकटीमाचल
 कर्मसु ९७ वाहिनीस्यात्तरंगिण्यांसेनासैन्यप्रभेदयोः बाणिनी
 नर्तकीमत्ताखिदग्ध वनितासुच ९८ बुधानस्तुगुरोर्विज्ञेबोध
 नंगंधदीपने बोधिनीबोधिपिप्यल्योर्भर्मस्यात्कांचनेभृतौ ९९
 भंडुनंकवचेयुद्धेखलीकारेपिनहयोः भट्टिनीहिजभार्यायांनट्यो
 क्त्याराजयोषिति १०० भवनं स्याद्गृहेभावेभाजनमूयोग्यपात्रयोः
 ॥ भावना तुननाध्यानेपर्षालोचेधिवासने १ भुवनं विश्वेपि स्यात्
 त्सलिलेगगनेजले भोगीभुजंगमेपि स्यादामपात्रेनृपेपमान २ वि
 हायमहिषीमन्यराजयोषिति भोगिनी मदनःस्मरवसेतद्रुमिद्रुस्त
 रसिकृषके ३ मलनःपटवासेनामर्दनंतुनपुंसकं मल्लिवंदूषितेह
 षोऽस्तुमल्यांतुयोषिति ४ मंडुनं भूषणेक्लीबंस्यान्निघलंकरिष्णु
 नि मार्जनंनहयोर्माहौपुंसि स्यात्त्रोप्रशाखिनि ५ मालिनीमातृ
 कारुत्तभिदोर्मलिकयोषिति गौरीचंपानगर्वेश्वमंदाकिन्यांनदीभि
 दि ६ मानिनी तुस्त्रियांफल्यांमानीयानवतित्रिषु मिश्रुनंतुद
 योरशिभेदेस्त्रीपुंसिपुग्मके ७ मंडुनं वपनेत्राणेमेहनं मूत्रशि

मेदिनीकोशः ६४

श्रयोः मेशुनं सुस्तेपि स्यात्संगतेपिनपुंसकं ८ यमनबंधनेचोप
 रतौ क्लीबं यमपुमान् यवनो देशभेदेन वेगिवेगाधिकाश्रयोः ९ या
 वान्यौषधिभेदे स्त्रीवाच्यवद्वेगिनिस्मृता यापनं वर्तने कालक्षेपे
 निरसनेपि च १० युवास्यात्तरुणेश्रेष्ठेनिसर्गबलशालिनि युंजानः
 सरथौ विप्रयोजनं परमात्मनि ११ चतुःक्रोश्याचयोगेऽथ रसनं
 स्वदने ध्वनौ जिह्वायां तु नपुंसि स्याद्रास्त्रायां रसना स्त्रियाम् १२
 रंजनो रागजनने रंजनं रक्तचंदने शृङ्गारोचनिकानीलीमंजिष्टासु
 चरंजनी १३ रजनी नीलिनी रात्रिहरिद्राजतुकासु च राधनं साध
 ने प्राप्नो राधनाभाषणे स्त्रियाम् १४ राजा प्रभौ च नृपतौ सत्रिपेर
 जनीपतौ यस्येशकैचपुंसि स्याद्रागी रक्तेपि कामुके १५ रोचनी त्रि
 वृतादं त्योरोचनी कर्कशे स्त्रियाम् रोचनारक्तकल्हारे गोपितवरयो
 पितोः १६ रोचनः कूटशाल्मल्यां पुंसि स्याद्रोचके त्रिषु रोदनं क्रंद
 ने स्त्रेपि दुःखलभौषधौ स्त्रियाम् १७ रोहीरोहितकेऽश्वत्थवटपादप
 योः पुमान् लंघनं तूपवासे स्यात्क्रमणे पुवनेऽपि च १८ ललना
 कामिनी नारीभेदजिह्वासु योषिति लक्ष्मचिन्हे प्रधाने च लोचनं
 मानचिन्हयोः १९ खिलनं छर्दने भूर्जेलिपिन्यासेऽथ वर्जनम् हि
 सात्यागयोर्वपनं बीजाधाने च मुंडने २० वसनं छादने वस्त्रे व
 मनं छर्दनेऽर्दने वर्द्धनं वृद्धिर्बर्द्धिषु छेदेऽप्युक्तवर्द्धिनी २१ न्य
 जनं तेमने चिन्हेऽश्वशुण्यवयवे हनि व्यसनं त्वमुभे सत्तौ पानरुग्नी
 मृगयादिषु २२ दैवानिष्टफलैरपे रिपतौ निष्फलोद्यमे वर्तनो वाम
 ने क्लीबं वृत्तौ स्त्रीप्रपणाध्वनौः २३ नपुंसितूलनालायां नर्कणीठे च जी
 वने वर्तिष्णो त्रिषु बज्जी तु बुद्धेर्वाधिपे पुमान् २४ वचल्लु स्तुषु
 मान्निप्रेवावद्वैऽभिधेयवत् वर्षास्याल्लेखके चित्रकरे पित्रहाचा
 रिणि २५ वर्षादेहप्रमाणाति सुदराकृतिपुष्पतम् वर्त्मने च छदे
 मार्गे बाजीबाणाश्च पक्षिषु २६ वामनोपतिवर्बे च त्रिषु पुंसि तु दि
 गाजे हरावकोटरसेऽथ वासनं धूपनेपि च २७ वारिधान्योचवस्त्रे

भेदिनीकोशः ६५

चप्रत्याशाज्ञानयोस्त्रियाम् वाग्मीपटौसुराचार्येविज्ञानंज्ञानक
 र्मणो २८ वितुन्नं सुनिषण्णे चशैवालेचनपुंसकं विमानोव्यो
 मयानेचसार्वभौमगृहेपिच २९ घोटकेयानपात्रेचपुनपुंसकयोर्म
 तः वित्तानोपद्भुतलोचेविस्तारेपुन्नपुंसकं ३० क्लीबंरुतविशेषस्या
 त्रिलिंगोमत्ततुच्छयोः विक्रिन्वोजरसाजीर्णेशीर्णैर्चाद्रैचवाच्यवत्
 ३१ विपन्नं विपराक्रांतेत्रिषुपुंसिभुजंगमे विच्छिन्नं चसमालव्यो
 विभक्तेप्यभिधेयवत् ३२ विलग्नं नस्त्रियामध्येत्रिषुस्यालुग्न
 मात्रके विषघ्न स्तुशिरीषेनागुडूचीस्त्रिरुतोःस्त्रियां ३३ व्युत्था
 नं स्वातंत्र्येविरोधाचरणेपिच वृजिनं कल्मषेक्लीबंकेशेनाकु
 टिलेत्रिषु ३४ वृषाकर्णेमहेंद्रेनावेदना ज्ञानदुःखयोः वेष्टनं
 कर्णशङ्कुल्यामुष्मीषेमुकुटेरुतो ३५ व्योमवारिणिचाकाशेभा
 स्करस्यार्चनाश्रये शकुनः पुंसिविहगेसौबलेकरणांतरे ३६ श
 यनं सुरतेनिद्राशय्ययोश्चनपुंसकं शमनं शांतिवधयोः शमनः
 श्राद्धदैवते ३७ श्वसनं स्वसितेपुंसिमारुतेमदनदुमे ॥ शकुन
 स्तुपुमानपक्षिमात्रपक्षिविशेषयोः ३८ शुभशंसिनिमित्तेचशकु
 नंस्यान्नपुंसकं शंकिनीश्वेतचुक्रायांचौरपुष्यांबधूभिदि ३९
 शंखी हरोसमुद्रेनाशंखवत्यभिधेयवत् शतघ्नी शस्त्रभेदेस्या
 तृश्चिकाल्यांकरंजके ४० शासनं राजदंतोर्व्यालेखाज्ञाशा
 स्त्रशांतिषु शाखीस्यात्पादपेवेदेतुरुष्कारव्यजनेपुमान् ४१
 शिखीवन्धौबलीवर्देशरेकेतुग्रहेद्रुमे मयूरेकुक्कुटेपुंसिशिखा
 वत्यन्यलिंगकः ४२ शिल्पी तुवाच्यवत्कारौस्त्रियांकोलदलौ
 षधौ शृंगी शृंगयुतेनागेवृषपर्वतयोरपि ४३ श्लेषघ्नीमलि
 कायांचज्योतिषायांचयोषिति शोभनोयोगभेदेनासुंदरेवाच्यलिं
 गकः ४४ सक्नं त्वध्वरेस्नानेसोमनिर्दलनेपिच स्तननं ध्वनि
 मात्रेस्यान्नेपशब्देचकुंथिते ४५ समानं सत्समैकैषुनिषुना
 माभिमारुते संतानः संततौगोत्रेस्यादपत्येसुरद्रुमे ४६ स्प

मेदिनीकोशः ६६

शनोमारुतेपुंसिहानेस्पृशेनपुंसकम् संस्थानमारुतौमृत्यौसन्नि
 वेशेचतुष्यथे ४० स्पन्दनंतुल्यतौनीरेतिनिशेनारथोऽस्त्रियाम्॥
 सज्जनंतुभवेत्कीबमुपरक्षणघट्टयोः ४८ वाच्यलिंगंकुलीनेस्य
 त्कल्यनायांतुयोषिति संधानंस्यादभिषवेतथासंघट्टनेपिच ४९
 संपन्नंसाधितेपिस्वात्संपत्तिसहितैन्यवत् संधिनीवृषभाक्रांता
 कालदुग्धोरुयोऽस्त्रियाम् ५० सद्भास्यान्मंदिरेनीरेसं व्यानेच्छा
 दनंशुके सट्टनंमंदिरेतोयेस्वामीप्रभुविशारवयोः ५१ सादीतु
 रंगमातंगरथारोहेषुदृश्यते स्थापनंरोपणेपुंसिवनेपाठौषधौहि
 यां ५२ सावनोयज्ञकर्मानेयजमानप्रचेतसोऽसाधनं मृतसंस्कारे
 सैन्येसिद्धौषधौगतौ ५३ निर्वर्तनोपायमेद्रेदापनेऽनुगमेधने सा
 मकीबमुपायस्यभेदेदेवांतरेपिच ५४ सीमाघातस्थितिषोत्रे
 षंडकोषेऽपिचस्त्रियां सूचना व्यधनेदुष्टेगंधनेऽभिमयेपिच ५५
 सेवनंरक्षणेसेकेनौकायाःसेकभाजने सेनानीःस्यात्पुमान्कार्ति
 केयसेनापतावपि ५६ सेवनंसीवनोपास्योर्दलीरामेचकर्षके
 हस्तिनीगजयोवायांजातिभेदेचयोषितः ५७ हसनंनह्योर्ह
 सैंगारधान्यांतुयोषिति ह्यायनोनस्त्रियांवर्षेपुंस्यर्वित्रीहिभेदयोः
 ५८ ह्रादिनीवज्रतडितोर्हिंडनंभ्रमणेरते ॥ नचतुः॥अक्ल
 ग्नोऽस्त्रीयामध्येत्रिषुस्याल्लग्नमात्रके ५९ अनूचानोविनीते
 स्यात्सांगवेदविचक्षणे अवाचीनमवागंधेविपर्यस्तेचवाच्य
 वत् ६० अभिपन्नोऽपराधेभिग्रस्तेचापद्रतेत्रिषु अवदानं
 खंडनेस्यादतिवृत्तेचकर्मणि ६१ अभिमानोऽर्थादिदर्येऽज्ञाने
 प्रणयहिंसयोःअनीकिनीस्त्रियांसेनामात्रसेनाविशेषयोः ६२
 अधिष्ठानंपुरेचक्रेप्रभावेऽध्यासनेपिच अन्वासनंस्नेहवस्ता
 वुपास्तावनुशोचने ६३ अर्यमातुपुमान्त्वर्येपितृदेवांतरेपि
 च अथर्वाब्राह्मणेपुंसिवेदेतुस्यान्नपुंसकम् ६४ भवेदभि
 जनःख्यातौजन्मभूम्यांकुलध्वजै कुलेपिचपुमानायोधनपु

मेदिनीकोशः ६७

द्वेवधेपिच ६५ स्यादाकलनमाकांक्षापरिसंख्यानबंधने ॥
 आतंचनंप्रतीवापपवनाप्यायनेषुच ६६ आराधनेचपचनेप्रा
 सौसंतोषणेपिच आच्छादनंसंपिधानेक्त्रेःपवृत्तिमात्रके ६७
 आस्कंदनंतिरस्कारेरणेसंशोषणेपिच आवेशनं शिल्पिशाले
 भूतावेशप्रवेशयोः ६८ आत्मयोनिपुमान्कामदेवेचपरमेष्ठिनि
 ॥ उपधानंविषेगेंदौप्रणयेपिनपुंसकं ६९ उत्सादनंसमलेखोद्वा
 हनोहर्तनेषुच स्यादुत्पतनमुत्पत्तौतथोर्ध्वगमनेपिच ७०
 उद्धर्तनमुत्पतनेविलेपनेघर्षणेक्लीबं उद्यनमुदयेक्लीबं
 वत्सेशागस्त्ययोःपुंसि ७१ उद्धाहनं प्रणीतेस्याद्रज्ज्वामुद्धा
 हनीमता उपासनंशराभ्यासेष्युपास्तावासनेपिच ७२ कपी
 तनोगर्दभांडशिरीषाभ्रातकेषुच अश्वत्येचकलापीतुप्लस
 बर्हिणयोःपुमान् ७३ कलधनिपुमान्यारावंतेपिकमपूरयोः
 कंचुकं तःपुराध्यक्षेविद्धेःहौजोगकदुमे ७४ कात्यायनोव
 ररुचौविशेषेचमुनेःपुमान् काषायवस्त्रेविधवार्ष्णजस्तुमयोः
 स्त्रियाम् ७५ कुंभयोनिरगस्त्येस्यादसिष्ठद्रोणयोःपुमान् ॥
 कुचंदनं चपत्रांगेद्रुभेदेरक्तचंदने ७६ कुंडलीवरुणेकेकिभो
 गिनोश्चसकुंडले केसरीतुरगेसिंहेपुन्नागेनागकेसरे ७७ कौं
 चादनं तुघेचुल्यां चोटकमृणालयोः खड्गधेनुःस्त्रियांखड्ग
 पुत्रिकागंडकस्त्रियोः ७८ गवादनी द्वावरुण्यांगवांघासादना
 श्रये गदयित्नुःपुमान्कामेजल्पाकेकामुकेपिच ७९ घनाघनो
 वर्षकाब्देमत्तघातुककुंजरे चक्रेचघोषयित्नुस्तुविप्रकोकि
 लयोःपुमान् ८० चित्रभानुःपुमान्वैश्वानरेचाहस्करेपिच ॥
 चोलकीतुकरारेस्यान्नारंगेविक्रुपर्वणि ८१ जलाटनोलोह
 पृष्ठेजलौकावांजलाटनी तपस्वीतापसेचानुकंष्येविष्वश्रयो
 षिति ८२ मांसिकाकटुरोहिण्योस्तरस्वी शूरवेगिनोः तपोध
 नस्तापसेस्यान्मुडिपीतुतपोधना ८३ द्विजन्मा दशनेविप्रे

मेदिनीकोशः ६८

दुर्नामक्रीबमर्शसि स्याद्दीर्घकोषिकायांस्त्रीदेवसेना तुवज्जि
 णः ८४ सुतायामपिसेनायां देवतानां च योषिति नागाजनेभ
 सुंदर्यानां गयष्टौ च योषिति ८५ भवेन्निधुवनं कं पेसुरते च न पुं
 सकं निर्वीसनं हिंसने स्यान्नगरादेर्बहिष्कृतौ ८६ निर्भर्त्स
 ने खलीकारे लक्तकेपिनपुंसकं निर्यातनं वैरशुद्धौ दानेन्यासा
 र्पणेपि च ८७ निशामनं दर्शने स्यादालोचने च न दूयोः निशम
 नमुक्तं दृष्टौ श्रुतौ निरसनं वधे प्रतिक्षेपे ८८ निष्ठावने प्रजन
 ने योनीजन्मन्यपि क्रीबं प्रसहनमपि भंगे स्यात्क्षेपे पंचाननः
 शिवे सिद्धे ८९ प्रहसनमपि प्रहासे रूपकभेदे च परिहासे प्रणि
 धानं प्रयत्ने स्यात्समाधौ च प्रवेशने ९० प्रयोजनं कार्यहेत्वोः
 पलाशी वृक्षरक्षसोः अथ प्रवचनं वेदे प्रकृष्टवचनेऽपि च ९१ प्र
 तिपन्नोऽन्यलिंगः स्याद्दिज्ञाते गीकृतेपि च प्रस्फोटनं तु मूर्ध्वस्या
 ताडने च विकाशने ९२ प्रतिमानं प्रतिष्ठाया गजकुंभांतरालयोः
 प्रतियत्नस्तु संस्कारलिप्सोपग्रहणेषु च ९३ प्रत्यर्थी वाच्यलिं
 गः स्याच्छत्रौ च प्रतिवादिनि परिज्वा तु पुमानिंदोषादिके परिचा
 रके ९४ प्रसाधनी तु कंकल्यांसिद्धौ वेशे प्रसाधने पयस्विनी ज
 दीधेन्वोर्विभावर्ण्यो च योषिति ९५ अथ पुण्यजनो यक्षराक्षसे स
 ज्जनेपि च पृथग्जनस्तु पुल्लिंगः कथितो नीचमूर्खयोः ९६ फ
 लकी मत्स्यभेदे नावाच्यवत्फलकान्विते वारकी शत्रुचित्राश्च प
 र्णीजीवपयोधिषु ९७ भूनात्मा पुंसि निर्दिष्टो देवे च परमेष्ठिनि म
 हाधनं महामूल्ये सुवर्णसिल्लहेपि च ९८ महासेनः कार्तिके
 ये महासेन्यपतावपि मदयित्नुर्मदयुते पुमान्मद्येन पुंसकं ९९
 महामुनिरगस्त्येनाकुस्तुंबुरुणि न दूयोः मातुलानी कलाले स्याद्दं
 गायां मातुलस्त्रियाम् ३०० मालुधानो मातुलाहौ मालुधानीलतां
 तरे मेधावीनाश्चुके ब्राह्म्यास्त्रियां मेधान्विते त्रिषु ३०१ रसायनं
 विषेपि स्याज्जराव्याधिजिदौषधे पुल्लिंगः पक्षिराजे च विडंगारख्यौषधे

मेदिनीकोशः ६९

पिच ३०२ राजादनं क्षीरिकायां पियालेकिं शुकेपिच लल्लामस्या
 त्यभावेचलांछनध्वजवाजिषु ३०३ शृंगेप्रधानेभूषायामपिवावुधि
 पुंड्रयोः लोमलीनालिकेरेद्वौरेवतीमरणेषुमान् ४ वनश्वागंधमा
 जरीचंचकव्याघ्रयोः पुमान् वर्धमानः प्रश्नभेदेशरावैरंडविष्णुषु
 ५ विस्मापनः स्यात्कुहकेगंधर्वनगरेस्मरे विसर्जनं परित्यागेदा
 नेसंप्रेषणेपिच ६ विरोचनः प्रल्हादस्यतनयेः केः निचंद्रयोः
 विद्वेठनंतुहिंसायांमर्दनेचविडुंबने ७ भवेद्विहननंविघ्नहिंसयोः
 स्तूलपिंजने विषयी विषयासक्तेवाच्यवतकीबमिंद्रिये ८ पुंसिस्था
 न्पतौकामदेवेष्वधिकेपिच विष्वक्से नापलिंस्यांस्याद्विष्वक्से
 नोजनार्दने ९ विलेपनी सुवेषस्त्रीयवाग्वोरपियोषिति विलासी
 भोगिनिव्यालेविष्वक्सेनेः निचंद्रयोः १० वृद्धादनश्चलदलेमधुछ
 त्रकुठारयोः वृद्धादनीतुबंदायांविदारीकंदकेपिच ११ वैरोचनि
 स्तुसुगतेबलिदैत्यार्कपुत्रयोः शिखरीस्यादपामार्गेशैलपादपयोः
 पुमान् १२ शिरवंडिनीयुशिकायां गुंजायामपियोषिति शिरवंडी
 नाकलापेस्याह्नांगेयारिमयूरयोः १३ शृंगारी पूगगजयोः सशृं
 गारसुवेशयोः अथश्लेष्मघनामल्यांकेतक्यामपियोषिति १४ सं
 मूर्च्छन मभिव्यासाबुच्छायमोहयोरपि समुत्थानंसमुद्योगेव्याधी
 नानिर्णयेपिच १५ सदादानोभ्रमातंगेहेरंबेगंधहस्तिनि स्यात्सं
 वदनमालोचिवशीकारेनपुंसकम् १६ समादानं समीचीनग्रह
 णेसौगतान्दिके संवाहनं वाहनेस्याज्ञारादेरंगमर्दने १७ समापनं
 परिछेदेसमाप्तिवधयोरपि सनातनः शाश्वतः जेपितृतिथ्यंतरेहरे
 १८ स्तनयितुः पुमान्धारिधरेपिस्तनितेपिच सरोजनीतुकमला
 करेपद्येचयोषिति १९ समापन्नं समाप्तेस्यात्वाप्तेकुष्ठेवधेपिच
 संवाधनं द्वाः सदानेशूलाग्रद्वारपालयोः २० संयमनीयमपुर्णसं
 यमनेबंधनेत्रतैः पिस्यात् सारसनमप्युरस्त्रेतनुत्रीणांमेखलायां
 च २१ समिधेनीनुधायायांसमिध्यपिचयोषिति समयोनिस्तु

मेदिनीकोशः ७०

सामोत्थेब्रह्मकुंजरयोरपि २२ सुदर्शनो हरेश्चक्रेमेरुजंबुदुमेपु
 मान् नह्योः शक्रनगरे आसौ षधिभिदोः स्त्रियाम् २३ सुयामुनो
 वत्सराजेशासादेभ्रान्तरेच्युते सुकर्मा तुपुमान्योगभेदे स्यादेवशि
 ल्यिनि २४ सुधन्वा प्रौढधानुष्के त्रिषुनाविभक्तकर्मणि सुपर्वा ना
 शरेवंशे पर्वधूमसुरेपि च २५ सुदामा तुपुमान्वा रिधरपर्वतभेद
 योः सौदामन्यप्सरोभेदे तद्वित्तद्वेदयोः स्त्रियाम् २६ दूर्वधित्तुः
 पुमान्युत्रेकांचने तु नपुंसकं ॥ नपंच ॥ अथातिसर्जनं दाने वेधे
 पि च नपुंसकं २७ अपवर्जनं तु दाने निर्वाणत्यागयोरपि अपसर्जन
 माम्नातेपरिवर्जनदानयोः २८ अग्रजन्माहिजे ज्येष्ठभ्रातरि ब्राह्म
 णि स्मृतः अथानुवासनं स्नेहवस्तिधूपनयोरपि २९ अभिनिष्ठा
 नोप्यप्सरमात्रेपि स्याद्विसर्जनीये च अंतैवासी शिष्ये स्याच्चांडा
 ले प्रांतगेपि च ३० स्यादुपस्पर्शनं स्पर्शे स्नानाचमनयोरपि उप
 संपन्नमुद्दिष्टनिहतै च सुसंस्कृतै ३१ कारं धर्मी कां स्य कारेधातु
 वादरतेपि च कामचारी कामुके स्यात्स्वच्छंदकलविंकयोः ३२ कि
 ष्णुपर्वा पुमानि सौवेणोपोटगलेपि च कृष्णवर्त्मा पुमानग्नौ दुराचा
 रे विधुंतुदे ३३ स्याद्वंधमादनोभृंगे गन्धके वानरांतरे स्त्रीसुरायां
 नगेन स्त्रीचिरजीवी द्विकानयोः ३४ तिक्तपर्वा हिलमोची गुडूची
 यष्टिषु स्त्रियां दंतधावनः स्वदिरेदंतशुद्धौ नपुंसकं ३५ स्यादूम
 केतनः पुंसिकेतुग्रहहताशयोः स्यान्नंदिवर्धनो गर्भपक्षांतने
 येपि च ३६ प्रतिपादनं तु दाने प्रतिपत्तौ च बोधने स्यात्पृष्ठदा
 यनो धान्यविशेषे च मतंगजे ३७ प्रचलाकीमयूरे स्याद्भुजंगे चा
 पि दृश्यते स्यात्पद्मलोह्नो लोके श्वरे ब्रह्मणि भास्करे ३८ धन
 दे च स्त्रियां तारालक्ष्मीवादेवतासु च पीतचंदन मुद्दिष्टकाली य
 कहरिद्रयोः ३९ शृष्टशृङ्गी पुमान्दंशभीरौ षंढेष्टकोदरे वरचंदन
 मारव्यातं कालीये देवदारुणि ४० वरवर्णिनी तुलाक्षहरिद्रा रो
 चनासु च फलिन्यामुत्तमानारी साधीयस्यामपि स्त्रियाम् ४१

भेदिनीकोशः ७१

मधुसूदनस्तुपुंसिभ्रमरेवनमालिनी महारजनमुद्दिष्टं
तकुम्भकुसुमयोः ४२ स्फान्मृत्युवेचनः शंभौ श्रीफलद्रोण
काकयोः वनमालीतुगोविंदेवाराह्यावनमालिनी ४३ विषया
यी पुमान्ग्राहिवैषयिकजनेपि च इन्द्रियेकामदेवेचविषयासक्त
पूरुषे ४४ विश्वकर्मा सहस्रांशौमुनिभित्देवशिल्पिनोः विघ्न
कारिस्मृतोघोरदर्शनेपिविघातिनि ४५ वृषपर्व पुमान्दैत्य
भेदेप्यन्धकस्तूदने व्यामचारीतुनिर्दिष्टोदेवतायांनिहङ्गमे ४६
शकुलादनी स्त्रियांरुणाभेदीकदुकशाकयोः शालंकायनउ
द्दिष्टोमुनिभेदेच नंदिनि ४७ शिवकीर्तनस्तुपुंसिभृंगरीदेसुरदि
षि श्वेतबाहनदूत्येषसुधाधाम्निधनंजये ४८ श्वेतधामाप्सुमा
निदौघनसारब्धिफेनयोः स्यात्पृष्ठीहायनोधान्यविशेषकुंजरेपु
मान् ४९ संप्रयोगीकलाकेलौकामुकेसप्रयोजने हृदिचंदन
मस्त्रीस्यान्निदृशानांमहीरुहे ५० नपुंसकंतुगोशीर्षेज्योत्स्ना
कुंकुमयोरपि हृदिवाहनस्तुपुंसिशचीपतिविवस्वतोः ५१ ॥ न
षट् ॥ अंतावसायीश्वपचेमुनिभेदेचनापिते कलानुनादीरो
लंबैकलविकेकपिंजले ५२ जायानुजीवीपुंसिस्यान्नटेचव
कपक्षिणि सहस्रवेधिकीबंस्याद्रामठेनामस्वेतसे ५३ ॥ इति
नांतवर्गः ॥ पैकम् ॥ पोनावातांडपूतेषुणपातरिचकीर्तितः ॥
स्त्रियांलुरक्षणोपानेपूतेपूरितकेचसः १ पट्टिः ॥ कल्याःशास्त्रे
विधौन्यापेसंवर्त्तैब्रह्मणेदिने कपिर्नासिल्हकेशास्वामृगे च
मधुसूदने २ कूपःकूपकमृन्मानेगर्ताधुगुणरक्षके कृपौद्रो
णशालकेस्थाद्रोणपत्न्यांरूपीस्मृता ३ कृपा दयायांक्षेपस्तु
निदाविक्षेपलेपने गर्वप्रेरणयोश्चाथरवयःक्रोधेबलात्कृतौ ४
गोपो गोपालकेगोष्ठाध्यक्षेष्टृथिवीपतावपि ग्रामस्याधिकृतेपुं
सिशारिषारब्धौषधौस्त्रियां ५ क्षुपः स्फुपःस्पर्शनयोस्त्रपुसीस
करंगयोः तल्प मट्टेकलत्रेचशयनीयेचनहयोः ६ त्रपालज्जा

मेदिनीकोशः ७२

कुलटयोस्तापः संतापकृच्छयोः तापी नद्यंतरेदर्पः कस्तूर्यमप्य
 हंरुतौ ७ नीपः कदंबबंधूकनीलाशोकद्रुमेषु च दीपः प्रदीपो
 तरीये स्यात्तापो च मस्तके ८ पुष्पं विकशिबु सुमस्त्रीरजः सु
 नयंसकं रूपं स्वभावसौंदर्येनालोकपशुर्दयोः ९ ग्रंथावृत्तौ ना
 टकादावाकारश्लोकयोरपि रेपः स्यान्निर्दिष्टे क्रूरेणोरोपणवा
 णयोः १० लेपः प्रलेपने जग्धो वपाविवरमेदसोः बाष्प उष्णणिलो
 हेशशष्पं बालतूणे स्मृतं ११ पुंसि स्यात्प्रतिभाहानौ शाप आक्रो
 शदिव्ययोः शिल्पं स्तुवे क्रियायो ग्ये स्वापः शयननिद्रयोः १२ स्पर्श
 ज्ञतायामज्ञाने सूपो व्यंजनसूदयोः ॥ पत्रि ॥ अनूपामहिषेनाः
 बुध्रायदेशे तु वाच्यवत् १३ अस्त्रपा तु जलौकायां डाकिन्यां राक्ष
 से तु ना आवापो भांडवपने परिक्षेपालवालयोः १४ आक्षेपो भ
 र्त्सनाः कृष्टिकाव्यालं कृतिषु स्मृतः आकल्पः कल्पने वेशेऽप्युदपं
 तुल्यवेस्त्रियाम् १५ चंद्रे पुंस्तु लपोनस्त्रीशुल्भिर्न्यानातूणांतरे
 कच्छपी बलुकी भेदे दुलौ सुद्रुगदांतरे १६ पुंसि निध्यंतरे कूर्मे म
 ल्लुबंधांतरेऽपि च कल्पापः संहतौ बर्हकां च्याभूषणतूणयोः १७ चं
 द्रे विदग्धे व्याकरणभेदेऽपि कथ्यते बुधैः कशिपु भक्ताच्छादनयो
 रेकोक्त्या पृथक्तयोः पुंसि १८ काश्यप उक्तौ मुनिमृगयोर्भेदे च काश्यपी
 क्षमायां कुतपो स्त्रियां दौहित्रे वाच्ये छागलकंबले कुशे दिनस्याह
 मेशेनासूर्ये कुणपी पुनः विटसारिकायां कुणपः पूतिगंधौ शवेऽपि
 च जिह्वायः शुनिमार्जारे प्रतापस्तापने जसोः २० पादपः पादपीठ
 दौ पादुकायां तु पादपा रक्तपास्याज्जलौकायां डाकिन्यां नातुरा
 क्षे २१ विटपोनस्त्रियां स्तंबशखाविस्तारपल्लवे विटाधिपे ना
 विकल्पः पुंसि भ्रांतौ च कल्पने २२ ॥ पंचतुः ॥ अभिरूपो बुधे
 रम्यः पलापः प्रेम्ण्यपन्हवे अवलेपस्तु गर्भे स्यात्लेपने भूषणेऽपि च
 २३ उपतापस्त्वरायो स्यादुत्तापगदयोरपि जलकूपी कूपगर्ते पुष्क
 रिण्यां च योऽपि २४ नागपुष्पस्तु पुन्नागनागकेसरपंचके परि

मेदिनीकोशः ७३

वापस्तुपुर्णसौजलस्थानेपरिछदे २५ परितापस्तुपुंसिस्मादुःखेच
 नरकांतरे परिकल्प्यो भयेकंपेप्राप्तसूपोत्तरम्ययोः २६ पिंडपुष्प
 मशोकेचजवायांचकुशेशये बद्धरूपः शिवेविष्णौधूनकेसरठेस्म
 रे २७ मेघपुष्पंतुपिंडाभांबुनादेयेहरेर्हये विप्रलापो विरोधोक्ताव
 पार्थवचनेपिच २८ बीजपुष्पं मरुबकेतथामदनकेपिच ॥ वृक्षधू
 पस्तुसरलद्रवकृत्रिमधूपयोः २९ वृषाकपिः पुमान्कृष्णोशंकरेजा
 तवेदसि हेमपुष्पमशोकेचजवापुष्पेनपुंसकं ३० ॥ पपंच ॥ भवे
 च्छामरपुष्पंतुपूगेकाशाम्रकेतके ३१ ॥ दूतिपांतवर्गः ॥ १३०२ ॥
 ॥ फेकम् ॥ फोयक्षसाधनेस्फातेद्रंझावातेपिपुंस्यवं फंरुक्षौक्तौ
 फूत्कृतौचतथानिःफलभाषणे १ ॥ फट्टिः ॥ गुंफस्तुगुंफनेबाहो
 रलंकारेचकीर्त्यते रेफो रवर्णेपुंसिस्मात्कुत्सितेपुनरन्यवत् २ श
 फंमूलेतरुण्यांस्याद्गवादीनांखुरेपिच शिफाजटायांसरितिमोसि
 कायांचमातरि ३ ॥ दूतिपांतवर्गः ॥ १३०२ ॥ बैकं ॥ बःपुमा
 न्वरुणेसिंधौभगेतोयेगतेतुवा गंधनेतंतुसंतानेपुंस्येववपनेस्म
 तः १ ॥ बट्टिः ॥ कंबुःशंखेस्त्रियांपुंसिशंबूकेवलयेगजे कंबोरं
 शोचवंशस्यखजाकायांस्त्रियामपि २ कूबंस्यात्पंडकेनस्त्री वा
 न्यलिंगस्त्विक्रमे ॥ रवर्बं संख्यांतरेकूबंनीचेवामनकेत्रिषु ३
 गर्वोऽभिमानेचलेपेजंबुः स्यात्पादपांतरे तथासुमेरुसरितिद्वी
 पमेदेपिचस्त्रियां ४ डिम्बोभयध्वनाबंडेफुफुसफ्लीहवेसुवे द
 र्बीस्त्रियांखजाकायांफणाशसुरगस्यच ५ पूर्वंतुपूर्वजेपिस्मा
 त्पूर्वः प्रागाद्ययोस्त्रिषु लंबा पद्मालयागौर्योस्तिक्तंतुंब्यामपिस्त्रि
 याम् ६ विम्बंतुप्रतिबिंबेपिमंडलेपुंनपुंसकं बिंबिकायाःफलेकू
 बंरुक्कलासेपुनःपुमान् ७ शंबः स्यात्सुसलग्रंथलोहमंडलेकेप
 यौ शुभान्वितेत्रिषुस्तंबोप्रकांडद्रुमगुच्छयोः ८ ॥ बन्निः ॥ कंदं
 वनिकुरंबेस्यान्नीपसिद्धार्थयोःपुमान् कलंबी शाकभेदेस्या
 त्कडंबशरयोःपुमान् ९ कादंबः स्यात्पुमान्यप्तिविशेषसापके

मेदिनीकोशः ७४

पिच गजाङ्गाकरिपिपल्यागजाङ्गहस्तिनापुरे १० गंधर्वः पशुभेदे
 स्यात्सुस्कोकिलतुरंगयोः अंतराभवसत्वेचगायनेखेचरेपिच ११ गो
 दुम्बः शीर्णवृत्तेचगवादन्यांतुयोषिति द्विजिह्वस्तुखलेसर्पेनितवः
 स्तंभरोधसोः १२ स्त्रियाः पश्चात्कटितटेकटकेकटिमात्रके प्रलंबो
 दैत्यभेदेस्यान्त्रपुषेपिपयोधरे १३ तालांकुरेपिशालायांहारभेदेम
 लंबने भूजम्बूः पिगोधूमेविकंकतफलेस्त्रियाम् १४ देरंबो वि
 घ्नराजेस्यामहिवेशोर्यगर्विते ॥ अचतुः ॥ राजजम्बूस्तुजंबूभि
 त्तिंडखर्जूरयोस्त्रियां १५ ललज्जिह्वोः न्यवह्निस्त्रिकमेलकमु
 नोः पुमान् शतपर्वाचदूर्वायांवचाभार्गवयोषितोः १६ ॥ अच
 ॥ धूलीकदंबोनीपेस्यात्तिनिशेवरुणद्रुमे शृगालजंबूर्गोडि
 बेतथाघोटाफलेस्त्रियां १७ ॥ इति बांतवर्गः ॥ १३२२ ॥ अकं ॥
 भंनक्षत्रेगभस्तौस्त्रीपुंसिस्याद्गुणंदने भूः स्थानमात्रेकथिताध
 रण्यामपियोषिति १८ ॥ अह्निः ॥ कुंभोराश्यंतरेहस्तिमूर्धोशिरा
 ससंतरे कार्मुकेवारनार्याचघटेकीबंतुगुग्गुलौ २ स्त्रियासुखा
 कदूलयोः पृश्निकायांचपाटलौ गर्भो भूणेर्भकेकुक्षौसंधौपन
 सकंदके ३ जंभो दैत्यविशेषेदंतेजंबीरभक्षणयोः जंभावि
 काशार्जुभणयोस्त्रीषु द्विभोपिबालिशेबाले ४ दंमस्तुके
 तवेकल्ले दृग्भूः स्त्रीसर्पवज्रयोः नाभिर्मुख्यन्तपेचक्रमध्यस
 त्रिययोः पुमान् ५ दूयोः प्राणिप्रतीकेस्यात्त्रिधांकस्तूरिकामदे
 निभस्तुकथितोव्याजेपुल्लिंगः सदृशेत्रिषु ६ रंभाकदल्पप्परसो
 नाचेणोच्चारणांतरे विभुः प्रभौसर्वगतेशंकरब्रह्मणेस्तुना ७
 शंभुः पुंसिमहादेवेपरमेष्ठिनिचार्हति शुभो योगेशुभंक्षमेवाच्य
 वत्क्षेमशालिनि ८ खसंचारिपुरेस्त्रीतु शोभाकांतीछयोर्म
 तासभासामाजिकेगोष्ठ्याद्यूतमंदिरयोरपि ९ स्वर्भूनात्र
 ह्यणिहरोस्तंभः स्थूणाजडत्वयोः ॥ अत्रिः ॥ आरंभस्तुल
 रायास्यादुद्यमेवधर्पयोः १० आत्मभूर्नाविधौकामेष्ट्युषभ

मेदिनीकोशः ७५

स्त्वौषधांतरे स्वरभिदृषयोः कर्णरंध्रकुंभीरपुच्छयोः ११ उत्तर
स्थः स्मृतश्रेष्ठस्त्रीनराकारयोषिति श्रुकशिंज्यांशिरालायां वि
धवायां कचिन्मता १२ ककुपूस्त्रि यां प्रवेणीदिक्शोभासुचं
पकस्त्रजि ककुभो रागभेदेपि वीणांगोऽर्जुनपादपे १३ कटभी
रृक्षभेदेपि ज्योतिष्मत्यामपि स्त्रियाम् करभो मणिबन्धादि
कनिष्ठांतोष्ट्रतत्सुते १४ कुसुंभं हेमनिमहारजकेनाकमंड
लौ गर्भदंश्चेतकुमुदेगर्भभोगंधभिद्यपि १५ रासभेगर्दभीस्तु
द्रजंतुरेगविशेषयोः दुर्लभ स्त्रिषु दुष्प्रापेकल्लुरेदुंदुभिः पुमा
न् १६ वरुणेदैत्यभेयोश्च त्र्यक्षबिंदुत्रिकहये निकुंभः कुंभ
कर्णस्य तनयेदंति कौपथौ १७ वल्लभो दयितेऽध्यक्षे सल्लस
णतुरंगमे वर्षाभूः स्त्रीचशोश्च घ्नांभूलताप्लवयोः पुमान् १८
विष्णोयोगभेदे स्याद्विस्तारप्रतिविंबयोः रूपकांग्रभेदे च बंध
भेदे च योगिनां १९ विश्रंभः केलिकलहे विश्वासे प्रणयेपि च वि
ष्टभः प्रतिबंधे स्यात्प्रभेदे चामयस्य च २० वृषभः श्रेष्ठवृषयो
वैदर्भीरिति भिद्यपि वैदर्भं वाक्यवैकल्येशरभ स्तुपशोर्भिदि
२१ कस्मेवानरभिदिसनाभिज्ञातितुल्ययोः सुरभिः शल्लुकी
मातृभिन्मुरागोषु योषिति २२ चंपके च वसंतं च तथाजातीफ
ले पुमान् स्वर्णगंधोत्पले क्लीबं सुगंधिकांतयोस्त्रिषु २३ वि
ख्याते सचिं वधीरे चैत्रेपि च पुमानयं ॥ भचतुः ॥ अनुष्टुप् स्या
त्सरस्वत्यां छंदोभेदे च योषिति २४ अवष्टंभः सुवर्णे च स्तंभप्रारं
भयोरपि शातकुंभं सुवर्णे स्यात् शातकुंभो अमारके २५ ॥ ॥
॥ दुतिभांतवर्गः ॥ मैकम् ॥ मोयमे समयेपि स्याद्विषे च मधुस्त
दने मास्त्रीपद्माख्यायां स्यात्पुल्लिंगश्चंद्रशेखरे १ महिः ॥
आमोस्तद्विदोः पुंसि स्यादपक्वेऽन्यस्त्रिंशकः उमाः तसीहैम
वती हरिद्राकीर्तिकातिषु २ उर्मिः स्त्रीपुंसयोर्वीच्यां प्रकाशे वे
गमंगयोः वरुण संकोचरेखायां वेदनापीडयोरपि ३ क्रमश्चा

मेदिनीकोशः ७६

लुक्मेशकौकंपेचक्रमणेपिच क्षमा भूमौतितिसायांस्त्रि
 यांयुक्तेनपुंसकं ४ वाच्यवच्छक्तहितयोः काम स्मरेच्छ
 योःपुमान् रेतस्यपिनिकामेचकाम्येपिस्यान्नपुंसकं ५ कामि
 नांकामुकेरत्यांस्त्रीकिंसेषवितर्कयोः निंदायांचपरिप्रश्नेवा
 च्यलिंगमुदाहृतं ६ क्रिमि नांकमिवत्कीटेलासायांरुमिले
 खरे किर्मीपलाशेशाखायांहेमपुत्र्यांचयोषिति ७ क्षुमाः त
 सीनीलिकयोःक्षेमो स्त्रीलुब्धरक्षणो चंडायां नाशुभेनस्त्री
 कात्यायन्यांतुयोषिति ८ क्षौममदेदुकूलेःस्त्रीक्षौमंवत्कल
 जांशुके शशजेःतसिजेखर्मपौरुषेकोषजांशुके ९ गमोनाः
 क्षविवर्त्तस्यादपर्यालोचनेःध्वनि ग्रामः स्वरेसंवसथेग्रीष्म
 उष्मर्तुभेदयोः १० गुल्मः सेनाघट्टभिदोःसैन्यरक्षणरुग्भि
 दोः स्तंबेस्त्रियामामलक्येलवलीवस्त्रवेशयोः ११ घर्मः स्या
 दातपेग्रीष्मेप्युष्णस्वेदांबुनोरपि चमूः सेनाविशेषेचसेनामा
 त्रेचयोषिति १२ जाल्मः स्यात्पामरेकूरेपुंस्यसमीक्ष्यकारिणि
 जिह्व स्तुकटिलेमंदेक्रीबंतगरपादपे १३ तोक्मं कर्णमलेपुं
 सिहरितेचहयेस्वरे दमस्तु दमशेदडेकदमेदमनेपुमान् १४
 दस्म स्तुयजमानेस्यादपिचौरेहुताशने दुमो महीरुहेपारि
 जातेकिंपुरुषेस्वरे १५ धर्मो स्त्रीपुण्यआचारेस्वभावोपमयोः
 क्रतौ अहिंसोपनिषन्यायेनाधनुर्यमसौममे १६ ध्यामंदम
 नकेगंधातृणेयश्यामलेत्रिषु नेमिर्नातिनिशेकूपत्रिकाचक्रां
 तयोःस्त्रियां १७ नेमः कालौवधौखंडेप्राकारेकैतवेपिच पद्मो
 स्त्रीपद्मकेव्यूहनिधिसंख्यांतरंबुजे १८ नानागेस्त्रीफेजिका
 श्रीकारटीपन्नगेषुच ब्रह्मी तुफजिकायांस्याच्छाकमत्स्यप्र
 भेदयोः १९ ब्राह्मी तुभारतीसोमवल्लरीब्रह्मशक्तिषु भ्रमोंबु
 निर्गमेभ्रांतौकुंदभ्रमणयोरपि २० भामः क्रोधेरयोदीप्तौभी
 मोगांगेयभीमयोः भीमो म्लवेतसेखोरेशंभौमध्यमपांडवे २१

मेदिनीकोशः-७७

भूमिर्वसुधरायां स्यात्स्थानमात्रेपि च स्त्रियां भौमः कुजे च नरके पुंसि भूमि
भवे विषु २२ यमोन्यलिङ्गो यमजेनाकाकेशमनेशनौ शरीरसाधनापेक्ष
नित्यकर्मणिसंयमे २३ यामस्तु पुंसि प्रहरे संयमेपि प्रकीर्तितः ॥ यामिः कु
लस्त्री स्वस्त्री स्त्री युध्मो धनुषिसंयुगे २४ रश्मिः पुमान् दीधि
तौ च पक्षप्रग्रहयोरपि रमा लक्ष्म्यारमः कांते रक्ताशोकदुमे स्वरे
२५ रा मा योषा हिंशुनद्योक्ती वं वास्तुककुष्टयोः नाराचवेचवरुणे
रेणुके ये हलायुधे २६ हये च पशुभेदे च त्रिषु चाशैमितेः सिते ह
मा सुग्रीवदारेषु विशिष्टलवणाकरे २७ रुक्मं च कांचने लोहे ल
क्ष्मीः संपत्तिशोभयोः अर्धशौषधे च पद्मायां

वृद्धिनामौषधेपि च २८ स्त्रीफलिन्यां वामि वार्तौ स्त्रियां पुंसि
हुताशने वामं धने हरे पुंसिकामदेवे पयोधरे २९ वल्लुप्रतीप
सव्येषु त्रिषु नार्थं स्त्रियामथ वामी शृगाली वडवारासभीकरभी
षु च ३० शमी सक्तुपलायां च शिंजिकायां च वागुजौ श्यामो वटे प्र
यागस्य वापि देहद्वारके ३१ पिके च छष्णा हरितोः पुंसि स्यात्तद्वृत्ति
त्रिषु मरिचे सिंधुलवणे क्लीबं स्त्री शारिवौषधौ ३२ अप्रसूतांगना
यां च प्रियंगावपि वागुजौ यमुनायां त्रिषु मायां छष्णा त्रिष्टिकी वधौ
३३ नीलिकायामथ श्यामो मासे मंडपकालयोः शुभ्रं तेजसि स्त
र्येनासमा संवत्सरे स्त्रियां ३४ सर्वसाधुसमानेषु समं स्यादभि
धेयवत् सीमा घाटस्थिते स्तेत्रे प्लवङ्गकोषेऽपि च स्त्रियाम् ३५ सू
क्ष्मं स्यात्कैतवे ध्यात्मे पुंस्थणे त्रिषु चाल्पके सूक्ष्मं स्त्रीरे च नभसि
सोमस्तु हिमदीधितौ ३६ वानरे च कुबेरे च पितृदेवे समीरणे व
सुप्रभेदे कर्पूरे नीरे सोमस्तौ वधौ ३७ हिमं तुषारमलयोद्भवयोः
स्यान् पुंसकं शीतले वा च्यलिङ्गोऽथ होमिर्नापावके घृते ३८
॥ मन्त्रिः ॥ अधमः स्याद्गर्हादीने प्यागमः शास्त्रागमे आश्र
मो ब्रह्मचर्यादौ चानप्रस्थे च नेमठे ३९ अस्त्रियामुत्तमादुष्पिका
यां त्रिषु च भद्रके उद्दामो बंधरहिते स्वतंत्रे च प्रचेतसि ४० कल

मेदिनीकोशः ७८

मः पुंसिलेखन्यांशालौपाटच्चरेपिच कुसुमं स्त्रीरजोनेत्ररोगयोः
 फलपुष्पयोः ४१ कृत्रिमं लवणभेदेनासिल्लकेरचिते त्रिषु गो
 लोमीश्वेतदूर्वायां स्याद्वाभूतकेशयोः ४२ गोधूमो नागरं ने
 स्यादोषधित्रीहिभेदयोः गौतमो ना मुनौ बुद्धेरोचनीदुर्गयोः स्त्रि
 यां ४३ तलिमं कुट्टिमेतत्पेचंद्रहासेवितानके दाडिमस्तुत्रि
 लिंगस्यादेलायां करके त्रिषु ४४ निष्क्रमो बुद्धिसंपत्तौ निर्गमे दुष्क
 लेपिच निगमो वाणिजे पुण्यां कटे वेदे वणिक्पथे ४५ नियमे मंत्र
 णायां च प्रतिज्ञानिश्चये व्रते नैगमं स्यादुपनिषद्वाणिजोर्नागरेपि
 च ४६ परमं स्यादनुज्ञायामव्यग्रं परमः परे प्रमथ्यस्तु भवेदा
 दौ प्रधानेपि च वाच्यवत् ४७ प्रतिमा गजदंतस्य बंधे चानुक्त
 तावपि पंचमो रागभेदे स्यात्स्वरभेदे च पंचमी ४८ पांडवानां
 च पत्न्यां स्त्री पंचानां पूरणे त्रिषु प्रक्रमः क्रमेव सरे मध्यमो मध्य
 जेन्यवत् ४९ पुमान्त्वरं मध्यदेशे प्यवलग्नं तु न स्त्रियाम् स्त्रि
 यां दृष्टरजो नार्यां कर्णिकांगुलिभेदयोः ५० त्र्यक्षरं क्लृप्तं सितथा
 ललामं लालं छने ध्वजे शृंगे प्रधाने भूषायां रम्ये वा लुधि पुंड्रयोः
 ५१ तुरंगे च प्रभावे शब्दायामगौरुषे श्रमे विषमे दुर्गसंचारे विश्रामो
 भ्रांतिहावयोः ५२ विद्रुमो रत्नवृक्षेपि प्रचालेपि पुमानयम् वि
 लोमस्तु प्रतीपे स्याद्भुजंगे वरुणेशुनि ५३ आमलक्यां विलोमी
 च विलोमं चारपट्टने विक्रमस्तु पुमान्त्वांतिमात्रे स्याच्छक्तिसं
 पदि ५४ संक्रमः क्रमणे पुंसि न स्त्री स्याद्दुर्गसंचारे संभ्रमः साध
 सेपि स्यात्संवेगादरयोरपि ५५ सत्तमः स्यात्सूज्यतमे साधीयस्य
 तमे त्रिषु सरमा कुक्कुरीदेवशून्योः स्याद्वाक्षसीभिदि ५६ सुष
 मा नंतशोभायां स्त्री चारौ च समे त्रिषु सुषीमः शीतले चारौ त्रिषु ना
 पन्नगांतरे ५७ ॥ मचतुः ॥ भवेदनुपमा सुप्रतीकिन्या स्त्री त्रि
 पूतमे अभ्यागमो विरोधाभिघाताभ्युद्गमनांतिके ५८ उप
 क्रमस्तूपधायां ज्ञात्वारं भविचक्रमे चिकित्साया सुपगमः ५९

मेदिनीकोशः ७९

स्वीकारेति कसर्पणे ५९ जलगुल्मो जलावर्तकच्छपे जलचत्व
 रे दंडायामस्तु कीनाशे दिवसे कुंभसंभवे ६० पूर्वंगमस्तु मं
 डके तथा शाखा मृगेऽपि च पराक्रमो विक्रमे स्यात्सामर्थ्योद्योग
 योरपि ६१ महापद्मः पुमान्नागनिधिसंख्यांतरेषु च यातयामो
 न्यवज्जीर्णे परिभुक्तोऽङ्गितेषु च ६२ सार्वभौमस्तु दिङ्नाजे
 सर्वपृथ्वीपतावपि ॥ मपञ्च ॥ अभ्युपगमस्तु पुंसि स्वीकारेति
 कसमागमे च ६३ नक्षत्रनेमिस्तारे वत्यां नाधुवे चंद्रे ॥ इति
 मातवर्गः ॥ यैकं ॥ यो नावा यौ यमने या यात्राप्तिधूमितत्यागेषु
 ॥ वारणयोगसमज्ञायानेषु पुमांस्तु गंतरीत्यातः १ ज्या मातरि
 वसुधायां मोर्व्याद्युक्ती बमन्दिगमने च नाज्वालने द्यौस्त्रिदशा
 लयत्रिदशवर्त्मनो यौषिति २ अर्घ्यं शिलाजतुन्यर्घ्यो बुधेन्या
 ये च वाच्यवत् ॥ अंत्यस्तु पुंसि मुस्तायामंतोद्भूतेऽधमे त्रिषु ३ अ
 र्घ्यं मर्घस्य योग्ये स्यादर्घ्येऽपि च वाच्यवत् ॥ अन्यो सदृशेतरयो
 रर्घ्यः स्यात्स्वामिवैश्ययोः ४ आस्यं मुखे च तन्मध्ये तद्भवे च स्त्रि
 षां स्थितौ द्वज्या दानेऽध्वरेऽर्चायां संगमे स्त्रीगुरोर्त्रिषु ५ द्भ्या
 करेणुशल्लव्योः स्त्रियामाद्ये च वाच्यवत् कश्यपे त्रिषु कशाह्ने स्या
 त्कीबं मद्याश्वमध्ययोः ६ कन्या कुमारिकानां रोगधीराशि
 भेदयोः क्षयो रोगांतरे वैश्वकल्यांतापचयेषु च ७ कल्यं प्रभा
 ते कीबं स्यात्कल्यो वा कृश्रुतिवर्जिते सय्यो नीरोगदक्षेषु कल्या
 णवचनेऽपि च ८ उपायवचनेऽपि स्यात्त्रिषु मद्येतुपोषिति कस्या
 वृहती कायां स्यात्कां च्यां मध्ये भवंधने ९ हर्म्यादीनां प्रकोष्ठे च
 कार्यहेतौ प्रयोजने काव्यं ग्रंथेषु मान्शुक्ले काव्या स्यात्पूतना
 धियोः १० कां स्यं वाद्यांतरे पानपात्रे स्यात्तैजसांतरे ॥ कायः क
 दैवते मूर्तौ संघे लक्ष्यस्वभावयोः ११ मनुष्यतीर्थे कार्यं स्यात्
 क्रियातूपायचेष्टयोः आरंभे निष्कृतौ पूजासंप्रधारणकर्मसु
 १२ शिक्षाचिकित्साकरणे कुड्यं भित्तौ विलेपने कुल्यं स्यात्की

भेदिनीकोशः ८०

कसेप्युष्ट्रोणीशूर्पासिषेषु च १३ कुल्या पयःप्रणास्यां च नद्यां
 वीजंति कौषधौ कुलोद्भवे कुलहिते त्रिषु मान्येषु नः पुमान् १४ क-
 त्या क्रियादेव तयोस्त्रिषु त्रिहिष्टकार्ययोः ग यः स्यात्पशु राजर्ष्यो
 भेदे तीर्थेषु नर्गया १५ गच्छ्यं नपुंसकं न्यायां रागद्रव्येष्वथ स्त्रि-
 यां गोसमूहे त्रिलिंगं तु गोदुग्धादौ च गोहिते १६ ग्राम्यं स्त्रीकर-
 णे क्लीबेः श्लीलप्राकृतयोस्त्रिषु गृह्यं रहस्यपस्थे च गृह्याः कम-
 ठदंभयोः १७ गृह्यं गुदग्रंथि भेदे क्लीबं शाखापुरे स्त्रियां गृहा-
 सक्तमृगादौ नात्रिषु चास्वैरिपक्षयोः १८ गेयं तु गीते गेयस्या-
 द्जातव्ये गायने त्रिषु गोव्योदासी सुते पुंसिरक्षणीषे भिधेयवत् १९
 चव्यं तु चविके क्लीबं वचायामपि योषिति चयः समूहे प्राकारमू-
 लबंधे समाहृतौ २० चित्यं मृतकचैत्ये स्याद्वित्यामृतचित्तौ स्त्रियां
 चैत्यमायतने बुद्धवैद्येनोद्देश्यपादपे २१ चोद्यं स्यादद्भुते प्रभेचे
 दनाहर्तुवाच्यवत् छाया स्यादातपाभावे प्रतिबिंबार्कयोषितौः २२
 पालनोत्कोचयोः कांतिसच्छोभापंक्तिषु स्त्रियां जया जयंतीति
 श्रिभित्पश्यो मातत्सखीषु च २३ अग्रिमं धेना जयंते विजये च पुथि-
 छिरे जन्यं द्रुदे परीवादे संग्रामे च नपुंसकं २४ जन्या मातृवय-
 स्यायां जन्यः स्याज्जनके पुमान् त्रिषूत्याद्यजनित्रोश्च न चोदाज्ञा-
 तिभृत्यश्वीः २५ वरस्त्रिग्येः श्वजन्युः स्यात्पुंसि प्राण्यग्निधातुषु व-
 रीत्रिवेद्यां त्रितयेन नातास्योऽश्वसर्पयोः २६ गरुडाग्रजे सुवर्णे
 च पुंसि क्लीबे रसांजने तिष्यो नक्षत्रभेदे स्यात्कलौ धात्र्यां च योषिति
 २७ द्रव्यं स्यात्पितले वित्ते पृथ्व्यादौ च विलेपने क्लीबे च भेषजे भव्ये
 द्रुविकारे च वाच्यवत् २८ दस्युश्चौरे पुंसि रिपौ दायस्योऽसुं ठभाषणे
 विभक्त्यपितद्रव्ये तथा हरणदानयोः २९ दिव्यं लवंगे धात्र्यां
 स्त्री क्लीदि विभवे त्रिषु दूष्यं त्रिषु दूषणीषे क्लीबं च स्त्रे च तद्गृहे ३०
 दूत्यं दूतस्वभावे च भावे कर्मण्यपि स्मृतं दैत्योः सुरे सुरायां तु दैत्या-
 चोदौषधावपि ३१ धन्या धात्र्या मलक्योः स्यादून्यं पुण्यवति त्रिषु

मेदिनीकोशः ८१

धान्यं व्रीहिषु धन्याके धिष्ण्यं स्थानग्निसद्यसु ३२ शक्तावृक्षे
 प्यथ नयो नीतिद्युतविशेषयोः नाट्यंतौर्यत्रिकेलास्ये नित्यं
 स्यात्संततेऽपि च ३३ शम्पते त्रिषु पश्यास्त्रीहरीतक्यांहिते त्रि
 षु पद्मं श्लोके पुमान् कूट्रे पद्मावर्त्मनिकीर्तिता ३४ पाक्यं
 विदारव्यलवणे यवसारे पुनः पुमान् प्रायो मरणानशने मृत्यौ
 बाहुल्यतुल्ययोः ३५ प्रियो हृद्येऽन्यवत्सुं सिवृद्धिनामौषधौ
 धये पीयुः कालेरवौद्यूकेनापुण्यं शोभने त्रिषु ३६ क्लीबं धर्मे
 च सुकृते पुष्पः कलियुगे स्मृतः नक्षत्रमासयोर्भेदे पूज्यः श्व
 श्रुरवंचयोः ३७ पेयं पातव्यपयसोः पेया श्राणाल्लभेऽडयोः ॥
 वेध्यं स्वफलवृक्षादौ स्त्रियां स्यादप्रजस्त्रियां ३८ वर्या पतिं
 वरायां स्त्रीवरेण्ये त्रिषु नास्मरे बल्यं प्रधाने धातौ स्यात्क्लीबं
 बलकरे त्रिषु ३९ वीर्यं शुक्ले प्रभावे च तेजः सामर्थ्ययोरपि भयं
 प्रतिभये घोरे प्रसूने कुल्लकस्थ च ४० भयं शुभे च सत्ये च योग्ये
 भाविनितु त्रिषु कर्मरंगतरौ पुंसि स्त्रियां करिकणो मयोः ४१ ॥
 क्लीबमस्थनि भाग्यं तु स्याच्छुभाशुभकर्मणोः भृत्योदासे भृतौ
 भृत्या मयुर्ना किन्नरे मृगे ४२ मयः शिल्पिनिदैत्यानां करभेः
 श्वतरेऽपि च मध्यं विलग्नेनास्त्रीस्यान्वयायैः तरे धमेऽपि च ४३
 मत्स्योमीनेऽथ पुंभूम्नि देशे मनुः पुमान् कूटिदैत्ये श्लोके च यज्ञे
 च माल्यं कुसुमतत्त्वजोः ४४ माया स्याच्छांबरी बुध्योर्मायः
 पीतांबरसुरे मूल्यं स्याद्देतने प्रश्ने मृत्फर्नामरणे च मे ४५ मेध्यं
 त्रिषु शुचौ रक्तचचारोचनयोः स्त्रियां ययुः पुमानश्वमेधतुरगे
 चतुरंगमे ४६ याप्यस्तु यापनीये स्यान्निहितेऽप्यभिधेयवत् या
 म्याः पाच्यां भरण्यां च पुंस्यगस्त्ये च चंदने ४७ योग्यः प्रवीण
 योगाहोपायशक्तेषु वाच्यवत् क्लीबमध्यौषधौ पुष्येनास्त्रभ्या
 सार्कयोऽपितोः ४८ रम्या रात्रौ चंपकेनामनो ज्ञेयं भिधेयवत्
 ॥ नपुंसकं पटोलस्य मूले सूरिभिरिष्यते ४९ रथ्या रथौ च वि

मेदिनीकोशः ८२

शिखावर्तनीषुचयोषिति रथबोढरिपुल्लिङ्गोरूप्यः स्यात्सुन्दरे
 त्रिषु ५० आहतस्वर्णरजतेरजतेचनपुंसकं लयोविनाशे संश्लेषे
 साम्ये तौर्यत्रिकस्य च ५१ लक्ष्यं स्यादपदेशे पिशरव्येपिनपुं
 सकं सभ्यं युक्तेचलव्येलास्यं तौर्यत्रिके मतम् ५२ नृ
 त्ये च ब्रज्या प्रस्थाने वर्गे पर्यटनेपि च बन्धं त्रिषु वने द्रुते स्त्रीव
 नां बुसमूहयोः ५३ वाच्यं तु कुत्सिते हीने वचनाद्देववाच्यवत्
 ॥ विंध्यास्त्रियां लवल्यां स्यात्सिध्याधाद्रिभेदयोः ५४ वीक्ष्यं
 तु विस्मये दृश्ये पुंसि लासकवाजिनोः वश्यं वेश्यागृहे क्लीबं ग
 णिकायां तु योषिति ५५ शल्यं तु नस्त्रियां शकौ क्लीबं चेदेषु
 तोमरे मदनद्रुम्याविधोर्नाशयः शय्याहिपाणिषु ५६ शय्या
 स्याच्छयनीये च गुफनेपि च योषिति शून्यं स्यान्निर्जने वाच्यं
 लिंगमल्यां तु योषिति ५७ शौर्यं मारभदीशक्तयोः सह्यः शौ
 लांतरे पुमान् सोढव्ये वाच्यलिंगः स्यादारोग्ये तु नपुंसकं ५८
 संख्यं समितिसंख्यास्यादेकत्वादिविचारयोः संख्यापित्प्रस्तून
 द्यंतरयोर्गुणसंधिषु ५९ सत्यं कृते च शपथे तथ्ये त्रिषु तु तद्व
 ति सव्यं वामे प्रतीपे च स्मर्यो नाऽद्भुतगर्वयोः ६० सायः कां
 देदिनां ते च साध्यो योगांतरे स्मरे गणदेवविशेषे च साधनीये तु
 वाच्यवत् ६१ सूर्यो र्कपणे तपने स्त्रीतद्धार्यौषधीभिदोः स्थे
 यो विवादपक्षस्य निर्णेतारिपुरोहिते ६२ सेव्यं क्लीबमुशीरे
 स्यात्सेवार्हे पुनरन्यवत् सैन्यं क्लीबबले सेनासमवेते तुषा
 च्यवत् ६३ सौम्यो ज्ञे नात्रिष्वनुप्रेमनो ज्ञे सोमदैवते हार्यो
 विभीतकतरौर्हर्तव्ये पुनरन्यवत् ६४ जरणेऽथ त्रिषु हृद्यं हृज्ज
 हृदितहृत्त्रिये वशकृद्देवमंत्रे नारुद्धिनामौषधीस्त्रियां ६५ ॥
 ॥ यत्रिः ॥ अनयस्तु विषदैवाशुभयो व्यसनेषु च अत्ययोऽतिक्र
 मे दंडे विनाशे दोषरुद्धयोः ६६ अश्लीय मय्यसंघाते क्लीबमथ
 हितेन्यवत् अधुष्यातटिनीभेदे प्रगल्भे वाच्यलिंगकं ६७ ॥

मेदिनीकोशः ८३

अवध्यमवधार्यस्यादनर्थकवचस्यपि॥अव्ययोःस्त्रीशब्दभे
 देनाविष्णोनिर्व्ययेत्रिषु॥६८॥अहृत्यात्वप्ररोभेदेभार्थायांगो
 तमस्यच॥अहार्यःपर्वतेनास्यादहर्तव्येतुवाच्यवत्॥६९॥अ
 भिरव्यात्वभिधानेस्याच्छोभायांचयशस्यपि॥अभ्यास्त्री
 हरीतक्यामुशीरेचनपुंसकं॥७०॥निर्भयेवाच्यलिंगःस्यादप
 त्यपुत्रयोर्मतं॥अगस्त्यःकुंभयोनौस्याद्वृंगसेनतरावपि॥७१॥
 आशयःस्यादभिप्रायेपनसाधारणोरपि॥स्यादनिश्चयमतिश्च
 र्यत्रिलिंगमतिशोपुमान्॥७२॥आत्रेयीपुण्यवत्यास्यान्दीभेदे
 चनामुनौ॥आदित्योभास्करेदेवेव्याम्नायोनिगमेपिच॥७३॥
 उपदेशेपीद्वयं तुहषीकेरेतस्मिन्मृतं॥उदयस्तुपुमानूर्ध्वप
 र्वतेचसमुन्नतौ॥७४॥उपायःसमभेदादौतथैवोपगतौपुमान्
 ॥ऊर्णागुनीक्षणभंगेमेषकंबलमेषयोः॥७५॥औचित्यमुचित
 त्वेस्यात्सत्येपिचनपुंसकं॥कषायोरसभेदेचनिर्यासेचविले
 पने॥७६॥अंगरागेचनस्त्रीस्यात्सुरभौलोहितेत्रिषु॥कालेयो
 देत्यभेदेस्यात्कालखंडेनपुंसकम्॥७७॥क्षिपण्युस्तुपुमान्दे
 हेसुरभौवाच्यलिंगकः॥कुलायस्तुपुमान्स्थानेमात्रेस्यात्प
 क्षिवासके॥७८॥क्षेत्रियंक्षेत्रजद्वयेपरदेहचिकित्सयोः॥पर
 दाररतासाध्यरोगयोःक्षेत्रियःपुमान्॥७९॥कौकृत्यमनुतापे
 स्यादयुक्तकरणेपिच॥गांगेयःस्यात्पुमान्भीष्मेकूबंस्वर्णकशेर
 णोः॥८०॥चक्षुष्यःकेतकेपुंडरीकसंज्ञकपादपे॥कुलत्थिकासु
 भगयोःस्त्रियामक्षिहितेन्यवत्॥८१॥चांपेयश्चंपकस्वर्णेकि
 जल्केनागकेसरे॥जघन्यंहेमलेकूबंचरमेगर्हितेन्यवत्॥
 ॥८२॥जटायुःपुंसिसंपातेःकनीयसिचगुगुलौ॥जरायुरपि
 तत्पक्षिराजेगर्भाशयेपुमान्॥८३॥तपस्याव्रतचर्चायोतपस्य
 फाल्गुनेपुमान्॥द्वितीयातिथिभित्पत्न्यो - पूरणेदूभयंत्रिषु॥
 ॥८४॥देवपुर्वाच्यलिंगस्तुधार्मिकेलोकयात्रिके॥नादेयीना

मेदिनीकोशः ८४

गरंगेस्याज्जयायामंबुवेतसे॥८५॥भूमिजं व्याजवायांचव्यंगुष्ठे
 पिचयेषिति॥निकायस्तुपुमांल्लह्येसधर्मिप्राणिसंहतौ॥८६॥स
 मुच्चयेसंहतानांनिलयेपरमात्मनि॥नेपश्यःस्थादलंकारेरगन्या
 यांनपुंसकं॥८७॥प्रणयःप्रसवेप्रेमियाच्चाविश्रंभयोरपि॥नि
 र्वाणेष्यथपर्यायःप्रकारेवमरेक्रमे॥८८॥प्रलयोमृत्युकल्यांत
 सूर्क्षापायेषुपुंस्ययम्॥प्रत्ययःप्रथितत्वेचसनादिज्ञानयोरपि॥
 ८९॥आचारेशपथेरंध्रेविश्वासाधीनहेतुषु॥पर्जन्योमेघशब्देपि
 ध्वनदंबुदशक्रयोः॥९०॥प्रसव्यंवाच्यलिंगंस्थात्मतिकूलानु
 कूलयोः॥प्रकीर्यःप्रतिकरजेषिनिकार्येतुवाच्यवत्॥९१॥प्राणा
 य्योसंमतेपिस्यादभिलाषविवर्जिते॥पयस्यंतुपयोजातहितयो
 र्वाच्यलिंगकं॥९२॥दुग्धिकाक्षीरकाकोल्योस्वर्णक्षीर्यामपिस्त्रि
 यां॥पारुष्यंपरुषत्वेचदुर्वाक्येपुंसिगीष्यतौ॥९३॥पानीयंतुजले
 क्लीबं पातव्येवाच्यलिंगकं॥पौलस्त्यस्तुकुबेरेस्यादृशग्रीवेपिपुं
 स्ययं॥९४॥बलयःकंठरोगेनाकंकणेपुंनपुंसकं॥ब्रह्मण्योब्र
 ह्मसाधोभ्याद्ब्रह्मदारुशनैश्वरे॥९५॥बालेयोगर्दभेपुंसिमृतौ
 बालहितेत्रिषु॥ब्राह्मण्यंब्राह्मणत्वेचसमूहेचद्विजन्मनां॥९६॥
 भुवन्यस्तुपुमाभानैज्वलनेशशलांछने॥भुजिष्यस्तुस्वतंत्रेस्था
 द्भुस्तसूत्रकदासयोः॥९७॥स्त्रियांदासीगणिकयोर्मलयःपर्वतां
 तरे॥शैलांगेदेशआशमेत्रिचतायांतुपोषिति॥९८॥मंगल्यःस्था
 आयमाणाःश्वत्थबिल्वमसूकरे॥स्त्रियांशम्यामधःपुष्पीमिसि
 मुकुवचासुच॥९९॥रोचनायामथोदधिक्लीबंशिवकरेत्रिषु॥मृ
 गयुःपुंसिगोमाथैव्याधेचपरमेष्ठिनि॥१००॥रहस्यास्त्रीनदी
 भेदेगोपनीयेभिधेयवत्॥लौहित्यंलोहितत्वेस्थात्क्लीबंपुंसिनदां
 तरे॥११॥वदान्योदानशौंडेस्याच्चारुवादिनिवाच्यवत्॥व्यवायः
 सुरतेतर्धौपुंसिक्लीबंतुतेजसि॥१२॥वक्तव्यंकुत्सितेहीनेवचनाहं
 चवाच्यवत्॥विजयःस्थाज्जयेपार्थेस्त्रियांतिथ्यंतरेस्मृता॥१३॥

भेदिनीकोशः ८५

उमासरव्यांवि स्मयःस्यादाश्चर्यगर्व योःपुमान्॥विनया तुकला
 यांस्त्रीशिक्षायांप्रणतौ पुमान्॥४॥विशल्या निशिखादंतीगुडू
 चीत्रिपुटासुच॥विषयो गोचरेदेशेतथा जनपदेपिच॥५॥प्रबंधाद्य
 स्य यो ज्ञातस्तत्ररूपादिकं पुमान्॥प्रशुर्वो देवेश्यालेशांदित्यः
 वकांतरे॥६॥मुनिभेदेचमालूरेशालेयःस्यान्मिसौ पुमान्॥त्रिपुशा
 ल्युद्रवेष्टेत्रे स्याच्छीर्षण्यंतुशीर्षके॥७॥सुकेशेपुंसिशैलेयंता
 लपण्यांचसैंधवे॥शैलजेनातुमपुपेशिलानुत्यं न्यलिंगके॥८॥
 संस्त्यायः सन्निवेशेचसंस्थानेविस्तृतावपि॥सन्नयः सगवा
 येपिपृष्ठःस्थापिबलेपुमान्॥९॥शमयःशपथाचारसिद्धांतेषु
 तथापिपि॥क्रियाकारेचनिर्देशेसंकेतेकालभाषयोः॥१०॥सरि
 ण्युस्तुपुमान्वारिवाद्देस्यान्मातरिश्चनि॥सामर्थ्ययोग्यतायां
 स्याच्छक्तावपिनपुंसकं॥११॥सौरभ्यंतुमनोज्ञत्वेसौगंध्येगु
 णगौरवे॥सौभाग्यंसुभगत्वेस्याद्योगभेदेनपुंसकं॥१२॥हिर
 ण्यपरेतसिद्रव्येक्षातकुंभवराटयोः॥अक्षयेमानभेदेस्यादकुप्ये
 चनपुंसकं॥१३॥हृदयंमानसेबुद्धोरसौरपिनपुंसकं॥यचतुः
 ॥भवेदनुशयोद्वेषपश्चात्तापानुबंधयोः॥१४॥अथावसायःशे
 वेस्यात्समाप्तौनिश्चयेपिच॥अवश्यायस्तुनीहारेप्यभिधानेपि
 पुंस्ययं॥१५॥अपसव्यंत्रिलिंगंतुदक्षिणप्रतिकूलयोः॥अंतश
 य्यामृतौभूमिशय्यायांपितृकानने॥१६॥उपकार्याराजसद्व्य
 न्युपकारोचितेऽन्यवत्॥जलाशयोजलाधारेस्यादुशीरेनपुं
 सकं॥१७॥तेडुलीयःशाकभेदेविडंगतरुताप्ययोः॥तृणशून्यंमल्लि
 कायांत्रिषुस्यात्केतकीफले॥१८॥दाक्षिणात्योनारिकेरेत्रिषुदक्षिण
 दिग्भवं॥धनंजयोर्जुनेबन्दिनागदिन्देहमारुते॥१९॥निरामयस्तु
 पुंसि स्यादिदिकेत्रिषुनीरुजि॥परिधायोजनस्थानेपरिछेदनितं
 वयोः॥२०॥प्रतिश्रयः सभायाज्ज्ञाशयेप्रतिभयंभये॥घोरेपिपांच
 जन्यस्तुरुष्णाशंखेदुताशने॥२१॥प्राचृषेण्यः पुमान्नीपेप्राचृट्

मेदिनीकोशः ८६

कालभवेत्त्रिषु॥ पौरुषेयः कृते पुंसां विकारे पुरुषस्य च॥ २२॥ त्रिषु
 नासंगबुधयोः पुरुषस्य पदांतरे॥ फलोदयः पुमांश्चाभेत्त्रिदिवेश
 लयेपि च॥ २३॥ भागधेयं मतं भाग्ये भागप्रत्यापयोः पुमान्॥ म
 हालयो विहारे स्यात्तीर्थे च परमात्मनि॥ २४॥ महोदयः कान्य
 कुब्जे चाधियत्यापवर्गयोः॥ महामूल्यः पदरागे नाम हार्धे न्यसि
 गकः॥ २५॥ मार्जारीयः स्मृतः शूद्रे विडाले कायशोधने॥ रौहिणे
 योन्यवद्वत्सेनाबुधे च हलायुधे॥ २६॥ विलेशयस्तु पुच्छिगोमूषि
 के च भुजंगमे॥ बैनतेयस्तु गरुडे स्यात्प्रभाकरसारथौ॥ २७॥ संप
 रायः समीके स्यादापदुत्तरकालयोः॥ समाब्धयस्तु पशुभिः ख
 गैर्द्यूते च संगरे॥ २८॥ भवेत्समुदयः संधेः संपुगे च समुद्रमे॥ समु
 दयः समूहे स्याद्युद्धे समुच्छ्रयः पुमान्॥ २९॥ विरोधोत्सेधयोः
 स्यूतोच्चयोगंडोपलेपि च॥ गजानां मध्यमगतेष्वसाकल्पवरंदयोः
 ॥ ३०॥ द्विषणमयः सुरज्येष्ठेनासुवर्णमये त्रिषु॥ यपंच॥ काला
 नुसार्यैशेले ये कालीये शिंशपाद्रुमे॥ दुग्धतालीयमित्येतद्दुग्धा
 म्रक्षीरफेनयोः॥ अथ प्रवचनीयं च स्यात्प्रवक्तृप्रवाच्ययोः॥ ३१
 ॥ वृषाकपायी श्रीगौरी वरीजीवंतिकासु च॥ यषट्॥ प्रत्युद्गम
 नीयमुपस्थे ये धौतांशुकह्वये॥ ३३॥ विष्वक्सेनप्रिया लक्ष्म्या वा
 राह्यामपि योषिति॥ इतियांतवर्गः॥ १५४४॥ रैकं॥ रुः स्मृतः
 पावके तीक्ष्णराः पुंसि स्वर्णवित्तयोः॥ श्रीवैशारचनाशोभाभार
 ती सरलद्रुमे॥ १॥ लक्ष्म्यां त्रिवर्गसंपत्तिविधोपकरणेषु च विभू
 तौ च मत्तौ च स्त्रीस्तुः स्त्रियां निर्दरे स्त्रवे॥ २॥ रद्विः॥ अरंशीघ्रे च
 चक्रांगेशीघ्रगे पुनरन्यवत्॥ अग्रं पुरस्तादुपरि परिमाणे पलस्य
 च॥ ३॥ आलंबने समूहे च प्रांते च स्यान्पुंसकम्॥ अधिके च प्रधाने
 च प्रथमे चाभिधेयवत्॥ ४॥ अस्त्रः कोणे कने च पुंसि कूबमश्रुणि
 शोणिते॥ अस्त्रं प्रहरणे चापे करवालेन पुंसकं॥ ५॥ अभ्रं मेघे च
 गगने धातुभेदे च कांचने॥ अद्रिः शैलद्रुमार्केनाथो घ्निर्नापादमूल

मेदिनीकोशः ८७

योः॥६॥ आराचर्मप्रभेदिन्यांपुंसिभौमशनैश्चरो॥ आर्द्रा नक्षत्रभे
 देस्यात्त्रिंशं किन्नेभिधेयवत्॥७॥ आरूः पुंसितरोर्भेदितथाकर्क
 रं दृष्टिणोः॥ दं द्रुः शक्रादित्यभेदयोगभेदांतरास्यसु॥८॥ इंद्राफणि
 ज्झकेस्त्रीस्यादिराभूवाकसुरांबुषु॥ उग्रः शूद्रासुतेक्षत्रादुद्रेपुंसि
 त्रिभूत्कटे॥९॥ स्त्रीवचास्तयोरुष्ट्रीकर्कर्याकरभेपुमान्॥ उस्त्रो
 वृषेचकिरणेषुस्त्राः र्जन्युपचित्रयोः॥१०॥ ऐंद्रिः काकेजयंतेना
 यौद्रांपुंभूमिनीवृति॥ ओदुः ख्यातोजवापुष्पेक्षरं नीरेक्षोर्बुदे
 ॥११॥ करोवर्षोपलेरश्मौपाणौप्रत्यायमुंदयोः॥ कद्रुस्त्रिषुस्वर्ण
 पिंगेनागानांमातरिस्त्रियां॥१२॥ कारोवधेनिश्चयेचबलौयस्त्रेय
 तावपि॥ तुषारशौलेपिपुमान्स्त्रियांदूत्यांप्रसेवके॥१३॥ सुवर्णका
 रिकायांचबंधनागारबंधयोः॥ क्षारोरसांतरेधूर्तलवणेकाचम
 स्मनोः॥१४॥ कारिस्त्रियांक्रियायांस्याद्वाच्यलिंगस्तुशिल्पिनि
 ॥ कारुर्विश्वकर्मणिनात्रिषुकारकशिल्पिनोः॥१५॥ क्षीरंदुग्धेजले
 कीरःशुकेपुंभूमिनीवृति॥ कूरुर्नृपांतरेभक्तेपुमान्पुंभूमिनीवृति
 ॥१६॥ सुद्रः स्यादधमेकूरकृपणाल्येषुवाच्यवत्॥ सुद्राव्यंगा
 नटीकंदकारिकासरघासुच॥१७॥ चांगेरीवेश्ययोर्हिस्त्रामक्षिका
 मात्रकेषुच॥ सुरः स्याच्छेदनद्रव्येकोकिलाक्षेचगोसुरे॥१८॥ नू
 रस्तुकठिनेघोरेनृशंसेप्यभिधेयवत्॥ कुच्छुमारख्यातमाभीलेया
 पसंतापनादिनोः॥१९॥ ह्येन्नं शरीरेकेदारेसिद्धस्थानकलत्रयोः॥
 क्रोष्ट्रीशृगालिकाकृष्णाविदारीलांगलीषुच॥२०॥ क्षौद्रंमधुनिपा
 नीपेरवरः स्यात्तीक्ष्णघर्मयोः॥ गर्दभेः स्त्रीदेवताडेखरुर्द्वर्पहरे
 हये॥२१॥ दंतेपुंसिस्त्रिषुश्चेतेरबुरं कोलदलेशफे॥ गरीखरायां
 करणेक्कीबन्धोपविधेविषे॥२२॥ गान्धं गजाग्रजंघादौक्कीबमंगेक
 लेवरे॥ गीः स्त्रीभाषासरस्वत्योर्गिरिर्नानेत्ररुग्भिदि॥२३॥ अद्वै
 गिरिपकेयोषिर्द्वीर्णेषूज्येपुनस्त्रिषु॥ गुंद्रस्तेजनकेस्त्रीतुप्रियं
 गोमद्रमुस्तके॥२४॥ गुरुस्त्रिलिंग्यांमहतिर्दुर्जराधुनोरपि॥

मेदिनीकोशः ८८

पुमान्विषेकादिकारेपित्रादौसुरमंत्रिणि॥२५॥ गृध्रः खगोतरेपुंसि
 वाचलिंगोऽथलुब्धके॥ गोत्राभूगव्ययोगोऽत्रशैलेगोत्रंकुलारव्ययोः
 ॥२६॥ संभावनीयबोधेचकाननक्षेत्रवर्त्मसु॥ गौरः पीतेःरुणेऽप्ये
 तेविशुद्धेचाभिधेयवत्॥२७॥ नाश्वेतसर्वपेचंद्रेनद्वयोःपद्मकेसरे॥
 गौरीत्वसैजातरजःकन्याशंकरभार्ययोः॥२८॥ रोचनीरजनीपिंगा
 प्रियंगुवसुधासुचा॥ आपगायाविशेषेपियादसांपतियेषिति॥२९॥
 घस्त्रस्तुदिवसेहिंस्वेघोरेभीमेदरेपिच॥ चरोऽसद्युतभेदेचभौमे
 चारेत्रसेचले॥३०॥ चंद्रः कर्पूरकांपिल्लसुधांशुस्वर्णवारिषु॥ च
 क्रःकोकेपुमान्क्लीबंत्रजेसैन्यरथांगयोः॥३१॥ राष्ट्रेदंभांतरेकुंभका
 रोपकरणास्त्रयोः॥ जलावर्त्तेप्यथचरुःपुमान्हव्यान्नभाण्डयोः
 ॥३२॥ चारःपियालवृक्षेस्याद्गतौबंधापसर्पयोः॥ चारुर्बृहस्प
 तौपुंसिशोभनेप्यभिधेयवत्॥३३॥ चित्राखुपणीगोडुंबासुभ
 द्रादेतिकासुचा॥ मायायांसर्पनक्षत्रेनदीभेदेषुचस्त्रियां॥३४॥ ति
 लकालेख्ययोःक्लीबंकर्बुरादुतयोरपि॥ तद्युक्तयोस्त्वन्यलिंगं
 चीरीद्विल्यांनपुंसकं॥३५॥ गोस्तनेवस्त्रभेदेचरेखा रवेलनभे
 दयोः॥ चुक्रं वृक्षामूलांगेयीस्त्रीपुंस्यम्लेऽम्लवेतसे॥३६॥ चैत्रंमृ
 तेदेवकुलेनाभूभृन्मासभेदयोः॥ चौरःपाटचरेपिस्थाचौरपुण्यौ
 षधावपि॥३७॥ छत्राभिसावतिष्ठत्रेकुस्तुंबुरुशिर्लीध्रयोः॥ नपुंस
 कंचातपत्रेच्छिद्रं दूषणरंध्रयोः॥३८॥ जारीस्यादोषधीभेदेस्त्रिया
 मुपपत्तौपुमान्॥ जीरस्तुजरणेखड्गेटारोरंगतुरंगयोः॥३९॥ तर
 स्तुतरणेपुंसिदशलौपेटकेतरी॥ तंत्रंकुटंबकृत्येस्यात्सिद्धांतेचौ
 षधोत्तमे॥४०॥ प्रधानेतंतुवायेचशास्त्रभेदेपरिच्छदे॥ श्रुतिशा
 खांतरेद्देताधुभयार्थप्रयोजके॥४१॥ इतिकर्तव्यतायांचतंत्रीवी
 णागुणेमता॥ अमृतादेहशिवयोस्तंद्रीनिद्राप्रमीलयोः॥४२॥ ता
 रोवानरभिन्मुक्ताविशुद्धोःशुद्धमौक्तिके॥ नानक्षत्रेक्षिमध्येचन
 नारूढ्येनपुंसकं॥४३॥ स्त्रीषुद्धदेवताभेदेवालिगीष्यतिभार्ययोः

मेदिनीकोशः ८९

त्रिलिंगोत्पुच्छशब्देचताम्रं शुल्बैः रुणेपि च ॥ ४४ ॥ तीव्रा तु कटु-
 रोहिण्यां राजिका गंदुर्बयोः ॥ त्रिष्वत्युष्णो नितांते च कटौ तीरंतुरो-
 धसि ॥ ४५ ॥ पुंसि त्रिपुणितोत्रं तु प्रजने वै गुकेपि च ॥ दरो स्त्रीसाध्वसे
 गर्ते कंदरे तु दरी स्मृता ॥ ४६ ॥ दूरा व्ययं मनागर्थे दूस्त्रः खरेष्विनी
 सुते ॥ दारु स्यात्पित्तलेकाष्टे देवदारौ न पुंसकं ॥ ४७ ॥ द्वारं निर्गम-
 नेपि स्यादभ्युपाये धरो गिरौ ॥ कार्या सतूलके कूर्मराजे वस्वतरेपि-
 च ॥ ४८ ॥ धरा विश्वं भरायां च स्त्रीगर्भाशयमेदसोः ॥ धात्री जनन्या
 मलकी वसुमत्पुष्पात् ॥ ४९ ॥ धारा सैन्याग्निमस्कंधेतुरंगानि
 पंचके ॥ घटादिच्छिद्रसंतत्योः प्रपाते स्याद्द्रवस्य च ॥ ५० ॥ खड्गादेर्नि-
 शितमुखे धारो ग्रावां तरेप्युणे ॥ धीरा धैर्यान्विते स्वेरे धीरः स्या-
 त्त्रिषु पंडिते ॥ ५१ ॥ स्वच्छंदैर्धैर्यपुक्ते च कुंकुमे तु न पुंसकं ॥ स्त्रियां
 श्रवणतुल्यायां धौम्रं धूम्रत्वईरितं ॥ ५२ ॥ तथा वास्तुस्थानभेदे न
 रोजेमनुजेर्जुने क्लीबंतुरामकर्पूरे न त्रं स्यादग्रदासुणि ॥ ५३ ॥ ना-
 सायां पुंसि कुंभीरे न स्तर्णकनीरयोः ॥ नीचं नेमौ बलीकैर्द्वारे व-
 तीभेपि कानने ॥ ५४ ॥ नेत्रं मंथगुणे वस्त्रभेदे मूले दुमस्य चारथे
 च क्षुषि नद्यां तु नेत्री नेतरि वाच्यवत् ॥ ५५ ॥ परः श्रेष्ठारिदूरान्योत्त-
 रे क्लीबंतुके वले ॥ पत्रं तु बाहने पर्णे स्यात्पक्षे शरपक्षिणोः ॥ ५६ ॥
 पारं परतटे प्रांते न स्त्री पारानदीभिदि ॥ पारी पूरे च कर्कशं पादर-
 जौ च दंतिनः ॥ ५७ ॥ पात्रं तु भोजने योग्ये स्नुवादौ राजमंत्रिणि ॥ ती-
 रद्रूपां तरे चाथ पुरुः प्राज्येभिधेयवत् ॥ ५८ ॥ पुंसि स्याद्देवलोके
 च नृपभेदपरागयोः ॥ पुरं न पुंसकं गेहे देहपाठलिपुत्रयोः ॥ ५९ ॥ पु-
 ष्या दीनां दलावृत्तौ नागुगुलौ न नापुरि ॥ पुंड्रो दैत्यविशेषेषु भेदयो-
 रतिमुक्तके ॥ ६० ॥ चित्रकृमौ पुंडरीके पुंभूम्बिनी च दंतरे ॥ पूरो जल-
 समूहे स्याद्द्रुणसंशुद्धिखाद्ययोः ॥ ६१ ॥ पोत्रं वस्त्रे मुखे च शूक-
 रस्य हलस्य च ॥ पौरं त्रिषु पुरोद्भूते करणे तु न पुंसकं ॥ ६२ ॥ वरो जा-
 मातरि च तौ देवता देरभीक्षिते ॥ पिंडे पुंसि त्रिषु श्रेष्ठे कुंकुमे तु न पुंस-

मेदिनीकोशः ९०

कं॥६३॥बरी प्रोक्ताशतावर्योवराचस्यात्कलत्रिके॥मनागिष्टेव
 रंकीवेकेचिदाहुस्तद्व्ययं॥६४॥बभ्रुर्वैश्वानरेशूलपाणौचगरु
 दुध्वजे॥विशालेनकुलेपुंसिपिंगलेत्वभिधेयवत्॥६५॥वक्रः शनै
 श्वरेपुंसिपुटभेदेनपुंसकं॥त्रिषु कूरेचकुटिले चारः सूर्यादिवासरे॥६६
 हरेहरेकुब्जवृक्षेहंदावसरयोः क्षणे॥वारी स्याद्गजबंधन्यांकल
 श्यामपियोषिति॥६७॥वारिर्बागजबंधन्योः स्त्रीक्रीबंबुनिबालके
 वीरोरसविशेषेस्यादुत्तरेसुभटेत्रिषु॥६८॥स्त्रीमुराक्षीरकाको
 लीतामलक्येलवालुके॥पतिपुत्रवतीरभाविदारीदुग्धिकासुच ६९
 मलपूः सीरविदार्योः क्रीबंशृग्यांनलेपित्वा॥भरुः स्वर्णे हरेपुंसिभ
 रोनिशयभारयोः॥७०॥भद्रः शिवेरखंजरीटेवृषभेतुकदंबके॥करि
 जातिविशेषेनाक्रीबमंगलमुस्तयोः॥७१॥कांचनेचस्त्रिपांरास्त्राकृ
 ष्णाज्योमनरीषुच॥तिग्निभेदेप्रसारिण्यांकटूफलानंतयोरपि॥७२॥
 त्रिषुमेष्टेचसाधोचनपुंसिकरणांतरे॥भारः स्याद्विवधेकृष्णौपला
 नांहिसहस्रके॥७३॥भीरुगत्तैत्रिलिंगस्थादूरयोषितियौषिति॥भू
 रिर्नावासुदेवेचहरेचपरमेष्ठिनि॥७४॥नपुंसकंसुवर्णेचप्राज्येस्या
 हाच्यलिंगकः॥मंत्रोवेदविशेषेस्यादेवादीनांचसाधने॥७५॥गुह्य
 वादेपिचपुमान्मरुर्नागिरिधन्वनोः॥मात्राकर्णविभूषायावित्ते
 मानेपरिछेदे॥७६॥अक्षरावयवेस्वल्पेक्रीबंकात्त्रेवधारणे॥मा
 रोमृतौस्मरेविघ्नेमारीचंड्यांजनक्षये॥७७॥मारिः स्त्रीमारणेवर्षेमि
 त्रेसुहृदिनहयोः॥सूर्येपुंसिपुरागंधद्रव्येदैत्यांतरेपुमान्॥७८॥
 यात्रातुयापनेपिस्त्राद्गमनोत्सवयोःस्त्रियां॥रंभं तुदूषणेछिद्रे
 राष्ट्रंस्यादुपवर्तने॥७९॥उपद्रवेक्रीबपुंसोरुर्नासमदैत्ययोः॥वे
 त्रंवेमनिपीपुषेपटवासेपिस्तूत्रके॥८०॥शेध्रोनागालवेक्रीबमपरा
 धेचकिल्बिषे॥शौद्र धर्मरसेचंड्यांस्त्रीतित्रेभीषणेत्रिषु॥८१॥व
 ज्रंस्याद्दालकेधात्र्याक्रीबंयोगांतरेपुमान्॥वज्रास्तुह्यांशुदूच्या
 चवज्रीस्तुह्यांतरेस्मृता॥८२॥दंभोलौहीरकेष्वस्त्रीवर्द्धं त्रिषुवर

मेदिनीकोशः ९१

त्रयोः वप्रस्तातेपुमानस्त्रीरेणुक्षेत्रेचयेतदे॥८३॥ वक्त्रं मुखे
 वस्त्रमेदेव्यग्रोव्यासक्तभाकुले॥ वस्त्रो नादिवसेक्लीबंमंदिरेच
 चतुष्पथे॥८४॥ व्याघ्रस्यात्पुंसिशाईलेरत्तैरंडकरंडयोः॥ श्रेष्ठे
 नराद्युत्तरस्थः कंटकार्योतुयोषिति॥८५॥ सुत्रौरेषोघनेध्वांते
 शैलमेदेचदानवे॥ वेरः कलेबरेक्लीबंवार्ताकौकुंभेपिच॥८६॥
 वोद्री स्त्रीपणपादेनागोनसाहौद्र्वांतरे॥ शारस्तेजनकेबाणे
 दध्यग्रेनाशरंजले॥८७॥ शास्त्रंलोहाश्रयोःक्लीबंलुरिकापांतु
 योषिति॥ शक्रः पुमान्देवराजेकुटजार्जुनभूरुहो॥८८॥ शू
 द्रिर्नाभोधरेजिष्णोशरुर्नाकोपवज्रयोः॥ शारिर्नाक्षोपकरणे
 स्त्रियांशकुनिकांतरे॥८९॥ सुहार्थगजपर्याणव्यवहारांतरेपि
 च॥ शारः स्याच्छाबलेवाच्यलिंगः पुंसिसमीरणे॥९०॥ अक्षो
 पकरणेशास्त्रंनह्योरागमाज्ञयोः॥ शिग्युर्नाशाकमात्रेचशो
 भोजनमहीरुहे॥९१॥ शिरोनापिप्लीमूलेस्याहमन्यांचयोषि
 ति॥ शीघ्रं नलदेचक्रांगेक्लीबंदुतगतौत्रिषु॥९२॥ शुभ्रं स्यादभ्रके
 क्लीबमुदीप्तशुक्लयोस्त्रिषु॥ शुक्रः स्याद्भार्गवेज्येष्ठमासेष्व्यान
 रेपुमान्॥९३॥ रेतोसिरुग्मिदोःक्लीबंभूरः स्याद्यादवेभदे॥ स्व
 रुः पुमान्यूपखंडेभितुरेऽप्यध्वरेशारे॥९४॥ सन्नयज्ञेसदादानाच्छ
 दनारण्यकैतवे॥ सरो दध्यग्रगत्योर्नास्वरोनासासमीरणे॥९५॥
 उदात्तादावकारादौषड्जादौचध्वनौपुमान्॥ सारोबलेस्थिरांशे
 चमज्जिपुंसिजलेधने॥९६॥ न्यायेक्लीबंत्रिषुव रेसांद्रेवनेघटे
 मृदौ॥ स्फारस्यात्पुंसिविकटेकनकादेश्वचुहुदे॥९७॥ सिप्रोनि
 दाघसलिलेसिप्रातुसदिंतरे॥ स्थिराभूशालपण्योर्नाशनौमो
 क्षेबलेऽत्रिषु॥९८॥ सीरोर्कहलयोः पुंसिसुराचषकमद्ययोः॥ पु
 ल्लिंगस्त्रिदिवेशेस्यात्सूत्रंतुव्यवस्थयोः॥९९॥ शास्त्रादिसूच
 नाग्रंथेस्वेरः स्वच्छंदमंदयोः॥ हरिश्चंद्रार्कवाताम्यशुकभेकय
 म्हादिषु॥१००॥ कपोसिंहेहरेर्जेशौशकेलोकांतरेपुमान्॥ वाच्य

मेदिनीकोशः ९२

वसिष्ठहरितोद्गरोमुक्तावलौपुधिः॥१॥हरिःपथिकसंघाताद्युतादिभग
 योःस्त्रियां॥हिंसात्वेलावलीमांस्योरिवांस्याद्वातुकेन्यवत्२हीराते
 लांबुलस्त्रयोः—पुंसिशंकरवन्त्रयोः॥हीरालग्रेपिराश्वद्वैरेखाशस्त्रभिदो
 पि॥३॥रत्रिः॥अमरस्त्रिदशेष्यस्त्रीसंहारेकुलिशद्रुमे॥स्त्री
 गुडूच्यमरावत्योःस्थूणादूर्वाजरायुषु॥४॥अपरंगजपश्चाद्वै
 स्याज्जरायौतुयोषिति॥इतरस्मिन्नपितथाऽर्वाचीनेऽप्यन्यलि
 गकं॥५॥अधरस्तुपुमानोष्ठेहीनेऽनूर्ध्वेचवाज्यवत्॥अध्वरसा
 वधानेस्याद्वसुभेदेकतौपुमान्॥६॥अंतरमवकाशावधिपरिधा
 नांतर्हिभेदतादृश्ये॥छिद्रात्मीयविनाबहिरवसरमध्यात्मस
 दृशेषु॥७॥अवरंगजांत्यजंघादिदेशेषिचरमेत्रिषु॥अवरंनद्व
 योर्व्योम्निसुगंध्यंतरवस्त्रयोः॥८॥अंगारसुलभुकेनस्त्रीपुंलि
 गस्तुमहीसुते॥अंकुरोरुधिरेलोम्निपानीयेभिनवोद्भिदि॥९॥
 अजिरंप्रागणेवातेविषयेददुरेतनौ॥स्त्रीचंड्यामक्षरंब्रह्म
 वर्णयोःपुंसिशंकरे॥१०॥अशिशोवीतिहोत्रेस्याद्राक्षसेभास्क
 रेपुमान्॥अंडीरःपुरुषेशक्तेःरंछदकपाटयोः॥११॥अवीराः
 पतिपुत्रायांस्त्रीसत्वरहितेत्रिषु॥अगुरुक्लीबजोककशिशपयो
 र्वाच्यवल्लघुनि॥१२॥असुरारजनीराशोरसुरोदेवारिभास्कर
 योः॥आकरोनिबहोत्पत्तिस्थानश्रेष्ठेषुकथ्यते॥१३॥आधार
 आधिकरणेप्यालवालांबुधारणे॥आसारस्यात्यसरणेवेगवृ
 द्धौसुहृद्वत्॥१४॥आहारःस्यादहरणेभोजनेचपुमानयं॥आ
 शरस्तुपुमान्वैश्वानरेचरजनीचरे॥१५॥आकाशद्वंगिताकृत्यो
 रितरोऽन्यत्रपामरे॥इत्वर्यसत्यांपथिकेचूरकर्मणिचत्रिषु॥१६॥
 ईश्वरोमन्मथेशंभौनाट्येस्तामितिचान्यवत्॥ईश्वरीचेश्वरोमाया
 मुदरंजठरेपुधि॥१७॥उदरोदात्तमहतोर्दक्षिणेप्यभिधेयव
 त् उर्वरासर्वसस्याढ्यभूमौस्याद्भूमिमात्रके॥१८॥उत्तरादि
 विशेषेचस्तुषायामर्जुनस्यच॥विरोदस्यसुतेनास्यादूर्ध्वोदी

मेदिनीकोशः ९३

च्योत्तमे त्रिषु ॥ १९ ॥ नपुंसकं प्रतिवाक्येऽथोद्धारश्चोद्घातावृणे ॥
 क्रस्मरं वारिधागयामृस्मरश्चर्त्विजिस्मृतः ॥ २० ॥ एकाग्रमन्यलि
 गं स्यादेकतानेष्यनाकुले ॥ औशीरं शयनासनचामरदं देप्युशी
 रजे प्रोक्तं ॥ २१ ॥ क्रकरः करीरवृक्षे दीने क्रकचे च पक्षिभेदे च ॥ क
 दरः श्वेतस्वदिरे क्रकचव्याधिभेदयोः ॥ २२ ॥ कर्बुरं सलिले हे
 म्नि कर्बुरः पापरक्षसोः ॥ कर्बुरा कृष्णवृतायां शबले पुनरन्यवत्
 ॥ २३ ॥ कर्पूरः स्यात्कपाले च शस्त्रभेदकटाहयोः ॥ कंधरो वारिवा
 हे स्याद्दीवायां कंधरामता ॥ २४ ॥ कर्बुरः कश्चितो व्याघ्रे शिवाय
 मपि कर्बुरी ॥ कंजारे जठरे सूर्ये विरिचौ वारणे सुनौ ॥ २५ ॥ करी
 रो वंशकुंजरेऽस्त्री वृक्षभिद्वटयोः पुमान् ॥ करीरी वीचिकायां च
 दंतमूले च दंतिनां ॥ २६ ॥ कटिन्नरसनायां च वर्मगे कटिवास
 सि ॥ कछुरा शूकशिन्यां च शटीदुःस्पर्शयोरपि ॥ २७ ॥ कछुरः पुं
 श्वले वा च्यलिंगः स्यात्पारमेपि च ॥ कबुरं लवणे म्लेस्त्री पृथ्वी
 तुंगी कचांतरे ॥ २८ ॥ कबुर्युमायां नारसः पापयोर्भेषजांतरे ॥
 कर्मारो जातिभेदे च त्वचिसारे च पुंस्ययं ॥ २९ ॥ करेणुः कर्णिका
 रे च करिणी वेष्ययोः स्त्रियां ॥ कच्चरं कुत्सिते वां च्यलिंगत कै
 नपुंसकं ॥ ३० ॥ कर्करी भांडभेदे नाद्वर्पणे कठिने त्रिषु ॥ कडारः पि
 गले दासे कलत्रं श्रोणिभार्ययोः ॥ ३१ ॥ दुर्गस्थाने नृपादीनां क
 टप्रुः पुंसि राक्षसे ॥ विद्याधरे महादेवे तथा स्यादक्षदेवने ॥ ३२ ॥
 कंदरस्त्वं कुशे पुंसि गुहायां नपुंसकं ॥ कर्चूरः स्यात्पुमांश्छु
 क्त्वां सुवर्णेतु नपुंसकं ॥ ३३ ॥ काश्मीरे कुंकुमेऽपि स्यादृकपुष्कर
 मूलयोः ॥ कावेरी स्यात्सरि द्वे देप्यनाराहरी द्वयोः ॥ ३४ ॥ कां
 तारे स्त्री महारण्ये विले दुर्गमवर्त्मनि ॥ पुंसि स्यादिक्षु भेदश्च
 किशोरोऽथ स्थशावके ॥ ३५ ॥ तैलपण्येषधौ च स्यात्तरुणाव
 स्थसूर्ययोः ॥ किमीरो नागरंगे च कर्बुरे राक्षसांतरे ॥ ३६ ॥ किंशा
 रुर्नासस्थशूके विशिखे कंकपक्षिणि ॥ कुहरं गन्धरे छिद्रे क्री

मेदिनीकोशः ९४

बं नागांतरे पुमान् ॥ ३७ ॥ कुकुरः सारमेयेनाग्रथिपर्णेन पुंसकं
 ॥ कूर्परः स्यात्कफोणोच्चजानुदेशे च पुंस्ययं ॥ ३८ ॥ कुंजरोऽने
 कपेकेशे स्त्रीधातव्यां च पाटलौ ॥ कुमारः स्याच्छुकेस्कंधे युव
 राजेऽश्ववारके ॥ ३९ ॥ बालके वरुणद्वौ नानद्वयोजात्यकांचने ॥
 कुमारी शैलतनया नवमाल्योर्नदीभिदि ॥ ४० ॥ सहापराजिता
 कन्या जंबूद्वीपेषु च स्त्रियां ॥ कुठारुर्नाद्रुमेकेशे कुट्टारके वले
 तरे ॥ ४१ ॥ कुबेरः स्यात्पुंसिनदीवृक्षेषु पुण्यजनेश्वरे ॥ कूबर
 स्त्रिषु चारौ नाकुब्जकेऽस्त्रीयुगंधरे ॥ ४२ ॥ केसरं हिंरुनिक्की
 बं किंजल्केन स्त्रियां पुमान् ॥ सिंहच्छटायां पुन्नागे बकुले नाग
 केसरे ॥ ४३ ॥ केदारो द्वौ शिवेक्षेत्रे भूमिभेतालवालयोः ॥ केनारः
 पुंसिनरकेशिरः कपोलसंधिषु ॥ ४४ ॥ कोटिरः पुंसिनकुलेश
 ऋगोपकशक्रयोः ॥ कोटारो नागरे कूपेषु क्षरिण्याश्च पाटके ॥
 ४५ ॥ खपुरः क्रमुके भद्रमुस्तकेऽलसकेपि च ॥ खर्परः स्तम्भ
 रे धूर्त्तैर्भिस्माभोडकपालयोः ॥ ४६ ॥ खर्जूरं स्तम्भखलयोर्दृष्टि
 केनाद्रुमे द्वयोः ॥ खदिरी शाकभेदे स्त्रीनाचंद्रे दंतधावने ॥ ४७
 खंडाभ्रमभ्रलेशे स्यात्तथा दंतक्षतांतरे ॥ खिखिरस्तु शिवाभे
 दे खट्वांगे वारिधानके ॥ ४८ ॥ गणोरुः कर्णिकारद्वौ करिणीवे
 शयोः स्त्रियां ॥ गर्गरो मीनभेदे स्त्रीमंथन्यामथ गन्धरः ॥ ४९ ॥
 गुहागहनदंभेषु निकुंजे तु पुमानयं ॥ गंधारः पुंसि सिंदूरागदे
 शप्रभेदयोः ॥ ५० ॥ गायत्री त्रिपदा देवी छंदो भित्त्वदिरेषु च ॥
 गोपुरं द्वारिपूर्वार्धे वैवर्तीमुस्तकेपि च ॥ ५१ ॥ घर्घरो नाचल
 द्वारि द्वारोलूकनदांतरे ॥ स्त्रीसुद्रघंट्यां वीणायाभेदे स्वरांतरे
 पि च ॥ ५२ ॥ चमरं चामरे स्त्रीतुमजरीमृगभेदयोः ॥ चंदिरोऽने
 कपे चंद्रे च त्वरं स्थंडिले गने ॥ ५३ ॥ चंकरः स्वदने वृक्षे चातुरो
 नेत्रगोचरे ॥ चाटुकारि नियंत्रोऽश्वविषुदास्येतु चातुरी ॥ ५४
 चक्रगंडौ च पुंसि स्याच्चा मरं चामरापि च ॥ दंडे च बालव्यजने

मेदिनीकोशः ९५

चिकुरस्तरलागयोः ॥५५॥ पक्षिचक्षुभिरोः केशे गृहवभ्रौसरीसृपे
 ॥ छिदिरः पावकेरज्जौकरवालेपरश्वधे ॥५६॥ छिदुरश्छेदनद्रव्यधू
 तैवैरिणिचत्रिषु ॥ जठरोनस्त्रियांकुक्षौरुद्धकर्कटयोस्त्रिषु ॥५७॥ ज
 र्जरंशैबलेशक्रध्वनेत्रिषुनरातुरे ॥ जंबीरः प्रस्थचृष्टेस्यात्पुंसिदंत
 शठद्रुमे ॥५८॥ जलेंद्रः पुंसिवरुणेजंभलेचमहोदधौ ॥ झर्झरः
 स्यात्कलिपुगेवाद्यभांडेनदांतरे ॥५९॥ झल्लरीझल्लरीचद्देहुलुके
 बालकुंतले ॥ टट्टरीस्थान्मृषावादेलेपापटहवाद्ययोः ६०॥ टंकारो
 विस्मयेपुंसिप्रसिद्धौसिंजिनीध्वनौ ॥ टगरष्टंकणक्षारेहेलाविभ्र
 मगोचरे ॥६१॥ नान्यवत्केकराक्षेस्यात्टिंगरोटुंगरेपिच ॥ क्षेपेत
 मिस्त्रंतिमिरेकोपेस्त्रीतुतमस्ततौ ॥६२॥ कृष्णपक्षनिशायांचत्व
 क्यत्रंतुवरंगके ॥ स्त्रीकारव्यांचतिमिरंध्वांतेनेत्रामयांतरे ॥६३
 तीवरोनांबुधौव्याधेतुंबरीकुक्कुरस्त्रियां ॥ धन्याकेपितुषारस्तु
 शीकरेशीतलेहिमे ॥६४॥ तुवरस्तुकषायेस्यात्कास्याढक्योस्तु
 वर्यपि ॥ तूवरोऽश्वश्रुपुरुषेप्रौढाशृंगारकेपिच ॥६५॥ पुरुषव्यंज
 नत्पक्तेस्यात्कषायरसेपिच ॥ दहरोमूषिकायांचस्वल्पेभ्रांतरी
 बालके ॥६६॥ दंतुरस्तून्नतरदेतथोन्नतनतेत्रिषु ॥ दर्दरः पर्वते
 पुंसिनिष्पीषद्गुणभाजने ॥६७॥ दर्दुरस्तोपदेभेकेवाद्यभांडादि
 भेदयोः ॥ दर्दुराचंडिकायांस्याद्भ्रामजालेनपुंसकं ॥६८॥ दंडा
 रोवहलेमतवारणेशरयंत्रके ॥ कुंभकारस्यचक्रेचह्नापरः संश
 येपुगे ॥६९॥ दासेरोदासिकापत्येत्रिषुपुंसिक्रमेलके ॥ दुर्धरः
 पुंसिनरकांतरेस्यादृषभौषधौ ॥७०॥ दैत्यारिः पुंसिसामान्यदे
 वेचगरुडध्वजे ॥ धूसरी किन्नरीभेदेनारवरेत्रिषुपांडुरे ॥७१॥
 नरेंद्रस्तुमहीपालेविषवैद्येचपुंस्ययं ॥ नर्मरातुदरीभस्त्रासर
 लानिष्फलासुच ॥७२॥ नागरं मुस्तकेषुंक्ष्यांविदग्धेनगरोद्भवे ॥
 निर्झरोनिबद्धेसारेन्यायदेयवनेनिधौ ॥७३॥ निकरस्तुसह
 स्वांशुतुरंगेतुषपावके ॥ निर्जरः स्यात्पुमान्देवेजरात्पक्तेचवाच्य

मेदिनीकोशः ९६

वत् ॥ ७४ ॥ निर्जरा तु गुडूच्यांचतालपण्यांमपिस्त्रियां ॥ निकारः
 स्यात्परिभवेधान्यस्योत्सेपणेपिच ॥ ७५ ॥ निर्दं निर्भरेसारेऽ
 न्यवतुकठिनेत्रये ॥ स्यान्नीवरोवणिजकेवास्तव्येचपुमानयं
 ॥ ७६ ॥ प्रवरः संततौगोत्रेक्लीबंश्रेष्ठे तुवाच्यवत् ॥ प्रखरो हय
 सन्नाहैकुक्कुरेऽश्वतरेऽपिच ॥ ७७ ॥ पुंसि त्रिष्वत्यंतखरेपवित्रं व
 र्षणेकुशे ॥ ताम्रेपयसिचक्लीबंमध्येस्यादभिधेयवत् ॥ ७८ ॥ प्र
 दरो रोगभेदेस्याद्विदारे शरभंगयोः ॥ प्रकरः स्यात्पुमानूत्सेपे
 विकीर्णकुसुमादिषु ॥ ७९ ॥ नपुंसकंजोगकेस्त्रीनाठ्यांगेचत्व
 रावलौ ॥ पंकारः शैवलेसेतौसोपानेजलकुब्जाके ॥ ८० ॥ प्रस्त
 रो ग्रावणिमणौप्रकारस्तुल्यभेदयोः ॥ पदारुपादधूलौस्यात्पा
 दालिंदेपिपुंस्ययं ॥ ८१ ॥ प्रसरः प्रयणेवेगेस्यात्पाटी रस्तुमूल
 के ॥ केदारेवेणुसारेचवारिदेतितउन्यपि ॥ ८२ ॥ स्याद्रंगेवातिके
 पुंसिपामरःखलनीचयोः ॥ पीडुरं स्यान्मरुबकेचर्णेनातद्वृत्ति
 त्रिषु ॥ ८३ ॥ पार्षरी भक्तसिक्थेस्यात्कीनाशेराजयश्मणि ॥ ज
 राटेपिकटेबस्यकेसरेचगदांतरे ॥ ८४ ॥ प्रांतरंविपिनेद्रभून्य
 वर्त्मनिकोदरे ॥ पिठरः स्थाल्यांनाक्लीबंमुस्तामंथानदेडयोः
 ॥ ८५ ॥ पिंजरो श्वांतरेक्लीबंस्वर्णेपीतेचवाच्यवत् ॥ पिंडारः स्ते
 पणेगोपेमहिषीरक्षकेद्रुमे ॥ ८६ ॥ पीवरः कछपेस्थूलेपुष्करं
 खेंबुपद्मयोः ॥ तूर्यवक्त्रेखड्गफलेहस्तिहस्ताग्रकांडयोः ॥ ८७
 कुष्ठोषधेहीयतीर्थभेदयोश्चनपुंसकं ॥ नारोगनागविहगन्तप
 भेदेषुवारुणे ॥ ८८ ॥ बंठरः स्थगिकारज्जौलांगूलेकुक्कुरस्यच
 ॥ करीरकोशेतालस्यपल्लवेचपयोधरे ॥ ८९ ॥ बंधुरं मुकुटेपुंसि
 स्त्रीचंगतैलकल्कयोः ॥ बंधूकेवधिरेहंसेत्रिषुस्याद्रम्यनम्रयोः ९०
 बंधुरापण्ययोवायांस्त्रियांभूमिचसक्तुषु ॥ बंधुरः शोभनेनमे
 वरत्रारज्जुकक्षयोः ॥ ९१ ॥ भ्रमरः कामुकैभृंगेभ्रामरं मधुनिस्मृ
 तं ॥ पुंसिप्रस्तरभेदःशभास्करोऽग्नौप्रभाकरे ॥ ९२ ॥ भार्यारुः

मेदिनीकोशः ९७

शैलभेदेस्यान्मृगभेदेचतत्र च॥ क्रीडयापरभार्यायां पुत्रोयेनोपपादि
 तः॥ ९३॥ भृंगारीद्विल्लिकायां स्यात्कनकालोपुनः पुमान्॥ मत्सरा
 मक्षिकायां स्यान्मात्सर्यक्रोधयोः पुमान्॥ ९४॥ असह्यपरसंपत्तौ
 कृपणेचाभिधेयवत्॥ मधुराशतपुष्पायां मिश्रेयानगरीभिदोः॥
 ९५॥ मधुकर्कटिकामेदामधूलिशृष्टिकासुच॥ क्लीबंविषेपुंसिरसे
 तद्वत्त्वादुप्रियेऽन्यवत्॥ ९६॥ मंदरस्तुपुमान्मंथशैलेमंदारपादपे
 ॥ वाच्यबहुहलेमंदेमंदारः स्यात्सुरद्रुमे॥ ९७॥ पारिभेदेर्कपर्णेचमं
 दारोद्वस्तिधूर्त्तयोः॥ मंदिरंनगरेऽगारेक्लीबंनमकरालये॥ ९८॥
 मेश्वरः कोशफलयोर्बाधमंथानयोः पुमान्॥ कुसुंभ्यांनद्वयोर्भेदे
 पृथौवक्रेभिधेयवत्॥ ९९॥ मकरोपादसोभेदेनिधिराशिप्रभेदयोः
 ॥ मयूरोबर्हिचूडायामपामार्गेशिखंडिनि॥ १००॥ महेन्द्रः पर्वतेश
 केमधुद्रोऽलौचकामुके॥ मंदुरावाजिशालायां शयनीयार्थवस्तु
 नि॥ १०१॥ मसूरासुरावानावेश्याव्रीहिप्रभेदयोः॥ मसूरीपापरो
 गेस्यादुपधानेपुनः पुमान्॥ १०२॥ मर्मरोवस्त्रभेदेचशुष्कपर्णध्वनौ
 तथा॥ पुंसिस्त्रियां पुनः प्रोक्तामर्मरीपीतदारुणि॥ १०३॥ मंजरीति
 लकटूरुमुक्तयोर्वल्लरोद्वयोः॥ मकुरः स्यान्मुकुरवद्वर्षणं बकुलद्रुमे
 ॥ १०४॥ कुलालदंडेमाठरोव्यासेऽर्कपारिपार्थिवके॥ मार्जारोत्तौख
 द्वाशेमिहिरः सूर्यवृद्धयोः॥ १०५॥ मुद्गरंमल्लिकाभेदेपुंसिलोष्टादि
 भेदने॥ मुदिरः कामुकेमेघेमुदिरः काममूर्खयोः॥ १०६॥ मुर्मुर
 स्तुषवन्दौस्यान्ममथेरविवाजिनि॥ मृगारिः स्यात्पुंसिकंठीरव
 शार्दूलयोरपि॥ १०७॥ रुधिरंगारकेपुंसिक्लीबंतुकुंकुमासृजोः॥ ब
 दरागृष्टिकार्पास्योरेलापर्ण्यस्त्रियां पुमान्॥ १०८॥ कार्पासस्या
 थ्रिबदरीकौलोक्लीबंतुतत्फले॥ वचरः कुक्कुटेपुंसिशठेचवशि
 रः पुमान्॥ १०९॥ कणिहीद्वस्तिपिपल्योः क्लीबेऽब्धिलवणेस्मृतः॥
 बर्बरः पामरेकेशेचक्रलेनीष्टदंतरे॥ ११०॥ फंजिकायां पुमान्शा
 कभेदपुष्पभिदोः स्त्रियां॥ वर्करः परिहासे स्याच्छागेयुवपशाव

मेदिनीकोशः ९८

पि॥११॥ बल्लुरंशादलक्षेत्रेगहनौषधयोरपि॥ बल्लुरान्निषुसंशुष्क
 मांसशूकरमांसयोः॥१२॥ बार्दरं कृणालाभीजदक्षिणावर्तशंखयोः
 ॥ बीरेचकाकविंचायां भारत्यांचनपुंसकं॥१३॥ बागरस्तुगतातंके
 मुमुक्षौवातवेष्टके॥ विशारदेषिणाणेपिनिर्नयेवारकेपिच॥१४॥
 वासरस्तुपुमान्नागप्रभेददिनयोरपि॥ वासुरावासितायांस्याद्वा
 सतेयभुविस्त्रियां॥१५॥ विष्टरःकुशमुष्टौस्यादासनेपिमहीरुहे
 विस्तरोवाक्प्रपंचेस्याद्विस्तारेप्रणयेपिच॥१६॥ विदुरो नागरेधी
 रेकौरवाणांचमंत्रिणि॥ विधुरं स्यात्परिश्लेषेनदूयोर्विकलेत्रिषु
 ॥१७॥ रसालायांस्त्रीविदारोज्ज्वलोच्छ्वास्तजिदारणे॥ विदारीशाल
 पर्ण्याचरोगभेदेसुगंधयोः॥१८॥ विवरं दृषणोर्गतेविसरःप्रसरे
 ब्रजे॥ विस्तरोविस्ततौस्तंबेविकारोविरुतौरुजि॥१९॥ विहारो
 भ्रमणेस्कंधेलीलायांसुगतालये॥ शबरोमूच्छभेदेचपानीयेशंक
 रेपिच॥२०॥ शबरं सलिलेपुंसिमृगदैत्यविशेषयोः॥ शंबरी
 चारुपुण्यास्याच्छर्वरीयामिनीस्त्रियोः॥२१॥ शर्कराखंडवि
 रुतावुपलाकर्पुरांशयोः॥ शर्करान्वितदेशेपिरुग्भेदेशकलेपिच
 ॥२२॥ शङ्करीछंदसोभेदेनदीमेखलयोरपि॥ शणीरंशोणमध्य
 स्थेषुलिनेदर्शितदे॥२३॥ श्वशुरःपूज्येस्त्रीब्राह्म्यांशरीरं दे
 हजेवृषे॥ शार्करःस्याद्गन्धफेनेशर्करान्वितदेशयोः॥२४॥ शा
 करस्तुबलीवर्देछंदोभेदेनपुंसकं॥ शार्वरंत्वंधनमसेघातुकेभे
 दलिङ्गकं॥२५॥ शालारस्याद्दस्तिनखेसोपानेपक्षिपंजरे॥ शा
 वरीशूकशिंभ्यांस्यात्पुंसिपापापराधयोः॥२६॥ शोभ्रेचशोकरिः
 पुंसिकार्तिकेयेगणाधिपे॥ शिखरोःस्त्रीद्रुमाग्रादिशृंगेषुलक
 कक्षयोः॥२७॥ पक्षदाडिमबीजाभमाणिक्यशकलाग्रयोः॥ शि
 शिरोनाहिमेनस्त्रीरितुभेदेजडेत्रिषु॥२८॥ शिलिंध्रंकदलीपु
 ष्येकबरेनादृषांतरे॥ द्रुमेदेस्त्रीतुविहगीभेदगंडूयदीमृदोः॥२९॥
 शीकरं शरलेवातस्तुतावुकणयोःपुमान्॥ श्रुषिरं वंशादिवाद्ये

मेदिनीकोशः ९९

विवरेपिनपुंसकं॥३०॥मूषिकेनास्त्रियांगर्तवन्तोरंध्रान्वितेत्रिषु॥
 शृंगारसुरतेनाठ्यरसेचगजमंडने॥३१॥नपुंसकंलवंगेपिनामसं
 भवचूर्णयोः॥संवरोदैत्यहरिणमत्स्यशैलजिनांतरे॥३२॥नपुंसकं
 तुसलिलबौद्धव्रतविशेषयोः॥संकरोऽग्निचटत्कारेसंमार्जन्यव
 पुंजिते॥३३॥नवदूषितकन्यायांसंकरीपुनरुच्यते॥संस्कारःप्रति
 यत्नेनुभवेमानसकर्मणि॥३४॥संस्तरःप्रस्तरेयज्ञेसंगरोयुधिचा
 पदि॥क्रियाकारेविषेचांगीकारेक्लीबंशमीफले॥३५॥संभारसंभृ
 तीसंधेसामुद्रंदेहलक्षणैः॥समुद्रजेऽन्यलिङ्गोऽथसावित्रःशंकरे
 वसौ॥३६॥सावित्रीसत्यवत्यव्यात्रह्यपत्युमपोरपि॥सिंदूरस्तरु
 भेदेस्यात्सिंदूरंरक्तचूर्णके॥३७॥सिंदूरीरोचनीरक्तचेलिकाघात
 कीषुच॥सुनीरस्तुशुनीस्तन्येसर्पाडुकैलविंकयोः॥३८॥सुंदरीत
 नुभिन्नारीभिदोःस्त्रीरुचिरेऽन्यवत्॥सैरंध्रीपरवेश्मस्थशिल्पक
 त्ववशास्त्रियां॥३९॥वर्णसंकरसंभूतस्त्रीमहल्लिकपोरपि॥सौ
 वीरंकांजिकेस्रोतोर्जनेचबदरीफले॥४०॥नातुनीवृतिहारिद्रं
 हरिद्रारंजितेत्रिषु॥नानीपवृक्षेहिंडीरःफेनवार्ताकुपूरुषे॥४१॥
 रचतुः॥अरुष्करोत्रणकृतित्रिषुभल्लातकेपुमान्॥भवेदभिम
 रोयुद्धेबधेस्वबलसाधने॥४२॥अनुत्तरंत्रिषुश्रेष्ठेप्रतिजल्पविव
 र्जिते॥अलंकारस्तुहारादवुपमादावलंकृतौ॥४३॥अवहारः
 पुमांश्चौरैद्युतयुद्धादिविश्रमे॥निमंत्रणोपनेतव्यद्रव्येयाहाख्य
 यादसि॥४४॥अवतारोऽवतरणेपुष्करिण्यादितीर्थयोः॥अवस्क
 रोपिवर्चस्केगुह्येऽथावसरःपुमान्॥४५॥प्रस्तावेमंत्रभेदेचवर्ष
 णेचापिकीर्तितः॥उपलादाचकूपारःकूर्मराजेमहोदधौ॥४६॥
 असिपत्रःखड्गकेशेपुमानिहोचनारके॥भवेदश्वतरोनागांतरे
 वेगसरेपिच॥४७॥अभिहारोऽभियोगेचचौर्येसन्नहनेपिच॥
 अग्निहोत्रोऽग्निहविषोरधंचंद्रोनखक्षते॥४८॥गलहस्तेबाण
 भेदेकृष्णविरुतितुस्त्रियां॥आडंबरस्तूर्यपद्मसंरंभेगजगर्जिते

मेदिनीकोशः १००

॥५९॥ आत्मवीरः प्राणवतिश्यालकेचविदूषके ॥ दंटीवरं कुबलये
 शतावयंतु योषिति ॥ ५० ॥ उदुंबरस्तु देहल्यावृक्षभेदेचपंडके ॥
 कुष्ठभेदेपिचपुमांस्तामेतुस्यान्नपुंसकं ॥ ५१ ॥ उपह्वरं समीपे
 स्यादेकांतेपि नपुंसकं ॥ उदंतुरस्त्रिभूतुंगेकरालोत्कटदंतयोः
 ॥ ५२ ॥ उपकारश्चोपहृतौ विकीर्णकुसुमादिषु ॥ औदुंबरः प्रा
 ह्वदेवेरोगभेदेनपुंसकं ॥ ५३ ॥ अथकर्मकरोभृत्येवेतनाजीवि
 नित्रिषु ॥ कीनाशेपुंसिमूर्च्छायां बिंबिकायामपिस्त्रियाम् ॥ ५४ ॥
 कलिकारस्तुधूम्याटेकरंजेपीतमस्तके ॥ कर्णिकारः पुमानार
 वधद्वौचद्रुमोत्पले ॥ ५५ ॥ कर्णपूरः शिरीषेस्यान्नीलोत्पलवसंत
 योः ॥ करवीरः कृपाणस्याद्वैत्यभेदाश्चमारयोः ॥ ५६ ॥ करवीर्य
 दितिश्रेष्ठगवीपुत्रवतीषुच ॥ कटंभराप्रसारण्यारोहिण्यांगजयो
 षिति ॥ ५७ ॥ कलंबिकायां गोलायां वर्षाभूमूर्वयोरपि ॥ कादंबर
 स्तुदध्यग्रेमद्यभेदेनपुंसकं ॥ ५८ ॥ स्त्रीवारुणीपरभृताभारती
 शारिकासुच ॥ कालंजरो योगिचक्रमेलकेभैरवेतिरौ ॥ ५९ ॥ कुं
 भकारीकुलश्यांचपुल्लिगोघटकारके ॥ कृष्णसारशिशपायां
 पुंसिस्तुत्यांमृगांतरे ॥ ६० ॥ गिरिसारः पुमांल्लोहरेरंगेमलयपर्वते ॥
 घनसारस्तुकर्पूरेदक्षिणावर्तपारदे ॥ ६१ ॥ चराचरं वाच्यलिंग
 मिंजेजगतिनह्योः ॥ चर्मकारः पादुहृतिस्त्रियांचर्मकषोषधौ ६२
 अथचक्रधरोजैः हौनात्रिषुग्रामजालिनि ॥ चित्राटीरोविधौभा
 लमंकितं येनतत्रच ॥ ६३ ॥ घटो कर्णोपहारायहतच्छागास्त्रिबिंदु
 षु ॥ तालपत्रंतुताटेकरंडायां तालपत्र्यपि ॥ ६४ ॥ तुंगभद्रानदी
 भेदेस्त्रियांपुंसिनदोत्कटे ॥ तुंडिकेरीतुकार्पास्यांबिंबिकायाम
 पिस्त्रियां ॥ ६५ ॥ तुलाधरस्तुलाराशौपुंसिवाणिजकेत्रिषु ॥ अथतो
 यधरोमुस्तासुनिषण्णोषधीघने ॥ ६६ ॥ दंडुयात्रादिद्विजयेसं
 पानवरयात्रयोः ॥ अथोदेशपुरंदेशेपूरपिस्यान्नपुंसकं ॥ ६७ ॥ दं
 दुधारः पुमान्पृथ्वीनाथेप्रैताधिपेपिच ॥ दिगंबरः स्यात्सपणेन

मेदिनीकोशः १०१

मनेतमसिशंकरे ॥ ६८ ॥ दुरोदरं द्यूतभेदे द्यूतकृत्यणयोः पुमान् ॥
 देहयात्रायमपुरीगमने भोजने पिच ॥ ६९ ॥ द्वैमातुरो जरासंधवा
 रणाननयोः पुमान् धराधरो हरौ शैले धाराधरो सिमेघयोः ॥ ७० ॥ धा
 रां कुरस्तु नाशीरशीकरे पिघनोपले ॥ धार्तराष्ट्रोऽसितास्यां प्रिहं
 से कौरवसर्पयोः ॥ ७१ ॥ धुंधुमारः शक्रगोपे गृहधूमे पदालिके ॥
 धुरंधरो धवद्रौ नावाच्यलिंगस्तु धूर्वदे ॥ ७२ ॥ धृतराष्ट्रः सरा
 द्विः स्थान्नागक्षत्रियभेदयोः ॥ धृतराष्ट्रीहं सपत्न्यां नमश्चरौ
 विहंगमे ॥ ७३ ॥ विद्याधरे धनेवाते निशाचरस्तुरस्यसि ॥ फेरुपे
 चकसर्पेषु पांशुलायां निशाचरी ॥ ७४ ॥ निषहूरस्तु जंबाले नि
 शायां तु निषहूरा ॥ नीलांबरः प्रलंबप्रेकोणपेचश्चैश्वरे ॥ ७५ ॥
 भवेत्परिकरः संधेपर्यंकपरिवारयोः ॥ ७६ ॥ अश्वपक्षचरश्चंद्रे पृथक्चारिगजे
 पिच ॥ भवेत्प्रतिसरोमंत्रभेदे माल्ये चकंकणे ॥ ७७ ॥ व्रणशुद्धौ च
 मूषष्ठे पुंसि नस्त्री तु मंडने ॥ आरक्षे करसूत्रे च नियोज्ये त्वन्यलिंग
 कः ॥ ७८ ॥ भवेत्परिसरोमृत्यौ विधावपि च पुंस्ययं ॥ परंपरो मृ
 गभेदे प्रयोत्रे तनयस्य च ॥ ७९ ॥ परंपरापरिपाट्यां हिंसासंतान
 योरपि ॥ पयोधरः कोषकारे नालिकेरेस्तने पिच ॥ ८० ॥ कशेरु
 मेघयोः पुंसि प्रभाकरोऽग्निसूर्ययोः ॥ प्रतीहारो द्वारिहः स्थे
 हाः स्थितायां तु योषिति ॥ ८१ ॥ परिवारः परिजने खड्गकोषे परि
 छदे ॥ पारावारः समुद्रे नातटहृयेन पुंसकं ॥ ८२ ॥ पात्रटीरस्तु पु
 ल्लिङ्गो मुक्तव्यापारमंत्रिणि ॥ लोहकांस्थरजत्यात्रे सिंघाणे पावके
 पिच ॥ ८३ ॥ पारिभद्रस्तु मंदारे निंबद्रौ देवदारुणि ॥ पीतांबरस्तु
 शैलूषे पुंसिकैटभसूदनै ॥ ८४ ॥ पीतसारो मलयजे गौमेदकम
 णावपि ॥ पूर्णपात्रं वस्तु पूर्णपात्रे वर्धापके पिच ॥ ८५ ॥ बलभद्रा
 त्रायमाणा कुमार्योः पुंसि सीरिणि ॥ ब्रह्मपुत्रः क्षेत्रभेदे नदभेदे
 च पुंस्ययं ॥ ८६ ॥ वक्रनक्रस्तु पिशुने तथैव शुकपक्षिणि ॥ वा

मेदिनीकोशः १०२

वर्टीरोरंगआम्नास्थं कुरे गणिकासुते ॥ ८७ ॥ वारकीरस्तु पुंसि ।
 स्याद्धारग्राहिणि बाडवे ॥ यूक्तायां रोलरोधिन्यां नीराजितहयेपि
 च ॥ ८८ ॥ बिंदुतंत्रः पुमान् शारिफलके चतुरंगके ॥ वीरभद्रो
 श्वमेघाश्वे वीरश्चेष्टे च वीरणे ॥ ८९ ॥ स्याद्दीरतरं वीरणे वीरश्चेष्टे
 शवेचना ॥ महावीरस्तु गरुडेश्वरे सिंहे मखानले ॥ ९० ॥ वज्रेश्वे
 ततुरंगे च संचानविहगेपि च ॥ महामात्रः समृद्धे चामात्ये हस्तिप
 काधिपे ॥ ९१ ॥ मणिछिद्रा तु मेदायामृषभारज्यौषधेपि च ॥ महेश्व
 रो महादेवे कथितो धीश्वरेपि च ॥ ९२ ॥ मृगनेत्रा रात्रिभेदे विशेषे
 योषितस्तथा ॥ रथकारस्तु माहिषात्कारणीजे च तक्षणि ॥ ९३ ॥
 रागसूत्रं तुलासूत्रे पट्टसूत्रे नपुंसकं ॥ लंबोदरः स्यादुद्धा ने गणा
 नामधिपेपि हि ॥ ९४ ॥ लक्ष्मीपुत्रस्तु पुल्लिंगः कामदेवे तु रंगमे ॥
 व्यवहारो दुभेदे स्यान्व्यासेपि च गणस्थितौ ॥ ९५ ॥ अथ व्यतिकरः
 पुंसि व्यसन्नव्यतिषंगयोः ॥ वातपुत्रो महाधूर्त भीमसेने हनूमति ॥
 ॥ ९६ ॥ विश्वंभरोऽप्युतेशके पुंसि विश्वंभराभुवि ॥ विश्वकद्रु स्त्रि
 षु खले ध्वानाखेटशुनोः पुमान् ॥ ९७ ॥ विभावरी निशाराज्योः कु
 ट्टन्यां च क्रयोषिति ॥ विवादवस्त्रगुठ्यां च विभाकरो ग्निसूर्ययोः
 ॥ ९८ ॥ वीतिहोत्रोऽनलेऽकैच शतपत्रः शिखेडिनि ॥ दार्वाघाटे सा
 रसे च कमले नुनपुंसकं ॥ ९९ ॥ शतावरी तु शठ्या स्यादिंदीवर्णम
 पि स्त्रियां ॥ शिशुमारोऽंबुसंभूतजंतौ तारात्मका च्युते ॥ १०० ॥ भवे
 त्सहचरोऽष्टिंश्यां द्वयोरनुचरे त्रिषु ॥ समुद्रारुः पुमान् ग्राहे सेतुब
 द्धेति मिंगिले ॥ १०१ ॥ संप्रहारो गतौ युद्धे स्थिरदंष्ट्रो भुजंगमे ॥ वरा
 हाकृतिविष्णो च सुकुमारो मृदौ त्रिषु ॥ १०२ ॥ पुंसि पुंड्राभिधाने क्षौ
 सूत्रधारः शचीपतौ ॥ नानाद्यंतरसंचारि पात्रप्रभेदयोः ॥ १०३ ॥
 ॥ रपञ्च ॥ तमालपत्रं तापिष्ठे तिलके पत्रकेपि च ॥ तालीशप
 त्रं भूम्या मलकी तालीशयोः स्मृतं ॥ १०४ ॥ स्यात्पांशुचामरः पुंसि
 दूर्वाचित्तनटीभुवि ॥ वर्द्धापके प्रशंसायां पुरोटौ धूलिगुच्छके ॥ १०५ ॥

मेदिनीकोशः १०३

स्यात्पादचतुरश्रुगेसेकतेपिप्लेपिच॥करकेपरदोषैकप्रवक्तु
 पुरुषेपिच॥६॥पीतकाबेरमित्येतत्कुंकुमेपितलेपिच॥स्याद्रा
 जवदररक्तमेलकेलवणेपिच॥७॥वस्वोकसारेंद्रपुरेकुबेरन
 लिनीपुरोः॥विप्रतीसारउद्दिष्टःकौरुत्येःनुशयेरुषि॥८॥भवेत्
 समभिहारस्तुपौनःपुन्यभृशार्थयोः॥सर्वतोभद्रदुपुक्तःकाव्य
 चित्रेगृहांतरे॥९॥निबेनासर्वतोभद्रागंभारीनटयोषितोः॥
 द्वितीरांतवर्गः॥लैकम्॥लःशक्रेलातुदानेस्यात्ग्रहणेपिनि
 गद्यते॥लीश्लेषणेचचपलेग्लोर्धरण्यानिशापतौ॥१॥लङ्घिः
 अम्भोरसस्यभेदेस्यादम्लीचांगेरिकौषधौ॥अलिःसुरापुष्पलि
 होःपुंस्यालिर्विशदाशये॥२॥विषुस्त्रियांवयस्यायांसेतौपंतौ
 चकीर्तिता॥आलुर्गलंतिकायांस्त्रीक्रीबमूलेचभेलके॥३॥दू
 लाकलत्रेसौम्यस्यधरित्र्यांगविवाचिच॥ओलुस्तुशूरणेपुं
 सिस्यादाद्रैवाच्यलिंगकः॥४॥कलास्यान्मूलरैवृद्धोशित्या
 दावंशमात्रके॥षोडशंशेचचंद्रस्यकलनाकलमानयोः॥५॥
 कलंशुक्रेत्रिष्वजीर्णेनाट्योक्तमधुरध्वनौ॥कलीःस्त्रीकलिका
 यान्नाशूराजिकलहेयुगे॥६॥कालोमृत्यौमहाकालेसमयेयम
 कृष्णयोः॥कालातुकृष्णात्रिवृतामंजिष्ठानीलिकासुच॥७॥का
 लीगौर्याक्षारकीटेकालिकामातृभेदयोः॥कीलोलेशेदूयोः
 शस्त्रज्वालाकफोणिशंकुषु॥८॥कुलंजनपदेगोत्रेसजातीय
 गणेष्वपि॥भवनेचतनौक्रीबंकंटायाँषधौकुली॥९॥अथ
 कूलंतटेस्तूपैसैन्यपृष्ठतल्लगयोः॥कोलंकोलिफलेक्रीबेपिप
 लीचव्ययोस्त्रियां॥१०॥नोकपालेश्नौचित्रेवराहोत्संगभेलके॥
 ॥खलंभूस्थानकल्लेषनीचक्राधमेत्रिषु॥११॥खल्लोवस्त्र
 प्रभेदेस्याद्दूर्तचर्मणिचातके॥खल्लीतुहस्तपादावमर्दनारव्य
 रुजिस्त्रियां॥१२॥खिलमप्रहतेक्रीबंसारसंक्षिप्तवेधसोः॥ग
 लःसर्जरसेकंठेगुलःस्यादैक्षवेपुमान्॥१३॥गुलीतुगुटिका

मेदिनीकोशः १०४

रोगभिदोःस्तु ह्यांगुलास्मृता॥गोला गोदावरीसरयोःकुनटीदुर्ग
 योःस्त्रियां॥१४॥पत्रांजनेमंडुलेचालिंजरेवालखेलने॥चलाल
 ह्म्यां पुमान्कंपेकंपनेत्वभिधेयवत्॥१५॥चिल्लः पुमान्क्लिन्नने
 त्रेक्लिन्नाक्षेप्यभिधेयवत्॥आततापिनितस्रोक्तश्चिल्ली स्यात्सु
 द्रवास्तुके॥१६॥चुल्ली चितायामुद्धानेचोल्कूर्पासकेपुमान्॥न
 पुंसकेतुवसनेछलं स्वलितशाठ्ययोः॥१७॥छल्ली वीरुधसं
 तानेवल्कलेकुसुमांतरे॥जलं गोकलनेनीरेद्रीबैरेष्यन्यवज्जडे
 ॥१८॥जालं गवाक्षआनायेक्षारकेदंभदंडयोः॥जालो नीपद्रु मे
 जाली पटोलिकौषधौस्त्रियाम्॥१९॥झला स्यादातपस्योर्मौदु
 हितर्यपिचस्त्रियां॥झिल्ली वीर्यातप रुचोर्वर्त्यामुद्रतनांशुके॥
 ॥२०॥तलं स्वरूपेनूर्ध्वोस्त्रीक्लीबंज्याघातवारणे॥काननेकार्य
 बीजेचपुंसितालमहीरुहे॥२१॥चपेटेचत्सरोतंत्रीघातेसज्येन
 पाणिना॥तल्ली तरुण्यांतल्लुस्तुजलाधारांतरेपुमान्॥२२॥तालः
 करतलेंगुष्ठमध्याभांश्चसंमिते॥गीतकालक्रियामानेकरास्फा
 लेद्रुमांतरे॥२३॥वाद्यभांडेचकांसस्यत्सरौतालीजटौषधौ॥कू
 बंतुहरितालेस्यात्तुलासादृश्यमानयोः॥२४॥गृहाणांदारुबंधाय
 पीठिकायामपीष्यते॥राशौपलशतेभांडेतुलंस्याद्द्वह्यदारुणि
 ॥२५॥आकाशेयपिचौनस्त्रीदलं मुत्सेधरवंडयोःशस्त्रीछदेय
 वद्रुष्येष्मंष्यथदुलिःस्त्रियां॥२६॥कमठ्यां नामुनौदोला नीत्यां
 यानांतरेपिच॥नलःपोटगलेरात्रिपितृदेवेकपीश्वरे॥२७॥कमले
 पिकुनठ्यांचक्रमेणक्लीबयोषिते॥नालाननापद्मदंडेनाली
 शाककडंबके॥२८॥नीलं तुनीलीरक्तेनानिध्यत्रिवानरांतरे
 ॥नीलीरुग्भेदनीलिन्योःपलमुन्मानमांसयोः॥२९॥पल्ल्यल्प
 ग्रामकुट्टिन्योःपल्लः स्थूलकुसूलके॥पालिःकर्णलताग्रैःश्रौ
 षंक्तावंकप्रभेदयोः॥३०॥छात्रादिदेयेस्त्रीपालीयूकासश्चश्रुवेषि
 तोः॥पिल्लः पुमान्क्लिन्ननेत्रेक्लिन्नाक्षिपुनरन्यवत्॥३१॥पीलुः

मेदिनीकोशः १०५

पुमान्प्रसूनेस्यात्परमाणोमतंगजे॥अस्थिखंडेचतालस्यकांड
 पादपभेदयोः॥३२॥पुलः स्यात्पुलकेपुंसिपुलेप्यन्यलिंगकः
 ॥फलंजातीफलेसस्येहेतूत्येव्युष्टिलाभयोः॥३३॥त्रिफलायां
 चककोलेप्रियंगौतुफलीस्मृता॥फालःपुंसिमहादेवेकालिंदीभे
 दनेपिच॥३४॥कूबंसीरोपकरणेत्रिषुकार्पासवाससि॥बलिदै
 त्यप्रभेदेचकरचामरदंडयोः॥३५॥उपहारेपुमान्स्त्रीतुजरयाश्र
 यचर्मणि॥गृहदारुप्रभेदेचजठरावयवेपिच॥३६॥बलं गंधर
 सेरूपेस्थामनिस्थोल्यसैन्ययोः॥पुमान्द्वलायुधेदैत्येप्रभेदेवा
 यसेपिच॥३७॥बलयुक्तेऽन्यलिंगःस्याद्वाट्यालकेतुयोषिति॥
 बल्ली स्यादजमोदायांब्रतस्यामपियोषिति॥३८॥बालो नाकुंत
 लेश्वस्यकरिणश्चापिबालधौ॥नालिकेरेहरिद्रायांमल्लिकाभि
 यपिस्त्रियां॥३९॥वाच्यलिंगोऽर्भकेमूर्खेद्वीबेरंपुंन्नपुंसकं॥अ
 लेकारांतरेमध्येबालीबालानुदिस्त्रियोः॥४०॥बेला कालेच
 सीमायामब्धेःकूलविकारयोः॥अक्लिष्टमरणेरागेईश्वरस्यच
 भोजने॥४१॥भल्लःस्यात्पुंसिभल्लूकेशास्त्रभेदेतुनहयोः॥भल्ला
 तर्क्यास्त्रियांभल्लीभालंतेजोललाटयोः॥४२॥भेलःपूवेमुनौ
 पुंसिभीरावज्ञेचवाच्यवत्॥मलोऽस्त्रीपापविट्किट्टेकृपणेत
 मिधेयवत्॥४३॥मल्लःपात्रेकपोलेचमत्स्येभेदेबलीयसि॥मा
 लःक्षेत्रेस्त्रियांपृक्कास्त्रजोर्जात्यंतरेपुमान्॥४४॥मालुःपत्रल
 तानार्योःस्त्रियांमूलंशिफाद्ययोः॥मूलविनेति केवानामेला
 स्यान्मूलकेमसौ॥४५॥मौलिःकिरीटेधम्मिल्लेचूडायामनपुंस
 कं॥नाशोकद्रौस्त्रियांभूमौलीलाकेलिविलासयोः॥४६॥शृंगा
 रभावचेष्टायांलोलःस्याद्वाच्यलिंगकः॥सत्पुष्पोचंचलेलोला
 जिब्हाकमलयोःस्त्रियां॥४७॥व्यालीदुष्टगजेसर्पिश्चापदेनाऽ
 न्यवत्त्वले॥विलंछिद्रेगुहायांचपुमानुच्चैःअबोदये॥४८॥श
 लस्तुशललेपुंसिभृंगिक्षेत्रभिदोर्विधौ॥शालुःकषायद्रव्यस्या

मेदिनीकोशः १०६

चौरकारख्यौषधौ पुमान् ॥४९॥ शालिस्तुकलमादौ च गंधमार्ज
 रके पुमान् ॥ शालाद्रुस्कंधशारवायां गृहगेहैकदेशयोः ॥५०॥ ना
 द्रुपेशीलं मुच्छे स्याद्ग्रेडूपद्यां शिली मता ॥ स्तेभशीर्बेशिला शिल्यौ
 शिलानुप्रस्तरे मता ॥५१॥ तथा मनःशिलायां च ह्याराधस्थितदा
 रुणि ॥ शीलं स्वभावे सदृतेषु क्लोयोगांतरे सिते ॥५२॥ नपुंसकं
 तुरजतेशूलोः स्त्रीरोग आयुधे ॥ मृत्युकेतनयोगेषु शूला स्यात्प
 ण्ययो विति ॥५३॥ शूलो भूभृतिशैलंतु शैले ये तास्य शैलके ॥ सा
 लः पादपमात्रे स्यात्माकारे सर्जपादये ॥५४॥ स्यालं भाजनभेदेऽपि
 स्थाली स्यात्पादलेखयोः ॥ स्थूलं कूटः शनिप्रक्षेपी वरेष्वन्यलिंग
 कः ॥५५॥ हस्तो हस्ते पुमान्हा लामदिरायां च यो विति ॥ हेला स्त्रिया
 मवज्ञाया विला सेवरयो वितां ॥५६॥ लत्रिः ॥ अनलो वसुभेदे
 ग्नावनिलो वसुवातयोः ॥ अर्गला त्रिषुकल्लोलैर्दंडैः तरकपाद
 योः ॥५७॥ अरालः कुटिले सर्जर से समददंतिनि ॥ अंगुली कर
 शाखायां कर्णिकायां गजस्य च ॥५८॥ अचला वसुधायां स्यादच
 लः शैलकीलयोः ॥ अमलं त्वभ्रके क्लीबलक्ष्म्यां स्त्रीनिर्मले त्रिषु
 ॥५९॥ अंजलीस्तु पुमान् हस्तसंपुटे कुडवपि च ॥ अवे लस्त्वपलापे
 स्यादवेला पूगचर्चिते ॥६०॥ आभीलं नद्वयोः कृच्छे वा च्यलिंगं भ
 यानके ॥ इल्वला तारकाभेदे नाभेदे दैत्यमत्ययोः ॥६१॥ उत्पली
 तुषचर्पट्यां क्लीबंकुष्ठप्रसूनयोः ॥ उपलः प्रस्तरे रत्ने शर्करायां तु
 यो विति ॥६२॥ उज्वलो दीपशृंगारविशदेषु विकशिनि ॥ उत्फुल्लं
 करणे स्त्रीणामुत्तालेपिविकसरे ॥६३॥ उत्ता ल उत्कटे श्रेष्ठे विक
 राले पूवंगमे ॥ कमलं सलिले ताम्रे जलजे कुन्निभेषजे ॥६४॥ मृ
 गभेदे तु कमलः कमला श्रीवरस्त्रियोः ॥ कपिलारेणुकायां च शि
 श्यागो विशेषयोः ॥६५॥ पुंडरीककरिण्यां स्त्रीवर्णभेदे त्रिलिंगकं
 ॥ नानलेवासुदेवे च मुनिभेदे च कुकुरे ॥६६॥ कंबलो नागराजे
 स्यात्सारखा प्रावारयो रपि ॥ वृमा वप्युत्तरासंगे सलिले तु नपुंसकं ॥६७

मेदिनीकोशः १०७

करालोदंतुरेतुंगेभीषणेचाभिधेयवत्॥ससर्जरसतैलेनाकूबं क
 णाकुठेरके॥६८॥कदलं त्रिषुकपालेष्यपरागेनवांक्षुरे॥कलध्व
 नौकंदलीतुमृगगुल्मप्रभेदयोः॥६९॥कदलाकदलौपृथ्वाक
 दलीकदलौपुनः॥रंभावृक्षेऽथकदलीपताकामृगभेदयोः॥७०॥
 कदलाटिंबिकायांचशाल्मलीभूरुहेपिच॥कपालोःस्त्रीशिरो
 स्थि स्याद्दृढादेशकलेत्रजे॥७१॥कंठीलातुहयोद्रौणीप्रभेदेना
 क्रमेलके॥कल्लोलःपुंसिहर्षस्यादुल्लोलवैरिणोरपि॥७२॥काम
 लारोगभेदेवानानामरुचसंतयोः॥कामुकेवाच्यलिंगोथकालो
 लंनरकांतरे॥७३॥नाकुलालेद्रोणकाकेविषभेदेतुनस्त्रियाम्॥
 काहलावाद्यभांडस्यभेदेचापरसांभिदि॥७४॥काहलीतुत
 रुण्यास्यात्काहलश्चरणायुधे॥शब्दमात्रेपिपुल्लिगस्त्रिषुभु
 ष्केभृशेखले॥७५॥किट्टालःपुंसिताम्रस्यकलशेलोहगूथके
 ॥कीलालंरुधिरतोयेकुशलःशिसितेत्रिषु॥७६॥क्षेमेचसुख
 तेचापिपर्याप्तौचनपुंसकं॥कुवलंचोत्पलेमुक्ताफलेपिबदरी
 फले॥७७॥कुड्मलोमुकुलेपुंसिनहयोनरकांतरे॥कुटिला
 तगरपाद्यास्त्रीभुग्नेवाच्यलिंगकः॥७८॥कुंतलश्चषकेबा
 लेजवेपुंभूम्निनीवृत्ति॥कुलालःकुक्कुभेकुंभकारेस्त्रीत्वंजनं
 तरे॥७९॥कुंभिलःशालमीनेचचोरेश्लोकार्थचौरयोः॥कुट्टा
 लःस्यात्पुमान्भूमिदारणेयुगपत्रके॥८०॥कुवेलाविद्वपण्यां
 स्त्रीवाच्यवत्तुक्वाससि॥कुलूलंशंकुसंकीर्णश्चभ्रेनातुतुषान
 ले॥८१॥कुंडलंकर्णभूषायांपाशेपिविलयेपिच॥कांचनद्रुगुडु
 च्योःस्त्रीकेवलःकुहनेपुमान्॥८२॥नपुंसकंतुनिर्णीतेवाच्य
 वचैककृत्तयोः॥केवलोज्ञानभेदेशकोमलंमृदुलेजले८३
 कोहलोवाद्यभेदेस्यान्नाट्यशास्त्रप्रवक्तुरि॥ग्रंथिलस्तुक
 शीरद्वैविकंकततरौपुमान्॥८४॥सग्रंथौत्रिषुगंधोलीभद्रशा
 ट्योश्चयोषिति॥गरलंतणपूलेचविषेमानेनपुंसकं॥८५॥गो

मेदिनीकोशः १०८

पालोनृपगोपेशेगोकुलेमुसलेहले॥गोरिलस्तुपुमानलोहचूर्णे
 स्याद्गौरसर्षपे॥चपलःपारदेमीनेचोरकेप्रस्तरांतरे॥चपला
 कमलाविद्युत्पुंश्वलीपिप्पलीषुच॥८७॥नपुंसकंतुशीघ्रेस्याद्वा
 च्यवतरलेचले॥चत्वालोहोमकुंडेस्यात्पुंसिदर्भेपिदृश्यते८८
 चंद्रिलःपुंसिवास्तूकशाकेभर्गेचनापिते॥चंचलातुतडिल्लस्ये
 श्वच्छलःकामुकेनिले॥८९॥चूडालातूच्चटायांस्त्रीचूडावति
 चवाच्यवत्॥छगलंनीलवस्त्रेनाछगेस्त्रीवृद्धदारके॥९०॥जं
 बालःशैबलेपंकेजगलोमदनद्रुमे॥भेदकेपिष्टमद्येचपुंसिधू
 र्त्तःभिधेयवत्॥९१॥जटिलापिप्पलीमांस्योर्जरायुक्तेतुवाच्य
 वत्॥जंगलंनिर्जनस्थानेत्रिलिंग्यापिशितेस्त्रियां॥९२॥जंभ
 लःपुंसिजंबीरेबुद्धदेवांतरेपिच॥जंबूलस्तुपुमान्जंबूवित
 पेक्रकचछदे॥९३॥जांगलीविषविद्यायांजांगलंजालिनीफ
 ले॥जांगलीशूकशिव्यांस्त्रीजांगलोनाकपिंजले॥९४॥तर
 लंचंचलेषिङ्गेभास्करेपित्रिलिंगं॥हारमध्यमणौपुंसियवागू
 मुरयोःस्त्रियाम्॥९५॥तंडुलःस्याद्विडंगेचधान्यादिनिकरेषु
 मान्॥तमालस्तिलकेखड्गेतापिष्ठेवरुणद्रुमे॥९६॥तांबूली
 नागवल्यांस्त्रीक्रमुकेतुनपुंसकं॥तातलो रुजिपाकेचलोहकू
 टेमनोजवे॥९७॥तुमुलःकलि वृक्षेनाक्नीबंतुरणसंकुले॥तैति
 लो गंडकेपुंसिकूी बंतुकरणांतरे॥९८॥दुकूलंश्लक्ष्णवस्त्रे
 स्यात्सौमेचधवलागवि॥वृषश्रेष्ठेपुमान्वाच्यलिंगःशुक्रेचसुंद
 रे॥९९॥नकुलीकुक्कुटीमांस्योःपशुपांडवयोःपुमान्॥नाकुली
 कुक्कुटाकंदेरास्त्रायाचविकेस्त्रियां॥१००॥नाभीलंवस्त्रेणा
 र्पाःछद्मगर्भांडयोरपि॥निचूलस्तुनिचोलेस्यादिज्जलारव्यम
 हीरुहे॥१॥निर्मलंस्यात्तुनिर्माल्येचाश्रकेचनपुंसकं॥मलही
 नेऽन्यलिंगंचनिस्तलंवर्तुलेचले॥२॥निष्कलंतुकलाशून्येन
 वृवीर्येचवाच्यवत्॥नैपालीतुनवमालीकुनटीमुवहासुच॥३॥

भेदिनीकोशः १०९

पल्लं तिलचूर्णं च पंकेमांसेन पुंसकं ॥ नाराक्षसेऽथ पटलं पित
 केच परिच्छेद ॥ ४॥ छदिर्द्व्योगतिलके क्लीबं व्रजे पुनर्नवा ॥ प्रतलं
 पातालभेदे ततां गुलिकरेषु मान् ॥ ५॥ पटोलं वस्त्रभेदे नौषधौ
 ज्योत्स्न्यां तु योषिति ॥ प्रवालौः स्त्रीकिसलयवीणादंडे च विद्रुमे
 ॥ ६॥ पंचाली पुत्रिका गीत्योः स्त्रियां पुंभूम्नि नीरुति ॥ पंशुलः पुं
 श्वले प्रभोः खट्वांगे रुयसती भुवोः ॥ ७॥ पाकलं कुष्ठभेषज्येषु सि
 स्यात्कुंजरज्वरे ॥ पाचालं पाचनेनाऽग्नौ बाधनद्रव्यवातयोः
 पाटला पाटलौ स्त्री स्यादस्य पुष्ये पुनर्नवा ॥ आशुधान्येषु मान्श्वे
 तरक्तवर्णेपि वाच्यवत् ॥ ८॥ पातालं नागलोके स्याद्विचरे बड
 वानले ॥ पातिली वासुरायां स्थान्नारी पात्रप्रभेदयोः ॥ ९॥ पि
 प्लीसलिले वस्त्रच्छेदभेदे च नातयौ ॥ निरंशुके पक्षिभेदे कणायां
 पिप्ली स्मृता ॥ १०॥ पिचुलो द्वाबुके पिस्यादिज्जले जलवायसे
 ॥ पिंगलो नागभिद्रुचंडाशुपारिपार्थिके ॥ ११॥ निधिभेदे कपा
 वग्नौ पुंसि स्यात्कपिलेऽन्यवत् ॥ स्त्रियां वेश्याविशेषे च करिण्यां
 कुमुदस्य च ॥ १२॥ पित्तला नोयपिप्ल्यां स्त्र्यन्यवत्पित्तसंयुते
 क्लीबंतु तैजसद्रव्ये पिच्छलो विज्जिनेऽन्यवत् ॥ स्त्रीपोतिका शि
 शपयोः शात्मली सिंधुभेदयोः ॥ पुद्गलः सुंदराकारे त्रिषु पुंस्या
 त्मभेदयोः ॥ १३॥ पेशलो रुचिरेदक्षे फेनिलोऽरुष्टपादपे ॥ नास
 फेने त्रिषु क्लीबं कोलीमदनयोः फले ॥ १४॥ बहुला नीलिकायां
 स्यादेलायां गवियेषिति ॥ कृतिका सुस्त्रियां भूम्नि विहाय सिनपुं
 सकं ॥ १५॥ पुंस्यग्नौ कृष्णपक्षे च वाच्यवत्प्राज्यकृष्णयोः ॥ ब
 रला बारला चापि गंधोली हंसकांतयोः ॥ १६॥ बार्दलं दुर्दिने मे
 लानं दायां बार्दलः स्मृतः ॥ मंगला सितदुर्वायां उमायां पुंसि
 भूमिजे ॥ १७॥ नपुंसकं तु कल्याणैः सर्वार्थरक्षणेपि च ॥ मंडलं
 परिधीकोठे देशे द्वादशराजसु ॥ १८॥ क्लीबेऽथ निवहे बिंबे त्रिषु
 पुंसितुकुक्कुरे ॥ मंजुलं त्रिषु मंजौ नाजलरं को नपुंसकं ॥ १९॥

मेदिनीकोशः ११

जलांचलेनिकुंजेच महिलाफलिनीस्त्रियोः॥मातुलो व्रीहिभिन्ना
 न्भ्रात्रेश्वमदनद्रुमे॥२२॥धुस्त्रेमाचलो वंदिचौरेचग्राहरोगयोः
 ॥मुसलं स्यादयोधेतुपुंनपुंसकयोःस्त्रियाम्॥२३॥तालमूल्यामा
 सुपर्णाग्रहगोधिकयोरपि॥मृणालंनलदेक्रीकंस्त्रीनपुंसकयोर्बि
 से॥२४॥मेखलाखड्गबंधस्यात्कांचीशैलनितंबयोः॥यमलं युग
 लेक्रीबेयमलीचोटिकाद्वये॥२५॥रसालारसनादूर्वाविदारिणार्जि
 तामुच॥रसालं सिल्लकेबोलेरसालश्चेक्षुचूतयोः॥२६॥रामि
 लोरमणेकामेलोगुलंपुच्छशैफसोः॥लांगलीतोयपिष्यत्यांकीबंतु
 कुसुमांतरे॥२७॥गौदारणेत्पणराजगृहदारुविशेषयोः॥लौहलः
 शृंग्वलाचार्यः व्यक्तवाजिनिचत्रिषु॥२८॥वज्रुलः पुंसितिनिशेवेत
 साशोकयोरपि॥वैठालोयुद्धभेदेचनौकायांचरनित्रके॥२९॥वा
 तूलः पुंसिवात्यायांचाच्यवन्मारुतासहे॥वामिलोदांभिकेवामेत्रि
 षुस्याद्विमलस्त्रियां॥३०॥शातलायांभुवोभेदेनिर्मलेत्वभिधेय
 वत्॥विपुलः पृथुलेगाधेमेरुपश्चिमभूधरे॥३१॥विदुलस्तुपुमा
 नंबुवेतसेवेतसेपिच॥विडालोनेत्रपिंडेस्यादृषदंशककेपुमान्
 ॥३२॥विशालात्विंद्वारुण्यामुज्जयिन्यांतुयोषिति॥मृगपक्षिभि
 दोःपुंसिपृथुलेत्वभिधेयवत्॥३३॥वृषलो गंजनेशूद्रेचंद्रगुप्तेचराज
 नि शकलंत्वक्सिंदेस्याद्रागवस्तुनिवल्कले॥३४॥शंबलोस्त्री
 सबलवत्कुलपाशेयमत्सरे॥शयालुः स्यादजगरेनिद्राशीलेचकुंकुरे
 ॥३५॥श्रद्धालुर्दोहदिन्यांस्त्रीश्रद्धापुक्तेतुवाच्यवत्श्यामलःपि
 प्लेक्षुणोशार्दलोराससांतरे॥३६॥व्याघ्रेचपशुभेदेचसत्तमेतत्
 रस्थित॥शाल्मलिस्तरुभेदेस्याद्रीपभेदेपिचहयोः॥३७॥श्रीफ
 लःपुंसिमाहूरेधात्रीनीलिकयोःस्त्रियाम्॥शीवलंस्याच्चशैवाले
 शैलेयेचनपुंसकं॥३८॥शीतलंपुष्पाशीशैलजेमलयोद्भवे॥
 पुमानासनपर्णास्याच्छिशिरेवाच्यलिंगकं॥३९॥शृंगालोवंच
 वैदेत्यभेदेनाडमरेस्त्रियां॥शृंग्वलापुंस्कटीवस्त्रबंधेचनिगडेनि

मेदिनीकोशः १११

पु॥४०॥ शैबलं पद्मकाष्ठस्याच्छेदवालेपिपुमानयं॥ शैबलः शु-
 क्कमांसस्यपणकेपिशिताशिनि॥४१॥ षंडाली तैलमानेचसरसी-
 कामुकस्त्रियोः॥ सरलः पद्मकाष्ठेनाऽथोदारावक्रयोस्त्रिषु॥४२॥
 संकुलं त्रिषुविष्यष्टवाचिव्यासेऽथससला॥ नवमालीचर्मकपा-
 गुंजासुपाटलोस्त्रियां॥४३॥ संधिलातुमुकुंगायांनदीमंदिरयोः
 स्त्रियां॥ सिध्मलामत्स्यविकृतौवाच्यवतुकिलासिनि॥४४॥ सु-
 वेलः प्रणतेशांतेत्रिषुनापर्वतांतरे॥ सुतलो दृालिकाबंधनागलो-
 कप्रभेदयोः॥४५॥ हिंगुलोवर्णकद्रव्येनाभंटाक्यांतुहिंगुली हे-
 मलः स्वर्णकारेस्यात्कलासेशिलांतरे॥४६॥ लचतुः॥ अक्ष-
 मालाः ससूत्रेस्यादरुंधत्यामपिस्त्रियाम्॥ अंकपालीपरीरंभे-
 धात्रीवेदिकयोः स्त्रियां॥४७॥ अथातिबलः प्रबलेत्रिषुस्त्रीत्वौ-
 षधीभिदि॥ उदरवलंगुमुलौस्यादुलूरवलेपिनद्वयोः॥४८॥ ए-
 काशीलावनांतिकिकौषधौपुंसिवकपुष्ये॥ कलकलउक्तः को-
 ल्महलेतथासर्जनिर्वासि॥४९॥ अथकर्मफलंकर्मरंगकर्मविपा-
 कयोः॥ कंदरालः पुमानार्दभांडेपुस्तगरवपि॥५०॥ कमंडलुः स्यात्करकेन
 स्त्रीनापुसपादये॥ कुतूहलंकौतुकेस्यात्प्रशस्तेपिचदृश्यते॥५१॥ भवतमा-
 लस्तुपुल्लिङ्गोधूमेपिचबलाहके॥ गंडशैलोललाटेस्याच्छूतस्थूलोपलेगि-
 रे॥५२॥ गंधफल्यपिगुंद्रायांचंपकस्यचकोरके॥ चक्रवालोट्टिभेदेस्या-
 च्चक्रवालंतुमंडले॥५३॥ जलांचलंस्वतोवारिनिर्गमेशैबले-
 पिच॥ दलामलंमरुबकैदमनेपिनपुंसकं॥५४॥ ध्वनिनाला-
 तुवीणायावेणुकाहलयोरपि॥ स्यात्परिमलौऽतिमर्दातिमनो-
 हरगंधयोश्चापि॥५५॥ सुरतौपमर्दविकसच्छरीररागादिसौख्ये-
 पुसि॥ अथपोटगलः पुंसिनलेचकाशमत्स्ययोः॥५६॥ भवेद्दु-
 दुफलोनीषेनाऽमलक्यांतुयोषिति॥ भस्मतूलं ग्रामकूटेषांशु-
 वषैहिमेपिच॥५७॥ भद्रकालीतुंगधोल्यांकात्यायन्यामपिस्त्रि-
 यां॥ महाकालोमहादेवैकंपाकेप्रथमांतरे॥५८॥ भवेन्मदक-

लोमते भैमहाव्यक्तवाचिनोः॥ महाबलं सीसकेति बलायां स्त्री
बलोत्कटे॥५९॥ त्रिलिंगं मणिमात्मा तु हरेदंतस्तंतरे॥ महा
नीलो भृंगराजे मणिनागविशेषयोः॥६०॥ मुक्ताफलं तु कर्पूरे
मौक्तिके लवलीफले॥ स्यान्मृत्युफलाकटल्या महाकालफले पु
मान्॥६१॥ भवेद्यवफलो वेणोमांसी कुटजयोरपि॥ रजस्वला
पुष्पवत्यां स्त्रियां स्यात् सौरभे पुमान्॥६२॥ वातकेलिः कलाला
पेषद्भटंतक्षते पुमान्॥ अथ वायुफलं शक्रकामुके करकेपि च॥
६३॥ भवेद्विचकिलो मल्लीप्रभेदे मदने पुमान्॥ बृहन्नलागुडाके
शोमहापोतगले पुमान्॥६४॥ सदाफलः स्कंधफले नारिकेलेप्यु
दुंबरे॥ सिनीवाली तु दण्डुकलामादुर्गयोस्त्रियां॥६५॥ अथ
सौवर्चलं सर्जसारे चलवणांतरे॥ हस्तिमल्लोः भ्रमांतं गेशं रव
नागे विनायके॥६६॥ हरितालं धातुभेदे स्त्रीदूर्वाकाशरे रवयोः
॥ हलाहलो ब्रह्मसर्पे भोजनायां विधेस्त्रियां॥६७॥ लपंच॥
आसुती बल आख्यातः कन्यापालकयज्वनोः॥ उदंडपालः
पुंसि स्यात्सर्वमत्स्यप्रभेदयोः॥६८॥ एककुंडल आख्यातो बल
भद्रे धनाधिपे॥ कृपीटपाल उद्दिष्टः केलितात समुद्रयोः॥६९॥
स्यात्पांडुकं बलः श्वेतप्रावारग्रावभेदयोः॥ भवेत्सुरतताली
तुदूतिकायां शिरःस्त्रिजि॥७०॥ इतिलोतवर्गः॥२०२३॥ वैकं
॥ वः सांस्वने च वाते च वरुणे च निगद्यते॥ वं प्रचेतसि जा नीषा
दिवा र्धे च तदव्ययं॥१॥ स्वः स्यात्पुं स्यात्पुं निजा तौ त्रिधा त्मी ये
धने स्त्रियां॥ वट्टिः॥ अविनाशे रवौ भेषे शैले मूषिककंबले॥
२॥ अश्वः पुंजातिभेदे चतुरंगे च पुमानयं॥ ऊर्ध्वं स्यादुच्छ्रिते
तुंगे चोपरिष्ठादपि स्मृतं॥३॥ शवः श्रुते राजिकायां कविर्वा
ली किशुकयोः॥ सूरौ काव्यकरे पुंसि खलीने स्यात्पुं योषिति॥४॥
कण्वं पापे मुनौ पुंसि क्ण्वं बीजे च शीधुनः॥ पापे क्लीबं न पुंसके
शंडेः न्यवद विक्रमे॥५॥ स्यात्पुं ग्रीवाकंधरायां तच्छिरायां च

मेदिनीकोश-११३

योषिति॥चावीं तुशोभनाबुध्योर्ज्योत्स्नाधनदभार्ययोः॥६॥
 छविः शोभारुचोर्योषिज्जवो वेगवतित्रिषु॥पुल्लिङ्गस्तुभवेद्देगेचो
 दुपुष्येजवा स्मृता॥७॥ जीवः प्राणितिवृत्तौ च वृक्षभेदे वृक्षस्य तो
 ॥जीवा जीवंतिका मोर्वीव चाशिंजितभूमिषु॥८॥ नस्त्री तु जी
 वितेतत्त्वं स्वरूपे परमात्मनि॥स्याद्विलंबितनृत्ये च द्रवः प्राद्रव
 नर्मणोः॥९॥ रसेपि द्रवदावौ तुवनवन्तौवनैष्यभौ॥द्वंद्वं रसस्य
 कलहे तथा मिथुनयुग्मयोः॥१०॥ दावीं दारुहरिद्रायां तथा गो
 जिह्विकौषधौ॥द्वौः स्त्रीस्वर्गे च गगने दिवं कूबंतयोः स्मृतं
 ११॥ देवामेघे सुरेराति स्यान्नपुंसकमिंद्रिये॥ देवी कृताभिषेका
 यां तेजनी पृक्कयोरपि॥१२॥ धवः पुमान्धवे धूर्ते पत्यौ वृक्षांतरे
 पिच॥ध्रुवः शंकौ हरे विष्णौ च देवोत्तानपादजे॥१३॥ वसुयोग
 भिदोः पुंसि कूबं निश्चिततर्कयोः॥स्त्रीमूर्ध्याद्वयोः शालपण्यां गी
 तिस्रुग्भेदयोस्त्रिषु॥१४॥ संततेशाश्वते चाथनवनव्ये पुमान्
 स्तुतौ॥नीवी परिपणे स्त्रीणां कटीवसनबंधने॥१५॥ पङ्कं प
 रिणतेपि स्याद्दिनाशाः भिमुखेत्रिषु॥पूवः स्यात्पूवने मेलेभेके
 ऽवौश्वपचेपयो॥१६॥ जलकाके च कुलके प्रवणे पर्कटीद्रुमे॥
 कारुंडवारव्यविद्गेशब्दे प्रतिगतौ पुमान्॥१७॥ कैवर्त्तिमुस्तके
 गंधतृणेपि स्यान्नपुंसकं॥पार्श्वं कक्षांतरे च क्रोपांते पशुगणे
 पिच॥१८॥ प्राध्वं तु प्रणते चातिदूरवर्त्मनि बंधने॥पृथ्वी भूमौ
 महत्यां च त्वक्पत्र्यां छणाजीरके॥१९॥ भवः क्षेमेश संसारे स
 तायां प्राप्तिजन्मनोः॥भावः सत्तास्वभावाभिप्रायचेष्टात्मज
 न्मसु॥२०॥ क्रियालीलापदार्थेषु विभूतिबुधजंतुषु॥रत्यादौ
 चाथरेषास्यात्रीत्यां रस्यां नदीभिदि॥२१॥ लवो लेशे विनाशे च
 छेदने रामनेदने॥लह्या करंजभेदे स्यात्सूले वाद्ये खगोतरे
 लध्वी लाघवयुक्तायां प्रभेदे स्यंदनस्य च॥विश्वा तत्तिविषायां
 स्त्रीजगति स्यान्नपुंसकं॥२३॥ नवाशुं उवां पुंसि देवप्रभेदे च

मेदिनीकोशः ११४

रिविलेत्रिषु॥ बिल्वं फलेश्रीफलेनाशवः स्यात्कुणपेपुमान्॥२४॥
 नपुंसकं तु पानीये शिवभूर्जनृपेपुमान्॥ शिवो मोक्षे महादेवेकी
 लकग्रहयोगयोः॥२५॥ बालुके गुग्गुलौषे देपुंडरीकद्रुमेपुमान्॥
 सुखक्षेमजले क्लीबं शिवा द्वातामलौषधौ॥२६॥ अभयामलकी
 गौरीफेरुसकृत्फला सुच॥ शिवस्तु भूर्जपत्रे स्यात्तथोदारमही
 पतौ॥२७॥ शुल्वं तान्रेयद्वकर्मण्याचारे जलसन्निधौ॥ सत्त्वं गु
 णे पिशाचादौ बलेद्रव्यस्वभावयोः॥२८॥ आत्मत्वे व्यवसाया सु
 चित्तेष्वस्त्रीतु जंतुषु॥ सवो यज्ञे च संधाने सांत्वं दाक्षिण्यसामनोः
 ॥२९॥ स्त्रुवा द्रुयोर्हैमपत्रेशलकीमूर्वयोः स्त्रियाम्॥ दृष आह्वा
 धराब्धानेद्रुस्वन्यकूरवर्बयोस्त्रिषु॥३०॥ वन्नि॥ अक्षीवं वशिरे
 शिश्रौ नाम ते पुनरन्यवत्॥ अभावो मरणे सत्त्वे आहवो युद्धय
 ज्ञयोः॥३१॥ आर्तवं स्त्रीरजे पुष्पे क्लीबं स्यात्तु जे त्रिषु॥ आश्रवो
 गीकृतौ केशेनान्यवद्वचनस्थिते॥३२॥ उद्भवो यादवभिदिमहे
 चक्रतुपावके॥ उत्सवो महत्सेकेदृच्छाप्रसवकोपयोः॥३३॥ का
 रवीमधुरादीप्यत्वकूपश्रीकृष्णजीरके॥ कितवस्तुपुमान्मते वं
 चकेकनकाह्वये॥३४॥ केशवोऽजे च पुन्नागे पुंसिकेशवति त्रिषु
 कैतवं तुललेद्यूते कैरवः कितवेरिपौ॥३५॥ नपुंसकं च कुमुदे चंदि
 कायां तु कैरवी॥ गांडीवो गांडिवश्चाः स्त्रीकार्मुकेऽर्जुनकार्मु
 के॥३६॥ गालवस्तु मुनौ लोप्रेतां दुवोः स्त्रीतृणांतरे॥ भवेदुद्भू
 तनृत्ये च त्रिदिवासरिदंतरे॥३७॥ पुंसि स्वर्गे दीदिविनाधिषणेऽने
 तदस्त्रियां॥ निष्पावः शूर्पपवने राजमेषे कडुंगके॥३८॥ पवने शि
 बिकायां नानिर्विकल्पेऽन्यलिंगकः॥ निन्दवः पुंसि निहताववि
 श्वासापलापयोः॥३९॥ पल्लवोऽस्त्रीकिसलये विटपे विस्तरे वने॥
 शृंगारेऽलक्तरागे स्त्री प्रभावः शांतितेजसोः॥४०॥ पंचत्वं पंचा
 नाभावे प्राणानामत्ययेपि च॥ प्रभवो जन्ममूले स्याज्जन्महेतो
 पराक्रमे॥४१॥ ज्ञानस्य चादिमस्थाने प्रसवो गर्भमोचने॥ उर्या

मेदिनीकोशः ११५

देस्यादपत्येपिफलेपिकुसुमेपिच॥४२॥प्रसेवःपुंसिबीणांगेस्तु
 तेचपार्थिवोन्पे॥पार्थिवीतुसितायांस्त्रीपृथिव्याविकृतौत्रिषु॥
 ॥४३॥पुंगवःस्याद्बलीवर्देप्रभेदेप्यौषधस्यच॥उत्तरस्थःपुनःश्रे
 ष्ठेफेरवो जंबुकेस्त्रपे॥४४॥बल्लवःसूपकारेस्यात्भीमसेनेच
 गोदुहि॥बांधवोबंधुसुहृदोभार्गवो गजधन्विनोः॥४५॥शुक्रेप
 रश्रुरामेच भार्गवीपार्वतीश्रियोः॥दूर्वायांभैरवःपुंसिशंकरे
 भीषणेत्रिषु॥४६॥माधवोऽजेमधोराधेयादवेनास्त्रियांमिसौ॥
 मधुशर्करावासंतिकुट्टनीमदिरासुच॥४७॥गोमहिषादिसंपत्तौ
 यादवःपुंसिकेशवे॥राजीवन्नलिनेनातुभेदेहरिणमीनयोः॥४८॥
 राघवोऽधर्महामीनभेदेचरघुवंशजे॥रौरवोनरकेचोरेबडवा
 द्विजयोषिति॥४९॥अश्व्यायांकुम्भदास्यांचनारीजात्यंतरेपिच॥
 बाहुवंकरणेस्त्रीणांघोटकौघेनपुंसकं॥५०॥पातालेनस्त्रियां
 पुंसिब्राह्मणेवडवानले॥विभवोरैमोक्षैश्चर्येविद्रवोविद्रुतौ
 धिपि॥५१॥विभावःस्यात्परिचयेरसस्योद्दीपनादिषु॥शात्र
 वंभावसंहस्योःशत्रूणांशात्रवोद्विषि॥५२॥षाडवोगानरसयोः
 सचिवोमंत्रिचेटयोः॥सहायेसंभवोहेतावुत्पत्तौमेलकेपिच॥
 ॥५३॥आधारानतिरिक्तत्वेप्याधेयस्यनिगद्यते॥सुग्रीवोवासुदे
 वस्यहयेशाखामृगेश्वरे॥५४॥सुषवीकारवेलेस्यात्कृष्णजी
 रकजीरयोः॥सैंधवोःस्त्रीमाणिमंथेनाश्वेसिंधुभवेत्रिषु॥५५॥
 वचतुः॥अनुभावःप्रभावेस्यान्निश्चयेभावबोधके॥भवेद्
 भिषवःस्नानेमद्यसंधानयज्ञयोः॥५६॥अपन्हवस्तुपुल्लिंगः
 स्मृतःस्नेहापलापयोः॥आदीनवःपुमान्दोषेपरिक्लिष्टदुरंतयोः
 ॥५७॥उपस्रवःसैहिकेयेविप्लुबोत्यातयोरपि॥कुशीलवस्तुवा
 ल्मीकौनटषाचकयोरपि॥५८॥जलबिल्वःकर्कटेस्यात्यं चामे
 जलचत्वरे॥जीवंजीवश्चकोरेस्याद्भुमभेदेपिपुंस्ययं॥५९॥धा
 मार्गवस्तुपुंसिस्यादपामार्गेचघोषके॥पारिप्लवश्चा कुले

मेदिनीकोशः ११६

स्याच्चंचलेषपराभवः॥६०॥तिरस्कारेविनाशेचपुंसिपारशक्-
 पुमान्॥परस्त्रीतनयेशस्त्रेद्विजाच्छूद्रासुतेपिच॥६१॥पुटग्री-
 वस्तुपुल्लिङ्गोर्गरीताम्रकुंभयोः॥बलदेवौबलेवातेत्रायमाणौष-
 धौस्त्रियो॥६२॥रंतिदेवस्तुनृपतेर्भेदेचगरुडध्वजे॥रोहिताश्च
 श्वित्रभानौहरिश्चन्द्रनृपात्मजे॥६३॥अथशीतशिवंकीबंशैले-
 यमाणिमंथयोः॥पुंसिसक्तुफलावृक्षेतथामधुरिकौषधौ॥६४॥
 सहदेवावलादंडोत्पलयोःशारिवौषधौ॥सहदेवीतुसर्पास्थ्यां
 पुंसिस्थात्पाडवेपुनः॥६५॥वपंच॥आशितंभवमन्नाद्येतसा-
 वप्याशितंभवा॥इतिवांतवर्गः॥शट्ठिः॥अंशुःप्रभाकिर-
 णयोर्नाशातृष्णादिशोस्त्रियाम्॥आशुर्धान्यांतरेशीघ्रेपीशा-
 लांगलदंडके॥१॥दृशःप्रभौमहादेवेकाशीवाराणसीपुरे॥न-
 स्त्रियांतृणभेदेस्यात्कीशोदिगंबरेकयो॥२॥कुशीफालेकु-
 शांरज्ज्वांत्रिषुपापिष्टमत्तयोः॥योऽन्तरामसुतद्वीपेनादर्भःस्त्री-
 कुशंजले॥३॥केशःस्यात्पुंसिवरुणेद्वीबरेकुंतलेपिच॥कु-
 शादुःखेपिकोपेपिव्यवसायेपिटश्यते॥४॥कोशोस्त्रीकुड्म-
 लेषात्रेद्विष्वेखड्गपिधानके॥जातिकोशेऽर्थसंघातेपेश्यांशब्द-
 दिसंग्रहे॥५॥दर्शस्तुस्यादमावास्यायागभेदावलोकने॥दं-
 शःकीटविशेषेचवर्मदशनयोःपुमान्॥६॥दृशावस्थादीपव-
 त्योर्वस्त्रांतेभूम्नियोषिति॥दृक्स्त्रियादर्शनेनेत्रेबुद्धौचत्रिषु-
 वीक्षके॥७॥नाशःपलायनेपिस्थान्निधनानुपलंभयोः॥निशा-
 दारुहरिद्रायांस्थान्त्रियामाहरिद्रयोः॥८॥पशुर्मृगादिदेवाजे-
 नाऽव्ययंपशुदर्शने॥पाशःकेशादिपूर्वस्यात्तत्संघेकर्णपूर्वकः
 ॥९॥सुकर्णेचस्वसामर्थ्यान्मृगपश्यादिवंधने॥पांशुर्धूलौच-
 सस्यार्थचिरसंचितगोमये॥१०॥पेशीसुपक्वकलिकेमांस्यांख-
 ड्गपिधानके॥मांसपिंड्यामंडभेदेराशेर्मेघादिपुंजयोः॥११॥पु-
 सिचंशःकुलेवेणौपृष्ठावयववर्गयोः॥वशाबंध्यासुतायोषा-

मेदिनीकोशः ११७

स्त्रीगवीकरणीषुच ॥१२॥ त्रिष्वायते क्लीबमायत्तत्वे चेच्छाप्रभुत्व
योः ॥ विट् पुं सिमनुजे वैश्ये वेशे वेश्या गृहे गृहे ॥१३॥ नेष्ये च
शशीवालोलोघ्रेनृपशुभेदयोः ॥ स्पर्शो रुजायां दाने च स्पर्शने स्प
र्शवेपि च ॥ स्पर्शः स्यात्संपराये च प्रणिधावपि पुं स्पयं ॥ शत्रिः ॥
आदर्शो दर्पणे टीकाप्रतिपुस्तकयोरपि ॥१५॥ उडू शो ग्रंथभेदे
स्यादुडू श श्रुद्रिकापतौ ॥ उपां शु जंघभेदे स्यादुपां शु विजने
ऽव्ययं ॥१६॥ कपिश स्त्रिषु श्यावे स्त्रीमाधव्यांसि ल्हके पुमान्
॥ कर्कशः काशमर्दे सुकांपिल्येष्वप्यसौ पुमान् ॥१७॥ त्रिषु साह
सिके क्रूरे दृढामसृणनिर्दये ॥ कीनाशः कर्षकसुद्रोपां शु घातिषु
वाच्यवत् ॥१८॥ यमेनाकुलिशो नस्त्रीदंभोलोनाद्युषांतरे ॥ गि
रीशोः द्विपतौ वाचस्पतिशंकरयोः पुमान् ॥१९॥ तुंगीश स्तु
पुमानौ गीवल्लभे हिमदीधितौ ॥ दुस्पर्शो धन्वयासेनाकंटका
र्यास्त्रियां त्रिषु ॥२०॥ स्वरस्पर्शश्च निस्त्रिंशः खड्गेना निर्दये त्रिषु
॥ निर्वेश स्तुपुमान्भोगे वेतने मूर्च्छनेपि च ॥२१॥ निवेशः पुंसि
विन्यासे शिविरीहाहयोरपि ॥ निर्देशः शासनेपि स्यात्कथनो
पांतयोरपि ॥२२॥ नीकाशो निश्चये तुल्ये पलाशं छदने मतं ॥ श
टी किंशुकरसुपुंसि स्याद्दूरिते त्रिषु ॥२३॥ प्रकाश स्तुस्फुटे
ख्यातः प्रहासात्तपयोरपि ॥ प्रदेशो देशमात्रे स्यात्तर्जन्यकुष्ठ
समिते ॥२४॥ भित्तावपि च पिंगाशी नीलिकायां नपुंसकं ॥ जा
त्यस्वर्णे पुमान्पल्लीपतौ मत्स्यांतरेपि च ॥२५॥ बालिश श्रु
शि शो मूर्खे भूकेशः शैवलेवटे ॥ भूकेश्य वल्गुजेपि स्याल्लोम
शो मुनिमेषयोः ॥२६॥ लोमान्विते स्त्रियां काकजंघामांसीव
चासुच ॥ भूकशिंबिमहामेढाकाशीशेशा किनीभिदि ॥२७॥ वि
वशस्त्रिष्ववश्यात्मारिष्टदृष्टधियोरपि ॥ विकाशः पुंसिविज
ने प्रकाशे सदृशं समे ॥२८॥ उचिते चाऽथ संवेशः स्वापस्त्री
रत्नबंधयोः ॥ सुखाशो वरुणेशजतिनिशो मुखभोजने ॥२९॥

मेदिनीकोशः ११८

हुताशो निर्दये चाशरहिते पिशुने पिच ॥ शचतुः ॥ अपदेशः पुमा
 ल्लुप्त्ये निमित्तव्याजयोरपि ॥ ३० ॥ अपभ्रंशस्तु पतने भाषाभेदापश
 व्दयोः ॥ आश्रयाशः पुमान्वन्तौ त्रिषु वाश्रयनाशके ॥ ३१ ॥ उप
 स्पर्शः स्पर्शमात्रे ह्यनानाचमनयोरपि ॥ उपदेशो विदेशे च नेद्वयो
 गांतरे पिच ॥ ३२ ॥ नूरदृक्पिशुने वाच्यलिङ्गः पुंसि शनैश्चरे ॥ ख
 डपशुः पशुरामेशं करे चूर्णलेपिनि ॥ ३३ ॥ खंडामलकभेषज्ये सिद्धि
 कातनये पिना ॥ जीविते शोथमे पुंसि त्रिषु स्याज्जीवितेश्वरे ॥ ३४ ॥
 नागपाशः पुमानस्त्रीणां करणे च रुपायुधे ॥ पंचदशीत्वमावा
 स्या यौर्णमास्योश्च योषिति ॥ ३५ ॥ प्रतिष्कशः सहाये स्याद्वा
 र्ताहरपुरोगयोः ॥ परिवेशो वेष्टने स्यात्परिधाने पिपुंस्ययं ॥ ३६ ॥
 पादपाशी खड्गकायां शृङ्खलायामपि स्त्रियां ॥ पुरोडाशो हविर्भे
 दे च मस्यापि ष्टकस्य च ॥ ३७ ॥ हुतशेषे च भूमिस्पृक् पुंसि मानववे
 श्ययोः ॥ दूतिशांतवर्गः ॥ पैकम् ॥ षः कचे पुंसि विज्ञे च श्रेष्ठे
 स्यादभिधेयवत् ॥ क्षः संवर्ते राक्षसे च नरसिंहे च विद्युति ॥ १ ॥
 क्षेत्रे नाशे क्षेत्रपाले हि निर्वासे गतौ स्ये ॥ षट्ठिः ॥ अक्षो ज्ञाता
 र्थशकटव्यवहारेषु पाशके ॥ २ ॥ रुद्राक्षेन्द्राक्षयोः सर्पे विभीतक
 तरावपि ॥ चक्रे कर्षे पुमान् क्लीबं तूत्ये सौवर्चलेन्द्रिये ॥ ३ ॥ उषा
 बाणसुता रात्र्योरुषः कामिनि गुणुलो ॥ रात्रिशेष उषायां तु के
 चिदाहुस्तदव्ययं ॥ ४ ॥ ऊषः स्मारमृदि प्रोक्तं प्रभाते पिपुमानयम् ॥
 तत्संध्यायां चरंप्रे च चंदनाद्रौ श्रवो बिले ॥ ५ ॥ कषिर्वेदेव सिष्टादौ
 दीधितौ च पुमानयं ॥ त्रस्सः पर्वतभेदे स्याद्द्रुल्लूके शोणके पुमान् ॥ ६ ॥
 कृतवेधने न्यलिङ्गं न ह्यत्रे पुन्नपुंसकं ॥ कक्षा स्यादंतरायस्य पश्चा
 दंचलपल्लवे ॥ ७ ॥ स्पर्धापदे नादोर्मूलकच्छवीरुत्तणेषु च ॥ कर्षो
 नाकर्षणे मानप्रभेदे पुन्नपुंसकं ॥ ८ ॥ कर्षूः पुमान् करीषाम्गोस्त्रि
 यां कुल्येष्टिखातयोः ॥ काष्ठी तु वरिकायां च सौराष्ट्रमृदपि स्त्रियां
 ॥ ९ ॥ कोषो स्त्रीकुड्मले पात्रे दिव्ये खड्गपिधानके ॥ जातिकोशे

मंदिनी कोशः ११९

॥ र्यसंघातेपेश्याशब्दादिसंगृहे ॥ १० ॥ घोष आभीरपत्न्यां स्याद्घो-
 पालध्वनिघोषके ॥ कांस्ये चांबुदनादेनाघोषामधुरिकौषधौ ॥
 ११ ॥ चोसो गीतेशु चोदसे तथा ॥ भीक्षुमनोज्ञयोः ॥ दूषा नाग-
 बलायां स्त्रीतापमत्स्याटवीषुना ॥ १२ ॥ तर्षो लिप्पोदन्ययोस्ति-
 ट्कांतौ वाचिरुचौ स्त्रियां ॥ तुषो धान्यत्वगस्य द्वोस्तृषालिप्सा-
 तृषो स्त्रियां ॥ १३ ॥ तृट् लिप्साया मुदन्यायां स्मरपुत्र्यामपि स्त्रियां
 ॥ दक्षस्त्रिषुपटौ पुंसिताम्रचूडे प्रजापतौ ॥ १४ ॥ मुनिभेदे हरवृषे दु-
 मभेदे स्त्रियां भुवि ॥ दोषः स्याद्वषणे पापे दोषारात्रौ भुजे पिच ॥ १५
 ॥ ध्वंशो मत्स्यात्वगे काके तर्काटमिषु के पिच ॥ ध्वांसी कक्कोलिका-
 यां स्यान्नुत्संकात्स्न्ये तृणे पिच ॥ १६ ॥ क्लीबेऽथ पुंसि महिषे निरुष्टे
 पुनरन्यवत् ॥ पूक्षो जटीगर्दभांडू पीपभित्कुंजराशने ॥ १७ ॥ प-
 क्षो मासार्द्धके पार्श्वगृहे साध्यविरोधयोः ॥ केशादेः परतो वृंदे बले
 सखिसहाययोः ॥ १८ ॥ चुल्लीरंध्रे पतत्रे च राजकुंजरापार्श्वयोः ॥
 प्रेक्षा नृत्ये क्षणे बुद्धौ प्रैषः केशे च मर्दने ॥ १९ ॥ उन्माने प्रैषणे पौषो
 मासे तत्पूर्णिमा तिथौ ॥ स्त्रियां भस्माभृतो याञ्च्वासे वा भिषितवस्तु-
 षु ॥ २० ॥ माषो व्रीह्यंतरे मूर्खे मानत्वगदोषभेदयोः ॥ मिषं व्याजे
 स्पृष्टनेनामेषो राश्यांतरे स्तभे ॥ २१ ॥ भैषज्यभिदिमोक्षस्तुमुक्ति-
 पाटलिमोचने ॥ यक्षोगुह्यकमात्रे च गुह्यकाधीश्वरे पिच ॥ २२ ॥ र-
 क्षाजतुरक्षणयोरुक्षस्त्वप्रेम्यचिक्कणे ॥ लक्ष्मानपुंसिसंख्या-
 यां क्लीबं व्याजशरव्ययोः ॥ २३ ॥ वर्षोऽस्त्रीभारतादौ च जंबूद्वीपा-
 ब्दवृष्टिषु ॥ प्रावृत्काले स्त्रियां भूम्नि विट् स्त्रीव्यापनविष्टयोः २४
 विषंतुगरलेतोयेति विषायां च योविति ॥ वृषो धर्मबलौ वर्देष्टृग्यां पुंरा-
 शिभेदयोः ॥ २५ ॥ श्रेष्ठे स्यादुत्तरस्थश्च व्यासमूषिकशुक्ले ॥ तथा वास्तु-
 स्थानभेदेषु मानेषु प्रकीर्तितः ॥ २६ ॥ भृषा मूषिकपण्योचयतीनामासने
 वृषा ॥ व्योषं स्यान्निकटद्रव्ये करिभेदे पुमानयं ॥ २७ ॥ शुषिः शोषे बिले स्त्री-
 स्याच्छेषः संकर्षणे च धौ ॥ अनंतेनाप्रसादेन स्वनिर्माल्यार्षणे स्त्रियां ॥ २८

मेदिनीकोशः १२०

उपयुक्तेतरेनस्त्रीशोषोयस्मणिशोषणे ॥ षत्रिः ॥ अध्यक्षोः
 धिक्तेपुंसि स्यात्प्रत्यक्षोऽभिधेयवत् ॥ २९ ॥ अभीषुः प्रग्रहेरभ्यौ
 नाकर्षोद्युतद्वित्रिये ॥ पाशकेशारिफलकेकोटंडाभ्यासवस्तुनि ॥
 ॥ ३० ॥ आकर्षणेपिपुंसि स्यादामिषं पुन्यपुंसकं ॥ भोग्यवस्तु-
 निसंभोगेप्युक्तोचेपललेपिच ॥ ३१ ॥ उत्तमीषं तु शिरोवेष्टेकिरीटे
 लक्षणांतरे ॥ उत्प्रेक्षा नवधानेपिकाव्यालंकारणोतरे ॥ ३२ ॥ क-
 ल्मषं किल्बिषेकूबं पुंसि स्यान्नरकांतरे ॥ कल्माषोयातुधानेच
 कृष्णापांडवकृष्णयोः ॥ ३३ ॥ कलुषं त्वाविषेपापेकिल्बिषं पा-
 परोगयोः ॥ अपराधेपिकल्माषं काजिकेयावकेपुमान् ॥ ३४ ॥ गं-
 दुषो मुखपूर्तीभपुष्करप्रस्तुतोन्मिते ॥ गवाक्षी शक्रचारुण्यं
 गवाक्षो जालकेकपौ ॥ ३५ ॥ गोरक्षो नागरंगे स्याद्गवांचपरि-
 रक्षके ॥ जिगीषाजेतुमिच्छायां व्यवसायप्रकर्षयोः ॥ ३६ ॥ तवी-
 र्षी शक्रकन्यायां पुंसि स्वर्गमहोदधौ ॥ तावीर्यं चंद्रकन्यायां
 नास्वर्गाबुधिकांचने ॥ ३७ ॥ नहुषो नागभेदे स्यात्क्षौमवंशनृ-
 पेपिच ॥ निकषः प्राणफलके निकषायातुमातरि ॥ ३८ ॥ निमे-
 षनिमिषौ कालप्रभेदेऽक्षिनिमीलने ॥ परुषं कर्बुरे रुक्षे निष्ठु-
 रोत्तौ च वाच्यवत् ॥ ३९ ॥ प्रदोषः समये दोषे प्रत्यूषो हर्मुखे वसौ ॥
 पीयूषं सप्तदिवसावधि क्षीरं तथाऽमृते ॥ ४० ॥ पुरुषः पुरुषेसां
 रव्यज्ञे च पुन्नागपादपे ॥ पौरुषं पुरुषस्य स्याद्वावेकर्मणितेजसि
 ॥ ४१ ॥ ऊर्ध्वविस्तृतदोः पाणि नृमाने त्वभिधेयवत् ॥ महिषी कृता
 भिवेकासैरिभ्यो रोषधीभिदि ॥ ४२ ॥ मारिषः शाकभिरार्येना-
 द्योक्त्या पुंसि योषिति ॥ दक्षां वायां मृगाक्षी तु विशाला मृगनेत्र-
 योः ॥ ४३ ॥ रक्ताक्षः कासरे कूरे पारावतचकोरयोः ॥ रौहिषं क-
 तृणे कूबं पुंसि स्याद्दुरिणांतरे ॥ ४४ ॥ विप्रेल्लो विधुरे योने शुश्रू-
 षा स्यादुपासने ॥ कथनेपोतुमिच्छायां शैलूषो नटविल्वयोः ॥
 ॥ ४५ ॥ संघर्षं स्तुपुमान्घृष्टोऽस्यर्थायांच प्रभेजने ॥ समीक्षा तु

मेदिनीकोशः १२१

स्त्रियां तत्त्वे बुद्ध्यावपि निभालने ॥ ४६ ॥ षचतुः ॥ अनुक
 र्थो रथाधः स्थिरारुण्यप्यवकर्षणे ॥ अं बरीषं रणे भ्राष्ट्रे क्लीबं पुं
 सि नृपांतरे ॥ ४७ ॥ नरकस्य प्रभेदे च किशोरे भास्क्रे पि च ॥ आम्ना
 तकेऽनुतापे चानिमिषो मत्स्यदेवयोः ॥ ४८ ॥ अनुत्तर्षः सुरापा
 नपात्रे तृष्णाः भिलाषयोः ॥ अहि द्विद्वारुदेशे क्रैमयूरं नकुले पु
 मान् ॥ ४९ ॥ अलंबुषः प्रहस्ते च छर्दने राक्षसांतरे ॥ अलंबुषा तु
 मुंडीर्यां स्वर्गवारांगनांतरे ॥ ५० ॥ अशक्तिं पुरुषोलोकभेदकि
 न्नरयोः पुमान् ॥ देववृक्षः सप्तपर्णे मंदारादिषु गुगुलौ ॥ ५१ ॥
 नदिघोषेर्जुनरथे घोषे वंदिजनस्य च ॥ परिवेषस्तु पुल्लिङ्गः परिधौ
 रिवेषणे ॥ ५२ ॥ परिघोषो निनादे स्याद्वाच्ये जलदधनौ ॥ प
 लंकषा गोसुरके रास्त्रागुगुलुकिं युके ॥ ५३ ॥ मुंडीरीलास्यो
 श्वस्त्रीराक्षसे तु पलंकषः ॥ वीरवृक्षस्तु भल्लातककुभद्रमयोः
 पुमान् ॥ ५४ ॥ भूतवृक्षस्तु शारवो टट्रुमेशो नाकपादये ॥ महा
 घोषा तु कर्कटशृग्यापुंस्यतिघोषणे ॥ ५५ ॥ क्लीबं हृद्रे राजरक्षः
 सुवर्णालिपिघालयोः ॥ वातरूषस्तु वातूलोत्कटयोश्चक्रकार्मु
 के ॥ ५६ ॥ विशालाक्षो हरेतास्येनासुनेत्रैः भिधेयवत् ॥ सक
 टाक्षो वराक्षे नाकटाक्षसहिते त्रिषु ॥ ५७ ॥ द्वितीयांतवर्गः ॥
 सहिः ॥ कंसो स्त्रीतैजसद्रव्यकांस्यमाने सुरेतुना ॥ कास्तू विं
 कलवाचि स्यात्तथा शक्त्या युधे स्त्रियाम् ॥ १ ॥ शुद्धः स्यात्तत्त्व
 के स्तंबे हारभिद्रुं शिपर्णयोः ॥ गोसो वोलौषसोश्वास दसुपक्षि
 भिदोः पुमान् ॥ २ ॥ नासो भये मणेर्दोषे दासी बाणाभुजिष्ययोः
 ॥ दासो भृत्ये च शूद्रे च जातात्मनि च धीवरे ॥ ३ ॥ नासा तु नासि
 कयांच हारोर्ध्वदारुणि स्त्रियाम् ॥ प्रहृष्टश्चाजनन्योश्च कंद
 लीवीरुघोः स्त्रियां ४ ॥ वस्तु नादेव भेदाग्निभायोऽक्रवकरा
 जसु ॥ क्लीबे वृद्धौ षधेऽश्वे च रैरत्नमधुरे त्रिषु ॥ ५ ॥ भासः पुं
 सि प्रभाया स्याद्विशेषे विहगस्य च ॥ भाः प्रभावे मयूरवस्त्रीमा

मेदिनीकोशः १२२

श्वेद्रमासयोः पुमान् ॥ ६ ॥ मांसं स्यादामिषे क्लीबं कक्कोली जटयोः
 स्त्रियाम् ॥ मिसिः स्त्रीमधुरा मांसयोः शतपुष्पाजमोदयोः ॥ ७ ॥
 ॥ मृत्सा कास्यांश्रेष्ठमृदिरसौ गंधरसे जले ॥ शृंगारादौ विषे वीर्ये
 तित्तादौ द्रवरगयोः ॥ ८ ॥ देहधातुप्रभेदे च पारदस्वादयोः पुमान्
 ॥ स्त्रियां तुरसनापाठाश्लक्ष्मीकंगुभूमिषु ॥ ९ ॥ रासः कोलाह
 ले ध्वाने भाषाशृंखलकेऽपि च ॥ क्रीडाभेदे च गोपानां वत्सः पुत्रा
 दिवर्षयोः ॥ १० ॥ तर्णकेनोरसि क्लीबं व्यासो नाविस्तृते मुनौ ॥
 शंसावचसि बांछायां हंसस्यान्मानसौ कसि ॥ ११ ॥ निर्लोभनृप
 विष्वक्के परमात्मनि मत्सरे ॥ योगिभेदे मंत्रभेदेशरीरमरुदंत
 रे ॥ १२ ॥ तुरंगमभेदेऽपि हिंसाचौर्यादिघातयोः ॥ सत्रिः ॥ अलसा
 ॥ हंसपद्यानां पादरोगदुर्भेदयोः ॥ १३ ॥ क्रियामंदे त्रिष्वथार्चिर्म
 पूस्वशिरवयोर्नना ॥ अदः परस्मिन्त्रस्यादभ्यासोऽभ्यसनेति
 के ॥ १४ ॥ आगोऽपराधे पापे स्यादाभ्यासः पुंसि निर्वृतौ ॥ आख्या
 यिकापरिच्छेदे चाशीर्दे ते मरुद्भुजा ॥ १५ ॥ हितस्याशंसने स्त्री
 स्यादिष्वासः कार्मुके पुमान् ॥ त्रिषु स्यात्सेपके चैषोरुच्छासः प्रा
 णनेऽपि च ॥ १६ ॥ आख्यायिकापरिच्छेदेऽप्याश्रासेऽपि पुमानयम्
 ॥ उत्तंसः कर्णपूरेऽपि शिखिरेऽपि च न स्त्रियाम् ॥ १७ ॥ उषः प्रसू
 षसि क्लीबं पितृप्रस्वांचयोऽपि ॥ उरो वक्षसि च श्रेष्ठेऽप्येनः पा
 पापराधयोः ॥ १८ ॥ ओजो दीप्ताववष्टंभे प्रकाशबलयोरपि ॥
 ओकआश्रयमात्रे च मंदिरे च न पुंसकं ॥ १९ ॥ कीकसः कृमिजा
 तौ स्यात्पुंसिकुल्येन पुंसकं ॥ चमसो यज्ञपात्रस्य भेदे स्त्रीपि
 ष्टकेऽपि ॥ २० ॥ छंदः षष्ठे च वेदे च स्वैराचारभिलाषयोः ॥ ज्या
 यो वृद्धेऽतिप्रशस्ते न्योतिरग्नौ दिवाकरे ॥ २१ ॥ पुमान् पुंसकं
 दृष्टौ स्यान्नक्षत्रप्रकाशयोः ॥ तरो बले च रोगे च तपो लोकांतरे
 ऽपि च ॥ २२ ॥ चांद्रयणादौ धर्मे च पुमान् शिशिरमाघयोः ॥ तमो
 ध्वाते गुणेशो के क्लीबं बालाविधुंतदे ॥ २३ ॥ तामसी निशि दु

मेदिनीकोशः १२३

गीयांतामसोभुजगेखले॥तेजो दीप्तौप्रभावेचस्यात्पराक्रमरेत
 सोः॥२४॥धनुः पियालेनानस्त्रीरशिशेदेशरासनै॥धनुर्धरेत्रिषु
 नभः क्लीबज्योत्तिपुमान्बने॥२५॥घाणश्रावणवर्षासुबिसतंतौ
 तद्रुहे॥पनसः कंदकिफलेकंदकेवानरांतरे॥२६॥स्त्रियांरोग
 प्रमेदेस्यात्पयः स्यात्सीरनीरयोः॥पायस स्तुक्लीबपुंसोः श्रीव
 सपरमान्नयोः॥२७॥पुक्कसीकलिकानील्पोः पुक्कसः श्वपचे
 ऽधमे॥वीभत्सो नार्जुनेक्रूरघृणात्प्रविकृतौत्रिषु॥२८॥भूयां
 स्त्रिषुबहुतरेपुनरर्थेत्वदोऽव्ययं॥मन श्रितेमनीषायांमह
 उत्सवतेजसोः॥२९॥मानसं सरसिस्वांतरभसोदृषवेगयोः॥
 रह स्तत्वेरतेगुह्येरजः क्लीबंगुणांतरे॥३०॥आतर्वचपरागेच
 रेणुमात्रेचदृश्यते॥राक्षसोयातुधानेस्याच्चंडायांराक्षसीसृता
 ॥३१॥रेपाः स्यादधमेक्रूरेकपणेष्यभिधेयवत्॥रेतः शुक्रेशर
 देचरोदश्वरोदसीतिच॥३२॥दिविभूमौपृथक्स्यात्सहोत्तया
 प्येतयोस्तथा॥लालसौत्सुक्यतृष्णातिरेकयाज्वासुचदयोः॥
 ॥३३॥वयः पक्षिणिबाल्यादौयौवनेचनपुंसकं॥वचो नपुंसकं
 रूपेविष्टायामपितेजसि॥३४॥पुंसिचंद्रस्यतनयेबर्हिः पुंसिहुता
 शने॥नस्त्रीकृशवपुः क्लीबंतनौशस्ताकृतावपि॥३५॥वतंस
 स्तुपुमान्कर्णपूरशेखरयोरपि॥बाहूसोजलनिर्याणेशयालौसुनि
 षण्णके॥३६॥वायसोगुरुवृद्धेचश्रीवासध्वांसयोः पुमान्॥का
 कोदुंबरिकायांचकाकमाज्यांचवायसी॥३७॥विह्वानात्प्रविदि
 प्राद्वेपंडितेचाभिधेयवत्॥विलासोहावभेदेस्याल्लीलायामपिपुं
 स्ययं॥३८॥वितंसो बंधनोपायेमृगाणांपक्षिणामपि॥तेषाम
 पिचविश्वसदेतोः प्रावरणेपिच॥३९॥वेधाः पुंसिहृषीकेशेषुधे
 चपरमेष्ठिनि॥शिरः प्रधानेसेनाग्रेशिरवरेमस्तकेपिच॥४०॥श्री
 वासोवृकधूपेपिपंकजेमधुसूदने॥श्रेयो मुक्तौशुभेधर्मेतिश
 शस्तेचवाच्यवत्॥४१॥श्रेयसीकरिपिप्यल्यामभयापाठयोःपि

मेदिनीकोशः १२४

सहो बलेज्योतिषिचपुंसिहेमंतमार्गयोः॥४२॥सरसी विष्वका
 सारेसरो नीरतडागयोः॥स्यात्समास सुपुल्लिङ्गः संक्षेपेचसम
 र्थने॥४३॥सारसः पक्षिभेदेहोः क्लीबंतुसरसीरुहे॥साहसं तुब
 लात्कारकृतकार्येदमेपिच॥४४॥सुरस स्तम्बिषुस्वादौपणाशि
 तुनपुंसकं॥स्त्रीरस्त्राना गमात्रोश्चश्रोतौ बुवेगद्विद्वे॥४५॥ह
 विहोतव्यमात्रेचसर्पिष्यपिनपुंसकं॥सचतुः॥अधिवासोनि
 वासेस्यात्संस्कारेधूपनादिभिः॥४६॥अबध्वंसः परित्यागेनिंदने
 प्यवचूर्णने॥अवतंसोनस्त्रियांस्यात्कर्णपूरेचशेखरे॥४७॥अ
 गौकाः पुंसिशरभेपक्षिपंचास्ययोरपि॥उद्वैरुत्पभेवाच्यलिङ्ग
 पुंसिहुताशने॥४८॥कलहंसस्तुकादंबेराजहंसंनृणेतमे॥कनी
 यानतिपूनिस्थादत्यत्यानुजयोस्त्रिषु॥४९॥कुंभीनसः क्रूरस
 र्वस्त्रियांलवणमातरि॥भवेद्वनरसःसांद्रेनिर्वासेमोरदंबुनि॥
 ॥५०॥कर्पूरेपीलुपर्ण्याचसम्यक्सिद्धरसेपिच॥चंद्रहासोरश
 ग्रीवकरवालेःसिमात्रके॥५१॥जटायुःपुंसिसंपातेःकनीयसि
 चगुगुलौ॥अथतामरसंपद्येताम्रकांचनयोरपि॥५२॥त्रिस्तो
 ताजन्हुकन्यायास्त्रोतस्वत्यंतरेस्त्रियां॥दिवोकाश्चदिवोकाश्च
 पुंसिदेवचचातके॥५३॥दीर्घायुःशाल्मलीवृक्षवायसेजीवकदु
 मे॥मार्कण्डेयेचपुंसिस्थाच्चिरजीविनिवाच्यवत्॥५४॥नगौकाः
 पुंसिशरभेपक्षिपंचास्ययोरपि॥निःश्रेयसंतुकल्याणमोक्षयोः
 शंकरेपुमान्॥५५॥नीलांजसाक्षरोभेदेसरिद्धेदेचविद्युति॥प्र
 चेताःपाशिनिमुनौनाप्रकृष्टद्वित्रिषु॥५६॥पुनर्वसुर्नोमुनिभि
 द्यजेद्वित्तुभांतरे॥पौर्णमासःपुमान्यज्ञेभेदेस्त्रीपूर्णिमातिथौ
 ॥५७॥महारसःस्यात्बर्जुरेकोशकारकशेरुणोः॥मलीमसस्तु
 मलिनेपुष्पकाशीसलोद्भयोः॥५८॥भवेन्मधुरसाद्राक्षामूर्धिका
 दुग्धिकासुच॥यमस्वसातुदुर्गायांयमुनाथामपित्रियां॥५९॥
 यवीयाननुजेपिस्थादतिपूनिचवाच्यवत्॥रासेरसस्तुगोष्ठ्या

मेदिनीकोशः १२५

स्याद्रासशृंगारयोरपि॥६०॥रससिद्धिरसावासषष्ठीजग रकेपि
 च॥राजहंसस्तुकादंबेकलहंसेनृपोत्तमे॥६१॥वरीयान्योग
 भिच्छेषवरिष्ठेयतिथूनिच॥विहायाःशकुनेपुंसिगगनेपुनपुं
 सकं॥६२॥विभावसुःपुमान्स्त्र्यैहारभेदेचपावके॥श्वःश्रेय
 संचकल्याणेपरमात्मनिशर्मणि॥६३॥अथसर्जरसो वाद्यभां
 डभेदेचधूणके॥सप्तार्चिःपावकेपुंसिभूरचक्षुषिचत्रिषु॥६४
 साधीयानतिबाहेस्यादतिसाधौचवाच्यवत्॥सिद्धरसोस्सेपुं
 सिधातुप्रभृतिषुत्रिषु॥६५॥सुमनाःपुष्पमालत्योःस्त्रियोनाधी
 रदेवयोः॥सुमेधास्त्रियोन्यातिष्ठात्योत्रिषुसुबुद्धिनि॥६६॥सपं
 च॥दिष्पचक्षुःसुगंधस्वभेदेनांधेसुलोचने॥स्यान्नभश्चमसश्च
 त्रेचित्रापूपेद्रजालयोः॥६७॥दिंगुनिर्यासइत्येषनिंबेहिंगुरसेपिच
 ॥सषट्॥हिरण्यरेताःपुंसिस्याद्दिवाकरहविर्भुजोः॥६८॥इति
 सांतवर्गः॥हैकम्॥हःशिवेसलिलेशून्येधारणेमंगलेपिच॥
 गगनेनकुलीशेचरक्तेनाकेचवर्ण्यते॥१॥हृद्भिः॥अहिर्वृत्रासुरेस
 र्पेपुंसीहोद्यमवाञ्छयोः॥कुहूःस्त्रीकोकिलालापेनष्टेन्दुकलदर्शयोः
 ॥२॥ग्रहोऽनुग्रहनिर्बंधग्रहणेषुणेशमे॥सूर्योदौप्रतनादौचसैदिकेयोपरा
 गयोः॥३॥ग्राहोऽग्रहोऽबहारेचगुहःषाण्मातुरेगुहा॥सिंहपुच्छ्यां
 चगर्तेचपर्वतादेश्वगब्धरे॥४॥गृहंगृहाश्चपुंभून्निकलत्रेपिचस
 द्यनि॥नाहस्तुबधनेकूटेप्रोहो गजोऽग्निपर्वणोः॥५॥वाच्यवनि
 पुणेतर्केबर्द्धं पिच्छेदलेस्त्रियां॥बहूस्यात्र्यादिसंख्यासुविपु
 लेष्यभिधेयवत्॥६॥महीनद्यंतरेभूमौमहउत्सवतेजसोः॥अ
 थमोहोन्यलिंगस्माद्विद्यायांचमूर्च्छने॥७॥लोहोऽस्त्रीशस्त्र
 केलौहजेनागकेसर्वतैजसे॥बहूस्यादृषभस्कंधेबाहेगंधबहेपिच
 ८॥बाहोभुजेपुमान्मानभेदाश्चवृषवायुषु॥व्रीहिःसामान्यधा
 न्येस्मादाशुधान्येतुपुंस्पर्णं॥९॥ज्यूहस्याहलविन्यासेनिर्मा
 णेवृंदतर्कयोः॥महोबलेनस्त्रियांस्यात्स्त्रियांतुनखभेषजे १०

मेदिनीकोशः १२६

दंडोत्पलामुद्गपणीकुमारीपृथिवीषुच॥सिंहःकंठीरवेराशौसत्त
 मेचोत्तरस्थितः॥११॥सिंहीतुकंतकार्यस्याह्वार्ताकौवासकेपि
 च॥स्नेहःस्यात्पुंसितैलादिरसद्रव्येचसौहृदे॥१२॥हृत्रिः॥अ
 त्पूहोनीलिकायांस्त्रीकालकंठरवगेपुमान्॥आग्रहोनुग्रहा
 सत्तयोरक्रमेग्रहणेपिच॥१३॥आरोहस्तुवरोहेचवरोहा
 कटावपि॥आरोहणेगजारोहेदीर्घत्वेचसमुच्छ्रये॥१४॥उत्सा
 हस्तूद्यमेस्तूत्रेकटाहःकूर्मकर्परे॥हीपस्यचप्रभेदेस्यात्तैलादे
 पाकभाजने॥१५॥जायमानविषाणाग्रमहिषीशावकेपिच॥क
 लुहंयुद्धकालेनारवङ्गकोशेचमंडने॥१६॥दात्यूहेस्तुपुमान्
 कालकठचातकपक्षिणोः॥निग्रहो भर्त्तनेपिस्यान्मर्यादायां
 चबंधने॥१७॥निर्व्यूहःशिवरेद्वारेनिर्यासेनागदंतिके॥निरू
 होवस्तिभेदेस्यादूहशून्येचनिश्चिते॥१८॥प्रग्राहस्तुतुलास्त
 त्रैलूषादिप्रग्रहेपिच॥पटहो नासमारंभेआनकेषुनपुंसके
 ॥१९॥प्रवहस्तुबहिर्यात्रामातरिष्वप्रभेदयोः॥प्रग्रहस्तु
 तुलास्तूत्रेबंधानियमनेभुजे॥२०॥हयादिरश्मोरश्मौचसुवर्णा
 लुमहीरुहे॥प्रवाहस्तुप्रवृत्तौस्यादपिस्त्रोतसिवारिणः॥२१॥व
 राहःसूकरेविष्णोमानभेदेऽद्रिमुस्तयोः॥वाराहीमातृभेदेस्याद्वि
 ष्वक्सेनप्रियोषधौ॥२२॥राजाहंजोंगकेकूबराजयोग्येऽभिधे
 यवत्॥विग्रहःकायविस्तारेविभागेतारणेस्त्रियां॥२३॥विदे
 हःकायशून्येस्याज्जनकान्वयभूमियोर्वेदेहीरोचनासीतावणि
 क्स्त्रीपिप्लीसुच॥२४॥संग्रहोसुहृदुद्रंगेग्रहसंक्षेपयोरपि॥
 सुवहाशल्लक्येलापणीगोधापदीषुवीणायाम्॥२५॥रास्त
 शेफालिकयोःस्त्रीमुखवाह्येन्यलिंगस्यात्॥हचतुः॥अव
 ग्रहोवृष्टिरोधेप्रतिबंधेगजालिके॥२६॥अभिग्रहोऽभिग्रहणे
 ऽभियोगेपिचगौरवे॥अवरोहोवतरणेप्यारोहेचलतोद्गमे॥
 २७॥अभ्यारोहाःश्वगंधायांस्त्रियां त्रिष्वश्ववाहके॥उषनाहो

मेदिनी कोशः १२७

ब्रणालेपपिंडेवीणानि बंधने ॥ २८ ॥ उपग्रहः पुमान् वंद्यामुप
 योगेनुकूलने ॥ स्याद्गंधवाहनासायां पुल्लिंगो मातरि श्वनि ॥
 ॥ २९ ॥ तद्गुरुदं तुलोमि स्यात्स तत्रेचनपुंसकं ॥ तमोपहः सह
 स्त्रांशुमृगांकाजिनवन्दिषु ॥ ३० ॥ प्रतिग्रहः स्वीकरणे सैन्यपृ
 षेपतद्रुहे ॥ द्विजेभ्यो विधिवद्देयेतद्गुरुचग्रहांतरं ॥ ३१ ॥ परिग्रहः
 परिजनेपत्न्यास्वीकारमूलयोः ॥ शापेपरिबर्हो राजयोग्य
 द्रव्यपरिष्ठे ॥ ३२ ॥ परीवाहो जलोच्छ्वासेमहीभृद्योग्यवस्तु
 नि ॥ पितामहो विरिंचौ स्यात्तातस्य जनकेपि च ॥ ३३ ॥ महासह
 माषपर्ण्यामम्बानेऽपि च योषिति ॥ द्दपंच ॥ प्रपितामहद्वये च
 वेधौ पितृपितामहे ॥ ३४ ॥ दूतिहंतवर्गः ॥ अथाऽव्ययानि व
 द्यंते व्यक्तं पूर्वोदितैः क्रमैः ॥ अकाराद्यंतताचास्मिंस्तस्मादप्य
 तिरिच्यते ॥ १ ॥ अशब्दः स्यादभावेपि स्वत्यार्थप्रतिषेधयोः ॥ अ
 नुकंपायांचतथावासुदेवेत्वनव्ययः ॥ २ ॥ आः प्रगृह्यं स्मृतौ वा
 क्येऽनुकंपायांसमुच्चये ॥ इभेदेचरुषोक्तौ चापाकरणा नुकंपयोः
 ॥ ३ ॥ द्विषादेनुकंपायां लक्ष्म्यापुनरनव्ययं ॥ असंबोधनरोषान्त्यो
 रनुकंपानियोगयोः ॥ ४ ॥ पदपूरणे च पादपूरणेऽपि च दृश्यते ॥ ऊ
 वाक्यारंभरक्षाऽनुकंपास्वपि च दृश्यते ॥ ५ ॥ ऋशब्दोर्द्धणे वा
 क्ये देवांबायां त्वनव्ययं ॥ ऋवाक्यारंभरक्षायामक्षः स्मृत्यो
 रनव्ययं ॥ ६ ॥ देवांबायां दनौ चापि भैरवे दनुजे गतौ ॥ लृकारो दे
 वमातायां भुविकुध्रे च कीर्तितः ॥ ७ ॥ लृकारो देवनायां स्थानार्था
 त्मन्यपि मातरि ॥ एस्मृतावप्यसूयानुकंपामंत्रिणदूतिषु ॥ ८ ॥
 ऐशब्दो दृश्यते दूतौ स्मृत्या मंत्रणयोरपि ॥ ओसंबोधेन आब्धा
 ने स्मरणे चानुकंपने ॥ ९ ॥ ओशब्दः कथितो दूतौ तथा संबोधने
 पि च ॥ स्त्रीतुविश्वंभरायां स्यात्पुमांस्तुनि स्वने स्मृतः ॥ १० ॥ कैवं
 ॥ कुपापे चेषदर्थे च कुस्तायां च निवारणे ॥ कटिः ॥ भिग्भर्त्स
 ने च निंदायां ॥ कत्रिः ॥ मनागप्यलमंदयोः ॥ ११ ॥ हिरुकृश

मेदिनीकोशः १२८

ब्रह्मिणार्थे च मध्यार्थे विचक्ष्यते ॥ गहिः ॥ अङ्गुसं बोधने हर्षसं
 गमास्तूययोरपि ॥ १२ ॥ डः हिः ॥ आङ्गुसीमायामभिव्याप्तौ क्रिया
 योगेष्वर्थयोः ॥ चैकं ॥ चान्ताचये समाहारे प्यन्वोन्यार्थसमुच्च
 ये ॥ १३ ॥ पक्षांतरे तथा पादपूरणे व्यवधारणे ॥ चहिः ॥ किंचारं
 भेदसाकल्ये प्राक्पूर्वस्मिन्नवांतरे ॥ १४ ॥ अग्रे प्रभाते तीते च देश
 दिक्कालयोरपि ॥ चत्रिः ॥ तिर्यक् कृतिरोर्थे वक्त्रे च विहंगादौ त्व
 गव्ययं ॥ १५ ॥ ननु च प्रश्नदुष्टोक्तयोः सम्यक् दृढप्रशंसयोः ॥ ज
 हिः ॥ न जभावे निषेधे च स्वरूपार्थे व्यतिक्रमे ॥ १६ ॥ ईषदर्थे च सा
 दृश्ये तद्विरुद्धतदन्ययोः ॥ ठहिः ॥ सुष्ठु प्रशंसनेऽपि स्यादत्यर्थं
 च निगद्यते ॥ १७ ॥ ठत्रिः ॥ अपसु निरवद्यं च शोभनार्थं च दृश्यते
 ॥ णचतुः ॥ अंतरेण पदं विद्याद्विना मध्यार्थयोरपि ॥ १८ ॥ तैकं
 तु पादपूरणे भेदे समुच्चये व्यवधारणे ॥ पक्षांतरे न योगे च प्रशंसायां
 विनिर्गते ॥ १९ ॥ तहिः ॥ अतिशब्दः प्रशंसायां प्रकर्षलंघनेऽपि
 च ॥ नितांतासंप्रतिक्षेपवाचकोऽप्येष दर्शितः ॥ २० ॥ अस्तु स्या
 दभ्यनुज्ञानेऽप्यसूयापीडयोरपि ॥ प्रतिक्षेपे प्रशंसायां प्रकर्षल
 क्षणेऽपि च ॥ २१ ॥ असंप्रत्यर्थं उद्दिष्टमिति हेतौ प्रकाशने ॥ निदर्श
 ने प्रकारे स्यात्परस्परलुक्प्रयोः ॥ २२ ॥ समाप्तौ च प्रकरणेऽप्युता
 त्यर्थविकल्पयोः ॥ समुच्चये वितर्के च प्रश्ने च पदपूरणे ॥ २३ ॥
 उत्क्यात्प्रश्ने वितर्के च चेत्कुत्सितप्रशंसयोः ॥ पक्षांतरेऽप्यसाक
 ल्ये जातु शब्दे विगर्हणे ॥ २४ ॥ कदाचिदर्थेऽपि तथाऽन्ये विक
 ल्पनिषेधयोः ॥ प्रतिप्रतिनिधावित्यभूताख्यानाभिमुख्ययोः
 ॥ २५ ॥ मात्रार्थभागवीप्सासु लक्षणप्रतिदानयोः ॥ अतामंत्रण
 संतोषखेदानुक्रोशविस्मये ॥ २६ ॥ स्वस्ति स्यान्मंगले पुण्येऽप्य
 शंसायामपि क्वचित् ॥ स्वित्प्रश्ने च वितर्के च तथा च पदपूरणे ॥ २७ ॥
 हंतवाक्यारंभखेदविषादहर्षसंभ्रमे ॥ तत्रिः ॥ आरादूरे समी
 पे च कचित्कामप्रवेदने ॥ २८ ॥ प्रश्ने हर्षे मंगले च किमुत्प्रश्ने वि

मेदिनीकोशः १२९

तर्कयोः॥विकल्पेतिशयेपि स्यात्तावन्मानेवधारणे॥२९॥ संभ्र
 मेचपरिलेदेतथाकात्कर्त्याधिकारयोः॥पश्यतस्यात्मशंसायांवि
 स्मयेचनिगद्यते॥३०॥पश्चात्प्रतीच्यापरमेष्ठ्यधिकारेपिदृश्य
 ते॥ग्रहत्प्रश्नेवितर्केचयावत्कात्कर्त्येवधारणे॥३१॥प्रशंसा
 यांपरिलेदेमानाधिकारसंभ्रमे॥पक्षांतरेचशब्दतस्यादात्मप्रश्नेच
 मंगले॥३२॥पुराकल्पेसदार्थेचपुनरर्थेचदृश्यते॥सकृतसंहकगारेस्या
 तस्मात्तात्प्रत्यक्षतुल्ययोः॥३३॥तच्चतुः॥अहोवतानुकंपायां
 खेदेसंबोधनेपिच॥पुरस्तात्प्रथमेशाच्यामग्रतोर्यपुरार्थयोः
 ॥३४॥शब्दः॥अश्याथोसंशयेस्यातामधिकारेचमंगले॥वि
 कल्पानंतरप्रश्नकात्कर्त्यारंभसमुच्चये॥३५॥तथाभ्युपगमेपृष्ठ
 प्रतिवाक्येसमुच्चये॥सदृशेनिश्चयेपि स्याद्यथातुल्यार्थमान
 योः॥३६॥प्रशंसायांरूपावधेनिष्कारणे॥शब्दः॥न्यस्यापुनः
 वितथेचापराधेचसर्वथाहेतुबाहुयोः॥३७॥द्विः॥उत्प्रका
 शेविभागेचप्राबल्याःस्यास्थयशक्तिषु॥प्राधान्येचंधनेभोवेमो
 क्षेलाभोर्तु कर्मणोः॥३८॥यत्गर्हाहंत्वबधृत्योर्यदिगर्हावि
 कल्पयोः॥धृतिः॥अधिस्थादधिकारेचार्पाश्वरेचनिगद्यते
 ॥३९॥नैकम्॥नस्यान्निषेधोपमयोर्निनिवेशशृण्वर्थयोः
 नित्यार्थेसशयक्षेपकोशलोपरमेसुच॥४०॥सामीप्याश्रयदा
 नेषुमोक्षांतर्भावबंधने॥राशययोभावविन्यासेनुवितर्कापमा
 नयोः॥४१॥विकल्पानुनयातीतेप्रश्नहेत्यपदेशयोः॥नद्विः॥
 अनुहीनेसदार्थेचपश्चात्सादृश्ययोरपि॥४२॥लक्षणेस्थभूता
 रव्यानभागवीप्सास्वनुक्रमे॥आयामेचममीपेचकित्त्वुश्च
 वितर्कयोः॥४३॥चनविस्मयेसाकलेननुशब्दोविनिग्रह॥अ
 नुप्रश्नेपरकृतावधिकारेचसंभ्रमे॥४४॥आमंत्रणेप्यनुनयेप्र
 श्चानुज्ञावधारणे॥नानाशब्दोविनार्थेपितथानेकोभयार्थयोः॥
 ॥४५॥स्थानेतुकरणार्थेस्याद्युक्तसादृश्ययोरपि॥यद्विः॥अप

मेदिनीकोशः १३०

स्यादपरुष्टार्थवर्जनार्थवियोगयोः ॥ ४६ ॥ विपर्यये च विकृतौ चो
 र्थे निर्देशहर्षयोः ॥ अपि संभावनाप्रश्नशंकागर्हासमुच्चये ॥ ४७
 तथा युक्तपदार्थेपिकामकारक्रियासुच ॥ उपस्यादधिकार्थे च
 हीनार्थो सन्नयोरपि ॥ ४८ ॥ भट्टिः ॥ अभीष्टं भूतकथने चाभि
 मुख्याभिलाषयोः ॥ मैकं ॥ साधारणे विकल्पे च स्मातीते पादपूर
 णे ॥ ४९ ॥ स्यान्मंगले परकृता ॥ भट्टिः ॥ वसन्तिकसहार्थयोः ॥
 आम् ज्ञाननिश्चये स्मृत्यो रुमूरोषेः गीकृतावपि ५० ॥ प्रश्नेपि स्या
 दुमूरोषाक्तौ पृच्छाया मोमुपक्रमे ॥ प्रणवे चाप्युपगमे चापाकृतौ
 चमंगले ॥ ५१ ॥ कम्पादपूरणे तोये मस्तके च सुरवेऽपि च ॥ किम्
 कुत्सायां वितर्के च निषेधप्रश्नयोरपि ॥ ५२ ॥ किम् संभावनायां
 स्यात् विमर्शे चापि दृश्यते ॥ नामकोपेभ्युपगमे विस्मये स्मरणे
 पि च ॥ ५३ ॥ संभाव्यकुत्साप्राकाशपविकल्पे च दृश्यते ॥ शम्
 कल्याणे मुखे स म् तु शोभनार्थसमर्थयोः ॥ ५४ ॥ संगार्थे च प्र
 हृष्टार्थे सामि निर्दार्थयोर्मतं ॥ इम् रुषोक्तावनुनये इम् स्मृता
 वप्यपाकृतौ ॥ ५५ ॥ अर्थप्रश्नेऽभ्यनुज्ञायां इम् स्यात्प्रश्नवि
 तर्कयोः ॥ भट्टिः ॥ अलम्भूषणपर्याप्तिवारणेषु निरर्थके ॥ ५६
 शक्तावेवम् प्रकारे स्यादंगीकारे बधारणे ॥ अर्थप्रश्ने परकृतावु
 पमापृच्छयोरपि ॥ ५७ ॥ कथम् हर्षे च गर्हायां प्रकारार्थे च संभ्र
 मे ॥ प्रश्ने संभावनायां च कामम् चानुमतौ स्मृतं ॥ ५८ ॥ प्रकाशे
 चाप्यसूयायां तथा नुगमने पि च ॥ जोषम् मुखे प्रशंसायां तूष्णी
 लंघनयोरपि ॥ ५९ ॥ नूनम् तु निश्चिते तर्के स्मरणे वाक्यपूरणे ॥
 परम्नियोगेक्षेपे च प्राध्वम् नर्मानुकूलयोः ॥ ६० ॥ सत्यम् प्र
 श्नेऽभ्युपगमे ॥ मचतुः ॥ ॥ वश्यम् नित्यप्रयत्नयोः ॥ अभी
 ष्टम् मुदुरां तेशीघ्रप्रकर्षयोरपि ॥ ६१ ॥ दुदानीम् वाक्यभू
 षायां संप्रत्यये च दृश्यते ॥ तद्दिनम् दिनमध्ये स्यात्तथैव प्रतिवा
 सरे ॥ ६२ ॥ साम्प्रतं चाधुनार्थे स्यादुचितार्थे च दृश्यते ॥ यद्विः ॥ अ

मेदिनीकोशः १३१

यिप्रश्नानुनय योस्तथासंबोधनेपिच॥६३॥अ ये क्रोधविषा
 देचसंभ्रमेस्मरणेपिच॥दिष्ट्याहर्षेमंगलेचपश्यशब्दस्तुविस्म
 ये॥६४॥प्रशंसायामपितथा॥यन्त्रिः॥समयांतिकमध्ययोः॥
 रेकम्॥प्रप्रकर्षेगताद्यर्थे॥रद्विः॥प्य रेप्राकृत्यसूत्रयोः॥६५
 उर्युरीचाप्युभौशब्देविस्तारं गीकृतावपि॥दुर्निबधेचदुष्टेचनि
 र्निर्णयनिषेधयोः॥६६॥परिस्थात्सर्वतोभावेवर्जनेव्याधिशेष
 योः॥द्वयंभूतारव्यानभागवीष्मालिंगनलक्षणे॥६७॥दोषारव्या
 नेनिरसनेपूजाव्याप्त्योश्चभूषणे॥पराविमोक्षप्राधान्यप्रातिलोभ्ये
 षुधर्षणे॥६८॥आभिमुख्येभृशार्थेचविक्रमेचगतौषधे॥पुरापुरा
 णेनिकटेप्रबंधातीतभाविषु॥६९॥स्वःप्रेत्यव्योम्निनाकेचा॥र
 त्रिः॥प्यंतःस्वीकारमध्ययोः॥अंतरापिविनार्थेस्यान्मध्यार्थे
 निकटार्थयोः॥७०॥उर्युर्युर्यूररीचविस्तारं गीकृतौत्रयं॥न
 किर्निबधेचपमयोःप्रादुःप्राकाशप्रद्व्यते॥७१॥संभाव्येचप्रवृत्तौ
 चपुनरप्रथमेमतम्॥अधिकारेचभेदेचतथापक्षांतरेपिच॥७२॥
 लद्विः॥किलशब्दस्तुवार्तायांसंभाव्यानुशयार्थयोः॥रचलु
 स्याद्वाक्यभूषायांजिज्ञासायांचसांत्वने॥७३॥वीष्मामाननिषे
 धेषुपूरणेपदवाक्ययोः॥वैकम्॥वास्याद्विकल्पोपमयोर्वित
 र्केपादपूरणे॥७४॥समुच्चयेचविश्रंभेनानार्थातीतयोरपि॥वि
 निग्रहेनियोगेचतथैवपदपूरणे॥७५॥निश्रयेसहनेहेतावव्याप्ति
 विनियोगयोः॥दुषदर्थपरिभवेभ्युद्धावलंबनेपिच॥७६॥विज्ञाने
 वद्विः॥थैवचोपम्येनियोगेवाक्यपूरणे॥अवधारणेचचारनि
 योगेचविनिग्रहे॥७७॥षद्विः॥उषारत्रौतदंतेचदोषारत्रौच
 तन्मुखे॥मंद्गुशीप्रेभृशार्थेच॥षत्रिः॥निकषांतिकमध्ययोः॥
 ७८॥सैकम्॥सपूजायांभृशार्थानुमतिरुद्धसमृद्धिषु॥सद्विः
 आस्मरणेपाकरणेकोपसंतापयोरपि॥७९॥ईदुःखभावनेक्रो
 धेनिर्निबधेचनिश्रये॥साकल्यातीतयोर्भोस्तुसंबोधनविषादयोः

मेदिनीकोशः १३२

॥८०॥ सत्रिः॥ अंजसाशब्द आख्यातस्तत्त्वपूर्णार्थयोरपि॥
 तिरोः तद्धोतिर्यगर्थे नीचैः स्वैरात्ययोर्मतं॥८१॥ पुरोः प्रेप्रथ
 मेभूयोऽधिकारेच पुनः पुनः॥ मिथ्याऽन्योन्ये र्हो धै च शनैः स्वैरश
 नैश्चरे॥८२॥ सचतुः॥ अभितः शीघ्रमाकल्पसमुरबोभयतोऽ
 तिके॥ अग्रतः प्रथमे जाये पुरतः प्रथमाग्रयोः॥८३॥ पूर्वैद्युः प्रा
 तः काले स्यात्तथैवगतवासरे॥ द्वैकम्॥ द्रव्यात्संबोधने पादपू
 रणे च विनिग्रहे ८४ नियोगे च क्षिपायां स्यात्कुत्सायामपि दृश्यते
 हाविषादे च शोके च कुत्सादुःस्वार्थयोरपि॥८५॥ हि पादपूरणे द्वे
 तौ विशेषे त्ववधारणे॥ प्रश्नहेत्वपदेशे च संभ्रमास्त्ययोरपि॥८६
 ही दुःखहेतावाख्याताविषादे विस्मयेऽपि च॥ द्वे संबोधन आह्वाने
 व्यसूयादौ च दृश्यते॥८७॥ द्वै संबोधन आह्वाने द्वौ द्वौ शब्दौ तथै
 तयोः॥ दृष्टिः॥ अहप्रशंसाक्षिपयोर्नियोगे च विनिग्रहे॥८८॥ अहो
 धिगर्थे शोके च करणार्थविषादयोः॥ संबोधने प्रशंसायां विस्मये प
 दपूरणे॥८९॥ असूयायां वितर्के स्यादाहसे पनियोगयोः॥ आहो प्र
 श्ने विचारे च सहसा कल्पदृश्यते॥९०॥ विद्यमाने च सादृश्ये योग्ये च समृ
 द्धिषु॥ संबोधने च तद्वाहीही शब्दो विस्मयहास्ययोः॥ ९१ द्वै संबोधने दू
 तौ द्वौ द्वौ शब्दौ तथैतयोः॥ दृष्टिः॥ अहहेत्यद्भुते रेवेदपरिकेशप्रकर्षयोः
 ९२॥ संबोधनेऽपि चोताहो परिप्रश्नविचारयोः॥ दृतिव्ययाने कार्यार्थाः
 ॥ उत्पत्तिनी शब्दार्णवसंसारवर्तनाममालाख्याना॥ भागुरि वररुचिशाश्व
 तवोपालि नरंति देवद्वरकोषान् १ अमरमुभांकहलापुधगोवर्धनरभस
 पालकृतकोषान्॥ रुद्रा मरुत्ताजयगंगाधरधरिणिकोषाश्च २ हागवत्य
 मिधानेनिकां दुशेषं चरत्तमालां च॥ अपि बहुदापं विष्णुप्रकाशकोषे च
 सुविचार्य ३ याभटमाधववाचस्पतिधर्मन्याडितारपालाख्याना॥ अपि
 विश्वरूपविक्रमादित्यनामलिंगानि सुविचार्य ४॥ कात्यायनवामनचं
 द्रगोमिरचितानिलिंगशास्त्राणि पाणिनिपदानुशासनपुराणकाव्या
 दिकंच सुनिरूप्य ५ पट्टशतगाथाकोशप्रणयनविरज्यातकोशलेनायं मे
 दिनीकरणकोशः प्राणकरमुनुनारचितः ६ इति मेदिनीकृताने कार्यकोशः स०

एकाक्षरीकोशः १

श्रीगणेशायनमः॥अथएकाक्षरकोशप्रारभ्यते॥अकारोवासु
 देवःस्यादाकारस्तुपितामहः॥पूजायामपिमांगल्येआकास्परि
 कीर्तितः॥१॥इकारउच्यतेकामोलक्ष्मीरीकारउच्यते॥उकारशं
 करःप्रोक्तउकारश्चापिलक्षणे॥२॥रक्षणेचापिउकारउत्तरोत्र
 ह्यणिस्मृतः॥ऋकारोदेवमातास्यात्ऋकारोदनुजप्रसूः॥३॥
 लृकारोदेवजातीनामातासङ्घिःप्रकीर्तिता॥लृकारःस्मर्यतेपूर्वजं
 ननीशब्दकोविदैः॥४॥एकारउच्यतेविष्णुरैकारःस्यान्महेश्व
 रः॥ओकारस्तुभवेद्ब्रह्माओङ्कारोऽनंतउच्यते॥५॥अंस्याच्चप
 रमंब्रह्मअस्याच्चैवमहेश्वरः॥कःप्रजापतिरुद्दिष्टोर्कवाय्वन
 लेपुच॥६॥कश्चात्मनिमयुरेचकःप्रकाशउदाहृतः॥कंशिरेज
 लमारव्यातंकसुखचप्रकीर्तित॥७॥पृथिव्यांकुं समारव्यातः
 कुःशब्देपिप्रकीर्तितः॥खमिंद्रियेखमाकाशेखःस्वर्गेपिप्रकीर्ति
 तः॥८॥सामान्येचतथाभूत्येखशब्दःपरिकीर्तितः॥गोगणेशः
 समुद्दिष्टोऽंधर्वागःप्रकीर्तितः॥९॥गंगीतंगाचगाथास्यात्गौ
 चधेनुःसरस्वती॥घाघंटायसमारव्याताघोघनश्चप्रकीर्तितः॥
 ॥१०॥घंटीशेहननेघर्मेघुर्घोणाघूर्ध्वनावपि॥॥ङकारोभैरवः
 रव्यातोङकारोविषयस्पृहा॥११॥चश्चंद्रमाःसमारव्यातोभास्व
 रेतस्करेमतः॥निर्मलंछंसमारव्यातंतरलेछःप्रकीर्तितः॥१२॥छे
 द्केछःसमारव्यातोविह्वङ्गःशब्दकोविदैः॥जकारोगायनेप्रोक्तो
 जयनेजःप्रकीर्तितः॥१३॥जेताजश्चप्रकथितःशूरिभिःशब्द
 शासने॥१४॥झकारकथितो नष्टेझश्चोच्यतेबुधैः॥१५॥झकारश्च
 तथावायौनेपथ्येसमुदाहृतः॥ञकारोगायनेप्रोक्तोञकारोद्गर्भ
 रध्वनौ॥१६॥टो धरिभ्यांचकरकेटो ध्वनौचप्रकीर्तितः॥ठकारो
 जनतायास्यात्ठो ध्वनौचशठेपिच॥१७॥ठो महेशःसमारव्यातो
 ठश्चभूत्येप्रकीर्तितः॥डध्वनौचठःप्रोक्तस्तथाचंद्रस्यमंडले॥
 १८॥डकारःशंकरेऽत्रासेध्वनौभीमेनिरुच्यते॥डकारःकीर्तिता

एकाक्षरकोशः २

ढक्कानिर्गुणेनिर्धनेमतः॥१८॥णकारःसूकरेज्ञानेनिश्चयेनिर्णयेपिच॥
 तकारःकीर्तितश्चोरेक्रोदपुल्लेप्रकीर्तितः॥१९॥शिलोच्चयेश्चकारस्याश्च
 कारेनयरक्षणे॥दकारोभ्र कलत्रेचछेदेदानेचदातरि॥२०॥धंधनेसधने
 धस्यात्तद्धिधातरिमनावधि॥धषणाधीःसमारख्याताधूश्चैवभारवितयोः
 २१॥नेतानश्चसमारख्यातस्तरणौनःप्रकीर्तितः॥नकारःसौगतेबुद्धौस्तौ
 वृक्षेप्रकीर्तितः॥२२॥नशब्दःरक्षागतेवंधौवृक्षेसूर्येचकीर्तितः॥पःकुचेरस
 मारख्यातःपश्चिमेचप्रकीर्तितः॥२३॥पवनेपःसमारख्यातःपस्यात्यानेच
 तरि॥फकारेफकारःस्यात्तथा॥फानेप्रकीर्तितः॥२४॥फूत्कारेपिनफः
 प्रोक्तस्तथानिष्फलभाषणे॥बकारोवरुणःप्रोक्तःकलशिवःफलपिच॥
 चक्षस्थलेचवःप्रोक्तोगदायांसमुदाहृतः॥नसत्रेभंबुधाःप्रादुर्भवनेभः
 प्रकीर्तितः॥२६॥दीप्तिर्भास्याच्चभूभूमिर्भीर्भयंकथितंबुधैः॥मःशिवश्च
 द्रमावेधामालस्मीचप्रकीर्तितः॥२७॥माचमातरिमानेचबंधनेमःप्रकी
 र्तितः॥यशोयःकथितःप्राज्ञेयोवायुरितिशब्दितः॥२८॥यानेयातरियः
 स्त्यागेकथितःशब्देदिभिः॥रश्मिरामेऽनिलेवन्दोभूमावधिधनेपिच॥
 २९॥रुद्रेयेधनरोधेचरुर्भयेचप्रकीर्तितः॥लोदीप्तौद्यालश्चभूमौभ
 येचाल्नादनेपिच॥३०॥लोवातेलवणेचस्याल्लोदानेचप्रकीर्तितः॥
 लःश्लेपेचाशयेचैवप्रलयेसाधनेपिल॥३१॥मानसेचरुणेचैवल
 कारःसात्वनेपिच॥विश्वपक्षीनिगदितोगगनंप्रतिकीर्तितं॥३२॥शं
 सुखंशंकरःश्रेयःशश्चसीम्निनिगद्यते॥शयनेशःसमारख्यातोद्विंसा
 यांशोनिगद्यते॥३३॥षःकीर्तितोबुधैश्चेष्टेषश्चगंभीरलोचने॥उपसर्गे
 परोक्षेचषकारःपरिकीर्तितः॥३४॥सःकोपेवरणेसःस्यात्तथाशूलिनीकी
 र्तितः॥सानलस्मीबुधैःप्रोक्तागौरीसाचमर्दुश्चरः॥३५॥हःकोपेवरणेह
 श्वत्तथाशूलीप्रकीर्तितः॥हिंसावरणेप्रोक्तोहिंस्याद्धेत्वधारणे॥३६॥सः
 ह्येनेवक्षरिप्रोक्तोबुधैःसःशब्दशासने॥सिंसेनेसन्नरहेचनृसिंहेच
 प्रकीर्तितः॥३७॥आगमेभ्योभिधानेभ्योधातुभ्यःशब्दशासनान्॥
 एवमेकाक्षरं नामाभिधानंक्रियतेमया॥३८॥ ॥इत्येकाक्षरकोशःसमा-

द्विरूपकोशः ३

श्रीगणेशायनमः॥प्रबोधमाधातुमशाब्दिकानांक्षणमुपेत्यापि
 सतंकवीनाम्॥कृतोमयारूपमवाप्यशब्दभेदप्रकाशोऽखिल
 वाङ्मयार्थः॥१॥विद्यादगारमागारमपगामापगामपि॥अराति
 मारातिमथोअमआमःप्रकीर्तितः॥२॥अवेदमर्षआमर्षअंकुरो
 ऽकुरएवच॥अंतरिक्षमंतरीक्षमगस्त्योऽगस्तिरेवच॥३॥अटरूप
 श्चाटरूपोऽवशायोऽपश्यायएवच॥पतिशपायःप्रतिशपायोभसू
 कोभल्लुकोऽपिच॥४॥उल्मूकमुल्मुकंशङ्खःशंकुःकपिशंकुकम्
 ॥जतु कास्याज्जतूकापिमसूरोमसुरोमतः॥५॥वास्तुकंचापि
 वास्तूकेदेवकीदेवकीतिच॥ज्योतिषंज्यौतिषं नापिष्टे
 त्रनंष्टीवनेतथा॥६॥सूत्रामापिचसूत्रामाह्नूमान्हुलुमानपि॥
 उषणंस्यादूषणंचअवेदुषरमूषरम्॥७॥अंधूरचभुरास्यादूरी
 कृतमुरीकृतम्॥वाल्लिकंचापिवाल्लिकं गंडीकंचाण्डिकंतथा॥
 ॥८॥उषाप्यूषाननन्दाचननान्दानप्रकीर्तिता॥चंडालोऽपिचचं
 डालोवादान्योऽपिचदान्यवत्॥९॥हालाहलंहालहलंवल्लवदन्य
 पिहलाहलम्॥प्रचहालंरुहालंचहाहलंचापिचसति॥१०॥प्र
 काणःप्रक्कणश्चापिश्यामाकाश्यामकेपिच॥सहस्रःसहचरः
 स्फाटिकंस्फटिकंतथा॥११॥गन्धर्वोऽपिचगाधर्वश्चमरश्चाम
 रस्तथा॥चोरश्चौरश्चदुश्चाटुश्चोलश्चेलश्चसुश्चसू॥१२॥चंचु
 श्चञ्चूस्तलस्तलःश्यामलःशवलस्तथा॥धान्याकमपिधन्या
 कंयुतकंयोतकंतथा॥१३॥कवाटंचकपाटंचकविलंकपिलंत
 था॥करवालःकरपालोवनीपकवनीपकौ॥१४॥पारावतःपा
 रापतोजरास्याज्जरयासह॥जटायुषंजटायुंचविद्यादायुतथायु
 षा॥१५॥सायंसायौभवेत्कोशःकोशश्चूण्डंचशुंडवत्॥भावुकं
 भविकंचापिमूसलंसुषलंतथा॥१६॥वैशोवेषश्चकथितोवुसो
 ऽपिस्याहुषस्तथा॥स्याधनुर्धनुषासाह्वंजरस्तचजरांविदुः १७
 सूकरःशूकरोपिऽस्यात्सुगालश्चसुगालवत्॥सूरःशूरश्चक

द्विरूपकोशः४

यितः कलसः कलशोऽपि च ॥ १८ ॥ सुनासीरः शुनासीरो नाराय
 ण नारायणौ ॥ यातुधानो जातुधानो लक्ष्मणो लक्ष्मणोऽपि च ॥ १९ ॥ श्वसु
 रोऽश्वसुरोऽपि स्याच्चामिन्धं चरितं तथा ॥ पारदं पारतं वासावासकं
 कृमिणा क्रिमि ॥ २० ॥ त्रिफला त्रिपला चापि कृशराकिशरापि च ॥
 ॥ भवेद्दृष्टिस्तथा विष्टिः त्रियालः स्यात्त्रियालवत् ॥ २१ ॥ कलाटी
 नः कराटी नो वलिशो वदिशोऽपि च ॥ संकरः शंकरोऽपि स्यान्मङ्गलो
 मुङ्गलोऽपि च ॥ २२ ॥ मङ्गरो मुद्गरश्चापि मुकुटो मुकुटित्विह ॥ सुकृतं
 सूकृतं चापि चुलुकं चूलुकं तथा ॥ २३ ॥ करञ्जः करजोऽपि स्यात्परेतः
 प्रेत उच्यते ॥ कर्मिरोऽपि च कीर्मिरो हायनं हयनं स्मृतम् ॥ २४ ॥ शौ
 टी र्घमपि शौण्डी रं ज्येष्ठे ज्येष्ठे ॥ पिदृश्यते ॥ सौदाम्नी च सुदाम्नी
 च सौदामन्यपि दृश्यते ॥ २५ ॥ जठरो जठरोऽपि स्यान्निमेषोऽनिमेषोऽपि च
 ॥ लुको वकश्च कुसुमे मदनो मलयोद्गमे ॥ २६ ॥ आरग्वधाऽरग्वधो
 चरपुरकसुरकावपि ॥ प्रक्षिः पृक्षिश्च सरपूः सरपुश्च निगद्यते ॥ २७ ॥
 नीलंगुरपि नीलांगुरीश्चरी चेश्वरापि च ॥ तपि च मपितां पिचत्रपु
 षं त्रिपुषं तथा ॥ २८ ॥ हिडिरोऽपि च हिंडीरः परशुं पशुना सह ॥ बालु
 का बालिका चापि दोर्दोषोऽपि भुजा भुजः ॥ २९ ॥ बाहुर्बाहातृषातृ
 णासंध्या स्यात्संधिना सह ॥ भगिनी मपि भग्नी च दूलरीं क्षि ल्ली
 रीं विदुः ॥ ३० ॥ वेत्रं च वेतसा सार्द्धं मेधमाहुस्तथैव न्यसा ॥ सम्बलनं
 सम्बरणं तलु नीतरूपाति च ॥ ३१ ॥ प्रमदा वचनं प्रमदवचनं परि
 कीर्तितं ॥ स्वहलिका सुरलीका वज्रं वज्रोऽपि स्तथा ॥ ३२ ॥ शिलं
 मुचशिलीं च च भवेन्मुचं शिलं तथा ॥ वासुदेवोऽपि वासुः स्याद्
 सुदेवोऽपि वासवः ॥ ३३ ॥ आशी भाश्याऽहिं दृष्ट्यां लक्ष्मिर्लक्ष्मी
 हरेः प्रिया ॥ रुचकौ रुचुको प्रोक्तौ पुरुचूकश्च तादृशः ॥ ३४ ॥ कु
 मुदं कुमुदश्चापि योषिता योषिदित्यपि ॥ शरङ्गवेच्छरदया प्रावृ
 ट्प्रावृषया सह ॥ ३५ ॥ नगस्तु नगसा सार्द्धं वपश्च तपसा सह ॥ स
 हस्तु सहसा सार्द्धं महस्तु महसा सह ॥ ३६ ॥ तमस्तु तमसा प्रोक्तार

द्विस्तूपकोशः ५

जसापिरजःसमं॥गार्गिचैस्तुजलोकाभिःकथितोअंजलोकसः॥३७॥
 दिवंचापिदिवाप्रोक्तंपर्षस्यात्पर्षदासह॥वर्षाःस्युर्वरिषाभिस्तुह
 विषेहविषस्तथा॥३८॥सर्षपःस्यात्सरिषयःकर्षःस्यात्करिषेण
 च॥मारिषोमार्षद्वत्युक्तःपरशःपर्शएवच॥३९॥एवमन्येऽपिघाह्ना
 यकद्वावर्णाःप्रयोगतः॥दक्षिणास्यामवाच्येवप्रायंतनशनेविदुः
 ॥४०॥छंदावभिप्रायवशौकज्जलस्यात्कवातवत्॥द्रुस्वादिकर्तिःपी
 डायांधनुःकोट्यामपीष्यते॥४१॥एतौमध्यतवर्गीयौवैदुष्यमणि
 शाद्वलौ॥तालव्यमध्येविशदउर्ध्वशब्दोरकारवान्॥४२॥यवानोष्य
 हेमध्येप्रावणेमासिमध्यतः॥शफेसुरचवर्गीयंसुवारश्चसुरप्रके
 ॥४३॥नापितस्योपकरणेकषसंयोगइष्यते॥अव्यधानव्यपरात्रौदो
 षाशब्दप्रचक्षते॥४४॥प्रायोभवेद्यःप्रचुरप्रयोगःप्रमाणिकोदाहृ
 णेप्रतीतः॥रूपादिभेदेषुविचारणेषुविचक्षणोनिश्चयतामुपैति
 ॥४५॥क्वचिन्मात्रारुतोभेदःक्वचिद्वर्णरुतोऽत्रच॥क्वचिदर्थान्तरो
 ल्लेखाच्छब्दानांरुदितःक्वचित्॥४६॥जागर्तियस्यैषमनःसरो
 जेसएवशब्दार्थविवर्तनेशः॥निजप्रयोगार्पितकामचारःपाठप्रयो
 गाप्रणशर्गलश्च॥४७॥हारितोहरितोपिस्यान्नुनिपक्षिविशेषयोः
 तुवरस्तूवरोऽपिस्यात्कुवरःकूवरस्तथा॥४८॥उत्तमोनुतमो
 पिस्यादाहतस्यादनाहतम्॥उदारेऽवानुदारःस्यादद्रेचानुद
 प्रवत्॥४९॥महिलायामहेलापिमहलास्यान्महेलिका॥छेकदः
 छेकछेकालोविदग्धेछेकिलोपिच॥५०॥गुगुलौगुगुलोपिस्याद्विगुलौ
 चापिहिंगुलम्॥मंदिरेमदिरापिस्याद्दीर्घेवीर्यपिकथ्यते॥५१॥शु
 क्केष्यकालेचाबालमुदकेस्यादृकंतथा॥दुष्टभेदेशतरुषीशतादृश्च
 निवधते५२॥द्रेकद्रेकाणादृक्पणाभवन्त्यपिदृकागवत्॥पत्रगमपिपत्रा
 द्रेकुदालश्चकुदालवत्॥५३॥मारुषंमारिषंशाकेप्रीहाप्रीहागंदेपि
 च॥फिणाफेणिस्तथौदिलकरिण्यांकारिणीतिच॥५४॥धरित्रीश्च
 त्रिष्वचतारिषातारिषीतथा॥कन्याकुब्जकान्यकुब्जंकोशलोतर
 कोशला॥५५॥वाराणसीत्यपिप्रोक्तावाणारसीतिचतथा॥ताम
 लिताहमलिमातुगोप्येतुंगद्वत्यपि५६॥अन्तस्थीयवकारस्तु

द्विरूपकोशः ६

पवनस्य तु कश्चिदप्येति ॥ तत्र वायस्य वा ये पितृन्नादित्वं च दृश्यते ॥ ५३ ॥
इति पुरुषोत्तमदेववृत्तः शब्दभेदः प्रकाशः सम्पूर्णः ॥ शुभमस्तु ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

अथापरो द्विरूपकोशः प्रारभ्यते

भवेत्तापाह आसाद्धो विषुवं विशुवं तथा ॥ मातुस्त्वसामात्स्वसा कषायां क
थिता कषा १ शबलं सखलं प्रोक्तं कुशलं कुसलं तथा ॥ वाशरो वासरो पि
स्याद्दशिष्ठोऽपि वशिष्ठकः ॥ २ ॥ मुषलो मुसलः प्रोक्तः सूकरोऽपि च सू
करः ॥ शृगालोऽपि शृगालस्याच्छावः सावोऽपि कीर्तितः ॥ ३ ॥ कोषः
कोशीः शुभदितमस्तु चापि सताम्नतम् ॥ शण्डुः षण्डुस्तथा रव्यात
स्ताण्डोऽपि त्रिविधो मतः ॥ ४ ॥ शूरः सूतरेऽपि चानित्ये विष्वा विष्वास्म
तालुधैः ॥ किशलयं किसलयं चूलुकं चुलुकं तथा ॥ ५ ॥ अलीस्या
दलिरप्येवं बाल्ही को बाल्ही को मतः ॥ गण्डोऽपि च गण्डुवं चैव पाण्डु
रं पाण्डुरस्तथा ॥ ६ ॥ पारावतः पारवतः कबाटं च कपाटकम् ॥ अन्तः
श्रान्तस्सुरवं सौषं नखं च नखरं तथा ॥ ७ ॥ ब्राह्मी को ब्राह्मिकश्चैव
वालुका बालिका तथा ॥ मथुरा मधुरा प्रोक्ता कफोऽपि कफणिस्त
था ॥ ८ ॥ द्वार्हारमपि च प्रोक्तं सर्षपोऽपि च सर्षपः ॥ धूस्तूरो धूस्तुरश्चै
व मन्ती कापितथान्तिका ॥ ९ ॥ जमदग्निर्जामदग्निः कीलिंजश्च कि
लिञ्जकः प्रतिकारः प्रतीकारो विहारादेर्द्विरूपता ॥ १० ॥ रजन्यवनि
भूम्यादेर्द्विरूप्यमपि दृश्यते ॥ अयोगण्डुस्तु योगण्डोऽप्यपि धानं पि
धानकम् ॥ ११ ॥ अवतंसो वतंसोऽप्यवहितं बहितं तथा ॥ आर्ष्यार्ज्य
स्तथा प्रोक्तः खुरगश्च सुरग्रकः ॥ १२ ॥ यामाताऽपि च जामाता या
याजायाऽपि कीर्तिता ॥ योषा जोषा तथा रज्याता स्ववासन्यां स्ववासि
नी ॥ १३ ॥ कङ्कः कङ्कूर्यवागुश्च द्यागुश्चिष्टैरुदाहृता ॥ सुत्रामापि

हिरूपकोशः-७

चसूत्रामाकीलिनीकीलिणीतथा॥१४॥यातीफलंजातिफलंयष्टीमधु
 मतंतथा॥तनुस्तनूर्ध्वतुश्चैवंपरीषत्परीषत्तथा॥१५॥अभ्रमभ्रमपि-
 ख्यातंधवित्रंस्याद्वपित्रकम्॥धान्याकमपिधन्याकंखड्गंखड्गश्च-
 सम्मतः॥१६॥विरंचिश्चविरंचोपिपरशुःपरशूरपि॥पृषदश्यःपृषद-
 श्वोवेष्ट्यावेश्यापिकीर्तिता॥१७॥सुरापाणंसुरापानंभुजङ्गोभुजगोम-
 तः॥तुरङ्गस्तुरगश्चैवकवन्धंचकवन्धकम्॥१८॥अग्रमग्र्यमपि
 ख्यातंशारःसारोपिकथ्यते॥बन्धुकंबन्धुरंचापिककुदंककुदप्यथ
 १९॥लुद्यानंचपुरुद्यानंपुरीपुरमपिस्मृतम्॥जम्बीरोऽपिचजम्बीरो
 वरुणोवरुणोमतः॥२०॥रात्रिंचरोरात्रिचरस्मतंतंसततंतथा॥जि-
 ङ्हाजिङ्हश्चकथितोजिङ्हलोयेनगीयते॥२१॥उक्चमुक्चमपिप्रो-
 क्तमीष्टंमिष्टमपिस्मृतम्॥विश्रामोविश्रमोवापिपुरुषःपूरुषस्तथा॥
 २२॥उदर्वमुदकंप्रोक्तंकटिःकटकटीरकौ॥लज्जालज्यापुनःप्रो-
 क्ताप्रततिर्त्रततिस्तथा॥२३॥नृस्यंनृतंचकथितंशय्यायांकथ्यते
 शयः॥फलितंफालितंचैवविदूद्धिःपरिकीर्तितम्॥२४॥गभीरंचा-
 पिगम्भीरंप्रकाणःप्रक्कणस्तथा॥प्रादेशोपिप्रदेशस्तथात्करजोपि
 करञ्जकः॥२५॥लकुचोलिकुचोवापिहज्जलोहिज्जलोमतः॥अग-
 स्तिस्स्यादगस्त्योऽपियमदोयमजोमतः॥२६॥वातिलोवातुलोऽपि
 स्याद्वातूलःप्रमतस्तथा॥अमिष्टास्यादमीष्टापितेमस्तेमद्वृत्तिस्मृ-
 तः॥२७॥चेटीचेटीलक्षणतो रजःख्यातंरजोमतः॥महःख्यातंमह-
 मादुश्चिन्तनंचिन्तनीतथा॥२८॥मासिज्यैष्ठस्तथाजेष्ठःपौषःपुष्ये
 पिसम्मतः॥अस्तिवानाऽस्तिवानेवंवाग्वाचादिर्दिशादयः॥२९॥ना-
 रिकेलादिषुद्वैधंमादकेलादिर्वर्जनात्॥दिभ्योदिभ्यश्चविरख्यातःकु-
 बरःकूबरस्तथा॥३०॥अर्द्रमार्द्रधुतंधौतंकटकंकनकंतथा॥नारक-
 नरकंचापिकुटीरंकुटिरंतथा॥३१॥ननन्दाचनानन्दाचजटीलोजटि-
 लस्तथा॥निशीतनिशितंचापिविदूद्धिःपरिकीर्तितम्॥३२॥प्राणं
 प्रातंपुनःप्रोक्तंशूद्रयुधंमतंतथा॥क्रीतंक्रीणंचकथितंयुधंचयु-
 पितंतथा॥३३॥दान्तंचदमितंप्रोक्तंशान्तंशमितमेवच॥पूर्णंचपू-

द्विरूपकोशः ८

रितं वै वक्त्रिष्टं च किलितं तथा ॥ ३४ ॥ पिष्टं च पिषितं चैव विद्विः परिकी
 रितं तम् ॥ शुष्कं च शुषितं चैव भिन्नं च भेदितं तथा ॥ ३५ ॥ तसं च तपितं चैव
 धूपितं च तथा मतम् ॥ धूपायितं मार्गितं च मृगितं चोच्यते पुनः ॥ ३६ ॥
 त्रातं त्राणमतिख्याते गुप्तं गोपायितं तथा ॥ बुद्धं च बुधितं प्रोक्तं पणितं
 च तथा मतम् ॥ ३७ ॥ पणायितं च पणितं यणायितं मयि स्मृतम् ॥ कृन्नं
 च कृन्नादितं चैव पुष्टं पुष्टमपि स्मृतम् ॥ ३८ ॥ अपतीर्थं पतीर्थं च पर्धः
 स्यात्पणीतम् ॥ गुग्गुलुर्गुग्गुलश्चैव किंकिदीविः किंकीदिविः ॥ ३९ ॥
 जीवं जीवो जीवजीवस्तडागस्तदुगस्तथा ॥ ४० ॥ अपूपश्चैव पूषः
 श्रवश्च अघमर्षो घमर्षणम् ॥ अपमानोऽवमानश्च बिम्बोष्ठादेर्द्विस्तथा
 ॥ ४१ ॥ हलीषा च हलेशा च लांगलेशा तथा मता ॥ काव्येषुगीयते हर्षे
 हरीर्षोऽपि च गीयते ॥ ४२ ॥ निमेष निमिषौ चैव भीरुस्तथा द्वीलुकः पु
 मान् ॥ मेधिर्मिधीशरव्यं च लसं लस्यं तथा मतम् ॥ ४३ ॥ संख्या ल
 स्यं च लसा च करभोपिकरम्भकः ॥ मृदुर्मृद्वी गुरुगुर्वीरजतं रजनं त
 था ॥ सेवनं सीवनं तन्त्री तन्त्रा च मानेन मृजा ॥ संध्या संध्या प्रतिज्ञायां भ
 रता भारती नदी ॥ ४४ ॥ स्मृतौ दासेन दास्यौ पिटकः पेटकस्तथा ॥ परी
 स्तता परिस्तता स्यादालस्यालसोपि च ॥ ४५ ॥ कमलं कमलोवापि गृ
 ध्रुर्गर्दन इत्यपि ॥ भूष्णुर्भविष्णुर्विकलविक्रौञ्चो च नवन्नवा ॥ ४६ ॥ मृ
 दुले मृदुलिं प्राहुर्वदुले वदुलं वदु ॥ पृथलं पृथु चेत्येवं मञ्जुलं मञ्जुचे
 ष्यते ॥ ४७ ॥ नदन्तनादन्तं चैव भुक्कुटिर्भुक्कुटिस्तथा ॥ वविष्णो वविशो
 भित्तो धृष्टो धृष्णुर्विशणकः ॥ ४८ ॥ विषाणो वाहवाहौ चैव ररीकृतमरी
 कृतम् ॥ वंगपिपठ्यते कैश्चित् तथा वङ्गैः पिचेष्यते ॥ ४९ ॥ स्फुरणं स्फू
 रणं ख्यातं स्तम्बघ्नः स्तम्बघ्नोपि च ॥ कालनेमिः कालनेमादेत्य
 नाम द्विधामतम् ॥ ५० ॥ तुल्ये मङ्गल्ये माङ्गल्ये विविधो विविधो
 मतः ॥ भृङ्गः राजो भृङ्गः राजो मुकुटं मुकुटं तथा ॥ ५१ ॥ मुकुरो मुकु
 रोपि स्यात्फलं च फलितं मतम् ॥ मृष्टं म्लिष्टं नसानासा कर्षकः
 कृषिकोपि च ॥ ५२ ॥ खलिनं च खलीनं च गर्तं गर्तपि चेष्ट्यते ॥ अ
 हो आहो तथा प्रायः प्रायस्यालु तथा मतम् ॥ ५३ ॥ मणावपि मणी
 चैव रोधसीरोधमिस्तथा ॥ दम्पती जयती चैव प्रगाहः प्रगाहस्तमृतः
 ॥ ५४ ॥ अरे अरे दुतिख्याते द्विरूपं च तथा मतम् ॥ ५५ ॥ ॥ ५५ ॥ ॥
 ॥ इति द्विरूपकोशः समाप्तः ॥

स्वर्गवर्गः १

श्रीगणेशायनमः॥ अथत्रिकांडशेषकोशःप्रारभ्यते॥ जयंतिसंतः
कुशलं प्रजानां नमो मुनीन्द्राय सुराः स्मृताः स्थ॥ स्तुता सिवादे विद्य
स्वमातर्विधेदिविघ्नाधिपमंगलानि॥१॥ अलौकिकत्वादमरः स्वको
शेनयानिनामानिसमुल्लिखेत्॥ विलोक्यतैरप्यधुनाप्रचारमयंप्रय
त्नः पुरुषोत्तमस्य॥२॥ वर्गक्रमस्तथानामलिंगयोस्तूपदेशता॥ परिभा
षादिकं सर्वमत्राप्यमरकोशवत्॥३॥ स्वर्लोकोदेवलोकः स्यादवरोहः
फलौदयः॥ मंदरः सैरिभः शक्रभवनं रवंदिवं नभः॥४॥ स्वाहाभुजस्त
वकुलाः पूजिताश्च चिरायुषः॥ शौभानिलिंपाद्युषदः स्वर्गिणश्च नभः
सदः॥५॥ क्रनामा त्वदितिर्देवमाता स्यादथ पूर्वजाः॥ पितरश्चंद्रगोलस्या
न्यस्तशस्त्राः स्वधाभुजः॥६॥ कव्यबालादपस्ते च दैत्यास्तु प्रपसाः ख
राः॥ क्रतुद्विषश्चेष्टिर्मुषो दैत्यमाता दितिर्देवैः॥७॥ बुद्धो कनिष्ठगमहामु
निधर्मचक्ररागाशनित्रिशरणाः खसमोदशार्दः॥ तापीगुणाकरमहा
सुरवज्रिणश्च मैत्रीवलासमजितारिसमंतभद्राः॥८॥ महाबोधिधर्म
धातुः श्वेतकेतुर्जिनः खजित॥ त्रिमूर्तिर्दशभूमीशः पंचज्ञानो बहूक्षमः
॥ संबुद्धः करुणाकूर्चः सर्वदर्शी महाबलः॥ विश्वबोधो धर्मकायः संगु
प्तोः हं नमुनिश्चितः॥९॥ न्योमाभो द्वादशाख्यश्च वीतरागः सुमायितः
॥ सर्वार्थसिद्धस्तु महाश्रमणः कुलिशासनः॥१०॥ गोपेशश्चाथास्य य
शोधरेयो बाहुलेभुतः॥ देवदत्तो नुजो यस्यः आवकाः शिष्यसंज्ञिनः॥११
प्रत्येकबुद्धाः खड्गास्यः सुदांताश्चैकचारिणः॥ स्वयंभुवो यमारीचीत्रि
सुरवावज्रकालिका॥१२॥ विकटावज्रवाराही गौरीपोत्रिरथाचसा॥ लोक
नाथस्तु लोके शसरोजीगुणसागरः॥१३॥ लोके श्वरः हृषाहेतः सुधावर्षी ह
लाहलः॥ सुरवावती श्वरः कन्यारामोः सिताभ्रशेखरः॥१४॥ चिंतामणिः प

स्वर्लोकादिदशस्वर्गस्य स्वाहाभुगादिनवदेवानां ५ क्रनामादित्रीणि अदित्याः पूर्वजादि
पंचपितृणां ६ कव्यबाले ते कपितृभेदस्य दैत्यादिपंचदैत्यमातादित्रीणि ७ बुद्धादिसप्तविं
शत् ८९० सवार्थसिद्धाचत्वारिंशाव्यमुनेः ११॥ य शोधरेयादिद्वैशाख्यमुतस्य एकं श
क्यभ्रातुः शिष्याणामेकं १२॥ मारीचादिसप्तमायादेव्याः १३॥ लोकनावादिनवोविंशतिर्बु

स्वर्गवर्गः २

द्वापाणिर्बहुरूपः स्वसर्पणः ॥ अनीचदशीकारंद्व्यूहः पोतलकप्रियः ॥ १६ ॥
 जटाधरो महावीर्यो वज्रसूर्योऽवलोकितः ॥ तारामहाश्रीरोकारास्वाहा
 श्रीश्वमनोरमा ॥ १७ ॥ तारिणी च जयाऽनंता शिवालो केशवरात्मजा ॥ स्वदू
 रवासिनी भद्रा वैश्यानीलसरस्वती ॥ १८ ॥ शंखिनी च महातारा वसुधारा
 धनंदा ॥ त्रिलोचना लोचना स्मान्मणिभद्रस्तु जंभलः ॥ १९ ॥ पूर्वयक्षोज
 लेद्रौघमंजु श्रीज्ञानदर्पणः ॥ मंजुभद्रे मंजुघोषकुमारो ह्यारचक्रवाच ॥
 ॥ २० ॥ स्थिरचक्रो वज्रधरः प्रज्ञाकायश्च वादिराट् ॥ नीलोत्पली महारा
 जो नीलः शार्दूलवाहनः ॥ २१ ॥ धियां पतिः पूर्वजिनः स्वर्गद्वंद्वी निभृषणः
 बालव्रतः पंचवीरः सिंहकेलिः शिखाधरः ॥ २२ ॥ वागीश्वरो यद्वेरो बो
 हेरुकश्चक्रसंवरः ॥ देवो वज्रकपाली च निष्कंभो शशिरोवरः ॥ २३ ॥
 वज्रटीकोऽथ मैत्रेयो युवराज्ञो जितश्रसः ॥ चीवरीश्रमणो भिक्षुर्वेत्य
 श्वेतो यचेलुकः ॥ २४ ॥ आमणेरः प्रव्रजितो महापासकगोमिनौ ॥ अ
 थ हंसरथो ब्रह्मा विरिंचोऽथ वाः सनत् ॥ २५ ॥ कंजः प्राणश्च वेदीश्वे
 दगर्भपुराणगाः ॥ अज्जो विश्वरेताश्च कमलः प्रपितामहः ॥ २६ ॥
 नाभिजन्मा शतधृतिर्बाह्यी तु ब्रह्मकन्यका ॥ वाग्देवी शारदा शुक्लाम
 हाश्वेता सरस्वती ॥ २७ ॥ अथ हरिशतजिंदु श्रीकर श्रीवराहा जितपर
 पुरुष श्रीगर्भपट्टिदूनेताः ॥ नरकजिह्वत धामा केशवो जन्मकीलः
 ऋतुपुरुष नृसिंहश्च नृयजन्तूश्च देवाः ॥ २८ ॥ कोकः पुराणपुरुषो
 नलिनेशश्च वासुर्नरायण पुनर्वसु विश्वरूपाः ॥ अश्वीनिवासधरणी
 धरवामनैकमृगाश्च वृष्णि वृषशत्रुदशावताराः ॥ २९ ॥ सोमगर्भादिदे
 वादि वराहस्वर्णखिंदवः ॥ गदाग्रजो मुंजकेशी सदा योगी सनातनः ॥ ३० ॥
 रंति देवशिवकीर्तनौ त्रिपालो ममिधुरपिरादुसूर्धभित् ॥ कालनेमियव

दूमेदस्य १४।१५।१६। तारादीन्येकविंशतिः १५।१६। मणिभद्रादिचत्वारि पूर्वयसस्य
 १९। मंजुश्रीत्यादिपंचविंशतिः पूर्वजिनस्य २०।२१।२२। हेरंबाद्यष्टौ वज्रटीकस्य २३। मै
 त्रेयादिश्रीणि ॥ विबुधस्वचीवर्षादिपंचकुडुभिक्षुकस्य चेलुकादिपंचभिक्षुशिष्यस्य २४।
 हंसरथादिसप्तदशब्रह्मणः २५। २६। ब्राह्म्यादिसप्तसरस्वत्याः २७। ह्योदीनिषट्षष्टिः

॥ २६१२२३२४२५२६२७२८२९३० ॥

स्वर्गवर्गः ३

नारिपादवाभीलसिंधुवृषरुष्णकेशिनः॥३१॥हेमशंखःशतावतीम
नुसात्वतवारिशाः॥वर्धमानःशतानंदोजगन्नाथःसुषामुनः॥३२॥पू
तनाधेनुकारिष्टकेशिचाणूरसूदनः॥भूकश्यपस्त्वस्वपितादुंदुहि
त्यदितिःप्रसूः॥३३॥स्पंदनस्तुशतानंदःसारथिश्चास्पदारुकेः॥तु
रंगाःशैव्यस्तुश्रीवमेघपुष्पबलाहकाः॥३४॥ध्वजोभुजंगद्वामं त्रीपव
नव्याधिरुहवः॥शौनेयस्तुशिनेनसायुयुधानश्चसात्यकिः॥३५॥बल
भद्रस्तुहालःस्यात्सैनदीहलतालभृत्॥सर्वतकेगुप्तचरोरुक्मिदार्पक
कुंडलः॥३६॥मधुप्रियोथप्रद्युम्नोजराभीरुशमातकःप्रसूनासमपंचे
षुःकंजनोमधुसारथिः॥३७॥रागरज्जुःकलाकेलिमधुदीपरवीषवः॥इ
कतुर्मकरांकःसकल्यभवांगजश्चरूपास्त्रः॥रणरणकोरतिरमणः
संसारगुरुर्मनोजन्मा॥३८॥कौत्सिनेश्चास्पप्रियारागलताकेलिकल
वती॥सेकेनतीचास्पबाणामोहनोन्मादनैस्तथा॥३९॥संतापनःशे
षणश्चनिश्रेष्ठाकरणोऽपिच॥सुतोऽनिरुद्धःस्याद्विष्वकेतुःप्रीतितृषः
सुतः॥४०॥श्रीचलस्मीचलासामारमाजलधिजेदिरो॥मणिःस्पमतं
कोहस्तेविष्णोःरुसिकौस्तुभः॥४१॥तार्क्ष्यःशिलौकाःकामागुररुणाव
रजश्चिरात्॥षष्टिसिंहउन्नतीशोबज्रतुंडःसुधाहरः॥४२॥स्वर्णपक्षः
सुमुखस्मूःशाख्यलीभुजगाशिनः॥शंभुर्भगालीकपिशंजनश्चहीरः
कटयुर्भरुेरिहाणो॥पुरारिपंचाननभैरवादृहासप्रहासाश्चखकुंतल
श्च॥४३॥कंठेकालजयंतगुह्यगुरवोजोडिंगगोपालकौपिंगक्षःकठमर्द
रेवतजटाटकाव्ययाकूटकात्॥चंद्रापीडमहानटौचशमिरोदःशैल
धन्वाजटाचीरोऽथर्वणनदिवर्धनगुडाकेशोयकालंजराः॥४४॥मि
हिराणोजगद्योनिष्टंकटीकोऽज्जवाहनः॥रुष्करोवरवृद्धश्चसुप्र
सादोद्भुतश्चनः॥४५॥उःस्थाणुःशिपिविष्टश्चमःकिलो धर्मवाहनः॥

हेविष्णोःपितुःएकविष्णोःमातुः३३२थस्येकसारथेरुंशैव्यादिवत्वारिथमुरगाणांष्ट
थगेकैकस्य३४ध्वजस्येकंपवनव्याध्यादिद्वैमंत्रिणःशौनेयादिवत्वारिसात्यकेः३५बलभ
द्रादिदशबलदेवस्य३६प्रद्युम्नादेरुविंशतिःकामदेवस्य३७३८रागलतादिवत्वारिते
मोहनादिपंचकामबाणानांएथगेकैकस्यएकैकं३९अनिरुद्धादित्रीणिक्वामसुतस्यश्चाराष्ट
लस्पष्टः४०विष्णोःहस्तमणेरैकंउरोमणेरैकं४१तार्क्ष्यादिवत्तुर्दश४२३३भ्लादिवत्तुःषष्टिःशि
वस्य४४४५शिचखद्वांगस्यैकं४७हेशिवधनुषःरुषादिद्वैशिववृषभस्यभृंगरीटादीनिषट्भृं
गिणः४८महाकालादीनिचत्वारिंशदिचत्वारिंशदशिवहारस्यस्यआर्षादीनिषष्टिनिषट्पावे

स्वर्गवर्गः ४

विरूपविषमत्रयस्यः संध्यानाटीवृषांचनः ४६ एकपाद्वैतिकोभद्रो ध्वरेतः
 पांसुचन्दनाः ॥ अस्थिमालीशिवश्चास्थरवद्गंगस्तुसुरवंधुर्गः ४७ अजी
 गवोऽजगावश्चतुषोभृंगीरितित्वसो ॥ भृंगरीतः शलोभृंगीपाटीदेहोस्थि
 विग्रहः ४८ महो कालो महोभीमो महोकायो वृषाणकः ॥ ह्यः स्थस्तुनेदीशालं
 कायनस्तांडवतालिकः ॥ ४९ ॥ स्यान्नंदिकेश्वरोऽथार्यो हिंदोशि
 खैरवासिनी ॥ शक्तिः सिंहस्थागोलासिनी बालीवृषद्वती ॥ ५० ॥
 सोः कृष्णपिंगलालंबाशैलेयीगणनायिका ॥ वारालिकैकांनशा
 चशिवद्वतीयमत्सरा ॥ ५१ ॥ कोटुवीबाभ्रवीकैटभीकैटभायादवी
 कर्बुरीचेश्वरीचेश्वरा ॥ भ्रामरीदक्षकन्याचवर्द्धिध्वजीनेदपुत्री
 चमारीचकालंजरी ॥ ५२ ॥ गौतमीतामसीषष्ठीजयंतीमूलधृक्
 सती ॥ सिंहस्तस्यामनःस्तालः सरव्योचविजयोजयै ॥ ५३ ॥ ब्रज
 तुंडः करिमुखः पृथ्विशृंगोगणाग्रणीः ॥ त्रिधातुरेकदंतश्चहिंदो
 मूषिकांचनः ॥ ५४ ॥ विघ्नहोरीकुमारस्तुस्वामीद्वादशलोचनः ॥ बा
 लचर्यः सिंहसेनः कृकवाकुध्वजश्चसः ॥ ५५ ॥ देवराजस्तुलः
 कौशिको सन्महाबाहुदंतं पदात्मी वराणोद्विभित् ॥ ब्रजपाणि
 र्महेंद्रः सुरग्रामणीर्यामनेमिर्वृषानाकनाथोदरिः ॥ ५६ ॥ प्राची
 नवर्हिः खदिरः कपिलाश्वोवरकृतुः ॥ प्राचीपतिस्तपःस्तंकः पुलो
 मारिश्चमाहिरः ॥ ५७ ॥ पृतनाषोडश्रियात्वस्य चारुधाराशताव
 री ॥ शचीसुतादेवसेनामातलिस्तुहयंकषः ॥ ५८ ॥ उच्चैः श्रवाः
 श्वेतहयोवृषणश्वोभेरावती ॥ वृषभासासुरपुत्रीवनमैत्रं वृषण्व
 सु ॥ ५९ ॥ नंदनंकंदसारस्यान्मिश्रकावणमित्यपि ॥ हस्तिमल्ल

पार्वतीसिंहस्यैकं पार्वतीसरव्योः पृथक् देविजयादीनि ५४ व ब्रजतुंडादीनि
 नवगणेशस्य ५५ कुमारादीनि षट्कार्तिकेयस्य ॥ ५६ ॥ देवराजादीनि षट् विं
 शतिरिंद्रस्य ५७ ॥ ५८ ॥ चारुधरादि त्रीणि इंद्रस्त्रियाः एकं कन्यायाः सार
 धैरेकं ५९ ॥ उच्चैः श्रवसादि त्रीण्यश्वस्य अभराकसादि त्रीणि पुण्याः वृषण्वस्वादि च

स्वर्गवर्गः ५

श्रुतुर्दत्तोभद्रेणुर्मदांवरः॥६१॥श्वेतद्वीपःसुदामाश्रवज्जोःस्त्री
गिरिकंटकः॥वज्राशनिभिर्भिदुर्मिद्रोजंभारिस्त्रिदशायुधसः॥६२॥श
तधारंशतारंचाभ्रोत्थंभिदिर्मंबुजैर्म॥मार्जारकर्णीचामुंडाक
र्णमोटिश्चचर्चिका॥६३॥विद्याधरःकामरूपीखेचरस्थिरयौवन
॥स्पर्शनंदारतिमदाश्रसःसुमदात्मजा॥देवोद्यानानिवैभ्राजं
मिश्रकंसिध्रकारणम्॥चैत्ररथंचनासिक्वयौयुजौदस्त्रौगदाग
दौ॥६४॥शुभ्रघासिमधयोचतिर्जुहूबाणद्विषिरतुषप्रहाशिराः
॥छागवाहनसूदाकुबर्हिषःस्वर्णसप्तघृतमंत्रदीधितिः॥६५॥
पर्यरीकहसनीमणिपीथाःसप्तजिह्वसमिधावसितार्चिः॥ना
चिकेतभुजिभारतविश्वप्ताःशुचिप्रचिसमंतभुजौच॥६६॥व
डवाग्नौतुसलिलेधनःस्याद्वडवामुखम्॥काकध्वजोवाणि
जश्चस्कंधाग्निस्तृणकाष्ठधृक्॥६७॥छागणस्तुकरीषाग्नि
स्तृणाग्निःस्यात्तुवत्सलः॥तुषानलःकुकूलःस्यान्मुर्मुरोथाग्नि
कुकुटे॥६८॥संकिलोदहनोल्कास्यादंगारेकोकिलाद्भ्रूलौ॥
धूममंभमरुद्वाहखतमालशिखिध्वजाः॥६९॥अग्निवाहस्तरीः
स्वाहात्वग्नापीदहनप्रियो॥जीवितेशोमयःशीर्णपादश्चमहिष
ध्वजः॥७०॥मंदोस्यकांताधूमोर्णाचित्रगुप्तस्तुलेखकः॥भृत्यौ
चंडमहाचंडौकालीचीतुविचारभूः॥७१॥पंजिकात्वग्रसंधानी
नृचक्षस्तुखसात्मजः॥कीलालपाःपलाशीचक्षपाटोनरविष्वणः७२

त्वारिवनस्य ६१ हस्तिमल्लादिषट्गजस्य ६१ वज्रादि द्वादश ६२ मार्जारकर्णयो
दिचत्वारिचामुंडाघाः ६३ विद्याधरादि चत्वारिस्पर्शनंदादि चत्वारिष्परसः ६४
वैभ्राजेति चत्वारिदेवोद्यानानामेकैकं नासिक्वयादि चत्वारिस्वर्वेद्ययोः ६५ शुभ्रघा
दिपंचविंशतिरग्नौः ६६ ६७ वडवाग्न्याद्यष्टौ ६८ छागणादि द्वे कुरीषाग्नेः तृणा
ग्न्यादि द्वे तुषानलग्न्यादि द्वे अग्निकुकुटादि त्रीण्यग्निकणायाः ६९ अंगारादि त्री
णि धूमादिसप्त ७० स्वाहादि त्रीण्याग्निस्त्रियः जीवितेशादि पंचयमस्य ७१

स्वर्गवर्गः ६

संभ्राबलोरात्रिमहोदहूषः शमनीषदः॥पलाशोविरचुरःशंकुःकापिशे
यस्तपिंडकः॥७४॥पिशोचोमेघनादस्तवरुणोवःपरंजयः॥दैत्यदेवश्च
वातस्तनयःप्राणोजगद्गुलः॥७५॥भोगिकांतःकंपलस्मापश्चधाराव
निश्चसः॥खश्वासास्त्रिपणुधूलिध्वजःसरयुरंकर्तिः॥७६॥वातुलोवा
तगुल्मःस्याच्चरवापुर्निदाघजः॥दंष्ट्रानिलःप्रावृषिजोवासतोमलया
निलः॥७७॥श्रीदधनकेलिमनुराट्श्वेतोदररत्नगर्भनिधिनाथाः॥कु
तनुकुहेच्छावसवःपिशाचकीसत्यसंगरस्त्रिशिराः॥७८॥अस्त्रीप
द्यौमहापद्यःशंखोमकरकच्छपौमुकुंदकुंदनीलाश्वचर्चास्यर्निधयो
नव॥७९॥सुतोस्यमायुराजःस्यात्तथावर्णकविर्निधौ॥आसंगिनी
चवातालीस्याद्वात्यावातमंडली॥८०॥॥इतिस्वर्गवर्गः॥॥कुना
भिःस्याद्विहायस्तखंमरुन्मेघवर्त्तच॥अक्षरंवायपाथोदःखतमा
लोगदांबरः॥८१॥मदपितृवोपुदारुर्व्योमधूमोनभोगजः॥गाढवःकं
धरोवातरथोवारिमसिस्त्रियाम्॥८२॥करकास्याद्वनककोबीजो
दकमिराचरम्॥मेघास्थिवर्षणंतुस्याद्गोघृतंचपरामृतम्॥८३॥सौ
दाम्नीत्वशनिर्विद्युदणुभावाचिरक्षुतिः॥८४॥तिथिप्रणीदर्शविप
न्निशामणिस्त्रिनेत्रचूडामणिरत्रिनेत्रभूः॥सुधांगमौहौमृगपिपु
पक्षजौदशाश्वसिप्रप्रहणेमिचंद्रिराः॥८५॥छायामृगधरोराजा
माःपरिद्धाबलस्रगुः॥द्विजदास्यायणीतुंगीरोहिणीयज्वनांपतिः॥
उदुपःपर्वधिःकुंदुर्जयंतस्तपसोद्गरिः॥८६॥नारापीडःखचमसोवि
कसः॥संधुनंदनः॥चंद्रिकाचंद्रशालोस्यानीहाराखनिशाजलम्८७॥शी
तंतुशीतलेपत्रहिमंतुहिन दुर्दिनम्॥कुन्ड्रटिधूममहिषीरतांप्रीचकुहे

एकंयमपल्याःएकंयमलेखकस्ययमभृत्ययोःप्रत्येकंद्वेविचारभुवएकं७२
पंजिकादिद्वेनृसादित्रयोदशयमदूतस्य॥७३॥कापिशेयादित्रीणिपिशाच
स्य॥७४॥मेघनादादिपंचवरुणस्यवातादीनित्रयोदशवायोः॥७५॥७६॥
वातुलादिद्वेवातगुल्मस्यनिदाघवायोरेकं॥७७॥श्रीदादिद्वादशकुबेरस्य॥७८॥
पद्मादिनवप्रत्येकमेकैकंनिधीनां॥७९॥मायुराजादित्रीणिकुबेरसूनोःआसं
गिन्यादिचत्वारिवातभ्रमेः॥८०॥कुनाभ्यादिषडाकाशस्थपाथोदायोकाद
शमेघस्य॥८१॥८२॥करकादिसप्त॥८३॥सौदाम्यादिषट्विद्युतः८४॥तिथिप्र
ण्यादिचतुस्त्रिंशच्चंद्रस्य८५८६८७८८८९९०९१९२९३९४९५९६९७९८९९९१००१०१०२१०३१०४१०५१०६१०७१०८१०९११०१११११२११३११४११५११६११७११८११९१२०१२१२२१२३१२४१२५१२६१२७१२८१२९१३०१३१३२१३३१३४१३५१३६१३७१३८१३९१४०१४१४२१४३१४४१४५१४६१४७१४८१४९१५०१५१५२१५३१५४१५५१५६१५७१५८१५९१६०१६१६२१६३१६४१६५१६६१६७१६८१६९१७०१७१७२१७३१७४१७५१७६१७७१७८१७९१८०१८१८२१८३१८४१८५१८६१८७१८८१८९१९०१९१९२१९३१९४१९५१९६१९७१९८१९९२००२०१२०२२०३२०४२०५२०६२०७२०८२०९२१०२११२१२२२१२३२१२४२१२५२१२६२१२७२१२८२१२९२१३२१४२१५२१६२१७२१८२१९२२०२२१२२२२३२२४२२५२२६२२७२२८२२९२३०२३१२३२२३३२३४२३५२३६२३७२३८२३९२४०२४१२४२२४३२४४२४५२४६२४७२४८२४९२५०२५१२५२२५३२५४२५५२५६२५७२५८२५९२६०२६१२६२२६३२६४२६५२६६२६७२६८२६९२७०२७१२७२२७३२७४२७५२७६२७७२७८२७९२८०२८१२८२२८३२८४२८५२८६२८७२८८२८९२९०२९१२९२२९३२९४२९५२९६२९७२९८२९९३००३०१३०२३०३३०४३०५३०६३०७३०८३०९३१०३११३१२३१३३१४३१५३१६३१७३१८३१९३२०३२१३२२३२३३२४३२५३२६३२७३२८३२९३३०३३१३३२३३३३३४३३५३३६३३७३३८३३९३४०३४१३४२३४३३४४३४५३४६३४७३४८३४९३५०३५१३५२३५३३५४३५५३५६३५७३५८३५९३६०३६१३६२३६३३६४३६५३६६३६७३६८३६९३७०३७१३७२३७३३७४३७५३७६३७७३७८३७९३८०३८१३८२३८३३८४३८५३८६३८७३८८३८९३९०३९१३९२३९३३९४३९५३९६३९७३९८३९९४००४०१४०२४०३४०४४०५४०६४०७४०८४०९४१०४११४१२४१३४१४४१५४१६४१७४१८४१९४२०४२१४२२४२३४२४४२५४२६४२७४२८४२९४३०४३१४३२४३३४३४४३५४३६४३७४३८४३९४४०४४१४४२४४३४४४४४५४४६४४७४४८४४९४५०४५१४५२४५३४५४४५५४५६४५७४५८४५९४६०४६१४६२४६३४६४४६५४६६४६७४६८४६९४७०४७१४७२४७३४७४४७५४७६४७७४७८४७९४८०४८१४८२४८३४८४४८५४८६४८७४८८४८९४९०४९१४९२४९३४९४४९५४९६४९७४९८४९९५००५०१५०२५०३५०४५०५५०६५०७५०८५०९५१०५११५१२५१३५१४५१५५१६५१७५१८५१९५२०५२१५२२५२३५२४५२५५२६५२७५२८५२९५३०५३१५३२५३३५३४५३५५३६५३७५३८५३९५४०५४१५४२५४३५४४५४५५४६५४७५४८५४९५५०५५१५५२५५३५५४५५५५५६५५७५५८५५९५६०५६१५६२५६३५६४५६५५६६५६७५६८५६९५७०५७१५७२५७३५७४५७५५७६५७७५७८५७९५८०५८१५८२५८३५८४५८५५८६५८७५८८५८९५९०५९१५९२५९३५९४५९५५९६५९७५९८५९९६००६०१६०२६०३६०४६०५६०६६०७६०८६०९६१०६११६१२६१३६१४६१५६१६६१७६१८६१९६२०६२१६२२६२३६२४६२५६२६६२७६२८६२९६३०६३१६३२६३३६३४६३५६३६६३७६३८६३९६४०६४१६४२६४३६४४६४५६४६६४७६४८६४९६५०६५१६५२६५३६५४६५५६५६६५७६५८६५९६६०६६१६६२६६३६६४६६५६६६६६७६६८६६९६७०६७१६७२६७३६७४६७५६७६६७७६७८६७९६८०६८१६८२६८३६८४६८५६८६६८७६८८६८९६९०६९१६९२६९३६९४६९५६९६६९७६९८६९९७००७०१७०२७०३७०४७०५७०६७०७७०८७०९७१०७११७१२७१३७१४७१५७१६७१७७१८७१९७२०७२१७२२७२३७२४७२५७२६७२७७२८७२९७३०७३१७३२७३३७३४७३५७३६७३७७३८७३९७४०७४१७४२७४३७४४७४५७४६७४७७४८७४९७५०७५१७५२७५३७५४७५५७५६७५७७५८७५९७६०७६१७६२७६३७६४७६५७६६७६७७६८७६९७७०७७१७७२७७३७७४७७५७७६७७७७७८७७९७८०७८१७८२७८३७८४७८५७८६७८७७८८७८९७९०७९१७९२७९३७९४७९५७९६७९७७९८७९९८००८०१८०२८०३८०४८०५८०६८०७८०८८०९८१०८११८१२८१३८१४८१५८१६८१७८१८८१९८२०८२१८२२८२३८२४८२५८२६८२७८२८८२९८३०८३१८३२८३३८३४८३५८३६८३७८३८८३९८४०८४१८४२८४३८४४८४५८४६८४७८४८८४९८५०८५१८५२८५३८५४८५५८५६८५७८५८८५९८६०८६१८६२८६३८६४८६५८६६८६७८६८८६९८७०८७१८७२८७३८७४८७५८७६८७७८७८८७९८८०८८१८८२८८३८८४८८५८८६८८७८८८८८९८९०८९१८९२८९३८९४८९५८९६८९७८९८८९९९००९०१९०२९०३९०४९०५९०६९०७९०८९०९९१०९११९१२९१३९१४९१५९१६९१७९१८९१९९२०९२१९२२९२३९२४९२५९२६९२७९२८९२९९३०९३१९३२९३३९३४९३५९३६९३७९३८९३९९४०९४१९४२९४३९४४९४५९४६९४७९४८९४९९५०९५१९५२९५३९५४९५५९५६९५७९५८९५९९६०९६१९६२९६३९६४९६५९६६९६७९६८९६९९७०९७१९७२९७३९७४९७५९७६९७७९७८९७९९८०९८०१९८०२९८०३९८०४९८०५९८०६९८०७९८०८९८०९९८१०९८११९८१२९८१३९८१४९८१५९८१६९८१७९८१८९८१९९८२०९८२१९८२२९८२३९८२४९८२५९८२६९८२७९८२८९८२९९८३०९८३१९८३२९८३३९८३४९८३५९८३६९८३७९८३८९८३९९८४०९८४१९८४२९८४३९८४४९८४५९८४६९८४७९८४८९८४९९८५०९८५१९८५२९८५३९८५४९८५५९८५६९८५७९८५८९८५९९८६०९८६१९८६२९८६३९८६४९८६५९८६६९८६७९८६८९८६९९८७०९८७१९८७२९८७३९८७४९८७५९८७६९८७७९८७८९८७९९८८०९८८१९८८२९८८३९८८४९८८५९८८६९८८७९८८८९८८९९८९०९८९१९८९२९८९३९८९४९८९५९८९६९८९७९८९८९८९९९९०९९०१९९०२९९०३९९०४९९०५९९०६९९०७९९०८९९०९९९१०९९११९९१२९९१३९९१४९९१५९९१६९९१७९९१८९९१९९९२०९९२१९९२२९९२३९९२४९९२५९९२६९९२७९९२८९९२९९९३०९९३१९९३२९९३३९९३४९९३५९९३६९९३७९९३८९९३९९९४०९९४१९९४२९९४३९९४४९९४५९९४६९९४७९९४८९९४९९९५०९९५१९९५२९९५३९९५४९९५५९९५६९९५७९९५८९९५९९९६०९९६१९९६२९९६३९९६४९९६५९९६६९९६७९९६८९९६९९९७०९९७१९९७२९९७३९९७४९९७५९९७६९९७७९९७८९९७९९९८०९९८०१९९८०२९९८०३९९८०४९९८०५९९८०६९९८०७९९८०८९९८०९९९९१०९९९११९९९१२९९९१३९९९१४९९९१५९९९१६९९९१७९९९१८९९९१९९९२०९९९२१९९९२२९९९२३९९९२४९९९२५९९९२६९९९२७९९९२८९९९२९९९३०९९९३१९९९३२९९९३३९९९३४९९९३५९९९३६९९९३७९९९३८९९९३९९९९४०९९९४१९९९४२९९९४३९९९४४९९९४५९९९४६९९९४७९९९४८९९९४९९९९५०९९९५१९९९५२९९९५३९९९५४९९९५५९९९५६९९९५७९९९५८९९९५९९९९६०९९९६१९९९६२९९९६३९९९६४९९९६५९९९६६९९९६७९९९६८९९९६९९९९७०९९९७१९९९७२९९९७३९९९७४९९९७५९९९७६९९९७७९९९७८९९९७९९९९८०९९९८०१९९९८०२९९९८०३९९९८०४९९९८०५९९९८०६९९९८०७९९९८०८९९९८०९९९९९१०९९९९११९९९९१२९९९९१३९९९९१४९९९९१५९९९९१६९९९९१७९९९९१८९९९९१९९९९९२०९९९९२१९९९९२२९९९९२३९९९९२४९९९९२५९९९९२६९९९९२७९९९९२८९९९९२९९९९९३०९९९९३१९९९९३२९९९९३३९९९९३४९९९९३५९९९९३६९९९९३७९९९९३८९९९९३९९९९९४०९९९९४१९९९९४२९९९९४३९९९९४४९९९९४५९९९९४६९९९९४७९९९९४८९९९९४९९९९९५०९९९९५१९९९९५२९९९९५३९९९९५४९९९९५५९९९९५६९९९९५७९९९९५८९९९९५९९९९९६०९९९९६१९९९९६२९९९९६३९९९९६४९९९९६५९९९९६६९९९९६७९९९९६८९९९९६९९९९९७०९९९९७१९९९९७२९९९९७३९९९९७४९९९९७५९९९९७६९९९९७७९९९९७८९९९९७९९९९९८०९९९९८०१९९९९८०२९९९९८०३९९९९८०४९९९९८०५९९९९८०६९९९९८०७९९९९८०८९९९९८०९९९९९९९१०९९९९९११९९९९९१२९९९९९१३९९९९९१४९९९९९१५९९९९९१६९९९९९१७९९९९९१८९९९९९१९९९९९२०९९९९९२१९९९९९२२९९९९९२३९९९९९२४९९९९९२५९९९९९२६९९९९९२७९९९९९२८९९९९९२९९९९९३०९९९९९३१९९९९९३२९९९९९३३९९९९९३४९९९९९३५९९९९९३६९९९९९३७९९९९९३८९९९९९३९९९९९९९४०९९९९९४१९९९९९४२९९९९९४३९९९९९४४९९९९९४५९९९९९४६९९९९९४७९९९९९४८९९९९९४९९९९९९९५०९९९९९५१९९९९९५२९९९९९५३९९९९९५४९९९९९५५९९९९९५६९९९९९५७९९९९९५८९९९९९५९९९९९९९६०९९९९९६१९९९९९६२९९९९९६३९९९९९६४९९९९९६५९९९९९६६९९९९९६७९९९९९६८९९९९९६९९९९९९९७०९९९९९७१९९९९९७२९९९९९७३९९९९९७४९९९९९७५९९९९९७६९९९९९७७९९९९९७८९९९९९७९९९९९९९८०९९९९९८०१९९९९९८०२९९९९९८०३९९९९९८०४९९९९९८०५९९९९९८०६९९९९९८०७९९९९९८०८९९९९९८०९९९९९९९९१०९९९९९९११९९९९९९१२९९९९९९१३९९९९९९१४९९९९९९१५९९९९९९१६९९९९९९१७९९९९९९१८९९९९९९१९९९९९९९२०९९९९९९२१९९९९९९२२९९९९९९२३९९९९९९२४९९९९९९२५९९९९९९२६९९९९९९२७९९९९९९२८९९९९९९२९९९९९९९३०९९९९९९३१९९९९९९३२९९९९९९३३९९९९९९३४९९९९९९३५९९९९९९३६९९९९९९३७९९९९९९३८९९९९९९३९९९९९९९९४०९९९९९९४१९९९९९९४२९९९९९९४३९९९९९९४४९९९९९९४५९९९९९९४६९९९९९९४७९९९९९९४८९९९९९९४९९९९९९९९५०९९९९९९५१९९९९९९५२९९९९९९५३९९९९९९५४९९९९९९५५९९९९९९५६९९९९९९५७९९९९९९५८९९९९९९५९९९९९९९९६०९९९९९९६१९९९९९९६२९९९९९९६३९९९९९९६४९९९९९९६५९९९९९९६६९९९९९९६७९९९९९९६८९९९९९९६९९९९९९९९७०९९९९९९७१९९९९९९

स्वर्गवर्गः ७

लिका ॥८८॥ धूमिकाचनभोरेणुरथागस्त्याग्निमारुती ॥ सत्या
 ग्निर्चारुणिर्विध्यकूटोवातापिस्तदनः ॥८९॥ दीप्ताग्निरोर्वशेषश्चस
 मुद्रचुलकोस्यतु ॥ त्रिपाकौषीतकीलोपामुद्राख्याचविदर्भजौ ॥९०॥
 प्राक्फाल्गुनेयस्तुतथ्यानुजः पारुष्यगोरथौ ॥ दिदिविहोदशकर
 श्चक्षाः सुरगुरुर्गुरुः ॥९१॥ शुक्रोभः शतपर्वशोमघाभूर्भृगुरास्फु
 जित् ॥ षोडशचिर्नवार्चिस्तुमंगलः खोल्मुकः कुंजः ॥९२॥ बुधोद्दे
 माराजपुत्रएकदेहः प्रहर्षणः ॥ स्यात्यंचार्चिः अविष्टानः श्यामांगे
 कांधरोधनाः ॥९३॥ शनैश्चरो नीलवासामंदह्यात्मजः शनिः ॥
 राहुस्तुग्रहकल्लोलोभ्रपिशाचोप्यथाहिकः ॥९४॥ केतुर्ज्योतीरथ
 स्तुस्याद्गहाधारेधुवश्चसः ॥ तत्सर्गैस्सूर्यमुक्तादिष्वुधैरंगारि
 णीस्मृता ॥९५॥ आसन्नास्तमयाधीरैरुच्यतेचोपधूपिता ॥ सुनी
 तिर्ध्रुवमातास्यान्मातादक्षस्यमारिषा ॥९६॥ छायापथोदेवप
 थः सोमधारानभः सरित् ॥ दिनप्रणीस्त्वव्यधिषौभानेभिरवरत्र
 तः ॥९७॥ गभस्तिहस्तोऽशुधरः स्वरांशुभरिर्विभगः ॥ वेदादयः प्र
 तिदिवाभातुः पितुस्तमोपहः ॥९८॥ दिनमणिहरिहेलिब्रध्मकोषभाभृ
 द्दरश्चिखगपतंगेनाद्रथः सप्तसप्तिः ॥ मिहुरमणिरपीथाः कालरुत्पद्य
 पाणिः खमणिररुणशूरावंशुमानंशुमाली ॥९९॥ छायास्यातपतीमंदजन
 नीभूमयीवरी ॥ संज्ञातुयमकालिंदौरवंतमतुदस्त्रः १००० त्रसरेणुर्मेहा
 वीर्योस्त्रातिस्त्रयीसुवर्चला ॥ स्वरेणुर्मेहीलाष्टीप्रियेचेतेविवस्वतः १ अश्मनोरम
 णोनूरुर्जरायुस्त्वरुणात्मजः ॥ इतिदिश्वर्गः ॥ कालस्त्वपष्टुर्जहकोभसेतो
 भसदिस्यपि ॥२॥ पीथः पीयुस्तिथश्चाथवास्त्रोद्युष्टांशकेदिनम् ॥ उषा

मदुर्दिनस्यकुज्जल्लुधादिषट्कुहेलिकायाः ८८ अगस्त्यादिनव८९ कौशीतक्यादित्री
 ण्यगस्तिपत्न्याः ९० प्राक्फाल्गुनेयादिनव९१ शुक्रादिसप्तनवार्चिरादिचला
 रिमंगलस्य ९२ बुधादिदश ९३ शनैश्चरादिपंचराब्दादित्रीणि अहिकादिहेतौ ९४ ज्यो
 तीरयादित्रीणि ध्रुवस्य सूर्यस्य तदिशयकं ९५ निकरसूर्योस्तदिशयकं ९६ ध्रुवमातुः एकं
 दक्षमातुः ९७ छायापथोदेवपथस्य ॥ दिनमण्याद्यष्टत्रिंशद्द्रवैः ९८ ९९ १०० छाया
 दिपंचशनिमातुः संज्ञादिचतुर्दशयममातुः १ अश्मनादित्रीण्यरुणस्य जरायवादि

कालवर्गः ८

प्रभातं गोसर्गः सायोस्तवो विकालके ॥३॥ रात्रीरसोज ननीशत्यरी
चक्रभेदिनी घोरा ॥ श्यामा श्याम्या दोषा तुंगी भौती शताक्षी च ॥४॥
वास्तवोषानिशाख्याचवासतेयीतमानिशौ ॥ यस्यां मत्तानिशि
प्रानः श्वनिशं श्वनिशाचसा ॥५॥ निःसंपातोर्धर्मरात्रः स्यात्सर्ववैस
रक्ष्यपि ॥ उच्चं द्वापररात्रौ द्वौ देशौ मामावसी चसा ॥६॥ भूतः कृष्ण
चतुर्दश्यां पौर्णम्यां धर्मवासरः ॥ शक्रोत्सवो ध्वजोत्थानं शा
रदीद्युतपूर्णमा ॥७॥ कोजागरः शरत्यर्वः कौमुदीचामरस्त्रियाम्
यक्षरात्रिस्तु दीपोली चैत्रावल्यां मधूत्सवः ॥८॥ सुवसंतः कामम
होवासंती कर्दमी स्त्रियौ ॥ आमस्तुमा सोवर्षा शोवत्सरस्तु पुगांश
कः ॥९॥ अतुवृत्तिर्मासमानः स्यात्कालग्रंथि रुर्वदः ॥ कालप्रभातं
शरदो प्रावृषातुजलार्णवः ॥१०॥ कौमुदः कार्तिको मासः फाल्गुना
लस्तु फाल्गुनः ॥ ज्येष्ठा मूली यमिष्ठं तिमासमाषाढपूर्वजम् ॥११॥
कृतसत्यपुंगव्रेताग्नायी द्वापरयज्ञिकौ ॥ कलिर्द्वाद्वारकः कर्मपुंग
पापंतुपातकम् ॥१२॥ शल्यंतूस्तं च कल्कोऽथ मद्रं मलुं शिवंतया
॥ शंशुभंचान्यये शोत्मा जीवः पुरुषमुद्गलौ ॥१३॥ अंतर्यामी श्वर
श्वतः करणंतुमनोनिगुः ॥ ॥ इतिकालवर्गः ॥ ॥ बुद्धिः पंडावि
दाचौर्वी विचारेतर्कनिर्णयो ॥१४॥ गुजाचर्चाथे सिद्धांतोत्तरप
क्षसमाधयः ॥ कृतोतः पूर्वपक्षस्तु चोद्यंगीर्भणित्तिर्गिरा ॥१५॥

हे कालाद्यष्ट ॥२॥ वास्त्रादिचत्वारिंशेनस्य उषादिद्वे प्रभातस्य गोसर्गादि
त्रीणि विकालस्य ॥३॥ रात्र्यादिसप्तदश ४ श्वनिशादिद्वे ५ निःसंपातादित्री
ण्यर्धरात्रस्य उच्चं द्वादिद्वे ५ पररात्रस्य दर्शादित्रीणि द्वैकं कृष्णचतुर्दश्याः पौर्ण
म्यादिद्वे शक्रोत्सवादिद्वे शारद्यादिपंचकोजागरायाः ७ यक्षरात्र्यादिद्वे
दीपावल्याः चैत्रावल्यादिषट् ॥८॥ आम्रादित्रीणि मासस्य वत्सरादिष
डवर्षस्य ६ कालप्रभातादिद्वेशरदतोः प्रावृषादिद्वे वर्षतोः १० कौमुदादि
द्वौ कार्तिकस्य फाल्गुनादिद्वौ फाल्गुनस्य जेष्ठस्यैकं ११ कृतादिद्वे त्रेतादिद्वे द्वा
परादिद्वे कल्पादित्रीणि पापादिपंच ॥१२॥ मद्रादिपंचशुभस्य आत्मादिषट्
१३ ॥ अंतःकरणादित्रीणि मनसः बुद्ध्यादिचत्वारि विचारादिपंच ॥१४॥ ४

धीवर्गः ६

चांछांछंदस्तुनिगमैः साम्ब्यूक्यंस्वरपत्तनम् ॥ ब्रह्माक्षरंस्यादे
कारैप्रश्नदूतीप्रहेलिको ॥ १६ ॥ संज्ञाधिवचनंसयः कृतलक्षण
नामनी ॥ व्यपदेशः प्रसिद्धिस्तुटंकारोथेनवस्तवः ॥ १७ ॥ शब्दाभि
लापोत्तभिधाभिधानेवाचकोध्वनिः ॥ द्वांसः कुहरितं चोथमन्मनोग
द्गदध्वनौ ॥ १८ ॥ तूरंतुतूर्यस्यात्ताड्यमानास्तुपटहादयः ॥ कर
धिः करतालीस्याध्वनिनादातुकाहलौ ॥ १९ ॥ मडुकोमर्दनोमैद्रौ
ढक्काविजयमर्दलः ॥ द्रगडः प्रतिपत्तूर्यं डमरुः सूत्रकोणकः ॥ २० ॥
नालीघटीयामनालीदंडढक्कायमेरुका ॥ यामघोषोथताम्रीस्यान्
मानरंध्राविकालिको ॥ २१ ॥ भवरुत्येतपटहोमृत्युभंगुरकेश्वसः ॥
रणतूर्यंतुसंग्रामपटहोभयडिंडिमैः ॥ २२ ॥ भक्ततूर्यंतृपाभोरमस्तु
तूर्यमहास्वनः ॥ मुखवाद्यं वक्रनोलंवेणोविवरनालिको ॥ २३ ॥
चारबाणिः प्रणेतास्याः कथकैकनटौसमौ ॥ सर्ववेशील्यारंभः
स्यात्तालावचरोनटः ॥ २४ ॥ लयपुत्रीनटीनटः खड्गधारादिनर्त
कौ ॥ पुवकः केलकश्चाथभंडश्चातुबटः समौ ॥ २५ ॥ गायनेगायकः
स्त्रीणां हल्लीषंसहनर्तनं ॥ वात्सल्यशांतौतुरसौशृंगारकौशिकैः
स्मृतः ॥ २६ ॥ संभोगौविप्रलंभश्चतुद्वैदौवर्णिकामसी ॥ मसिर्ना
ज्यामनंतुस्याद्यामोचज्ञातुपांसनं ॥ २७ ॥ डमरुस्तुचमत्कारः
प्रौढिस्तुक्रियदेहिको ॥ स्वेदः प्रश्रवणंस्त्रिप्रोहयोत्रीडोनटाधिकौ ॥ २८

सिद्धांतादिचत्वारिपूर्वषष्ठादिद्वेप्रश्नस्यगीरादिचत्वारिवचसः १५ छंदसा
दिहेनिगमस्यसामादित्रीणिब्रह्माक्षरादिहेओंकारस्यद्वौप्रहेलिकायाः
१६ संज्ञादिषट्नाम्नः प्रसिद्धादिहेनवादिहेस्तवस्य ॥ १७ ॥ शब्दाद्यष्टध्व
नेः मन्मनादिहेगद्गदध्वनेः ॥ १८ ॥ तूरादिहेताडितपटहादेः करध्यादिहे
करताल्याः ध्वनिनालादिहेकाहलायाः १९ मडुकादित्रीणिमृदंगस्यढक्कादि
हेविजयढक्कायाः द्रगडादिहेडमर्वाद्विहे २० नाल्यादिषट्दंडढक्कायाः त
म्रीत्यादित्रीणिमानरंध्रायाः २१ भवरुदादित्रीणित्रेतपटहस्यरणतू

नाट्यवर्गः १०

भामःक्रोधोनिःसमस्तुशोकेवीर्यशुटीरता॥कलमिषंचवैदग्धी
भंगिश्चेभनिमीलिकौ॥२६॥स्याच्चिंतचित्तयोथोद्वाहनंरणरणंच
तत्॥परिहासःकेलिमुखःकेलिर्देवननर्मणी॥३०॥रामोद्वेदस्तुपु
लकस्त्वकूपुष्पंचत्वगंकुरः॥स्वदोषगूहनंम्रसौरागसंगौतुगृधु
ता॥३१॥काप्यकारःसयच्चित्तेपापमाधायसंशनं॥कौकृत्यंविप्रती
सारोविबाधातुविहेटनम्॥३२॥दुःखेलोकोभवश्चैवसंसारःकष्ट
कारकः॥निर्वाणमस्तुकोमोक्षःसीतीभावःशमोमृतम्॥३३॥इति
नाट्यवर्गः॥अथोऽप्यस्यात्पातालेविरोकंश्वभ्रमेस्त्रियौ॥तम
संतुनिशाचर्मनीलपंकंरजोबलम्॥३४॥दिनांतकोविद्यद्वृत्तिःखलु
गृत्रोथनागभृत्॥हुंडेःस्त्रीस्यादलूताजगरोवथदलादलः३५
ब्रह्मसर्पोश्वलोलाचट्टिमुखादिरहीरणिःराजोदिरलगद्वस्तुकाल
मयोमहाविषः॥३६॥भांडपुष्पस्तुभुजगोभवेत्कोकुटिकंदलः॥गो
नासगोनसोद्दालादलंलालहलंविषं॥३७॥अथाब्रह्मोद्विंसनः
समकोलश्चभेकभुक्॥कुंभीनसोमंडलीचगरलजंगमंविषं॥३८॥

यादित्रीणि२२भक्ततूर्यादिद्वेमल्लतूर्यादिद्वेमुखवाद्यादिद्वेवेण्वादिद्वे२३वंशीवा
दकस्थैकंकथकादिद्वेसर्ववैश्यादिचत्वारिनटस्य॥२४॥लयपुत्र्यादित्रीणिन
ट्याःपुवकादिद्वेनर्तकक्षेदस्यभांडादिद्वे२५गायनादिद्वेहल्लीषादिद्वेस्त्रीसह
नर्तनस्यवात्सल्यादिद्वेरसभेदयोःपृथगेकैकस्यशृंगारादिद्वे२६संभोगादिद्वे
शृंगारभेदयोरेकैकंवर्णिकादित्रीणिमस्याःव्यामनादिद्वेअवज्ञादिद्वे२७॥डमर्षा
दिद्वेचमत्कारस्यप्रौढ्यादिद्वेस्वेदादित्रीणिब्रीडादिद्वेलज्जायाः२८भामादिद्वेक्रो
धस्यनिःशमादिद्वेशोकस्यवीर्यादिद्वेहृत्वादिद्वेवैदग्ध्यादित्रीणिभंग्याः॥२९॥
चिंतादिद्वेउद्वाहनादिद्वेविवाहस्यपरिहासादिद्वेकेल्यादित्रीणि३०रोमोद्वेदादि
चत्वारिपुलकस्यस्वदोषगूहनादिद्वेरागादित्रीणिगृधुतायाः३१सपापकथन
स्थैकंकोकृत्यादिद्वेकुरुत्स्यस्यविबाधादिद्वे॥३२॥दुःखलोकादिचत्वारिसंसा
रस्यनिर्वाणादिषट्मोक्षस्य३३अधसादिद्वेपातालस्यविरोकादिद्वेश्वभ्रस्यतम

पातालभोगिनरकवर्गौ ११

अनंतोवासुकिः पद्मोमहापद्मो पितृक्षकः ॥ कर्कोटः कुलिकः शंख
 दृत्य शैनागनायकाः ॥ ३९ ॥ पुरीभोगवती चैषां भोगिन्यो नागकन्य
 काः ॥ इति पातालभोगिवर्गः ॥ अकंदुःखमघै चैद्री तलस्मीः काल
 कर्णिका ॥ ४० ॥ इति नरकवर्गः ॥ पाथोधि सिंधुमकरालयवारिरा
 शीगंगाधरेंदुजनकास्तिमिरूमिमाली ॥ वार्धिर्मितद्रुतिमिकोषम
 हाशयाश्चक्रीबंचशैलशिविरंधरणीपुवश्च ॥ ४१ ॥ पुमान्कचंग
 लोवांकः कूलंकषपरांगवौ ॥ तरंतोदारदः पेरुर्महीप्राचीरमदूयोः
 ॥ ४२ ॥ नदीनश्चाधकमलं नीरं नाराः स्त्रियामिरा ॥ कंदकंजलम
 स्थायमगाधेयांभसोभ्रमः ॥ ४३ ॥ तानुरोबायुगुल्मश्चकणलाभः
 कुलंकुरः ॥ पुरोदिः पत्रझंकारेवतालः कूलहंडकः ॥ ४४ ॥ चुलुकोष
 नजंबालेदलाद्वेपंककर्वटः ॥ तरणोभेलकेवारिरथोनौस्तरिकः पु
 वः ॥ ४५ ॥ होडुस्तरां धुर्वद्वेनं वहिन्नं वार्वटः पुमान् ॥ पादारकः स्यात्पो
 लिदेः पत्रबालेतुलाधटः ॥ ४६ ॥ समुद्रकफडिंदीरजलहासास्तु
 फेनकैः ॥ कैवर्तजालिकः छोटीकुपिनी स्यादथपुवः ॥ ४७ ॥ पलवः पं
 जराखेटः करंडीतुजलेशयः ॥ आत्माशीशंबरोमूकोमिमेवोवल्कवानपि ॥

सद्वाष्ठीधकारस्य ॥ ३४ ॥ नागभृदादिहेउलूतादिहेः जगरस्य हलाहलादित्री
 निब्रह्मसर्पस्य ३५ दिमुखाद्यादित्रीणि अलगर्धादित्रीणिकालसर्पस्य ३६
 भांडपुष्पादिहेहलाहलादित्रीणि विषयस्य ॥ ३७ ॥ अब्रह्मादिषट्सर्पस्य जं
 गलविषस्यैकं ३८ अनंताद्यष्टनागराजानां पृथगेकैकस्य एकैकं ३९ ॥ नाग
 पुर्णएकं भोगिन्यादिहेनागकन्यानां ॥ अकादित्रीणि दुःखस्य सद्यानित्री
 णि अलक्ष्म्याः ४० पाथोध्याद्येकविंशतिः समुद्रस्य ४१ ४२ कमलादिसमज
 लस्य अस्थायादिहेअगाधस्य अंभसोभ्रमादि ४३ ४४ चुलुकादिहेषनजं
 बालस्य दलाद्व्यादिहेपंककर्वटस्य तरणादिहेभेलकस्य वारिरथादिचत्वा
 रिनौकायाः ॥ ४५ ॥ होडादित्रीणि वहिन्नादिहेपादारकादिहेपत्रबालादि
 हे ४६ समुद्रकफादिचत्वारिसमुद्रफेनस्य कैवर्तादिचत्वारिपूरादित्रीणि पंजराखेट

वारिवर्गः १२॥

॥४८॥ मीनेवदालः पाठीनोमत्स्यराजस्तुरोहितः॥ भालोक्श्वा
 शकुलिशंकटं काष्ठीलद्वयपि॥४९॥ फलकीस्याच्चित्रफलीराज
 ग्रीवोमदार्मदः॥ कचयीककचपृष्ठीकंकत्रोटोजलव्यधेः॥५०॥
 शफरः श्वेतकोलैः स्यात्तवशेटस्तुस्वलेशयः॥ इल्लिशेवारिकर्पू
 रगंगेयशफराधिपाः॥५१॥ जलतालौप्यश्चलत्पूर्णिमाचंद्रचंच
 लौ॥ जलवृश्चिकदं चाकेगंगादेयोगलानिलः॥५२॥ शालः शकु
 लगंडः स्यादंधाहिः कूचिकोदयोः॥ ब्राह्मीतुपंकगडकोलघुगर्ग
 त्रिकंटकः॥५३॥ तिर्यग्यानः कुलीरः स्यान्मुरवास्त्रोहरिलोचनः
 बहिकुटीचरः पोताधानंतुस्याज्जलांडकं॥५४॥ जलस्थस्तुमक
 रोमरोलिरसिरष्टकः॥ मीनरस्तुतुनागस्तुनक्रवाडवदारकः॥५५॥
 नक्रस्तुवार्भटस्यांदबुकिराटोबुकंटकः॥ जलभूकरमायादशपा
 शनद्रदशदाः॥५६॥ जलकूर्मस्त्वंबुकीशोवसाढ्यः शिशुकैश्व
 सः॥ उद्रस्तुजलमार्जारजलारुनकुलप्रवाः॥५७॥ मृत्किरापुर्ण
 रीवारिकृमिस्तुजलमक्षिको॥५८॥ पटालुकाजलौकाबुसर्पिणे
 वेणिवेधिनी॥ व्यंगस्तुनंदकोभेकोगूढवर्चाः कृतालयः॥ रेकोजि

करंड्यादिपंचजलेशयस्य अनिमेवादित्रीणिमत्स्यस्य ४८ वदादिद्वेमत्स्यरा
 जादित्रीणिरोहितस्यकुलिशादिद्वे॥४९॥ फलक्यादिद्वेराजग्रीवादिद्वेमत्स्य
 भेदस्यकचय्यादिद्वेकंकत्रोटादिद्वेमत्स्यविशेषस्य॥५०॥ शफरादिद्वेस्वेत
 कादिद्वेस्वलेशयस्य इल्लिशादिपंच॥५१॥ चलत्पूर्णिमादिद्वेमत्स्यभेदस्य
 जलवृश्चिकादिद्वेदं चाकस्यगंगादेयादिद्वे५२ शालादिद्वेअधात्स्यादिद्वे
 ब्राह्म्यादिद्वेपंकगडस्यलघुगर्गादिद्वेत्रिकंटकस्य५३ तिर्यग्यानादिपंच
 कुलीरस्यपोताधानादिद्वेजलांडकस्य॥५४॥ जलस्थादिपंचमकरस्यतंतु
 नागादित्रीणिश्राद्धस्य५५ नक्रादिचत्वारिजलशूकरादिचत्वारि॥५६॥ जल
 कूर्मादिचत्वारिशिशुमारस्यउद्रादिपंच५७ मृत्किरादिद्वेघुर्ण्यः वारिकृ
 म्यादिद्वेपटालुकादिचत्वारिजलोकायाः॥५८॥ व्यंगादिसप्तभेकस्यपंच

वारिवर्गः १३

ज्योतिषपंचांगगुप्तेक्रोडांशिकच्छपौ॥५९॥ गडुःकिंचुलुकोःशांधु
 विकिरश्चूडकश्चसः॥चुंराचुंटीचचूडांशुधूपःकर्करांधुकः॥६०॥
 पल्ल्वलंदीर्घिकाबापीयष्टिकामीनगोधिको॥अवघट्टावरोतुल्यो
 तल्लं विल्लं तलंचतत्॥६१॥ द्विजप्रपालबालं स्यात्केदारः पांशुमर्द
 नः नदीनिर्झरिणीरोधोवक्रासागरगामिनी॥६२॥ तलोदाचापि
 लासिंधुर्त्रपिकुल्यावद्वाचसा॥अध्वगागांधिनीगंगाह्रिमवत्यु
 यशेखराधर्मद्वीसिद्धसिंधुस्तापीतुपमुनायमी॥रेवातुपूर्वगं
 गास्यान्मुरलातुमुरंदला॥६४॥ स्यादर्धगंगाकावेरीवासिष्ठीगौ
 तमीसमे॥अथगोदावरीगोलाकुबलंतूत्पलंकुर्वे॥६५॥ कैरवं
 गंधसोमंस्यात्कंदोदश्चनिशादसः॥श्रीकरं कृष्णकंदंचरक्तोत्प
 लमलिप्रियं॥६६॥ लक्ष्मी गृहंकुमुच्चाशशालूकः पंकस्तरणः॥प्र
 श्रीतुकुंभिकावारिमूलीपण्योरवभूलिका॥६७॥ स्यात्पारिचत्तरो
 ःशांबुतालःसलिलकुंतलः॥शैबलोदठपणीस्त्रीकालारंवारि
 चामरम्॥६८॥ पद्मोक्वारंपंकैजं विसनाभिस्तुपद्मिनी॥पुटकि
 न्येवमेवान्याःकुंदिन्यस्तानिनीमुखाः॥६९॥ बिसंतुतंतुलविसं
 शृंगाटोवारिकुब्जकैः॥७०॥ ॥इतिवारिवर्गः॥ इतित्रिकांडशे
 षःप्रथमःकांडःसमाप्तः॥भूर्भूतधात्रीगिरिकर्णिकाब्धिद्वीपासमु

गडुवादिहे किंचुलुकस्य अंध्यादिषट्कूपस्य अंधकूपादिहे ६० पल्ल्वला
 दिपंचवाप्याः अवघट्टादिहे गर्तस्य तल्लादिपंचालबालस्य ॥६१॥ केदा रा
 दिहेक्षेत्रस्य नद्यादिनवा ॥६२॥ अध्वगादिसप्तगंगायाः ॥६३॥ ताप्यादित्री
 णियमुनायाः रेवादिहे मुरलादिहे नदीभेदस्य ॥६४॥ अर्धगंगादिहे कावेर्याः
 वासिष्ठादिहे गोमत्याः गोदावर्यादिहे कुबलादित्रीण्युत्पलस्य ६५ कैरवा
 दिषट्कुमुदस्परक्तोत्पलादिचत्वारि ॥६६॥ शालूकादिहे पृथ्व्या दिषट्कुंभि
 कायाः ॥६७॥ अंबुनालादिचत्वारि शैबालस्य ६८ पद्मादित्रीणि विसनाभ्या
 दित्रीणि पुटकिन्याः कुंदिन्यादिहे पुटकिनीभेदयोः पृथगेकैकस्य ॥ ६९॥

भूमिवर्गः १४

द्वात्रिंशत्मेखलाकूः॥समाद्रिकीलाचजगद्वाचपुंसिस्थितौमध्य
 मलोकमर्थौ॥१॥महाकांतागंधवतीरत्नगर्भाचमेदिनी॥स्वस्तनी
 भारतारव्यंतुवर्षेहैमवतविदुः॥२॥भारतंनूरभूःकिंपूरुषंह्रिर्वर्षे
 तैतः॥भद्राश्वमेत्तरकुर्हिरण्मयमिलावृतं॥३॥केतुमालमभू
 निस्पुर्भुवोवर्षाणि तैनव॥जंबुद्वीपकुशकौचशाकशात्यलिपुष्प
 रेः॥४॥द्वीपाःसप्ताथसप्तैवसमुद्राअपिकीर्तिताः॥लवणेसुसुरासं
 र्पितंघिदुग्धजलातकाः॥५॥ऊषरंतूषषानूषोब्रह्मावर्तस्तपोवदः
 ॥कुरुक्षेत्रंप्रयागंचद्रिमाद्रिविंध्यमंतरा॥६॥मध्यदेशोअपुद्राः
 स्युर्वरेद्वीगौडनीवृतिः॥प्रभासःसोमनीर्थस्यादंतर्वेदीकुशस्थली
 ॥७॥प्राज्योतिषःकामरूपेतीरभुक्तिस्तु निच्छविः॥विदेहोअप्य
 काश्मीरेकीराःस्युःशास्त्रशिल्पिनः॥८॥तुरुष्काःखशयस्थस्काः
 बाल्हीकोअत्रिगर्तकाः॥दशेरकामरुभुवोमालवाःस्युरवंतयः॥
 ॥९॥डाहलाश्चेदयश्चैद्याःकारुषास्तुहहजुहाः॥यद्वस्तुदशार्हः
 स्युःसात्वताःकुकुराश्चते॥१०॥ओडाउत्कलनामानोमगधाःकी
 कटामताः॥वेलाकूलंतामलिसंतामलिमीतमालिका॥११॥एकच
 कंह्रिगृहंशुभपुर्षयैवर्तनिः॥पूर्वदेशेयसाकेतमयोध्योत्तरको
 शली॥१२॥कुशस्थलंकान्यकुजंनगाब्धंहस्तिनापुरं॥गजाब्धंहा
 स्तिनंवायश्चावतीधर्मपत्तनम्॥१३॥कुरुक्षेत्रंविनशनंकोशांबीव
 त्सपतनं॥प्राजापत्यःप्रयागःस्यात्हारकावनमालिनी॥१४॥

तिसादित्रीणिशृंगादकादीनिद्वे०॥द्विवारिवर्गः॥षोडशपृथिव्याः॥१॥
 द्वेहिमवत्वंडस्य॥२॥नवभुवोनववर्षाणां३सप्तसप्तद्वीपानां४सप्तसमुद्रा
 णां॥५॥त्रीण्यूपरस्यद्वेब्रह्मावर्तस्यमध्यदेशस्यैकं६॥त्रीणिगौडदेशस्य
 द्वेप्रभासस्यद्वेःतर्वेद्याः॥७॥द्वेकामरूपस्यत्रीणितीरभुक्तेःत्रीणिकाश्मीरस्य॥८॥
 नवदेशभेदानामेकैकं॥९॥त्रीणिचैद्यदेशस्यद्वेकारुषस्यचत्वारिदशार्ह
 स्य॥१०॥द्वेओडस्यद्वेमगधस्यचत्वारितामलिसस्य॥११॥शुभपुर्षास्त्री

पुरवर्गः १५

हारवत्यब्धिनगरीविदेहामिधितेशमे॥ मथुरातुमधूप्रंजित्व
 शीतुतपस्थली॥१५॥ वाराणसीतीर्थराज्ञीविशालोज्जायिनीसमे
 ॥ चंपातुमालिनीपुष्पाः पुरं पाटलिपुत्रकं॥१६॥ देवीकोठोबाणपुरं
 कोटीवर्षमुषावनम्॥ स्याच्छोणितपुरं चाथयोजनं मार्गधेनुके
 म्॥१७॥ क्रिमिशैलस्तुवल्मीकः शक्रमूर्धायसंचरः॥ धरणपिडि
 लः सेतुः पंथास्तुरवुत्तमोवहः॥१८॥ वाटः पथश्चमार्गश्चरवपुरंतू
 र्ध्वगपुरम्॥ हरिश्चंद्रपुरं शोभेमुद्रंगः प्रतिमार्गकः॥१९॥ त्रंगात्रं
 गोनिर्मुटस्तुपण्याजीवकचंगलं॥ पुंसिहदृक्पारोहौजन्यग्राम
 मुखंचतत्॥२०॥ इतिभूमिवर्गः॥ स्यादभिस्यंदिरमणंशाषान
 गरमित्यपि॥ शासनंधर्मकीलः स्यान्म कुतिः शूद्रशासनम्॥
 ॥२१॥ पट्टोलिकाकूतकीलोपांशुकूलंनकस्यचित्॥ षड्विंशैः
 स्यादंगुष्ठैस्तैर्द्वादशभिर्भवेत्॥२२॥ वितस्तिः स्यादतोद्वाभ्यां ह
 स्तः स्यात्तच्चतुष्टयम्॥ दंडो धन्वन्तरं तस्य सहस्रद्वितयेन तु॥२३॥
 क्रौशस्ताभ्यां तु गन्धूतिस्तद्वयं योजनं मतं॥ चतुरष्टशतग्रामांतर्द्रो
 णं मुखकर्वतौ॥२४॥ गर्भागारापवरकं चास्तस्याद्दृहपोतकं॥ ओ
 को गृहं पिटं चालो वेडुभी चंद्रशालिका॥२५॥ कूटागारं चाथकपिशी
 र्षसोडकशीर्षकं॥ क्रमशीर्षं चाथरवरकुटीनापितशालिको॥२६॥

णिहे पूर्वदेशस्य त्रीण्ययोध्यायाः॥१२॥ हेकान्यकुब्जस्य चत्वारिहस्त
 नापुरस्य हेधर्मपुर्याः॥१३॥ हेकुरुक्षेत्रस्य हेकौशांब्याः हेप्रयागस्य चत्वारि
 हारकायाः॥१४॥ हेमिथिलाराजधान्याः हेमथुराया चत्वारिकाश्याः॥१५॥
 हेउज्जयिन्याः त्रीणि कर्णपुर्याः हेपाटलिपुत्रस्य १६ पंचशोणितपुरस्य हेयो
 जनस्य त्रीणि वल्मीकस्य चत्वारि सेतोः षट्मार्गस्य॥१८॥ ऊर्ध्वगपुरस्यै
 कं हे शोभपुरस्य चत्वारि प्रतिमार्गस्य॥१९॥ त्रीणि पण्याजीवस्य चत्वारि
 हदृस्य॥२०॥ हे शारवानगरस्य हेराजशासनस्य हे शूद्रशासनस्य॥२१॥
 हेव्यवस्थापत्रस्य अमामपट्टोलिकाया एकं अंगुष्ठस्यैकं वितस्तेरेकं॥२२॥

शैलवर्गः १६

कुलायिकापक्षिशालोकारावेश्म बधांगकै॥ कायमानंतृणकु
टीर्दर्मतंनिभृतं गृहं ॥ २७ ॥ कुट्टंकोद्वाटपिठरादृद्रकोषस्तुमंचकैः
॥ वासागारंभोगगृहकन्यापल्याटनिष्कुटाः ॥ २८ ॥ शिवस्यवृषमं
दुष्पांश्चैर्गोपुटिकंस्मृतं ॥ वातायनं गृहास्सः स्याद्वधूतशयनंतः
था ॥ २९ ॥ उपशल्योपकंठेदेकपाटोद्वारकंटकः ॥ कवाटश्चारं
कंथावातः प्राकारद्वयपि ॥ ३० ॥ इतिपुरवर्गः ॥ शैलस्थावरधा
तुभृद्भरकुकीलोज्यंगकः सानुमानजीमूतः पृथुशेखरश्चकटकी
दंतीनगोनिर्झरी ॥ कुट्टारोऽथहिमालयोनगपतिर्मेनार्धवोभागुरु
कैलासोगणपर्वतश्चरजतप्रस्थः कुबेराचलः ॥ ३१ ॥ हिरण्यनाभ
मेनाकमुनाभोहिमवत्सुते ॥ शैलाग्रेशिखरंशृंगदंतः प्राक्भा
रद्वयपि ॥ ३२ ॥ पूर्वाद्रिर्दिनमूर्द्धास्यादस्ताद्रिश्चरमाचलः ॥ चंदना
द्रिस्तुमलयैः कौंचः कौंचश्चमाल्यवान् ॥ ३३ ॥ महेंद्रोमलयैः सह
शक्तिमान्गंधमादनः ॥ विंध्यश्चपारियात्रश्चसप्तैतेचकुलाच
लाः ॥ ३४ ॥ अश्मापवारुकः काठः पारटीटश्चमृन्मरुः ॥ घर्षणालः
शिलापुत्रो गृहाश्मा गृहकलपः ॥ ३५ ॥ गैरिकंतुवनालक्तंरक्तधा
तुगयेरुकम् ॥ प्रत्यश्मागिरिमृच्चार्थशिलाधातुः सितोपलः ॥ ३६ ॥

हस्तस्यैकंदेहस्तचतुष्टयस्यकोशस्यैकं ॥ २३ ॥ गज्यूतेरेकं योजनस्यैकं
ग्रामभेदयोरेकैकं ॥ २४ ॥ द्वेगर्भगृहस्यद्वेवास्तुकद्वेगृहस्यद्वेचालस्यत्रीणि
वटुभ्याः ॥ २५ ॥ त्रीणिकविशीर्षस्यद्वेनापितगृहस्य ॥ २६ ॥ द्वेपक्षिशाला
याद्वेकागृहस्यद्वेदणल्लग्नगृहस्यनिभृतगृहस्यैकं ॥ गृहभेदस्यत्रीणि
द्वेमंचस्यपंचवासगृहस्य ॥ २७ ॥ एकंशिववृषगृहस्यत्रीणिगवाक्षस्य २८
द्वेग्रामांशस्यचत्वारिकपाटस्यद्वेप्रावरणस्य ॥ २९ ॥ चतुर्दशशैलस्यचत्वारि
हिमालयस्यचत्वारिकैलासस्य ॥ ३० ॥ त्रीणिमेनाकस्यपंचशिखरस्य ॥ ३१
द्वेउदपाद्रेः द्वेअस्ताद्रेः द्वेमलयस्यत्रीणिमाल्यवतः ३२ सप्तकुलाचलानामे
कैकं ३४ षडाश्मनः द्वेशिलापुत्रस्यद्वेशिलापट्टस्य ३५ ॥ षट्गैरिकस्यत्रीणि

वनोषधिवर्गः १७

मकोलोवर्णलेखाचकटिनीककरवटीरवटी॥३७॥द्वितीयैलवर्गः॥
 बाक्ष्वनंतलंतत्कंगुहिनंसगजंत्रसं॥लीलोद्यानंदेवनंस्याद्विजो-
 लीपंक्तिराबली॥३८॥वृक्षःकारस्करोगसःपलाशीविष्टरस्थिरः॥
 चैत्योदेवतरुर्देवावासेकरिभकुंजरो॥३९॥छायातरुस्थिरछायो-
 वेदाकाकरुहास्मृता॥वनस्पतिर्निर्मुटःस्यात्कुलोन्निव्रविकस्व-
 रा॥४०॥स्थितोन्मुद्रौकिलिंजस्तुसूक्ष्मदोर्वथपल्लवः॥किसलंकिस-
 लंचायोत्कलिकागारितेसमे॥४१॥गुच्छोगुलुच्छःक्षेपःस्याच्चमरी-
 मंजरंनना॥मंजिश्चकंटकेपत्रसूचिदुनखवंकिलाः॥४२॥पिप्प-
 लावादरंगःस्याच्चैत्यदुःकेशवालये॥यस्योबुंवरकंत्वस्यफलेथ-
 ग्रहनाशनः॥४३॥देववृक्षोदलेगंधिःसप्तपर्णःशिरोरुजा॥दंतद-
 र्पणजंवीरौकतकोंबुप्रसादनै॥४४॥वरुणस्त्वश्मरीघ्नोऽथाध्वग-
 भोग्योमधुद्रुमः॥कपित्थतोःआतकोऽस्यफलेपशुहरीतकी॥४५॥
 पिकबंधुस्तचूतःस्यात्स्त्रीप्रियःषट्पदातिथिः॥मधुद्रुतोवसंत-
 द्रुर्महाकालोरुकालको॥४६॥शोभांजनुस्तस्त्रीचित्तहारीविद्र-
 धिनाशनः॥प्रभांजनोऽथप्राचीनपनसांगोहरीतकी॥४७॥महाक-
 पित्थोबिल्वश्चकोलिर्गृध्रनखीस्मृता॥म्यात्पिच्छलदलास्यादु-
 फलाःशोनागरंगके॥४८॥चक्राधिवासीनारगःकिमीरत्वंकू-
 मंधकः॥स्याद्दर्मणःपिच्छिलत्वकधवस्तमधुरत्वचः॥४९॥ ॥ ॥

चत्वारिखटिकायाः३७॥सप्तवनस्यद्वेरीलोद्यानस्यत्रीणिपंक्तेः॥३८॥ष-
 ट् वृक्षस्यपंचचैत्यस्य॥३९॥द्वेच्छायातरोःद्वेवदायाःद्वेअयुष्यवृक्षस्यपंच-
 फलस्य॥४०॥द्वेसूक्ष्मदारोःत्रीणिपल्लवस्यद्वेउत्कलिकायाः॥४१॥त्रीणि-
 गुच्छस्यत्रीणिमंजर्याःचत्वारिकंटकस्य॥४२॥पंचपिप्पलस्यतत्कल-
 स्यैकंपंचसप्तपर्णस्य॥४३॥चत्वारिजंबीरस्य॥४४॥द्वेवरुणस्यचत्वार्य-
 आतकस्यद्वेतत्पुरुषस्य॥४५॥षडाम्रस्यद्वेमहाकालस्य४६चत्वारिशोभां-
 जनस्यचत्वारिबिल्वस्य४७चत्वारिवर्द्याःसप्तनागरंगस्य४८चत्वारिधवस्य४९

वनोपधिबर्गः १८

पिशाचद्रुः पीतफलः शाकोटः कर्कशछदः ॥ अशोहितस्तुरक्षोघ्रो
 भल्लातकमथशाल्मली ॥ ४९ ॥ दुरारो हास्मृतापिंडीतगरः कफवर्ध
 नैः ॥ काकचिंचीतुलाबीजरैवदिरोबालपत्रकः ॥ ५० ॥ यूपद्रुः कुष्ठ
 हतुचाथकरंजो घृतपूर्णकः ॥ रसायनफलापथ्याशक्रसृष्टसुधो
 द्वर्वा ॥ ५१ ॥ सरलोधूपवृक्षः स्यात्तुशोणकोन्यंकुमूरुदः ॥ चंपको
 ल्वस्तुमुरजफलः स्यात्पनसश्चसः ॥ ५२ ॥ उहुः सुद्रांलुपनसौनि
 चुलो रक्तमंजरः ॥ निंबोर्कपादपः पुष्पगंधस्तुकुसुमाधिराट् ॥ ५३ ॥
 चंपको वरलव्यश्चंबकुलः सिद्धकेशरः ॥ शीधुगंधोयकंकेलिर्नटः
 कोतांघ्रिदोहदः ॥ ५४ ॥ अशोकः पिंडपुष्पस्तुदाडिमः फलशोडवः ॥
 ॥ दाडिंबः पर्वरुट्च स्यात्स्वादूम्लः शुकवल्लभः ॥ ५५ ॥ पिंडीरोथसु
 पर्णेभनागारव्योनागकेशरः स्यात्पुष्परोचनश्चापिचूर्णतस्यहरि
 द्रवः ॥ ५६ ॥ निशिपुष्पा तुशेफालीकुटजः पांडुरद्रुमः ॥ लताशंकु
 तरुः सालोनीपोधाराकटंबकः ॥ ५७ ॥ कटंकटेरीहरिद्रांशिंशपा
 गुरुपत्रिको ॥ पटोलं स्याद्राजफलं तस्य मूले तुरम्यकं ॥ ५८ ॥
 सूत्रपुष्पस्तुकार्पासैजीर्णपर्णेकटंबकम् ॥ प्रदंसतानियूथीस्या
 द्रुमनः पुष्पचामरः ॥ ५९ ॥ मालतीपुष्पकलिकां सौमनस्यायनीवि
 दुः ॥ कुंदे स्याद्द्वोरटः पुंसिग्रै श्रीतुनवमालिका ॥ रक्तपिंडस्तोद्रपुष्प
 स्याद्म्लानः कुरंदकः ॥ ६० ॥ कंदलशिलीधपुष्पेभ्लेघ्रात्रिपुरम
 ल्लिकोप्रोक्ता ॥ एरंडहस्तिकर्णौ प्राचीनामलकवारिबदरेहौ ॥ ६१ ॥

द्वेशाकोटस्य त्रीणि भल्लातक्याः द्वेशाल्मल्याः ४९ ॥ द्वेपिंडीतगरस्य द्वेका
 कचिन्व्याः चत्वारिखदिरस्य ५० ॥ द्वेकरंजस्य चत्वारिहरीतक्याः ५१ ॥ द्वेसरल
 स्य द्वेशोणकस्य त्रीणि पनसस्य ५२ ॥ द्वेलकुचस्य चत्वारिनिंबस्य चत्वारिचंप
 कस्य ५३ ॥ त्रीणि बकुलस्य चत्वार्यशोकस्य ५४ ॥ अष्टदाडिमस्य ५५ ॥ पंचनागके
 सरस्य तच्चूर्णस्यैकं ५६ ॥ द्वेशेफाल्याः द्वेकुटजस्य द्वेसालस्य द्वेधाराकटंबस्य
 ५७ ॥ द्वेहरिद्रायाः द्वेशिंशपायाः द्वेपटोलस्य तन्मूलस्यैकं ५८ ॥ द्वेकार्पासस्य द्वेक

वनौषधीवर्गः १९

बृहत्पाटलिधूस्तूरीकदलीत्वायतच्छरा ॥ ६२ ॥ स्यात्तंतुविग्रहामंजि
 फलावारणवल्लभा ॥ वातिगणस्तुवार्ताकुर्वाताकः शाकबिंदकः ॥
 ६३ ॥ क्लीबेवंगंचवार्ताकीस्यान्महाबृहतीत्यपि ॥ कुष्ठंगदाब्धयमूलं
 त्वस्थपुष्करमूलकम् ॥ ६४ ॥ वंकसेनः स्वगस्तिद्रुःशुकनासोमुनि
 द्रुमः ॥ अनलिः कुनलीपुत्रंजीवस्तुस्त्रीपदापहः ॥ ६५ ॥ छत्रकोमलि
 पत्रंस्यात्कुञ्जकोवारिकंटकः ॥ वास्तूकष्टकदेशीयः शाकवीरोध
 नामलः ॥ ६६ ॥ शोथजिह्वरहाकालशाकोव्यथमहोषधी ॥ महीविष
 घ्नीचक्रोगीमत्स्यासीदिलमोचिका ॥ ६७ ॥ जलब्रह्मीचशालिंचेपत्नू
 रोलोहमारकः ॥ केचुकपेचुलीपेचुर्नाडीचोविश्वरोचनः ॥ ६८ ॥ केश
 राजोनागमारः वपरुर्भृंगसोदरः ॥ सुनिषण्णंचुचुः पुंसिष्ठत्रपत्रंतमा
 लकम् ॥ ६९ ॥ स्थलपद्ममथोदेवपत्नीमध्वालुकविटुः ॥ फलपुच्छो
 वरंडालुः स्याद्द्वेष्टालुकंतुयत् ॥ ७० ॥ श्रीमस्तकः स्वरितकः स्याद्राहू
 छिष्टोरसोनकः ॥ कुष्मांडसुघृणावासस्तिमिषोग्राम्यकर्कटी ॥ ७१ ॥
 बालुकीकर्कटीर्वासुर्मूत्रलारोमशाचसा ॥ स्याच्चेलालश्चित्रफलः
 सुरवाशोराजतेमिषः ॥ ७२ ॥ लतापनसनाटाम्रौसेदुर्बुध्वासितस्त
 यः ॥ पवारुः कारवेल्लोमौगोदुंबागजचिर्भटः ॥ ७३ ॥ मृत्युबीजस्तु
 वंशः स्यात्केतकः क्रकचच्छटः दृक्कटोवहुमूलः स्यात्करीरेवेषु

दंबस्यद्वेयूष्याः द्वेदमनस्य ५९ मालतीकलिकायाएकंद्वेकुंदस्यद्वेनवमालि
 कायाः द्वेओडुपुष्पस्यद्वेकुरंटकस्य ॥ ६० ॥ द्वेशिलींध्रपुष्पस्यद्वेत्रिपुरमल्लिका
 याः द्वेएरंडस्यद्वेप्राचीनामलकस्य ६१ द्वेधूस्तूरस्यपंचकदल्याः ॥ ६२ ॥ स
 सवार्ताकोः ६३ द्वेकुष्ठस्यपुष्करमूलस्यैकं ६४ षडगस्तिद्रोः द्वेपुत्रंजीवस्य ६५
 द्वेछत्रायाः द्वेकुञ्जकस्यद्वेवास्तूकस्यत्रीणिपुनर्नवायाः ६६ द्वेकालशाकस्य
 पंचकदुरोहिण्याः त्रीणिजलब्रह्म्याः ६७ त्रीणिशालिंचायाः पंचपेचुकस्य ६८
 चत्वारिकेशराजस्यद्वेसुनिषण्डस्यत्रीणिस्थलपद्मस्य ६९ द्वेमध्वालुः द्वेवरं
 डालोः त्रीणिलंगेष्टालोः ॥ ७० ॥ द्वेरसोनस्यचत्वारिकुष्मांडस्य ७१ पंचकर्कट्याः

वनौषधीवर्गः २०

कर्करः॥७४॥ काशेश्ववालःकाकेसुर्वनद्वाराश्चजेतुला॥ गुडरा
 रुर्मधुतृणस्यादिक्षुरसिपत्रकः॥७५॥ खानोदकोनारिकेलःकरका
 भाःशिरफलः॥ सुरेज्जनोगोपदलो राजतालश्छटाफलः॥७६॥ करम
 वृस्तुतुसारोगुवाकोकोटइत्यपि॥ रामपूगस्तुकामीनो मुनिपूगःस्तु
 रेवटः॥७७॥ पूगवोटस्तुहिंतालःकीबंकिरिदितत्फलम्॥ घनामय
 स्यात्खर्जूरोहौतुकाचिमभेजरे॥७८॥ तरौदेवकुलोद्धूतेदूर्वातुह
 रितालिका॥७९॥ इतिवनौषधिर्वर्गः॥ सिंहःकंदीरखोभीमविका
 तःकरिमाचलः॥ पंचशिरवश्चशैलातःपारीद्रःश्वेतपिंगलः॥८०॥
 मरुत्पवश्चनादोस्यचुक्कारःस्वेदितंचतत्॥ उत्पादकस्तुशरभः
 शार्दूलोःष्टापदश्च॥८१॥ अश्वहिंस्त्रपशुव्याडःश्वापदःशिवि
 रित्यपि॥ वाधीनसस्वेकचरोगणोत्साहश्चगंडकः॥८२॥ हिंसारु
 श्वापदोव्याघ्रोमहिषस्तूरजस्वलः॥ दंशभीरुर्जस्तश्चनालिकोय
 मवाहनः॥८३॥ अश्वशूकरेवनाहिरदंतायुधचक्रचूजदीर्घरदाः
 ॥ सूचीरोमाबहुसुरारवनिकस्थूलनासिकोभूसित॥८४॥ एणः

सप्तसुरवाशस्य॥७२॥ पंचकारवेलस्यहेरोडुवायाः॥७३॥ द्वेवंशस्यद्वेकेतक
 स्यद्वेबहुमूल्यस्य॥७४॥ द्वेकरीरस्य॥७५॥ पंचकाशस्यचत्वारिंशोः॥७५
 चत्वारिनारिकेलस्यपूगवृक्षस्याष्टौ॥७६॥ चत्वारिरामपूगस्य७७॥ द्वे
 हिंतालस्यतत्फलस्यैकंदेखर्जूरस्यद्वेवकुलोद्धूतद्रोद्वे७८॥ द्वेदूर्वायाः॥७९॥
 नवसिंहस्य८०॥ द्वेसिंहनादस्यचत्वारिशरभस्य८१॥ चत्वारिहिंस्त्रपशोःचत्वारि
 गंडकस्य८२॥ त्रीणिव्याघ्रस्यषट्महिषस्य८३॥ दशशूकरस्य८४॥ पंचकुरंगस्यपंच
 वानरस्य८५॥ षट्शृगालस्यपंचशृगालिकायाः८६॥ पंचविडालस्य८७॥ द्वे
 शस्यद्वेखट्टास्याद्वेगवस्यत्रीण्येडुकस्य८८॥ त्रीणिखट्टाशस्यत्री
 ण्युंदुरोःद्वेमूषिकायाः८९॥ चत्वारिखुल्लुंदर्याःपंचकलाशस्य९०
 त्रीणिपत्न्याःद्वेकर्णजलौकसःद्वेउपपादिकायाः९१॥ द्वेअष्टपादचत्वा
 रिपारावतस्य९२॥ दशोलूकस्य९३॥ अष्टखंजनस्य९४॥ ॥

सिंहादिवर्गः २१

कुरंगमोरिष्यः सादृश्यश्चारुलोचनः ॥ गोलान्गुलेकपित्थास्यदधि
 शोणनगाटनाः ॥ ८५ ॥ किस्विश्वदूरवस्तुस्यात्तृगालोघोरसं
 नः ॥ लोपाकोमृतमत्तश्रवणशवाथस्तृगालिका ॥ ८६ ॥ लोमालिका
 दीप्तजिह्वाकिस्विरुल्लूकामुखीचसा ॥ विडालकुन्दमोनक्तचारीदी
 तासजाह्नकौ ॥ ८७ ॥ शशकस्तुवनासुः स्यात्खट्वाशीपूतिशारिजो
 ॥ गवयस्तुगवालूकैण्डुकः शिशुवाह्यकः ॥ ८८ ॥ वनछागोऽथगं
 धौतुखट्वाशोवनवासनैः ॥ उंदुरुस्तटुमोरं ध्रुवभुदीनातुभूषिका
 ॥ ८९ ॥ स्याच्चिकोवेशमनकुलः पुंत्तुषोगंधमूषिकः ॥ स्याद्देदारः क्रक
 चपात्तुक्लाशस्तृणांजनः ॥ ९० ॥ प्रतिसूयोऽप्यांजनस्तुचित्रकोलो
 हलाहलः ॥ कारुस्कराटिकाकर्णजलौका स्यादथोवटिः ॥ ९१ ॥ ३ पा
 दिकोदेहिका स्यादष्टपादस्तुकिंतनुः ॥ प्रसादकुक्कुटोऽग्निहोत्रिकंठोगृ
 हकपोतकः ॥ ९२ ॥ पाशवतोऽथशक्राख्योदिवांधोकक्रनासिकः ॥ हरि
 नेत्रोदिवासीतो नखाशीपीयुधघरी ॥ ९३ ॥ काकभीरुर्नक्तचारीक
 णाटीनस्तखंजनः ॥ काकछदिः खंजखेलस्तातनो मुनिपुत्रकः ॥
 ९४ ॥ भद्रनामारतनिधिः काष्ठकुट्टः शतछदे ॥ दीर्घपादस्तुकंकः
 स्याद्गलेगंडस्तुमर्कटः ॥ ९५ ॥ चातकेवभ्रवापीहृषनतोलत्रिशंक
 वः ॥ वर्षप्रियोऽथमेधावीचिरिः कीरः पलाशनः ॥ ९६ ॥ कुक्कुटस्तुवि
 वृत्ताक्षोरात्रिवेदीकलाविकः ॥ उषाकलेथतोम्रासुः काकपुष्टकु
 दूमुखः ॥ ९७ ॥ मधुकंठोघोषयितुः कामतालः सुतर्दनः ॥ काकोरत
 ज्वरः सूत्रीश्रावकोगूढमैथुनः ॥ ९८ ॥ कारवः परमृत्युश्चलुंताको
 मोदुल्लिर्द्विकः ॥ शक्रजः सत्यवाक्काणोऽपहृणो नगरीवकः ॥ ९९ ॥ ऐ
 द्विश्वनाडीजघोथगृध्रः स्याद्दूरदर्शिनिः ॥ शितिकंठस्तुदात्यूहः
 काकमद्गुः कचादुरः ॥ १०० ॥ चिरभणस्तुचिलुः स्यात्खभ्रांतिः कंठनी

चत्वारिकाष्ठकुट्टस्य हेकंस्य हेगलंगं दुपक्षिणः ॥ १०१ ॥ ४ पादकस्य चत्वारिकीर
 स्य १६ पंचकुक्कुटस्य सप्तकोकिलस्य २० समदशकाकस्य २८ २९ हेगृध्रस्य चत्वारि

सिंहादिचर्गः २२

४
 डकः सूक्तामदनशलाकाचित्राक्षीशारिकावचंडाचः॥ शकुनज्ञा
 तुज्येष्ठागृहोलिकाट्टनीमूली॥१॥ दीर्घजंघोनिशेतः स्यात्को
 टः शुल्लकवायसः॥२॥ कंकेरुद्वारबलिभुक्शिखीचंद्रविहंगमः
 ॥ वकेरुकावलाकास्यातकुररोमत्स्यनाशनः॥३॥ हंद्दचारीचक्र
 वाकः सारसस्तकलांकुरः॥ गोमर्दश्चित्रपक्षस्ततित्तिरिः स्यात्क
 षिंजलः॥४॥ लघुमांसोमधूरस्तचंद्रकीचित्रमेखलः॥ प्रचलाकी
 सितापांगशिखाचलगलव्रताः॥५॥ मार्जारकश्चाथतिलमयूरः
 स्यात्कुल्लुकः॥ मत्स्याशनोमीनरंकोनासास्त्रिन्नीतुपूर्णिको॥६॥
 पिपीलिकातुहोएस्याद्यमकीटस्तुघुर्पुरैः॥ स्यान्मर्कटस्तकशलक
 आशाबंधोः स्यजालके॥७॥ फालरेवलागरुद्योपीभारतीयोम
 नासिका॥ चंचिसूचिस्तुमुगृहः पीततुंडोथसर्पपी॥८॥ हापुत्रि
 कासंजनिगतुलिकारकोटिकेसमैः॥ करेदव्याधनकुः स्यात्त
 रुक्कूणिस्तवाग्गदैः॥९॥ वर्तिकाविष्णुलिंगीस्यात्लावकौलघुजं
 गलः॥ सरःकाकस्तुहंसः स्याज्जालपात्पुरुदंशकः॥१०॥ गोभेदी
 रः पंककीरः कोयष्टिर्जलकुक्कुभः॥ जीवजीवोविषमृत्युर्जीवजीवो
 ॥ थमसिका॥११॥ माचिकाभेमरालीचंद्रशः स्यात्तुमरालिका॥ भं
 कारीचर्मचट्यांतुजतुनीगृहमाचिका॥१२॥ विषसूककाभंमरा
 लीवरोलस्तृणषट्पदः॥ वरटीतुवरालीस्याद्वाह्यप्यथतमोमणिः

चत्वारिंशत्स्य पंचशारिकायाः पंचगृहगोधायाः॥१॥ अष्टकस्य २ हेव
 लाकायाः हेकरस्य ३ हेचक्रवाकस्य त्रीणिसारसस्य चत्वारिंशत्तिरिः॥४॥
 मधूरस्याष्टौ ५ हेतिलमधूरस्य हेमीनरंकस्य हेपूर्णिकायाः ६॥ हेपिपीलि
 कायाः हेघुर्पुरस्य हेशलकस्य तज्जालस्यैकं ७ चत्वारिभारत्याः त्रीणिकारुं
 वस्यापंचहापुत्रिकायाः ८ हेधनेलोः हेवाणुदस्य ९ हेवर्तिकायाः हेलावकस्य
 चत्वारिहंसस्य १० हेजलकुक्कुभस्य त्रीणि जीवजीवस्य त्रीणि मसिकायाः ११
 त्रीणि दंशस्य त्रीणि चर्मचट्याः १२ चत्वारि भृंगलोहस्य त्रीणि वरट्याः पंचरययो

सिंहादिवर्गः २३

॥१३॥ ध्यांतोन्मेषश्चरवद्योतो ज्योतिर्वीजनिमेवरुक् ॥ भ्रमरश्च
चरीकः स्याद्रोलंबो मधुसूदनः ॥१४॥ इंदिरः पुष्पकीटो मधुद्रो
मधुकेशः ॥ रेणुवासोऽर्थमशको घोषोरणरणश्च ॥१५॥ पक्षी
तुनाडी चरणः स्याच्चतुर्भुदनेकजः ॥ स्युरवगोत्यतवारं कंकटाग्रि
व्योमचारिणः ॥१६॥ पुगलहं द्वयुग्मानियुगं यमलया मले ॥ इति
सिंहवर्गः ॥ स्त्रीवधूयोषितारामा मंडयंती वधूजनः ॥ कन्यकाल
कनेदासो भूषिता धर्मकारिणी ॥१७॥ सस्वेरो चाथ तरुणी दिक्करी
धनिका च सा ॥ मरुंडोच्चललाटा स्यात्स श्मश्रुर्नरमानिनी ॥१८॥
स्तुषावधूती मेधुरनिस्वनाहं सगद्गरी ॥ क्रोधनाभामिनी चंडीदा
रुस्त्री शालभेंजिकी ॥१९॥ विरक्ता दुर्भगा सप्तपुत्रस्तः सुतवस्त्रा
॥ पतिव्रतैकपत्नी स्याद्बिधवा जालिका मता ॥२०॥ विश्वस्तो वांछि
नी तु स्यात्त्रिजिका कलतूलिका ॥ वेश्या श्रूला वारवाणिर्झर्झरा
प्यथ कुट्टिनी ॥२१॥ वृज्या स्याद्रतताली च घटदासी गणेरुकी ॥ म
लिष्ठा सरजाः षण्मातुरहैमातुरौ समौ ॥२२॥ समदुर्द्विहता पुत्रो
द्वितीयः कुलधारकः ॥ पिता जनयिता वसां शिशुकः सौरकंठकः ॥२३॥
बालो मुष्टिं धयः श्वाथ श्यालिका केलिकुंचिका ॥ नागरो देवरः
पद्यालो वारकी रोथसा श्रुधीः ॥२४॥ श्वश्रू र्वद्वः शतानी कोजरं
तः स्यादथांशकः ॥ संगंधजातिदाया दौ मातुलो मातृकेशरः ॥२५॥

नवभ्रमरस्य ॥१४॥ त्रीणि मशकस्य ॥१५॥ पक्षिणोष्ट ॥१६॥ षट्पुगस्य षट्
स्त्रियः द्वे कन्यायाः द्वे अदूषितायः ॥१७॥ त्रीणि तरुण्याः द्वे उच्चललाटायाः
द्वे सश्वयोः ॥१८॥ द्वे स्तुषायाः द्वे मेधुरस्वनायाः त्रीणि क्रोधनायाः द्वे दारुस्त्रि
याः ॥१९॥ द्वे दुर्भगायाः द्वे सप्तपुत्रायाः द्वे पतिव्रतायाः त्रीणि विधवायाः ॥२०॥
त्रीणि वांछिन्याः चत्वारि वेश्यायाः पंचकुट्टिन्याः ॥२१॥ द्वे स्नानांग्याः द्वे द्वैमातुर
स्य ॥२२॥ द्वे दुहितुः त्रीणि पुत्रस्य त्रीणि पितुः चत्वारि बालस्य ॥२३॥ द्वे शालिकाया
द्वे देवरस्य द्वे श्यालस्य द्वे श्वश्रू ॥२४॥ त्रीणि र्वद्वस्य चत्वारि जातेः द्वे मातुलस्य ॥२५॥

मनुष्यवर्गः २४

भर्ताभर्तुर्नर्मकीलः प्राणनाथः सुखोत्सवः॥ हृदयेशोरतगुरु
 जारः पापपतिः समौ॥ २६॥ कुमारभृत्यास्याहालतंत्रंगभिण्यवे
 क्षणं॥ गर्भाष्टमोदेवमासौनाभिनालामलोत्सृता॥ २७॥ आधा
 निकं पुंसवनं सीमंतोन्नयनं च तत्॥ खल्लीढः खलितिः कल्लोव
 धिरः खोरखंजको॥ २८॥ होर्गडुर्वाहुकुंठः स्पेदौषधंतुभिषग्नि
 तमू॥ त्वक्पुष्पिकाकिलासं स्यात्प्लीपदं पादगंडिरः॥ २९॥ यो
 न्यर्शः कंदसंज्ञं स्यात्किणः शृष्कव्रणोपि च॥ अजीर्णं वायुगंडोत
 र्वमिच्छपलताशयः॥ ३०॥ पापरोगोरक्तवटीमूसूर्यथ तमोव्रणः
 ॥ वल्मीकोश्चातिसारोन्नगंधिः स्यादुदरामयः॥ ३१॥ कुरंडवृद्धौसिं
 घाणशेटौस्कंदनरेचनौ॥ गर्भडोनाभिगुडकोभिर्मथोलोचनाम
 यौ॥ ३२॥ युवगंडोवगंडः स्यात्पित्तमायुपलंकरः॥ श्लेष्मावलाशो
 मांसंतुजरूथमेशशोणितमू॥ ३३॥ पलसारोश्मस्तिस्कोमस्तु
 लुंगौष्यश्चस्त्रसा॥ वस्त्रसौथोधरमधुकीवेवक्रासवैः पुमान् ३४
 जिह्वामलंतुकुलुकिपिपिकादंतजेमले॥ पिंडोस्त्रिषोऽकुलंसेत्रं
 शरीरस्कंदपंजरौ॥ ३५॥ शस्तं वपुः पुद्गलं स्यादांगमंगंतुकोम
 लं॥ पायुस्तनुद्रोमार्गउच्चारस्तुपुरीषणः॥ ३६॥ भगंगुह्यवरांगं
 चकलव्रजन्मवर्त्मच॥ स्मरागारं रतिगृहमधोधस्थादिहाव्यये ३७

सप्तभर्तुः हेजारस्य २६ त्रीणि गर्भिणी चर्यायाः हेगर्भाष्टमस्य हेनाभिनाला
 याः २७ त्रीणिसंस्कारणामेकैकं हेखल्लीढस्य हेबधिरस्य हेखंजस्य २८ हे
 वाहुकुंठस्य हेऔषधस्य हेकीलासस्य हेश्रीपदस्य २९ चत्वारियोन्यर्शस्य
 चत्वार्यजीर्णस्य ३० त्रीणिवसंतव्रणस्य हेवल्मीकस्य त्रीण्यतिसारस्य ३१
 त्रीणिकुरंडस्य हेरेखनस्य हेनाभिगुडस्य हेनेत्रामयस्य ३२ हेअवगंडस्य
 त्रीणिपित्तस्य हेश्लेष्माणः हेमांसस्य हेरक्तस्य ३३ हेमस्तिकस्य हेवस्त्रसायाः हे
 अधरमधुनः ३४ हेजिह्वामलस्य दंतमलस्येकं त्रीणि शरीरस्य ३५ शस्तं वपु
 षाकं कोमलांगस्येकं त्रीणि पायोः हेविशिष्टायाः ३६ सप्तदशभगस्य ३७

मनुष्यवर्गः २५

नासेधिरधरो वाच्यदेशश्चस्मरकूपकः॥ संसारमार्गश्चरतिकु
हरंप्रकृतिः स्त्रियाम्॥ ३८॥ पुष्पापत्यपथौ चांशुनितेव स्यात्क
टीरकः॥ लिंगंतुलांगलंशेफः साधनं मदनांकुशः॥ ३९॥ स्मरस्तं
भश्चकंदर्पमुसलो ध्वज इत्यपि॥ स्त्रियां नागलता चांडकोषस्तु
फलकोषकः॥ ४०॥ नाभिर्हृयोस्तुंदकूपी तुंदस्तुंदिकरः पुमान्॥
अधोमर्मशरुह्वारमुशश्चिचजाघनी॥ ४१॥ भुजावाहाचवा
हौ स्यात्कुलिहस्तोभुजादलः॥ कुचौ वक्षोरुहौ प्रोत्तौ हस्तपुच्छं तु
कल्मषं॥ ४२॥ नखः पुनर्भवः कामांकुशः स्यात्करकंटकः॥ करे
दुःकरश्चकश्चपुच्छश्चगुलिमोदनम्॥ ४३॥ स्यात्काकलं कंठमणि
र्नसानस्याचनासिका॥ गंधनालीचनासिक्यवाग्दलं देतवास
सि॥ ४४॥ दंतः खरुर्वक्रखुरोजंभोहानुर्हिजस्तथा॥ राजदंतास्तु
चत्वारो दशनानां पुरस्थिताः॥ ४५॥ गोधिभालौ महाशरवदेवरी
पस्तुलोचनं॥ अंबकैचाथनेत्रांबुवाष्प्योनाले तैमस्त्रियां॥ क
टाक्षकाक्षौ काकुस्तजिब्हा स्यात्प्रतिजिब्हिका॥ ४६॥ सुधाश्रवा
चकर्णस्तश्चोतः क्लीबे धनिग्रहः॥ स्याच्छब्दाधिष्ठानमथ कबजरः के
शगर्भकः॥ ४७॥ कबरीकूटकश्चाथकोटिरः स्याज्जटासटा॥ करा
रोटो गुलीटः स्याताडंकः कर्णदर्पणः॥ ४८॥ अंदुकः पादकटकोभि
भिषेकः स्नानमित्यपि॥ पटच्चरं जीर्णवस्त्रं सचयत्रोयशाटको॥ ४९

॥ ३८॥ हेनितेवस्य नवलिंगस्य॥ ३९॥ हेअंडकोषस्य ४० चत्वारिण्यस्याः॥ ४१ त्री
णिभुजायाः त्रीणिभुजादलस्य हेस्तनस्य हेस्तपुच्छस्य ४२ षट्सुखानां हेअंगुलि
मोदनस्य॥ ४३॥ हेकंठमणैः पंचनासिकायाः हेओष्ठस्य॥ ४४॥ षट्दंतानां
त्रीणिभालस्य त्रीणिनेत्रस्य॥ ४५॥ त्रीणिनेत्रांबुनः हेकटाक्षस्य चत्वारि
जिब्हायाः॥ ४६॥ चत्वारिकर्णयोः चत्वारिकबर्जाः॥ ४७॥ त्रीणिजटायाः
हेअंगुलीयकस्य हेताटेकस्य॥ ४८॥ हेपादकटकस्य हेस्नानस्य हेजी
र्णवस्त्रस्य त्रीणिशाटकस्य॥ ४९॥ पंचवस्त्रगृहस्य हेखरगृहस्य हेमु

मनुष्यवर्गः २६

पटवापः पटमयं दूष्यं वस्त्रं गृहं स्थलं ॥ खरगृहः खरगृहं कुवातुस्थ
लशादुकः ॥ ५० ॥ चोलोऽनुकः शिरोवेष्टे विरिगिन्यवगुठिका ॥ पाठीय
वनिका सूर्यरक्तसंज्ञं तु कुंकुमं ॥ ५१ ॥ जागुडं दीपनं घस्त्रं सौरभं घु
सृणं च तत् ॥ स्याद्गमात्कालास्पागंधकाष्ठं तु जोगकं ॥ ५२ ॥ कपि
चंचलतैलारव्यसिल्लहोऽशसरलद्रवः ॥ अधिस्तीरघृताब्धः स्यात्धून
को वन्हिवल्लभः ॥ ५३ ॥ शालवेष्टः सर्जमृणिः कस्तूरीगंधचेलिका ॥ म
दाब्धश्चाग्रसंचारी धूपगंधपिशाचिका ॥ ५४ ॥ रेणुसारस्तु कर्पूरः श्रु
द्रुभस्महिमाब्धयः ॥ वेधकोमालयस्तस्यास्त्रीखंडो रौहिणश्च सः
॥ ५५ ॥ विष्ठितिस्तृकषायः स्यात्समालंभनमित्यपि ॥ ललाटिकाशं
खचरीवेष्टरः पीठमस्त्रियां ॥ ५६ ॥ निषद्याखट्टिकासं दीचादुरस्तु म
सूरकः ॥ प्रतियत्नस्तरचनाकटकोलः पतद्रुहः ॥ ५७ ॥ पूगपीठं च दी
पस्तु स्नेहाशः कज्जलध्वजः ॥ दर्शधनो गृहमणिर्दीपातिलक इत्य
पि ॥ ५८ ॥ शिखातरुदीपवृक्षे ज्योत्स्नावृक्षोऽथ लोचकः ॥ कज्जले
स्यादिरिपके कंदुकश्चोदनागुडः ॥ ५९ ॥ निश्रुक्कणं दंतशाणं पिष्टा
तो धूलिगुल्लुकः ॥ ६० ॥ इति मनुष्यवर्गः ॥ वंश्यः कुल्यश्च बीज्यः स्या
द्ब्रह्मचारी बटुः समौ ॥ स्याद्बटुकरणं नृपनयनं गृहमेधिनि ॥ ६१ ॥
ज्येष्ठाश्रमी गृहीयानप्रस्थो वैखानसोऽग्रहः ॥ वक्रजस्त्वनमोविशेष
र्णज्येष्ठः कठो द्विजः ॥ ६२ ॥ मैत्रः पुनरुक्तजन्मा स्यादथ ब्राह्मणायनः ॥

गहनावृत्तेः ॥ ५० ॥ द्वेशिरोवेष्टस्य चत्वारितिरस्करिण्याः सप्तकुंकुमस्य ५१
द्वेलासायाः द्वेभगरुकाष्टस्य ५२ ॥ त्रीणिसिल्लहस्य चत्वारिसरलद्रवस्य द्वे
धूनकस्य ॥ ५३ ॥ द्वेसालवेष्टस्य त्रीणिकस्तूर्याः ॥ त्रीणि धूपस्य ॥ ५४ ॥ पंचक
र्पूरस्य ॥ ५५ ॥ त्रीणि श्रीखंडस्य त्रीणिकाषायस्य द्वेललाटिकायाः द्वेपीठ
स्य ॥ ५६ ॥ त्रीणि खट्टायाः द्वे उपवर्द्धणस्य द्वे रचनायाः त्रीणि पतद्रुहस्य ५७ ५८
दीपस्य ५९ ॥ त्रीणि दीपवृक्षस्य द्वे कज्जलस्य त्रीणि कंदुकस्य ५९ ॥ द्वे दंतशाणस्य
द्वे पटवास्य ॥ ६० ॥ त्रीणि वंश्यस्य द्वे ब्रह्मचारिणः द्वे उपनयनस्य ॥ ६१ ॥

ब्रह्मवर्गः २७

शुद्धसंतानजोविप्रः श्रोत्रश्रोत्रियतांविदुः ॥६३॥ स्यादहारमुखः का
लाहारिकः शिखितासरः ॥ काव्यस्य कर्ता भविनीगुणनीशीलनंस्मृ
तं ॥६४॥ क्रियाकारो न वच्छात्रैः कार्पटिकः समर्मवित् ॥ पार्षत्परिषदो
गोष्ठीरोजसूयो नृपाध्वरः ॥६५॥ ऋतूतमश्वाश्चोद्रायणमिदुव्रतं
स्मृतं ॥ हवनीहोमकुंडं स्यान्महावीरो मखानलः ॥६६॥ होमधूमस्तु
निगणो होमभस्म तु वैष्टुभं ॥ आर्यकं पिंडपात्रादिपितृकार्यमथोह
विः ॥६७॥ होत्रहविष्यसान्नाय्यपाठको धर्मभाणकः ॥ सभ्यास्तु प्रा
श्निको देवद्रोणीयात्रादिवौकसां ॥६८॥ इष्टापूर्ततदेकोक्त्या याग
रवातादिकर्मयत् ॥ यज्ञद्रव्यंतु पात्रीयं प्राघुणस्त्वतिथिर्हयोः ॥६९॥
कौशलीकुशलप्रश्नः समीचीवंदनामतो ॥ उपोषणं लूपवासो रोगा
द्यैर्लपनंचतत् ॥७०॥ द्यौतरेत्र्यंतरभुक्तमाहुः षष्ठा लुकालकं ॥ रा
हुंसिद्धमशोचारुव्रतामासोपवासिनी ॥७१॥ स्याद्वा यत्रीतुसावि
त्री ब्रह्मारण्यंतु पाठभूः ॥ पवित्रं यज्ञोपवीतं ब्रह्मसूत्रं द्विजायनी ॥
७२॥ कच्छाकच्छटिका कक्षाधटी कौपीनमित्यपि ॥ त्रैडालव्रतिकः
सर्वाभिसंधीच्छद्यतापसः ॥७३॥ कमंडलुश्चैत्यमुखो जोतिरास्तम
हाव्रती ॥ उरस्कटः पंचवटो बालयज्ञोपवीतको ॥७४॥ भालेतिस्त्रो
भस्मरेखास्त्रिपुंड्रकमश्चर्षयः ॥ शापास्त्राः सत्यवचसो व्यासाद्या
स्तमहर्षयः ॥७५॥ परमर्षयस्तु भेलाद्यादेवर्षयः कणादयः ॥ ब्रह्म

त्रीणि गृहिणः त्रीणि वानप्रस्थस्य अष्टविप्रस्य ६२ शुद्धकुलोत्पन्नविप्रस्यैकं
हे श्रोत्रस्य ६३ चत्वारि शिखितासरस्य त्रीणि पाठनिश्चयस्य ६४ हे न वच्छात्र
स्य हे कार्पटिकस्य त्रीणि परिपदस्य त्रीणि राजसूयस्य ६५ हे चोद्रायणस्य हे
होमकुंडस्य हे मखाग्रेः ६६ हे होमधूमस्य होमभस्मनो हे पितृकार्यस्यैकं च
त्वारि हविषः ६७ हे पाठकस्य हे सभ्यानां देवशात्राया एकं ६८ यागरवातादि
कर्मण एकं हे यज्ञद्रव्यस्य हे अतिथेः ६९ हे कुशलप्रश्नस्य हे वंदनायाः हे उ
पवासस्य रोगोपवासस्यैकं ७० त्रीणि द्यौतरेत्र्यंतरभुक्तस्य हे मासोपवासि

ब्रह्मवर्गः २८

र्षयो वसिष्ठाद्याः सुश्रुताद्याः श्रुतर्षयः ॥७६॥ ऋतर्पणादयोरानर्ष
 यः कांडर्षयस्त्वमीजैर्मिन्याद्यानारदस्तुकपिवन्नोविधातृभूः
 ॥७७॥ देवब्रह्मादेवलेश्वरुर्वासास्तकुशारणिः ॥ प्राचेतसस्तुवा
 त्मीकिः कविज्येष्ठः कुशीवशः ॥७८॥ अपिवल्मीकवाल्मीकौ ह
 तकोटिस्तुकाश्यपः ॥ कृष्णद्वैपायनो वेदव्यासः स्यात्सत्यभारत
 ॥७९॥ पाराशरिः सात्यवतो माठरोच्चादराचणः ॥ वसिष्ठोऽरुंधती
 नाथो विश्वामित्रस्तुगाधिनः ॥ ८०॥ गौतमस्तुशतानंदः कणादः
 काश्यपः समौ ॥ धन्वंतरिर्दिशोदासः काशिराजः सुधोद्भवः ॥ ८१॥
 लकारव्यागणवती करेणुरुचिरासुतः ॥ विष्णुगुप्तस्तु कौण्डिन्य
 श्वाणक्यो द्रोमिणोऽमुलः ॥ ८२॥ वात्स्यायनो मेदनागः पक्षिल
 स्वामिनावपि ॥ उपवर्षो हलभृतिः हतकोटिरयाचितैः ८३ पाणि
 निस्त्वादिकेदासीपुत्रः शालंकिपाणिनौ ॥ शाणोत्तरीयोऽथ व्या
 डिर्विध्यस्थो नंदिनीसुतः ॥ ८४॥ मेधावीचाथ मेधाजित्कृत्यः का
 त्यायनश्च सः ॥ पुनर्वसुर्वरुचिर्गोनर्दीयः पतंजलिः ॥ ८५॥ चूर्णि
 कृद्भाष्यकारश्च हर्षिर्भर्तृहरिः स्मृतः ॥ रघुकारः कालिदासो मेधा
 रुद्रश्च कोटिजित् ॥ ८६॥ भारविः शतपुष्पः स्याद्भवभूतिस्तविस्मृ
 तः ॥ भृगुर्भोष्यथयः प्रातः स्मर्यते शुभकाम्यया ॥ ८७॥ स्वस्वगृही

द्वेगायत्र्याः द्वे वेदपाठभुवः चत्वारिंशोपवीतस्य ॥ ७२॥ पंचकौपीनस्य
 त्रीणि छद्मपस्विनः ॥ ७३॥ द्वेकमंडलोः पंचोरस्कटस्य ॥ ७४॥ भस्मलेखा
 त्रयस्यैकं त्रीणि ऋषीणां ७५ ७६ त्रीणि नारदस्य ७७ ॥ द्वे देवलस्य द्वे दुर्वा
 ससः षट्वाल्मीकेः ७८ द्वे काश्यपस्य सप्तव्यासस्य ७९ ॥ द्वे वसिष्ठस्य द्वे
 विश्वामित्रस्य ८० ॥ द्वे गौतमस्य द्वे कणादस्य अष्टधन्वंतर्यादीनां प्रत्ये
 कं द्वयंद्वयं ८१ नवचाणक्यस्य ८२ चत्वार्युपवर्षस्य ८३ षट्पाणिनेः
 चत्वारिव्याडेः ८४ पंचकात्यायनस्य चत्वारिपतंजलेः ८५ ॥ द्वे भर्तृहरेः
 चत्वारिकालिदासस्य ८६ द्वे भारवेः त्रीणि भवभूतेः प्रातः स्मर्यस्यैकं ८७

ब्रह्मवर्गः २९

तनामास्यात्पेडिन्यंभैसजीविको॥ पाषंडकौलिकैरवज्जनरतं य
 तिमैथुनं॥ ८८॥ अभावादंगनात्यागस्तुरगब्रह्मचर्यकं॥ मुखघंटाहल
 दुलीनागवीटस्तोकरः॥ ८९॥ खटकस्त्र्यक्षरश्चाथारकर्मकर
 ग्रहः॥ बाधक्यंचविवाहेस्यात्कुहलिः पूगपुष्पिको॥ ९०॥ नांदीकौ
 तोरणस्तंभोसुरतंत्वभिभानितं॥ धर्षितंसेप्रयोगो नारतं चाब्रह्मच
 र्यकं॥ ९१॥ उपसृष्टं त्रिभट्टं च कीडारत्नं महासुखं॥ इति ब्रह्मवर्गः॥
 द्विजलिङ्गीनृपः सन्नः सन्निधौ प्रजे श्वरः॥ राजाधिपौ मंडलेश एक
 जन्माभयापहः॥ ९२॥ स्कंधावारस्यात्कटकः शिविरंतु बलस्थितिः
 आदिराजः पृथुर्वैष्यः काकुत्स्थस्तु पुरंजयः॥ ९३॥ यौवनाश्वस्तु मां
 धातोरुवद्वंगस्तु दिलीपराट्॥ रामोदाशरथिः कौशल्याजनिर्दशकं
 ठजित्॥ ९४॥ मैथिलीजानकीसीतावैदेहीभूमिजीवसा॥ रामपुत्रौ
 कुशेलवावैकयोक्त्याकुशीलवौ॥ ९५॥ सौमित्रिलक्ष्मणौ मेघनाद
 जिह्वाशरावणः॥ राक्षसेद्रोदशमुखोलंकेशोधनदानुजः॥ ९६॥ मे
 दोदरीशः पौलस्त्यो मेघनादस्तु शक्रजित्॥ हनूमान् हनुमानांजुन
 योयोगचरानिली॥ ९७॥ हिडिंबारमणो रामदूतश्च गर्जुनध्वजः॥
 ऐंद्रिस्तवालीवालैश्च सुग्रीवोरविन्दनः॥ ९८॥ ऐलुः पुरुरवा बौधि
 र्यशीबलुभश्चसः॥ ययातिर्नाहुषिः शाकुंतलेयो भरतः स्मृतः॥ ९९॥

द्वैभैसजीविकायाः द्वेपाषंडस्य द्वेयतिगोप्यरतेः॥ ८८॥ अभावात्क्रीत्याग
 स्यैकंदेमुखघंटायाः चत्वारिनागवीटस्य॥ ८९॥ चत्वारिदिसाहस्यद्वेविवा
 हपुष्पादेः॥ ९०॥ द्वेमंगलस्तंभस्य दशसुरतस्य॥ ९१॥ चत्वारिस्त्रियस्य
 त्रीणिराजः त्रीणि मंडलेशस्य॥ ९२॥ द्वेसेनायाः द्वेसेनास्थानस्य त्रीणि पृ
 थोः द्वेकाकुस्थस्य॥ ९३॥ द्वेमांधातुः द्वेदिलीपस्य चत्वारि रामस्य॥ ९४॥
 पंचसीतायाः द्वेरामपुत्रयोरेकैकं एकोत्तैकं॥ ९५॥ त्रीणिलक्ष्मणस्य सप्त
 रावणस्य॥ ९६॥ द्वेमेघनादस्य अष्टहनूमतः॥ ९७॥ त्रीणिवालैः द्वेसुग्रीवस्य
 ॥ ९८॥ चत्वारिपुरुरवसः द्वेययातेः चत्वारि भरतस्य॥ ९९॥ चत्वारिका

क्षत्रियवर्गः ३०

दौष्यतिः सर्वदमनोः॥ १०॥ नोबाहुसहस्रभृत्॥ हृदयः कर्तवीर्यश्च पु
ण्यश्लोकस्तु बाहुकः॥ २०॥ नलोः श्वविजैषधश्च महाभीष्मस्तु
शांतनुः॥ प्रतीपोऽस्य प्रिया कालीदासेयीचद्रपोदरी॥ २१॥ विचि
त्रवीर्येचित्रो गदसूर्यो जनगंधिका॥ व्यासमता सत्यवती गांगेयो
गांदिनीसुतः॥ २२॥ देवव्रतः शांतनवो गांगो गांगायनिश्चसः॥ भी
ष्मः कौणपदेतश्च स्वेच्छामृत्युः पुरावसुः॥ २३॥ धृतराष्ट्रस्तांबिकेयः
पांडुर्माद्रीपृथापतिः॥ दुर्योधनस्तकुरुद्राङ्गाधारेयः सुयोधनः॥ ध
र्मपुत्रोऽजमीढः स्यात्कर्णानुजयुधिष्ठिरौ॥ अजातशत्रुः कांकोशभी
मसेनः कटव्रणः॥ २४॥ वीररेणुर्नामवलोगुणकारो वृकोदरः॥ बककी
चककिमीरजरासंधदिडिंबजितः॥ २५॥ पार्थः किरीटीगांडीवीगुडाके
शोबृहन्नलः अर्जुनः फाल्गुनो जिष्णुर्विजयश्च धनंजयः॥ २६॥ स
व्यसाची सुभद्रे शशब्दे दीकपिध्वजः॥ वार्त्रप्रश्नापि बीभत्सु
द्रौपदीपांडुशर्मिला॥ २७॥ पांचालीपार्षती कृष्णा वेदिजानित्यथैव
ना याज्ञसेन्यश्च राधेयो वसुषेणोर्कनेदनः॥ २८॥ घटोत्कचांतकः
कर्णश्चंपेशः सूतपुत्रकः॥ द्रोणस्तु गुरुराचार्योऽथ तथामातु कपीसुतः
॥ २९॥ द्रौणा यनोश्च राजर्षिर्जनमेजयसेतकः॥ पारीक्षितोऽप्यथ ज
रत्कारुर्याया वरोमतः॥ ३०॥ प्रियास्य मनसा देवी जरत्कारुरथैत
योः॥ आस्तीकनामा तनयो विरोचनस्तो बलिः॥ ३१॥ बाणो बि
ध्यावलीपुत्रस्तुष्टो वृत्रोऽप्यर्द्धिश्च सः॥ दूमपोषसुतश्चैधश्चेदिश
ट्शिष्कपालकः॥ ३२॥ बार्हद्वयिर्जरासंधः कंसः स्यादुग्रसेनजः॥

कर्तवीर्यस्य पंचनलस्य॥ २०॥ त्रीणि शांतनोः अष्टसत्यवत्याः॥ २१॥ दशभीष्म
स्य॥ २२॥ द्वे धृतराष्ट्रस्य त्रीणि पांडोः चत्वारि सुयोधनस्य॥ २३॥ षट्सुधिष्ठिरस्य
एकादशभीमसेनस्य॥ २४॥ षोडशार्जुनस्य॥ २५॥ अष्टद्रौपद्याः॥ २६॥ सप्तकर्ण
स्य॥ २७॥ त्रीणि द्रोणस्य त्रीण्यथ तथाम्बः॥ २८॥ त्रीणि जनमेजयस्य द्वे जरत्का
रोः॥ २९॥ द्वे तसि यायाः तत्पुत्रस्यैकं देवलेः॥ ३०॥ द्वे बाणस्य त्रीणि वृत्रस्य चत्वारि शि

सन्नियवर्गः ३१

कर्णीसुतोमूलदेवोमूलभद्रः कलांकुरः ॥१४॥ मंश्रीग्रंथिहरोमात्योहाः
 स्थितोवेत्रधारकः ॥१५॥ साधिकोवर्तरूकोगर्वीटोदंडवासिनिः ॥१६॥ स
 हपांशुकिलः स्वेहीवयसोप्यथवार्तिकः ॥वार्तायनः प्रवृत्तजोमौहूर्ते
 दैवलेखकः ॥१६॥ चिनोक्तिः पुष्पशकटीदैवप्रश्नउपश्रुतिः ॥लेखको
 मसिपण्यः स्याद्दोरकः किरिकोपिसः ॥१७॥ माप्तीधानीमसिमणिर्म
 लां पुर्वर्णकूपिका ॥ मसीजलंतुमेलास्यात्परांजनमसिर्द्वयोः ॥१८॥
 लेखनीवर्णतूलीस्याद्धेरवोवाचिकहारकः ॥वर्णदूतः स्वस्तिमुखः क
 चेलंतन्निबंधनम् ॥१९॥ लेखस्थानं ग्रंथकूटीमुद्राप्रत्ययकारिणी
 यातुर्गंतुश्चपथिकोहारिः पथिकसंवर्तिः ॥२०॥ संदेशः प्राभृतं कौश
 ल्युत्कोचस्तूपदानकः ॥ जनांतिकं त्वप्रकाशोलुंडीस्यान्यायसार
 णी ॥२१॥ तांबूलदोबागुलिकः सबाहूकोगमदकः ॥ चामरं रोमगु
 त्संचकेशरंचावचूलकः ॥२२॥ कुठेरुर्मेशरुः प्रोतोत्सादनं वस्त्रकुट्टि
 मं ॥ छत्रं पुरोटजराजशृंगंकनक दंडके ॥२३॥ हस्तीमहामृगः
 पीलुः सिंधुरोदीर्घमारुतः ॥ राजीवोजलकांक्षश्चनिर्झरः करटीक
 टी ॥२४॥ विलोमजिह्वांतः स्वेदपिंडपादलतालकाः ॥ वरांगः पुष्करी
 शूर्पकर्णसामजपेचिलाः ॥२५॥ करिणीवासितागंभीरवेद्यकुशदु
 र्धरः ॥ चालकव्यालकौराजबाह्योविजयकुंजरः ॥२६॥ ईशादंतोम
 ह्यादंतः कर्णास्फालेद्रालद्दालो मदप्रयोगोव्यस्तारविष्कस्तुकरि
 शाबकः ॥२७॥ आरसः कुंभसंधिः स्यात्संदानोऽष्टीवतोधरः ॥ ना

हेजरासंधस्य षट्कं सस्य १४ त्रीण्यमात्यस्य षट्कं स्थितस्य १५ त्रीणिवयस्यस्य
 त्रीणिप्रवृत्तिस्तस्य द्वेगणकस्य १६ चत्वार्यकाशवाण्याः चत्वारिलेखकस्य १७
 चत्वारिमसिध्यान्याः द्वेमसीजलस्य द्वेकज्जल्याः ॥१८॥ द्वेकलमस्य चत्वारिले
 खस्य पत्रीनिबंधनस्यैकं १९ द्वेलेख्यस्थानस्य द्वेमुद्रायाः त्रीणिपथिकस्य द्वेप
 थिकसंपस्य २० त्रीणिसंदेशस्य द्वेउत्कोचस्य द्वेअप्रकाशस्य द्वेन्यायसारिण्याः
 २१ द्वेतांबूलदस्य द्वेअंगमर्दकस्य चत्वारिचामरस्म २२ द्वेचामरवातस्य चत्वारि

क्षत्रियवर्गः ३२

सापूर्वस्थूलहस्तदंतमूलेकरीरिका॥२८॥ शंखकटौदंतमध्यं प्रवेष्ट
 पृष्ठतल्पने॥ आयस्कारः प्रजंघाघ्रे प्रोहश्चरणपर्वणि॥२९॥ ननागात्रा
 वरेनीलीकर्णाराकर्णवेधनी॥ आलानंशंकुरसोभः शारब्धिर्गजबंध
 नी॥३०॥ पारीतुशृंखलाहिंजीरोः स्त्रीस्यात्कुशश्च सः॥ पित्तज्वरः पा
 कलोस्यकूटपूर्वस्त्रिदोषजः॥३१॥ अश्वकिल्कीद्वारिकांतः शालिहो
 त्रश्चमुद्गभुक्॥ श्रीपुत्रश्चामरीहृषीराजस्कंधोभरुद्रश्च॥३२॥ वाता
 यनश्चैकशफोयस्तुपंचांगपुष्पितः॥ सपंचभद्रः सूर्याश्वेचानादृह
 रितौसमौ॥३३॥ यायावरोश्वमेधीयः पारसीकः परादनः॥ आवुदुज
 श्वचोस्कस्तसिंधुनारोहयो नमः॥३४॥ वाताश्वजात्याः॥ जानेयावे
 शरोश्चतरः खरः॥ श्रीवृषकोहदावर्तोरोचमानो गलोद्भवः॥३५॥ ऊ
 र्ध्वास्थितिः पुरुषिकं विक्कांतिस्तुपलायितं॥ पुलासनादप्रस्वरौक
 विसंकुक्षिकौच्यते॥३६॥ श्रीवाघटाघर्षरास्याद्रश्मिः प्रचयणंचतत्
 ॥ प्रतोदौ॥ शरवुरोविंस्वः पुटोलुंठनवैलुने॥३७॥ वल्गादेतालिकाप
 ल्ययनं पर्याणमस्यतु॥ वंकाग्रभागः स्यादश्ववारोवल्लभपालकैः
 ॥३८॥ नंदिघोषोर्जुनरथोनीतिघोषस्तुगीष्यतेः॥ चंकुरंघोरणैष

छत्रस्यद्वेस्वर्णदंतुछत्रस्य२३ ह्राविंशतिर्हस्तिनः२४२५ हेकरिण्याः चत्वार्यकुशा
 वेतुः हेविजयगजस्य२६ हेगजदंतस्य हेकर्णास्फालस्य हेप्रमदप्रयोगस्य हेकरि
 शावकस्य२७ हेकुंभसंघेः सदानस्यैकनासापूर्वस्यैकहृदंतमूलस्य॥२८॥ त्रीणिदं
 तमध्यस्य हेपृष्ठतल्पनस्य हेप्रजंघाघ्रेस्य हेचरणपर्वणः२९ हेगात्रावरमोरे
 कैकपंचकर्णवेधिन्याः त्रीणिगजबंधनस्तंभस्य३० त्रीणिशृंखलायाः त्रीणिअं
 कुशस्य हेहस्तिपालकस्य३१ ह्रादशाश्वस्य३२ त्रीणिपंचभद्रस्य हेसूर्याश्वस्य
 ३३ हेअश्वमेधीयस्य त्रीणिपारसीकाश्वस्य हेसिंधुदेशाश्वस्य हेकुलीनाश्वस्य३४
 त्रीण्यश्वतरस्य हेअश्वहृदावर्तस्य अश्वगलावर्तस्यैकं३५ उर्ध्वावर्तस्यैकं हेअ
 श्वगतैः त्रीणिसनाहस्य हेकविकापा॥३६॥ हेश्रीवाघंटायाः त्रीणिप्रतोदस्य
 त्रीणिसुरस्य हेलुंठनस्य३७॥ त्रीणिवल्गायाः हेपर्याणस्य हेअश्वपालस्या३८॥

हस्त्रियवर्गः ३३

नमात्रेचक्रं त्वरिस्मृतं ॥३९॥ लघ्वीत्वाष्टीरथीकालबलनं त्वंकवर्म
णी ॥ मेठो मेंडो हस्तिपकैजं पात्राणं तु मंखुणं ॥४०॥ स्यान्नायकाग्रे
सरिकौनासीरदर्पऊष्णिगं ॥ शस्त्रमायुधमुद्घातः स्थावरं तु धनु
गुणी ॥४१॥ शरावापो धनुः स्त्री स्यात्तृणतात्रिणतापिचं ॥ व्यध्यस्तु
प्रतिकायः स्याज्जीवास्याभारवं गुणः ॥४२॥ शस्त्राभ्यासश्चरस्वर
लीबाणः स्यादस्त्रकंटकः ॥ स्थूलक्षोडो विपाठश्चित्रपुंरवः शरः
सरः ॥४३॥ पत्रवाहो विकर्षोऽथ तीरं विज्जलशायकः ॥ लोहनालस्तु
नाराचः प्रसरः कांडगोचरः ॥४४॥ ऋषिः खड्गः स्तरवारिः शस्त्रोभ
द्रात्मजश्च सः ॥ धाराविषो विशसनो न्युब्जखड्गकटीतलः ॥४५॥
स्यादट्टनञ्चक्रफलं पशुः परशुरित्यपि ॥ दीर्घायुधः शलः कुंतः श
ल्यः शंकुर्विषांकुरः ॥४६॥ श्रीलोः स्त्री सीसकलमनाः प्रातर्गयास्तु
तिव्रता ॥ भोगावली बंदिपाठो वस्तुकीटस्तयाचितः ॥४७॥ वातके
तुः क्षितिकणः स्यात्पाशुमैदिनीद्रवः संभारः सर्वपूर्णत्वे पताकाव्यो
ममंजरं ॥४८॥ कदली कंदली चीनेमस्वाठस्तमल्लभूः ॥ भीरुस्तभे
लोहरिणहृदयः स्यात्पलंकटः ॥४९॥ विद्रवस्तशृगाली स्यादाघा
तस्तु वधस्थली ॥ कटनं मारणं मंथः सौप्तिकं रात्रिमारणं ॥५०॥
निपातो भूमिलाभश्च मृत्यकरप्यथ मारकः ॥ मरणो मारिरुत्पातः

अर्जुनरथस्यैकं वृद्धस्यतिरश्चस्यैकं हेयानमात्रस्य द्वे चक्रस्य ॥३९॥ त्रीणि
लघुरथस्य त्रीणि वर्मणः त्रीणि हस्तिपस्य द्वे जंघात्राणस्य ॥४०॥ हेनाय
कस्य त्रीणि दर्पस्य त्रीणि शस्त्रस्य सप्तधनुषः ॥४१॥ षट्धनुर्गुणस्य ॥४२॥
हेशस्त्राभ्यासस्य नवबाणस्य ॥४३॥ त्रीणिसायकस्य चत्वारिनाराचस्य ४४
सप्तखड्गस्य द्वे न्युब्जरखड्गस्य ॥४५॥ द्वे चक्रफलस्य द्वे परशोः षट्कुंतस्य
॥४६॥ द्वे स्थूलस्य त्रीणि स्तुतिव्रतस्य द्वे स्तुतिग्रंथस्य द्वे याचकस्य ४७ चत्वारि
पाशोः द्वे संभारस्य पंचपताकायाः ॥४८॥ द्वे मल्लभुवः चत्वारि भीरोः ॥४९॥ द्वे
अपयानस्य द्वे वधस्थल्याः त्रीणि मारणस्य द्वे रात्रिमारणस्य ५० त्रीणि मूत्रे

सत्रियवर्गः ३४

शवस्तुसितिवर्धनः॥५१॥ पंचावस्थः कटः स्थागः श्मशानं तु शतानकं॥ रुद्रा क्रीडो दाहसरः संस्त्रिया सस्त्रियो समे॥५२॥ चिताकाष्ठमठी चैत्वं चिता चूडकमिष्यते॥ चितं चाथांतशय्या यां रवद्विर्चारुठडत्यपि॥५३॥ उपग्रहस्तु ग्राहः स्याद्वंदी करमरीत्यपी॥५४॥ ॥ इति सत्रियवर्गः॥ ॥ तृष्णाधनपिशाची स्याद्दार्पुष्यधान्यवर्धनी॥ प्रमीत्यमृणमैश्यानां प्रयोगः स्यात्कलांजिका॥५५॥ ऋणमुक्तिर्विगणने होत्रे चारुते मच्यते॥ दलिवृद्धले मुद्रो हरिनामा बनावुकः॥५६॥ वासंतश्वाथमसुरो मसूरो व्रीहिकांचनः॥ सर्वपः स्यात्सरिषपः कटुस्वेहाचतंतुभः॥५७॥ प्रवेष्टः शितशूकः स्याद्गोधूमो म्लेच्छभोजनः॥ ताम्रवृत्तः कुलत्यः स्यान्निःस्वेहश्चंडिका तसी॥५८॥ मूर्खः पुरीषमो माघो राजमाखस्तवर्धतः॥ फुल्लफालः शूर्पवातेन स्त्रीतितउगाहनी॥५९॥ कंडुन्युदूखलं प्रस्थः पालिः सूतः प्रचेलुकः॥ कुरबूलो द्रीह्यगारं स्यात्कंदुरग्निष्टे च्यते॥६०॥ आलिंजरो नानंदा स्त्रीमृत्नाभांडकमुष्टिका॥ वारासनं वाः सदनं केण नो हंडिका सुतः॥६१॥ कलसी गर्गरी तुल्या त्स्याठरावस्तुमार्तिकः॥ शालातिरः पार्थिवश्च मृत्कांस्य मथलोहिका॥६२॥ खरसोदः खरपात्रं शिंघाणं काचभाजनं॥ काष्ठलोहीतुवातर्हिर्जीरको दीप्यकः स्मृतः॥६३॥ कटभंगस्तु शंठी स्यात्कांजिकंतु तुषोदकं॥ गृहा

चत्वारिमारकस्य पंचशवस्य॥५१॥ चत्वारि श्मशानस्य द्वे संस्कारस्य॥५२॥ पंचचितायाः त्रीणि शवरस्य॥५३॥ चत्वारि वंद्याः॥५४॥ द्वे तृष्णायाः द्वे दार्पुष्यस्य द्वे ऋणस्य अर्घ्यप्रयोगस्यैकं॥५५॥ द्वे ऋणमुक्तेः द्वे होत्रस्य द्वे बृहद्बलस्य चत्वारि मुद्रस्य॥५६॥ चत्वारि मसुरस्य चत्वारि सर्वपस्य॥५७॥ द्वे यवस्य द्वे गोधूमस्य द्वे कुलत्यस्य त्रीण्यतः स्याः॥५८॥ त्रीणि माषस्य द्वे राजमाषस्य द्वे शूर्पवातस्य द्वे चालन्याः॥५९॥ द्वे उदूखलस्य चत्वारि पाल्याः द्वे कुसूलस्य द्वे कंदोः॥६०॥ द्वे बृहज्जालाधारस्य द्वे भांडभेदस्य द्वे जालाधारस्य द्वे हिंडिकास्तस्य॥६१॥ द्वे

वैश्यवर्गः ३५

मुंसिद्वसलिलेरक्षोभं धातुनाशनं ॥ ६४ ॥ गृहिणीमधुराहिं गुभ्रुल
हृत्स्पर्धुपने ॥ वर्षणीहेमरागिण्यो हरिद्रापीतवालुका ॥ ६५ ॥ गं
डोलस्थानुदः स्वादुः पिप्यटागुडशर्करा ॥ महाश्वेतातुमधुजोप्रय
स्तं स्यात्मासंस्कृतै ॥ ६६ ॥ विपिटोऽप्यन्यस्य सैश्वित्रा पूषश्च व्रणः
॥ आलिपनातर्पणादीपनं भंडोदकं च न त्वा ॥ ६७ ॥ वटकः पिष्टपूरः
स्याद्वृत्तोऽयनवापने ॥ प्रदेशकैलाशयोली पूषाली च पटी च सा ६८
सक्तुश्चूर्णकं आपूष्यो भक्तुश्चूरपसादनः ॥ मंडोज्येष्ठाबुधदिक्का
लाजाः पारीतुदोहनी ॥ ६९ ॥ निषानं स्त्रीगवीतुंबानिलिपां गृहिणी
नरा ॥ गव्यं श्रेष्ठं पुंसवनं स्याद्दोहापनयः पुमान् ॥ ७० ॥ अवदोहः प
शुः क्षीरैश्चाटं चाघनं दधि ॥ कहरंतु दधित्से द्वौ जग्धिर्भोजनभक्ष
णौ ॥ ७१ ॥ देह्यात्राविष्यणनं भुक्तं प्रत्यक्षं सानवत् ॥ कल्पवर्तः प्रात
राशः प्रातर्भोजनमित्यपि ॥ ७२ ॥ अनन्दाशकं रोमं पशुनः श
क्करिर्दधः ॥ ककुत्सु गव्यं श्यकं ठालाजालगोणिका ॥ ७३ ॥ दो
ग्धाशक्तुर्दधिरिवत्संस्तेषामाटीकनं क्रमः ॥ गवादि कंजी वधनं प
लिक्नी बालगर्भिणी ॥ ७४ ॥ करकंगोमयच्छत्रेण ग्रंथिः शुष्कगोम
यै ॥ करिषश्छगणो हंभारे भणं च गवां धनौ ॥ ७५ ॥ मैथिं वै गोः शि
रोदेशो वंदनीयातुरोचना ॥ मेशानमंथतक्राटोः स्यादुष्टकंठकाशनः ॥ ७६

बलस्याः पंचशरावस्थत्रीणिलोहपात्रस्य ६२ हेकाचपात्रस्य हेकाष्टलोह्याः
हेजीरकस्य ६३ हेभुंठया अष्टकांजिकस्य ६४ त्रीणि हिं गुनः चत्वारि हरिद्रायाः
६५ त्रीणि गुडस्य हे शर्करायाः हेसितायाः हेसैलसंस्कृतस्य ६६ हे विपिटस्य हे
पूषविशेषस्य हे तमेः हेमंडोदकस्य ६७ हे वटकस्य त्रीणि वायनस्य त्रीणि पो
ल्याः ६८ हे सक्तोः चत्वारि भक्तस्य हेमंडस्य हे लाजानां सप्त दोहन्याः ६९ च
त्वारि गव्यस्य ७० त्रीणि दुग्धस्य एकं अघनदध्नः हे दधित्से द्वौ सप्त भोजन
स्य ७१ त्रीणि प्रातर्भोजनस्य ७२ सप्तदधस्य हे कंठालायाः ७३ त्रीणि नत्सस्य
वत्सगतेरे कंगवादिधनस्यै कंठे बालगर्भिण्याः ७४ ॥ हे गोमयच्छत्रस्य हे शुष्क

वैश्यवर्गः ३६

लंबोष्ठाध्वगवासंतकुलनाशमरुद्विषाः॥भोलिर्बहुकरोवक्रयी
 वोमेषस्तरोमशः॥७७॥संस्फालदुदुभेद्राश्चमेवीस्याज्जालकि
 न्यकि॥वर्करस्तुलंबकर्णश्छा गोबस्तःशिवाप्रियः॥७८॥अल्पायु
 र्लघुकायश्चमेनादुःपणभोजनः॥परिक्रमसहोबुकोदेवानांप्रियं दे
 त्यपि॥७९॥छागीसंजाचुलंघास्याच्छेकुकर्णस्तुगर्दभः॥स्मरस्मर्य
 श्चिरमेदीग्राम्याश्चोरेणरूपितः॥८०॥पशुश्चरीःशुद्धजंघोरुत्तं चा
 रुशिलामणिः॥स्वाध्यायीपत्तनवणिग्घेडाबुकोश्चविक्रयी॥८१
 सर्वमूल्यं द्यूतबीजं हिरण्यं च कपर्दके॥वराटकः पुणास्थि स्याद्वा
 सुरः स्फाटिकोपलः॥८२॥शालिपिष्टं धौतशिलंगल्वर्कश्च सुसा
 रवत्॥अश्मसायस्त्विन्द्रनीलो वैदूर्यं बालवायजं॥८३॥बालसूर्य
 मथोरक्तकंदलोविद्रुमश्च सः॥लतामणिः प्रवालः स्याद्वा जपटो वि
 राटजः॥८४॥कुरुविलुः पुद्गरागोदधीच्यस्थितुद्दीरकं॥स्वर्ण
 लोहवरं चाग्निबीजं चापेयमित्यपि॥८५॥रूप्ये श्वेतसंगबीजं मि
 तुकांते मणीचकं॥ताम्रकंतुलोहितापस्तूर्याब्धं मुनिपित्तं॥८६
 कंसेतुकां स्येकं सास्थितामार्धमथमौक्तिकं॥रसोपलं शुक्तिबीजं
 सिंदूरं रक्तवालकं॥८७॥पारदः सिद्धधातु स्याद्वा रबीजं च सूतकं
 रंगं सुरेभं मृदुं गंकुसुं भंग्राम्यकुंकुमं॥८८॥हरितालेतुकं बूरंगोदं
 तोनटसंज्ञकः॥हारदंतुहिंगुलः स्याद्दिंगुलं रक्तपारदं॥८९॥

गोमयस्य हेकरीषस्य हेगोध्वनेः॥७५॥गोः शिरोदेशस्यैकं हेरोचनायाः त्रीणि
 मंथानस्य दशोष्ट्रस्य ७६ पंचमेषस्य ७७ त्रीणि मेघाः द्वादश छागस्य ७८ ७९
 त्रीणि छाग्याः अष्टगर्दभस्य॥८०॥त्रीणिरत्नस्य द्वे पत्तनवणिजः द्वे अश्वविक्र
 यिणः॥८१॥षट्कपर्दकस्य॥चत्वारिस्फटिकस्य ८२ द्वे इंद्रनीलस्य त्रीणि वै
 दूर्यस्य ८३ चत्वारिविद्रुमस्य द्वे विराटजस्य ८४ द्वे पुद्गरागस्य द्वे दीरकस्य
 चत्वारिस्वर्णस्य ८५ त्रीणि रूप्यस्य द्वे चंद्रवर्णरूप्यस्य चत्वारिताम्रस्य चत्वारिकुंकुमस्य
 त्रीणि मौक्तिकस्य द्वे सिंदूरस्य ८७ चत्वारि पारदस्य त्रीणि रंगस्य द्वे कुसुंभस्य ८८

शूद्रवर्गः ३०

रसगंधोगंधरसोगंधारंमसिवर्तनं॥सारंतुस्याद्यवसारोयवशू
कश्चरेचकः॥२०॥शिलाजतुशिलान्याधिस्तफलात्रिफलापिच॥
इतिवैश्यवर्गः॥॥शूद्रःस्यात्पादजोरासोग्रामकूटोमहत्तरः॥मालि
कःपुष्पलावःस्यात्कुंभकारस्तमृत्करः॥२१॥दंडभृत्यलगंडस्तुस
धाजीवीचलेपकः॥कायस्थेकूटकृत्यंजीकरोविचकरेकणुः॥२२॥
चर्मरुःकुरटःपादुकृत्कलादस्तगौजिकः॥नाडिधमःस्वर्णकारो
वात्सीपुत्रस्तनापितः॥२३॥चंद्रिलोनखकुट्टश्चरजकःकर्मकी
लकः॥कन्यापालःपालवणिग्देवलस्त्वमरद्विजः॥२४॥अजाजी
वस्तजाबालानिष्कश्चांडालेउच्यते॥कुक्कुरेदीर्घस्तरतवांतदर
सनालिहः॥२५॥रतव्रणोग्राममृगस्तथेद्रमहकासुकः॥कपिलो
वक्रपुच्छश्चशयालुररतत्रपः॥२६॥शुन्याशुन्यशुनीरंस्याचौरः
शंकितवर्णकः॥स्यात्कुंभिलश्चप्रचुरपुरुषोयकुजंभिरः॥२७॥सु
रंगादिवधश्चौरैर्बंदीकालस्तमाचलः॥प्रसह्यचौरश्चल्लुभः
रथीचोरोरतद्विडकः॥२८॥काव्यचौरश्चद्वरेणुःकुड्यछेद्यंतुरवा
निकः॥संधिःसुरंगातद्वेदाःश्रीवत्सगोमुखादयः॥२९॥कपाल
नालिकातर्कुस्तर्कुशानस्तसामकः॥वर्तनीतर्कपीठीस्यात्पिंज
नंतूलकामुकः॥३०॥तूलःपिचुःपिचुतूलपिंजिकातूलनासिका॥

हेहरितालस्यहेगोदंतस्यचत्वारिंशुगुलोः॥२०॥चत्वारिरसगंधस्यचत्वारियव
सारस्य२०हेशिलाजतुनःहेत्रिफलायाःत्रीणिशूद्रस्यहेमहत्तरस्यहेमालि
कस्यत्रीणिकुंभकारस्य॥२१॥त्रीणिलेपकस्यत्रीणिकायस्थस्यहेचित्रकास्य
२२त्रीणिचर्मकारस्यचत्वारिस्वर्णकारस्यचत्वारिनापितस्य२३हेरजकस्य
हेकन्यापालस्यहेदेवलस्य२४हेअजाजीवस्यहेचांडालस्यएकादशकुक्क
रस्य२५॥२६॥त्रीणिशुनीसंघस्यचत्वारिचौरस्यत्रीणिवधचौरस्य२७चत्वारि
सहचौरस्यहेरथीचौरस्यहेकाव्यचौरस्यहेसंधिःहेसंधिभेदयोरेकैः॥२८॥हेतर्क
हेतर्कुशाणस्यहेतर्कपीठ्याःहेतूलधनुः॥३०॥त्रीणितूलस्यहेपिंजिका॥

श्रुद्रवर्गः ३८

तत्र काष्ठं तु रीस्त्री स्यात् ग्रीष्मदासेन्द्रतूलकैः ॥१॥ पन्नध्रीपादुकाया
 णिहितापदस्थीत्यपि ॥ कावारीजंगमुकुटीभ्रमत्कुट्यथखर्परः ॥२॥
 वारित्राभूर्धरबोलश्चसैवपत्रपिशाचिका ॥ वासीतुतक्षणीनस्त्रीक
 कचः पत्रदारकः ॥३॥ मद्यं त्वरिष्ठं मैरेयं कन्तोयं कापिशायनं ॥ माध्वी
 चमधुमाध्वीकंकुपिशीकाचमालिका ॥४॥ वीरादैत्याप्रसन्नाचमा
 ध्वीगंधमादनी ॥ गौडीचवात्कलीमध्वासवयस्वरसौनरि ॥५॥
 नलिनीनारिकेलस्यसुरातालस्यतालती ॥ स्मगसवोमुखसुरं
 शरिण्यात्पानभाजनं ॥ सुंढापानं मदस्थानं द्यूतकृत्क्षणकोहलं
 देवसभ्यस्तुसभिकोलग्नकस्तृणमत्क्षणः ॥७॥ चुंचुरीतितिडी
 द्यूतेपंचालीशारिशृंगखलो ॥ अष्टकांगनयपीठीनयस्तजतुपुत्रकैः
 ॥८॥ ॥ इति श्रुद्रवर्गः ॥ ॥ इति त्रिकांडशेषे द्वितीयः कोण्डः समाप्तः
 श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ क्षेमं करोरिष्टतातिः स्यान्मंदं करशंकरौ ॥ आ
 मुष्यायणविज्ञातौ पुत्रान्मादः कुटीचकः ॥९॥ स्थपुटं विषमं संचा
 रजीवीशरणार्पकः ॥ अभिपन्नः शरणार्थी पांडुपृष्ठस्त्वलक्षणः
 ॥१०॥ उद्धटोद्धामरोत्ताल्माविष्टः प्रेतवाहितः ॥ प्रेयो लितस्तरलि
 तस्तृषितस्तृषितः सत्तृणः ॥११॥ ऊर्ध्वस्थोर्ध्वंदमौतुल्यौ ग्राम्यौ ग्रा
 मेयकः स्मृतः ॥ पराचीनं प्रतीपं स्यात्समीचीनं समंजसम् ॥१२॥

याः हेतुर्ग्राह्यः हेतुद्रुतलस्य १ चत्वारिपादुकायाः ग्रीणितृणादिष्ठत्रस्य चत्वा
 रिनलुकायाः २ हेतुक्षण्याः हेतुकचस्य ३ पंचदशमद्यस्य ४ हेतुगोड्याः हे
 तुगमद्यस्य ५ ॥ नारिकेलसराया एकं ग्रीणितालसरायाः द्वे पानभाज
 नस्य ६ द्वे मदस्थानस्य हेतुतकृतः द्वे देवसभ्यस्य ग्रीणिलग्नकस्य ॥७॥
 ग्रीणिद्यूतस्य हेतुशरिशृंगखलायाः द्वे नयपीठ्याः द्वे नयस्य ॥८॥ ॥ ९॥
 चत्वारि क्षेमं करस्य हेतुविज्ञातस्य द्वौ पुत्रान्मादस्य १ विषमं संचारजीविनः एकं
 ग्रीणिशरणार्थिनः हेतुअलक्षणस्य २ दीपयुद्धरस्य द्वे प्रेतवाहितस्य हेतुतरलित
 स्य ग्रीणितृषितस्य ३ हेतुऊर्ध्वस्थस्य द्वे ग्राम्यस्य हेतुप्रतीपस्य द्वे समीचीनस्य ४

विशेष्यनिघ्नवर्गः ३९

स्वस्थानस्थः परान्द्रेष्ठियः सगोष्ठश्च उच्यते ॥ दाता तु दातुर्मुचिरः ॥
 स्याद्विदग्धस्तनागरः ॥ ५ ॥ विद्वो व्यलीकः षट्प्रज्ञः कामकेलिर्विदू-
 षकः ॥ पीठकेलिः पीठमर्दो भविलम्बितुरो विदः ॥ ६ ॥ उधला विच्छा-
 स्त्रगंडो मेधाची मेधिरः समौ ॥ युक्तं परिमिते भीमं त्वाभीले प्रभूः
 यः प्रलुथः ॥ ७ ॥ शिथिलो बोद्धार्द्रः स्याच्चिरस्थो नायकः स्मृतः ॥
 स्यादायः शूलिकं तीक्ष्णकर्मांशो चो न दं कृतिः ॥ ८ ॥ कुसृत्या विभवा-
 न्वेषी पार्श्वकः संधिजीवकः ॥ वाक्याभिधापी पुरुषः पृष्टभासा द-
 च्यते ॥ ९ ॥ भार्याटः स्वस्त्रियो दाताः न्नार्थदूषकपांसनौ ॥ धण्डु-
 ष्णाग्धृग्धृष्टो दशैरः सप्तघातकः ॥ १० ॥ देशकः शासिताशास्ता-
 शिकुरन्यवसायवान् ॥ चकितः शंकि तोभीतः प्रतियत्नः प्रयत्नवान्
 ॥ ११ ॥ आधार्मिको धार्मिकः स्यात्प्रसूतांतरितो समौ ॥ रूपणो दृढमु-
 छिः स्याद्देवसुधीर्मिकः सुकृतः ॥ १२ ॥ मनआपो मनोज्ञः स्यात्तच्च सु-
 ष्यः प्रियदर्शनः ॥ नृखंडं भद्रकन्युखं लडहं चारुबंधुरः ॥ १३ ॥ भ-
 द्दारो भगवान्पूज्यः शक्तप्रतिबलौ समौ ॥ पटुः पाटुविको धूर्तः स्थ-
 गस्तीक्ष्णस्तराजपः ॥ १४ ॥ संबंधी गुणवान्संयुद्धिन्नपुर्मिन्न-
 वत्सलः ॥ धर्मार्थकाममोक्षेषु लोकतत्त्वार्थयोरपि ॥ १५ ॥ षट्स-
 ज्ञास्तियस्योच्चैः षट्प्रज्ञद्वितिसः स्मृतः ॥ मध्यस्थस्तनिसृष्टः स्या-

गोष्ठस्यैकं त्रीणि दातुः द्वे विदग्धस्य दश विदुस्य द्वे शास्त्रगंडस्य द्वे मेधा-
 विनः द्वे युक्तस्य द्वे भीमस्य द्वे शिथिलस्य ७ द्वे भार्यस्य द्वे नायकस्य द्वे ती-
 क्ष्णकर्माणः द्वे अनदं कृतेः ८ संधिजीवनस्यैकं वाक्याभिधायिन एकं ९ अ-
 न्नार्थसस्त्रीरातुरेकं द्वे दूषकस्य चत्वारि धृष्टस्य द्वे सुप्तघातस्य १० त्रीणि
 शासितुः द्वे अन्यवसायिनः त्रीणि भीतस्य द्वे प्रयत्नवतः ॥ ११ ॥ द्वे अधार्मि-
 कस्य द्वे अंतरितस्य द्वे रूपणस्य त्रीणि धार्मिकस्य १२ नवप्रियदर्शन-
 स्य १३ द्वे भद्वारस्य द्वे प्रतिबलस्य चत्वारि धूर्तस्य द्वे तीक्ष्णस्य १४ त्रीणि
 संबन्धिनः द्वे मित्रवत्सलस्य धर्मादिषु प्रज्ञायतः ॥ १५ ॥ द्वे मध्यस्थस्य १६

विशेष्यनिघ्नवर्गः ४०

द्वाप्रपृष्ठस्तसंमुखः॥१६॥ स्यात्कथं कथिकः प्रष्टाविचक्षुर्विमनाः स्मृ-
 तः॥ प्रतारितो व्यसितः स्यात्त्वोयस्तप्रथितो मतः॥१७॥ माशब्दिकः
 प्रतिषेद्धाजडमात्सखौसमौ॥ श्रीणं पुराणं भिन्नं तु व्यवच्छिन्नं विशे-
 षितं॥ विना कृतं विरहितं त्यक्ते निर्व्यूढे उच्यते॥ तित्तः कषायः सुरभि-
 कः कवदो निर्वहो दृढः॥१८॥ निःसंधिश्च निवातश्च समूढं शोधितं समं
 ॥ स्यादागंतुकमाद्वार्यं सैमपंक्तिमपाकिमै॥२०॥ कोमलं पेलवपापे
 त्वधमापसदध्रुवाः॥ रोमांचितो हृष्टरोमा अजानेयास्तनिर्भयाः॥२१॥
 अन्यासाधारणं त्वावेशिकं प्रातिष्ठितं च तत्॥ भिन्नकः सपणो ह्रीको
 बौद्धो वैनायिकः स्मृतः॥२२॥ और्ध्वश्रोतसिकः शैवः कौल आन्वयि-
 कः स्मृतः॥ पांचार्थिकः पाशुपतश्चिद्रूपः स्फूर्तिमान्मतः॥२३॥ प्राज्ञा-
 उद्घाटितज्ञा- स्याच्छुशुभं शम्भयवः॥ गौरवितस्त्वार्यमिश्रा-
 श्लाघ्यास्तत्र भवन्मुरवाः॥२४॥ स्याद्देवानां प्रियः क्षेपे दूतको बंधुद-
 ग्धवत्॥ अणुः कनीयानल्पिष्ठः पिंडितं गुणितं हितम्॥२५॥ खट्-
 वासूढो विनीतः स्योन्मरालमसृणे समं॥ प्राजलः प्रगुणो जिह्वाः प्रा-
 णाय्यः साध्वनिर्हितः २६ त्वत्विन्नैवान्यतरं पशुलपमश्च॥ करं वि-
 तं चरचितं रुषितं गुणुं हितं॥२७॥ सपात्रसमितोऽन्यत्र भोजनान्मि-
 लितो नयः॥ ॥ इति विशेष्यनिघ्नवर्गः॥ ॥ विधिर्विधानं कर्मास्त्रीक्रि-

हे संमुखस्य १६ हे पृष्ठः हे विमनसः हे प्रतारितस्य हे प्रथितस्य १७ हे प्रतिषे-
 षुः हे जडस्य हे पुराणस्य पंच विरहितस्य १८ हे त्यक्तस्य त्रीणि सुगंधेः पंच
 दृढस्य १८ हे शोधितस्य हे आगंतुकस्य हे पंक्तिमस्य २० हे कोमलस्य चत-
 रिपापिष्ठस्य हे रोमांचितस्य त्रीणि निर्भयस्य २१ त्रीणि साधारणस्य पंच
 बौद्धस्य २२ हे शैवस्य हे कौलस्य चत्वारि पाशुपतस्य २३ हे प्रज्ञायाः त्रीणि
 शुभयोः हे गौरवितस्य श्लाघ्यस्यैकं २४ क्षेपे क्तेरेकं हे बंधुदग्धस्य त्रीणि प्र-
 णायिगुणितस्य २५ हे अविनीतस्य हे मसृणस्य त्रीणि जिह्वास्य त्रीणि सा-
 धोः २६ चत्वारि भिन्नस्य हे अपशुलस्य चत्वारि खचितस्य २७ पात्रसमि-

संकीर्णवर्गः ४१

या कृत्याविधाकृतिः॥ व्याप्यंतु सार्धेन कर्मयुता जयेतु संगतम् ॥ २८ ॥
 अंगारितं पलाशानां कलिको ह्रमने स्मृतं ॥ जलयंत्रगृहं धीरैः समुद्रगृ
 हमुच्यते ॥ २९ ॥ जलहंतुविदुः स्वल्पे समालीकुसुमाकरे ॥ स्तनाभोगस्त
 नभरः परभागस्तु संपदि ॥ ३० ॥ आलिंगनं त्वंगपालिः श्लिषा खट्विस्त्व
 सद्गृहः ॥ स्यादंधोने ह्रकं संधिः सहभोजनमित्यपि ॥ ३१ ॥ धार्मिकाणां
 तु संभूय भोजने गणचक्रकं ॥ कीडा कीडकयोर्दोः स्थः सेवायां सेवके
 च सः ॥ ३२ ॥ दाने दायो र्हेतुर्जातं दुः समं चा समं जसं ॥ कलंजौ तौ विषा
 स्त्रेण हतौ यौ मृगपक्षिणौ ॥ ३३ ॥ छेदोक्तिर्वक्रभणितं गोमुखं तूपलेप
 नं ॥ वार्धयनामं यत्पूर्णपात्रं पूर्णालकं च ततः ॥ ३४ ॥ बुद्धद्रव्यं तौ पि
 कं स्यात्सत्त्वं द्रव्यं च वस्तु च ॥ लेशं स्तूपपदं गंधोनुबन्धे वत्करावपि
 ॥ ३५ ॥ छेदः खंडो स्त्रियोगालिः शपनं शमनं शमः ॥ वप्रस्तुधूलिके
 दारः स्या वीतिर्भक्षणं च सौ ॥ ३६ ॥ मैत्रेयिका मित्रयुद्धे पर्यंकस्त्वव
 सविश्वको ॥ अथ हेतुरुपादाने प्रत्ययाः सहकारिणः ॥ ३७ ॥ अनुमा
 त्वनुमानं स्याद्वाप्यलिंगं च साधनं ॥ प्रत्यक्षोपाक्षमध्यक्षं धर्म्यं धां
 ध्यमपाठवै ॥ ३८ ॥ बोधो बोधिः समं तात्तु ज्ञानं स्यात्समुदागमः ॥
 त्रुविशास्त्रकृताचार्यः शास्त्रं तु स्मृतिरागमः ॥ ३९ ॥ सांख्यं समीक्षं
 स्याद्दिव्यदोहदंतूपयाचितं ॥ कारिणो रूपमिच्छंतिकर्णो स्फुल्लेक्षल

तस्यैकं षट्कर्मणः हेसाधनस्य संगतस्यैकं २८ पलाशकलिको ह्रमस्यैकं हेज
 लयंत्रगृहस्य २९ स्वल्पजलयंत्रस्यैकं हेकुसुमाकरस्य हेस्तनभस्य हेसुसं
 पदः ३० त्रीण्यालिंगनस्य हे असद्गृहस्य हेअंधसः हेसहभोजनस्य ३१ धा
 र्मिकसहभोजनस्यैकं कीडा कीडकसेवासेवकानामेकं ॥ ३२ ॥ हेदानस्य त्री
 णिसमं जसः कलंजस्यैकं ३३ हेवक्रभणितस्य हेलेपनस्य हेवार्धयनास्य
 ३४ हेबुद्धद्रव्यस्य त्रीणि द्रव्यस्य पंचलेशस्य ३५ हेखंडस्य हेगालेः हे श
 मनस्य हेसेत्रस्य त्रीणि भक्षणस्य ३६ हेमित्रयुद्धस्य हेपर्यंकस्य हेहेतोः हे
 सहकारिणां ३७ हेअनुमानस्य त्रीणि व्याप्यस्य त्रीणि प्रत्यक्षस्य त्रीणि धंधायाः

सकीर्णवर्गः ४२

ज्ज्वाला॥४०॥ रामेणरावणवधोरामायणमथोच्चयः॥ वस्त्रग्रंथिश्च
नीवीस्त्रैभूषितंरतकूजितं॥४१॥ श्वभ्रौवपातोहलेखस्तर्केश्वी
र्णतुशीलितं॥ एकीयाएकपद्मास्युःसद्भायाःसद्भाविनः॥४२॥ कु
लीरात्त्येगविर्जानपदाराष्ट्रनिवासिनः॥ प्रत्यक्षीव्यक्तदृष्टार्थश्चा
थकर्तव्यतर्कुटे॥४३॥ चिरकालंदीर्घरात्रेमामिष्टामस्तवाजिनं॥ त
दात्वंप्रमुखंरौजमल्लुत्सिक्तउद्धृतः॥४४॥ द्वैधंविवादेआरंभआ
दराडुंबरार्थकः॥ रभसोगमकारित्वेकौमुदीकार्तिकोत्सवे॥४५॥
आवेशाटोपसंरंभाःप्रियावाक्चतुर्चादुनी॥ प्रतिरूपंप्रतिच्छेदं सं
वेशनरतिक्रिये॥४६॥ अभ्यासःखुरलीयोग्यानिर्वर्णनेनिभालने
॥ शालिनीकरणेन्यग्भावनेगंधनसूचने॥४७॥ भावःपदार्थो ध
र्मःस्यात्सत्त्वंतत्त्वंचवस्तुच॥ संदर्भस्तुप्रबंधःस्योद्ग्रंथोद्वात्रिंश
दृष्टरी॥४८॥ स्वर्गबंधोमहाकाव्यमैह्यारूपकनाटके॥ अथवा
डुमयभेदाःस्फैश्वर्यपूःखंडकथाकथा॥४९॥ आख्यायिकापरि
कथाकलापकविशेषकौ॥ संदानमनिस्तद्वचैप्रकीर्णगुत्सका
दिचै॥५०॥ सर्गोवर्गपरिच्छेदोद्वाताध्यायांकसंग्रहाः॥ उच्छ्वासः

हेबोधस्य समंताज्ज्ञानस्यैकंत्रीणित्रयैःत्रीणिशास्त्रस्य॥३९॥ हेसंख्य
स्य हेउपयाचितस्यगजकर्णास्फालस्यैकं॥४०॥ रामायणस्यैकंत्रीणि
नीव्याःहेरतकूजितस्य॥४१॥ हेगर्तस्यहेतर्कस्यहेशीलितस्य॥ चत्वारि
सहायानां४२॥ हेकर्कटशिशोःहेराष्ट्रनिवासिनांहेसाक्षिणःहेतर्कुटस्य
॥४३॥ हेचिरकालस्यत्रीण्यामिष्टायाःहेतदात्वस्यत्रीण्युद्धृतस्य॥४४॥ हे
विवादस्यत्रीण्यारंभस्यहेरभसस्यहेकार्तिकोत्सवस्य॥४५॥ त्रीणिसं
मस्यहेत्रियवाचःहेप्रतिच्छेदस्यहेरतिक्रियायाः॥४६॥ त्रीणिशास्त्राभ्या
सस्यहेदर्शनस्यहेन्यग्भावनस्यहेसूचनस्य॥४७॥ षट्त्वस्तनःहेसं
दर्भस्यहेग्रंथस्य॥४८॥ हेमहाकाव्यस्यहेनाटकस्यपंचवाङ्मयभेदा
नामेकैकं॥४९॥ हेतिलकस्यहेदान्नःहेचामरस्य॥५०॥ नवकथापरिच्छे

संकीर्णवर्गः ४३

परिवर्तश्चपटलःकांडमस्त्रियां॥५१॥स्थानप्रकरणपवीन्द्रिकंचग्र
थसंधयः॥५२॥प्रज्ञतिःपरिभाषाशैलीसंकेतसमयकाराश्च॥प्रति
वाणिप्रतिवचनसमुदाचारास्त्वभिप्रायोः॥५३॥अप्रतिरूपकथा
स्यात्संगणिकाछोरणपरित्यागः॥स्यौदुर्ध्वनमंतर्हसस्त्रिषु
पिंडमाहारः॥५४॥अवसर्गःप्राकाम्यंस्वाच्छदानुमननमित्यपि
च॥आकल्पकउत्कंठाचिंताकर्मण्यथास्थानं॥५५॥आक्षेपो
त्याकारःस्वाध्यायःस्यान्निरंतराभ्यासः॥हर्षस्वनःकिलकिला
सदृशस्पंदनंतुनिस्पंदः॥५६॥अवसानंतुविरामोमध्यमथोमं
डलंचक्रं॥स्यादारंभःप्रस्तावनातदामुखमपिज्ञेयं॥५७॥ ॥
॥इतिसंकीर्णवर्गः॥ ॥ ॥अथनानार्थः॥ ॥ ॥
स्वरकाद्यादिकाद्यंतक्रमान्नानार्थसंग्रहं॥विद्यायामरकोशोक्त
मकार्षीत्युरुषोत्तमः॥५८॥शक्रार्कपर्णयोश्चाकोऽभीकस्त्वभ
यकामिनोः॥रूपकांतिकयोश्चाकोऽलिमकौभेककोकिलौ॥५९॥
अंतिकंनिकटंचुलिर्नाट्येत्तौचाग्रजांतिका॥अनीकोस्त्री
रणेसैन्येगौर्यामातरिचोबिका॥६०॥स्यादशमंतकसुज्ञानेम
ल्लिकाछद्नेपिच॥आन्हिकंदिननिर्वर्त्यतत्क्रीबनित्यकर्मणि
॥६१॥स्यादाक्षुरितकंदासविशेषेचनखसते॥उर्कंएष्यत्का
लीयफलेमदनकंदके॥६२॥स्त्रियामुत्कलिकाहेलोत्कंठासलि
लवीचिषु॥कोशांगेकौशिकोविश्वामित्रेगौर्यांचकौशिकी॥६३॥
कृष्णत्वेचहिमान्यांचगौरीकाल्योश्चकालिका॥वर्षोपलेस्त्री
करकाकरंकेकरकोस्त्रियां॥६४॥कुसंभेदाडिमेपक्षिभेदेच

दानामेकैकंषट्ग्रंथसंधीनामेकैकं॥५१॥५२पंचसंकेतस्यद्वेप्रतिवचनस्यद्वे
अभिप्रायस्य५३॥अप्रतिरूपकथायाएकंद्वेपरित्यागस्यद्वेअंतर्हसस्यद्वे
आहारस्य५४त्रीणिप्राकाम्यस्यत्रीणिचिंताकर्मणःत्रीणिआक्षेपस्य५५द्वे
स्वाध्यायस्यद्वेहर्षस्वनस्यद्वेनिःस्पंदनस्य५६त्रीण्यवसानस्यद्वेचक्रस्यत्रीणि

नानार्थः ४४

करकः पुमान् ॥ करमध्यांगलौचस्यात्कर्णिकाश्चदुमांतरे ॥ ६१ ॥
 द्विकेधृष्टेचकाकः स्यात्कौतुकं मंगलेच्छयोः ॥ भोग्यप्यथस्या-
 तुलकं श्लोकैकार्थपटोलयोः ॥ ६६ ॥ कुलकौनाककाकेंदूक-
 आत्माचसुखंचकं ॥ पेचकस्त्रीजितौ काकरुको कोलेयकः शुनि-
 ॥ ६७ ॥ कुलीनेचाथकनकंधुस्तूरेनागकेसरे ॥ चंपकेकिंशुकेहेमि-
 कृषकौ फालकर्षकौ ॥ ६८ ॥ रोमांचेसुदृशत्रौ चदुमांगेकटको-
 स्त्रियां ॥ राजधान्यांनितंबेद्वेर्वलयेकटकोस्त्रियां ॥ ६९ ॥ वेणोना-
 कार्मुकंचापेगुणवृक्षेपिकृषकः ॥ कल्कोविभीतकेतैलादिशेषे-
 चाथकंचुकः ॥ ७० ॥ निर्मौकेचोलकेवारबाणेऽथकुशिकोमुनौ ॥
 शालेकिष्कुः प्रकोष्ठेपिव्याख्याश्लोकैपिकारिका ॥ ७१ ॥ खगेय-
 मेष्ठद्विप्रेकंकः सूच्यांचकूर्चिका ॥ क्रमुकोभद्रमुस्तेपिकोक-
 श्वक्नेवृकेपिच ॥ ७२ ॥ पुनर्नवाकारवेल्लपर्णाशेषुकठिल्लुकः ॥ ह-
 कवाकुर्मयूरेपिवंशेदैत्येचकीचकः ॥ नीचेपिसुल्लकोमूर्द्धत्रा-
 णेनाकौचखालकः ॥ चौरोदुस्तखरवनकौगोलकौमणिजारजौ-
 ॥ ७४ ॥ खगेलग्नेचगोरंकुः संख्याभेदेपिगंडुकः ॥ शृंग्यांचग्रामयु-
 द्वेचग्राममहुरिकास्त्रियां ॥ ७५ ॥ गांधिकोलेखकेपिस्थादुह्य-
 कम्ब्लेकनिघ्नयोः ॥ वेश्यायूथ्योश्चगणिकाचषकंसरकेपिच ॥ ७६ ॥
 ग्रंथिकौ पार्थदैवजौग्रंथिपर्णेचनट्टयोः ॥ कंठालंकारखद्योतवियु-
 त्सुचिलिमीलिका ॥ ७७ ॥ चारकोभोजकेबंधेनाटकांगेपिचूलि-
 का ॥ चित्रकंचित्रकेक्लीबंब्याघैरंडौचचित्रकौ ॥ ७८ ॥ गृहासत्तेप-
 सिमृगेष्ठेको नागरिकेत्रिषु ॥ कंबौजलकरंकः स्थान्नारिकेल-
 फलेपिच ॥ ७९ ॥ जैवात्रकः कशेचंद्रेदीर्घायुषिचसत्रिषु ॥ जालि-
 कावस्त्रभित्कूटकूटैवर्तौचजालिकौ ॥ ८० ॥ जंघायामद्विभित्तौ-
 चखनित्रेग्रावदारणे ॥ कपिल्येचास्त्रियां टंकष्टुंकावल्पशोण-
 कौ ॥ ८१ ॥ तिलकंचित्रकेकुम्भिनातरौतिलकालके ॥ ग्रहद्वारौ-
 तंडुकोस्त्रीसमासप्रायवाचिच ॥ ८२ ॥ तुरुष्कः सिल्हकेदेशेप्रा-

नानार्थः ॥४५॥

ण्यंगेत्रितयेत्रिकं ॥ कूपंगेस्त्रीतित्तशकः खदिरैवरुणदुमे ॥ ८३ ॥ दै
 त्येनाकर्णधारेचतारकं दृशिभेनना ॥ द्विकौकाकचक्रवाकौ पृथ्वा
 कुंदेदलाहकः ॥ ८४ ॥ नरकोनिरयेदैत्येनोवादेस्यान्नि यामकः
 ॥ सभ्येगुरौचनवफलिकानवरजस्यपि ॥ ८५ ॥ नालीकौपद्याना
 चौद्वेपियेटकौस्त्रियां ॥ सौभाग्येपियताकास्यात्पकोस्त्रीकर्द
 मांहसोः ॥ ८६ ॥ पंचालिकावस्त्ररुतपुत्रिकागीतभेदयोः ॥ मणि
 दोषेशिलाभेदेपुत्रकोलोमदुर्षणे ॥ ८७ ॥ पर्यस्यामपि पल्पंकः
 त्रियकोमृगनीपयोः ॥ पुष्पकंकंकणेपि स्यात्पराकोव्रतखड्गयोः ८८
 चामरेग्रंथभेदेचविस्तारेपि प्रकीर्णकं ॥ सितछत्राब्जयोः पुंडरीकं
 पुंसितुदिगाजे ॥ ८९ ॥ व्याघ्रेचकोशंकारेचपाकौ पचनशावकौ ॥ पु
 ष्कलकौगंधमृगेकीलकेक्षपणेपिच ॥ ९० ॥ कपर्दरज्जुराजीववी
 जकोशेवराटकः ॥ चंदारकौसुरश्रेष्ठेगिरिमेघोबलाहकौ ॥ ९१
 पिंजेनासिकताकर्णभूषाकन्याचवालिका ॥ शिवमल्यांबकः क
 ळ्हेरातिभट्टारकः सरै ॥ ९२ ॥ भूमिकारचनायांचमूर्त्यंतरपरिग्रहे
 ॥ मधुकावल्लिभेदेचवर्हिचंद्रेचमेचकः ॥ ९३ ॥ द्वारभेदेमाणव
 कोवालेकुपुरुषेवतौ ॥ मयूरकोऽपामार्गेचहंसभेदेपिमल्लिकः ॥
 ९४ ॥ मृतकंवस्त्रभेदेचयौतुकेसंशयेपिच ॥ यमकंसंयमेशब्दा
 लंकारेयमजेत्रिषु ॥ ९५ ॥ याज्ञिकोयाजकेदर्भेचिलेरोकरुचौपु
 मान् ॥ राकाट्टरजःकन्याकछपूर्णंदुपूर्णिमा ॥ ९६ ॥ नीलवस्त्रेऽ
 क्षितारायांलोचकोनिर्मितौत्रिषु ॥ नगरीशाखयोर्लंकाकरिण्या
 मपिबन्धकी ॥ ९७ ॥ गुरावनाथेगरुडेजिनेविघ्नेविनायकः ॥ तृषां
 कौशिवभल्लातौचंचकौधूर्तफेरवौ ॥ ९८ ॥ वैदहंकोवाणिजकेवै
 श्यायामपिशूद्रजे ॥ वैलस्याकार्ययोः क्लीबंव्यलीकं त्रिषुनागरे
 ॥ ९९ ॥ बाल्हीकंबाल्हीकंधीरहिंगुनोर्नाश्वदेशयोः ॥ विपाकः प
 रिणामेपितिलकोपिविशेषकः ॥ १०० ॥ शंकुः कीलकसंख्यास्त्रज
 लजंतुषुदृश्यते ॥ शिमुकः शिमुमारेपि शुकं ग्रंथिशिशिवयोः ॥ १०१ ॥

नानार्थः॥४६॥

क्लीबेरावणपात्रेनावचापिशतपर्विका॥ शल्कश्चूर्णेपिशूकस्तु-
 स्यादनुक्रोशमुंगयोः॥२॥ शिलातकोविलेपेदृशुल्कोयौतुकता-
 नयोः॥ श्वाविहृसौचशाल्वयोमणोरखड्गेचसस्पकः॥३॥ शीधौच
 शीधुपानेचसरकोरुयथजन्यनि॥ सूतकपारदेप्यस्त्रीसूचको
 खलकुक्कुरौ॥४॥ युग्मेसंघाटिकाकुट्टिन्यांचगद्येपिह्यारकः॥ वाद्य-
 भेदेदुदुक्कस्यादात्पूहेचमदोक्तदे॥५॥ इतिकोताः॥ इंदुले-
 रवागुदुच्यांचपूःसखस्वर्नभश्चखं॥ गोमुखंलेपनंवाद्यभा-
 डेसर्पेपिदुर्मुखः॥६॥ त्रिशिखंस्यान्निशूलेपिन्युंस्वःसाम्निमने-
 रमे॥ नखंशुक्तौकररुहेकूर्मेपंचनखोगजे॥७॥ आदौप्रधानेप्र-
 मुखंवैशाखोमंशमासयोः॥ कांडेनाविशिखारथ्याविशाखोभे-
 गुहेपुमान्॥८॥ लेखोदेवेपिपंतौस्त्रीशिखाचूडाग्रयोरपि॥
 शाखावेदविभागेपिसखाभिन्नसहाययोः॥९॥ सुमुखस्तास्य
 पुत्रे॥ इतिखांताः॥ चापवर्गस्यागमोक्षयोः॥ शरीरोपायप्र-
 धानेध्वंगंपुंभूम्निनीवृति॥१०॥ संबोधनेःगाव्ययंस्यादयोगो-
 विधुरेपिच॥ शपथेप्यभिषंगःस्यादनंगःखेस्मरेपुमान्॥११॥ पू-
 र्णत्वयत्नावाभोगावायोगोव्यापृतावपि॥ जंगमेगितयोरिगो-
 नादयर्द्धहामृगोवृके॥१२॥ फलेपूगस्यचोद्वेगमुत्सर्गोन्वायदा-
 नयोः॥ सामान्येषुपरागस्त्यस्तार्कटोश्चदुर्नये॥१३॥ हस्तछे-
 देतुसस्यानांकटभंगोवृषात्यये॥ कथाप्रसंगोवातूलेविषवैद्ये-
 पिवाच्यवत्॥१४॥ देशेकलिंगोधूम्याटेकलिंगंकौटजेफले॥
 त्रिषुदक्षेविदग्धेचखड्गौनिस्त्रिंशंगंडकौ॥१५॥ स्वर्गवज्रेचरश्मौच-
 बलीवर्देचगौःपुमान्॥ स्त्रीवाणरोहिणीदृग्दिग्वाभूमिष्वभू-
 म्निच॥१६॥ वैधव्येनृपनाशेचछत्रभंगःप्रकीर्तितः॥ अश्वगंधा-
 पितुरगीतुंगोपुन्नागसौच्छ्रयौ॥१७॥ दीर्घाध्वगःस्यादुष्टेपि-
 निषंगःसंगतूणयोः॥ नागःश्रेष्ठेभसर्पेषुक्लीबंसीसकरगयोः
 ॥१८॥ वृक्षेस्यात्सुंसिपुन्नागःपतंगःशलभेरवौ॥ काकोदुंबरि

नानार्थः ४७॥

कायास्त्रीफलानुस्त्रिषुनिरर्थके ॥१८॥ पालनेभ्यवहारेचनिर्वेशेपण्य
 योषिता ॥ भोगः सुखेधनेचाहेः शरीरफणयोरपि ॥२०॥ भगवैरा
 ग्ययोनीच्छा ज्ञानैश्वर्येषुचेष्यते ॥ तरंगभेदयोर्भंगो भंगासस्ये
 शणाब्धये ॥२१॥ एकदेशांशयोर्भागो भृंगो धूम्याटकेपिच ॥ भु
 जंगो भुजगेषिद्धेनामदग्न्यतदौ भृगू ॥२२॥ मृगो ॥ न्विष्टौ चमा
 र्गस्तु मासान्वेषणवर्त्मसु ॥ योगश्चारे पूर्वलाभेस्तु चैविश्रब्धघा
 तिनि ॥२३॥ उपायेसंगतौ ध्यानौषधसन्नादयुक्तिषु ॥ नृत्येगणे
 खलेरागेरंगः क्रीडेचपुण्यपि ॥२४॥ रागः कुंशादिकेरक्तेमात्सर्य
 लोहितादिषु ॥ चक्रेरथांगंकोकेनारक्तो गौमंगलेपिच ॥२५॥ व्य
 क्तेसांख्योदितेलिंगं स्थाणोशेफशिलसणे ॥ पुंस्त्वादौ वरांगंतु
 गुडत्वचिगजेपुमान् ॥२६॥ वल्गुच्छागेपिवेगस्तु महाकालफ
 लेपिच ॥ जलोत्संसेसमुत्सर्गेशृंगमुत्कर्षचिन्हयोः ॥२७॥ शार्ङ्ग
 धनुर्विष्णुधनुःसंभोगोरतभोगयोः ॥ दूतिगांताः ॥ भोघोः
 स्यात्द्रुतनृत्येचकाचिघौकाचनोदुस्तु ॥२८॥ निदाघौस्वेदता
 पौचप्रतिघोरोषघातयोः ॥ परिघोयोगभेदेपिमेघोवारिदसु
 स्तयोः ॥२९॥ महार्घस्तु महामूल्यपुंसिलावकपक्षिणि ॥ पूका
 यांस्त्रीलघुः क्रीबंशीघ्रेकृष्णागुरुण्यपि ॥३०॥ दूतिघाताः ॥
 प्रतिमापूजयोरर्चाक्रौंचः पक्ष्यद्विभेदयोः ॥ कुर्वमस्त्रीभ्रवोर्म
 ध्येश्चश्रुकेतवयोरपि ॥३१॥ इभ्यांस्त्रीगुरुपुत्रेनाकेशेषुक्लेव्रणे
 कचः ॥ देशभेदेपिकांचीस्यादथस्थासकतर्कयोः ॥३२॥ चर्चि
 कायाचचर्चास्यात्त्वकूस्त्रीचर्मगुडत्वचो ॥ वामनेपामरेनीचो
 नमुचिर्हितिजेस्मरे ॥३३॥ मरीचिर्मुनिभेदेपिचौरवन्दीमलिस्तु
 चो ॥ ककोलेपिचमारीचोमोचाशाल्मरिरंभयोः ॥३४॥ कुक्कुरे
 रतनारीचः शीत्कारेवरयोषिता ॥ केतुग्रहेतुविकचोवीचिः स्त
 खतरंगयोः ॥३५॥ स्वल्पेपिसारिकायांचवचाग्रीष्मानलोशुची
 स्तूचीनृत्यप्रभेदेचव्यधनीशिखयोरपि ॥३६॥ दूतिचाताः ॥

नानार्थः ॥४८॥

वाराहीचीरकाकच्छाकच्छोः नूपेद्रुमांतरे॥पिच्छास्त्रीभक्तमंडे
 पिलांगूलेपिच्छमस्त्रियां॥३७॥दुतिच्छांताः॥पद्मधन्वतरीचा
 ज्जावंडजःखगमीनयोः॥निचुलेप्यंबुजोःजस्तब्रह्मविष्णु
 स्मरेष्वपि॥३८॥स्यादंगजःस्मरेकेशेपुत्रैरत्नेनपुंसकं॥उत्सा
 हकार्तिकावूर्जोःकंबोजोदेशशंखयोः॥३९॥नखेकरंजेकरजः
 कुब्जोन्युब्जोद्रुमांतरे॥खनौसुरागृहेगंजागुंजेपटहकृष्णले
 ॥४०॥जघन्यजोःनुजेशूद्रेजलजंशंखपद्मयोः॥चिन्हशेफः
 पताकासुरखट्वांगेपिध्वजोस्त्रियां॥४१॥नीरजंकमलेकुष्टेपिंजा
 हिंसाहरिद्रयोः॥भरद्वाजोःगुरोःपुत्रेव्याघ्राटारख्येचपक्षिणि॥४२॥
 बुधैःख्यातोभरद्वाजोद्गोणाचार्यमुनावपि॥भृंगराजःखगौ
 षध्योर्लेघनेमुनिभेषजं॥४३॥अगरुयेचहरीतक्यांरुजास्या
 द्रोगभंगयोः॥गुल्मेपिवनजोबीजंरेतस्तत्त्वार्थहेतुषु॥४४॥
 व्याजःशाठ्येपदेशेचस्वेदरक्तात्मजाःस्वजाः॥निसर्गसहजः
 पुंसिसहोत्थेवाच्यलिंगकः॥४५॥सन्नद्धसंभृतौसज्जौहिमजा
 पार्वतीशची॥दुतिजांताः॥अद्भुत्त्रिषुजडेमुखेकृतज्ञःकु
 कुरेपिच॥४६॥संज्ञासूर्यप्रियायाचसर्वज्ञःशंकरेजिने॥दुति
 जांताः॥अरिष्टंस्मृतिकागारेतत्रेपिचपुमांस्त्वयं॥४७॥काके
 निंबेचलघुनेगर्तेकूपेखलेःवटः॥अत्यर्थहौमयोरदृःकृतावि
 ष्टंप्रियेत्रिषु॥४८॥केशटःशेणकेविष्णोःकृपीटमुदरेजले॥पुंश्च
 लेकुंडकीटःस्याज्जाराचब्राह्मणीमुते॥४९॥सपथेचक्रियाका
 रेकिलिंजशरयोःकटः॥कोटिःसंख्यापिकरटोवाद्यभांडकुवि
 प्रयोः॥५०॥कुलिरेकर्कटोराशौकृष्टिःकर्षेबुधेषुमान्॥अत्रिये
 पिकटःकुंभेकुटोनाभवनेहयोः॥५१॥सुरायांस्त्रीकीकटस्तुनि
 स्वेदेशेमितंपचे॥खेटःसिंघाणकेहीनेगृष्टिर्धनौषधीभिदोः
 ॥५२॥सूकरेपुंसिघृष्टिःस्यात्सर्पापर्वणयोस्त्रियां॥घोटातु
 बदरेपूगेदेहांशेवर्णनेचटुः॥५३॥निःश्वासोदशनोच्छिष्टंश्रु

नानार्थः॥४८॥

बेदंतद्विदेषिच॥ परिमाणमुदोर्दिष्टिर्दिष्टः कालोपदिष्टयोः॥५४॥
 धाराटौ चातकहयौ कपाटेपिचनिष्कृतः॥ कोटरेप्यथ पटुः स्यात्
 फलकेनृपशासने॥५५॥ प्रत्यारव्यातेप्रेषितेचप्रतिशिष्टं त्रिलिंग
 कं॥ कर्पटीपुष्पवृक्षेचपूगादेश्वनवेफले॥५६॥ वटीत्रिषुगुणेषु
 सिन्धुगोधेचकर्पदेके॥ बर्बटयौ व्रीहिभिद्वेष्यौ नटौ भरतकामु
 कौ॥५७॥ मोरटं गोर्नवेक्षीरेः कोटपुष्पेषु मूलयोः॥ स्त्रिष्टं म्ला
 नकुवचनेमर्कटीशूकशिब्यपि॥५८॥ लाटौ शूकेचदेशेचव्यष्टं
 कल्पे त्रिषूषिते॥ पथिवास्तुनिवाटः स्याद्विकटं विहृतं बृहत्॥
 ॥५९॥ वर्केराटः कटाक्षेचस्त्रीणां स्तननखक्षते॥ भद्रप्रेखणयो
 र्विष्टिर्वर्णाटौ कामिगायनौ॥६०॥ विटोऽद्रोलवणेषिद्वैमूषिके
 खदिरेपिच॥ प्रांचल्लोहेश्रुतिकटः प्रायश्चित्तभुजंगयोः॥६१॥ स्फु
 टिः स्फोटेचकर्कट्यां हृष्टः प्रतिहतेपिच॥ इतिटांताः॥ वैश्या
 द्विजन्मजंबष्ठः पाठायूथिकयोः स्त्रियां॥६२॥ काष्ठा कालेपि
 कोष्ठस्तस्वकीयेप्यथमुध्वनौ॥ ग्रीवादेशोपिकंठः स्यात्कुष्ठं
 रोगोषधीभिदोः॥६३॥ दात्यूहकालकंठः स्याच्छिवखंजनयोर
 पि॥ ज्येष्ठो मासिचवृद्धेचज्येष्ठाचगृहगोधिका॥६४॥ अम्ल
 लोण्या दंतशठानाजंबीरकपित्थयोः॥ प्रकोष्ठौ बाहुगेहांसौ
 वरिष्ठं मारिचेपिच॥६५॥ ताम्रेचारुतरेचाथमध्यस्थरवलयोः
 शठः॥ शोठोऽलसेचमूर्खेचसूत्रकंठो द्विजन्मनि॥६६॥ क
 पोतविहगेपि स्यात्पृथ्यांचप्रसभेहठः॥ इतिठांताः॥ प्राण्यंग
 कोशयोरंडं कुष्मांडौ फलभिद्विगोः॥६७॥ कुंडं स्वातोखयोर्जार
 जेनाकुंडीकमंडलौ॥ सिंहोत्तौ स्त्रीविषेष्टेदुःपशौ क्रोडोनने
 रसि॥६८॥ खंडोऽस्त्रीशकलेनेष्टुविकारमणिदोषयोः॥ गंडुः
 कपालेपिटकेप्रेष्ठगंडकयोः पुमान्॥६९॥ चंडौषधिः खरश्चंडो
 दंडौ सैन्धवार्कपार्श्वयोः॥ व्यथाकृपाचपीडेद्वेपांडुः कुंतीपतौ सिते
 ॥७०॥ पिंडुः सांद्रेगृहशं गेपंडुः घंडेमतौ स्त्रियां॥ स्तंबेशस्तेप्र

जनार्णः ॥५०॥

कांडोस्त्रीबरंडोवदनामये ॥७१॥ समूहेचांतरावेद्यामंडः स्यात्सा
 रपिच्छयोः ॥ एरंडेमस्तनिक्रीबेमातेडौखगदेष्टिणो ॥७२॥ गार्होदै
 त्यांतरेमुंडोमुर्ध्निस्त्रीमुंडितेत्रिषु ॥ रंडास्याद्विधवौषध्योर्वितंडा
 शाकभियपि ॥७३॥ शिरस्वडौतुशिखाबर्होमुंडाकरिकरः सुरा ॥ ॥
 इति टांताः ॥ आषाढोव्रतिनांदंडेमासेमलपपर्वते ॥७४॥ विचेष्ट
 बालिशौमूढौराढास्याहीसिदेशयोः ॥ पंडकंचुकिनौषंडौसमूढः
 पुंजितेनवे ॥७५॥ भुग्नेनुपपुतेष्येषवाच्यलिंगेउदीर्यते ॥ इति टांताः
 ॥ अरुणोभास्करेऽनूरोमंजिष्ठातिविषाः रुणा ॥७६॥ त्रिषारक्ते
 व्याकुलेऽथसूक्ष्मेव्रीह्यंतरेष्यणुः ॥ कीलप्राग्र्याश्रिसीमासुस्या
 दाणिवदणिर्द्वयोः ॥७७॥ अभीष्ट्यंतुभृशेनित्येस्यादिंद्राणींद्रयो
 षिति ॥ स्त्रीबंधेसिंधुवारेचचसुर्दर्शनमीक्षणं ॥७८॥ उन्मूलनेष्यु
 द्हरणमुष्णंदक्षेपिना ॥ तपे ॥ स्यात्साधनेगीतनृत्यभेदेकायस्थ
 कर्मणि ॥७९॥ करणं पुंसिसंकीर्णकल्याणं कांचनेषुभे ॥ कृष्णो
 वर्णेहरीव्यासेकृष्णंमरिचलोद्दयोः ॥८०॥ पिप्पलीद्रौपदीकृष्णा
 हस्तसूत्रेपिकेकणं ॥ श्रुतिराधेययोः कर्णः पिप्पल्याजीरके क
 णा ॥८१॥ कोणोऽश्रौवाद्येलगुडेवधेदेतौचकारणं ॥ ग्रहणं
 स्वीकृतौहस्तेगुणः स्याद्रज्जुसूदयोः ॥८२॥ अंगुष्ठानामिकोन्मा
 नेगोकर्णोऽहौमृगेपिच ॥ नासिकाः प्रातयोर्घ्राणं चूर्णंगंधयुता
 वपि ॥८३॥ वेदांशेवक्त्रचादौचब्रध्नेपादेपिचाऽस्त्रियां ॥ चरणं
 श्रवीर्णपर्णस्तरवर्जूरपिचुमंदयोः ॥८४॥ जेतरीद्रैर्जुनेजिष्णुर्द्र
 णिः कठिनपूगयोः ॥ तरुणः कुञ्जपुष्येपित्राणंरक्षितरक्षयोः
 ॥८५॥ दुर्वर्णंरजतेपिस्यात्द्रोणोऽलिः कठपीडुणी ॥ द्युमणौ
 तरणिः पुंसिकुमारीनौकयोः स्त्रियां ॥८६॥ काष्ठागारंबुवादिन्यां
 शैलसंधौचयोषिति ॥ द्रोणीनस्त्रीमानभेदेद्रोणः काकेकृष्णपतौ
 ॥८७॥ दक्षिणादिशितनेचदक्षिणः सरलेपिच ॥ असतीस्या
 दुर्बणीचधर्षणानिकृतौरते ॥८८॥ बुद्धमंत्रेनाडिकायांधार

नानार्थः ॥५१॥

ण्यथचमज्जने॥निर्वाणंनिर्वृतौमोक्षेप्रचणोःस्त्रगृहंशयोः॥
 ॥८९॥बोलेवातेबलेप्राणःपूर्णपुंभून्निचामुषु॥पणंपक्षेचपत्रे
 चप्रोस्पणंसेचनेबधे॥९०॥ग्रंथेकार्पापणेचास्त्रीपुराणमनवे
 त्रिषु॥पाणिःपादेव्यूहपृष्ठेबाणीव्यूतिश्चभारवी॥९१॥मंत्राख्या
 वेदेविप्रोद्येक्कीबनाब्राह्मणोद्विजे॥लिगायेःलिजरेमौक्तिकादौ
 स्त्रीपुंसयोर्मणिः॥९२॥अजागलस्तनेचापिमस्तृणोमृद्वर्कशौ
 ॥निश्मश्रुपुरुषोदृशौमत्कुणावशरोहिणी॥९३॥नक्षत्रेरोहिता
 यांचरणःकृणनयुद्धयोः॥लक्ष्मणासारसीदाशरथिःश्रीमांश्च
 लक्ष्मणः॥९४॥छागेपितंबकर्णःस्याद्वेणुर्वंशेनृपांतरे॥वा
 णाक्षिंदंशंशरेबाणेवृष्णिर्याद्वमेवयोः॥९५॥कर्णेभ्रुतौचश्रव
 णंशरणंमारणेपिच॥श्रेणिःयंतौसकपात्रेनक्कीबकारुसंहतौ॥९६॥
 कषेमास्वचतुष्केचशाणःशोणोनदेःरुणे॥पक्षेप्राणंयवाग्वां
 स्त्रीश्रीपणंगणिकारिका॥९७॥पद्मंचश्रमणाभिमुख्यामुंडी
 र्यांचदृश्यते॥सुवर्णमानभेदेपिष्णुणाशूर्मीचदारुच॥९८॥स्था
 णुशंकुशिवौविष्णोसुषेणःकरमर्दकैः॥कपिवैद्येचाथहृतौहरणं
 यौतकेपिच॥९९॥द्वितीयांताः॥मोक्षःसुधायज्ञशेषोऽयाचि
 तेवारिचामृतं॥अमृतातुगुडूच्यास्याहरीतक्यामलक्यपि॥
 ॥१००॥शेषेविष्णावनंतौनागुडूचीदर्वयोःस्त्रियां॥क्कीबंखेत्रिष्व
 नवधावप्रमंतंमरणेऽमुमे॥११॥चुल्यांचपूर्णिभाभेदेःतुमतिःसंम
 तावपि॥स्वरूपेतंविनाशेनानस्त्रीशेषेऽतिकेत्रिषु॥१२॥गतेज्ञाते
 प्यवसितमर्वतावश्लुत्सितौ॥अर्वतीकुंभदास्यांचाथार्दितंप्रा
 र्थितेहते॥१३॥क्षिप्ताद्रिभेदयोस्तःस्याल्लुजेष्वपिचाक्षतं॥कृषा
 वसत्येव्यनृतमाकृतिर्जातिरूपयोः॥१४॥आसौलब्धहितौदैर्घ्यं
 भाविकालेपिचायतिः॥आचितःशाकतोन्मेयेष्यावर्तश्चित्तने
 पिच॥१५॥आयस्तस्तेजितेक्षितेऽथारव्यातंतिडिभाषिते॥अंशे
 तदात्वेचापातआरुतंगुणितेहते॥१६॥मृषोक्तेचाश्रदग्धेस्या

नानार्थः॥५२॥

दुषितं स्थितवत्यपि॥ व्यसनात्तेचोपरतुः उदितं प्रोक्त उद्भूते॥
 ॥ स्यादुस्तूरेपिचोन्मत्तः क्षिप्तेमृष्टेपिचोद्धृतं॥ उत्तमं शुष्कमासे
 पिबन्त्युत्पातेषु पाहितः॥५॥ उदास्थितश्चरेद्रास्थे स्यादृतिः
 स्मृतिरक्षयोः॥ अतमुद्धशिले सत्ये एतावागतकर्बुरौ॥६॥ ऐरा
 चतो नागरं व्यथकांतिर्युतीक्षयोः॥ किरातो म्लेच्छभूनिबौकां
 तस्तु प्रियरम्ययोः॥१॥ केतुर्ग्रहेत्यातचिन्दे कलितं विदिता
 त्मयोः॥ कपोतः पक्षिमात्रेपि गुप्तरक्षितगूढयोः॥११॥ गतिर्यात्रा
 दृशोपायाश्शब्दः सूर्यश्च गोपतिः॥ गृहीसत्री गृहपतिर्गीतं शब्दि
 तगानयोः॥१२॥ गर्जितं स्तनितेनेभेग्रस्तं बाग्भेदभुक्तयोः॥ चर्म
 प्वत्येनदीरंभेजातं व्यत्तौ घनन्यस्तु॥१३॥ सूर्यावर्तेपि जामा
 तानावातेपिष्टपेजगत्॥ जातिश्छन्दसिमालत्यांचुल्यां जातीफल
 लेकुले॥१४॥ व्याप्तविस्तृतवाद्येषु ततं तित्तं स्रग्ध्रपि॥ चापे
 तृणत्वेतृणतातातः पित्रनुकंपयोः॥१५॥ दुर्गतिर्नस्केनेह्ये
 दुर्जातं व्यसनेऽपि च॥ दिवाभीतउलूके स्यात्कुम्भिलेकुमुदाकरे॥
 ॥१६॥ विसृष्टेरक्षिते दत्तं द्रुतं शीघ्रविलीनयोः॥ दशने शैलशृंगे च
 दंतः स्यादौषधौ स्त्रियां॥१७॥ दितीखंडनदैत्यावैधृतिस्तुष्टौ
 क्रतावपि॥ राशौ च धातुनिर्वाणे स्रस्थितत्वे च निर्वृतिः॥१८॥
 भस्वाध्याये कुरूपे च प्रत्यक्तौ स्त्री निराकृतिः॥ जंघां स्त्री नान
 दीकांतः सिंधुवारे जलाब्धिषु॥१९॥ निमित्तं हेतुचिह्नंगंतुदेवा
 देशपर्वस्तु॥ प्रसृतः कुञ्जितेषाणौ जंघायां स्त्री गते विषु॥२०॥
 प्रकृतिर्गुणसाम्ये स्यात्स्वभावमात्मयोरपि॥ प्रतीकारे प्रतिकृ
 तिः प्रतिबिंबेऽथ पद्धतिः॥२१॥ पंक्तौ मार्गेपि पूतं तु पवित्रे बहुलो
 कृते॥ श्रेणिर्दशचपेक्षिः स्यात्प्रसूतिर्जन्मतोकयोः॥२२॥ प्रति
 पत्तिश्चित्यवृत्तिः प्राप्तिः प्रागल्भ्यगौरवे॥ पारावती गोपमीति
 लवली फलयोरपि॥२३॥ पलितं कर्दमेपि स्याद्विधौ भूषे प्र
 जापतिः॥ शक्ते निवारणे दत्तौ पर्याप्तं स्याद्यथेक्षिते॥२४॥

नानार्थः ५३ ॥

प्रेतो मृते प्राणिभेदे पितृसन्ध्यातेषु पक्षिणोः ॥ क्लीबं बिंदौ पृषन्नेणे
 पृषतोऽप्यनयोर्नरि ॥ २५ ॥ रवातादौ परिते पूर्ते पातो भ्रंशे च राक्षिते
 ॥ प्रेषितेऽपि प्रतिक्षिप्तं प्रतीतः सादरेऽपि च ॥ २६ ॥ पुतः स्वरे चाभियुक्त
 हेतौ च प्रार्थितौ समौ ॥ द्विष्टेऽपि च प्रतिहतः पिंडितं गुणिते धने २७
 प्राप्ते ज्ञाते परिगतं प्रपातौ भृगुनिर्झरौ ॥ लोकाय ते कच्छपे च पंच
 गुप्तः स्मृतो बुधैः ॥ २८ ॥ लब्धे समंजसे प्राप्तं पक्षिर्गौरवपाकयोः
 ॥ पारिजातो देवतरो मंदारे पारिजातके ॥ २९ ॥ वृत्तिवार्ता प्रवाहेषु
 प्रवृत्तिरय्यो टके ॥ पाने च पीतिः सिते तु प्रोक्षितं निहतेऽपि च ३०
 रामानुजेनाट्यशास्त्रे दौःष्यतौ भारतो नवे ॥ जिने पूज्ये च भग
 वान् भोगवान्नाट्यनागयोः ॥ ३१ ॥ सेवाविभागयोर्भक्तिर्भवा
 न्युग्रत्सदर्थयोः ॥ पक्षिण्यां वाचिवृत्तौ च भारती भारते पुनः ३२
 जंबुद्वीपे व्यासकृतौ भृतिर्भरणमूल्ययोः ॥ कुड्यभेदनयोर्भि
 त्तिर्भास्वेतौ सूर्यभास्वरौ ॥ ३३ ॥ पृथिवीजननी गावो ब्रह्मण्याद्या
 श्वमातरः ॥ मूर्द्धाभिषिक्तो मात्येऽपि मुक्तौ निर्वृतमोचितौ ॥ ३४ ॥
 मूर्तस्यान्निषु मूर्च्छाले कठिने मूर्तिमत्यपि ॥ मतिरिच्छाः प्यथ य
 तिः पाठच्छेदे मुनौ पुमान् ॥ ३५ ॥ न्याययोजनयोर्मुक्तिः पाश्यच्चि
 यादसां प्रती ॥ रेवती हलिपल्यां भेस्मरपल्यां च रेवतिः ॥ ३६ ॥
 रिक्तं वने पिरिति स्तुलो हकिट्टारकूटयोः ॥ रोहितमृजुशक्का
 स्त्रे स्तेनामृगमीनयोः ॥ ३७ ॥ शैलभेदे सुवर्णालौ शंकरेऽपि च रेव
 तः ॥ स्वर्णाभ्यक्तेऽपि रसितं कस्तूरीपृक्कयोर्लता ॥ ३८ ॥ वर्तुला
 धीतयो र्वत्तं वार्ते कुशलनीरुजोः ॥ वासेऽपि वसतिर्वृक्षमात्रेऽपि च
 वनस्पतिः ॥ ३९ ॥ वर्तने विवृत्तौ वृत्तिर्वर्तिर्दोषदशास्तपि ॥ ला
 भसंबंधयोर्व्यासिर्विश्वस्ताविधवापि च ॥ ४० ॥ छेदे विनाशे
 विच्छित्तिर्विगतौ वीतनिश्चभौ ॥ असागम्ये भयोर्वातं वीतमं
 कुशकर्मणि ॥ ४१ ॥ अभ्युद्यते विकसिते चेष्टिते च विजृम्भितं ॥ वि
 रुतौ रोगिणी भक्तौ वित्तरव्याते धनेऽपि च ॥ ४२ ॥ दृष्टेऽपि व्यायतं

नानार्थः॥५४

शुक्तिमुक्ता स्फोटाश्चलस्मणोः॥ अस्त्रभेदेऽपि शक्तिः स्याच्छान्तिः
 स्यान्मंगलेशमे॥४३॥ चेतसेऽपि च शीतोनाशुक्तं पूतास्त्रनिष्ठुरं
 ॥ शितिर्भूर्जेः सितरुष्णो श्रीमंतो तिलकेश्वरो॥४४॥ ब्रह्मशक्तेः
 शतधृतीवार्तायां श्रवणे श्रुतिः॥ दुर्बले निशिते स्यातां शितशा
 तावथो वचः॥४५॥ सरस्वती सरिद्धौ श्वसूतो वंदिनि पारदे॥
 स्मृतिः स्याद्दुर्मशास्त्रेऽपि प्रवादेऽपि च संस्मृतिः॥४६॥ रणे सभा
 यां समितिस्तिमितौ किन्त्रनिश्चलो॥ स्थपतिः कंचुकी कारुभे
 दे गीष्पति जागृत्॥४७॥ संबंधेऽपि च संवित्तिर्मयी दाया मपि
 स्थितिः॥ सीतालांगलरेखा स्याद्भोगगा च जानकी॥४८॥
 सूनृतं कुशले सत्ये सुदोहा गौश्च सुव्रता॥ शर्करापि सिताथो
 र्धे सत्प्रतिज्ञेऽपि च स्थितः॥४९॥ सती कात्यायनी साध्योः संघा
 तो नरके च ये॥ हरीतकी हैमवती गौरी शुक्लवचा वपि॥५०॥ स्त्री
 हरिद्विशिवर्णेनादूर्वापि हरितामता॥ इति तांताः॥ आतिः
 थिः कुशपुत्रेऽपि हरीतक्यपि चाव्यथा॥५१॥ अपेक्षाः॥ लेबनंचा
 स्यात्स्यादर्शो विषयेऽपि च॥ भटे पुंस्यप्रतिरथं यात्रामंगलसा
 म्निज्जु॥५२॥ उन्माथः कूटयेऽपि कुथः कंचलवर्हिषोः॥ काशो
 सुते च सवशुर्ग्रथो द्वात्रिंशदक्षरी॥५३॥ धनंचग्रंथनाचापि ती
 र्थतूपाययोगयोः॥ कट्यं शपोऽणयोः प्रोथो वीथी पंत्यौ गृहश
 के॥५४॥ वानप्रस्थो मधूकेऽपि स्यात्तृतीयेऽपि चाश्रमे॥ काकोल्या
 ॥ मलकी ब्राह्मी वयस्यातरुणे त्रिषु॥ सूर्यमंथानयोर्मथः सां
 तरेऽप्यथ मन्मथः॥ कपिल्ये कामदेवेऽपि रथः पौरुषदेहयोः५५
 पुसिस्त्रिषांच षड्ग्रंथः करंजवचयोः क्रमात्॥ सिद्धार्थः सर्षपे
 वृद्धे संस्थास्थितिर्विनाशयोः॥५६॥ संस्था समाप्तिः क्रतुषु वरु
 थो निजराष्ट्रकः॥ सिक्थो भक्तपुलाके नाम धृष्टिष्टेन पुंसकं५७
 इति यांताः॥ अष्टापदं शारिफले सुवर्णे स्त्रीपशोऽपुमान्॥ वा
 मनैभ्यां स्त्रियां क्लीबं केयूरे नांगदः कपो॥५८॥ अर्बुदोरुजिसंख्या

नानार्थः ५५

यामामोदोगंधहर्षयोः॥रहस्येस्यादुपनिषत्समीपेसदनेपिच
 ॥६०॥कंदोस्त्रीशूरणेमूलेराजलिंगविषाणयोः॥स्त्रीककुत्क
 दुकंदस्तृणंगवेररसोनयोः॥६१॥स्त्रीगंभार्याक्लीबमज्जेदिङ्गा
 नेकुमुदःकपोः॥पुष्पेक्लीबंभ्रमौकुंदःसोदोरजसिपेषणे ६२शिव
 जूतेवराटेपिकपदोथामयेगदः॥विष्णोर्भातरिचास्त्रीस्त्रीपला
 शेरुतिछदः॥६३॥देशेजनेजनपटोनिषादोश्चपचस्वरौ॥वा
 क्येशब्देऽप्रदेशेपिपदं पादस्तनहयोः॥६४॥मूलेप्रत्यंतशैलेचप्र
 सादस्त्वनुरोधने॥स्वच्छेकाव्यगुणेचाथप्रतिपत्तिथिसंविदोः६५
 विप्रुड्ज्ञाताचबिंदुस्यान्मदौस्वेरशनैश्चरौ॥हस्तिभेदश्चाथम
 दःस्यात्कस्तूरीभदानयोः॥६६॥गर्वेशुक्रेथमाकंद्यामलक्याना
 म्रपादपैमर्यादाधारणासीमोर्महानादोगजेपिच॥मेनादास्तु
 त्रयश्छागमाजोरकशिखंडिनः॥विश्रादःपांडरेव्यक्तेशारदो
 जलदेपिच॥६७॥स्त्रियांचशारदीतोयपिप्यलीसप्तपर्णयोः
 ॥संवित्संकेतकेपिस्यात्समर्याहोतिकेस्थिरे॥६८॥व्यंजनेसूप
 कारेचसूदःसूपवदिष्यते॥घर्मेस्वेदनयोःस्वेदःसंपल्लस्म्यांस
 मुच्चये॥७०॥इतिहांताः॥खंडेनासमभागोर्ध्वमवधिःसीमकाल
 योः॥आविद्धंप्रहृतंवक्रमानहंवाद्यबद्धयोः॥७१॥अलंकारोपि
 चाबद्धःप्रत्याशाप्याधिरुच्यते॥कुटुंबंव्यापृतेधर्मचिंतायांच
 विशेषणे॥७२॥उपाधिरुग्रगंधेतुवचास्येत्रयमानिकेऽपलब्धि
 र्मतिप्राप्त्योर्ऋद्धिःसंपदिचौषधे॥७३॥राहौशिरःशून्यकायेक
 बंधःक्लीबमंबुनि॥गोधातलेनिहाकायांगंधोगर्वंबलेपिच॥
 ७४॥दोग्धागोपेकवौवत्सेदुग्धंसीरेप्रपूस्ति॥दिग्धंलिसेविषा
 त्तेचदुर्विधौखलदुर्गतौ॥७५॥रोधोनिरोधेनाशेचबुद्धोद्भाते
 जिनेंबुधे॥मिषेधबुद्धयोर्बाधोरोहिण्यकवौबुधः॥७६॥दैत्य
 चैत्रवसंतेषुद्रुमभेदेचनामधुः॥सिद्धंचिताभिसंक्षेपेनिद्रायांच
 शमागधी॥७७॥विष्यत्यांयूथिकायांनलग्नेमगधजेत्रिषु॥

नानार्थः ५६

लघुनेऽतिविषायांचशुंठ्यामपिमहौषधं॥७८॥ सीतायोजनगं
 धास्यात्कस्तूरीन्याससूरपि॥विधिर्ब्रह्मणिकालेचप्रकारेवेध
 नेविधा॥७९॥पृक्कामहिलाचबधूविश्वस्तोनुद्भटश्चविश्वव्यः
 ॥विश्वव्यंवाढार्थंशुद्धंत्रिषुपूतकेवलयोः॥८०॥श्राद्धंनिवापे
 श्रद्धालौत्रिषुसाधुर्धन्यपि॥स्केधःसंधेपिसिद्धस्तुनित्य
 निष्पंदनादिषु॥८१॥संधिःपुमान्करुंगायांभेदेसंधद्वेभगे॥
 दूतिधांताः॥कुलेख्यातेचाभिजनःस्यादध्वाकालवर्त्मनोः
 ॥८२॥इतिवृत्तेःवदानंस्यात्कर्मखंडनयोरपि॥अग्रजन्माः
 ग्रजेविप्रेस्यादन्नंभक्तभुक्तयोः॥८३॥विनीतेविप्रभेदेचानूचा
 नोःर्थोविवाद्यपि॥अंतावसायीचांडालेमुनिभेदेचनापिते८४
 अश्वकुत्सितयोरर्वावज्जेविद्युतिचाशनिः॥वर्णमानेविसर्गेचा
 भिनिष्ठानोयद्देहये॥८५॥पार्थदुमेभयूरेनाअर्जुनस्त्रिषुपां
 दुरे॥अर्जुनीगव्युषायांचभृगंवृश्चिकयोरली॥८६॥आत्मानम
 नौष्याकलनंविबंधपरिसंख्ययोः॥आवेशनंशिल्पगेहेभूता
 येशोऽग्रं दुके॥८७॥विशेषेचोपधानंस्यात्तुल्यामुद्धानमुद्ग
 मे॥अगंभीरेपिचोत्तानःशराभ्यासेप्युपासनं॥८८॥स्यात्का
 त्यायन्यर्धं वृद्धागौर्धोर्वररुचौनरि॥शिरीषाभ्रातकाश्वत्थग
 र्दभांडेकपीतनः॥८९॥चीरेपिकौपीनमश्वेषुन्नागेपिचकेसरी
 ॥कुलीनत्वेचगुह्येचकौलीनमथकंचुकी॥९०॥स्थापत्यवर्मि
 तेसर्पंकुम्भौछेदेचकल्पनं॥कामिनौस्त्रैणचक्रौचकृतिनौ
 योग्यपंडितौ॥९१॥कांचनंतुहेम्निनागकेसरेकांचनीनि
 शा॥धातुवा दूरतेकांस्यकारेकारंधमीनरि॥९२॥चर्विकाचि
 ल्लदयितेरवकामिन्योप्रकीर्त्यते॥विषदिग्धपशोर्मासेगुंजनं
 नारसोनके॥९३॥मदनंगन्हरेदुरवेवनेथांबुदमुस्तयोः॥घनः
 पुसिघनंवाद्यंचर्मस्यात्फलकत्वचोः॥९४॥चीनोवस्त्रव्रीहि
 भेदेचिन्हंलक्ष्मपताकयोः॥चक्रिणोविष्णुभुजगकुलालया

नानार्थः ५७

ग्रामयाजिनः॥१५॥ कंघ्रेनाचलनंकं पेचलनी वस्त्रघर्षी॥ भूर्जे
 फलकपाणौ च चर्म्यालं बुधेषुमान्॥१६॥ निवेपिच्छुर्दनं वाते ज
 वनो देशवेगिनीः॥ बुद्धेजिनो जित्वरेचजीवनं वर्तनां भसोः॥१७॥
 शूरे दातरि च त्यागी व्रति शोच्यौ तपस्विनौ॥ तपनो नरके भानौ वि
 रले॥ स्वे रुशेतनुः॥१८॥ कीडादौ देवनं नाः॥ सेद्विजन्मा दंतविप्र
 योः॥ दानं गजमदेत्यागे खंडने रक्षणे पिच॥१९॥ दर्शने वणेषु कुर
 चसुः शास्त्रोपलब्धिषु॥ स्त्रीदीर्घकोप्यादुर्नामाः॥ शंसिद्युस्त्रं बलेषु
 ने॥२०॥ धन्वामरौ धन्वचापे धावनं गति शौचयोः॥ निर्भर्त्सनं
 खलीकारालं क्तयोरथ नंदनं॥२१॥ देवोद्याने कृते पुंसि नरनौ क्षण
 वंदिनौ॥ श्रतौ दृष्ट्या निशमनं खगंगापिनलिन्यथ॥२२॥ ग्रंथि
 प्रस्तावयोः पर्वेषु वत्सभृतिष्यपि॥ प्रतिमानं प्रतिष्ठाया गज
 गं तांतरालयोः॥२३॥ पाकस्थाने कुलालस्य वाते च पवनः पुमा
 न्॥ दूरीतकीराससी च पूतना॥ शबदालके॥२४॥ पाडी नो शुभु
 लदौ चरक्षो वृक्षौ पलाशिनौ॥ फाल्गुने मासि पार्थे च स्त्री विदग्धा च वाणि
 नी॥२५॥ वर्धमानः प्रश्नभेदशरावैरंडविष्णुषु॥ सेनानदी च वा
 हिन्यौ छेदे वृद्धौ च वर्द्धनं॥२६॥ भुवनं विष्टे तोये भिन्नदीर्णे वि
 शेषिते॥ जन्माश्रयश्च भवनं भाजनं पात्रयोग्ययोः॥२७॥ भूति
 कांचनयोर्भर्ममलिनं भूषितेऽसिते॥ मानं प्रमाणे तौ ल्ये च मी
 नो राश्यंतरे द्रुषे॥२८॥ मदनाः सिक्थधूस्तूरतरुभेदमनोभवाः
 ॥ मुनिर्वाचं यमेबुद्धे छंदश्चैवाचमालिनी॥२९॥ मातुलानी तु भंगा
 यां मातृभ्रातृस्त्रियामपि॥ राशौ शुग्मे च मिथुनं विष्णुतली मधुस्त
 दनौ॥ यापनं स्यान्निरसने कालक्षेपे च वर्तने॥ चतुःक्रोश्यां च
 योगे च योजनं स्यात्तुवाहने॥३१॥ गतौ च यानं योनिस्तूत्यति
 स्थाने भगे पिच॥ रसनंतु ध्वनौ स्वादे रसज्ञा रास्त्रयोः स्त्रियां॥
 ॥३२॥ यक्षे चंद्रे च राजा स्यात् रक्तः कामी च रागिणौ॥ गोपिते रो
 चना कूटशाल्मलौ रोचनः पुमान्॥३३॥ निशाह्निद्वारजनी

नानार्थः ५८

छेदेभूर्जेचलेखनं॥ राशीनामुदयोलग्नसक्तलज्जितयोस्त्रि
 षु॥१४॥ योषिज्जिह्वाचललनालक्षणनामचिह्नयोः॥ रिक्तेवि
 तानमुल्लोचेविलग्नमध्यलग्नयोः॥१५॥ दैवानिष्टफलेसक्तौ
 व्यसनंनिष्पत्तोद्यमे॥ स्वतंत्रताचव्युत्थानं वामनोविष्णुदिग्ग
 जौ॥१६॥ सर्वश्चाथफलेशुष्केवानंस्यूतेकटेगतौ॥ वृषपवाशि
 वेदैत्येवेष्टनंमुकुटेगतौ॥१७॥ वेशकारेपिविषयीकामिनिक्लीब
 मिद्रिये॥ वृक्षादनीस्याहंदायांस्त्रियांकुठारकेषुमान्॥१८॥
 समालब्धेविभक्तेचविच्छिन्नंवाच्यलिंगकं॥ लब्धेज्ञातेस्थिते
 विबन्वेदनाज्ञानपीडयोः॥१९॥ वर्तनीतर्कुपीठेपिस्त्रियांवर्तन
 वर्त्मनोः॥ वनश्चाजंबुकेन्याप्रेविपन्नोऽहोविपन्नते॥२०॥ दैव
 शंसिनिमित्तेचशकुनं पुंसिपक्षिणि॥ चूडावाङ्कुक्कुटश्चापिशि
 रवीश्रृंगारिणौत्विमो॥२१॥ क्रमुकश्चसुवेशश्चपार्थहोः श्वेतवा
 हनः॥ मयूरेभीष्मशत्रौचशिरवंदुपथविह्वलनं॥२२॥ विहिसा
 योविटुबेचयमेनाशमनंवधे॥ प्रयेनःशुक्लेपक्षिभेदेशकुनिः
 सौबलेखगे॥२३॥ धान्यभेदेषुमान्पक्षिह्वायनःकुंजरेपिच॥
 नासाधौमंज्जनंकुसौसाधनंसिद्धमेद्रयोः॥२४॥ समानोदेह
 वायौचसंस्थानंमृत्युरूपयोः॥ संतानःसंततौदेववृक्षेचापत्य
 गोत्रयोः॥२५॥ क्रतौस्नानेचसवनंमरणेपिसमापनं॥ म्यदनं
 त्रयणेनातुरद्येतिनिशपादपे॥२६॥ स्मृतज्ञानेचशयनेस्वप्नो
 यस्पर्शदानयोःस्पर्शनंस्पर्शनोवातःसूतंपुष्पफलेपिच॥२७॥
 सेवनंसीवनोपास्त्योःशाश्वताजौसदातनौ॥ पुत्रैरवौचमनुः
 स्पात्प्रातर्यपिकनीयसि॥२८॥ सीमावाटेस्थितौक्षेत्रेस्वामीभ
 र्तरिषण्मुखे॥ धूमवंशशरामर्त्याःसुपर्वाणःप्रकीर्तिताः॥२९॥ ह
 रुर्हृद्विलासिन्यांकपोलावयवेपिच॥ दूतिनांताः॥ सजलेमदि
 वेःनृपोःबलेपःसंगवर्गयोः॥३०॥ आक्षेपोभर्त्सनाकृष्ट्यारा
 क्त्यौवेशकल्पने॥ तृणभिद्रुत्त्रिन्युलुपंचद्रेनारुमुद्रुपःप्लवे॥३१॥

नानार्थः ५८

कल्पः शास्त्रे विधीन्याये संवर्तते ब्रह्मणो दिने ॥ धान्ये कुशेष्टमांशे
 न्हः कुतपश्चागकंबले ॥ ३२ ॥ गुणरुक्षेपिकूपो विट्सार्यो स्त्रीकु
 णयः शवे ॥ जिह्वायः शुनिमार्जारैः त्रपु सीसकरंगयोः ॥ ३३ ॥ पा
 दुकायां स्त्रियां रुक्षेण दपीठे च पादयः ॥ पिंडुपुष्पौ जवाशौ कौपु
 ष्यं कुसुम आर्तवे ॥ ३४ ॥ ग्रंथावृतौ पशौ शब्दे स्वभावे नाटकादिषु ॥
 रूपमाकारसौंदर्यमानकेष्वपि दृश्यते ॥ ३५ ॥ शररोपणयोरोपो
 लेपोलेपनजेमने ॥ विटपः पल्लवे स्तंबेषु द्वे मेदो वलंबपा ॥ ३६ ॥
 आक्रोशे शपथे श्लाघस्वायः शयननिद्रयोः ॥ दूतिपांताः ॥ त्रिषु
 स्यात्कुत्सितेरेफोरवर्णे तु पुमानयं ॥ ३७ ॥ दूतिपांताः ॥ गजग्री
 वा बिलेकंबुः कलंबः शरनालयोः ॥ वंदेकटंबौ नीपेनाकाटंबौ
 शरपक्षिणौ ॥ ३८ ॥ फीद्विप्लवयोर्दिवः प्रलंबोदैत्यशाखयोः ॥ विं
 बं विंबफले रूपे संवस्तुमुसलानने ॥ ३९ ॥ कल्याणवति वज्रे च हेरं
 बोमहिषेऽपि च ॥ दूतिपांताः ॥ स्वर्णारंभाववष्टं भौवाणी कुंदोष्य
 नुष्टभौ ॥ आरंभउद्यमे दर्पकामे ब्रह्मणि चात्मभूः ॥ ऋषभौ श्रे
 ष्ठरुषभो कर्भो ॥ धः करोष्टयोः ॥ ४१ ॥ कुंभो वारस्त्रियाः कांतेरसो
 राशिप्रभेदयोः ॥ वीणाप्रसेवे कुकुभो नगभेदे ॥ र्जुनद्रुमे ॥ ४२ ॥ गद
 भः मुकुकुमुदरखरे पुंस्यथ दानवे ॥ जंबीरे व्यवहारे च जंभोदंतेपि
 चेष्यते ॥ ४३ ॥ दुंदुभिर्दैत्यभेदेऽपि दुंभः कैतवकल्कयोः ॥ दुर्लभः क
 लुरे काम्ये सदृशव्याजयोर्निभः ॥ ४४ ॥ मुख्यराट्क्षत्रयोः पुंसि ना
 भिश ण्यंगके ह्ययोः ॥ चक्रमध्ये प्रधाने च स्त्रियां कस्तूरिकामदे ॥
 ॥ ४५ ॥ भूर्भू मौस्थानमात्रे च भूमृक्षे भृगुजे पुमान् ॥ रंभाकदल्य
 षरसोर्विभुः स्यात्त्वामिभृत्ययोः ॥ ४६ ॥ पुनर्नवायां वर्षाभूः स्त्रीना
 किंचुलुके पूवे ॥ विसृंभः केलिकलहे विश्वासे प्रणयेऽपि च ॥ ४७ ॥ सु
 रभिः स्याद्वसंतेपि सभादृतालयेऽपि च ॥ दूतिपांताः ॥ अभ्याग
 मो विरोधे च शास्त्रमायातमागमः ॥ ४८ ॥ मठादौ ब्रह्मचर्यादि च
 तुक्ते चाश्रमो स्त्रियां ॥ अंगीकृतावुपगमः समीपगमनेऽपि च ॥ ४९ ॥

नानार्थः ६०

उमादुर्गाः तसीचाथ पीडायां वीचिवेगयोः॥ वस्त्रसूस्मेचरेखा
 यांचोर्मिः स्त्रीपुंसयोर्मतः॥ ५०॥ कुसुमं स्त्रीरजः पुष्पं स्मेमं क
 ल्याणरक्षयोः॥ स्मेमाचंडाः थकलमालेखनीचौरशालयः॥ ५१
 रेतोनिकाभकः म्येषुकामं पुंसिस्मरेछयोः॥ स्त्रीममद्वेदुकुलेच
 ग्रामः संवसथेस्वरे॥ ५२॥ गुल्मः स्तंबेघटभेदेघर्मः स्वदातपो
 षसु॥ जिह्वाः स्यात्कुटिले मंदे तलिमंतल्पकुट्टिमे॥ ५३॥ तोक्मं
 कर्णमलेपुंसिहरितेचहरियवे॥ द्रुमोपक्षेष्परेरुक्षेद्रुमोदमथुदं
 डयोः॥ ५४॥ धर्मोऽद्विसोपमायोगोपनिषत्सुधनुष्यपि॥ कटे लुं
 ड्याचनिगमोनियमोनिश्चयेव्रते॥ ५५॥ यंत्राणांबंधयोश्चाथ
 पंचमः स्वरसंख्ययोः॥ पद्मोस्त्रीविंदुजालेऽब्जेन्यूहेसंख्यातरे
 निधौ॥ ५६॥ गजानादंतबंधेपिप्रतिमाः नुरुतावपि॥ भूमिः स्थाने
 पिकुंदांबुनिर्गमभ्रांतिषुभ्रमः॥ ५७॥ गांगेयभीषणोभीष्मोभीमः
 शंभोचपाडवे॥ नरकेमंगलेभौमः स्वरेमध्येचमध्यमः॥ ५८॥ य
 मः सैयमकीनाशयुग्मजेष्वथराघवे॥ रामः पशोभार्गवेचरुक्मं
 लोहसुवर्णयोः॥ ५९॥ संपत्कमलयोर्लेहमीर्विभ्रमोभ्रमहाव
 योः॥ श्यामागुंद्राकोकिलाचश्यामोमंडुपकालयोः॥ ६०॥ सार्व
 भौमो गजेराज्ञिसंभ्रमोसाध्वसादरो॥ दूतिमांताः॥ भिन्नास
 मानयोरन्यः स्यादभिरव्यायशस्यपि॥ आत्रेयीपुष्पवत्यां स्या
 न्ददीभेदेचनासुनौ आश्रयः स्तंभआधारे आदित्योभास्करेसु
 रे॥ ६१॥ वेदोपदेशाबस्त्रायोदूषीकेरेतसीद्वयं॥ इज्यास्यात्स
 गमेदानेयागेर्चायांगुरोपुमान्॥ ६२॥ उदयोऽद्राबुन्नतौचकषाय
 सुरभौरसे॥ कायः स्वभावे लक्षेचसंधेमूर्तौकदेवते॥ ६३॥ कौकु
 ल्यमनुतापे स्यादयुक्तकरणेपिच॥ कश्यपकशार्दमयेचकाद्र
 वेयोऽद्विरंगयोः॥ ६४॥ काव्यं प्रबंधेषुकेनाकुलायः स्थाननी
 डयोः॥ गव्यंगोहितदग्धादौज्यायांगव्यासुगेकुले॥ ६५॥ भीष्मे
 नाहेन्निगांगेयं गोप्यौगोप्यन्यचेदकौ॥ गातव्यगायनौ गेयो गृहा

नानार्थः ६१

मस्वैरिपक्षयोः॥६७॥ चैत्यमायतनेबुद्धविप्रोद्देशकवृक्षयोः॥ च
 सुष्यं सभगेचसुहृतेस्त्रीकेतकेपिच॥६८॥ युद्धेदृष्टेचजन्यं
 स्याज्ज्यास्यान्मौज्यासितावपि॥ कूलायुर्गुगुलुद्रौचत्रिवेद्यां
 त्रितयेत्रयी॥६९॥ निधेवस्त्रगृहेदूष्यंदस्यूतस्करवैरिणो॥ भे
 षजेद्रुविकारेचद्रव्यंभव्येचपितले॥७०॥ द्वितीयातिथिभित्त
 ल्योः पार्थेग्रौचधनंजयः॥ निकायौसंघनिलयौनित्येसतत
 शाश्वते॥७१॥ पर्यायः स्यात्प्रकारेपिप्रायोनाभूमतुल्ययोः॥
 पश्यद्वितेभयापश्यापानीयंपेयनीरयोः॥७२॥ पौलस्त्यौराव
 णश्रीदौस्वर्गलाभौफलोदयौ॥ ब्राह्मण्यंब्रह्मसंघेपिबालेयौमृ
 दुगर्दभौ॥७३॥ वीर्यप्रधानधातौचभयंभीकुञ्जपुष्पयोः॥ अन
 पीनेसहायेचभुजिष्योहस्तसूत्रयोः॥७४॥ स्यान्मायाशांबरीबु
 द्धोर्देवशिल्युष्ट्रयोर्मयः॥ मयुरश्वेक्रतुहयेस्त्यंत्रिषुसुहृषके
 ॥७५॥ आहतःस्वर्णरजतेरजतेचनपुंसकं॥ वत्सेवलेबुधरोहि
 णेयोश्श्लेषबाद्ययोः॥७६॥ लयोयुक्तेचलभ्यंस्याद्विषयौदेश
 गोचरौ॥ वर्गप्रस्थानयोर्ब्रज्यावदान्यस्यागवान्स्ववाक्॥७७॥
 स्त्रीमल्यानिर्जनेमून्यंशौर्यंचारभटीबलं॥ शांडिल्यौमुनि
 मालूरोसौरभ्यंचारुतापिच॥७८॥ साध्यादेवाःफलंसाध्यंस्थे
 यौनेतृपुरोहितौ॥ नाशैलेसह्यमारोग्येसामर्थ्यंशक्तियोग्यते
 ॥७९॥ एकत्वादौविचारेचसंख्याक्रीबेचसंयुगे॥ हिरण्यंरतसि
 स्वर्णंमानभेदवराटयोः॥८०॥ उरस्पपिचबुक्कापाहृदयंमान
 सेपिच॥ दूतिषांताः॥ अंकुरोरोष्णिगरुधरेवारिण्यभिनवोद्भि
 दि॥८१॥ अमरानाभिनालायांगुडूच्यामप्यथांबरं॥ नागभि
 द्धंघट्टयंचस्यादस्त्रंरुधिराश्रुणोः॥८२॥ प्रस्तावेवसरोवर्षेचो
 ष्ठनीचेपिचाधरः॥ श्रेष्ठेप्यग्रेवतारस्तृतीयेवतरणेपिच॥८३॥
 गलहस्तेप्यर्धचंद्रोःकूपारःकमठंबुधौ॥ अलातेःस्त्रीकुजैगा
 रःश्रेष्ठावाच्यवतुत्तरौ॥८४॥ नक्त्रेचौरैवावहारःस्यादभ्रंज्योम

नानार्थः ६२

मेघयोः॥हविर्बन्हीचाग्रिहोत्रीवृक्षेलघुनिचागुरुः॥८६॥शक्तो
 पिषंडश्चांडीरावंप्रिःस्यात्पादमूलयोः॥आसारःप्रसरणेस्याहे
 गवृष्टौस्तहहले॥८७॥आरःशनैश्चरेभौमेदंद्रुआत्मनिवासवे
 ॥गौरीश्वरीशिवास्वामिकंदर्पपीश्वरःपुमान्॥८८॥उदारौद
 क्षिणस्थूलौद्रुमेमैद्रेषुदुंबरः॥उग्रोत्पजेशिवेत्फच्चेउस्त्रोदी
 तौगविस्त्रियां॥८९॥सिंहसदासुपुन्नागेवकुलेनागकेसरे॥के
 सरःपुंसिकिंजल्केनस्त्रीदिंगुनिनहयोः॥९०॥मक्षिकायामपि
 सुद्राक्षुद्रःस्यात्कृपणेत्रिषु॥कद्रुस्त्रिषुकडारेस्यात्कद्रुःस्त्री
 नागमातरि॥९१॥नापितस्योपकरणेकोकिलाक्षेपिचसुरः॥भस्म
 काचरसाक्षाराःकारुःकारकशिल्पिनोः॥९२॥कर्बुरोराक्षसेपापे
 कर्बुरंशबलेजने॥कारापीडाबंधशालेऋगौकठिनभीषणौ॥९३
 जंबुहीपसहाकन्याःकुमार्योथाश्ववारके॥बालकेकार्तिकेये
 चकुमारोभर्तृदारके॥९४॥कलिकारस्तधूम्याटेकरंजेपीतम
 स्तके॥सिंहस्थानेपिचक्षेत्रंकर्करौदृढदर्पणौ॥९५॥शिशपा
 यांरुष्णासारात्तुह्यांचोथोत्पलेपिच॥कर्णपूरःकुबेरस्तुनंटी
 वृक्षैकपिंगयोः॥९६॥कुशरीरेचशठ्यांचकल्लुरापामरेत्रिषु॥
 कंदरःस्यात्गुहासृण्योःकोट्टारौकूपनागरौ॥९७॥कपोलेच
 कटाहेचशस्त्रभेदेचकर्परः॥भिष्मापात्रेकपालेचखर्परःस्तस्क
 रेपिच॥९८॥देवताडेखरास्त्रीस्यात्खरोगर्दभतीक्ष्णयोः॥भ
 द्रमुस्तेगुवाकेचखपुरीशदुग्धेपुमान्॥९९॥रूप्येखलेचखर्ज
 रंखुरःकोलदलेशके॥खरुरश्चेदरेदर्पेदंतेष्वेतेतुवाच्यवत्॥
 ॥१००॥गुरुस्त्रिलिंग्यामहतिदुर्जंरालुधुनोरपि॥गायत्रीखदि
 रेस्त्रीस्याल्लेदस्यपिषडक्षरे॥११॥गुंद्रस्तेजनकेगुंद्रात्रिलिंग्यां
 भद्रमुस्तके॥गन्धरेद्देगुहागुंजेपूर्हारिहारिगोपुरं॥१२॥नग्नक
 न्योमयोर्गौरीगौरःस्यादुज्वलेपिच॥गोत्रनान्निकुलेपुंसिशेले
 भूगज्ययोस्त्रियां॥१३॥स्वरेरणेचगोधारेगृध्रःस्याल्लोभिपक्षिणोः॥

नानार्थः ६३

कर्बुरेतिलकेचित्रं सुभद्रातारयोः स्त्रियां ॥४॥ चंद्रः शशिनिकर्पू
 रे चारो बंधापसर्पयोः ॥ मृते देवकुले चैत्रं नाभू भृन्मासमेदयोः ॥
 ॥५॥ सर्पे विष्णो चक्रधरश्चिकुरौ रसभित्कचौ ॥ चक्रः को के व्रजे
 पुंसि क्रीबे सैन्यरथांगयोः ॥६॥ ग्रामजाले कुंभकारभांडे राष्ट्रे च दृ
 श्यते ॥ नदप्रभेदे वाद्ये च द्वादशगुणध्वनौ ॥७॥ प्रसिद्धा वपितं
 कारस्तारोत्पुच्चस्वरे त्रिषु ॥ तारिण्यंगदमात्रोः स्त्री न नात्र रक्षा
 क्षिमध्ययोः ॥८॥ ताम्रे धेति मिरंधां ते तोत्रे प्राजनवैणुके ॥ ध
 न्या के तुं वरीशु न्यां ताम्रं शकल्वेरुणे त्रिषु ॥९॥ पेटके नाविचत्त
 रीतुषारः शीकरे हि मे ॥ दूतिकर्तव्यता तंत्रमुपायश्च द्विसाध
 कः ॥१०॥ तीव्रं कटुनितांतं च दर्दरः शैलभुग्नयोः ॥ उपाये निर्म
 मे द्वारं दारुस्या देवदारुच ॥११॥ दासी सुतो द्वौ दासे रौ देहयात्रा
 शने मृतौ ॥ दिगंबरो धकारे च वाद्यमेघौ च दर्दरौ ॥१२॥ धात्री
 भुव्या मलक्या च हरि शैलौ धराधरौ ॥ धारा हरिद्राश्वगतिनि
 शांबुसृतिराजिषु ॥१३॥ धराधरौ खड्गमेघौ धीरः पंडितमंद
 योः ॥ धीरं च कुंकुममथो धरापृथ्वीधरो गिरिः ॥१४॥ नेत्रो नेत
 रिनेत्रं च गुणे मूले विलोचने ॥ नारं शुंठ्यां नरौ घेचनरो जेमान
 वेः र्जने ॥१५॥ नरं द्रोराजिके रासि विषवैद्ये पि दृश्यते ॥ धान्योस्ते
 पेनिकारः स्याद्गुडूच्यामपि निर्जरा ॥१६॥ नभश्चरौ पक्षि
 देवौ पांशुलाचनिशाचरी ॥ बलीकबनयोर्नीत्रं पूरः खाद्ये प
 यश्च ये ॥१७॥ सद्भारं भौपरिकारौ खड्गफले पि पुष्करं ॥ नद्यं
 तराले पान्त्रस्याद्वांडे चाथ निशापतौ ॥१८॥ पृथक् च रोगजे पूथ
 भ्रष्टे पक्ष्यचरः स्मृतः ॥ स्यात्प्यां मंथे पि पिठरं पवित्रं कुशमे
 ध्ययोः ॥१९॥ देहोपाटलिपुत्रे च पुरं स्यात् गुग्गुलौ पुरः ॥ वरो
 जामातरिवृते कुंकुमे च न पुंसकं ॥२०॥ वक्रः शनैश्चरे क्रूरे पुटभेदे
 तथा नृजौ ॥ कुब्जवृक्षे हरे चारो बंधुरं रम्यतन्त्रयोः ॥२१॥ भ्र
 मरः कामुके भृंगे भरोति शयभारयोः ॥ विषे स्वादौ च मधुरं मल्लि

नानार्थः ६४

काशं च माधुरं ॥ २२ ॥ मरवाग्ने च महावीरो मक्षिकायां च मत्सरः ॥
 ॥ महेंद्रो भूधरेश चैव चक्रैश्च मंथरः ॥ २३ ॥ विघ्नमन्मथयोर्मारो
 मकरो राशि यादसोः ॥ गमनोत्सवयो र्यात्रारुधिरं कुंकुमे पिच ॥
 ॥ २४ ॥ वृक्षाभित्यापयोरो ध्रोदैत्यभेदे मृगेरुरुः ॥ लंबोदरः स्याद
 दूने गणानामधिपे पिच ॥ २५ ॥ लक्ष्मीपुत्रौ स्मरद्वयौ विस्तारौ
 स्तंभविस्तृती ॥ विप्रस्ताते स्त्रियां हस्त्रे च येरेणौ च रोधसि ॥ २६ ॥
 स्यादुश्चरे च नक्षत्रे वल्लुरंगदने पिच ॥ वल्लुरात्रिषु संशुष्कमांस
 शूकरमांसयोः ॥ २७ ॥ वैकैलेपिच विश्लेषे विधुरं विकले त्रिषु ॥
 विकारौ विकृते रोगे विश्वकद्रूश्च भित्तबलौ ॥ २८ ॥ वरोगे कुंकुमे
 वेरं वेठरः शठमंदयोः ॥ अथ व्यतिकरः पुंसि व्यसनव्यतिषंग
 योः ॥ २९ ॥ पर्याणोऽक्षोपकरणे शारिः शकुनिकांतरे ॥ श्रीर्ल
 क्ष्मीवेशसंपत्सु भारतीशोभयोरपि ॥ ३० ॥ शिखरं शैलश्च
 क्षात्रकक्षापुलकेकाटिषु ॥ पक्वदाडिमवीजाभमाणिक्यशक
 ले पिच ॥ ३१ ॥ शुक्रं रेतोक्षिरुक् शुक्रो नाका व्यज्येष्टवह्निषु ॥
 गजभूषा च शृंगारः शुषिरंगर्तवाद्ययोः ॥ ३२ ॥ कुटजे वासवेशक्रो
 वरीशच्योः शतावरी ॥ शङ्करी मेखलालंदः शवरः सलिलेशि
 वे ॥ ३३ ॥ स्थिरामहीशालपण्योः शंबरं संचयमेजले ॥ शंबरौ दै
 त्यहरिणौ शत्रं स्यात्कैतवे बले ॥ ३४ ॥ स्रोतो जने च सौवीरं कां
 जिके वदरे पिच ॥ दलतिग्मकरो सीरौ सांद्रं मृदो घने वने ॥ ३५ ॥
 तंत्वादग्रंथयोः सूत्रं कारणे पिच दृश्यते ॥ दूतिरांताः ॥ शैले
 चलोऽचला भूमा वरालः सर्जवक्रयोः ॥ ३६ ॥ अलिः सुरापु
 ष्यलिहोः कल्लोलेप्याकुलं त्रिषु ॥ आलुर्गलं तिकायां स्त्रीक्रीबं
 मूले च भेलके ॥ ३७ ॥ आलिः सेतुः सरवीयज्वा शौण्डिकश्चा ॥ सु
 तीबलः ॥ आभीलं भीषणो रुक्ते इला भूवाग्बुधांगनाः ॥ ३८ ॥
 आर्द्रसूरणयोरोलकालः स्यान्मृत्युकृष्णयोः ॥ अंशे वृद्धाव
 पिकला कदली ध्वजरंभयोः ॥ ३९ ॥ कफोपि चातेज्वाले च

नानार्थः ६५

कीलावत्कीलदृश्यते॥ शिरसोऽस्थि कया लोऽस्त्री घटादेशक
 लेव्रजे॥४०॥ काकोविषं च काकोलौ सास्त्रायामपि कंचलः॥ धू
 नकेपिकलकलः कामलः कामुकेऽथौ॥४१॥ कुलंगोत्रे गणे दे
 देननाज्ञाने च केवलं॥ कपिलाशिशपाकौ लोः कपिलो गौमुने
 शुनि॥४२॥ को लो कपालवुत्संगे वराहे भेलकेपि च॥ पिप्यत्य
 पिचकोलास्यात्कोलं च वदरीफले॥४३॥ मृगेजले च कमलं
 कुवले बदरोत्पले॥ कल्लोलौ शत्रवौ लोलौ परकट्या च कमंडलुः
 ॥४४॥ कर्मरंगतरौ कर्मफलं दुःखे सुखेपि च॥ करालो धूर्णतैले
 पिदेशे केशे च कुंतलः॥४५॥ कौतूहलं प्रशस्तेऽपि रवल्गुश्चर्मणि
 चातके॥ वस्त्रे निम्ने चाथ खलं शस्यस्थाने शठे त्रिषु॥४६॥ मंड
 ले मणिके गोलां गोला गोदा वरी सरवी॥ गोपो भूपश्च गोपालौ च
 पलः पारदेपि च॥४७॥ चपलापिप्यलीलक्ष्मीपुश्चली विद्युतः
 स्मृताः॥ कूलं कूलं स्तवलि तयोर्जबालौ पंकशौ वलौ॥४८॥ जं
 गलो निर्जने देशे त्रिलिङ्गः पिशिते स्त्रियां॥ जालं दंभेपि जंबीरे देव
 भेदेपि जंभलः॥४९॥ दूलाः॥ तयोर्मिर्दुहिता तलं मूलचपेटयोः॥
 तालो गीतक्रियामाने हरिताले द्रुमांतरे॥५०॥ लोहे द्वारमणौ
 पुंसि यवाग्वांतरलास्त्रियां॥ ब्रह्मदारौ पिचौ तूलं तुला साद
 श्ययोस्तुला॥५१॥ तमालो वरुणे खड्गे तापि छेतिलकेपि च॥
 गुवाकेपि च तांबूलं विदुंगेपि च तंडलः॥५२॥ दुकूलं श्लक्ष्णा वस्त्रे
 पि चार्धे पत्रे छदेदले॥ धवला गविना शंढे शुक्लसुंदरयोस्त्रिषु॥५३॥
 परमाणौ च पीलुः स्याद्देहे चात्मनि पुद्गलः॥ शस्ताकारेऽप्यथ तरौ पिप्य
 लः पिप्यलंजले॥५४॥ शास्त्रमली शिशपा चैव पोतिका चापि पि
 छिला॥ सश्मश्रुपुवतीपालिः पंक्तिः कर्णलतापि च॥५५॥ वीणा
 दंडे प्रवालौ स्त्री विद्रुमेन वपलुवे॥ नले काशे पोटगलः पित्तपुक्ते
 च पित्तलः॥५६॥ विगलः स्यात्कपावघ्रावाशुब्रीहिश्च पातलः
 ॥ फलं जाती फललाभे वाणाग्रे फलकेपि च॥५७॥ फेनिलं वदरेः

नानार्थः ६६

दिष्टे बालो द्वीबेरकेशयोः॥ बलिर्जराश्रयत्वेस्त्रीगृहदार्बसुरौब
 ली॥ ५८॥ बलंगंधरसेरूपेकीबंवाहयालकेस्त्रियां॥ बहुलः कृष्ण
 पक्षेपिमेतानंदपित्वादलः॥ ५९॥ दुर्दिनेष्वथवेत्तास्यात्सिधोः
 कूलेचभोजने॥ अरुचिर्भेदेषुवेपुंसिभैलभीरुहृदित्रिषु॥ ६०॥ मेख
 लाद्विनितंबेपिग्रहेनामंगलशुभे॥ निकटेपिचमूलंस्याच्छूस्त्रे
 पिचमातुलः॥ ६१॥ मौलिः कंकेलितुक्षेपिमलः पात्रेकपालिनि
 ॥ बलीयसिचमत्स्येचमंदलं परिधोगये॥ ६२॥ विवेदेशेनाच
 शुनिरसालस्त्रिषुचूतयोः॥ जिह्वाकमलयोर्लोलाशालास्या
 हृहशखयोः॥ ६३॥ तरुजातौमत्स्यभेदेशालोहालेनृपेपिच॥
 निगडेपुंस्कटीचद्ववस्त्रेचमृखलंत्रिषु॥ ६४॥ शालिर्गंधमृगेधा
 न्ये शयालुः कुकुरे लसे॥ शकलं वल्कले खंडे शीतलः शिशिरे
 निले॥ ६५॥ पंडालो तैलमानं स्यात्सारसीस्त्रीचकामुकी॥ सिंघ
 लाशुष्कमीनेस्त्रीत्रिभिर्गंधांतुफिलासिनि॥ ६६॥ अजौरुक्षेच सर
 लः सालो वरणसर्जयोः॥ हस्तिमल्लोगजास्येचहेलावताविला
 सयोः॥ ६७॥ इतिलांताः॥ यागेचमद्यसंधानेस्त्रानेचाभिष
 वः पुमान्॥ मृतावसत्वेचाभावः स्याद्वजः पुष्पमार्तव्यं॥ ६८॥
 आश्रवो गीहृतौ वश्ये आह्रवौ यागसंगरी॥ उपप्लवौ राहूत्यातौ
 कितवौ मलवंचकौ॥ ६९॥ खलीनेस्त्रीकविः पुंसिकाव्यकच्छु
 क्रसूरिषु॥ कैतवंतुललेद्यूते राजिकायां सुतिक्ष्वः॥ ७०॥ केश
 वः केशवीन्विष्णुगोलयो मुनिलो प्रयोः॥ जीवोस्त्रीजीवितेपुं
 सिगुरुजंतोः स्त्रियां एणो॥ ७१॥ तत्वं विलंबिते नृत्ये स्वस्त्ये पर
 मात्मनि॥ मेघे राति सुरे देवो द्विजिह्वो व्याडसूचकौ॥ ७२॥ ध्रुवो
 वटे स्मरागौ च गीतिस्त्रुकुनेदयो ध्रुवा॥ ध्रुवो धूर्तप्यथ नवौ नू
 तने वाससेस्तुतौ॥ ७३॥ प्लवो निषादमर्कस्यां भेके भेले गतौ कपो
 पल्लवो विस्तरे किमेकिसले विटपे वने॥ ७४॥ घरादौ पार्थिवो रात्रि
 वल्लवः सूरगोपयोः॥ गजेधन्विनिशुक्ले च पर्शुरामे च भार्गवः॥ ७५॥

नानार्थः-६७

दूर्वागौरीचभार्गव्योसत्तासंसारयोर्भवः॥भावोगौरवितेजंतौ
 पदार्थेभिनयांतरे॥७६॥माधवौहरिवेशखौराजीवोमृगमी
 नयोः॥रौरवौघोरनरकौलवश्छेदनलेशयोः॥७७॥करंजमित्यु
 लेलद्वावद्यपक्षिप्रभेदयोः॥विश्वंशुंठ्यासयस्तेचनिर्वाणेविभ
 वोधने॥७८॥अश्वौघेवाहुवनस्त्रीपातालेनाद्विजोर्वयोः॥वदुवा
 ॥श्वाकुंभदास्योर्धोगेकीलेद्वेशिवः॥७९॥सखेस्तेमंशिनश्चामा
 ॥मलकीचामपाशिवा॥पाडुवस्तरसौरागेसौधवोलवणाश्व
 योः॥८०॥स्योस्त्रियाज्ञातिधनयोःस्वमात्मनिनपुंसकं॥आधेय
 धारणेसत्वेमेलकेपिचसंभवः॥८१॥दुतिवांताः॥अपभ्रंशो
 दुष्यतनेभाषाभेदापशब्दयोः॥टीकार्पणावादशांवाशातृणा
 दिशोस्त्रियां॥८२॥प्रभुशंकरयोरीशःस्त्रियांलोगचंद्रके॥दि
 गंबरकणौकीशःकेशौवालप्रचेतसोः॥८३॥ग्रीविनेशोयमेना
 थंदेशःसंहननेपिच॥सर्पक्षनेथज्ञानेचलोचनेदर्शनेचदृक्॥
 ॥८४॥नाशःपलायनेमृत्यौनिस्त्रिशौखड्गनिर्दयोः॥निशाग
 निहरिद्राचमृगादौप्रथमेपशुः॥८५॥पुरोडाशोहविर्भेदंचम
 स्यापिष्टकस्यच॥रसेसोमलतायाश्चद्वृक्षेचकीर्त्यते॥८६॥
 पाशःकचार्थेसंधार्थःकर्णातेशोभनार्थकः॥लुब्धयतेचनिंदा
 र्थपाशःपस्यादिबंधने॥८७॥वार्ताहरपुरोगेचमहायेचप्रति
 स्पशः॥लोमशोमेढ्रकेपिस्याद्विवशोवशविब्हलौ॥८८॥वशो
 वर्गेचदृष्टांशोवेशोवेश्यागृहेपिच॥आपत्तताप्रभुत्वेत्वंवशःपर
 वशोत्रिषु॥८९॥दानेरोगेपिचस्पृशःसदृशंत्वचितेसमे॥दुति
 शांताः॥भ्राष्ट्रेपुत्र्यंचरीषंनाकिशोरहरिशंभुषु॥९०॥अभिला
 षेःनुत्तर्षःस्यात्पानेछायाप्यश्यामिषं॥संभोगेत्कोचमांसेषुउ
 षावाणात्मजानिशा॥९१॥भलुकेशोणकेचक्षीनक्षत्रेपुंनपुंसकः॥
 नरपिर्वेदपिंकक्षस्तुदोर्मूलेशुष्ककानने॥९२॥कक्षावरत्राप्रकोष्ठ
 स्पृष्टोद्गुहणिकामुच॥कुलमाषकोजिकेनानुयवकेस्यादृष्टावित्॥९३

नानार्थः ॥६८॥

पापेचकलुषंघोषः शब्दाभीरनिवासयोः ॥ श्रुचौदसेचनोसस्या
 तर्षोलिषापिपासयोः ॥ १४ ॥ दक्षः प्रजापतौताम्रचूडेहरचृषेप
 दौ ॥ पौरुषंमानभेदेचपुत्रागेपुरुषोनरे ॥ १५ ॥ पसौमासार्धपा
 श्वौचमहिषीराजपद्यपि ॥ सूर्येमानेफलेमायोमेघौगशयंतरो
 रणौ ॥ १६ ॥ संख्यायां तु ननालक्षंकीबं व्याजशरव्ययोः ॥ दूरता
 ह्येविशालाक्षौशेषोनानंतसीरिणौ ॥ १७ ॥ उपयुक्तेतरेत्वस्त्री
 शैलूषोनतबिल्वयोः ॥ श्रुश्रूषापरिचर्याचमहर्षः स्पर्धनेमुदि ॥ १८
 ॥ दूतिषांताः ॥ योग्यायामंतिकेभ्यासोऽधिवासौस्थानसंस्क्रिये ॥
 आख्यायिकापरिच्छेदेचाप्रवासोनिर्वृतावपि ॥ १९ ॥ उदर्चिरुत्सभेव
 न्हावेनःपापपराधयोः ॥ कनीयाननुजेरत्येचकंसोमानेऽसुरांतरे ॥
 ॥ २० ॥ तैजसेतस्यपानेचकुत्सःस्तबकहारयोः ॥ छंदःपद्यश्रुती
 छासुतरोवेगेबलेपिच ॥ २१ ॥ तमःशोकेप्यश्रद्धिमर्तौनाधर्मेव्रतेतपः
 पद्मेस्वर्णतामरमंनिशादुर्गाचतामसी ॥ २२ ॥ मणिदोषेद्रेग्रासोद
 सीविता र्थचेटयोः ॥ शिंठ्यांचदासीदीर्घायुर्भरिःकाकश्चशाल्मलि
 ॥ २३ ॥ योत्रेचवस्तरख्यानेस्वांतेसरसिमानसं ॥ माश्र्यंद्रमासयोः पुं
 सिरवर्जुरेह्योर्महारसः ॥ २४ ॥ राजहंसो नृपाग्रेचजिह्वाभूःशलुकी
 रसा ॥ जलेशरीरधातौचपारदस्वादयोरसः ॥ २५ ॥ भाषाशृंखलके
 रासःक्रीडायामपिगोदुहां ॥ रहोरतेचगुह्येचरभसोदहर्षवेगयोः
 ॥ २६ ॥ विहायाःशकुनेपुंसिविहायःखेनपुंसकं ॥ पुत्रादौतर्णकेव
 र्षेवत्सःक्रीबंतुवक्षसि ॥ २७ ॥ रसेनूरेचविकृतौबीभत्सस्त्रिपुनार्जु
 ने ॥ व्यासोमुनौचविस्तारेवर्हिर्नौकुशशुष्मणोः ॥ २८ ॥ अग्रेप्रधाने
 चशिरःश्रीवासोविष्णुधूपयोः ॥ सुमनाःपुष्पमालत्योःस्त्रियां
 नांदेवधीरयोः ॥ २९ ॥ बीणाभेदेसर्जरसो धूणकेप्यशसारसं ॥ पद्मे
 नापक्षिणीदौचसरोनीरतद्वागयोः ॥ ३० ॥ हविःसर्पिषिद्व्येचहं
 सस्तरवगसूर्ययोः ॥ निलोभेनृपतौविष्णावंतरात्मनिचष्यते ॥ ३१
 दूतिषांताः ॥ अबग्रहः स्यात्प्रकृतिभाववृष्टिविबंधयोः ॥ ३२

नानार्थः ६८

अबरोहो बतरणे त्रिदिवे चलतो ह मे ॥१२॥ आरोहस्तनितं बे
 स्याद्दीर्घत्वे च समुच्छ्रये ॥ शक्तौ स्नेहे चाग्रहः स्याद्दीहातूर्यमवा
 लुयोः ॥१३॥ सूत्रे च पाकपात्रे च कटाहो महिषी शिशोः ॥ खड्गकोषे
 च कलहो दातूहश्वातके पि च ॥१४॥ समारंभे पि पटहो ब्रह्मण्य
 पि पिता महः ॥ प्रवाहो व्यवहारे च बहुर्विपुलसंख्ययोः ॥१५॥ व
 राहः सूकरे मेघे मुस्तके प्यथ मूर्च्छने ॥ अविद्यायां च मोहः स्याद्
 षस्कंधेऽनिले बहः ॥१६॥ देहनिर्माणसैन्येषु मूढः स्यादथ पि ग्रहः
 ॥ संग्रामे प्रविभागे च देहविस्तारयोरपि ॥ वैदेही पि प्यली सीता च
 णिकूस्त्री रोचना स्वपि ॥ संक्षेपे पि संग्रहः स्यात्सिंहो वार्ता कु
 वासकौ ॥१७॥ राशिभेदे ह रोसिंहः श्रेष्ठार्थे चोत्तरे स्थितः ॥ सौ ह दे
 घृततैलादौ स्यात्स्नेहोऽप्यव्ययाः परे ॥१८॥ इति हाताः ॥ अथा
 व्ययाः परे चाच्यानजभावे निगद्यते ॥ तद्विरुद्धे तदन्ये च निषेधे पि
 च दृश्यते ॥२०॥ सादृश्ये चेषदर्थे च हिरुग्मभ्यविलासयोः ॥ पुनर
 र्थगभोऽर्थे च सुष्टु त्थर्थप्रशंसयोः ॥२१॥ चपादपूरणे पक्षांतरे हे
 तौ विनिश्चये ॥ हाविस्मये प्रमोदे च ओमेवं प्रणवार्थयोः ॥२२॥
 युक्तार्थसाधनार्थे च सांप्रतंतद्विदो विदुः ॥ दूषितकैचानुमतौ वा
 र्तायामरुचौ किल ॥२३॥ प्रातर्दिने च पूर्वत्रे त्थर्थपूर्वे द्युरिष्यते ॥
 ॥ इति नानार्थवर्गः ॥ आनंदेऽस्तु श्रुतं दिष्ट्या कटवे कटचाद्भुते
 ॥ भूर्भुवः स्वस्त्रिभुवनमनागर्थे दूरं स्मृतं ॥२४॥ आमंडमभ्युप
 गमेन वरं केवलार्थकम् ॥ प्रातरर्थेऽनप्यतिक्षणमात्रे क्षणक्ष
 णं ॥२५॥ हेमपुण्ये स्वस्तिना स्यादुच्चैरर्थैः दृकीर्तितम् ॥ वारं वारं
 शश्वदर्थे वारं वारेण चेष्यते ॥२६॥ उताहो यदि वा यद्वा किं वानेति

अथाव्ययानि त्रीणानंदार्थस्य हे भद्रुतार्थस्य त्रिभुवनस्यैकं दूषदर्थस्यै
 कं ॥२४॥ अभ्युपगमार्थस्यैकं केवलार्थस्यैकं प्रातरर्थस्यैकं क्षणमात्र
 स्यैकं ॥२५॥ हे पुण्यार्थस्य हे उच्चैरर्थस्य हे शश्वदर्थस्य ॥२६॥ षट्षि

नानार्थः ७०

समादमे ॥ कित्वर्थेपितुपद्यर्थे सचेत्प्रोक्तादिवाचकं ॥ २७ ॥ अस्या
 दूकालसामान्येति दुःतप्रतिरूपकं ॥ सज्जः सहार्थेनेत्याह निवे
 धेयदिशेषगीः ॥ २८ ॥ विभाषाः न्यतरस्यां वाविकल्पार्थाः प्रकी
 र्तिताः ॥ तैदतिस्या त्वयेत्यर्थे मयेत्यर्थे च मेदति ॥ २९ ॥ ॥ इत्य
 व्ययवर्गः ॥ ॥ लिंगादिसंग्रहेऽनुक्तमभेरेणाभिदध्महे ॥ स्त्रिया
 माजिर्दरज्जातिपुरुङ्गावाः समाः शरत् ॥ ३० ॥ सिकताद्याबहुत्वे
 पि विंशत्याद्येकवागपि ॥ पुंस्त्वेहाहाहुदृग्रंथिः पाणिः कलिर्हेति
 मौलिः ॥ ३१ ॥ अंजलिरंध्रिः कुक्षिर्मारकलौ कोत्तरासंगाः ॥ यवक
 वातसंकेतपोतकर्तृगरुल्लादाः ॥ ३२ ॥ श्लेष्मोष्मपापयस्मास्या
 म्मोनोवातायनस्तनः ॥ केनाभिजनकलापनिकाल्पाहारो
 हारोपलकल्लोलाः ॥ ३३ ॥ फालचषालकीतंडुलशैवलखलवि
 भवप्रसवाः ॥ आनाः पजननाडीभ्यो युगमंगपदं व्रणं ॥ ३४ ॥
 आनंदेदुंदुभिरथ बहुत्वेप्यसवो ग्रहाः ॥ सक्तवो बल्लजालाजा
 दाराः प्राणादशादति ॥ ३५ ॥ क्लीबेकलत्रविषबीजकटस्वरत्न
 तल्लोक्तकुंकुमप्रवीडतृणाक्षराणि ॥ शृंगाटपीठगुदभेषजपृष्ट
 किण्वदेवाशुभाशुचिबुकोदुपसाहसानि ॥ ३६ ॥ यकृत्कुहकलि
 ध्यानितीरंकालश्वजानुचः ॥ धर्मार्थसारमित्राण्यंगदनन्याय्य
 बंधुषु ॥ ३७ ॥ पुंनपुंसकयोर्दारुजीवानुस्थाणुसीधवः ॥ स्वाहा
 स्तुहिगुतितउसानुकुंबुकमंडलु ॥ ३८ ॥ गोमयकुमुदबिंबकु
 बिबशंखाश्रमसृणसुवर्णतोरणाः ॥ नूपुरशिखरतूर्याश्रय
 हांकुशबर्हिपल्लवाः ॥ ३९ ॥ व्रतदिनमासवर्षादलवल्कको
 टरखंडवासवाऽचंदनपद्मधर्मकोलाहलकिसलयदेहदेहदाः

त्यार्थस्य हे किंत्वर्थस्य हे पद्यर्थस्य ॥ २७ ॥ कालसामान्यस्यैकं स
 हार्थस्यैकं निवेधार्थस्यैकं ॥ २८ ॥ त्रीणिविकल्पार्थस्य त्वयेत्य
 र्थस्यैकं मयेत्यर्थस्यैकम् ॥ २९ ॥

नानार्थः ७१

कुलिशध्वजकार्षापणनिधानमुस्ताकर्कारुशृंगवलयाः॥१८॥
 लप्रबलवषकोपवासकासारकटकसंतानाः॥४१॥ आकाशकुं
 जकुतपौदनवारवाणपुस्तावतंसनखमंडपकच्छपुच्छः॥ कौत
 रकंकणतडागकिरीटराष्ट्रतीर्थत्रणस्तवकसंक्रमपीठकानि
 ॥४२॥ समरसरकरणविटपांगनागैरिकदैवतकुटागराः॥ प्रो
 थमुदूर्तदिवसफलानिमासनिहाघमुसलतिलकानि॥४३॥
 बल्मीकबाल्हीकवृषणद्रोणगोडीवनिगडानिच॥ मुकुलादिच
 विज्ञेयंशिष्टसंदर्भतोपरं॥४४॥ अश्वस्त्रीनपुंसकयोःकेलिर्म
 णिर्घोनिर्मसिर्मुनिः॥ मरीचिशाल्मलिः स्वातिःश्रेणिर्मुष्टिस्थिः
 सृणिः॥४५॥ ऊर्मिर्गभस्तिरशनिवैपाष्णीषुधिराशयः॥ वस्तिश्च
 किष्कुःकंदुश्चवैश्वतन्निंबचाहव॥४६॥ गंडूषगर्जजागरभुज
 कीलज्वालवर्तेकव्रीडाः॥ उत्कंठसटवराटकभसाःस्त्रीत्वेतु
 टाबंताः॥४७॥ शल्लुकोवृश्चिकःकीटःशारस्तूणोघटःकटः॥ श
 फरोवेतसश्चामीस्त्रियाड्युताःप्रकीर्तिताः॥४८॥ स्त्रीक्रीबयो
 रुदुर्दामाच्छर्दिर्ज्योतिःसदोर्विषः॥ सुखंलसंबणिज्यंचवडिशक्रो
 ढपाटलं॥ तारकंसनंनीतमेतेटाबतकाःस्त्रियाम्॥ द्युतास्तु
 नगरास्थानस्थलानिपुरपाटलं॥५०॥ त्रिलिङ्ग्यातुप्रतिसर
 स्फुल्लिङ्गनखरार्गलाः॥ कंदरंश्वरवलंनलंबलूरफलमुस्तकाः
 ॥५१॥ जंभश्चटाबंताएतेस्त्रियामथबिभीतकः॥ दूरीतकाटक
 तटकवाटाश्चगुणेवटः॥५२॥ मंडलंशलभंभल्लातकंकलशकंदलौ
 ॥ मृणालामलकौदाडिमश्चद्व्यंताःस्त्रियामिमै॥ करणेत्युटत्रिषु
 यथातस्यव्याख्यानमित्पदः॥ सूत्रकृद्वाप्यलुशावनुमानद्वीरु
 ति॥५४॥ ॥ दूतिलिङ्गादिसेग्रहवर्गः॥ ॥ दृष्टप्रयोगेशब्दाः
 प्रायस्तद्दूकीर्तिताः॥ अप्रयुक्तास्तपाणिन्यादिषुटप्युपेक्षि
 ताः॥५५॥ दूतितृतीयकाण्डःसमाप्तः॥ दूतिश्रीपुरुषोत्तमदेवरचित
 स्त्रिकांडशेषाभिधानकोशःसमाप्तः॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

अनेकार्थध्वनि १

श्रीगणेशायनमः॥ शुद्धवर्णमनेकार्थशब्दमौक्तिकमुनमम्॥ कं
 ठेकुर्वंतुविद्वांसःअद्वयानादिवानिशं॥१॥ शब्दाम्बोधिर्यतोनेतो
 कुतोव्याख्याप्रवर्तते॥ स्वानुबोधैकमानायतसैवागात्मनेनमः
 ॥२॥ सरस्वत्या प्रसादेनकविर्वध्रातिपत्यदम्॥ प्रसिद्धमप्रसिद्धं
 वातत्प्रमाणंचसाधुच॥३॥ शिवःशर्वःशिवःशुल्कःशिवःकीलः
 शिवःपशुः॥ शिवागौरीशिवाक्रोष्ट्रीशिवश्रेयःशिवाभया॥४॥
 गौरीशिवप्रियाप्रोक्तागौरीगोरोचनामता॥ गौरीस्यादप्रसूता
 स्त्रीगौरीशुद्धोभयान्वया॥५॥ हरिरिंद्रोहरिर्भानुर्हरिर्विष्णुर्हरि
 र्मरुत्॥ हरिःसिंहोहरिर्भैकोहरिर्बजीहरिःकपिः॥६॥ हरिरशु
 हरिर्भैरुहरिःसोमोहरिर्यमः॥ हरिःशुक्रोहरिःसूर्यःस्वर्णव
 र्णोहरिःस्मृतः॥७॥ दिष्टष्टिर्दिधीतिस्वर्गवज्रवाग्वाणवारिषु॥
 भूमौपशौचगोशब्दोविद्वद्भिर्दशसुस्मृतः॥८॥ मधुमद्यंमधुसौ
 द्रंमधुपुष्परसंविदुः॥ मधुर्हृत्योमधुश्चैत्रोमधूकोपिमधुर्मतः॥९॥
 स्रद्रावेश्यानटीक्षुद्रास्रद्रास्यान्मधुमसिका॥ असहिष्णुर्नरःसु
 द्रःस्रद्रास्यात्कंठकारिका॥१०॥ बाहोयुग्मंघनेबाहुःप्रबाहो
 बाहुउच्यते॥ बाहोमायाविशेषश्चबाहोबाहुरितिस्मृतम्॥११॥
 दृष्टकादिचयोद्धारोद्धारोमुक्तागणःस्मृतः॥ हारोमणिविशेषश्च
 हारोर्जनतउच्यते॥१२॥ आत्माभावोमनोभावोभावःसत्ताभवो
 पिच॥ भावःपूज्यात्मकोलोकोपदार्थोभावउच्यते॥१३॥ कुश्या
 कन्यासमाख्याताकुशःस्यात्करिकम्बलः॥ कुशःकुशःकुशः॥
 कीटःप्रातश्चायीद्विजःकुशः॥१४॥ कुशेकालेति लेच्छागेकम्बले
 सलिलेम्बरे॥ दौहित्रेखड्गपात्रेघ्नौकुतुषारख्याप्रवर्तते॥१५॥ वाणे
 वाचिपशौभूमौदिशिरश्मौजलेक्षिणि॥ स्वर्गमातरिवज्रेणोसु
 खेसत्येचगोध्वनिः॥१६॥ स्वर्गेरसेचवज्रेचवलीवर्द्धचगोःपुमा
 न॥ स्त्रियांनयनदिभागमातृवाग्भूजलेषुच॥१७॥ श्रियंयशसिसौ
 भाग्येखेनौकांतौमहिम्निवा॥ सूर्येसंताविशेषेचशशांकेचभगश्रुतिः॥१८॥

अनेकार्थध्वनि २

पर्यन्येराज्ञिगीर्वाणेव्यवहर्तरिभर्तरि॥मूर्खेवालेजिगीषौचदे
 वाक्तिर्नरिकुष्ठिनी॥१९॥मूर्द्धिवित्तेजलेकायेसुखेब्रह्मणिमारुते॥
 कामेकालेसुवर्णेचकशब्दोद्विणेध्वनौ॥२०॥तूर्यास्थेश्रीफले
 पद्मेकुंजराग्रकरेदिवि॥हीपेतीर्थेतिमित्तेचविशिष्टेपुष्करध्वनिः
 ॥२१॥रसोजलंरसोहर्षोरसःशृङ्गारपूर्वकः॥रसःसालदुनिर्यासः
 पारदोपिरसोविषा॥२२॥क्षीरेपुष्परसेतोयेमद्येमण्डेघृतेसृजि
 सप्तस्वर्थेषुकीलालंप्रवदंतिमनीषिणः॥२३॥तिलपिष्टेमलेमांसे
 जम्बालेकोमलेश्मनि॥श्वेक्षीरेवलेप्राज्ञाःपल्लंपरिचक्षते॥२४॥
 जीवेराज्ञिविधौधर्मेतपस्विनितुरंगमे॥शीतेपक्षिविशेषेचह्रस्व
 शब्दोद्गेषिवा॥२५॥हृद्यपुच्छध्वजेपुण्डेशेलेपुंसिगुणाधिके॥विषे
 धामनिभूषायांललामतिबुधैर्मतं॥२६॥वसुसूर्योवसुर्देवोवसुर्व
 न्निर्वसुर्मही॥वसुरत्नंवसुद्रव्यंवसवोष्टौध्रुवादयः॥२७॥अस्य
 राणिस्मृतावर्णावर्णाश्चेतादयोगुणाः॥वर्णोवाद्यगुणोगाथावर्णा
 गेयादिजादयः॥२८॥वर्णोगुणाक्षरजसःशुक्लादिब्राह्मणादिषु॥व
 र्णस्तौकथायांचवर्णःस्याद्रूपभेदयोः॥२९॥शुक्लोवर्णोर्जुनो
 नामपांडुवोप्यर्जुनोमतः॥अर्जुनस्तृणजातिस्यादर्जुनःककुभो
 द्रुमः॥३०॥वलिस्त्रिमध्यभागोर्मिर्वलिर्वर्धजराकृतिः॥वलिःपूजो
 पहारःस्याद्वलिर्दानवसत्तमः॥३१॥ब्रणस्यावरणेपटुःपटोभूर्यादि
 ताक्षरम्॥वीरदीप्तास्मृतःपटुःपटुःस्यादपिचासनम्॥३२॥रंध्रेव
 स्त्रेविनामध्येन्यबधानेन्तरात्मनि॥वह्निर्योगेवकाशेचविशेषेव
 सरेन्तरम्॥३३॥अरिष्टं गृहमित्युक्तमरिष्टोवृषभासुरः॥काकनि
 म्बावरिष्टौचअरिष्टौममीरितं॥३४॥मंडलंभूमिभागश्चमंडलंश
 रमासुतः॥मंडलंबर्तुलंप्रोक्तंसंघातोमंडलंमतं॥३५॥द्वंद्वियंकं
 लंप्रोक्तंकम्बलोरोमजःपटः॥कम्बलंतुगवांसास्त्राकंबलेकंबलं
 विदुः॥३६॥कुंतलोदेशपर्यायःकुंतलःकेशवाचकः॥कुंतलःसूत्रधार
 श्चकुंतहस्तोपिकुंतलः॥३७॥मणिलिंगाग्रिमोभागोमणिःप्रोक्तोभग

अनेकार्थध्वनि ३

ध्वजः॥ मणिः कूपसुखं देयं पद्मरागादिको मणिः॥ ३८॥ तंत्रं शा-
 स्त्रं कुलं तंत्रं तंत्रं सिद्धौ पथी क्रिया॥ तंत्रं सुखं बलं तन्त्रं तन्त्रं प-
 वनसाधनं॥ ३९॥ नेत्रं वस्त्रं विशेषश्च नेत्रं चक्षुरुदाहृतं॥ परिवर्त-
 गुणो नेत्रो नेत्रः कस्तूरिका मृगः॥ ४०॥ वातादिप्रकृतिर्धातुर्धातुर्दे-
 हरसादिकम्॥ क्रियाभावः स्मृतो धातुर्धातुः शैलो पलोद्भवः॥ ४१॥
 सुधाप्रासादभाग्न्यसुधाविद्युत्सुधामृतम्॥ सुधैकं भोजनं ज्ञेयं सु-
 धाधात्री सुधास्नुही॥ ४२॥ कांडो वाणस्तुलाकाण्डः काण्डः संघात-
 दृश्यते॥ कांडः कालो बलं कांडं कांडं मूलं तरोरपि॥ ४३॥ वेलाकाल-
 विशेषः स्याद्द्वेलासिंधुजलोद्गतिः॥ वेलासेवाद्गुलीच्छेदे वेलाद्रोप्य-
 न्तरे ध्वनिः॥ ४४॥ उत्सवे च प्रकोष्ठे च मुहूर्ते नियमे तथा॥ कालश-
 ब्दो व्यवस्थायां समयेपि निगद्यते॥ ४५॥ भ्रूणो भीरुर्द्विजो भ्रूणो भ्रू-
 णो गर्भाशयः स्त्रियाः॥ भ्रूणोरुजः शिशुर्भ्रूणो भ्रूणो विकल उच्य-
 ते॥ ४६॥ अहिर्देत्यविशेषः स्यात्सूर्योऽप्यहिरहिर्ध्वजः॥ भुजद्रोहिः
 समारब्धातः सिंहिकास्तुरप्यहिः॥ ४७॥ व्यालोहिः स्वापरो व्या-
 लो व्यालः स्यात्कुटिलः करी॥ प्रमादवान्नरो व्यालो व्यालो बाल उ-
 दाहृतः॥ ४८॥ शब्दादिविषयाः पंचप्रसिद्धा इन्द्र संज्ञया॥ श्रेष्ठ इन्द्रः
 समारब्धातो देवराट् इन्द्र उच्यते॥ ४९॥ पयस्विन्यर्जुनिधेनुर्धेनुः
 कुंजरकामिनी॥ असिपुत्रो मताधेनुर्धेनुर्वृत्तिः शिवं करी॥ ५०॥
 धर्मो वृषो वृषः श्रेष्ठो वृषो गोर्महिवो वृषः॥ वृषो बलं वृषः कामो वृष-
 णो वृष उच्यते॥ ५१॥ योगो युक्तिविशेषः स्यात्संयोगो योग उच्यते॥
 योगश्चागामिको लाभः समाधिर्योग इत्युच्यते॥ ५२॥ शलिर्मुखः श-
 लिर्गर्भः शलिर्भृङ्गः शलिर्गदः॥ शलिः सर्पविशेषश्च शलिः कलिरु-
 द्राहृतः॥ ५३॥ सीतालक्ष्मीरुमासीतासीता सस्याधिदेवता॥ सीता-
 शीरध्वजा पत्पंसीतामन्दाकिनीमता॥ ५४॥ सीताचालकनंदाच-
 चक्षुर्भद्राच्युताः क्रमात्॥ प्रयागादीनां प्रवाहानां गयानामप्रकी-
 र्तिताम्॥ ५५॥ आदिष्टस्त्रियोनाभिर्नाभिश्चक्रस्य पिण्डिका ॥

अनेकार्थध्वनि ४

कुटुंबस्याग्रणीनाभिर्नभिर्लिङ्गोदरीतथा॥५६॥ गोत्रनामान्
 योगोत्रोगोत्रश्चधरणी॥५७॥ गोत्रावसुंधराज्ञेयागोत्रंचप्रवरं
 स्मृतम्॥५८॥ शुक्रं देहतां बीजं शुक्रमक्षिरं जं विदुः॥ ज्येष्ठमा
 सस्मृतः शुक्रः शुक्रोदैत्यपुरोहितः॥५९॥ घनो मेघो घनं सान्द्रं कां
 स्थं तालादिकं घनं॥ घनं संघो घनं नित्यं घनः स्याद्घ्नो ह्यमुद्गलः॥६०॥
 रामास्त्रीजामदग्न्यश्वा॥ मोरामो शिताशितौ॥ रामः पशुविशेषश्च
 रामो दशरथात्मजः॥६१॥ द्रोणस्यात्कौरवाचार्यो द्रोणः काकदत्ती रि
 तः॥ द्रोणो विरिविशेषश्च द्रोणः स्याच्च तुराढकः॥६२॥ द्रेणी द्रोणाढ
 कं प्रस्थात्कुडवश्च पलं विदुः॥६३॥ शाणको माषकश्चैव स्यात्पूर्वच
 तुरुणाः॥ वीतरागो जिनः प्रोक्तो जिनो नारायणस्मृतः॥६४॥ कन्द
 र्व्योपि जिनश्चैव जिनः सामान्य केवली॥६५॥ जयंती नगरी प्रोक्ता
 जयंती चटकानुजाः॥ जयंत्योषधिभेदे स्याज्जयंती शक्रसंभवा॥६६॥
 रोहितं शक्रकोदण्डो रोहितो मत्स्यपुद्गवः॥ रोहितो लोहितो वर्णमृ
 गराजस्तरोहितः॥६७॥ धातकी प्रोच्यते धात्री धात्री चामलको
 तथा॥ धात्री वसुंधराज्ञेया धात्री स्यात्तत्तनरायिनी॥६८॥ वीणा
 दण्डुप्रवालस्यात्प्रवालः पल्लवः स्मृतः॥ प्रवालो विद्रुमः प्रोक्तः प्र
 वालः सबलोगजः॥६९॥ तालः कालः क्रियमानं तालः पातालः
 मिष्यते॥ वृक्षभेदः स्मृतस्तालस्तालः करतलध्वनिः॥७०॥ का
 ष्ठा निशाककुपकाष्ठाकाष्ठा प्रोक्ता वसुंधरा॥ काष्ठा कालविशेषः स्या
 त्काष्ठं दारुनि गद्यते॥७१॥ वृक्षपत्रपलाशः स्यात्पलाशो राक्षसः
 स्मृतः॥ पलाशो हरिणीवर्णपलाशः पाश उच्यते॥७२॥ सत्रं गृहं
 धनं सत्रं सत्रं सच्चरितं मतम्॥ सत्रं नामा युधं प्रोक्तं सत्रं दानं समी
 रितं॥७३॥ कलासकुशलः कल्पः कल्पो द्वे यो निरामयः॥ कल्पः
 कालविशेषश्च कल्पं मद्यंच कीर्तितं॥७४॥ विष्टरो बर्हिषो मुष्टिर्वि
 ष्टरो ज्ञेयमासनम्॥ विष्टरो द्रुमविशेषश्च विष्टरः क्रतुरेव च॥७५॥
 साभासमिति रित्युक्ता समितिः संयुगावनी॥ समितिः समयो ज्ञे

अनेकार्थध्याने ५

यः संग्रामसमितिर्मतः ॥ ७५ ॥ शितो वृषः शितः शुकः शितरजतमु
 च्यते ॥ शायकोपिशितो ज्ञेयः शितो दैतपुरोदितः ॥ ७६ ॥ चित्रकं
 तिलकं प्रोक्तं चित्रकः स्वापदोमतः ॥ चित्रको मूर्खं राजिश्चित्रकोप्य
 न्तरोगरः ॥ ७७ ॥ बलो हली बलं सैन्यं वलं सत्वं बलौषधी ॥ रत्नज्यो
 तिर्बलो दैत्यो बलालक्ष्मीर्बलामही ॥ ७८ ॥ परिग्रहो विजग्राहः सै
 न्ये पृष्ठे परिग्रहः परिग्रहो नुबन्धः स्यात्पतद्ग्राहो परिग्रहः ॥ ७९ ॥ कुमा
 रकः कदवः स्यात्कदम्बः सर्षपः स्मृतः ॥ कदम्बो वृषभेदश्च कदम्ब
 निर्गुणः मान् ॥ ८० ॥ प्रियको बीजसारश्च प्रियको हीपि चित्रको ॥
 प्रियकः प्रियकोपि स्यात्प्रियको मुक्तिको व्रती ॥ ८१ ॥ अक्षो विभी
 तको वृषः पाशको क्षोक्षमिन्द्रियम् ॥ अक्षो रायणि रित्यक्तः कृत्य
 मक्षतु निम्नगम् ॥ ८२ ॥ चक्रः पक्षिविशेषश्चरयाङ्गं चक्रमायुधं ॥
 चक्रं राज्यं च संघं च चक्रं व्यावर्तनं मतम् ॥ ८३ ॥ सत्यसंघः खरो ज्ञे
 यः खरोपि पुरुषो मतः ॥ खरो रासभ इत्यक्तो व्यवहारे खः ॥ ८४ ॥
 कृषिर्गोत्रविशेषः स्यात्कृषिः कालः कृषिः कपिः ॥ कृषिराढक इत्युक्तः
 कृषिर्वैखानसो मुनिः ॥ ८५ ॥ अपत्ये च पृथिव्या दौ काले तीते राक्षसे ॥
 प्राप्ते प्राणिनिकीना श्रेभूतशब्दे निगद्यते ॥ ८६ ॥ शरभोष्टापदो ज्ञे
 यः स्वर्णमष्टापदं स्मृतम् ॥ अष्टापदं शरिफलं कृमिजातिरुदा
 हृतः ॥ ८७ ॥ बालः केशेजलं बालं बालं काशतृणं स्मृतम् ॥ बा
 लो मूर्खः शिशुर्बालो बालो वेग उदाहृतः ॥ ८८ ॥ बालकः खेचरो
 व्याघ्रो बालकः पृथुकः स्मृतः ॥ बालकं गंधद्रव्यं च जटानूतः
 श्व बालकम् ॥ ८९ ॥ जातिः स्यात्सहजाख्यानं मालती जातिरुच्य
 ते ॥ गोत्रादिजन्मजातिः स्याज्जातिर्वल्लीति कथ्यते ॥ ९० ॥ गोवि
 षाणे फणा ज्ञेया भुजङ्गमशिरः फणा ॥ फणा जटा फणा कृष्णा फ
 णामंथानकुण्डली ॥ ९१ ॥ तिलको वृक्षभेदश्च तिलकं चित्रकं वि
 दुः ॥ तिलकं लोमसं द्वा स्यात्प्रधानं तिलकं मतम् ॥ ९२ ॥ गंध
 र्बो देवजातिः स्याद्गंधर्वा हितुरंगमः ॥ गंधर्वश्च स्मृतो गानो गन्ध

अनेकार्थध्वनि ६

वौमृगपुंगवः ॥१३॥ शृङ्गं प्रधानमिच्छंति शृंगश्च शिखरं विदुः ॥
 शृंगं विषाणमित्याहुः शब्दकोशविचक्षणः ॥१४॥ कांतारं काननं
 प्रोक्तं कांतारः पाकशासनः ॥१५॥ दुसुभेदश्च कांतारः कांतारो दुर्भरो
 दरः ॥१५॥ करणं कारणं विद्यात्छत्रं करणमिष्यते ॥ करणोजा-
 तिभेदः स्यात्करणानीन्द्रियाणि च ॥१६॥ स्यामारान्द्रिषत् स्यामा-
 स्यामास्त्रीमुग्धयौवना ॥ स्यामाप्रियंगुसरव्याता स्यामा स्याद्
 दूदारिका ॥१७॥ सारंगश्चातकः ख्यातः सारंगः कुंजरो मतः ॥ सारं-
 गोभ्रमरो ज्ञेयः सारंगो हृदिणो मतः ॥१८॥ सारंगः पातको ज्ञेयः सारं-
 रंगो वैष्णवं धत्तुः ॥ सारंगः पर्वतश्चापि सारंगो दीप उच्यते ॥१९॥
 शुभासुधाशुभासत्यास्तु द्वीक्षीरं शुभामता ॥ शुभं श्रेयः शुभाशोभा
 शुभारख्याता हरीतकी ॥१००॥ गुरुः पिता गुरुर्ज्येष्ठो गुरुः सुरपुरो-
 हितः ॥ दुर्भरोऽपि गुरुः प्रोक्तो गुरुः शिष्याभिषेचकः ॥१०१॥ बाल्हीकं
 द्विगुराख्यातं बाल्हीकं कुंकुमं मतम् ॥ बाल्हीकं स्याज्जनपदो वा
 द्वीकाश्चाश्वजातयः ॥१०२॥ खर्वूरः फलभेदः स्यात्खर्वूरं रजतं मत-
 म् ॥ खर्वूरः सुद्रजातिः स्यात्खर्वूरं गृहणाधिपः ॥१०३॥ पुण्डरीकः
 स्मृतो व्याघ्रः पुण्डरीकः कमण्डलुः ॥ पुण्डरीकः सितो वर्णः पुण्डरी-
 कं सरोरुहम् ॥१०४॥ इति श्रीकाशीराम्नाये महासप्तमोऽध्यायः कविरचितेने-
 कार्थध्वनिमंजरीश्लोकाधिकारः समाप्तः ॥ अष्टदशेऽध्याय-
 यांतल्यशब्दो विधीयते ॥ तारास्वमनोगृहे स्थानेऽपि ह्यमाहुर्मनि-
 षिणः ॥१०५॥ तटो वप्रः पिता वप्रो वप्रः केदार इत्यपि ॥ व्यालः सर्पो वि-
 षे व्यालो व्यालो ज्ञेयश्चतुःपथः ॥१०६॥ मोचाशाल्मलिरारख्याता मो-
 चातुकदलीमवा ॥ कक्षातु भवनान्तर्भूमेरवलागजरज्जुषु ॥१०७॥ सं-
 क्षेपे भक्तशिक्षे चतुच्छ्रधने पुलकावाक् ॥ पक्षे गुरुतिमासा
 द्वैपक्षशब्दो निगद्यते ॥१०८॥ मास्यावादे विमुह्ये नोऽशुल्केन पदहते
 शुचिः ॥ शक्नेपि वर्षु केमेऽपे मत्तनामेघवाघनः ॥१०९॥ अभिरव्येति
 समाख्याता कीर्तौ कांतौ च नामनि ॥ रम्भादेवाङ्गना प्रोक्तारं भा-

अनेकार्थध्वनि॥१॥

तुकदलीमता॥१०॥ वृक्षभेदेकरीरस्यात् घटे वंशं कुरेपि च॥ देहे
 द्वारेषु केदारेक्षेत्रं वृक्षौ च कीर्त्यते॥११॥ निर्यूहो निर्गता पीडानि
 यो स द्वारभूमिषु॥ अविशब्दोरवौ मेषे पर्वतेपि निगद्यते॥१२॥ मृ
 गपर्वतद्वैत्येषु निरुष्टेपि च सम्वरः॥ घनो घने च दर्भे च गच्छरे गह
 नेपि च॥१३॥ न्याये तु ल्येविधौ काले विते दण्डे च कल्पवाक॥ आ
 त्मेति ब्रह्मवाग्देहे मनो यत्नधृतिष्वपि॥१४॥ पर्याप्तौ शिषिते पु
 ण्येक्षे मे च कुशलध्वनिः॥ प्रत्ययः शपथे छिद्रविश्वासे सत्यहेतु
 षु॥१५॥ पटः पक्ष्मपरित्राणे क्रयवस्तु प्रतिष्ठयोः॥ दोषे चापगमे
 दण्डे स्यादत्ययद्वितीत्युक्तिः॥१६॥ प्रभावे तेजसि स्थाने धामशब्दे
 निगद्यते॥ ज्ञाता वात्मनि चात्मीये धने स्वाख्या प्रवर्तते॥१७॥
 चूडारख्या मृतयंत्रा यो चानामा योत्कटारिषु परिच्छेदे प्रमाणे
 च मात्रारख्या परिकीर्तिता॥१८॥ दूडावर्षे च पानीये भूमौ वा कूप
 सरे मता॥ साधुसत्त्वा प्रसस्ये षु श्रेष्ठे सदिति च ध्वनिः॥१९॥ प्रधा
 ने राजलिंगे च ककुदारख्या प्रकीर्तिता॥ पल्लवंडनयेनैकोनिकोटीना
 ररुक्मयोः॥२०॥ युपुत्सोत्सङ्गयोरंकः स्यादंके लेख्यलक्ष्म
 णे॥ विशिरस्के नरे नीरे कबंधः रेवचरेपि च॥२१॥ मेरौ वृक्षविशे
 षे च वंशशब्दस्तु कार्मुके॥ अक्षिरो मस्मृतं वर्त्म वर्त्म मार्गः प्र
 कीर्तितः॥२२॥ वर्षादेहप्रमाणे स्याद्वर्षदेहश्च कथ्यते॥ दाया
 हो बान्धवः प्रोक्तो दायादस्तनयो मतः॥२३॥ विग्रहः समरे भेदे
 विग्रहो वपुरुच्यते॥ प्रकोष्ठः कूर्प्यरस्याधः प्रकोष्ठो द्वारकोष्ठके
 ॥ प्रोक्तं वितानमुल्लोच वितानः शून्य उच्यते॥ सती दाहापिणी
 देवी सुचरित्रा बलासती॥२५॥ वधूर्नारी वधूर्भार्या वधूः पुत्रव
 धूरपि॥ रक्षः कशिपु राख्यातः प्रावारः कशिपुर्मतः॥२६॥ आहु
 म्वरोगजारावस्तूर्धनादश्च कथ्यते॥ कपर्दो हरजटाजूटः स्यात्क
 पर्दस्तु कामिनी॥२७॥ तूवरो निविषाणो गौर्निस्त्री शस्तूवरः पुमा
 न्॥ पापीयांस्तो निशंसाः स्युर्निशंसावन्दिनः स्मृताः॥१२८॥

अनेकार्थध्वनि॥८॥

शारदस्तशरत्कालः स्यादधृष्टस्तशारदः॥ उपहृरंरहस्यानंस
 मीपं स्यादुपहृरम्॥३२॥ प्रस्वेदोपि निदाघः स्यान्निदाघो ग्रीष्मउ
 च्यते॥ कश्मलः स्यात्पिशोचोपि कश्मलो मोहउच्यते॥३३॥ केतु
 र्ग्रहविशेषश्च ध्वजे चैव उदाहृतः॥ अवज्ञा कश्यतेरी द्वारीढागति
 रपीष्यते॥३४॥ वर्द्धनं छेदनं प्रोक्तं वर्द्धनं वृद्धिरुच्यते॥ कशेरुः
 कज्जलेकन्दे पृष्ठस्यास्थि कशेरुका॥३५॥ निवातमाश्रयं वि
 न्धादभिन्नकवचं तथा॥ कीनाशश्च कपर्दस्यात्कीनाशो यम
 कर्षकौ॥३६॥ नागो वृक्षविशेषः स्यान्नागौ वारणपन्नगौ॥ कुलं
 संधं कुलंगोत्रं शरीरं कुलमुच्यते॥ पूगः पूगीफलं प्रोक्तं तथा पूगः
 कदंबकम्॥ ज्ञेयाः सुमनसो देवाः कुसुमानि च सज्जनाः॥३७॥
 कुसुमं पुष्पमित्याहुः कुसुमं रजउच्यते॥ धवः पतिर्धवो मर्त्यो वृ
 क्षजातिर्धवो मतः॥३८॥ अयम्बकस्ताम्रधातुस्यायम्बकश्च म
 हेश्वरः॥ शिफा शोफालिका द्वे या शिफा शखा शिफा जटा॥३९॥
 पुण्यं सुविहितं कर्म यत्र पुण्यमेव च॥ खलो नीचः खलो राशिः
 खलः पिण्याक एव च॥४०॥ शास्त्राश्लाघा शिलाशालाशालाशा
 खा च वेश्मनि॥ माल्यं मालाशिरोमाल्यं माल्यं माल उदाहृतः॥४१॥
 राढादेशविशेषश्च राढाशोभा विधीयते॥ पलं मांसं पलं मानं पलो
 मूर्खः पलंतुला॥४२॥ आलिः सहचरी द्वे या पंक्तिरालिरुदाहृतः
 ॥ दलमर्द्धन्दलं पत्रं दलं द्रुस्यादिसाधनम्॥४३॥ आजिः स्यात्स
 मभूभागः संग्रामोऽप्याजिरुच्यते॥ प्रतिज्ञा संगरो द्वे यः संग्रामः
 संगरो मतः॥४४॥ उलूकः पुरुदूतः स्यात्पुरुदूतः पुरन्दरः॥ आ
 तं के गजरेकुन्ते मृत्फस्यान्मरणेपि च॥४५॥ शोषा विद्युत्यविः शं
 पाशं पाशं खध्वनिर्मतः॥ उपर्यं भोधरेस्वर्णे विदुरभ्रं विपश्चितः॥
 ४६॥ निरुतावभिधेये शोधने प्रोक्तः प्रयोजने॥ क्रतौ क्रोधेतथा
 दैन्ये मन्युशब्दं प्रचक्षते॥४७॥ बहुला कृत्तिका ज्ञेया गावश्च
 बहुलामता॥ प्राध्वं बंधनमित्युक्तं प्राध्वं पंकेचशूरिभिः॥४८॥

अनेकार्थध्वनि ९

हरिणः पांडुरोवर्णः शरंगो हरिणो मतः ॥ करटः कातरो ज्ञेयः कर
 टो ध्वांश उच्यते ॥ ४६ ॥ कर्करेदुःस्मृतो गृध्रः कर्करेदुरमर्षणः ॥
 सौधावयवविज्ञानगमनेषु कलामता ॥ ४७ ॥ तुषारः सुद्रपाषा
 णस्तुषारः शीत उच्यते ॥ अमृतं वारिविज्ञेयं देवभोज्यं तथा
 मृतम् ॥ ४८ ॥ कुन्त्याभूमिसमारव्याता कुन्त्याकुन्तकदम्बकं ॥
 पणेष्वेकितवेद्युतेदुरोदरद्विस्मृतः ॥ ४९ ॥ दीप्तोदष्टोचता रा
 सुज्योतिःशब्दो विधीयते ॥ रोगार्ताभाग्यमूढाल्पामंदाः प्रोक्ता
 विचक्षणैः ॥ ५० ॥ शास्त्रे प्रमाणमिच्छंति स्थितौ हेतौ च कोविदाः ॥
 मणिः कलंक्षुरोद्देशो मणिको मणिरुच्यते ॥ ५१ ॥ विषं पानीयमि
 त्युक्तविषमप्यंतरोरगः ॥ बाजमन्त्रं गरुडाजो बाजं पीयूषमिष्य
 ते ॥ ५२ ॥ ब्रजो गोष्ठं ब्रजो मार्गो ब्रजः संघो ब्रजो गणम् ॥ वीर्यं शुक्रं
 बलं वीर्यं वीर्यं बीजमुदाहृतम् ॥ ५३ ॥ नक्षत्रस्य मघानामकुन्द
 स्य कलिकामघा ॥ द्विजिह्वः सूचको ज्ञेयो द्विजिह्वस्तु जंगमः ॥
 ५४ ॥ विज्ञेयं शयनं शय्या शय्या पुस्तकसंचयः ॥ तरसं मासमारव्या
 तं तरसं बलमुच्यते ॥ ५५ ॥ वारुणी मदिराज्ञेया पश्चिमादिज्ञेया
 रुणी ॥ मन्दुरा वाजि शालास्यादा वा सोपि च मंदुरः ॥ ५६ ॥ सुनृतः शि
 क्षितो मर्त्यः सुनृतं सत्यबद्धचः ॥ कीकसो वानरो भिक्षुः कीर्तिं तं चा
 स्थिकीकसम् ॥ ५७ ॥ रोमं शः स्यात्पशून्क्षारो रोमं शः कीटवर्तनम् ॥
 हरिद्रारजनी प्रोक्ता रजनी च विभावरी ॥ ५८ ॥ परिघः परिघातः स्या
 त्परिघो दंड उच्यते ॥ धरा पृथिवी धरा धारा धरः शैलो धरावृत्तिः ॥
 मूले कन्दः किले कन्दः कंदो वारिद उच्यते ॥ करो हस्तः करो रश्मिः
 करः कर्षकवेत्रनम् ॥ ५९ ॥ हूं हूं हूं दुर्भिरक्षे च दुर्भुभिः स्यात्तथानकः
 ॥ प्रोक्तं विपिनमुद्यानमुद्यानं गमनं स्मृतम् ॥ ६० ॥ बर्हनी च घटी ज्ञेया
 बर्हनी तृणकूर्चिका ॥ कुंकुमं रुधिरं ज्ञेयं रुधिरं क्षतजं स्मृतम् ॥ ६१
 मंदनः सज्जनः पुत्रो नंदनं स्वर्गवाटिका ॥ मानं संवित्मित्युक्तं मान
 संवैद संसरः ॥ ६२ ॥ धावनं शोधनं प्रोक्तं धावनं शीघ्रवर्तनम् ॥ ६३

अनेकार्थध्वनि१०

स्यंदनारव्यादुमेशावेस्यन्दनोरथउच्यते॥६३॥तुरायणःसमःस
 द्भोक्रियाहीनस्तुरायणः॥परायणंरिपोस्थानंतत्परश्चपरायणः॥
 ॥६४॥करिष्ठेकुलेवेणौवंशाख्याकविभिःस्मृता॥जटाजूटेशिखं
 द्रोक्तिःकलापेपिशिखंडिनः॥६५॥शिष्टभाजनदेहेषुपात्रशब्दःप्र
 वर्तते॥पादत्राणेदलेप्येसेव्यवस्तुनियमवाक्॥६६॥द्रव्येपिप
 रिवारेपितृपणेपिचकोशवाक्॥हंसेगौगरुडेचन्द्रेद्विजराजदति
 ध्वनिः॥६७॥कैवर्तेपिचकैवर्तःकैवर्तशलिलेचरे॥पिप्पलारव्याज
 लाम्पत्यवस्त्रेकैवर्तवस्तुषु॥६८॥करवीरोश्चमारःस्यादंगुष्ठंकर
 वीरकः॥करीणाबंधनस्थानंवारिवारिजलंमतम्॥६९॥प्रचुरंभू
 रिविज्ञेयंभूरिकांचनमेवच॥सूदःस्यात्तूपकारश्चसूदोद्वेयःकु
 टुंबिकः॥७०॥भषकोदुर्जनोद्वेयोभषकःशरमासुतः॥सूतो
 भास्करइत्यक्तःसूतःसारथिरुच्यते॥७१॥प्रतिरोधकस्तुसौधः
 स्यादुर्जनःप्रतिरोधकः॥सौवीरश्चविरोधःस्यात्सौवीरंकंजिकं
 मतम्॥७२॥दौर्मनस्यंघृणाप्रोक्ताघृणाचकरुणामता॥भंगः
 पलायनंवीचिर्भंगःसस्यंचभंजनम्॥७३॥तीक्ष्णंतीव्रंसमा
 रव्यातंतीक्ष्णंलोहमुशंतिच॥मार्गणःपावकोद्वेयोमार्गणोपि
 शिलीमुखः॥७४॥भूकुटीसुकश्चोक्तोभूकुटीचरुषीवलः॥मृणा
 लंविशिनीमूलमृणालंचजलाकुलं॥७५॥काव्यातुपूतनाज्ञे
 याकाव्यग्रंथनिबंधनं॥द्रुस्वदीर्घपुतंज्ञेयंपुतंपित्तव्यथाकृतिः
 ॥७६॥रुकुमंहेमविजानीयाद्रुक्मंरजतमुच्यते॥उत्पलंनलिनंप्रो
 क्तंउत्पलंकुष्ठमुत्तमम्॥७७॥वसुराचालनीप्रोक्तावसुरापलभा
 स्मृता॥रजतंकलधौतंस्यात्कलधौतंचकांचने॥७८॥प्रधानंप्र
 कृतिःस्थानंप्रधानंविदुस्तमम्॥चक्रमप्यरविंदःस्यादरविंदःस
 रोरुहम्॥७९॥शृगालोजंबुकोभीरुःशृगालोदानवोमतः॥विद
 शामरुतःप्रोक्तामरुतोपिसमीरणाः॥८०॥कुंडलंमंडलंज्ञेयंकुं
 डलंकर्णभूषणं॥प्रतिबंधःकुलाधारःप्रतिबंधोवलक्रिया॥८१॥

अनेकार्थध्वनि ११

वर्तिर्हीपशिखासूत्रं वर्तिर्नेत्रांजनोचितम्॥धुम्याटश्वकलिंगः
 स्यात्कलिंगोदेशउच्यते॥८२॥शैलेतृणविशेषैर्केत्रिषुगर्मुदि
 मिध्वनिः॥वाल्मीकस्तुसमीकस्याद्वाल्मीकोवाग्विसारदः॥८३
 सामजःकुंजरोद्देशःसमाजःसामजोमतः॥वाजिकापक्षिजाति
 स्याद्वाजिकानीलमक्षिका॥८४॥सारसोलस्मणःप्रोक्तोलस्मणे
 राघवानुजः॥लस्मास्यात्कदजातिस्यात्चिन्हलस्मचलस्मणं
 ॥८५॥शंकरेवृषभेकुन्दोविशेषेशांकरममतम्॥कजःकेशेनिधौ
 कंजं कंजंपीयूषपद्मयोः॥८६॥दन्तिश्रीकाशमीराम्नायेमहास
 पणकविरचितेनैकार्थध्वनिमजयांमर्धश्लोकाधिकारःसमाप्तः
 ॥अथपादाधिकारमाह॥राजाचंद्रोत्तपोराजापयःसीरंपयोजलं
 ॥मित्रोभानुःसुहृन्मित्रंदरंछिद्रंदरोभयं॥१॥श्रीकंठःस्थावरंस्था
 णुर्हरच्छागाच्युताग्रजे॥गोविंदोहरिगोसंख्योशिवकृष्णोवृषाक
 पि॥२॥शशिरोत्सेधयोःकायःसंख्याबधिप्रतिज्ञयोः॥तेजःपुरीष
 योर्वर्चःसौवर्चोभक्तरक्तयोः॥३॥सरित्समुद्रयोःसिन्धुशालःप्रा
 कारवृक्षयोः॥चातकात्यल्पयोःस्तोकंपापव्यसनयोरघम्॥४॥
 पिपाशालोभयोस्तृष्णाभुवनंलोकोत्तयोः॥कारोचधेनिश्चयेच
 वाडवोवन्दिविप्रयोः॥५॥शयंवालतृणंप्रोक्तंदारुकाखंनिगद्य
 तेशैशवंदारकेवाल्यंकिंकिनीसुद्रघंटिका॥६॥संध्यावमद्ययोः
 कस्यंधरोधूर्तेचपर्वते॥निस्त्रिशोखदूपापिष्टौभृंगबाणौशिली
 मुरवौ॥७॥सुरमीनावनिमिषौवाण्यउष्मातथाश्रुवा॥भोघःपु
 रोथवेगश्चवनंकाननमंभुच॥८॥दलाभूमिर्मतागौश्चसंज्ञाचि
 तंचनामच॥शैलोद्विरंशुमानिंद्रोभानुर्भानुरहस्करः॥९॥भषको
 दुर्जनःप्रोक्तोभषकःसरमासुतः॥वृक्षजातिगजेपीलूपक्षैरेगमा
 गेणौ॥१०॥शुकक्रोष्टोचकरभौहावौक्रंदनविभ्रमौ॥वनारण्या
 नलोदावौजीमूतौमेघपर्वतौ॥११॥वल्लवौसूदगोपालौचिकुरौ
 केशचंचलौ॥मयउष्ट्रश्चमंधर्वौलक्ष्मीर्मचनिगद्यते॥१२॥॥

अनेकार्थध्वनि १२

केपानीयंशिरःप्रोक्तंनिहारमिदृशीतले॥अरिष्टपिष्टकोकलैकावृ
 त्रौदानववैरिणौ॥१३॥पंगूपक्षारुणौशोणौअम्बरेज्योमवाशशी
 ॥उदानारज्योमरुद्वंद्वौन्यग्रोधोवटकासुकौ॥१४॥ध्वांसःकाकोव
 कोध्वांसःनगःशैलोनगोद्रुमः॥खलोद्रुस्वःखलःकूरःक्षितिःशृङ्गो
 क्षितिःक्षयः॥१५॥क्षयंगेहक्षयोद्वासःश्रमःस्वेदःश्रमःक्रिया॥कं
 ठोध्वनिर्गलःकण्ठःप्रहिःकूपप्रहिःसरः॥१६॥दरेचशूकरेकोलः
 कलिःकलहकालयोः॥कांडःशरोजलंकांडंघोरस्यादभिसारकः
 ॥१७॥शशांकःस्वर्णयोश्चंद्रःकरिःशूकरलोहयोः॥वर्हिर्दर्मोर्जलं
 र्हिर्लोहंलंदलमिष्यते॥१८॥निमित्तहृदयोर्हेतुर्हरीवज्रमहेश्व
 रौ॥कश्मीरप्रभुकोकीरोवीरोविक्रमवान्धवौ॥१९॥कौशिकौवा
 सत्रोलूकोसायकोवानमार्गणौ॥ध्वान्ताचलौमत्तौविन्ध्यौशिरि
 नौवर्हिषावकौ॥२०॥धीरोसात्विकधीमत्तौवरौश्रेष्ठदुताशनौ॥
 उत्संगसुकरोक्रोष्टौवत्सौतर्णकपुत्रकौ॥२१॥कान्तानातपयोः
 छायादयाहिंसातुकंपयोः॥द्रुमोवृक्षेषुशैलेषुध्रुवौनक्षत्रनिश्च
 यौ॥२२॥संधातेपूरणोपूरःसूरोसूर्यनरेश्वरौ॥मकरःकोमलेका
 व्येसमरोयुद्धसंघयोः॥२३॥पतंगोसलभानंतावर्कोस्फटिकभा
 स्करौ॥कार्य्यशुद्धेतथाकृत्येबभूवकुलपिंगलौ॥२४॥स्पष्टप्र
 द्यौस्मृतौव्यक्तौदीप्तिश्चेच्छातथारुचिः॥गुह्येकार्य्येचकौपीनं
 संज्ञारज्येनामचेतने॥२५॥मधुरौचप्रियस्वादौशम्भूब्रह्ममहेश्व
 रौ॥नित्यंस्वंचनिजंश्रोक्तंवलदीप्तीतथौजसी॥२६॥हायनंवा
 र्धमोजश्वदेतीशस्त्रार्च्चिषीमते॥आसासंज्ञेककुप्योक्तास्तनमे
 घोपयोधरौ॥२७॥अभिरूपेबुधेकान्तिर्ग्यामिष्वस्तुकुलस्त्रिये
 ॥उद्याधिगमौप्राप्तौवसुस्तूयोविभावस्तु॥२८॥वृजिनंमलिने
 पापेप्रज्ञासंबुद्धिचिन्हयोः॥समर्थःधिरुतेऽध्यक्षोवीर्य्योद्योगो
 पराक्रमौ॥२९॥वरहोयूस्वकेभीरौपुवंगःकपिभेकयोः॥यज्ञःपू
 जाचदानश्चदृष्टिरक्षितयामतौ॥३०॥चीवरंवल्ललेबस्त्रेरुकंक

अनेकार्थध्वनि॥१३॥

णेतथोदरे॥याथासिअवणेकर्णःसूनुःपुत्रेतथानुजे॥३१॥कुस्थानसमरेमत्स्येरूपमूर्तेचदुम्बरे॥अवतारव्यौकूपगर्तोदन्नविप्रोतथाद्विजो॥३२॥असत्प्रियौव्यलीकौचवचोवाक्यंचगीर्मता॥अंतेवासीतिशिष्येचनापितेपितथास्मृतः॥३३॥अंतेवासीगणानांचनानाशब्दार्थसारणो॥उपान्यस्यतसौभाष्यंपठतांशृण्वतामपि॥३४॥द्वुतिश्रीकाश्मीराम्नायेमहाक्षपणकविरचितेनेकार्थध्वनिमंजरीपादाधिकारःसमाप्तः॥॥श्रीरामचंद्रायनमः॥

॥अथहारावलीलिरव्यते॥

श्रीगणेशायनमः

श्रीवज्रयोगिन्यैनमः॥भुजगपतिविमुक्तस्वच्छनिर्मोकवल्लीविलसितमनुकुर्वन्त्यस्यगंगाप्रवाहः॥शिरसिसरसभास्वन्मालतीदामलक्ष्मीलपयतिहिमगौरःसोस्तवःसाध्यसिद्धौ॥१॥कल्पावसानसमयेस्थितयेकवीनांदेहांतरंकिमपियासृजतिप्रसन्ना॥यस्याःप्रसादपरमाणुरपिप्रतिष्ठामभ्येतिकामपिनमामिसरस्वतींताम्॥२॥निर्मत्सराःसुहृतिनःखलुयेविबिच्यकर्णेगुणस्यकणमप्यवतंसयंति॥येषांमनोनरमतेपरदोषवादेतेकेचिदेवविरलाभुविसंचरंति॥३॥मुक्तामयातिमधुरामस्तृणावदातच्छायाधिरागतरलामलसद्गुणश्रीः॥साध्वीसतांभजतुकंठमसौप्रियेवहारावलीविरचितापुरुषोत्तमेन॥४॥किनैवसंतिसुधियामभिधानकोशःकिंतुप्रसिद्धविषयव्यवहारभाजः॥गोष्ठीषुवादपरमोहफलासुकेषांहारावलीनविदधातिविदग्धिमानं॥५॥एकंतमेवगणयंतिपरंविदग्धावाचांविदग्धिमनिमज्जति यस्यलोकः॥गोष्ठीषुयःपरमशाब्दिकदुर्गमासुदुर्बोधशब्दगतसंशयमुच्छिनत्ति॥६॥आव्याधशब्दतःस्थो

हारावली॥१४

कैरधैरातलिनात्ततः॥शब्दाःपादैर्विबोद्धव्याःप्राग्नेकार्थत
 स्ततः॥७॥ ॥विषमनयनशंकूचंद्रमौलिर्भंगालीचृषभगति
 गणेशौरेरिहाणोचृषांकः॥त्रिपुरदहनशूलिस्थाणुखट्वांगिहिं
 डिप्रियतमशितिकंठाभर्ग्यकल्माषकंठौ॥१६॥८॥शतधामा
 चतुष्पाणिःपृष्णिगर्भोगदाग्रजःगदीकौस्तभवक्ष्याश्रपांचज
 न्यधरोच्युतः॥८॥९॥वैनतेयःपक्षिसिंहःशाल्मलीहरिवाहनः
 ॥अमृताहरणस्तास्योनागाशनखगेश्वरौ॥८॥१०॥खगपतंग
 विघ्नमणिभानवोहरिभगेननिदाघकरादयः॥किरणमालिवि
 रोचनहेलयोदिनमणिस्तरणिश्चदिनप्रणीः॥१५॥११॥श्रुतश्च
 वोनुजःक्रोडोमंदश्छायासुतःशनिः॥सप्तार्चिर्नीलवसनःपातं
 गिःकूरलोचनः॥८॥१२॥दाक्षायणीपतिबलक्षगुपक्षजन्मतुं
 गीशरात्रिमणिदर्शविपत्सुधांगः॥रजासमुद्रनवनीततमो
 नुदौमाग्लोरिंदुरेणतिलकौहरिरोहिणीशौ॥१६॥१३॥महामृ
 गःपुष्करदीर्घमारुतौविलोमजिह्वोजलकांसि संधुरौ॥द्वि
 पायिस्तूपश्रुतिकुंभिसामजामहामदःपेचकिपद्मिपीलवः॥१४
 ॥१४॥दर्बीकरोविषधरःश्वसनाशनोद्दिश्चक्रीफणाभरविषायु
 धदीर्घपृष्ठाः॥कुंभीनसद्विरसनौसमकोलदंष्ट्रिगोकर्णकुंडलि
 लतारसनाविषास्य॥१६॥१५॥मयास्योपकृतंपूर्वमपंचोपक
 रिष्यति॥द्वितीयःक्रियतेसंधिःप्रतीहारःसउज्यते॥१॥१६॥शे
 षमक्षरमादायप्रतिश्लोकक्रमेणयत्॥अन्योन्यंपठ्यतेश्लो
 कःप्रतिमालेतिसामता॥१॥१७॥नभश्चरोवायुदारुर्वनदोग
 गनध्वजः॥न्योमधूमोजलमसिःस्वतमालःययोधरः॥८॥१८॥
 हर्षादुत्सवकालेयदलंकारावरादिकम्॥आकृष्यगृह्यतेपू
 णैपात्रपूर्णानकंचतत्॥१९॥मुरतेकर्णदेशेषुयच्चदेशीयभा

शिवस्य१६(८)विष्णोः८८(१)गरुडस्य८९(०)सूर्यस्य१५(११)शनेश्च

हारावली १५

षया॥दंपत्योर्जल्पितंमंदंमन्मनंतद्विदुर्बुधाः१॥२०॥यद्दीय
 तेतुदेवेभ्योमनोराज्यस्यसिद्धये॥उपयाचितकंदिव्यदोहृतं
 द्विदुर्बुधाः२॥२१॥नक्तंनिर्गत्ययत्किंचिदुभाशुभकरंवचःश्रू
 यतेतद्विदुर्धीरादेवप्रश्नमुपश्रुतिं२॥२२॥वृद्धेस्तत्रकमित्यादुरि
 द्रतूलंमनीषिणः॥ग्रीष्महासंवंशकफंवाततूलेमरुध्वजं६॥२३
 दशंधनोगृहमणिःस्नेहाशःकज्जलध्वजः॥जटाज्वालोदशाक
 र्षीकथितोबहुदृश्वभिः६॥२४॥गोमयछत्रिकामाहुर्दिलीरंच
 शिलींध्रकं॥उर्व्यंगंचवशा रोहंगोलासमपरेविदुः६॥२५॥हिमवा
 न१हेमकूटश्च१निषधो१मेरु१रेवच॥चैत्रः१कर्णीच१शृंगी१
 चसप्तैतेवर्षपर्वताः॥२६॥दृतिश्लोकावधिः॥व्याधौमृगवधा
 जीवोनिषादःपुल्कसःपुवः५बालवायजमिच्छंतिवैदूर्यमणि
 मुत्तमाः॥२७॥कालग्रंथिःसमाःसंवन्मासमानोयुगांसकः५
 मासोवर्षाशकःश्रामोवर्षागःस्याद्दुर्गणः५॥२८॥मद्योगवि
 धानंतु व्यस्तारं१करिणांविदुः॥पृष्ठवंशस्ययन्मांसं
 तल्पनं१तत्प्रचक्षते॥२९॥कर्णवेधनिकाप्रोक्तानालिके१ति
 विषाणिनां॥प्रवेष्टुं१मंतःस्वेदानांदंतमांसंविदुर्बुधाः३०॥कुमा
 रभृत्या१गर्भिण्याःपरिचर्याभिधीयते॥नवोढावस्त्रमानंदप
 ट२मिच्छंतिसूरयः॥३१॥कर्णीसुतोमूलदेवोमूलभद्रःकुलांकुरः॥

रस्य२॥१२॥चंद्रमसः१६॥१३॥गजस्य१४॥१४॥सर्पस्य१६॥१५॥प्रत्युप
 कारार्थकृतसमंजसः१॥१६॥अंत्याक्षरक्रमेणश्लोकपाठस्य१॥१७॥मे
 पस्य८॥१८॥हर्षेवस्त्राद्याकर्षणस्य२॥१९॥दंपत्योःशनैःकथनस्य१॥२०॥
 शार्थदेवेभ्योदीयमानद्रव्यस्य२॥२१॥आकाशवाण्याः२॥२२॥आकाशेउ
 दीयमानस्तत्रस्य६॥२३॥प्रदीपस्य६॥२४॥गोमयछत्रिकायाः६॥२५॥सप्त
 वर्षपर्वतानांप्रत्येकमेकैकं॥२६॥व्याधस्य५वैदूर्यस्य२॥२७॥संवत्सरस्य
 ५मासस्य५॥२८॥करिणांमद्योगविधानस्य१गजपृष्ठमांसस्य१॥२९॥

हारावली १६

अर्धश्लो

॥४॥ ज्येष्ठा मूलीयमिच्छन्ति मासमाषाढपूर्वजं ॥३२॥ नित्यकर्म
समाचारनिष्ठुरत्वेकदुंकता ॥१॥ वीणानुबंधो धीमद्विरूपनाहो
२॥ भिधीयते ॥३३॥ स्यात्सालिकाकुंतलिका २॥ दध्यादिच्छेदनीतु
या ॥ वैशारखोदधिचारः स्यात्तक्रादः करघर्षणः ४ ॥३४॥ स्यादाषा
ढभवो भौमोनवार्चिर्गगनोल्मुकः ॥४॥ पंचार्चिश्चश्रविष्ठाजो ज्ञ
एकांगः प्रहर्षणः ५ ॥३५॥ दीदिविहृदशा र्चिः स्याज्जीवः प्राक्फ
ल्गुनीभवः ॥४॥ काव्योदैत्यपुरोधः स्यात्सोडशाचिर्मघाभवः ४
॥३६॥ उपप्लवोकचः केतुराश्लेषाभवआहिकः ॥५॥ ज्योतीरशोग्रहा
धारो ध्रुवउत्तानपादजः ४ ॥३७॥ स्वर्भानुंग्रहकल्लोलं विदुरभ्रपि
शाचकं ३ ॥ वनीयकोयाचनकोवसुकीरोमुरवंपचः ४ ॥३८॥ जा
यमानविषाणाग्रेकटाहो १ मद्दिषीशिशो ॥ छेदोदस्तेन सस्मानां
कटभंग १ उदाहृतः ॥३९॥ जलत्राजंगमकुटीकावारीमूर्ध्वकर्प
री ४ ॥ उष्णवारणमुत्कूटश्चक्रांगंचपुटोदजं ४ ॥४०॥ मुनीनीं
चचिताकृत्यां पर्णाटजसहोदजौ ॥२॥ कारोत्तरश्चवीनादीप्र
हिरंधूर्जलांबिका ४ ॥४१॥ जलकूपीजलाहीलीतलकंपुष्करि
ण्यपि ४ ॥ असन्नास्तमयः कश्चिदुपधूपित १ दृष्यते ॥४२॥ तत्
क्षणादित्यमुक्तांतुवदस्यंगारिणीं १ दिशं ॥ अगारितं १ पलाशा
नांकलिका निर्गमोभवेत् ॥४३॥ गांधारेरक्तचूर्णं नुसिंदरं रक्त
वालुकं ४ ॥ कुस्त्याविभवान्वेषी पार्श्विकः संधिजीवकः ॥४४॥

गजकर्णवेधिन्याः १ गजदेतमांसस्य १ ॥३०॥ गर्भिणीपरिचर्यायाः १ नवो
ढावस्त्रस्य २ ॥३१॥ ग्रामप्रधानदेवतायाः ४ ज्येष्ठमासस्य १ ॥३२॥ नित्यक
र्माशक्ततायाः १ वैशानुबंधस्य २ ॥३३॥ दध्यादिच्छेदिन्याः २ दधिमंथनदं
डस्य ४ ॥३४॥ मंगलस्य ४ बुधस्य ५ ॥३५॥ बृहस्पतेः ४ शुक्रस्य ४ ॥३६॥ केतोः
५ ध्रुवस्य ४ ॥३७॥ राहोः ३ याचकस्य ४ ॥३८॥ जातशृंगस्य मद्दिषीशिशोः
१ दस्तेन सस्य छेदस्य ४ ॥३९॥ जलत्रायाः ४ छत्रस्य ४ ॥४०॥ मुनिचिताकु

हारावली ॥१७॥

अर्धश्लो

अधश्चरो भवेच्चौरः कुसुमालः कुजंभलः ४ ॥ प्रोक्तः करिकुसुंभ
स्तनागकेसरचूर्णके २ ॥ ४५ ॥ बर्बरं बर्बरीकंचवर्बरीत्यपिचे
प्यते ॥ अभावात्स्त्रीपरित्यागस्तरगब्रह्मचर्यकं १ ॥ ४६ ॥ यमि
नां यद्रतंगोप्यंतत्तवंजनतरं विदुः १ स्यादाचामनकः प्रोठः कट
कोलः पतद्रुहः ४ ॥ ४७ ॥ मेलांमंदांमसिमणिर्मसिधानीमसिप्र
सूः ५ ॥ बालोपरीतंतुविदुः पंचावतमुरस्कटं ३ ॥ ४८ ॥ नारीणां मं
डलीनृत्यंबुधाहल्लीषकं १ विदुः ॥ मारीचोयाजकगजोराजह
स्तीमदोत्कटः ॥ ४९ ॥ अलंकारसुवर्णयत्तच्छृंगीकनकं १ मतं ॥
रतिलक्षं निधुवनं संयोजनं ३ मितिस्मृतं ॥ ५० ॥ जीमूतकुटकु
ट्टीरकुट्टाराः कंदराकर ४ ॥ उद्देशोगंडकूपस्तपर्वतस्याभिधी
यते ॥ ५१ ॥ वासिताधेनुकाचैवेवशाचकरिणी ४ मता ॥ ब्रह्मा
ग्रभूः क्रतुपशुः सिंदूविक्रांतवाजिनौ ४ ॥ ५२ ॥ समुद्रगानिर्द्र
रिणीतलोदाजं बालिनीप्रौबलिनितरंगिणी ६ ॥ विषाठकादं
वकपत्रबाह्याः पन्नीखगोवीरतरोस्त्रकंदकः ॥ ५३ ॥ वर्णदूतः
स्वस्तिमुखोलेखोवाचिकहारकः ॥ लेखोनिबध्यते येन तत्र
काचनकाभिधा ॥ ५४ ॥ हाराळं माणिमं शंचविदुः सिंधूपलंबुधा
३ ॥ पिशितं पललं मांसं क्रव्यमाभिषमुद्गसं ६ ॥ ५५ ॥ पारावारम
हाकच्छौमदीप्राचीरदारदौ ४ ॥ जिह्वादरः कीकशास्यश्चंचुम

त्याः २ कूपस्य ४ ॥ ४१ ॥ पुष्करिण्याः ४ आसन्नास्तमयस्य १ ॥ ४२ ॥ तत्सणादि
त्यमुक्तदिशः १ पलाशकलिकायाः १ ॥ ४३ ॥ सिंदूरस्य ४ पिशुनस्य २ ॥ ४४ ॥ दि
वाचौरस्य २ नागकेसरचूर्णस्य २ ॥ ४५ ॥ बर्बरस्य ३ ॥ अभावात्स्त्रीपरि
त्यागस्य १ ॥ ४६ ॥ यतीनांगोप्यमैथुनस्य १ पतद्रुहस्य ४ ॥ ४७ ॥ मसिधा
न्याः ५ बालकपरिधानवस्त्रस्य ३ ॥ ४८ ॥ स्त्रीनृत्यस्य १ राजहस्तिनः ४
॥ ४९ ॥ अलंकारसुवर्णस्य १ मैथुनस्य ३ ॥ ५० ॥ पर्वतस्य ४ पर्वतोच्चस्थल
स्य १ ॥ ५१ ॥ हस्तिन्याः ४ अश्वस्य ४ ॥ ५२ ॥ नद्याः ६ शरस्य ७ ॥ ५३ ॥ लिखनपत्र

हारावली १८

चरुशायिनौ॥५॥५६॥ इंद्रक्रीडासरः प्राज्ञैर्नदीसरः१इतिस्मृ
 तं॥५७॥ धूमोर्णापतिरुद्दिष्टो यमो महिषवाहनः॥३॥५७॥ य
 यो घनो मेघकफो घनो पल्लो मेघास्थिबीजो दकतो यद्विभाः६
 शं पाचिराभाचपलाच्छटाभाद्वादिन्यधीराघनवल्लिकाच॥७
 ॥५८॥ पादालिंदीतरंडानौ स्तरणिस्तारणि स्तरिः६॥ किलाटः
 शोषितक्षीरपिंडः२ स्तूरिभिरिष्यते॥५९॥ कालाय समयस्तीक्ष्ण
 गिरिसारंचशस्तकं॥५॥ दृष्यंगवीनं रसजं मंथजंचकलंबुतं५
 ॥६०॥ एकशफांघ्रिकंबंधमाहुर्दामांचलंबुधाः॥ वेत्तास्त्रीपुं
 सयोश्चिन्हं सामुद्रिक१ उदाहृतः॥६१॥ तितिलीकाः स्थिभि
 र्द्युतक्रीडायांचुंचुलिर्भवेत्॥ वक्राललाटगास्तिस्त्रोभस्मरे
 खोस्त्रिपुंडुकं३॥६२॥ हालाकामालिकामंडाधीरास्यात्मद
 नीचमाध्वीच६॥ आहुश्चषकं तु पानपात्रं पशिमव्यनुनर्षणं क
 वींद्राः॥६३॥ कुशुभः करकश्चैत्यमुखः कमंडलुः४ स्मृतः॥ आ
 सहायो नर्तकश्च तालावचर१ दृष्यते॥६४॥ कथितः कौमुदीवृ
 क्षो दीपवृक्षः शिखातरुः३॥ कोजागरे तथा सद्भिः कौमुदीचारै
 र्दृष्यते॥६५॥ समुद्रगृहमित्याहुर्जलयंत्रनिकेतनं२॥ प्रेतादिभि
 र्गृहीतो यः स आविष्टो भ्रमन्बहिः॥६६॥ हिममिंद्राग्निधूमश्च
 खवाष्पो रजनीजलं४॥ येशिवायतनोत्सृष्टास्ते संध्याबलयोगै
 र्वृषाः॥६७॥ विषाक्तास्त्रहतस्याहुः पशोर्मसंतुगं जनं१॥ धूमि

स्य४ पत्नीबंधनस्य१॥५४॥ सौधवलवणस्य३ मोसस्य६॥५५॥ समुद्रस्य४
 पक्षिणः४॥५६॥ इंद्रक्रीडासरसः१ यमस्य३॥५७॥ मेघप्रस्तरस्य६ विद्युतः
 ७॥५८॥ नौकायाः६ शोषितक्षीरपिंडस्य२५९॥ लोहस्य५ नवनीतस्य
 ४॥६०॥ एकरवुरयुक्तचरणबंधनस्य३ स्त्रीपुरुषचिन्हवेतुः१॥६१॥ अस्थि
 भिर्द्युतक्रीडायाः२ लल्लवस्य भस्वरेखायाः३॥६२॥ सुरायाः६ पानपात्रस्य४
 ॥६३॥ कमंडलुः४ असहायनर्तकस्य१॥६४॥ दीपवृक्षस्य३ कोजागरायाः३॥६५॥

द्वारावली १५

अर्धश्लोका

काधूममहिषीहिमद्वंदिः कुहेलिका ४॥६८॥ पोताच्छादनमाहुः
 स्तवरकमथवस्त्रकुट्टिमंकवयः॥ तत्रविमुक्तं वासो निष्प्रवणिं
 निष्प्रवाणिं १८॥६९॥ महाघोषं करारोहं दृष्टं पण्याजिरं ४ विदुः
 ॥ बहुमानुषसंकीर्णं निघटं च करंगणं ॥२॥७०॥ शालभंजीदा
 रुगर्भाकुरंटीदारुपुत्रिका ४॥ कादंबिनीनवोमेघः कालीस्याला
 लिका ३ पिच ॥७१॥ क्रोशध्वनिः क्रोशतालोढकाविजयमर्दलः
 ४॥ स्यात्प्रतिपत्तिः पटहोलं पापटहृदयपि ॥७२॥ कुकूलकाय
 बलनंतनुत्रंदशनं ४ विदुः ॥ शिरस्त्राणं शीर्षरसं च शीर्षण्यं शीर्षकं ४
 चतत् ॥७३॥ स्याज्जालिकालोहमयी जालप्रायांगरक्षिणी २॥
 पन्नंधीपादविरजाः कोशीपादस्थी ४ भवेत् ॥७४॥ रुचकं लवणं
 क्षारं तीक्ष्णं जलरसं ३ विदुः ॥ ज्योतिर्बीजं च स्वद्योतं ध्यातो न्मेषं
 तमोमणिः ४॥७५॥ जलशूकरजलजिह्वौ जलकंटकवार्भतौ त
 यानक्रे ॥ जलनकुलजलवितालोनीराखुजलप्लुवावुद्रे ५॥७६॥
 शिशुमारो जलकपिश्च पलांगोऽसिपुच्छकः ॥ ग्राहो जलकिराट
 श्वनक्राजो जलकंटकः ४॥७७॥ मृतकांतकश्च भीरुर्देकधूर्तश
 यालुबंचकाभरुजः ७॥ शालामृगोस्थिभक्षो ग्राममृगोमंडलः क
 पिलः ५॥७८॥ उल्कामुखी शृगालीयादीस्तजिह्वे १ तिसामता ॥
 स्कंधवाहस्तुशंकश्च शृंगी गोरक्षधूर्तिलः ५॥७९॥ हेरंबः कासरश्चै

जलयंत्रार्थं गृहस्य २ प्रेतादिगृहीतस्य १॥६६॥ हिमस्य ४ शवालयात् ८
 वृषस्य ३॥६७॥ विषाक्तास्त्रादतपशुमांसस्य १ कुहेलिकायाः ४॥६८॥ पोताच्छा
 दनस्य ३ तत्रविमुक्तवाससः १॥६९॥ दृष्टस्य ४ बहुनरसंकीर्णदृष्टस्य २॥७०॥
 काष्ठपुत्तलिकायाः ४ नूतनमेघजालस्य ३॥७१॥ ढक्कायाः ४ पटहस्य ३॥७२॥
 वस्त्रांगरक्षिणयाः ४ शिरस्त्राणस्य ४॥७३॥ लोहवर्मणः २ उपानदः ४॥७४॥
 क्षारलवणस्य १ स्वद्योतस्य ४॥७५॥ नकस्य ५ उद्रस्य ५॥७६॥ शिशुमारस्य
 ४ ग्राहस्य ४॥७७॥ शृगालस्य ७ शुकः ५॥७८॥ उल्कामुखी शृगाल्याः १ श

हारावली २०

अर्धश्लोका

वरताक्षः सैरिभ ४ स्तथा ॥ रोमशीबदुरोमास्यादुरणश्च पृथुदरः
 ४॥ ८०॥ दडिक्स्तुबालवाह्यावनन्नागोतिरोमशः ४॥ वरणो धूम्र
 शूकः स्यादुष्टः शृंखलक ४ स्तथा ॥ ८१॥ चक्रमुखः सूचिरोमाव
 राहः स्थूलनामिकः ४ कंठीरवस्तपारीद्रः केसरी गजमाचलः
 ४॥ ८२॥ नेत्रपिंडो वृषाहरो मेनादः कुंदम ४ स्मृतः ॥ गंधारवुर्गंध
 नकुलश्चुचुः पुं वृष ४ उच्यते ॥ ८३॥ द्रोणोरिष्टेनालिजंघआत्म
 घोषस्तुमौद्गलिः ५॥ गोभंडीरः पंककीरोद्वापुत्रीराजभट्टिका ४
 ॥ ८४॥ गंगाचिल्लीतुदेवट्टीविश्वकाजलकुक्कुटी ४॥ विट्सारिका
 तुक्कुणपीगोगटीगोकिराटिका ४॥ ८५॥ मृगेंद्रचटकोघातिपक्षी
 ग्राहकमारकौ ४॥ कुलालंकुक्कुटं ब्राह्मः कुक्कुभंकुहकस्वरं ४॥
 ८६॥ कर्कराक्षः कलारीनः खंजलस्वस्तस्वजनः ४॥ प्रासादकुक्कु
 टोद्गलकंठोगृहकपोतकः ३॥ ८७॥ ध्वाक्षपुष्टः कलकंठोमधुकं
 ठः कुदूमुखः ४॥ झंषाशीमत्स्वरंकः स्याज्जलमद्गुर्मणीचकः
 ४॥ ८८॥ कलविकश्चित्रपृष्ठोगृहनीडो वृषायणः ४॥ वरंडाचित्र
 पादाचचित्रनेत्राचसारिका ४॥ ८९॥ मयूरचटकोदक्षः कृकवाकु
 निशाकरः ४॥ शतपत्रः सितापांगः प्रचलाकोचचंद्रकी ४॥ ९०॥
 किसलयमपितरुगंविदुर्लतायावकंप्रबालंच ४॥ ९१॥ कंटकसंज्ञा
 स्तरुनखसिताग्रदलसूचिरांकिलद्रुमशः ६॥ ९२॥ द्रोणदलः सू
 चिपुष्पोजंबूलः क्रकचछदः ४॥ मंडातिप्यफलाधारी जल्यपं

करादिवाहकवृषभस्य ५॥ ९३॥ महिषस्य ४ मेघस्य ४॥ ९४॥ बृहद्गजस्य
 ५॥ ९५॥ उष्ट्रस्य ४॥ ९६॥ वराहस्य ४ सिंहस्य ४॥ ९७॥ विडालस्य ४ कुक्कुटर्षाः ४
 ८३॥ दग्धकाकस्य ५॥ द्वापुत्र्याख्यपक्षिणः ४॥ ९८॥ गंगाचिल्याः ४ विट्सा
 रिकायाः ४॥ ९९॥ श्येनस्य ४ वनकुक्कुटस्य ४॥ १००॥ खंजरीरस्य ४ कपोत
 स्य ३॥ १०१॥ कोकिलस्य ४ मत्स्वरंगस्य ४॥ १०२॥ कलविकस्य ४ सारिका
 याः ४॥ १०३॥ ग्रामकुक्कुटस्य ४ मयूरस्य ४॥ १०४॥ नूतनपल्लवस्य ४ वृक्षकंट

द्वारावली २१

अर्धश्लो-

चरसाशिवाद् ॥ १२ ॥ सहस्रवीर्याविरजाभार्गवीमंडलीरुहा ॥
 प्रहर्षिणीनिशाब्दाचलसागंधपलाशिका ॥ १३ ॥ मृदुपुष्पः
 शूकतरुः शिरीषोविषनाशनः ॥ १४ ॥ वराहकालीकथितः सूर्या
 वर्तरेस्तुशाब्दिकैः ॥ १५ ॥ वज्रवत्यस्थिसंहारोदस्तिभुंटीव
 नालिका ॥ १६ ॥ वनतिक्तस्त्रियांग्रीष्मातिरीटः पक्षमुंदरः ॥ १७ ॥
 मधुपुष्पोमधूकश्चगुडपुष्पोमधुद्रुमः ॥ १८ ॥ वृत्तपुष्पः प्रावृषेण्यो
 द्धारिद्रुत्तहलिप्रियः ॥ १९ ॥ एलात्वचिसुगंधाचपुटिकाचर्म
 सभवा ॥ २० ॥ कूष्मांडकः पुष्पफलोघनवासश्चवेष्टकः ॥ २१ ॥ वे
 षणः ॥ समर्द्धश्चपत्रोपस्कर इत्यपि ॥ ओकोदशालीप्राचीर
 मोधोलिरबहालिका ॥ २२ ॥ २३ ॥ कल्पवर्तः प्रातराशः प्रातर्भोज
 नमिष्यते ॥ शृंगालिकाचडिंबचडमरविद्रवोऽपिच ॥ २४ ॥ स्क
 धफलः स्मृतुंगश्चनारिकेलः पुरोटकः ॥ २५ ॥ गुडदारुर्मधुतृण
 मक्षिपत्रोमहारसः ॥ २६ ॥ राजालुकोमहाकंदोमूलकोदस्ति
 दंतकः ॥ सुदूरसातिक्तगुंजासरघाबिद्रुपर्कटी ॥ २७ ॥ सुद्रुप
 प्राचचांगेरौ सुद्रुम्लाचाम्ललोणिका ॥ प्राचीनामलकरंतबद
 रामलकं ३ तथा ॥ २८ ॥ पिष्टसौरभमेकांगं श्रीखंडुमालयं ४ विदुः
 ॥ मृगनाभिर्मृगमदोगंधशेखर ३ मित्यपि ॥ २९ ॥ सिताभ्रतरुसा
 रंचवेरकरसकेसरं ॥ ३० ॥ कालेयं वंशकं जोगं कालीयवरवंदनं
 ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ तृणसारा मृत्युफलारंभाचकदली ४ भवेत् ॥ ऊर्ध्वासितः

कस्पद् ॥ ३३ ॥ केतकस्प ४ धात्र्याः ६ ॥ ३४ ॥ दुर्वायाः ५ गंधपलासिकायाः ४
 ॥ ३५ ॥ शिरीषस्य ४ सूर्यावर्तस्य २ ॥ ३६ ॥ अस्थिसंहारस्य ४ लोध्रस्य ३ ॥ ३७ ॥
 मधूकचस्य ४ कदंबस्य ४ ॥ ३८ ॥ एलायाः ४ कूष्मांडस्य ४ ॥ ३९ ॥ कासमर्द्ध
 स्य ३ भित्तेः ५ ॥ ४० ॥ प्रातर्भोजनस्य ३ भीत्यापलायनस्य ४ ॥ ४१ ॥ नारिकेल
 स्य ४ दूरीः ४ ॥ ४२ ॥ मूलस्य ४ करंजस्य ४ ॥ ४३ ॥ आम्ललोणिकायाः ४ ॥ ४४ ॥ प्राची
 नीमलकस्य ३ ॥ ४५ ॥ श्रीखंडस्य ४ ॥ ४६ ॥ कस्तूर्याः ३ ॥ ४७ ॥ कर्पूरस्य ४ अगुरुद्विति

हारावली २२

अर्धश्लोका

पराहस्यात्तथाराजपटोलकः३॥५॥कुंकुमपीतकावेरंपुसृणंकु
 सुमात्स्यकं४॥अरकोजलकेशश्चकावारंशैवलं४विदुः॥६॥उन्म
 तःकाहलापुष्पोद्दत्तादलिघाटिकौ४किंशुकञ्जरकःपर्णी
 लाक्षावृक्षःसुभीरवः४॥७॥अमंदुपंचांगुलवर्धमानागंधर्वदस्त
 रित्रिपतीफलपञ्च॥रेणुःसतीलस्तणकेतुमृत्फटीजोकिंकाटी
 चततःसुपर्णा४॥८॥कचमालोमरुद्वाहोधूमोममःशिरिषध्वजः
 ४॥शारवानगरः१माहुस्त्वद्यदभ्यर्णपुरांतरं॥९॥आहुर्जलकरेक
 श्वजलजंसूचिकामुग्धः॥उपजिह्विकोत्पादिकाचवटिरुद्देहि
 कादिवी५॥१०॥शुल्बमौदुंबरंरक्तम्लेह्यास्यताम्रकं५विदुः॥
 दुर्नामादीर्घकोषीस्यात्येकमुक्तिःसितालिका४॥११॥आकाश
 मूलीकुतूषणकुंभिकाजलवल्ललं४॥शंबूकोत्तर्णकःस्यादु
 श्वरपंचमंडुकः४॥१२॥आटीलकंतर्णकानांस्थलीसुकीडन
 मतं॥यष्टिःशब्दवतीधीरैखेखीरकः१दतिस्मृता॥१३॥लेखात्र
 यांकितंभालंत्रिपताकं१विदुर्बुधाः॥अर्धचंद्रकर्करेटविदुरंगु
 लितोरणं३॥१४॥सिद्धजलंचगृहाम्लमवंतिसोमंतपौदकशु
 क्तं५॥नगनाटकनिर्ग्रथकभटंतदिगंबरकानरुने५॥१५॥कर
 पात्रंजलक्रीडाव्यात्युक्षीकरपत्रिका४॥शराणांपत्ररचनाप
 त्रणा१परिकीर्तिता॥१६॥पंचमद्राह्यास्तेयंपंचसंगेषुपुष्पिताः
 पञ्चशरकोमुद्गभुजांसम्याह्लभपालकः१॥१७॥निगालस्थो

ख्यातस्य५॥४॥कदल्याः४पटोलस्य३५॥कुंकुमस्य४शैवलस्य४॥६॥
 धूसरस्य४पलाशस्य४॥७॥एरंडस्य१वंशस्य६॥८॥धूमस्य५नगरा
 तिकपुरस्य१॥९॥शेखस्य३उपजिह्विकायाः५॥१०॥ताम्रस्य५पंकश
 क्तेः४॥११॥कुंभिकायाः४शंबूकस्य४॥१२॥तर्णकक्रीडनस्य१शब्दव
 तीपट्टाः१॥१३॥लेखात्रयांकितंभालस्य१गलेहस्ताधानस्य३॥१४॥का
 जिकस्य५दिगंबरयोगिनः५॥१५॥जलक्रीडायाः४शरपत्ररचनायाः१६

हारावली ॥२३॥

अर्धश्लो.

यभावर्तःसहिदेवमणि१स्मृतः॥तथावक्षसिवाहस्पृशीरुक्ष
 क१उदाहृतः॥१८॥बंधःपलाशपत्राणांशीर्षेपत्रपिशाचिका॥
 सुवसंतक१शब्देनउच्यतेमदनोत्सवः॥१९॥कर्बटं१द्विशतग्रा
 ममध्येग्राममनोहरं॥तथाचतुःशतग्राममध्येद्रोणमुरवं१वि
 दुः॥२०॥यद्यात्रामंगलंसामतदप्रतिशयं१विदुः॥शालाश्रसाद
 शिखरेचंद्रशालेति१कीर्तिता॥२१॥॥दूत्यर्धश्लोकावधिः॥
 तलिनंतुल्यमित्याहर्गृहाशमागृहकल्पः२॥खसंचारिपुरंसौ
 धं१रथ्यापांशुकलीरभवेत्॥२२॥एकनटःस्यात्कथको२भंड
 आटुपटुः२स्मृतः॥मक्षिकाभस्मराली२स्यात्पांशुरोदेशकः२
 स्मृतः॥२३॥देवोद्यानंतुवैभ्राजं२दीपालीदीपभृंखला२॥सुकु
 मारपिसोमालं२विषमेस्थपुटं२विदुः॥२४॥द्रुणहःखड्गपिधा
 नं२सापिणीचप्रणालिका२॥यज्ञस्थानंयज्ञवाट२स्तृष्णाधन
 पिशाचिका२॥२५॥स्मृताबाल्वंगिरिर्वारुः२स्फुटिरिर्वारुशु
 क्तिका२॥नाटाम्रस्तिमिषःसेटु३कोमासिकातुजालिका॥२६॥
 पुंजातुकफलेलांकु२स्तृणताधनु२रिष्यते॥कैरतोदोग्रहः
 क्षामाः३सिंघाणंकाचभाजनं२॥२७॥दर्वटोदंडवादी२स्मान्
 स्तेनःशक्तिवर्णकः२॥प्रारब्धिःकरिवंध२स्यात्कष्टस्थानंतु
 वारकं२॥२८॥भोगावलीवंदिपाठः२सेतुपूरणपिंडलौ३॥२९॥

१चकल्याणघोरकस्य१अश्वचारकस्य१॥१७॥अश्वगलोद्देशस्यावर्त
 स्य१अश्ववक्षःस्यावर्तस्य१॥१८॥पलाशपात्राणांशीर्षबंधस्य१मदना
 त्सवस्य२॥१९॥द्विशतग्राममध्यग्रामस्य१चतुःशतग्राममध्यग्रामस्य
 १॥२०॥यात्राकालेसामवेदपाठस्य१श्रासादशिखरस्थशालायाः१॥२१॥तुच्छ
 स्य१पेषणशिलायाःसौधस्य१गजमार्गस्य१रक्षकस्य१भंडस्य१मक्षिकायाः१देशस्य३
 देवोद्यानस्य१दीपावल्याःसुकुमारस्य१विषमस्य१२॥खड्गपिधानस्य१जलनिर्गममा
 र्गस्य१यज्ञस्थानस्य१लोभस्य१२॥द्वारीःस्फुटः१नाटाम्रस्य१जालिकायाः१२॥नीवनह

हारावली २४

सादावधि:

देवताणीदेवयात्राः शूनाभोजिक्रिकारमता ॥२९॥ पालिः समु-
 न्यताम्यश्रु २ स्मरुंडोच्चललादिका २ ॥ रा का १ दृष्टरजाः कन्यापो-
 टा १ श्रीपुंसलक्षणा ॥३०॥ महत्तरो ग्रामकृतो २ स्मरुंडो १ व्यक्तनि-
 स्वन ॥ शिवालयः पितृवनरचिताकाष्ठमठीचितिः ३ ॥३१॥ कर्ण-
 वंशो भवेन्मंचः २ श्रीग्रहः शकुनिप्रपा २ ॥ नांबूलदोवागुलिकः २ सु-
 रभिः फाल्गुनानुजः २ ॥३२॥ तांबूलरागोमसुर २ स्तरुवारिः रुपा-
 णक ॥ स्वागतकुशलप्रश्नः २ सामीचीवंदनोमता ॥३३॥ समुद्रः
 संपुटो २ जेपोहयस्कंधोहयच्छटा २ ॥ पिंडारोमहिषीपाले २ मसूर-
 चगभोलिकः २ ॥३४॥ काहलीतरुणी २ प्रोक्ता छुरातुकथितासुधा-
 २ ॥ कापिलिकारोचनिका २ कालिकावस्करादिका २ ॥३५॥ कालि-
 काक्षीरकीटः स्यात्खंडपालस्तखादिकः ॥२५॥ पुरः पीठसर्प २
 स्यात्तुल्लोरोमशः २ स्मृतः ३६ ॥ पूगपात्रेफरुवकं २ कबंधोरुं
 ड २ मुच्यते ॥ तुलिकास्यान्नवतिका २ स्त्यानमालस्य २ मुच्यते
 ॥३७॥ भाजने कमठे प्रोक्तं पुण्यश्लोकोनलो २ मतः ॥ गौरवे प्रतिप-
 तिः २ स्याद्धारिः पथिकसंहतिः २ ॥३८॥ यामकिन्यपियामिस्त्री
 हापिकाचोपपुष्पिका २ ॥ वातपुत्रैविदधरो ३ निर्माल्यं निर्मलं २

हस्त्यारधनुषः २ बलवत्पुरुषस्य ३ काचभाजनस्य २ ॥३९॥ दंडवादिनः
 २ चौरस्य २ गजबंधनस्तंभस्य २ कष्टस्थानस्य २ ॥४०॥ बंदिपाटस्य २ सेतो-
 ३ देवगात्रायाः २ उलूखलादिपंचश्रुनायाः २ ॥४१॥ सश्वश्रुस्त्रियाः २ ३ च-
 भ्रुस्त्रियाः २ दृष्टरजः कन्यायाः १ पुंसलक्षणायाः १ ॥४२॥ महत्तरस्य २
 अव्यक्तशब्दस्य १ स्मशानस्य २ चितायाः ३ ॥४३॥ मंचस्य २ पक्षिणः पा-
 नीयशालायाः २ वसंतकालस्य २ तांबूलदातुः २ ॥४४॥ तांबूलरागस्य
 २ खड्गस्य २ कुशलप्रश्नस्य २ स्तुतेः २ ॥४५॥ संपुटस्य २ हयस्कंधस्य २ महि-
 षीपालस्य २ रुहन्मसूरस्य २ ॥४६॥ तरुण्याः २ लेपद्रव्यस्य २ रोचनिका-
 याः २ वृषिकायाः २ ॥४७॥ क्षीरकीटस्य २ मोदकस्य २ खंजनघोटकस्य २

हारावली २५

पादावधिः

मतं ॥३१॥ दंद्वासनेमतागुंजा २ गुलुंचोगुलुकोमतः ॥ भोगावा
सोवासगृहं २ मेवोदस्तिपकः २ स्मृतः ॥४०॥ मायुः पलायिः प
लले ३ ज्वरः स्यादजीर्णमेतं धमिगमयश्च ४ ॥ तस्तिश्चमोदित्य
मुदंनिका ३ स्यात्सुत्सारिका भोगपिशाचिका ३ च ॥४१॥ भोगो
जलवरेतः २ स्यात्कणाकुंभीरमक्षिका २ ॥ वहलं बालवतः पोत ३
स्तरालुश्चाहिपत्रकः २ ॥४२॥ कादलस्कमहानादो २ मार्दं पत्त
नं २ विदुः ॥ स्यादपित्रंतरिगथः २ पात्रपालस्तुलाधरः २ ॥४३॥ का
किनीपणतुर्योशे १ ज्वलदंगारउल्मुकं ॥१॥ अयानं च स्वभावः २
स्यान्नोजिका वारसंदरी २ ॥४४॥ नीलमणिर्मसारः २ स्याद्गुंजापा
ठहिका २ मता ॥ भार्यापाणिगृहीती च दुकूलक्षौम २ मुच्यते ४५
ग्रंथस्य निर्मितो शय्या बधूठी वधुटी जनी २ ॥ वंदिचौरोगान्च
लः २ स्यात्कुंभिलः संधिहारकः ॥४६॥ अभ्रमु १ स्त्वभ्रनागस्य
कुमुदस्य तु पिंगला १ ॥ अंगना १ वामनस्य स्यादजनस्याजनाव
ती १ ॥४७॥ कपिलापुंडरीकस्यानुपमा १ सुप्रतीकस्य ॥ शेषस्य
ताम्रकर्णी १ च शुभ्रदंती १ सार्वभौमस्य ॥४८॥ सेवाचाटुक्तिरा

वदुरोमयुक्तस्य २ ॥३६॥ पूगपत्रस्य २ कबंधस्य २ चित्रलेखिन्याः २ आ
लस्यस्य २ ३ ॥ पात्रस्य २ नलराज्ञः गौरवस्य २ पणिकण्ठेण्याः २ ३ ॥ या
मिक्कास्त्रियाः २ जंभायाः २ महाधूर्तस्य ३ निर्मात्यस्य २ ३ ॥ गोजेनिप्रसि
द्धस्य २ गुलुंचस्य २ नासगृहस्य २ दस्तिपकस्य २ ॥४०॥ पितस्य ३ अंशस्य
४ दत्तेः ३ सुधायाः २ ४१ ॥ जलवसंतारव्यव्रणस्य २ कुंभीरमक्षिकायाः २ पो
तस्य ३ नौकाजलोत्सारकस्य २ २४ ॥ वृहत् ढक्कायाः २ मृदंगस्य २ अत्रिचस्य
२ तुलाधनस्य २ ४३ ॥ पणचतुर्थोशस्य १ ज्वलदंगारस्य १ स्वभावस्य २ वे
श्यायाः २ ४४ ॥ नीलमणेः २ गुंजायाः २ भार्यायाः २ ४५ ॥ पट्टवस्त्रस्य २ ४५ ॥
ग्रंथनिर्माणस्य १ नवीनस्तुपायाः २ वंदिचौरस्य २ संधिहारकस्य २ ४६ ॥ रा
वतदिग्गजपत्न्याः १ कुमुददिग्गजपत्न्याः १ वामनदिग्गजस्त्रियः १ अंजन

हाशवली २६

पादावधिः

लोकोरमठोगंत्रीरथः स्मृतः ॥ चिपिटो धान्यचमसः २ खाजिको
लाज उत्तुषः ३ ॥ ४८ ॥ अभ्यासो गुणनीयः २ स्यान्मादिः पत्रशिरा
मता ॥ भौतो देवलकः ख्यातः खेटकं वसुनंदके २ ॥ ५० ॥ पुरंदरा
नुसुरला २ कावेरी चार्धजान्दवी २ ॥ कौमुदः कार्तिको मासः २ सौ
भिकस्त्रिद्वजालिकः २ ॥ ५१ ॥ प्रहेलकं वाचनकं २ वीक्षा पत्रः स
विस्मयः २ ॥ कुटलं पटलं नीत्रं ३ जीथी गृह तटी २ मता ॥ ५२ ॥ सर्व
वे श्री नटः प्रोक्तो २ मंदाक्षेतुन तंतिका २ ॥ मृत्फली कुठिकः २ प्रोक्तः
शालूरो वृष्टिभूः पूवः ३ ॥ ५३ ॥ स्वेदः सिप्रस्तनुरस ३ स्त्वक्पुष्पं तुल्य
गंकुरः ॥ २ ॥ नवोढानववरीका २ दिक्करी नवयौवना ॥ ५४ ॥ सौवर्चले
चरुचकं २ हिंगुले रक्तपारदम् २ ॥ रक्तोपलं गैरिके च २ शरदे स्तूतकं
विदुः ॥ ५५ ॥ साशूकः केवलः २ ख्यातर्दमा त्वकंदुरो वणः ३ ॥
कपटः पारिहार्यः स्या २ दीर्घ्यालुः कुहनः २ स्मृतः ॥ ५६ ॥ ऋणमो
क्षविगणनं २ लग्नके ऋणमार्गणः २ ॥ भिक्षा शित्वं तु पैशून्यं २ मंडः
पिच्छाधस ३ स्तथा ॥ ५७ ॥ वायुकेतुः क्षितिकणः स्यादास्फाले द्वा
लद्दाला ॥ ५८ ॥ नष्टाभिः त्रिलोचने स्याद्याप्ययानं शिवीरथः ५९

दिग्गजस्त्रियः १ ॥ ४९ ॥ पुंडरीकदिग्गजस्त्रियः १ सुप्रतीकदिग्गजस्त्रियः १ ॥
अदंतदिग्गजपत्न्याः १ सार्वभौमदिग्गजपत्न्याः १ ॥ ४८ ॥ सेवनस्य ३ शकट
स्य २ चिपिटस्य २ लाजानां ३ ॥ ४८ ॥ अभ्यासस्य २ पत्रभंगस्य २ भूतसेवक
स्य २ धनवृद्धिजीवकस्य २ ॥ ५० ॥ गंगायाः २ कावेर्याः २ कार्तिकमासस्य २
द्विजालिकस्य २ ॥ ५१ ॥ प्रहेलिकायाः २ विस्मितस्य २ समूहस्य ३ विध्याः
२ ॥ ५२ ॥ नटस्य २ लज्जायाः २ कुष्टाख्यौषधस्य २ भेकस्य ३ ॥ ५३ ॥ सेदस्य ३
रोमांचस्य २ नवोढायाः २ नवयौवनायाः ३ ॥ ५४ ॥ सौवर्चललवणस्य २
हिंगुलस्य २ गैरिकस्य २ शरदस्य ३ ॥ ५५ ॥ केवलस्य २ व्रणस्य ३ कटकस्य
२ दीर्घ्या युक्तस्य २ ॥ ५६ ॥ ऋणमोक्षस्य २ लग्नकस्य २ पैशून्यस्य २ मंडस्य
॥ ५७ ॥ धूलेः २ आस्फालस्य २ चौरनीतद्रव्यस्य किंचित्पात्रैः शिवीरथस्य ॥ ५८

द्वारावली २७

पादावधि:

मल्लयात्रामालुत्रीस्यान्निर्भर्त्सनमलत्तकः२॥ कौशलिकाश
भृतकः२मदृक्लासकं२विदुः॥५॥ स्वदोषाह्लादनमस्मृश्व
ल्लीस्यान्मलकारिका॥ वाताश्वोभूमिपक्षः२स्याद्वाहृविज
यकुंजरः२॥६॥ प्रभातेगोसगोसगो३वंचनीलेपकामिनौ॥
उत्कटोगंडकुस्तमं२सिद्धसौमेधिकोमतः२॥६॥ वृषाकपिः
शिखीशुष्मा३भस्मप्रार्घटमर्घटं३॥ उष्ट्रवाहीमीरयोधुष्ट्रौगं
त्रीलघ्वीद्विवेशरा॥६॥ लृकणः२कृमिरुद्विष्टः२शकृत्कीटे
न्यकारुका३॥ भारवाहोभारिकः२स्यात्तकंधचापोविद्वंगिका
२॥६॥ उन्नतोऽजगरः२प्रोक्तोद्विमुखादिरहीरणिः२॥ पुरोदि
पुरसंस्कारे२हृदीपुरतटी२मता॥६॥ मृणालिनीपुटकिनी२
स्यासकोबुहुदो२भवेत्॥ कलाचीतुप्रकोष्ठः२स्यात्तुस्तपुच्छस्त
कन्युषं॥६॥ उत्साहः२सूत्रतंतुः२स्यात्पिंडीरोनीरसः२स्मृतः
॥हरिणहृदयोभीरुः२सदेशोक्तिस्तवाचकं२॥६॥ शालाजिरो
वर्धमानं२कुसीदंतुकलांबिका॥२॥ चर्वातलप्रहारः२स्यात्कर्क
रं२मुद्गरंविदुः॥६॥ गोष्ठागारेऽपिगंजः२स्याच्चितावेशमनि
दावटं॥२॥ मजग्रंथिर्भवेन्मंतुर्निष्कुरोगृहवाटिका॥६॥

मल्लयात्रायाः२निर्भर्त्सनस्य२५भृतकस्य२अह्लालिकायाः२॥५॥ स्व
दोषाह्लादनस्य२चुल्याः२वाताश्वस्य२विजयकुंजरस्य२६॥ प्रभात
स्या३लेप्यकामिन्याः२संजातमदस्यहस्तिनः२सिद्धस्य२६॥ अग्नेः३
भस्मनः३उष्ट्रपुत्तरथस्य२लघुरथस्य३६॥ कर्मेः२विद्यायाः२भार
वाहस्य२वंशादिनिर्मितशिक्षाधानस्य६॥ अजगरस्य२स्यद्विमुखस्य२पु
रसंस्कारस्य२मुद्रहृदस्य२६॥ पुटकिन्याः२बुहुदस्य२६॥ विस्तृतक
रस्य२हस्तपुच्छस्य२६॥ उत्साहस्य२समूहस्य२भयशीलस्य२सं
देशवाक्यस्य२६॥ शरावस्य२कुसीदस्य२तलप्रहारस्य२मुद्गरस्य२
६॥ गोष्ठागारस्य२मंत्रणागृहस्य२अपराधस्य२गृहवाटिकायाः२६॥

होरावली २८

पादावधिः

शैलस्य कटके दंत २ स्तदिने प्रतिवासरे २॥ सूत्रमेव सूत्रतेतुः २
 कृशराऽपितिलौदने २॥ ६॥ स्यादासवोपिबुरसः २ सरकं मद्य
 भाजने २॥ निश्वृक्कणं दंतशाणं २ गो ग्रंथिः शुष्कगोमये २॥ ७०
 अष्टापदं नयपीठी २ नयस्तु जतुपुत्रकः २॥ विदुतं रं भवेदक्ष
 पांवालीशालिशंखला २॥ ७१॥ प्रस्ताभस्तलिनं शय्या २ रं मय
 च्छः प्रकीर्णकं २॥ शिवालोपाशिका २ द्वेयासरमातुं वरिभुनो
 ३॥ ७२॥ पादांगदीहंसकः २ स्यात्प्रतिकर्मप्रसाधनं २॥ कर्णप
 लीतुकर्णादूरंगुलीयकमूर्धिका २॥ ७३॥ खातभूः प्रति कृपः
 २ स्यात्त्रिभास्याहटशंखला २॥ कंधरातोरणं कंठी २ सूत्रलीन
 लमेखला २॥ ७४॥ शासनं धर्मकालः २ स्यात्सहृतेभूदक्ष
 न २॥ पट्टोलिकाकुसुमीला २ सिदुरं रक्तशासनं २॥ ७५॥ तन
 स्तगोदुहां क्रीडा २ गीतिः पारावती २ तथा ॥ वेणुर्गवकलो
 शो ३ नवीनेनवकालिका २॥ ७६॥ मुखघटाहुलहुली २ नला
 चीनलपट्टिका २॥ नीपोधराकदंबः २ स्याद्दीरभद्रस्तवीरणो
 ॥ ७७॥ खड्गदस्तबृहत्काशं २ कोशांकमित्कटं २ पितुः ॥ देहो
 रक्तसंगठः २ स्याद्दीवेरवारिवाल्क्यो ॥ ७८॥ शितोत्पलं गंध

शैलनितेबस्य २ प्रतिवासस्य २ सूत्रस्य सतिलौदनस्य ॥ ६॥ कृशरा
 स्य २ मद्यभाजनस्य २ दंतशाणस्य २ शुष्कगोमयस्य ॥ ७०॥ शारिकलस्य
 २ गटिकायाः २ पाशकस्य २ शारिशंखलायाः ॥ ७१॥ शय्यायाः २ चामरस्य
 २ शृगाल्याः २ कुकुरस्त्रियः ३ नूपुरस्य ॥ ७२॥ वेपस्य २ तादंकस्य २ अंगुली
 यकस्य ॥ ७३॥ परिखायाः २ वाटशंखलायाः २ कंठ्याः ३ गलसूत्रस्य २ राज
 शासनस्य ॥ ७४॥ शूद्रशासनस्य २ पट्टाख्यपत्रस्य २ रक्तशासनस्य ॥ ७५॥
 गोपक्रीडायाः २ गोपशिभुगीतस्य २ वंशविशेषस्य ३ नवीनस्य ॥ ७६॥
 मुखवाद्यस्य २ नलिपट्टिकायाः २ धराकदंबस्य २ वीरणस्य ॥ ७७॥ बृह
 त्काशस्य २ कोशांगस्य २ गंडीरस्य २ द्वीवेरस्य ॥ ७८॥ शितोत्पलस्य २

हारावली २५

पादावधिः

सोमं २ हरिमंथोतिमुक्तकः २॥ कर्कोरुकस्तकालिंगः २ शृंगाटोज
लकंटकः २॥ ७२॥ हिलमोचीजलब्रह्मी २ वायसीकाकमाविका २
पुन्नागः केसरश्चैव २ चोपयोनागकेसरः २॥ ८०॥ म्याहोलिकाचदि
दोला २ ल्यावणलवणं २ मतं ॥ सुखाशाराजनिमिषः २ कटुकोगज
सर्षपः २॥ ८१॥ सितमाषोराजमाषो २ मसूरोव्राहिकोचनः २॥ म
धुक्षीरस्तरुर्जरः २ शालः शंकुतरु २ र्मतः ॥ ८२॥ मुस्तोराजक
शेरुः २ स्याद्रौहिणश्चंदनद्रुमः २॥ काकमदुर्जलरंकः २ कोयष्टि
र्जलकुक्कुभः २॥ ८३॥ वर्तिकाविष्णुलिङ्गी २ स्याद्वनासुः शशकः
स्मृतः ॥ ताम्रकृमिरिंद्रगोपो २ गृहगोधागृहालिका २॥ ८४॥ दि
वांधोदरितेवः २ स्याद्गोनंदीलक्ष्मणो मता ॥ कुरंकुरः पुष्कराब्जो
२ वातुलिस्तरुतूलिका २॥ ८५॥ कीलपुल्लस्तकंकस्याद्गर्गादोषो
गनाविकः २॥ ग्राम्यमदुरिकाशृङ्गी २ राजशृङ्गस्तमदुरः २॥ ८६
पंकग्राहस्तमकरः २ शफरः श्वेतकोलकः २॥ चिंगटस्तुमहाश
ल्कः २ पोताधानंजलोदकं २॥ ८७॥ फलकीतुचित्रफली २ सत्य
राजस्तुरोहितः २॥ काकोचिकस्तुकाकोचीवकाचीवकचिविका २
॥ ८८॥ कवपीककचपृष्ठीरवलेशस्तुखलेशयः ॥ दृष्टिशोराजशफर २
द्वंचाकोजलवृश्चिकः ॥ २॥ ८९॥ दंडपालोर्ध्वशफरः २ कंकः शेटो
जलव्यथः २॥ लघुगर्गस्त्रिकंटः स्यात्सितांकोवालुकागडः ॥ ९०॥

अतिमुक्तस्य २ कर्कोरुकस्य २ शृंगाटस्य २ ७२॥ हिलमोच्याः २ काकमाच्याः
पुन्नागस्य २ नागकेसरस्य २ ८०॥ हिंदोलिकायाः २ सौंदर्यस्य २ सुखाशकस्य
२ राजसर्षपस्य २ ८१॥ सितमाषस्य २ सुद्रुमसूत्रस्य २ रज्जुस्य २ शालस्य
स्य २ ८२॥ मुस्तस्य २ रक्तचंदनस्य २ जलरंकस्य २ कारंडवपक्षिणः २ ८३॥ व
र्तिकायाः २ शशस्य २ ताम्रकृमेः २ ८४॥ मुशल्याः २ पेचकस्य २ सारसयोवितः
स्तरसस्य २ वातुलेः २ ८५॥ कंकपक्षिणः २ गर्गाटमत्स्यस्य २ शृङ्गाः २ मदुरस्य
२ ८६॥ मकरस्य २ शफरस्य २ चिंगटस्य २ रोहितादिशिरोः २ ८७॥ फलक्याः

हाशवली ३०

प्रादावधि-

कनकपलः कुरुबिस्तः २ करिकबलो विधातः २ स्यात् ॥ ब्राह्मी तु
पंकगडकः २ शकुलो दंडपालकः २ ॥ ८१ ॥ निचोलकं निचुलकं २
मंदामणिरलिजरः २ ॥ वेदिः स्यदिलसितकं २ पन्थाटो निचुलः
स्मृतः ॥ ८२ ॥ लोपासिका खिंखिरी स्यात्पन्थाटो निचुलः २ स्मृ-
तः ॥ अंके चैवांकमंगानि २ स्मृतमुत्तानमुत्कटं २ ॥ ८३ ॥ स्यान्ना
र्जितारसाला २ चबुकारः सिंहनादकः २ ॥ कर्णमूलं २
सिंहाणं नासिकामलं २ ॥ ८४ ॥ दंतमलं पुष्पिका २ स्यात्कुलकं
रसनामलं २ ॥ कारंधमी धातुवादी २ दरिद्रो दुर्विधः २ स्मृतः ॥ ८५
स्यान्मंत्रगंडको विद्या २ पक्ष्महारं खड्गिका २ ॥ आर्द्रवस्त्रं जला-
र्द्रः स्याद्दोषश्चादीनवोमतः ॥ ८६ ॥ योजनं मार्गधेनुः २ स्यान्
त्वः किष्कुचतुःशतम् २ ॥ चोलको वाणवारः २ स्यात्तुर्पासस्त्व-
र्धचोलकः २ ॥ ८७ ॥ नागोदरमुरस्त्राणं २ जंघात्राणं तु भक्षणं २
॥ स्यात्त्रासादो देवकुलं २ तत्तु चैत्यं २ विनामुखं ॥ ८८ ॥ तृणपू-
ली तु चंचा २ स्याद्द्वयार्थं तु यथातथं २ ॥ आपातनं बधस्थानं
२ काराबंधनं बेशमनि २ ॥ ८९ ॥ स्कंधाग्निः स्थूलकाष्टाग्निस्त-
णाग्निस्तु भवेत्समः २ ॥ दृंगलस्तु करीषाऽग्निः २ ज्वराग्निस्तु

रोहितस्य २ काकोविकस्य २ वकचिंचिकायाः २ ८८ ॥ कवची मत्स्यस्य
२ खलेपशस्य २ इल्लिशस्य २ जलवृश्चिकस्य २ ८९ ॥ अर्धशफरस्य २
जलव्यथस्य २ त्रिकटकस्य २ बालुकागडस्य २ ९० ॥ कनकपलस्य २
करिकबलस्य २ पंकगडकस्य २ शकुलस्य २ ९१ ॥ निचोलस्य २ अलि-
जरस्य २ वेद्याः २ उपवनस्य २ ९२ ॥ खिंखिरिकायाः २ पन्थाटस्य २ भं-
गस्य २ उत्तानशयनस्य २ ९३ ॥ नक्रस्य २ सिंहनादस्य २ कर्णमलस्य २
नासिकामलस्य २ ९४ ॥ दंतमलस्य २ जिह्वामलस्य २ स्वर्णकारस्य २ दरिद्रस्य २ ९५ ॥
विद्यायाः २ पक्ष्महारस्य २ आर्द्रवस्त्रस्य २ दोषस्य २ ९६ ॥ योजनस्य २ न-
त्वस्य २ कवचस्य २ कूर्पासस्य २ ९७ ॥ उरस्त्राणस्य २ जंघात्राणस्य २

हारावली ३९

प्रादावधि-

धिमन्यवः२॥२००॥ श्वशुरः स्वामिजनकः२ साधुधीर्वरवत्स
 ला२॥ भगसार्थस्तथाविद्धो२ हेलवुकोः श्वविक्रयी २॥१॥ गृह
 वित्तो गृहपतिरस्तंबी पुष्पलतांबुजं२॥ लोहिकारवरसोनिः
 स्यान्निलिंपस्त्रिदशः२ स्मृतः॥२॥ गंडुपदीभूलता२ स्यान्मंद
 रीघुर्धुरीरमता॥ स्वच्छदं गुलिसंदेशो२ लघनंचापतर्पणं२॥३
 गजदक्कामदाम्नातः२ शृंगारोगजमंडनं२॥ प्रतिमोरणरंकः२
 स्यात्खटुकः कदरः शृणिः॥३॥४॥ वीचीजललताभृदिः३ फेणा
 ग्रंबुद्धदेविदुः॥ जंबालोजलकल्कः२ स्याद्वारणिः कुलदंडकः
 २॥५॥ विनाकृतं विरहितं२ गंडूषो मुखपूरणो२॥ काष्ठमल्लः श
 लयानं२ कषायस्तूवरोरसः॥६॥ पर्ववधिः परग्रंथिः२ पिंजो
 लापत्रकाहला॥ गोहलं छगलं गोविदुः३ परिघो द्वारकंटकः२
 ॥७॥ कर्करं चूर्णखंडे२ स्यात्कर्कसारं करंभकं२॥ स्पर्द्धायाम
 पिसंहर्षः२ कंठोरं कर्करं विदुः॥८॥ बंदीं कवरकी२ माहुरासं
 शीलघुग्दिका२ घटराजः स्मृतः कुंभो२ गर्गरी कलशिर्मता
 ॥९॥ विदुरजन्यमुत्पातं२ निर्घाते व्योममुद्गरः२॥ पर्यंतिका गुण
 भंशो२ गामेष्टी कटशर्करा२॥१०॥ उक्काकुलुकुंजा२ स्यात्कु

देवशासारस्य२ यज्ञस्थानभेदस्य२॥८८॥ तृणपूल्याः२ यथार्थस्य२ व
 धस्थानस्य२ वेधनवंशमनः२॥८९॥ काष्ठान्नेः२ तृणान्नेः२ करीषाः ग्रेः२
 ज्वराग्नेः२॥२००॥ श्वशुरस्य२ श्वपूत्राः२ कुटिलस्य२ अश्वविक्रयिणः२
 ॥१॥ गृहपतेः२ तुंबी पुष्पस्य२ लोहपुष्पस्य२ त्रिदशस्य२॥२॥ भूलतायाः२
 धुर्धुरीः२ अंगुलीधनेः२ लघनस्य२॥३॥ गजदक्कायाः२ गजशृंगारस्य
 २ रणकातरस्य२॥४॥ अंकुशस्य२॥५॥ तरंगस्य२ फेनाग्रस्य२ जलक
 ल्कस्य२ वारणोः२ विरहितस्य२ गंडूषस्य२ शलयानस्य२ कषायस्य
 २॥६॥ अंगुलीपर्वणः२ पिंजोलायाः२ गेमयस्य२ द्वारलगुडस्य२॥७॥ कर्क
 रस्य२ दधिसक्तोः२ स्पर्द्धायाः२ कंठोरस्य२॥८॥ कवर्याः२ लघुपूरवायाः२

हारावली ३२

पादावधिः

लङ्कस्तालमर्दलः २॥ सूत्रकोणेदमरुकं २ सूत्रवीणाचलावु
की ॥११॥ मेलानंदोमसिमणि २ र्लेखनीवर्णतूलिका २ धातूपल
कठिनिका २ मेलापत्रांजनंमसिः ३॥१२॥ तर्कुटीसूत्रलातर्कु
र्दल्लोलस्तर्कुलासकः २॥ वर्तुलातर्कुपाटीस्या २ त्यजिकातूल
नालिका २॥१३॥ निर्वेष्टनंनादिचीरंदग्धेष्टकास्याद्द्वामकम्
॥ दोलाप्रेखापुमान्प्रेखो ३ वारासनंवास्सदनं ॥१४॥ पिष्टवर्त्ति
स्तुचमस २ श्वित्रापूपश्चरुव्रणः २॥ स्लेछितं परभाषायां २ लुंदि
कान्यायसारिणी २॥१५॥ शूकापूडुस्तृणमणि २ श्छात्रगंडः प
दाद्यवित् २॥ कोशकारः काष्ठतेतु २ घुणः स्यात्काष्ठलेखकः २॥
॥१६॥ विषशृंगीभंगरोलो २ वरोलस्तृणषट्पदः २॥ तुदुमोरंध्रव
भ्रुः २ स्याद्दीनालिंगालिका २ स्मृता ॥१७॥ विदारुक्रकचपादो
२ दुणश्चालिश्वरुश्चिकः ३॥ पद्माक्षपद्मबीजं २ चकर्णिका
बीजमातृका २॥१८॥ रंगमाताभवेलाक्षा २ धीलटिर्दुहिता २
मता ॥ चाटलोलश्चदुल्लोलो २ जैंगटोदोददः २ स्मृतः ॥१९॥ धौ
तांजलीधौतबली २ वज्रकंदुग्धपाचनं २॥ चित्रोक्तिः पुष्पशक
टी २ चासेचनमत्तितृत् २॥२०॥ कालरात्रिर्भीमरथी २ अ

कुंभस्य २ कलश्याः २॥ उत्पातस्य २ निर्घातस्य २ गुणभ्रंशस्य २ कट
शर्करायाः २॥१०॥ उत्काग्रैः करताल्यैः ३ मरुकस्य सूत्रवीणायाः २॥११॥ मसि
मणेः २ कलमस्य २ धातूपलस्य २ मसेः ३॥१२॥ तर्कुट्याः ३ तर्कुलासक
स्य २ तर्कुपीठ्याः २ तूलनलिकायाः २॥१३॥ निर्वेष्टनस्य २ दग्धेष्टकायाः
२ दोलायाः २ जलस्थापितमंचस्य २॥१४॥ यज्ञपात्रविशेषस्य २ चित्रपि
ष्टकस्य २ अषशब्दस्य २ लुंटिकायाः २॥१५॥ तृणमणेः २ पादाद्यवेत्तुः २ को
शकमेः २ घुणस्य २॥१६॥ विषशृंगिनः २ तृणषट्पदस्य २ रंध्रबभ्रुः २
दीनायाः २॥१७॥ क्रकचपादस्य २ रुश्चिकस्य ३ पद्मबीजस्य २ पद्म
कोशस्य २॥१८॥ लाक्षायाः २ दुहितुः २ सुचंचलस्य २ गर्भिण्यभिलाषस्य

हारावली ३३

भादावधि

स्वाध्या योत्रिराकृतिः २॥ ब्रह्मवादः श्रुतादानं २ विप्रकदुरवेति
कः २॥ २१॥ द्विसालुकः १ खादुकः २ स्वायोगितोः लर्क २ इष्यते ॥ २२॥
गडस्तूर्यगडः २ स्यादादर्शमुकुरः २ स्मृतः ॥ २३॥ राहूत्तृष्टोर
सोनः २ स्याद्वंगरीकोलनासिका २॥ मयटः स्तृणहर्म्यः २ स्यात्कु
जंगोमंचमंदुयः २॥ २४॥ स्ववट्टंगः पणग्रंथिः २ श्रितिकाकटिशृ
खला २॥ त्रिशारदः प्रसिद्धे २ स्यात् श्रीर्लक्ष्मीरिदिश ३ मता २४
॥ ॥ इति पादावधिः ॥ ॥ प्राकृशालावृकशब्दादर्थैः पादैरत-
परंशब्दाः ॥ नानार्था अपि शब्देर्गजशब्दात्प्रभृतिविज्ञेयाः २५

॥ २५॥ धौतांजल्याः २ दुग्धपाचनस्य २ सुद्रशंकटस्य २ अतमिलुतः २२०
कालरात्र्याः २ अस्वाध्यायस्य २ ब्रह्मवादस्य २ मृगयाकुशलशुनः २ २२१
द्विसालुकशुनः २ उन्नतशुनः २ सर्पविशेषस्य २ आदर्शस्य २ २२२
स्य २ कोलनासिकायाः २ तृणपुक्तहर्म्यस्य २ शस्परसार्यकुटीरस्य २ २२३
पणग्रंथेः २ कटिशृखलायाः २ प्रसिद्धस्य २ लक्ष्म्याः २ २२४ ॥ ॥

॥ अथ नानार्थः ॥

क्षीरदारोगुडसोदेगुडे मधुनिष्यते ॥ लूपीटपानमिलंति केचिप्रा
तेचवारिधौ ॥ २६॥ रसालारमनायास्या न्मथितेदधियाणिना ॥
पांचलोदेषुतिकटः प्राणावतेसरीसृपे ॥ २७॥ विटोद्वौलवणेपि
द्वेभूषिकेखदिरपिच ॥ पितृडाकरजीर्णचदर्विवादप्रभेदयोः ॥ २८॥
कारंदवेकरेडः स्यात्प्रधुकोषेदत्ताहके ॥ खटः श्लेष्मण्येधकूपे
प्रहारान्तरकयोः ॥ २९॥ पिच्छा पूगच्छराकोषेचोलिकाफणिलाल
योः पिच्छलोस्फोटिकावात्यागमावातासुपाशवः ३०॥ धराकुरो
वायुफलेनासीराशो करेपिच ॥ कोटारोनागरेकूपेपुष्करिण्याच
पाटके ॥ ३१॥ नागांजनानागयष्टिः करिसुंदरिकाकुचित् ॥ पूत्यं
डः पूतिकीटेचगंधकीटेचदृश्यते ३२॥ कटुकायां कंचतकेकश्चि

हारवली ३४

ताशकुलादनी॥औं वादनस्तघेचुल्यांचिचोटकमृणालयोः॥
 ३३॥संतानिकाक्षीरसरेतथामर्कटजालके॥खड्गधेनुफलेफेने
 परांजस्तैलपत्रके॥३४॥भालांकोलोहितेदृष्टःकरपत्रेचकल्पे॥
 संकरोग्नितत्कारेसंमार्जन्यपसारिते॥३५॥गोधाक्लृप्तविका
 दंतिवधूषुचकतभरा॥पंकारःशैबलेसेतौसोपानेजलकुब्जके
 ॥३६॥पृष्ठशृंगीतिशब्दोयंदंशभीरौपृष्ठदरे॥मेघपुष्पंतुनादेये
 पिंडाभ्रेमलिलेविदुः॥३७॥पित्तज्वरेकुलालस्यपवनेकूटपाल
 कः॥स्तनवृत्तेपिप्पलकंतथासीवनसूत्रके॥३८॥पाटलिको
 न्यमर्मज्ञेच्छात्रेस्यात्कालदेशिनि॥जिह्वापोवृषदंशेचस्यादिं
 द्रुमहकर्मणि॥३९॥लाभेकामगुणेरूपेआमिषारव्यातुभोजने
 ॥छायापथेचदूर्वायांहरितालीध्वनिर्मतिः॥४०॥मालुधानश्चि
 त्रसर्पेमहापद्मेपिदृश्यते॥उन्मतेक्षपणेनर्थकरेकार्यपुटध्व
 निः॥४१॥सांघाटिकांविदुर्गुमेकुट्टन्यांजलकंतके॥शराहतेच
 सर्पेचप्रचलाकंप्रचक्षते॥४२॥चंद्रिकायामब्जधूलौरक्तांगेहरि
 चंदनं॥रुत्रीरत्नेचहरिद्रायांलाक्षायांवरवर्णिनी॥४३॥ककलासे
 चित्रकोलेतृणगोधाध्वनिंविदुः॥डिंबंभयेचकललेफुफ्फुसेचप्र
 चक्षते॥४४॥पुंधुमारःशक्रगोपेगृहधूमेगृहालिके॥तिक्तपर्वादि
 लमोचीगडूचीमधुयष्टिषु॥४५॥जलबिल्वःकर्कटकेपंचांगेज
 लवल्कले॥चोलकीनागरगेचकरीरेकिष्कुपर्वणि॥४६॥कुला
 लचक्रेबाहनेदंडारःशरयंत्रके॥दिग्जयेवरयात्रांदंडयात्रांविदु
 र्बुधाः॥४७॥उष्ट्रेदासीसुतेचैवदासेरकदृतिस्मृतः॥जलगुल्मी
 जलावर्तेकल्पेजलचत्वरे॥४८॥काहलाबेणुव्रीणादिध्वनि
 नानाध्वनिंविदुः॥घोंघेकारुंडिकायांचनाहकध्वनिरिष्य
 ते॥४९॥विद्यादुत्कलिकाशब्दमुत्कंठावीचिवाचकं॥दृष्टिचि
 षेसूचकेचद्विजिह्वःपरिकीर्तितः॥५०॥मदमत्ताविदग्धरुत्रीन
 र्तकीषुचवाणिनी॥रोमावलीमेघमालाकरटीषुचकालिका॥५१

हाशबली ३५

मंजुलोमधुरेकुंजेजलरंकेजलांचले॥अनुकंपस्तरस्वी स्या
 त्तपस्वीचधृतव्रतः५२॥ ॥दूतिनार्थार्धश्लोकावधिः॥ ॥
 शाल्यवृकौकपिशनौनिष्ठुरःकठिनेऽत्रपे॥छर्दनोलंबुवेनिवे
 न्युष्टंकल्पेतथोषिते॥५३॥ दूक्षौकरीरेकोषांगेव्रणचिन्हेधुणे
 किणः॥नर्मठंचंचुकैषिगेछेकःषडंघ्रिबक्रयोः॥५४॥ धाराट
 श्वातकेबाहेलंजःस्यात्यंगुकछयोः॥नर्मटःखर्परसूर्येगोकी
 लोमशलेहले५५ भुंडिरीर्वारुकूष्मांडोफाणिगुंडकलंबयोः॥तंडकःसं
 जनेफेनेलदाशिन्यांखगांतरे५६ गजेपिनागमातंगौविशेषस्ति
 लकेपिच॥निष्पारःसूर्यवातेपिसूत्रकंठोद्विजेपिच५७ विदुष्यपि
 स्मृतोवेधाःपुरंदेहेपिटश्यते॥स्वरेपिकंठआख्यातःशरत्संवत्सरेपिच५८
 ॥लाक्षापिजतुकाप्रोक्तालग्नाचार्येपिहिंदिकः॥नौसेचने
 पिचारुंडःपादालिंदेपिपंकिलः॥५९॥ कचोगीष्पतिपुत्रेपिकुंदेपि
 भ्रमरोबटौ॥भांडंभूषणमात्रेपिरुधिरंकुंकुमेपिच॥६०॥
 गोमेदकेपिगंगोलःकटाहोनिखेपिच॥मरीचेपिभवेत्कृष्ण
 श्रृंगांगेगुणिकाभवेत्॥६१॥ शस्त्र्यामपिरवद्भधेनुर्निस्त्रिशो
 करुणेपिच॥स्कंधावारेऽपिकटकोविंदुस्तुविदुरेपिच॥६२॥
 जलसूचिर्जलौकापिवेश्यायामपिपिंगला॥अहिरप्युदरा
 वर्तेविशाखापिखनित्रकः॥६३॥भ्रमरःकामुकेपिस्यादंगी
 कारेपिचाश्रकिं॥महालयैपितीर्थःस्यात्भोजनेपितथान्दि
 कं॥६४॥बलिश्चामरदंडेपिपादपीठेपिपादपः॥गोदंतोहरि
 तालेपिवानीरश्चित्रकेपिच॥६५॥आधारेप्याश्रयःप्रोक्तोग
 जसंघेप्यवग्रहः॥कथिताप्ताजटायांचमार्गणेपिमृगःक
 चित्॥६६॥मूषिकापिभवेद्धीनाजटातंकोद्वरेपिच॥अश्रम
 कृतेपिफाटंमृद्गांडेऽप्यष्टिकाभवेत्॥६७॥अंगसादेपिसद
 नंबनदावेपिद्विंक्षिमः॥दंतमांसेपिवेलास्यालुल्कंनारीधने
 पिच॥६८॥निंबेपिद्विगुनिर्यासोमेलानंदेपिवार्दलं॥लेखन्या

हारावली ३६

कर्णिकापिस्यात्कटिन्यामपि वर्णिका ॥ ६२ ॥ पटलेपिकासम
 र्दोदृष्टं दैवेपि कीर्तितं ॥ दाडिमेपि चट्टिं डीरं वंशो वेणो कुलेपि
 च ॥ २७० ॥ ॥ इति नानार्थः ॥ ॥
 काव्यादीनामनंतत्वाच्छब्दादीनां विशेषतः ॥ क्वकदाकेन किं
 दृष्टमिति को वेदितुं क्षमः ॥ ७१ ॥ अतः शब्दः क्वदृष्टो यमर्थत
 श्चापि कीदृशः ॥ इति काव्यमलीकं स्यान्मात्सर्यमलिनात्म
 नां ॥ ७२ ॥ शब्दार्णव उत्पलिनी संसारावर्तदूत्यपि ॥ कोषावाच
 स्पतिव्याडि विक्रमादित्यनिर्मिताः ॥ ७३ ॥ आदायसारमेतेषा
 मन्येषां च विशेषतः ॥ हारावलीनिर्मितेयं मया द्वादशवत्सरै
 ॥ ७४ ॥ उपास्य सर्वज्ञमनंतमीशं भूत्वा तिथिः श्रीधृति सिंह
 वाचां ॥ हारावली द्वादशमासमानैर्विनिर्मितेयं पुरुषोत्तमेन ॥
 ॥ ७५ ॥ नानाकाव्यपुराणनाटककथाकोषेतिहासस्मृतिज्यो
 तिः शास्त्रगजाश्च मानवभिषक्कोषान्त्रयत्नादियं ॥ दृष्टुं न्या
 निचशाब्दैकैः सहकृता हारावली यत्नतः कर्तव्योन्नतसंश
 यः सुमनसश्शब्दार्थसिंहेष्वपि ॥ ७६ ॥ सुधिया जनमेजयेन
 यत्नात् धृति सिंहेन समनिरूपितेयं ॥ विदितो बहुदृष्टवभिः
 कवींद्रैर्भुविकोषानुमतः प्रमोददीयः ॥ ७७ ॥ हित्वा महाश
 ङ्कताभिमानं मात्सर्यमन्यत्र मुहुर्निधाय ॥ हारावलीयः
 प्रकरोति कंठे विदग्धगोष्ठीषु परं सभाति ॥ ७८ ॥ ॥ इति श्री
 महामहोपाध्यायपुरुषोत्तमदेवप्रणीता हारावली पर्यवसिता

॥ इति हारावली समाप्ता

धनंजयकोश १

श्रीगणेशायनमः॥तन्नमामिपरंज्योतिरवाङ्मनसगोचरम्॥नु-
 नीलयत्पविद्यां पट्टिद्यामुनीलयत्पि॥१॥^{रशपुत्रस्य}द्वयद्वितयमुभयं
 मलंयुगलंयुगं॥युग्मेद्वंद्वंयमद्वै^{ते=१०}धपादयोःपातुजैनयोः॥२॥^{॥ द्वादश करे ॥}मृषि
 र्पतिर्मुनिर्भिक्षुस्तायसंस्तुयतोव्रती॥तपस्वीसंयमीयोगीवर्णी
 साधुश्चपातुवः॥३॥^{नेत्वारिष्यस्य}दक्षितमोण्डंशिष्यंचतमंतेवासिनंविदुः॥
 कृतान्तागमसिद्धान्ताग्रन्थश्शास्त्रमतःपरम्॥४॥^{सिद्धोतस्यत्रीणि ॥ ३ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥}भूमिभूःपृथि
 वीपृथ्वीगङ्गरीमेदिनीमही॥धरावसुमतीधात्रीक्षमाविश्वंभ
 रावनिः॥५॥^{= कोश्य}वसुधाधरणीक्षोणीक्ष्माधरित्रीक्षितिश्चकुः॥
 कुंभिनीलौर्वीराचौर्वीजगतीगौर्वसंधरा॥६॥^{॥ ३ ॥}तत्पर्यायधर
 श्लो^{॥ ३ ॥}स्तत्पर्यायपतिर्नृपः॥तत्पर्यायरुहोवृक्षैश्शब्दमन्यच
 योजयेत्॥७॥^{होशपर्वतस्य}दरीभृदंचलःशृंगीपर्वतस्सानुमानंगिरिः॥नग
 शिखोच्चयोःद्विश्चशिखरीत्रिककुन्मरुतः॥८॥^{॥ ३ ॥}प्रस्थपार्श्वे
 तदंसानुमैरवलौपत्यकातरी॥नितंबंमंतोदंतश्चतुनपिगि
 रिःस्मृतः॥९॥^{चतुर्दशराजः}राजाधिपुःपतिःस्वामीनाथःपरिवृढःप्रभुः॥दं
 श्वरोविभुर्गिशानोभर्तृद्वन्द्वशिता॥१०॥^{१४ हृदशरुहस्य}अनोकहस्तः
 शाखीवितपीफलिनोन्नगः॥द्रुमोःदुष्पिःफलेग्राहीपादपो
 गौवनस्पतिः॥११॥^{१३}तत्पर्यायचरोद्देयोहरिवलिमुखःकपिः॥बा
 नरःप्लवगश्चैवगोलोगूलोऽथमर्कटः॥१२॥^{अष्टौ}विपिनंगहनंकक्षम
 रपर्यंकाननवनम्॥कान्तारमंटवीदुर्गंतच्चरस्याद्वेनेचरः॥
 १३॥^{नवसलस्य}पुलिन्दःशबरोदस्युर्निषादोव्याधलब्धकौ॥धानुकोऽथ
 किरातश्चसौरण्यानीचरःस्मृतः॥१४॥^{अष्टादशराजस्य}वार्तिकं पयोभो
 वुपाशोर्णःसलिलंजलम्॥शरवणंकुशनीरतोयजीवनम
 विषम्॥^{१८ ॥ १५ ॥}तत्पर्यायचरोमत्स्यस्तत्पर्यायप्रदोघनः॥तत्पर्या
 योद्भवंपद्मंतत्पर्यायधरोऽम्बुधिः॥१६॥^{॥ एकादशमतस्य}पृथुरोमाषड्दक्षीणोया
 दौवैसारिणोद्भूषः॥विशारीशफरीमीनःपाटीनोऽनिमिषत्ति
 मिः॥१७॥^{११ एकादशमेवस्य}घनाघनोघनोमेघोजीमूतोऽभवलाहकौ॥पर्ज

धनेजयकोश २

न्योमुदिरोनभ्रातृदित्सोदामनीपविः॥१८॥ आकालिकीसु
 णरुचिर्विद्युत्तत्तिरंबुदः॥ निर्घातमशनिबज्रमुल्काशब्दं च^{४१=शम्याशत}
 योजयेत्॥१९॥ परिषत्कर्हमः पंकस्तज्जितामरसंविदुः कमलेन
 लिनपद्मसरोजं सरसीरुहम्॥२०॥ खरदण्डकोकनदपुंडरीकं
 महोत्पलं॥ इंदीवरंचारविंदशतपत्रचपुष्करं॥२१॥ सौगंधिकेतु
 कल्हारं हलकरत्तसम्यकम्॥ स्यादुत्पलं कुवलयमशनीलां
 बुजकचं॥ इंदीवरंचनीलस्मिन्सितेकुमुदकैरवे॥२२॥ तद्वती
 विसिनीतेयोव्रततीवल्लरीलता॥ वल्लीनामानियोज्यानिवारिधि
 र्वर्ण्यतेधुना॥२३॥ स्त्रोतस्विनीधुनीसिंधुः स्रवन्तिनिम्नगीपगाः
 ॥ नदीनदीद्विरेफश्चसरिन्नाम्नीतरंगिणी॥२४॥ तत्पतिश्चभवत्य
 विधः पारावारोः मृतोद्भवः अपारवारोः कूपारो रत्नमीनाभिधा
 करः॥२५॥ समुद्रोवारिराशिश्चसरस्वान्तागरोऽर्णवः॥ सीमाप
 कण्ठतीरंचपारंगोऽधोऽवधिस्तटम्॥२६॥ भंगेस्तरंगः कल्लोलो
 वीचिरुत्कलिकावलिः॥ पालीवेलातरोच्छासीविभ्रमोयमु
 दन्यतः॥२७॥ मनुष्योमानुषोमर्त्योमनुजोमानवोनरः॥ नापु
 मान्पुरुषो गोधोऽधवः स्यात्तत्पतिर्नृपः॥२८॥ भृत्याश्चभृतकः
 पत्तिः पदातिः पदगोऽनुगः भटोऽनुजीव्यनुचरः शस्त्रजीवीच
 किंकरः॥२९॥ स्त्रीनारीवनितामुग्धाभामिनीभीरुरंगना॥ ल
 लनाकामिनीयोषित् योषासीमतिनीवधूः॥३०॥ नितंबिन्यव
 लावालाकामुकीवामलोचना॥ भामातनूदरीरामासुंदरीयु
 वतीचला॥३१॥ भार्याजायाजनिः कुल्याकलत्रेगेहिनीगृहं॥
 महिलामानिनीपत्नीतथादाराः पुरंध्रयः॥३२॥ बलुभाप्रेय
 सीप्रेष्ठारमणीदयिताप्रिया॥ दृष्टाचप्रमदाकांतचडीप्रणयि
 नीतथा॥३३॥ सतीपतिव्रतासाध्वीपतिवत्यैकपत्यपि॥ म
 नस्विनीभवत्यायाविपरीतानिरूप्यते॥३४॥ बन्धकीकुलदामु
 क्तापुनर्भूः पुंश्चलीखिला॥ स्वशाभिसारिकादूतीस्वरिणीसफ

धनंजयकोश ३

लीतयो ॥३५॥ गणिकालंजिका वेश्या स्थाजीवा विलासिनी ॥ पण्य
 स्त्रीदारिका दासी कामुकी सर्ववल्गुभा ॥३६॥ कान्तेष्टोदपितः प्री
 तः प्रियः कामोचकामुकः वल्गुभोक्तृपतिः प्रेयान् विदध्वरजणो
 वरः ॥३७॥ सावित्री जननी माता जनकः सविता पिता ॥ देहोप
 धनः कायो ॥ इवपुः सदननतनुः ३८॥ कलेवरशरीरं चर्मतिरस्त्रि
 भवस्सुतः ॥ पुत्रस्सुतरपत्यं चतुकुनोक्तं चात्मजः प्रजा ॥३९॥
 उद्दहमानः पातोदा कोनन्दनोभक्तः ॥ गमनं धयात्तानशोखी
 त्येदुहितरविदः ॥४०॥ वयस्याली सद्गुणसमध्री चामवयाः सरती
 ॥ आली विवर्जितमित्रमस्वन्ध्यामित्रपुक्मुदतः ॥४१॥ सद्वक्त्रो
 सद्वक्त्रो सहायः सामन्त्रायिकः ॥ सनाभिः संगोत्रो बन्धुः सादृशो
 वरजः ॥ नृजः ॥४२॥ कनीयानग्रजो ज्येष्ठो भ्रातृजानी स्वसानजा
 ॥ भर्तुस्वसाननान्द्रे स्यान्मातुलानी प्रियास्त्रिका ॥४३॥ वैष्यरा
 तिरमित्रोरिद्विदसपत्नो द्विषद्विपुः ॥ भ्रातृव्यो दुर्जनश्चतुर्दृष्टो द्वे
 षीखलो द्वितः ॥४४॥ दीधितिर्भानुरुस्त्रोः शुर्गे भस्तिः करणः कर
 पादोरुचिर्मरीचिर्भास्ते जौचिर्गौर्द्युतिः प्रभा ॥४५॥ दीप्तिर्ज्योतिर्म
 हो धामरश्मिरुज्यो विभावसुः ॥ शीतोष्मप्रायपर्वत्तद्वना बिन्दुभा
 स्करौ ॥४६॥ शशीविधुस्मधारश्मिको मुदीकुमुदप्रियः ॥ कलाभू
 चन्द्रमाश्वदः कान्तिमानाषधीश्वरः ॥४७॥ उदुनिभानितारसने
 सन्नतत्यतिनिशा ॥ क्षणदारजनीनक्तं दोषाप्रयोमोक्षपाकरः ॥
 ॥४८॥ तरणिस्तपनोभान्त्रध्रुः पूषार्थमारविः ॥ तिग्मः पतंगोद्युम
 णिर्मातं डोः क्रीडहाधियः ॥४९॥ दनः सूर्यस्समो ध्वान्तस्तिमरारि
 विरोचनः ॥ दिनेदिवाः हृदि वसो वासरस्तत्करश्चमः ॥५०॥ चक्र
 वाकाङ्गपर्यायबन्धुः कुमदविप्रियः ॥ यमुनायमकानीनजन
 कः सवितामतः ॥५१॥ बाहोः श्वस्तुरगो वाजी हयोधुर्यस्तुरं
 गमः ॥ सतिरर्वाहरीरथ्यः सप्ताः श्वश्चमयूरखवान् ॥५२॥ खवि
 हायोविषह्यामगगनाकाशमम्बरं ॥ द्यौर्नभोः भ्रान्तरिस्चमय

धनजयकाश ४

नेचपयः वायुपयः पक्षिणः विश्वधरस्यापि ॥
 वायुपयोप्यथ ॥ ५३ ॥ तच्चरः खेचरस्तगः पक्षीपत्रीपतत्र्यपि ॥ श
 कुन्तः शकनिर्विश्वपतंगोविष्करोवया ॥ ५४ ॥ जाद्वलपिशितं मां
 संपलपेशीचतत्त्रियः ॥ योतुधानेस्तथारसोरात्र्यादिचरदृष्यते ॥
 ५५ ॥ सुतोः दिवेस्तदिदृन्वासेन्द्रादेवः सुराः सुराः ॥ स्वर्गः स्वर्गः ॥
 लोकश्चतहासस्त्रिदिवांमनः ॥ ५६ ॥ तत्पतिशकदन्तुः सुनासी
 रश्चतक्रतुः ॥ प्राचीनबहिः सुत्रामावज्जीवायण्डुलोहरिः ॥ ५७
 शत्रुर्जलस्यभोत्रस्यपाकस्यनमुचरेपि ॥ इवहाचसहस्त्राक्षो गी
 र्वाणेशः पुरन्दरः ॥ ५८ ॥ विदो जाश्चाः भूरेनाथोवासजोहरिवा
 दनः ॥ मरुतश्चमरुत्वाश्चरुषाचैरावणाधिपः ॥ ५९ ॥ शतमन्य
 स्तुगषाडुपुमद्वनश्चकौशिकः ॥ सकंदनोऽथमवचान्युलोमा
 रिमरुत्सखः ॥ ६० ॥ काष्ठाककुट्टिगाशाचरमावज्यातयाहरितः ॥
 तत्पयोयात्वरं योज्यप्राज्ञैः पालगजाः श्वरम् ॥ ६१ ॥ पवनः पवमानश्च
 वायुर्वातोऽनिलोमरुतः ॥ समीरणोगम्यबाहः श्वसनश्चसदागतिः
 ॥ ६२ ॥ नभस्तात्मातरिश्वाचचरेण्युर्जवनेश्चलः ॥ प्रभञ्जनीर्यप
 र्यापपुत्रोभीमाजनात्मजौ ॥ ६३ ॥ तत्सखोऽग्निशिखीवह्निः पा
 वकश्चाशुशुक्षणिः ॥ हिरण्यरेताः सप्तार्चिर्जातवेदास्तनूनात् ॥ ६४ ॥
 म्बाह्वापतिर्हुताशश्चज्वलनोदहनोऽनलः ॥ वैश्वानरः कृशानुश्च
 लोहिताश्वोविभावसुः ॥ ६५ ॥ वृषाकपिः शमीगर्भोद्व्यवाहोद
 ताशेनः ॥ धनंजयोवीतिहोत्रः कृष्णवर्माद्युषर्बुधः ॥ तदादिस्तनू
 सेनानीः स्कंदस्तशिखिबाहनः ॥ ६६ ॥ कातिकेयोविशखश्चकुमा
 रः षण्मुखोगुहः ॥ शक्तिमान्क्रौंचभेदीचस्यामीशखण्डोद्भवः ॥ ६
 उजन्माब्रह्मचारीचमहोजादैत्यघातकः ॥ तत्पिताशंकरश्शंभुः
 शिवस्त्यागुर्महेश्वरः ॥ ६७ ॥ त्र्यंबकोधूर्जटिशर्जः पिनाकीप्रम
 थाधिपः ॥ त्रिपुरारिविशालाक्षो गिरिशोनीललोहितः ॥ ६८ ॥ रुद्रोदु
 मौलीयज्ञारिस्त्रिनेत्रोऽष्टभध्वजः ॥ उग्रः शूलीकपालीचशिपिवि
 द्रोभवोहरः ॥ ६९ ॥ उमापतिर्विरूपाक्षोविश्वरूपः कपर्दीपि ॥ भोगी

धनजयकोश ५

रथीः त्रिपथगान्नाह्वीहिमवत्सुता मन्दाकिनीद्युपर्यायधुनी
 गंगानदीश्चरी विधिर्वेधाविधाताचंद्रहिणोऽनश्चतुर्मुखः॥७०॥
 पद्मपर्याययोनिश्चापितामहविरंचिनो॥ हिरण्यगर्भः स्वप्नाचंप्र
 जापतिः सहस्रपातुः॥७१॥ ब्रह्मात्मभूरनन्तात्मा कस्तत्पुत्रो
 हिनारदः॥ कृष्णोदामोदरोविष्णुरुपेन्द्रः पुरुषोत्तमः॥७२॥ के
 शवश्चहृषीकेशः शाङ्गो नारायणो हरिः॥ केशीमधुर्वलिर्वाणो
 हिरण्यकशिपुर्मुखः॥७३॥ तदादिस्मृदनं शौरिः पद्मनाभोऽप्य
 धोराजः॥ गोविन्दोवासुदेवश्चलक्ष्मीः श्रीगोमितीन्दिरा॥७४॥
 तत्पतिः शैलभूम्यादिधरश्चक्रधरस्तथा॥ तत्पुत्रो मन्मथः कामः
 सूर्यकारिरनन्यजः॥७५॥ कायपर्यायरहितो मदनो मकरध्वजः॥
 शिलीमुखः शरोबाणो मार्गणोरोपणः कणः॥७६॥ द्रुकोडेश्वर
 प्रचनाराचंतो मरुत्खगः॥ कामकुं धन्वचापंच धर्मको दंडके धनुः
 ॥७७॥ शिलीमुखादेरसनं तत्कोटिमदनी विदुः॥ पुष्पसुमनसः फु
 ल्लतान्तं प्रसवोद्गमो॥७८॥ प्रसूनं कुसुमं दयंतदायस्त्रः शरः
 स्मरः॥ स्वान्तमास्वनितंचितंचेतोन्तःकरणमनः॥७९॥ हृदयं विशि
 खाकृतमारस्तत्रभवोमतः॥ मौर्वीजीवागुणो गव्याज्यालिभृद्गुः
 शिलीमुखः॥८०॥ अमरः षट्पदो ज्ञेयो हिरण्यमधुव्रतः॥ मौर्व्या
 दिप्रान्तमल्यादिकन्दर्पस्य भवोद्गुः॥८१॥ हतिरस्त्रायुधं श
 स्त्रं पुष्पायस्त्रः स्मरो मतः॥ ध्वजपताकाकेतुश्च चिन्हं तद्देजयं
 त्पिच्छतत्तदंतोद्गवाद्यादिशोर्विघ्नकरः स्मरः॥ कौक्षेयकोसिर्निस्त्रिं
 शः कृपाणः करवालकः॥८२॥ तरवारिर्मंडलाग्रं खड्गं नार्मा बलिं विदुः अक्षौहि
 णीचलानीकं वाहिनीसाधनंचमूः॥ धजिनीसेनापृतनासेन्यंदो वरूथिनो
 कदनं समरं युद्धं संयुगं कलहं रणम्॥८३॥ संग्रामः सम्परायाजी
 संयदाहुर्महाह्वमूः॥ गजोमतंगजो हस्तीवारणोऽनेकपः करी॥
 ॥८४॥ दन्तीस्तम्बेरमः कुंभीहिरदैर्भौमतंगमः॥ शुण्डालः साम
 जो नागो मातंगः पुष्करीहिपः॥८५॥ करेणुः सिन्धुरस्तेषु यन्तानि

अतिमधुरस्वरश्चरोत्तमश्चापिलीमुखः षट्पदो ज्ञेयो हिरण्यमधुव्रतः
 व्रतः १०० मते मधुपः १००० पण्यलिदेकमलासनः

मौर्वीज्याशिनिजीवागुणो गव्याज्यालिभृद्गुः

धनजयकोश ६

स्तिपके स्रतेः॥ ^{सिंहस्य} तानिषाद्यपि॥ नागाद्यरिः कंठीरवो मृगेन्द्रः केसरीहरिः॥ ८८ ॥
 व्याघ्रश्च शूरः शार्दूलः शरभोऽष्टपदोऽष्टपात्॥ क्रोडो वहारो दं
 श्रीच घृष्टिः पोत्री च शूकरः॥ कोलः किरिः किटिर्चोणी भूदारः क
 र्दमप्रियः॥ ^{उष्टस्य} ८९ ॥ उष्ट्रो मयः शृंखलकः करभः शीघ्रगामिकः॥
 कोले ^{गुनः} यकः सारमेयो मंडलः श्वापुरोगतिः॥ ९० ॥ जिह्वापो ग्राम
 शार्दूलः कुकुरो रात्रिजागरः॥ ^{स्वर्णस्य} हेमचाष्टपदं स्वर्णं कनकांजु
 नकांचनम्॥ ९१ ॥ ^{वासीकरं} स्वर्णहिरण्यं भर्मजातरूपं च हाटकम्॥ त
 तपनीयं कलधौतं च कान्तं स्वर्णशिलोद्भवं॥ ९२ ॥ ^{तौतिव्यातस्य शक्तिः कवीणिमुक्ताया धनस्य} रूप्यं रजतं गुलि
 काश्चुक्तिजमोक्तिकतथा॥ ^{कुबेरस्य} वित्तवस्तु वस्तुद्रव्यं स्वार्थं राट्रविणं
 धनम्॥ ९३ ॥ कः स्वरतत्पतिप्राहुः कुबेरं चैकपिंगलम्॥ वैश्रवणं
 राजराजं मुत्तराणापतिं तथा॥ ९४ ॥ अलकानिलयं श्रीदधनपर्षा
 यदायकम्॥ ^{देशस्य} राष्ट्रजनपदो नगरो जनान्तो विषयः स्मृतः॥ ९५ ॥ पु
 रीष्टः पुरं नगरी पत्तनं पुटभेदनं॥ ^{मुक्तस्य} वक्रलपनं मांस्यं च वदन्ति न
 दनं मुखम्॥ ९६ ॥ ^{कणिस्य} आननं श्रवणं श्रोत्रं श्रवः कर्णं श्रुतिं विदुः॥
 दण्डिं चक्षुर्नयनं दृष्टिर्नेत्रं विलोचनम्॥ ९७ ॥ ^{कटास्य} कटाक्षं कंठोपाग
 विभ्रमस्तस्य वैकृतम्॥ ^{सस्य कटास्य वेकृतना ओष्ठस्य मान्यथा भवविभ्रमः} दन्तावासीः धरोऽप्योष्ठावर्णितो दश
 नछदः॥ ९८ ॥ ^{कठस्य} शिरोधरो गलो ग्रीवा कंठश्च धमनी धमः॥ दादोषा
 च भुजावाहः पाणिर्हस्तः करस्तथा॥ ९९ ॥ ^{हस्तधस्य} प्राहुर्वाहशिरोऽसंच
 हस्तशाखा करां गुलिः॥ नासाघ्राणं मुरो वक्षः कुक्षिः स्याज्जठरो
 दरम्॥ १०० ॥ ^{वक्षस्य} स्तनं पयोधरं कुचौ वक्षो जाडुतिवर्णितौ॥ कटिर्नि
 तम्बः श्रोणी च जघनं जानु जन्तु च॥ १०१ ॥ ^{श्रीणि} चतुर्न चरणं पादः क्र
 मोऽष्टिश्च पैदविदुः॥ ^{विषयः} शिरोमूर्ध्नी तं मांसं कप्रारभ्य प्ररितं रितम्॥
 ॥ १०२ ॥ ^{नुरस्य} गगनचो वचनं वाणी भारती गीत्सरस्वती॥ सिंहहिपधने
 गजो हंषां श्वेदं हितं गजे॥ १०३ ॥ स्फीतकृतं धेनुकलभेस्तनितं
 जलदेतथा॥ ^{नुरस्य} स्पन्दने चीत्कृतं मंत्रैर्भटे धृष्टं च दुहुतम्॥ १०४ ॥
 सीत्कृतं मणितं कामैस्वदुतं शृंखलापुधे॥ मंजीरकं नृलोका

धनंजयकोशः

दिर्नृपुत्रैकैकैतं॥५॥ कोकृतंमरुतिःकोचदसयोश्चकृतंमते
 ॥प्रतीतंसंस्तुतलब्धदृष्टंपरिचितंस्मृतं॥६॥ संस्थितंदशमीस्थं
 चपरासुचमृतंविदुः॥विदोदृषोप्यमर्षश्चरुद्रोपक्रोधमन्यवः॥
 ॥दृषःप्रमोदःप्रमदोमुनोषानुन्दमुत्सवः॥कृषानुकम्पानुक्रोः
 शोदितोक्तिःकरुणादयो॥६॥ शोमुषीधिषणाप्रज्ञामनीवाधीः
 स्तथाशयः॥प्रादोमेधादिमान्निगुनैभिरूपोविचक्षणः॥७॥ प
 ण्डितस्सूरिराचार्योवाग्मीनेपायिकःस्मृतः॥पारिषद्योबुधः
 सभ्यसदस्यःसत्सभोचिनः॥१०॥ आस्थानाधिपतीराजाराज
 स्तयोनृपक्रतुः॥विष्टरमल्लकपीठमासदोमासनेविदुः॥११॥ चे
 लंनिवसनंवासश्चीरमम्बरमंशुकं॥वस्त्राद्यन्तदिगाद्यादिसंजि
 तोवृषभेश्वरः॥१२॥ विष्टपंभुवनंलोकोजगतस्यपतिर्जिनः॥स
 र्वतोवीतरागोःहेनकेवलोधर्मचक्रभृत्॥१३॥ तीर्थंकरस्तीर्थकर
 स्तीर्थहृदिव्यवोक्त्यतिः॥वर्षीयान्त्वेषभोज्यायान्युरुषाद्यःप्रजा
 पतिः॥१४॥ ऐस्वाकुःकाश्यपोब्रह्मागौतमोनाभिजोःप्रजः॥स
 न्मतिर्मदतिवीरोंमहावीरोऽथकाश्यपः॥१५॥ नाथोऽन्वयोव
 र्जुमानोऽथतीर्थमिहसोप्रतमः॥कुक्रमरुधिररत्नंस्तूरोमृग
 नोभिजाः॥१६॥ कर्पूरंघनसारंचंद्रिमंसेवेतपुष्पवान्॥समालं
 भोगरागश्चप्रसाधनंखिलेपनम्॥१७॥ भूषणाभरणंरुच्यमानं
 मालागुणस्त्रजम्॥मेखलोरशनाःकांचीहेमपर्यायसूत्रकं॥१८
 ॥श्रीणीविन्वकेटोसूत्रमानंसूत्रमिवाहितं॥मदिरामद्यमैरेयंसी
 धुकादम्बरीमिराम्॥१९॥ प्रसन्नावारुणीहालामधुवारांसुरो
 विदुः॥शुद्धोऽसबकरोप्यषःशोण्डागर्वितमद्यपो॥२०॥ सक्तोऽ
 स्तद्युतपानेषुविचित्राशब्दपदतिः॥सर्पिर्द्वयंगवीनाज्यदुग्ध
 स्तीराःमृतपयः॥२१॥ उदश्चिन्मथितंतक्रंकालसैयंपिवेदुरुः॥
 प्रायोवयोदशाःनेहपूर्णयौवनकंविदुः॥२२॥ तारुण्यंयौवनंवा
 त्योवाहीनस्थविरोमतः॥वंशान्वयोऽन्वयःस्यादन्तारःसंततिः

मयै
 कटीम
 नंरुप्य
 ने

धनंजयकोश ८

कुले॥२३॥ उद्योवर्गश्च संतानः॥ काव्यमेव कवेः स्थितिः॥ हंसो
मगलेश्वरक्रागो हंसबाहः सनातनः॥२४॥ मयूरो बह्विणः केकी
शिखी प्राचुटिकस्तथा॥ नीलकुंठः कलापी च शिखंडी तत्पतिगु
हः॥२५॥ वरदावारली हंसी कौकिलं हामं गोचकः॥ हरिणो मृगः
षतस्तदंशर्वरीकरः॥२६॥ पन्नगो हविर्विषधरो लेलिहानो भुजं
गमः॥ नागोरगः फणी सण्यस्तद्वेशि विनितात्मजः॥२७॥ सुपर्णो ग
गरुडस्तास्यो गरुत्मान् शकुनीश्वरः॥ इन्द्रजित्मंत्रपूतात्मा वै न
तेयो विषक्षयः॥२८॥ रवमिन्द्रियं हृषीकं च स्रोतोः संकरणं विदुः॥
पुण्यं भाग्यं च सुरुतं भागधेयं च सत्कृतम्॥२९॥ अधमं हंश्च दुर्दितं
पाप्मापापं च किल्बिषम्॥ वृजिनं कलिलमेनो दुष्कृतं तज्जरीदम्॥
३०॥ सदने सद्य भवने धिस्म्यवेश्माः श्ममंदिरम्॥ गेहं निकेतनं
ग्रारं निशांतं निर्वृतं गृहम्॥३१॥ वसत्या वसथा वा संस्थानं धामा
स्यदं पदम्॥ निकायं निलयं रूसं शरण्यं विदं गलयम्॥३२॥ खय
खातच परिखा वप्रस्था हलिकट्यमम्॥ प्राकारः परिधिः शालः
प्रतौली गोपुरी वृतिः॥३३॥ प्रोसादसौ धं हर्माणि निव्यूहो मत्तवारणं
वातायनमेनालम्यं मालं व्यमुखमासनम्॥३४॥ समः सवर्णः स
जातिस्सदृशः सदृशः सदृक्॥ तुल्यः सधर्मः सरूपस्तत्त्वोक्तः
पमाभिधा॥३५॥ विन्मन्यो वर्धमानश्च गुरुस्थानो म्वुर्जननः॥
सिंहनादीतिपर्यायमुपमानेषु योजयेत्॥३६॥ व्यपदेशं नि
भं व्याजं पदं व्यतिकरं छलम्॥ छद्मं रत्तान्तं मुत्येक्षां शब्दमन्य
ञ्च निर्णयेत्॥३७॥ व्रातः पुञ्जः समाजश्च समूहः सन्ततिर्व्रजः
व्यूहो निकायो निकरो निकुरंवः कदंबकम्॥३८॥ ओघः समुद्रयः
संप्रसंघातः समितिस्ततिः निचयः प्रकरः पैक्तिः पशूना समजो
व्रजः॥३९॥ समीपाभ्यां समासजमः भ्युर्गं सन्निधिं विदुः॥ अवि
द्वर्चनिकं तमवलग्रमं नन्तरम्॥४०॥ जित्याहलिहलं सीरं लंगे
लतत्करो वलः॥ रवती दयितो नीलवसनः केशवाग्रजः॥४१॥

श्वस
रीसू
पवना
जिह्वा
तिस्ते
रीवि
तान्
जः॥
एणभीदीप्रियाता
याःरथ्याप्रतोरीविश्यानामगम्यनरायममूर्तिकेप्रदः

धनंजयकोश २

अर्जुनः फाल्गुनोजिष्णुः श्वेतवाजीकपिध्वजः ॥ गांढीवकामे
 कीसव्यसाचीमध्यमपांडवः ॥ ४२ ॥ वृषसेनामुनिर्मोकोदैन्यारि
 शक्रनंदनः ॥ कर्णशूलिः किरीटीचशब्दभेदी धनंजयः ॥ ४३ ॥
 समवतीयमः कालः कृतान्तो मृत्युरन्तकः ॥ कुरुकोचकपोः श
 तुर्बायुपुत्रो वृकोदरः ॥ ४४ ॥ धर्मात्मजो जातरिपुः कौतेयो भरता
 न्वयः ॥ कौरव्यो राजलक्ष्मा च सोमवंशो युधिष्ठिरः ॥ ४५ ॥ क
 ष्णानीलसितकालंधूमधूमप्रमलिप्रभं ॥ नमोऽधकारस्तिमिरंधां
 तंसन्तमसन्तमः ॥ ४६ ॥ श्वेतार्जुनः शुचिः श्वेतो बलस्य सितपा
 ण्डुरम् ॥ शुक्लवहातंधवलपाण्डुशुभ्रशशिप्रभम् ॥ ४७ ॥ लोहि
 तैरक्तमाताम्रपाटलविषदारुणम् ॥ गौरपीतद्वरिद्रुभंपलाश
 हरितंहरितम् ॥ ४८ ॥ हरिणीलोदिगीशोणीगौरीश्वेनीपिशम्भ
 पि ॥ सारङ्गीशचरीकालीकल्माषीनीलपिजरी ॥ ४९ ॥ पुरागम
 धुकिजल्कमकरन्दवकोसुमम् ॥ उपचाराद्रजः पांसुरेणुधूली
 च योजयेत् ॥ ५० ॥ कलंकावद्यमलिनं किंजल्कलक्ष्मलां हन
 निर्वाधमधमपंकमलीमसंमपित्यजेत् ॥ ५१ ॥ जनोदाहरणकी
 र्तिसाधुवादं यशोविदुः ॥ वर्णगुणावलिरव्यातिमवधानतुसाह
 सेम् ॥ ५२ ॥ प्रेष्यादेशनिदेशाज्ञानियोगः शासनं तथा ॥ सन्देशः
 प्रिययावार्ताप्रवृत्तिः किम्वदं त्यपि ॥ ५३ ॥ कठोरकठिनं स्तब्धं कर्क
 शं पुरुषं दृढम् ॥ अश्लीलकादलफलुकोमलमृदुपेशलम् ॥
 ५४ ॥ प्रत्यग्रसाम्प्रतनन्यनवनूतनमग्रिमम् ॥ पुराणजरठजी
 र्णप्राकृतसुचिरंतनम् ॥ ५५ ॥ भोरहोर्षवामन्त्रैकश्चिक्चिन्वन
 संशये ॥ द्राक्क्षणे द्वायसर्पदिनिषेधमनखल्वलम् ॥ ५६ ॥ उच्चै
 रुच्चावचतुद्रमुच्चमुन्नतमुच्छ्रितम् ॥ नीचन्यगांतनकुब्जनीचै
 र्दृस्वनयेत्यरम् ॥ ५७ ॥ अमासहसमंसाकं साहसं सज्जः समाः
 ॥ सर्वदा सततं नित्यं शश्वदात्यंतिकंसदा ॥ ५८ ॥ शृंगीरुतिहरिर्ना
 यहरिस्त्रिचंभृगिर्णैः ॥ गौश्वेतुष्यात्पशुस्तत्रमहिषीनामदेहिको ॥ ५९

विशेषितं प्रवृत्तं श्वेतवलसंनोरादुर

साहसं नूनं न्यारकं काये नदेषि च ॥

धनंजयकोश १०

वियोगस्य

पुष्ट

स्नेहस्य

स्व

वियोगमदनावस्थाविरहपलकविदुः॥ प्रमाभिलाषमालम्बरा
 गः स्नेहममृतः परम्॥ ६०॥ संहितः संहितं पुक्तं संपुक्तं संभृतं युतं
 ॥ संस्कृतं समवेतं च प्रादुरन्वीतमन्वितम्॥ ६१॥ वत्साः ध्वास
 रणिः पन्थासार्गप्रचरसञ्चरौ॥ त्रिमार्गकानामगद्गेधोषोगो
 मण्डलं व्रजः॥ ६२॥ कृती नदीष्मो निष्मातः कुशलो निपुणः पटुः
 ॥ स्फणः प्रवीणः प्रागल्भ्यः कोविदश्च विशारदः॥ ६३॥ विदग्धश्च तु
 रोधूर्तश्चादुक्तितवः शठः॥ कापि नागरिको ज्ञेयो गोत्रसंज्ञ
 कं नामैतत्॥ ६४॥ मुग्धो मूढो जडो नेडो भूको मूर्खश्च कट्टदः॥
 स देवानां प्रियो प्राज्ञो मन्दो धीनो मवर्जितः॥ ६५॥ षष्टिकः क
 लमः शालित्रीहिः स्तवकरिस्तथा॥ वत्सः शकुत्करिर्जातः षोड
 षदंशेनः स्मृतः॥ ६६॥ शौण्डीरो गर्वितः स्तब्धो मानी चाहं कृदु
 हृतः॥ उद्धीव उद्धरो दृप्तौ नीचश्च पिशुनो धमः॥ ६७॥ चौरैका
 गारिकस्तेन तस्करप्रतिरोधकाः॥ निशाचरो गूढचरो हेरिकः प्र
 णिधीश्चरैः॥ ६८॥ प्रस्तरो पलपाषाणदृषदधातुशिलाघनाः॥
 तत्रैजातमयो लोहं शातकुम्भं नैघेत्परम्॥ ६९॥ साधीयो त्यर्थम
 त्यन्तनितांतं सुष्टु वैभुशम्॥ स्फुटसाधुखलुस्यष्टं विशदं पुष्पला
 मलम्॥ ७०॥ चित्राः श्रृङ्गाश्च तचोद्यं विस्मयः कोतुकोप्यहो॥
 अभियोगोद्यमोद्योगा उत्साहो विक्रमो मतः॥ ७१॥ क्षामं शान्तं
 रुशं क्षीणं द्वीनं जीर्णं पुरातनम्॥ शीर्णं वसानं न्यूनं च धैर्यं
 शीर्यं च यौरुषम्॥ ७२॥ रहोनुरहस्योपांशुरहस्यं चाभिनतिकः
 ॥ कीनाशः लपणो लुब्धो मुग्धो दीनो भिलाषुकः॥ ७३॥ क्षिप्र
 शुभदुःस्वरं शीघ्रं सहसा द्युतिरितुतम्॥ तूर्णजवः स्पृहोरं होरयो
 वेगस्तरोलपुः॥ ७४॥ पोशनीतः सितो वदस्सन्धानी तोनि यन्त्रि
 तः॥ निषामितः शृङ्खलितो निबद्धः पाशितोरिपुः॥ ७५॥ का
 न्तं च कमनं कम्पं कमनीयं मनोहरम्॥ अभिरामं रमणीयं रम्यं
 शोभ्यं सुन्दरं॥ ७६॥ चारुश्लक्ष्णं चरुचिरं प्रशस्तं हृद्यवस्थुरम्॥

धनंजयकोश ११

दर्शनीयमनोत्तमचचित्पर्यायहारिच॥७७॥ अवश्यायस्तथा
 रश्चप्रायेयंतुहिनं हिमम्॥ नीहारंतैत्करं विदिमृगां करोहिणी
 पतिम्॥७८॥ पुन्नागसन्नरं प्रादुस्ति^{तिलकं स्य}लकचविशेषकम्॥ ल
 लाटिकाललां मापि पूर्णवादंतथाद्रुमं॥७९॥ अन्नं न कज्जलं
 नागं गजं पाटलमारुणं॥ शालपरिधिं रक्षेच्चकुल्यास्त्रीसारिणी
 विदुः॥८०॥ चारोवसर्पः प्रणधिर्निगूढपुरुषश्चरः॥ तद्वानुक्तः
 सहस्रासः सत्यार्थे स्तनूतामृतम्॥८१॥ अत्यन्तायचिरायैति
 प्रहं कस्माद्वलादिति॥ प्रयेणेविकृतश्चैति विभक्तिप्रतिरूपकं
 ॥८२॥ रश्मास्त्रीकटलीचिन्हं मोचासारतरुश्च सां॥ कीचको
 ध्वनिमद्रेणैस्तालो गेयक्रमोद्भवः॥८३॥ पुष्करं मुरजं पद्मं ह
 स्तिहं स्तीग्रनायकम्॥ निस्तलवर्तुलं च तस्य पुटं विषमोन्नतं
 ॥८४॥ दीर्घप्रांशुविशालचंबदुलं पृथुलं पृथु॥ उल्लेखदारुणं
 तिग्मं घोरं तीव्रं मुत्कटम्॥८५॥ शीतकतिमिरं पाप्यमन्दं
 विद्विबिलवितम्॥ सौहार्दं सौहृदं हृद्यं सौहृतं सख्यं सौभं॥
 ८६॥ मैत्री मैत्रेयिकां जय्यं सहाय्यं संगतं मतम्॥ स्वभावः प्रकृ
 तिः शीलं निसर्गो विश्वसो निजः॥८७॥ योगो गुणानि काः भ्या
 सः न्यादभीष्टां पुनर्मुहुः॥ भृषालीकं मुधामोघं वितथं विफलं
 वृथा॥८८॥ विधुरं न्यसनं कष्टं कृच्छ्रं गहनं मुदुरेत्॥ समस्तं
 सकलं सर्वं कृत्स्नं विश्वं तेषां विलम्बो दुरा॥ शीकलं विकलं खं
 दुं शल्कलं शकणं लवै॥ वैर्मकोशचकलं परिवादं हूलं नयेत्
 ॥८९॥ शोणितं लोहितं रक्तं रुधिरं सवजाः सृजम्॥ स तत्ताना
 रताः जस्वाः च दं कन्यापतिवरो॥९०॥ उद्वाहः परिणयनं वि
 वाहश्च विवेशनम्॥ शुषिरं विवरं रन्ध्रं छिद्रं गतं च गच्छरम्॥
 ॥९१॥ श्वभ्रं रस्यं च पातालं नरं कपांत्यमेधसः॥ अद्भ्रं भूरि
 भूयिष्ठं बहिष्ठं बहुलं बहु॥९२॥ प्रचुरं नैकमानं त्यं प्राज्यं प्रभू
 तं पुष्कलं॥ भावो भवश्च संसारः संसरणं च संसृतिः॥९३॥

बुद्धि

हर्यद्रादिप्रधानस्य

धनंजयकोश १२

अगस्त्यद्वितीया-

तत्त्वज्ञश्चतुरोर्धीरस्त्यजेज्जनमाजवैजवी॥ ऊर्जस्त्यूर्जस्वी
 तरस्वीतेजस्वीचमनस्यपि॥ १५॥ भास्किरोभासुरःशूरःप्रवी
 णःसुभटोमतेः॥ उररीकृतमप्युरीकृतमङ्गीकृतंतथा॥ १६॥
 अङ्गीकरोःभ्युपगमःसत्यकारःपणार्पणम्॥ तनुत्रवम्
 कवचमावृत्तिर्वाणवारणम्॥ १७॥ कूर्प्यामकंचुकंछत्रमातपत्रो
 ष्मवारणम्॥ केशंशिरोरुद्धंवालंकचंचिकुरमीदृयेत्॥ १८॥
 चूडोपाशचधम्मिल्लंकवरीकेशबंधनम्॥ क्षेमंकल्याणमे
 भयंश्रेयोभद्रंचमंगलम्॥ १९॥ भावुकंभविकंभव्यंकुशलंक्षे
 ममस्त्रियाम्॥ १००॥ वक्तावाचस्पतिर्यत्रश्रोताशक्रस्तथा
 पितौ॥ शब्दपारायणस्यान्तंनगतौतत्रकेचयम्॥ १०१॥ तथापि
 किंचित्कस्मैचित्प्रतिबोधायसूचितम्॥ बोधयेत्कियदुक्तिज्ञं
 मार्गज्ञःसहयातिकिम्॥ १०२॥ प्रमाणमकलंकस्यपूज्यपादस्य
 लक्षणम्॥ द्विस्सन्धानेकवेःकाव्यंरत्नत्रयमपश्चिमं॥ १०३॥
 कवेर्धनंजयस्येयंसत्कवीनांशिरोमणेः॥ प्रमाणंनाममालेति
 श्लोकानांचशतद्वयम्॥ १०४॥ ब्रह्माणंसमुपेत्यवेदनिनद्व्या
 जातुषाराचलस्थानस्थावरमीश्वरंसुरनदीव्याजातथाके
 शवम्॥ अप्यम्भोनिधिशायिनंजलनिधिध्वानापदेशादहो
 कृत्कुर्वन्तिधनंजयस्यचभियाशब्दाःसमुत्तीडिताः॥ १०५॥

॥द्वितीयाधनंजयकृतौनिघण्टुः॥समाप्तः॥

वररुचिकोश १

श्रीगणेशायनमः॥पाशांकुशप्रभृतिभूषणभूषितांगीसर्वांगर
 म्परमणीयविचित्रवेषां॥ब्रह्मादिसेवितपदांकमनीयरूपांदुर्गा
 भजामिसततंनिपुरारिसेव्या॥१॥शब्दाबहुविधालोकेसंति य
 द्यपिविस्तरात्॥तथापिकेचिद्गद्यंतेछान्नाभावत्कहेतवे॥२॥
 जातिशब्दाःक्रियाशब्दागुणशब्दास्तथापरे॥संज्ञाभेदाभवंत्य
 त्रसंक्षेपादुच्यतेविधिः॥३॥गौरश्चःपुरुषोद्गस्तीशकुनिब्राह्मण
 स्त्विति॥राधतेधयतेशेतेभवतीत्येवमादयः॥४॥रक्तःश्वेतो
 र्बुदःकृष्णारुद्रित्यकपित्यवन॥पुंसिकेचित्त्रयामन्येकी
 बेकेचिदुदीरिताः॥५॥स्तनकेशवतीस्त्रीस्याल्लोमशःपुरुषःसू
 तः॥अनयोरंतरंयच्चतद्वैप्रोक्तंनपुंसकं॥६॥दृष्ट्वाजैमिनिकोश
 सूत्ररचनांकात्यायनीयंमतंव्यासीयंकविशंकरप्रभृतिभिर्य
 द्वाषितंनिश्चयात्॥यच्चानंदकविप्रवीररचितंबहुंचयट्टिना
 यद्वात्स्यायनशाश्वतादिकथितंकुर्वेऽभिधानाद्भुतं॥७॥माकुर्व
 तुभयंकलकलितःप्रायःश्रुतेर्नाशनात्सर्वभ्रातजनादनेकक
 विताहीनप्रगल्भाश्रयात्॥उद्धारंभवतांविधायहृदयेभोभ्रात
 रोयंमयाकर्तव्यःपरमोद्यमःश्रमविधेःशब्दात्कुतःसीदथा॥८॥
 किंपद्यभाररचनाभिरनेकवारंकिंबलानैःकिमिहदर्पपरीतवा
 क्यैः॥यल्लभ्यतेकिलसमाधिविधेर्विधानात्किंतत्रविस्तरविवे
 चनवाग्निरर्थः॥९॥कोवेदशब्दजलधेरखिलस्यपारंसारविधा
 यविधिनामनसोविचारात्॥शंबूकमर्कटदृष्टादिभिरेवसंगः
 प्रायोभवेदिह्नरत्नमिलिःकदापि॥१०॥यावान्कश्चिन्नोतःशब्दो
 वनपुंसकेहिबोद्धव्यः॥वर्जंदिपुत्रमंत्रश्चित्रानेवंगरित्रंच॥११॥
 यावानितिसमुच्चयोकश्चिद्यस्यांतःशब्दःसनपुंसकेबोद्धव्यः॥
 पुत्रमंत्रश्चित्रशब्दान्वर्जयित्वेत्यर्थःपथा॥सूत्रंशस्त्रंशास्त्रं
 मित्रंपत्रंपवित्रंच॥गात्रंपोत्रंपात्रंदात्रंसत्रंपरित्रंचेत्यादि॥अ
 यंपुत्रःसुतःअयंमंत्रोहोमवाच्योवेदश्च हिशब्दोनुक्तसमु

वररुचिकोश २

चयार्थः॥तेनछत्रछात्रविष्णुमित्रादीनांपुंस्त्वप्राप्तेःसिद्धिः॥अयं
 छत्रोनर्त्तकः॥आतपवारणवाचकस्यछत्रशब्दस्यनपुंसकतैव॥
 इदंछत्रंवर्षातपवारणं॥अयंछत्रोऽध्येताअयंविष्णुमित्रःकश्चि
 त्युरुषः॥यात्रामात्राभस्त्रादंष्ट्राविद्यास्त्रियांवरत्राच॥ईदूदंतंय
 चैकाचूशरद्वरदृषत्वावृषश्चैव॥१२॥यात्रामात्रादिकान्शब्दा
 न्स्त्रियांस्त्रीलिङ्गेविद्याज्जानीयादित्यर्थः॥इयंयात्रातीर्थादि
 गमनं॥इयंमात्राःक्षरावयवस्तोकंच॥इयंभस्त्रालोहधमनी॥
 इयंदंष्ट्रादशनविशेषः॥इयंवरत्रात्रिगुणीकृतारज्जुः॥वरत्रादी
 नामपित्रांतत्वान्नपुंसकत्वप्राप्तेः॥ब्रूमः॥अप्रत्ययाभावात्तद्व्यवस्था
 भावादिति॥भावांतंत्रच॥भाववाचकाद्भातोस्त्रप्रत्ययःस्यात्॥
 ईच्चऊच्चईदूतौतावंतेयस्यतदिदंशब्दरूपमीदूदंतंअंतःशब्दः
 प्रत्येकमभिसंबध्यते॥इदंतांतेष्टूयमाणंपदंप्रत्येकमभिसंबध्य
 तैदित्युक्तत्वात्॥एकोचूयस्यतनूयकाचूयकस्वरमित्यर्थः॥ई
 दूदंतंयचैकाचूस्त्रियांतच्छब्दरूपंभवति॥इयंस्त्रीयोषित्॥इ
 यंश्रीदेवताविशेषःप्रभुशक्तिश्च॥इयंभूरष्ट्णोरूपरिरेखा॥एका
 जितिकिं॥सेनानीः॥ग्रामणीः॥शरदादयोपिस्त्रियां॥इयंशरत
 क्रतुविशेषः॥इयंदरतृतीयास्थानं॥इयंदृषत्शिला॥इयंप्रा
 वृजलधरसमयः॥चकारःसमुच्चयार्थः॥एवकारेवधारणे॥स्त्रू
 णोर्णैस्त्रीयोगेस्तोगृहशशपूर्वकयोर्नपुंसकता॥सर्वस्याक्षिनाम्ने
 जलनाम्नश्चैवमुक्त्वापः॥१३॥स्त्रूणोर्णदिति॥स्त्रूणाचोर्णाचस्त्रूणे
 र्णैस्त्रीयोगेस्तःस्त्रीलिङ्गेभवतइत्यर्थः॥इयंस्त्रूणाकाष्ठमपीद्विकर्ण
 का॥इयमूर्णामेषलोमा॥तयोरेवस्त्रूणोर्णयोर्थासंख्यगृहशश
 पूर्वकयोर्नपुंसकत्वं॥इदंगृहस्त्रूणं॥इदंशशोर्णं गृहशशपूर्वक
 योरितिकिं॥इदमाभूतइयंशालास्त्रूणा॥इयंमेषोर्णा॥सर्वशब्दोनि
 विशेषवाची॥सर्वमक्षिनामजलनामचनपुंसकेभवति॥अक्षिना
 मतावत्॥इदमक्षिलोचनं॥नेत्रंनयनंचक्षुर्दृगंबकमीक्षणादि॥

वररुचिकोश ३

जलपयोपदं जलंतोयं सलिलमंबुनीरं वार्वारिकाननमुदकंचन
मित्येवमादि॥ जलशब्दत्वादपूशब्दस्यापि न पुंसकत्वं प्राप्नोतीत्या
हमुत्क्रापः अपूशब्दवर्जयित्वेत्यर्थः॥ अस्य हि रूपधिकारात्स्त्री
त्वं॥ दूमाभापः बहुवचनांतः सदैव॥ जलकुसुमनामसर्वे न पुंसकं
स्यात्पद्मस्तुत्रिभाषया॥ अभ्रादृते बुदारव्यादिके शनखदंतसंज्ञा
श्च॥ १४॥ जलकुसुमनामसर्वे निर्विशेषेन पुंसकलिंगं भवति तद्यथा
॥ दूदं कमलं पेकं जंकोकनदं कल्हारं कुशेशयमित्यादि॥ जलकुसु
मद्वारेण न पुंसकत्वे प्राप्ते पद्मस्य विभाषा क्रियते॥ दूदं पद्मं॥ अयं प
द्मद्वितीत्युक्तं च॥ वसंतेशीतभीतेन कोकिलेन वने रुतं॥ अंतर्जल
गताः पद्माः श्रोतुकामा दूवोत्थिताः॥ ऋतेशब्दो वर्जनार्थे वर्तते
॥ अत्र शब्दमेकं वर्जयित्वा अंबुदामेघास्तेषामाख्या संज्ञापर्याया
द्वत्यर्थः तैर्बुदारव्याः शब्दाः पुंसि भवन्ति तद्यथा॥ दूमे अंबुदामेघा
पयोधरा घनजीमूता जलधरा बलाहकाः कंधरा दूत्येवमादयः॥ दू
मे केशाः॥ दूमे दंताः॥ दूमे नखाः॥ कंठस्तनबाहुनां संज्ञाः पुंसि स्त्रि
यां भवेद्वीवा॥ पृष्ठललाटां शोदरजत्रूणि न पुंसकानि स्युः॥ १५॥ कं
ठसंज्ञाः स्तनसंज्ञाः बाहुसंज्ञाश्च पुंसि भवन्ति॥ अयं कंठः॥ गलद
त्यादिः॥ स्तनसंज्ञाश्च॥ अयं स्तनः कुचः पयोधरद्वत्यादिः॥ बाहु
संज्ञाश्च भुजस्तरणः धरणः चालनद्वत्यादिः॥ कंठसंज्ञकत्वाद्गीवा
शब्दस्यापि पुंसि प्रयोगः प्राप्नोतीत्याह॥ स्त्रियां भवेद्वीवा॥ ग्रीवाश
ब्दस्य स्त्रीलिंगता भवति॥ दूयं ग्रीवाशिरोधरा कंधरा दूत्येवमादयः
॥ पृष्ठादयः शब्दान पुंसके स्युः॥ तद्यथा॥ दूदं पृष्ठं पार्श्वं पौर्यष्टिः दू
दं ललाटं भ्रुवोरुपरि स्थानं॥ दूदं मंशस्तनयोरुपरि स्थानं॥ दूदमुद
रं जठरः॥ दूदं जत्रुस्कंधसंबन्धिः॥ दूत्येवमादयः॥ ऊर्मिध्वन्यं जल
यः पुंस्योष्ठकपोलगुल्फसंज्ञाश्च॥ घञ्चैरचक्रदोरश्च स्याद्बहुलमंध
कारश्च॥ १६॥ ऊर्मिश्च ध्वनिश्च अंजलिश्च ऊर्मिध्वन्यं जलयः॥
एतेशब्दाः पुंसि भवन्ति॥ अयं मूर्मिस्तरंगः॥ अयं ध्वनिः शब्दः अ

वररुचिकोश ४

यमंजलिः करपुटः ओष्ठकपोलगुल्फसंज्ञाश्च संज्ञाशब्दः प्रत्येक
मभिसंबध्यते ओष्ठश्च कपोलश्च गुल्फश्च ओष्ठकपोलगुल्फः
॥ एतेषां संज्ञाः पर्यायास्तेषु सिभवन्ति ॥ अयमोष्ठः अधरदेतलु
दः अयंकपोलः गंडुत्येवमादयः ॥ अयंगुल्फः पादप्रंथिः घुठः
घूठद्वत्येवमादयः घञ्चरश्चक्रदोरश्च पदरुजवेगस्पृशो घञ्जि
त्येवमादिना प्रकरणे घञो विहित इति ॥ येन विधिस्तदंतस्येति घ
ञ्प्रत्ययान्ताः शब्दाः पुंसि भवन्ति ॥ तद्यथा ॥ पादः रोगः वेगः स्पृश
पाकः त्यागः योगः प्रसादः भेदः छेदः दाहः दोषः प्रकारविकार इ
त्येवमादयः ॥ रज्जिति ॥ रज्जुर्द्वर्णातादच् प्रत्ययः स्यात् ॥
अयंजयः नयः तथा क्रदोरप् ॥ क्रवर्णातादुवर्णाताच्च धातोरप्
प्रत्ययः स्यात् ॥ तत्र क्रवर्णातात् ॥ अयंकरः ॥ वरः ॥ भरः ॥ शरः
नरः ॥ इत्येवमादयः उवर्णातात् ॥ अयंलवः ॥ यवः ॥ भवः इत्येव
मादयः ॥ घञन्तादंधकारशब्दस्यापि नित्यं पुंस्त्वं स्यादित्याह ॥
बहुलमंधकारश्च ॥ अंधकारो बहुलं पुंलिंगे भवति ॥ विभाषा भ
वतीत्यर्थः ॥ इदं अंधकारं ॥ अयं अंधकारः ॥ तथा चोक्तं ॥ नेहा ग
मोस्ति शलभस्य नमारुतस्य स्नेहस्योपिन भवेत्प्रथमे प्रदोषे
अव्यक्तवस्तु पुरुषप्रतिबोधितेन पारावतेन पतताकृतमंधका
रं ॥ प्राण्यंगमिदं वस्तिकुक्षिपाणीन्विमुच्य सर्वस्त्री ॥ जंघाशि
रास्तुषानासिका चूडावसाचैव ॥ १७ ॥ प्राणो नाम वायुः सोऽस्यास्ती
ति प्राणी तस्यांगं प्राण्यं गंडुकारः अंत्यस्य तदिदं ॥ तत्सर्वस्त्री
लिंगं भवति ॥ तद्यथा द्यं कटिः श्रोणिः अंगुलिः पंक्तिरित्यादि व
स्तिकुक्षिपाणीनामपीदं तत्त्वाच्च स्त्रीत्वे प्राप्ते बाधः क्रियते ॥ ए
तान्विमुच्य वर्जयित्वेत्यर्थः ॥ पुंसीत्यधिकारान्तेषां पुंस्त्वमेव भव
ति ॥ अयं वस्तिः नाभेरधः ॥ अयंकुक्षिरुदरस्थानं ॥ अयं पाणि
र्हस्त इति ॥ जंघादयः शब्दाः स्त्रियां भवन्ति ॥ द्यं जंघाजानुनोर
धस्तात् ॥ पादस्योपरि स्थानं ॥ द्यं शिरादेहधारिणी ॥ द्यं स्तुषा

वररुचिकोश ५

पुत्रवधूः॥दयं नासिकागंधहारिणी॥दयंचूडाशिखा॥दयंवसा
शोणितविकारः॥स्नेहश्च॥स्त्रक्स्तुकृष्णकृत्वग्वान्गोषितो
द्विविधास्त्रियाद्युनावौच॥दीधितिमेकामुत्कारश्म्यभिधानं
तुपुंस्येव॥१८॥स्त्रगादयःशब्दाःस्त्रियांभवन्ति॥तद्यथा॥दयंस्त्र
कुमाला॥दयंस्तुकृयज्ञोपकरणभांडं॥दयंस्त्रिकृकटिप्रदेशः
॥दयंत्वक्बहिश्चर्म॥दयंवाक्वाणीदयंयोषित्वाला॥द्यौश्च
नौश्चद्युनावौचस्त्रियांभवतःदयंद्यौःस्वर्गः॥दयंनौ॥जलतरणि
॥दिशब्दःपादपूरणेदीधितिमेकां वर्जयित्वा रश्मिवाचकाःशब्द
पर्यायाश्च येतेपुंसिभवन्ति॥तद्यथादूमेरश्मयःप्रग्रहाःकिरणाः
अंशजःपादाःमयूरवाः॥अभीषवः॥गभस्तयः॥घृणयद्वत्येव
मादयः॥दीधितिशब्दःस्त्र्यधिकारात्स्त्रियांभवति॥दयंदी
धितिः॥तुशब्दःपादपूरणे॥मूर्द्धोक्षतक्षमज्जश्लेषात्माश्म
यूवपूषराजभीरदितं॥सर्वेद्यच्चानांतंनपुंसकंपुंसिवाभवेद्ब्र
ह्मा॥१९॥मूर्द्धनउक्षनूतक्षनूमज्जनश्लेषनआत्मनअश्म
नयुवनपूषनद्वत्येतैःशब्दैरदितंवर्जितयदन्यत्तद्यच्चद्वि
श्वरंचनांतंप्रातिपदिकंतत्सर्वेनपुंसकंभवति॥यथादूदंच
र्मवर्मशर्मभस्मसद्ब्रालोमद्वत्येवमादयः॥मूर्द्धादयोपिनात
त्वात्तद्यच्चाअतस्तेषामपिनपुंसकताप्राप्नोति॥तदर्थमिति
प्रतिषेधःकृतःमूर्द्धोक्षतक्षेत्यादिपुंलिङ्गाधिकारात्पुंसिभ
वन्ति॥यथाअयंमूर्द्धाशिरः॥उक्षावृषभः॥मज्जासारः॥तक्षा
वर्द्धकिःश्लेषाधातुविकारः॥आत्माशरीरस्थः॥अश्मानी
लः॥युवातरुणः॥पूषादित्यःपुंसिवाभवेद्ब्रह्मेति॥द्यच्चत्वा
न्नांतत्वाच्चब्रह्मशब्दस्यनपुंसकत्वेप्राप्तेपुंस्त्वंवाविधीयते
ब्रह्मशब्दोवा नपुंसकलिङ्गोभवति॥दूदंब्रह्मावेदाध्ययन
मीश्वरश्च॥अयंब्रह्माप्रजापतिः॥यद्येवंयत्तद्यच्चानांतंन
पुंसकं॥एवंसतिराजनशब्दस्यापिनपुंसकतास्यात्पुंस्यं

वररुचिकोश ६

तर्भावोद्बन्धः॥१२॥ त्रुटिसीमसंध्यारात्रयःस्त्रियां धूलिवेणि
 स्वार्थश्च॥ पुंसिनिशीथो ज्योत्स्ना दयाशलाकास्त्रियां नित्यं॥२१
 एतेशब्दाःस्त्रियां भवन्ति इयं त्रुटिःस्वल्पः॥ इयं सीमाग्राममर्या
 दा॥ इयं संध्यादिनावसानं॥ इयं रात्रिःशर्वरी इयं धूलिःपांसुः॥ इ
 यं वेणी केशरचना॥ इयं खारी परिमाण विशेषः निशीथशब्दः पुं
 सिभवति॥ अयं निशीथोर्धरात्रः॥ ज्योत्स्ना दयाशलाकाः स्त्रियां
 भवन्ति॥ इयं ज्योत्स्ना चंद्रप्रभा॥ इयं दयाकरुणा इयं शलाकालो
 हधमनी॥ नित्यग्रहणं विभाषा निवृत्त्यर्थः॥ पुंयोगे कर्णं हनून पुं
 स केशमश्रुजानुगुदशब्दाः एकाभिधानता स्यादस्त्राश्रुणोर्नित्यं॥
 ॥२१॥ पुंसो योगः पुं योगः तस्मिन् कर्णं हनू भवतः॥ यथा अयं कर्णः श्रो
 त्रं कुंती पुत्रश्च हस्तकपोल प्रदेशः॥ शमश्रुजानुगुदशब्दाः न पुंसके भव
 ति॥ इदं शमश्रुमुखैकदेशरोमराजिः इदं जानुजं घामध्यस्थानं ।
 इदं गुदमणनं॥ अभिधीयतेऽनेनेत्यभिधाने एकैचतदभिधाने
 चतस्य भावः एकाभिधानता स्यात् भवेदित्यर्थः॥ अस्त्राश्रुणो
 र्नित्यं न पुंसकता भवति॥ इदमस्त्रं॥ इदमश्रु॥ नयनजलमिति॥
 एकएवार्थः नित्यवचनं पूर्ववत्॥२१॥ घुसकिरुपसर्गपूर्वः पुंस्य
 न्योपपदेवेषु पूर्वः स्त्री॥ येभ्यो नञ्ता न्युस्युक्तान्याच्चाविनावि
 द्वि॥२२॥ घुदति॥ दाधाध्वदाविति षष्ठां धातूनां घुसंज्ञा विहितता
 ॥ सद्दकिनावर्त्ततद्वतिसकिः उपसर्गेषोः किरित्यादिनाविहितः कि
 प्रत्ययोगाद्द्व्यते उपसर्गप्रादयः॥ उपसर्गाः क्रिया योगद्वति॥ उप
 सर्गः पूर्वो यस्य स एव पुंलिंगो भवति॥ यथा अयमादिनिधिः॥ प्रणि
 धिः आधिः सन्निधिः॥ इत्येवमादयः॥ अन्योपपदकर्मण्यधि
 करणे चेति किप्रत्ययः॥ अयमंभोधिः॥ जलधिः उदधिः तोयधिः
 शरधिः इत्येवमादयः॥ इषुशब्दोपपदेवास्त्री॥ इयमिषुधिः॥
 अयमिषुधिः॥ तूणीर्येभ्यो धातुभ्यो नञ्प्रत्ययः॥ तान्युस्युक्त
 निवृत्तिजानीहि॥ यांचशब्दं वर्जयित्वा॥ यज याच यत विह

वररुचिकोश ७

प्रच्छ॥रसोनडितिन दुप्रत्ययः॥अयंयज्ञः॥यत्नः॥विष्णुः॥प्र
 ष्णः॥रस्यः एवंतर्हियांचशब्दस्यापिन डंतत्तान्नपुंस्त्वं स्यात्
 ॥इत्यत आह॥यांचोविनेति॥रुच्यधिकारात्स्त्रीयांचार्थना॥२२
 तनुकायशरीराणिस्त्रीपुन्रपुंसकेषुजानीहि॥दधिसक्थ्य
 स्त्रीनिस्पुन्रपुंसकेस्त्रीतुकसास्यात्॥२३॥एतान्शब्दान्पथा
 संरुच्यस्त्रीपुन्रपुंसकेषुविद्धि॥दयंतनुः॥अयंकायः॥इदंशरीरं
 ॥दधिसक्थ्यस्थिशब्दानपुंसकेस्युः॥यथाइदंदधि॥क्षीरविका
 रः॥इदंसक्थिउर्बोर्मध्यं॥इदमस्थिकीकसं॥कसाशब्दःस्त्रियां
 भवेत्पथाइयंकसाबाहुमूलं॥अन्यच्च॥जघनाभरणेस्त्रीणां
 करीणांमध्यबन्धने॥अवस्त्रासुचहर्म्याणानित्यंकसाव्यव
 स्थिता॥२३॥सुमनोऽसरोविरहितमद्यक्षमसंतनुपुंसि स्यात्॥
 द्यक्षंपुनर्नपुंसकप्रकृतादन्यत्रवैजरसः॥२४॥सुमनसःअसरस
 दत्येताभ्यांविरहितमुद्रितमित्यर्थः॥अस्रंतेयस्यतदिदमसं
 तंपुंसिभवेदित्यर्थः॥अयमंगिराःचंद्रमाःस्थूलशिराः॥पुरुषाः
 ॥उच्चैश्चवाः॥दुर्वासाः॥पृथुपशादत्पादयः॥सुमनसोऽसरसश्च
 रुच्यधिकारात्स्त्रियांप्रवृत्तिः॥इमाःसुमनसःकुसुमानि॥इमाअ
 सरोदेवस्त्रियः॥द्यक्षमसंतनपुंसकंभवति॥इदंभोजःतेजः
 वर्चःशिरःपशःछंदःश्रोतःचेतःपयः॥तपःअंभःजरसशब्दस्या
 पिनपुंसकतास्यादित्यत आहान्यत्रवैजरसः॥नपुंसकात्प्रकृता
 च्चपुल्लिङ्गादन्यस्मिन्जरसशब्दोभवति॥स्त्रियां॥इयंजरावृद्ध
 भावः॥२४॥पुंसि सूरखुरबिंद्विष्णुशयुमणि कीलकेलिवलयः॥वि
 षसंघोदघोपघ्नौघविघ्नघर्मार्घवर्णाश्च॥२५॥एतेशब्दापुंसिभवे
 ति॥तद्यथा॥अयंसुरः॥नापिनोपकरणः॥अयंखुरःपशुपादः॥
 अयंबिंदुःविसर्जनीयावयवः॥अन्यच्च॥अयमिषुसस्यजातिः
 ॥अयंपायुःअपानं॥अयमणिः॥रत्नंकीलःशंकुःप्रहरणविशेषः
 ॥अयंकेलिः॥हासः॥अयंकलिः॥कलहः॥अयंवलिर्देत्यः॥रा

वररुचिकोश ८

जगद्देवतोपहारौच॥निघादयःशब्दाःपुंसिभवन्ति॥अयंनिप
 पर्वतः॥अयंसंघःसमूहःअयमुद्धःप्रशस्तः॥अयमुपघ्नआश्र
 यः॥पर्वतश्च॥अयमोघोनदीवेगः॥पुरुषारंभश्च॥विघ्नःकर्मनि
 घातः॥घर्मोनिदाघः॥अर्घःपूजामूल्यविशेषः॥वर्णोहरितपीत
 दिः॥ब्राह्मणादिः॥अकारादीनिचाक्षराणि॥२५॥पणगुणगण
 कणशोणाःकिणफणघुणशाणवाणचूर्णाश्च॥निःपंदिपुंसिपं
 थावाष्पोष्माध्वानश्चविज्ञेयाः॥२६॥पणादयःशब्दाःपुंसिभवन्ति
 ॥अयंपणोविंशतिगंडकः॥अयंगुणःसंख्याख्यःशुक्लादिपाटला
 दिश्चअयंगणःसंघातःअयंकणःपरमाणुः॥शोणोनदःकिणोनि
 कषःफणोभुजंगफणःघुणःकीटविशेषः॥शाणःपाषाणविकारः॥
 वाणःशरःभसुरःघृष्टिकाच॥अयंचूर्णःशकलःखंडद्वयार्थः॥अ
 यंपंथामार्गः॥अयंवाष्पोऽश्रुः॥अयमृष्याघर्मः॥अयमध्वामार्गः
 नित्यग्रहणंविभाषानिवृत्यर्थः॥२६॥॥नपुंसकेष्वभ्रतृणरणार्ण
 नि॥वीणातूणाघोणाघृणास्तनियतंस्त्रियांविद्यात्॥२७॥एते
 नपुंसकलिंगेभवन्ति॥इदंस्वभ्रंगर्तः॥इदंतृणंगृहछादनद्रव्यवि
 शेषःरणंयुद्धं॥ऋणमुद्धारः॥अधमर्णश्चयतान्शब्दानस्त्रि
 यांनियतंनिश्चितंविद्यात्॥इयंवीणावाद्यविशेषः॥तूणादृषु
 धिःदयंघोणानासिका॥दयंघृणादयाबुद्धिः॥तुशब्दः॥पादपूर
 णो॥२७॥चदनांतमकर्त्तरितन्त्रपुंसकेविद्वा निःस्त्रियामेव॥पौ
 भावेऽणापौतौपुंस्कृतौमन्युमृत्यूच॥२८॥अनअंतेयस्यतदि
 दमनांतंअकर्त्तरिअनप्रत्ययांतंयत्प्रातिपदिकंतन्त्रपुंसकेवि
 द्विजानीदि॥नपुंसकाद्वाचेत्तइत्यत्रवर्त्तमानेत्पुद्गेतिल्युट्॥यु
 बो रनामित्यनादेशःत्वचने॥भजनंभाजनं॥पानंआसनं॥प्रया
 णं॥शासनं॥अधिकरणमित्यादि॥अकर्त्तरीतिकिं॥नंद्यादिभ्यो
 ल्युट्॥नंदनः॥मरणःमदनः॥कुलनः॥शतनः॥दमनः॥संकर्ष
 णः॥मधुसूदनः॥जगद्दैनद्व्यादि॥अनिःस्त्रियामेव॥एवका

वररुचिकोश ९

रोवधारणार्थः आक्रोशेन ज्यनिः । यथाद्यमभोजनिः अकारणिः
 अहरणिः अखादनिः ॥ अशरणिरित्येवमादिः ॥ अणचअणुअ
 णापौपौतौपुंस्युक्तौ ॥ णौअणचेत्यणप्रत्ययः । त्यागः । उपदेशः
 उपसर्गः इत्यणप्रत्ययः ॥ निधः पर्वतः ॥ किंचान्यौमन्युभृत्यु
 पुंसिभवतः ॥ अयंमन्युर्दयाशोकश्चमृत्फर्नाशः ॥ २७ ॥ पट
 पुटकटघटचंटवाटजूटवटाहिपुंस्फक्ताः ॥ अवटरवटपट्टकि
 राटकीटाश्चकूटतटयोश्चनपुंसकता ॥ २८ ॥ एतेपटादयः श
 ब्दाः पुंसिभवन्ति ॥ अयंपटः प्रावरणः ॥ पुटः पत्रस्य ॥ कटस्तृण
 स्य ॥ कटोगजकुंभश्चघटः कलशः ॥ चंटः फलनिबंधनं ॥ वाटः मार्ग
 जूटः केशबंधनं ॥ वटो वृक्षविशेषः ॥ अबटः कूपः ॥ रवटः शिरसिप्रहा
 रः ॥ पट्टः राजप्रसादः ॥ किराटो वणिक् ॥ कीटः रुमिः ॥ कूटतटशब्दौ
 नपुंसकेभवतः ॥ इदंकूटद्रव्यस्थानं ॥ इदंतटंनदीकूटं ॥ २९ ॥ घंटाज
 टासटानांप्रथमाप्रकृतिर्वसाशिफानांचस्वर्नाम्नांपुंयोगस्त्रिविष्ट
 पंस्यादुभयहीनं ॥ ३० ॥ एतेघंटादयः शब्दास्त्रियांभवन्ति ॥ प्रथमा
 कृतिः स्त्रीलिंगमित्यर्थः ॥ इयंघंटावाद्यविशेषः ॥ इयंजटाकेशविन्या
 सः ॥ इयंसटाकेशरः ॥ इयंवसामेदः ॥ इयंशिफाकंदः ॥ अयंस्वर्ग
 नाकः ॥ अयंत्रिदिवः स्वर्गादिनामत्वात्पुंस्त्वंत्रिविष्टपस्यप्राप्नोती
 त्यतआह ॥ त्रिविष्टपंस्यादुभयहीनं ॥ नस्त्रीनपुमानित्यर्थः ॥ इदं
 त्रिविष्टपंस्वर्गः ॥ ३१ ॥ संवत्सरगिरिमासार्णवर्तुदेवासुराभिधानानां
 ॥ नित्यं पुं योगः स्याच्छरासिपंकारिनाम्नांच ॥ ३२ ॥ अभिधानशब्दः
 प्रत्येकमभिसंबध्यते ॥ संवत्सरभिधायिनांशब्दानांसंवत्सरपरा
 याणांच ॥ गिर्यादिपर्यायाणांच ॥ पुंयोगः स्यादित्यर्थः ॥ तद्यथा ॥ अ
 यंसंवत्सरः हायनोब्दइत्यादि ॥ अयंगिरिः पर्वतः धरशैलइत्यादि ॥ मा
 साभिधायिनां ॥ अयंमासः ॥ द्विपक्षः ॥ मासविशेषोपिपुंसिअयंचैत्रः
 वैशाखः ज्येष्ठः आषाढइत्यादि ॥ अर्णववाचिनांअयमर्णवः ॥ समु
 द्रः सागरः पारवारः सरित्यतिरित्यादि ॥ अयमृतुः वसंतः ॥ ग्रीष्मः

वररुचिकोश १५

देववाचिनां॥देवःसुरः॥असुरवाचिनां॥असुरःदैत्यःशराभिधा-
 पिनांशरःकांडः॥अयमसिःखड्गःमंडलाग्रः॥अयंपंकःकर्दमः
 जेबालः॥अयमरिःशत्रुःवैरी॥रिपुः॥विपक्षद्वयादि॥३०॥भाष्क
 लुकशरज्जिष्ठकाश्चनित्यंस्त्रीयामीविकाच॥विद्युद्विभूम्यभि-
 धानंवल्लीसरितांचविज्ञेयं॥३१॥एतेशब्दाःनित्यंस्त्रियोभवेति॥
 द्युयभाः॥दीप्तिः॥कलुषामा॥कशादनीरज्जुःकुशमयी॥दृष्टका
 पकमृत्तिका॥दधिकावीरणशलाका॥कष्टिकाच॥विद्युदादीना-
 मभिधानंस्त्रियांभवति यथाद्यंविद्युत्तडित्॥चंचला॥शतह
 दाक्षणाप्रभासौदामिनी॥ऐरावतीत्यादि॥दिगभिधानं॥आशा॥
 काष्ठाककुप्प॥विदिगित्यादयःभूम्यभिधानं॥द्यंभूमिः॥धरार-
 सा॥पृथ्वीसमाश्माद्व्यादिः॥चल्यभिधानं॥द्यंवल्ली॥व्रतति-
 प्रतानिनीद्व्यादयः॥सरित्त्रिभिधानं॥द्यंसरित्॥नदीकुल्यास्त्र-
 वंतीनिम्नगाततिनीत्यादयः॥३१॥छायासुरानिशाबालुकाःस्त्रि-
 योस्युश्चमूकंयेशश्च॥आपत्संपद्विपत्प्रतिपत्समिह्निपुपश्चैव॥
 ३२॥छायादयःशब्दाःस्त्रियोस्युर्भवेगुरित्यर्थः॥यथाछायावृ-
 षादेःप्रतिबिंबः॥सुरामदिरानिशारात्रिः॥बालुकासिकताचमू-
 सेना॥कंथाप्रसिद्धा॥दूराजलभूमिः॥एतेशब्दाः॥स्त्रीलिंगेभवं-
 ति॥यथाद्यमापत्त्यसनां॥संपद्वनं॥विपत्तदुःखंप्रतिपत्तिशि-
 विशेषः॥समित्काष्ठं॥विप्रुट्बिंदुः॥३२॥कुशकूबरकुंजांकुरकु-
 ठारकुंदकुतुपाहिपुंस्फक्ताः॥कुलकूलकुंकुमानितुनपुंसकान्ये-
 वजानीयात्॥३३॥एतेशब्दाःपुल्लिंगेउक्ताः॥यथायंकुशःदर्भः
 अयंकूबरोरथस्कंधः॥कुंजोगहनः॥अकुरोबीजप्रादुर्भावः॥कु-
 ठारःपरशुः॥कुंदपुष्पजातिःकुतुपश्चमेषात्रं॥एतानिपुंसका-
 निजानीयात्॥एवकारोवधारणे॥दूंकुलंब्राह्मणानां॥कुलंन-
 दीततं॥कुंकुमंकाशमीरं॥३३॥लोहसुखपर्णवनधनसंज्ञाश्चन-
 पुंसकेप्रोक्ताः॥शीरथैपुंस्युक्तावतवीतूक्तास्त्रियामेव॥३४॥

वररुचिकोश ११

संज्ञाशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते ॥ लोहादिसंज्ञानपुंसकेभवं
 ति ॥ दूदं लोहमायसं ॥ मुखं लपनंतुंडमाननमित्यादि ॥ दूदं पर्णं प
 लाशमित्यादि ॥ वनं विपिनं काननमित्यादि ॥ दूदं धनं द्रविणं वस्त्रि
 त्येवमादि ॥ शीरार्थो शब्दो पुंसि भवतः ॥ अयं शीरोलंकारः ॥ अर्थो
 द्रव्यं ॥ अटवीतूत्तास्त्रियामेव ॥ इयमटवीवनं ॥ ३४ ॥ राशिपलां
 डुकमंडलुगडुतूलमुदूर्तपरशुशंकूनां ॥ इतिसीधुकंकटानां पुंसि
 च गदितः प्रयोगो हि ॥ ३५ ॥ एषां प्रयोगः पुंसि गदितः कथितः ॥ रा
 शिर्धन्यादीनां ॥ पलांडुर्लसुनजातिः ॥ कमंडलुः काष्ठमयं जल
 पात्रं ॥ गडुः कुब्जं ॥ तूलः कार्पासादेः ॥ मुदूर्तो ह्यदशात्मकः ॥ पर
 शुर्वस्सभेदीः ॥ शंकुः चिह्नं किलश्च ॥ इतिश्चर्म ॥ अयं सीधुः सुरा ॥ अ
 यंकंकटो हस्तिकवचं ॥ ३५ ॥ शालामालादोलाबेलाफेलाशिला
 तुलालीला ॥ सेनापालिबलिद्रुवागुराश्च स्त्रियामुदिताः ॥ ३६ ॥ एते
 स्त्रीलिंगे उदिताः कथिताः ॥ इयं शालागृहविशेषः ॥ मालास्त्रकू ॥
 दोलाक्रीडासाधनं ॥ बेलाकूलंसमुद्रस्य ॥ फेलाभक्तोच्छिष्टं ॥ धा
 नाश्च शिला अश्मा ॥ तुलापलशतानुमानं ॥ लीला अतिरसकोविद
 श्रसेनाहस्त्वश्वपदातिसमुदायः ॥ पालिः पंक्तिप्रदेशः ॥ बलिः क
 रः उपहारः ॥ दद्रुः कुष्ठविशेषः वागुरा मृगबंधनी रज्जुः ॥ ३६ ॥ पा
 तालजालमलखलकपालशैवालशीलनालानि चीरचीवरवियं
 ति च विद्वितृतीया प्रकृतिकानि ॥ ३७ ॥ एतेषां तृतीया प्रकृतिः तृती
 या स्त्थानेन पुंसकस्य दृष्टत्वात् पातालादीनि तृतीया प्रकृतीनि वि
 द्विजानीहि ॥ यथा दूदं पातालं रसातलं जालं मत्स्यबंधनं गवाक्षश्च
 ॥ मलं ॥ पापं ॥ खलं मर्दनस्थानं व्रीहीणां कपालं मस्तकास्थि ॥ खंडं च
 शैवालं जलसंभवं ॥ शीलं विनयनालं पद्मादीनां ॥ चीरं जीर्णवस्त्रं
 ॥ चीवरं गिह्मा प्रावरणं ॥ वियदाकाशं ॥ ३७ ॥ मुंडनितं बक्षपगुल्म
 सान्वंकवंशपूगशंखरथाश्च पुंसि स्युः ॥ जपनावरफलमूलांगा
 नितुविमुच्य ॥ ३८ ॥ एतेशब्दाः पुंसि स्युः ॥ अयं मुंडो मुंडितशिरः ॥

वररुचिकोश १२

नितंबः पश्चाद्भागः स्त्रीक तथाः ॥ ह्रस्वशाखा मूलको वृक्षः सपः ॥
 गुल्मः शाखा पत्रावरणः सानुः पर्वतैकदेशः ॥ अंकश्चिन्हं ॥ वंशो
 न्वयः ॥ पूगः क्रमुकः ॥ शंखः कंबुः रथः स्पंदनः ॥ नपुंसकाधिकांशं
 जघनादयो नपुंसके स्फुः इदं जघनं कदिप्रदेशः ॥ अंबरमाकाशं व
 स्त्रं च ॥ फलं वृक्षादीनां ॥ मूलं शिफा ॥ अंगमवयवः ॥ ३८ ॥ क्षीरोद
 स्विन्नवनीतवर्षकुंडांडघृतभगगगनानि ॥ विद्वान्नपुंसकान्यो
 दनश्च पुंसि स्त्रियां ज्ञ्याच ॥ ३९ ॥ सतानि नपुंसकानि स्फुः ॥ यथाद
 दं क्षीरं दुग्धं ॥ इदमुदस्वित्कविशेषः नवनीतं दधिविकारः ॥ व
 र्षं संवत्सरः ॥ कुंडं पेयादिपात्रं ॥ अंडं बीजादिप्रादुर्भावः ॥ घृतमा
 ज्यं ॥ भगं योनिः ॥ गगनमाकाशं ॥ ओदनस्तु ॥ पुंसि भवति ॥ अय
 मोदनः ॥ भक्तं स्त्रियां ज्ञ्याच ॥ धनुषो गुणः ॥ ४० ॥ विषसंज्ञाः पुं
 सि विषंतु नपुंसकं स्यात्स्त्रियां तिथिर्बोक्ता ॥ अतिथिस्तु पुंसि शकृ
 नीतशोणितानीतरप्रकृतौ ॥ ४१ ॥ विषसंज्ञाः पुंसि भवति ॥ हल
 हलः ॥ कालकूटः ब्रह्मपुत्रः ॥ विषं नपुंसकं ॥ इदं विषं सर्पशरीरजं
 च ॥ तिथिशब्दो वा विभाषया स्त्रीलिङ्गे भवति पुंलिङ्गश्च ॥ यथाद्वयं
 तिथिः ॥ अयं तिथिः अतिथिशब्दः पुंसि भवति ॥ अयमतिथिरभ्य
 गतः ॥ शकृदित्यादीनीतरप्रकृतौ नपुंसके भवति ॥ इदं शकृत्पुं
 षा नीतं घृतं ॥ शोणितं रुधिरं ॥ ४२ ॥ मुक्तादिनाहनीदिवसनामा
 नि पुंसि स्त्रियां त्विदुदुताराः पाणि युगः पुंस्फुक्तः स्त्रियां समाश्चै
 व वर्षाश्च ॥ ४३ ॥ दिनाहनी मुक्ता अन्ये दिवसपर्यायाः पुंसि भवति
 अयं दिवसो नासरः घस्रः सूर्यकरवत्यादिः ॥ दिनाहनी नपुंसके
 भवतः इदं दिनमहः ॥ स्त्रियां त्विदुदुताराः त्विडादयः शब्दाः स्त्रि
 यां भवति ॥ इयं त्विदुकांतिः ॥ इयमुदुर्नक्षत्रं ॥ इमास्ताराः नक्षत्रा
 णि ॥ पाणि युगः पुंसि भवति ॥ अयं पाणि युगः ॥ पाणि युगग्रहणम
 न्ययुगनिवृत्त्यर्थं ॥ ४४ ॥ भवति नपुंसकयोगः संख्या पूर्वस्य रात्रि
 शब्दस्य ॥ ससमासस्य तु तस्यैव पुंसियोगं जानीयात् ॥ ४५ ॥

वररुचिकोश १३

संख्यापूर्वो यदि रात्रिशब्दस्तदानपुंसके बोद्धव्यः॥ यथा द्दमेक
 रात्रं द्विरात्रं त्रिरात्रमित्येवमादयः॥ सहसमासेन वर्तत इति सस
 मासः ससमासस्य तु रात्रिशब्दस्य पुंसि योगं विजानीयात्॥ य
 था पूर्वरात्रः अर्द्धरात्रः वर्षारात्रः॥ ४२॥ पुरमधुजगति विद्या नपुं
 सके वास्त्रियां भवेदर्चिः॥ त्वतलौ नपुंसकस्त्रीविधा बहः पुंसि सं
 ख्यादिः॥ ४३॥ पुरादीनि नपुंसके विजानीयात्॥ द्दं पुरं नगरं॥ म
 धुसौद्रं॥ जगद्विश्वं अर्चिः शब्दः स्त्रियां भवति वा॥ द्यमर्चिः॥ द्द
 मर्चिर्दीप्तिः त्वतलौ प्रत्ययौ यथा संख्यं नपुंसकस्त्रीविधौ द्रष्ट
 व्यौ॥ ब्राह्मणस्य भावो ब्राह्मणत्वं॥ ब्राह्मणता॥ एवमिदं शूद्रत्वं
 द्यं शूद्रता॥ अहः शब्दः यदा संख्यादिः तदा पुल्लिङ्गो भवति अय
 मेकाहः द्वाहः त्र्यहः॥ संख्यादेरिति किं॥ पुन्याहं॥ प्रत्यहं॥ ४३॥
 रुत्वन्तापुंसिकशेरुदारुजतुवस्तुमस्तु भित्त्यक्ताः॥ स्युः सग्रंथि
 प्रस्थादसुसूच्यं तानां नपुंसकता॥ ४४॥ रुशब्दो तास्तु शब्दो
 तास्तु कशेरुदारुजतुवस्तुमस्तु भित्त्यक्ता रहिताः॥ सग्रंथि प्रस्था
 पुंसि भवेत्पुस्त्यर्थः॥ यथा यत्सरुः खड्गमुष्टिः भरुर्मतो॥ मरुर्निर्ज
 लो देशः॥ चरुर्मन्त्रतप्तपाकः॥ शक्रुरिषु तरुर्वृक्षः॥ मरुर्मृगः॥ मेरु
 पर्वत इत्यादिः अयं केतुरुत्पातः॥ सेतुबंधः॥ हेतुकारणं॥ तंतु
 षट्प्रकृतिः॥ धातुः प्लेष्मादिः॥ कशेरुप्रभृतयो नपुंसके भवन्ति॥
 द्दं कशेरुभूतं भवं॥ द्दं दारुकाष्ठं॥ जतुलाक्षा॥ वस्तु वाक्य
 प्रबंधहेतुः॥ मस्तदधिसंभवं॥ ग्रंथि प्रस्थौ च पुंसि भवतः॥ अयं
 ग्रंथिः॥ गांठिरिति प्रसिद्धः॥ प्रस्थः परिमाणं॥ द्दं संतानां सुसंता
 नां च घ्यं तानां च नपुंसकता स्यात्॥ द्दं सर्पिः घृतं हविर्देवानां
 ॥ बर्हिः पवित्रमित्यादि॥ द्दं वपुः शरीरं आयुः जीवितपरिमाणं धतु
 शस्त्रमित्यादिः॥ घ्यञ्ग्रहणेन वर्णदृढादिभ्यः घ्यञिति गृह्यते॥ न
 ब्राह्मणादिभ्यः सौकुमार्यं॥ शौक्यं॥ कात्स्न्यं॥ दास्यमित्यादि ४४
 पुंसि स्त्रियां च पाटलिङ्गो मुष्ट्यशनिबाहुसिंधुमणयः॥ आशीर्धूः पूष

वररुचिकोश १४

तृद्धिरःस्त्रियांमुद्रुषोच॥४६॥ एतेशब्दाःपुंसिस्त्रियां॥भवेति॥अयं
 पाटलिःद्वयंपाटलिःरुक्षविशेषः॥अयंगौः॥द्वयंगौः॥अयंमुष्टिरियं
 मुष्टिः॥अयमशनिरियमशनिः॥अयंबाहुरियंबाहुः॥अयंसिंधुरि
 यंसिंधुः॥अयमणिरियमणिः॥एतेशब्दाःस्त्रियांभवन्ति॥द्वयमा
 शीःदृष्टासंसा॥द्वयंधूःभारःकीलश्च॥द्वयंपूःपुरी॥द्वयंमुद्गुभुक्षा
 ॥द्वयंतटपिपासा॥द्वयंगीर्वाणी॥द्वयंमुतर्हर्षः॥द्वयंरुद्रेयः॥४६
 शीकरतुषारतुषबुद्बुदफेनोसतुंडुलपूपाःपुंसिः॥आलिमुक्ता
 जिदर्विसिकताःस्त्रियांमुदिताः॥४६॥एतेशब्दाःपुंसिःपुंस्युर्भवेपुरित्य
 त्यर्थः॥शीकरोंबुकणः॥तुषारोहिमसंततिः॥तुषीधान्यवुषःकडंग
 रश्च॥बुद्बुदोजलकंकरः॥फेनोजलस्य॥समुद्रस्यओसोवश्यायः॥
 तंडुलोधान्यविशेषः॥अपूपःपिष्टकस्य॥एतेशब्दाःस्त्रियांमुदिताः
 कथिताः॥द्वयमालिःपेक्तिःमुक्तारत्नं॥आजिर्मुद्दंर्विर्भक्तसाधनी
 ॥सिकताबालुका॥अजिनाजिरशैवालनलमृणालतुहिनाङ्गुपान्य
 सस्यानि॥हारास्पदकाष्ठानिचनपुंसकान्येवपटलंच॥४७॥एते
 शब्दानपुंसकेभवन्ति॥द्वदमजिनंमृगतृक्॥द्वदमजिरमंगणं॥शैवा
 लंजलसंभवं॥नलंस्ववर्णभाजनं॥मृणालंपद्ममूलं॥तुहिनंतुषा
 रः॥उडुपंप्लवः॥आज्यंघृतं॥सस्यं॥व्रीहिः॥द्वारगृहस्य॥आस्यदं
 शं॥काष्ठमिधनं॥पटलगृहस्य॥तिमिरंवा॥एवकारोवधारणे४७
 त्रिष्वप्यसेष्विद्रियसंज्ञकास्ता नपुंसकेविद्भिः॥शेषाःपुंसिप्रोक्ताः
 ॥श्रीपिष्ठायाश्चनिर्यासाः॥४८॥त्रिष्वप्यसेषुमध्येद्विद्रियसंज्ञकम
 संपुंसकेविद्भिः॥द्वदमक्षमिद्रियंशेषास्त्वक्षाःपुंसिप्रोक्ताः॥अयेदे
 वानामक्षःकटाक्षःश्रीपिष्ठाधानिर्यासाश्चपुंसिभवन्ति॥अयंश्रीपि
 ष्टःसर्जरसः॥गुगुलद्वयेवमादयः॥४८॥विंशतिरानवतेःस्त्रीन
 पुंसकेतालुहृदयकुड्यानि॥पार्श्वकुकुंदरविएयतलधानलवण
 राष्ट्राणिचावेद्भिः॥४९॥विंशतिप्रभृतयो नवतिपर्यंताःस्त्रियांभवन्ति
 ॥द्वयंविंशतिः॥त्रिंशत्॥चत्वारिंशत्॥पंचाशत्॥४९॥सप्ततिः॥

वररुचिकोश १५

अशीतिः नवतिः॥ एतानि नपुंसके भवन्ति॥ इदं तालुवदनैकदेशः॥
 हृदयं जीवनस्थानं॥ कुटुम्बमिति॥ एतानि नपुंसकान्यवैद्विअव
 मल्लेत्यर्थः॥ इदं पार्श्वशरीरस्य॥ कुकुंदरं नितंबकूपद्वयं॥ विष्णुद्र
 व्यं॥ तलमधः॥ धनं द्रविणं॥ लवणरसविशेषः॥ राष्ट्रजनपदस्थानं
 ॥५०॥ क्रोडाघातजिह्वाशिरोधराशङ्कुलीस्पृहामायास्त्रियां वि
 द्वि॥ शाखाशिखाकलामेखलारेखाराजिपंक्तीच॥५१॥ एताः स्त्रि
 यां विद्विद्वयं क्रोडाअंकः॥ घाटाग्रीवा॥ शिरोधराग्रीवा॥ जिह्वार
 सना॥ शङ्कुलीखंडस्य भक्ष्यद्रव्यं॥ स्पृहावांछा॥ मायाजनवंचने
 छा॥ दयं शाखावृक्षस्य॥ शिखाचूडा॥ कलाविज्ञानमेखलाकांची
 ॥ रेखाराजिर्घनस्य पंक्तिर्देतानां॥५१॥ स्नायुश्चोत्काश्च स्त्रियां
 खद्वाभवेच्चेता॥ ताणावाणाप्राणाविश्वाणासंक्रुणाविकोणाच ५२
 एतेशब्दास्त्रियां भवन्ति॥ स्नायुः शरीरस्य॥ श्रद्धाआदरः॥ उल्काआ
 काशोत्पातः॥ ज्वालाच॥ खद्वाशयनीयं॥ त्रेतायुगं॥ ताणासूत्ररा
 चना॥ वाणावाणी॥ प्राणाश्रद्धा॥ विश्वाणालीलासंक्रुणानासिका
 ॥ विकोणानेत्रविबुद्धिः॥५२॥ भयबीजसिद्धयपदवर्द्धयुक्तकसु
 खदुःखशिवराणां॥ विद्यान्त्रपुंसकत्वमसृगित्यस्य सदैव॥५३॥
 एतेशब्दाः नपुंसके भवन्ति॥ इदं भयंत्रासः॥ बीजमंकुरोत्पत्तिकार
 णं॥ सिद्धांकुष्ठविशेषः॥ पदं स्थानं॥ वर्द्धमयूरपिच्छंशुक्रंरेतः॥ त
 क्रमयितं॥ सुखंभोगः॥ दुःखंपीडा॥ शिखरंशृंगं॥ असृकरक्तं॥
 सदैवेतिवचनाद्भयादीनाव्यभिचारः॥ अयंभयः॥५३॥ पाषाणो
 पलशृंगारप्रस्थभृंगारमस्तकस्तबकाः॥ रूपंमुक्ताशब्दरसस्य
 र्शगंघादयश्चोक्ताः सदापुंसि॥५४॥ एतेशब्दाः सदापुंसि भवन्ति
 ॥ यथायं पाषाणः प्रस्तरः॥ उपलः शिलापाषाणयव॥ शृंगारो वि
 दग्धता॥ प्रस्थः परिमाणं॥ भृंगारः सुवर्णमयः कलशः॥ मस्तकः
 शिरः॥ स्तबकः पुष्पोत्करा॥ शब्दो ध्वनिः॥ रसो माधुर्यादिः॥ स्प
 र्शोमृदुकर्कशादिः॥ गंधोनासिकाग्राह्यः कुसुमादेः॥ रूपंमुक्ता

वररुचिकोश १६

रूपविहाय॥रूपंनपुंसकेभवति॥द्वंद्वरूपंचसुग्रीह्यं॥५४॥शेख
 रयूपपुरोडाशकूपस्तूपलवशब्दाः॥धर्ममयवासोदशादाराःपुं
 सिबहुत्वंचैषां॥५५॥एतेशब्दाःपुंसिभवन्ति॥अयंशेखरःपुष्प
 संधातः॥उत्तुंगोवा॥यूपोयज्ञभांडं॥पुरोडाशोयज्ञपिंडकिं॥
 कूपोवटः॥स्तूपोव्यंजनं॥लवोलेशः॥शब्दोवाल्लक्षणं॥धर्म
 उपवासादिः॥मयोवेश्म॥वासांसिबस्त्राणितेषांदशाः॥दाराःस्त्रि
 यश्चपुंसिभवन्तिबहुत्वंचैषांसदाभवति॥द्वमेवासोदशाःवस्त्रा
 तस्तूत्रं॥द्वमेदाराःस्त्रियः॥वासद्वितिकिं॥दशाअवस्त्रा॥५५॥मा
 सविवराभिधानंनपुंसकेविद्वितीर्थतुंडेच॥यवमाषाद्यात्रीद्वयः
 पुंसिप्रियंगवश्चस्त्रियामेव॥५६॥मांसाभिधानंविवराभिधा
 नंचतीर्थतुंडेचनपुंसकेविद्विजानीहि॥यथामांसंपलंपललं
 क्रव्यमित्यादिद्वंद्विवरंबिलंछिद्रंभ्रंकुहरंमुषिरमित्यादि॥
 द्वंद्वंतीर्थंपुण्यस्थानं॥तुंडंवक्रंपवमाषाद्यात्रीद्वयःपुंसि॥यथा
 द्वमेमाषाः॥मुद्गाःकुलत्थाःसोष्टाःगोधूमाःतिलाःकलापाःमस
 राः॥सर्षपाः॥प्रियंगवश्चस्त्रियामेवदूमाःप्रियंगवः॥५६॥पल्ल
 वउक्तःपुंसितुनपुंसकेकिसलयंस्त्रियांलाक्षा॥ऋग्रोचनपि
 ङकाकंदुःसपाचैव॥५७॥पल्लवशब्दःपुंसिभवति॥अयंपल्लवः
 ॥द्वंद्वकिशलयंप्रबालं॥लाक्षास्त्रियांस्यात्॥द्वयंलाक्षाजतु॥
 ऋगादयःशब्दाःस्त्रियांभवन्ति॥द्वयमृकूवेदावयवः॥रोचना
 णोपितं॥पिंडकाशरायगं॥कंदुःखजूः॥सपारान्त्रिः॥५७॥कल
 लकफपूपकुल्माषकल्ककल्पगेहमखलौहित्याः॥द्वर्द्धरपुं
 खचषालाश्चपुंसिकटाहमत्स्यौच॥५८॥एतेशब्दाःपुंसिभव
 ति॥अयंकललोगर्भाशयः॥कफःश्लेष्मा॥पूयःशोणितविकारः
 ॥कुल्माषःसस्यजातिःकल्कःसर्षपादीनांचूर्णं॥कल्पःकालप
 रिमाणं॥गेहंगृहं॥मखोयज्ञः॥लौहित्योनद्विशेषः॥द्वर्द्धरोवा
 दित्रविशेषः॥पुंखःशरस्य॥चषालोयूपाग्रं॥कटाहोलोहभाज

वररुचिकोश- १७

ना॥मत्तपोमीनः॥५८॥शवपलकतल्पसद्भवलिशामिशनिमित्त
 पित्तचित्तानिकिल्बिषवृजिनानितथानपुंसकेपीठपापेच॥५९॥ए
 तेशब्दाःनपुंसकेभवन्ति॥यथादृशवमृतशरीरं॥पलकनेत्ररोम
 विशेषः॥तल्पंशयनीयं॥सद्भानिवासः॥बलिशंमत्स्यबंधनं॥आ
 मिशंगृहद्वारं॥निमित्तकारणं॥पित्तधातुविकारः॥चित्तंनमः॥कि
 ल्विषंपापं॥वृजिनंकुटिलं॥पीठमासनं॥पापंपातकं॥५९॥बल्व
 जलाजासूनांपुंयोगः॥स्याद्बल्वं॥स्थलशाहलशिविराणांनपुं
 सकत्वांस्त्रियांपृतना॥६०॥बल्वजादयःशब्दाःपुंसिभवन्ति॥बहुलं
 चेषांसदैव॥दूमेबल्वजाःशय्याः॥दूमेलाजाःभ्रष्टधान्यानि॥अ
 सवःप्राणाः॥एतेशब्दाःनपुंसकेभवन्ति॥दृष्टंस्थलमरण्यप्रदेशः
 शाहलंदूरिततृणं॥शिविरंशकटस्थानं॥पृतनाशब्दःस्त्रियांभव
 ति॥द्वयंपृतनासेना॥६०॥दूर्ध्वारुचिःस्फुलिंगाःशय्यानिःश्रेणी
 कोटिःकुटीवाणी॥पेशीवस्तूथिनीचस्त्रियांकुथानाडिकाकंथा॥
 ॥६१॥एतेशब्दाः॥स्त्रियांभवन्ति॥द्वयमीर्ष्याःसूया॥रुचिर्दीप्तिः
 ॥अभिलाषोवा॥स्फुलिंगाअग्निकणाः॥शय्याशयनीयं॥निः
 श्रेणीअधिरोहणी॥कोटिःसंख्या॥कुटीगृहं॥वाणीवाक्॥पेशी
 मांसपिंडीवस्तूथिनीसेना॥कुथाऊर्णाकृता॥नाडिकाकालपरि
 माणं॥कंथाजीर्णवासःप्रावरणं॥६१॥नाड्युपपदंव्रणंपुंसिरु
 सजनपांस्तुकंदुककलशाश्च॥पंजरपलितद्वंद्वक्षराणिविद्या
 दितस्जातौ॥६२॥नाडीपूर्वव्रणंपुंसिभवतिअयंनाडीव्रणः॥ना
 ड्युपपदद्वितिकिं॥दुष्टव्रणं॥रक्षादयः॥पुंसिभवन्ति॥अयंरक्षस्त
 रुः॥जनोलोकः॥पांसुःश्रवणं॥कंदुःस्वेदनी॥कलशोघटः॥पंजरा
 दीनिद्वतरजातौनपुंसकेजानीयात्॥द्वंद्वंपंजरंशकुनिबंधनं॥प
 लितंजरा॥द्वंद्वंवैरं॥अक्षरंवर्णः॥६२॥मेधारसनानिद्रातंद्रातं
 त्र्यःस्त्रियांसमंजिष्ठाः॥मदिरामंदुराकशरेस्यातांवासदुंदुभिः
 ॥६३॥एतेस्त्रियांभवन्ति॥द्वयंमेधाधारणाशक्तिःरसनाश

वररुचिकोश १८

क्तिर्मेखलाचानिद्रासुप्तिः॥ तं द्राआलस्यं॥ तं त्रीवाद्यविशेषः॥ मजि
 ष्ठारागद्रव्यं॥ स्पातां भवेतामित्यर्थः॥ द्रुपं मदिरा॥ सुरामं दुरावाजि
 शाला॥ कृशरातिलयवागूः॥ असौ दीर्घ्यते अस्य दूणं वादित्रसंबंध
 निवृत्त्यर्थः॥ वाद्यं दुंदुभिरित्यर्थः॥ ६३॥ धान्यद्विदलांशुकवितानवल
 यरत्नमिथुनश्मशानानि॥ विसतिमिराण्यपिविद्यान्पुंसकेग्रवे
 चैव॥ ६४॥ एतेशब्दानपुंसके भवन्ति॥ द्रुं धान्यं सस्यं॥ द्विदलं मुद्गा
 दीनां अंशुकं वस्त्रं॥ वितानं वस्त्रमयमावरणं॥ वलयं सुवर्णादी
 नो॥ रत्नं मणिः॥ मिथुनं रज्ज्वापुंसद्वंद्वं॥ श्मशानं मृतस्थानं॥ विसं प
 द्यमूलं॥ तिमिरं तमः॥ अग्रं शिखरं श्रेष्ठं वा॥ स्वमाकाशं॥ ६५॥ पुंजा
 द्विकोणकरीषकषापतरत्नपिण्याकगर्भदर्भाभेकश्चपुंसिस्युः॥ पतन
 शुल्वताम्रचापनाम्नानपुंसकता॥ ६५॥ एतेशब्दाः पुंसिस्युः॥ अ
 यं पुंजः संघातः॥ अद्रिः पर्वतः॥ कोणो गृहादीनां॥ करीषो गोमयवि
 कारः॥ गर्भो औदर्यः॥ दर्भः कुशः॥ अर्भो बालः॥ पत्तनादीनां पेपर्षा
 याः शब्दास्तेषां नपुंसकता॥ द्रुं पत्तनं नगरं पुरमित्यादि॥ शुल्वं
 स्लेष्ठमुखं॥ ताम्रमुदुंबरमित्यादि॥ चापं धनुः कार्मुकमित्यादि॥
 ६५॥ बिट् वणस्त्री ज्ञेया सस्त्रा वीर्योचनी विभेयौ च॥ मंजूषा गंडू
 षामूषा परिषद्गुहा चैव॥ ६६॥ बिट् शब्दो यदा अवर्णस्तदा स्त्रियां भ
 वति॥ यथा द्रुं बिट् बिट्वा॥ अवर्णं इति किं॥ अयं बिट् वैश्यस्तृ
 तीयो वर्णः सास्त्रादयस्त्रियां भवन्ति॥ सास्त्रागलकंबलः॥ वीर्यं
 गृहावयवः॥ नीवी मूलबंधनं॥ भेरीवाद्यविशेषः मंजूषा पेठा सु
 स्तकादीनां॥ गंडूषा हस्तजलं॥ मूषा सुवर्णधमनिका॥ परिषत्सभा
 ॥ गुहा पर्वतस्य॥ ६६॥ तस्मात्कृपापताकारश्याकषिश्रुकाकिणी
 चैव॥ एते स्त्रियां भवन्ति प्रतिशीराधाराचनेमिश्र॥ ६७॥ एते तृष्णा
 दयः शब्दाः स्त्रियां भवन्ति॥ द्रुं तृष्णापिपासा कृपादयापताका
 चिन्हं॥ रश्या मार्गः॥ रुषिर्वैश्यवृत्तिः॥ काकिणी पणचतुर्भगिः॥ प्र
 तिशीरातिरस्करिणी॥ धारा प्रपतनं॥ ऊर्णमयी पर्वतस्य रेखा च

वररुचिकोश १६

नेमिश्चक्रपिंडिका ॥ ६७ ॥ चतुःपश्युगलुल्लुल्लचेलखेलधिष्या
 र्गलशफातो ॥ विद्विनपुंसकभावंपण्यस्यचपिद्धपलयोश्च ॥ ६८ ॥
 चतुष्यथादीनानपुंसत्वंविद्विजानीहिद्वंद्वचपुष्यथं ॥ युगलंयुग्मं
 ॥ छलंज्याजः ॥ चेलंवस्त्रजातिः ॥ खेलंभग्नभाटं ॥ धिष्यंगृहं ॥
 अर्गलंद्वारपिधानंशफंखुरः ॥ पण्यंविक्रेतव्यंपिद्धंमयूरस्य ॥ प
 लंचतुःपल्लिपरिमाणं ॥ ६९ ॥ रयमंडपनरककपालगुडमणिमे
 दूददुरकुरह्लाः ॥ युग्माकाशव्रतशृंगवर्जिताः मंचःसदापुंसि ॥
 ६९ ॥ एतेशब्दाःपुंसिभवन्ति ॥ अयंरयोवेगः ॥ मंडपोजनाश्रयः ॥ न
 रकोदुर्गतिः ॥ अवीचिरित्यादि ॥ असुरश्च ॥ कपालःसिरोवयवः
 ॥ भिक्षाभाजनंच ॥ गुडद्वसुविकारःमणिःरत्नं ॥ मेदुःशिश्रं ॥ ददु
 रोभेकः ॥ कुसूलोधान्यादिस्थित्याधारः ॥ युग्माकाशव्रतशृंगव
 र्जिताइति ॥ युग्मादप्यश्वनपुंसकेभवन्ति ॥ द्वंद्वंयुग्मंयुगलं ॥ आका
 शंनभः ॥ व्रतंनियमः ॥ शृंगेविषाणंपर्वतस्यच ॥ मंचःकाष्ठकृतः
 ॥ ६९ ॥ स्कूलालक्तककर्पाससूर्यकूर्पाससारथितरंगाः ॥ अलक
 समुडावराटकतूपुरकंकणाःपुंसि ॥ ७० ॥ एतेशब्दाःपुंसिभवन्ति ॥
 अयंस्कूलोराशिः ॥ अलक्तकःपादादिगगद्रव्यं ॥ कर्पासःसूत्रद्र
 व्यंसूयोरविः ॥ कूर्पासःकंचुकं ॥ सारथिःसूतः ॥ तरंगःकल्लोलः
 ॥ अलकःकेशरचना समुडाःसंपुटकः ॥ वराटःकपर्दकं ॥ ७० ॥
 सैन्यायुधमंगलनगरवृत्तफलमूलहरितालबिंबमुकुटकुड्म
 लतस्तृतीयाप्रकृतिः ॥ पुंस्यवसथस्तथोद्गीथःसंकीथःकाल
 गीथश्च ॥ ७१ ॥ सैन्यादीनि तृतीयाप्रकृतौजानीहि ॥ द्वंद्वं सैन्यंवलं ॥
 आयुधमस्त्रं ॥ मंगलंप्रशस्तं ॥ नगरंपुरं ॥ वृत्तंप्रसवबन्धनं ॥ फ
 लंमूलंहरितालंप्रसिद्धं बिंबंप्रतिरूपंमुकुटंशिरोभूषणं ॥ कुड्म
 लंकलिका ॥ अवसथोद्गीथोपुंसिभवतः ॥ अथमवसथःपरिव्राज
 कः ॥ अयमुद्गीथःसाम ॥ संकीथोघटिकात्रयं ॥ कालगीथोपितदेव
 ७१ ॥ दर्पणमृदंगजठराःपुंस्युक्ताःकुंतकुतपधूमाश्च ॥ व्रातहृददं

वररुचिकोशः

बुधकटाक्षसंग्रामविरपाश्व॥७२॥ एतेशब्दः पुंस्फुक्ताः॥ अयं दर्प
 णः आदर्शः॥ मृदंगो सुरजः॥ जठरः कुक्षिः॥ कुतः प्रासः॥ कुतः पशस्व
 ॥ कालविशेषश्च धूमो बन्दि संभवः॥ एते पुंसि भवन्ति॥ अयं घातः सं
 घट्टः सङ्घः आङ्गा॥ लकुटश्च॥ अंकुशः शृणिः॥ कटाक्षः अणंगदृष्टिः
 ॥ संग्रामो पुट्टः॥ विटपोलतागुल्मः॥७२॥ पामास्त्रियां निगदिता पुंसि
 केमाकुणपकूर्चैश्च॥ केदारपूथप्रोथाश्ववंशरेणुध्वजाश्चैव॥७३॥
 पामाशब्दः स्त्रियां कथितः॥ दूयंपाशाविचर्चिका॥ कच्छूः वेसादयः
 पुंसि भवन्ति॥ अयं वेमातंतुवा यस्मिन् कुणपो मृतशरीरं॥ कूर्चः श्मश्रुः॥
 अयं केदारः पर्वतस्यैकदेशः॥ पुथः संघातः॥ प्रोथोऽश्वस्य नासिका
 विवरमोरुपरिदेशः॥ वंशो वेणुः॥ रेणुः पांसुः॥ ध्वजः केतुः॥७३॥
 केदारखट्वप्रशमाश्वपुंसि नित्यं कपाटाश्च॥ हेलाकोचीलाला सुधा
 पुधाः स्युः स्त्रीयां प्रवेणी च॥७४॥ एते पुंसि भवन्ति॥ अयं केदारः स्त्रे
 च॥ खंडः द्रुसुविकारः॥ प्रशमो धान्पत्तेदनः कपाटो ह्यः पिधानं॥ ए
 ते स्त्रियां भवन्ति दूयं हेला अनादरः कोची मेखला॥ लाला श्लेषवि
 कारः॥ सुधाः मृतं॥ पुधाः पुट्टं प्रवेणी केशरचना॥७४॥ हानिग्ला
 निर्वापी विपणी सार्थश्च वै तथा स्वाहा॥ लक्ष्मीमनःशिलोपानहः
 स्त्रियां स्थाणवणुज्वराः पुंसि॥७५॥ एते स्त्रियां भवन्ति॥ हानिरप
 चयः॥ ग्लानिरशक्तिः॥ बापी पुष्करिणी॥ विपणी पण्यविधिका
 ॥ सारी पटोलिका॥ स्वाहा मंत्रावसानं॥ लक्ष्म्यादयः स्त्रियां भवन्ति
 ॥ दूयं लक्ष्मीः श्रीः॥ मनः शिला धातुद्रव्यं॥ इयमुपानतपन्नप्री॥
 स्थाण्वादयः पुंसि भवन्ति अयं स्थाणुः शिवः कीलश्च॥ अणुः सूक्ष्मः
 ज्वरो रोगः॥७५॥ पुंसि स्यात्प्राग्वंशस्त्रिषु लिङेषु शृंखलं विद्धि॥ चम
 सस्ते भनिदाघः पशुशूकविरकाश्च पुंस्फुक्ताः॥७६॥ प्राग्वंशशब्दः
 पुंसि भवति॥ अयं प्राग्वंशो यत्तकुटी॥ शृंखलं त्रिषु लिङेषु जानीहि
 ॥ अयं शृंखलः दूयं शृंखला॥ दूदं शृंखलं॥ एते पुंसि कथिताः अ
 यं चमसः सोमपात्रं॥ अयं स्तेभः निदाघो घर्मः॥ पशुर्गवादिः शूको

वररुचिकोश २९

धान्यादीनां॥विटकःपिंडकृतपरिमाणद्रव्यंशौंडोवा॥७६॥वल्क
 लकुंडलहिमचिन्हखलीनककुदंरुह्यशुल्कशकलानि॥तीरोत्
 खलकवचानिचविद्यादितरजातौ॥७७॥वल्कलाहीनिनपुंसके
 जानीयात्॥द्वंद्वल्लंरुह्यत्वक्॥कुंडलंकर्णभूषणं॥हिमंतु
 हिनचिन्हमंकः॥खलीनं॥कंडिका॥ककुदंरुषभस्य॥गुह्यगो
 प्यस्थानं॥शुल्कंशून्यस्थानं॥शकलंखंडः॥तीरंनदीकूलं॥उत्तु
 खलंधान्यादिषोदनं॥कवचंसन्नाहः॥७८॥मंडलकेसरभांडो
 त्तरीयसोपानकल्मषानि॥प्रादेरंतंनपुंसकेसहकुटुंबपुलिनाभ्यां
 ॥७९॥एतेनपुंसकेभवन्ति॥द्वंद्वमंडलंसूर्यस्य॥केशरंकिंजल्कः
 ॥भांडुमुपकरणद्रव्यंउत्तरीयंप्रावरणं॥सोपानंखंडखंडिका॥
 कल्मषंपापंअघंपापंच॥प्रशब्दादेरंतरंशब्दनपुंसकेविद्धि॥द्व
 दंप्रांतमतएवानुपसर्गस्तुपुंस्येवांतशब्दः॥कुटुंबपुलिनशब्द
 भ्यांसहनपुंसके॥द्वंद्वकुटुंबंगोत्रवर्गःद्वंद्वपुलिनंदीपं॥८०॥
 स्थालीसभाजराणांस्त्रीत्वंस्त्रुल्याश्ववीच्याश्व॥कविकट्योर्म
 जयविल्याश्वैर्विजानीयात्॥८१॥स्थाल्यादीनांस्त्रीत्वंभव
 ति॥द्वयंस्थालीरंधनभांडं॥सभागोष्ठी॥जराचूत्वं॥स्त्रुलीउ
 च्चनिर्जलोदेशः॥वीचीतरंगः॥कविलंबण्यं॥कटिःश्रोणी॥मंजरी
 रुह्यस्य॥वल्लीलता॥८२॥शिल्पंछूर्तिस्त्वनंशमलमरकतपला
 लकृद्धाणि॥मंदिररिक्थेचनपुंसकेमंदुरांतुस्त्रियांविद्धि॥८३॥
 एतेनपुंसकेभवन्ति॥द्वंद्वशिल्पंकलादिकंकर्म॥छूर्तिर्वन्ति॥अन्न
 भक्ष्यं॥शमलममेध्यंमरकतरत्नं॥पलालंधानादीनां॥कृच्छ्रक
 ष्णं॥मंदिरंगृहं॥रिक्थंद्रव्यंमंदुराशब्दंस्त्रियांजानीयात्॥द्वयंमं
 दुरावाजिला॥८४॥कल्ककृमिमुन्यंगारवप्रग्रहहोमर्षियक्षरेफः
 ॥मंडकरेडवरंहाश्वपुंसिशपथांवरीषौच॥८५॥एतेपुंसिभवन्ति
 अयंकल्कःपापं॥दंभश्च॥कृमिःकीटः॥मुनिस्तपस्वी॥अंगारः
 काष्ठस्यवप्रःप्राकारः॥ग्रहउपरागः॥होमोमंत्राहुतिः॥ऋषि

वररुचिकोश २२

स्तापसः॥ पद्मारोगः रेफोवर्णविशेषः॥ अधमश्च मंडोन्नविकारः॥
 करंडः कुशभांडः॥ वरंडः काष्ठविशेषः॥ शपथः प्रत्ययकर
 णं॥ अंबरीषो भ्राष्ट्रः॥ ८१॥ मथुरातनुस्तनूर्वर्तिनी सूचियवागू
 र्वर्णिनिकाशाशर्कराः स्त्रियां पुंसितर्कश्च॥ ८२॥ एते स्त्रियां भवं
 ति॥ इयं मथुरा नगरी। तनुः शरीरं॥ तनूस्तदेव। वर्तिनी काष्ठे द्वयं
 शब्दसाधनं॥ सूची मूलं पापस्य। यवागूः अन्नविकारः॥ वर्णिः स
 र्णिः॥ निकाशाकर्षविकारः॥ शर्करा गुडविकारः॥ तर्कः पुंसि भव
 ति॥ अयं तर्क उद्ः॥ चशब्दः पादपूरणं॥ ८३॥ बंधुर विषाणयोस्त्रि
 कं भवेत्यल्वलं तृतीयं स्यात्॥ शकती शीरकुतूहलशरावट्टं दा
 निजानीहि॥ ८४॥ त्रिकमिति लिंगत्रितयं॥ अयं बंधुरः॥ इयं बंधुरा
 ॥ इदं बंधुरं उत्तममोसं॥ अयं विषाणः इयं विषाणं॥ शृंगं पल्लवं
 तृतीयं न पुंसकमित्यर्थः॥ इदं पल्लवं॥ अल्पसरः॥ एतानि न पुं
 सकानि जानीहि॥ इदं शकटं यानं॥ इदं मुशीरवीरणमूलं॥ कुतू
 हलं कुतुकं॥ शरावं मृन्मयभाजनं॥ वटंसमूहः॥ ८५॥ यूकोल्का
 शुक्तेषोषधिर्वर्तिभुकुटयः स्त्रियां मुदिताः॥ वाल्मीक्यध्वरनिर्यूह
 व्यूहमुस्तकाः पुंसिकुंभश्च॥ ८६॥ एते स्त्रियां मुदिताः॥ इयं यूका
 मस्तकरुमिः॥ उल्का संघातद्वयं॥ दग्धकाष्ठं च॥ शुक्तेर्जलसंभ
 वं॥ ओषधिः फलपाकांतो वृक्षविशेषः॥ वर्तिर्दीपस्य॥ भुकुटिर्भूभं
 गः पुष्पश्चनावा॥ वाल्मीक्यादयः पुंसि भवंति॥ यथा वाल्मीकिः
 ऋषिः॥ मृत्कूटश्च॥ अध्वरोपागः निर्यूहश्चंद्रपाणिः व्यूहः समूहः
 ॥ प्रभूतः पुस्तको गंधद्रव्यं च कुंभो घटः॥ ८७॥ केयूरतरलतूर्याग
 दानि नित्यं न पुंसके विद्धि॥ पुंसि गवाक्षं विद्यात्स्त्रियां श्यामा भु
 शुंडी भांडी च॥ ८८॥ केयूरादीनि न पुंसके जानीहि॥ इदं केयूरं बा
 हुभूषणं॥ इदं तरलमलंकारः॥ तूर्यं वादित्रं॥ अंगदबाहुभूषणं॥
 गवाक्षशब्दं पुंसिविद्याजानीयात्॥ यथा अयं गवाक्षो वातायनः॥
 एतेशब्दाः स्त्रियां भवंति॥ इयं श्यामा स्त्री॥ भुशुंडी आयुधं भांडी भि

वररुचिकोश २३

डिपाल् ॥ ८५ ॥ भवतोऽपजनोपपदावंगपदौपुंसिनित्यमिमनिच्च ॥
 रक्षणकोष्ठभेषाश्चसद्गुणिपातोपसर्गाभ्यां ॥ ८६ ॥ अपोपपदेअंगश
 ब्दःजनोपपदेपदशब्दश्चपुंसिभवतः ॥ यथाअयमपांगोनेत्रांतः
 ॥ अयंजनपदोलोकः ॥ पृथ्वादिभ्यद्मनिच्च ॥ अनदृत्यनुवर्तते ॥
 टेरितिटिलोपः ॥ स्वरितोह्लादिर्लघोरितिरेफादेशः ॥ व्मनिच्चप्र
 त्ययांताःपुंसिभवति ॥ अयंप्रथिमा ॥ गरिमा ॥ लघिमा ॥ दृढिमा ॥
 दृत्येवमादयः ॥ एतेपुंसिभवन्ति ॥ अयंपरस्पर्शस्तरुस्थानं ॥ अयंको
 षोहरिशाला ॥ अयंभ्रेषोऽन्यायःनिपातश्चादिः ॥ उपसर्गःप्रादिः
 ॥ ८६ ॥ स्थावरणञ् यपद्युठग्यक्वुन्नस्त ॥ यदिवाभावेकर्मणि
 स्युस्तदैषानियतानपुंसकता ॥ ८७ ॥ अण् ॥ अज् य ॥ यत् ॥ युठ
 क् ॥ यक् ॥ वुञ्च ॥ एतेप्रत्ययाःभावेकर्मणिवायदिस्युस्तदातदंत
 नामेतेषानपुंसकत्वंजानिहि ॥ यथाह्वायनांतपुरोहितादिभ्योऽण्
 ॥ द्विहायनस्यभावः ॥ कर्मवाह्वैहायनं ॥ घ्नोभावःकर्मवाघ्नोवन्
 ॥ नघृतद्वितिनलोपेप्राप्तेदृत्यण्पठ्यतद्वतिप्रकृतिभावःस्थावर
 यजमानं ॥ द्गंतत्वेनलघूपधदृत्यण् ॥ मृदोभावःकर्मवामार्दवं
 ॥ पाठवःलाघवं ॥ आर्जवं ॥ अन्नप्राणिजातिभिर्जातिवयोवचनो
 गोत्रादिभ्योऽज् ॥ अश्वस्यभावःकर्मवाआश्वं ॥ गार्दभं ॥ वयांव
 चनात्कोमारं ॥ शैशवं ॥ उद्गान्नादेः ॥ द्दमौद्गान्नां ॥ सख्युर्यद्वतिय
 सख्युर्भावःकर्मवासख्यं ॥ स्तेयन्नलोपश्चेतियत्प्रत्ययः ॥ स्तेय
 स्यभावःकर्मवास्तेन्यं ॥ होत्रादिभ्योयुःहोतुर्भावःकर्मवाहोत्रीयं
 ॥ पोत्रीयं ॥ अंगात्रीयं ॥ दुहित्रीयं ॥ ठक् ॥ कपेर्भावःकर्मवाकापेयं
 ॥ रोहितादिभ्योयक् ॥ बृहस्पतेर्भावःकर्मवाबार्हस्पत्यं ॥ सैन्याप
 त्यंबुज् ॥ योपधाद्गुरुपोत्तमाद्गुञ् ॥ रमणीयस्यभावः ॥ कर्मवार
 मणीयकं ॥ अहोस्वरूपमित्यादिकद्रष्टव्यं ॥ ८७ ॥ व्रजशूलोपुंसिनपु
 सकेचमृधं ॥ कंबलतोमरमुकुलकंदुकाःपुंसिभास्त्रास्त्री ॥ ८८ ॥
 व्रजशूलशब्दौपुंसिभवतः ॥ अयंव्रजःअयंशूलः ॥ मृधंनपुंसके

वररुचिकोश २४

विद्धि॥ इदं मृधं युद्धं॥ एते शब्दाः पुंसि भवन्ति॥ अयं केवलः ऊर्णा
 वस्त्रा॥ अयं तोमरः शरप्रहरणं॥ मुकुलः कुड्मलः॥ कुंदु को
 यानं॥ भास्त्राशब्दः स्त्रियां भवति इयं भास्त्रा कमलपत्री॥ ८८॥
 आकारे कपांतं स्थावरं जंगमं स्त्रियां भवेन्नित्यं॥ क्वचिदूकारांतं स
 पि प्रोक्तं वा पुंसि योनिः स्यात्॥ ८९॥ आकारांतं मीकारांतं यत् स्था
 वरं जंगमं तत्सर्वं स्त्रीलिंगं भवति॥ आकारांतं स्थावरं यथा॥ इयं
 गंगा यमुना॥ नर्मदा॥ ईकारांतं शरावती सरस्वतीत्यादि॥ आका
 रांतं जंगमं यथा॥ इयं देवदत्ता॥ यज्ञदत्ता वलाका॥ अंबिकेत्या
 दि॥ ईकारांतं॥ कुमारी गौरी॥ ब्राह्मणी॥ हस्तिनी॥ श्वश्रूः॥ बधूः॥
 क्वचिदितिकिं॥ कटपूः॥ धान्यपलूः॥ अयं योनिः इयं योनिः॥ ९०॥
 वाग्विषयस्य च महतः संक्षेपत एष विधिरुक्ताः॥ यन्मोक्तं मन्त्रस
 द्भिस्तल्लोकत एव बोद्धव्यः॥ ९०॥ ॥ इति श्रीमदखिलवाग्वि
 लासमंडितसरस्वतीकैठाभरणानेककविशरणश्रीनरपतिसे
 वितविक्रमादित्यकिरीटकोटिनिघृष्टचरणारविंदाचार्यवररु
 चिविरचितोलिंगविशेषविधिः समाप्तः॥ श्रीरामचंद्रार्पणमस्तु

॥ इति वररुचिकोशः समाप्तः॥

नाममाला १

श्रीगणेशायनमः॥ गणितस्यनाममालां वक्ष्ये गुरुप्रसादतः॥ वा-
 लानां हि सुबोधाय हरिदत्तो द्विजाग्रणीः॥१॥ अथ नक्षत्रनामानि॥
 अश्विनीदस्त्रभंदास्त्रनासत्पंतुरगंहयम्॥ भरणीयमभंयाम्यं प्रोक्त-
 मंतकमांतकं॥२॥ कृत्तिकाग्निभमाग्नेयं रुशानंदव्यवाहनं॥ अ-
 नलंदहनर्क्षचवह्निभंचदुताशनं॥३॥ रोहिणं रोहिणी ब्राह्मं प्राजा-
 पत्यंचधातुभं॥ मृगशीर्षं मृगशिरं सौम्यं मृगश्वशोभनं॥४॥ ऐं-
 दवं चंद्रशशिभभितुंचंद्रभमुच्यते॥ आर्द्राशिवं शिवर्क्षं च शिवभं
 रोद्रमीश्वरं॥५॥ दुर्दशं च शांकरं शर्वशंकरं शशिशेखरं॥ पुनर्वसुपुन-
 प्रोक्तमादित्यंचतथादिति॥६॥ पुष्यं तिष्यगुरुभंचअश्लेषासर्पदै-
 वतं॥ सार्वभंसर्पभंसार्व्यमघाचपितृदैवतं॥७॥ पितृभंपितरं पि-
 तृपूर्वाफाल्गुनिभाग्यभं॥ भगं भाग्यंतथा प्रोक्तोत्तराफाल्गुनिचा-
 र्यभं॥८॥ उग्रार्पमास्ततो हस्तार्कचैव तथा र्कभं॥ करं सवितृस्त-
 र्यर्क्षं चित्रात्वाष्ट्रंचत्वष्ट्रभं॥९॥ सुरवार्द्धकिसंज्ञंचतथा स्वातिंचमा-
 रुतं॥ अनिलं वायुनक्षत्रं विशाखं द्रुमिदैवतं॥१०॥ शक्राग्निभद्वि-
 दैवं च मैत्रं मित्रानुराधकं॥ ज्येष्ठाशक्रंच शक्रर्क्षं पौरुहूतंतथेन्द्र-
 भं॥११॥ तथैव वासवर्क्षंचमूलनैष्कृतिनिर्ऋति॥ पूर्वाषाढा तथा पू-
 षात्तोयभंचतथांबुभं॥१२॥ ऊषाचैवोत्तराषाढा विश्वेच विश्वदैवतं
 ॥ श्रवणं वैष्णवं विष्णुर्गोविंदं हरिभं श्रुतिः॥१३॥ वासुदेवं धनिष्ठाच-
 श्रविष्ठावासवं वसु॥ शतभिषावरुणंचैव वारुणं शततारका॥१४॥
 अजमार्जपदं पूभंतथा जचरणं मतं॥ तथोत्तराभाद्रपदमाहिर्बुधं
 चभं स्मृतं॥१५॥ रेवती पूषभं पौष्णं पूषमां त्यंच पौष्णभं पूषंचैवोत्तर-
 संज्ञंतुकथितं शास्त्रकोविदैः॥१६॥ दूतिनक्षत्रनामानि अथ नक्ष-
 त्रसंज्ञा॥ धिष्यं भमर्क्षं नक्षत्रं तारकादूतिगद्यते॥ दूतिनक्षत्रसं-
 ज्ञा अथैकादशकानां संज्ञा॥ एकेंदुरजनीनाथकुभुचंद्रंचमेदिनी॥
 धरा रूपनिशानाथरजनीशनिशाकरा॥१७॥ वसुधा शर्वरी कोतश-
 शोकावनयस्तथा यत्रभूमीदुनामानि प्रोक्ता तत्रैकसंज्ञका॥१८॥

नाममाला २

द्विनेत्रलोचनः पद्मादस्त्राक्षिपमबाहवः॥ यमलाश्विभुजापाणिक
 रयुग्मादयोमताः॥२०॥ रुशानुगुणरामाग्निपावकानलवन्द्यः॥
 द्रुताशनास्त्रयस्त्रिस्तः प्रोक्ताश्चशिखिनावुधैः॥२१॥ चतस्त्रश्चतु
 रोवेदासागराब्धिकृताश्चतुः॥ समुद्रांभोनिधिपुगाश्रुतिनीररगी
 श्वराः॥२२॥ शरमार्गणबाणेषुसायकानिलमारुतः॥ समीरणाक्ष
 पवनाः पंचवातास्तथाश्रुगाः॥२३॥ षष्ठसंज्ञाषड्रत्नंगरसाप्रोक्ताम
 नीधिभिः॥ मुनिपर्वतशैलादिमहाचलनगास्मृताः॥२४॥ संज्ञादया
 श्वनुरगासप्तागमुनयोपिच॥ अष्टानीवंसुनागेभहस्तीदंत्यष्टकुं
 जराः॥२५॥ गोनेदं कनवानांचग्रहखेटाखगास्तथा॥ शून्याभ्रगग
 नं व्योमस्वमंवरनभोवियत्॥२६॥ आकाशनामयत्रैवतत्रशून्य
 मुदाहृतं॥ ककुपदिकृकाष्टाचदशसंज्ञासदैवहि॥२७॥ शिवैका
 दशरुद्राश्चसर्वैशाभवशंकरा॥ यत्रेश्वरस्यनामानितत्रैकादशकी
 र्तिता॥२८॥ भास्करादित्यसूर्यार्कह्लादशंचदिवाकरः॥ रविः सह
 स्त्रकिरणदिनकृत्मानवोध्रुवं॥२९॥ बुधैर्द्वादशविज्ञेयायत्रनामभ
 वेद्रविः॥ विश्वेत्रयोदशः प्रोक्तः द्वादशकश्चतुर्दशः॥३०॥ आखंडरु
 सुरपनिः सुरेशमनुवासवाः॥ तिथिः पंचदशः प्रोक्तानृपभूपति
 षोडशः॥३१॥ ज्ञेयाषोडशसंज्ञावैनामस्याद्यत्रभूपतेः॥ अथस
 प्तदशात्यष्टितत्रैवाष्टदशाधृतेः॥३२॥ द्वाविंशतेराकृतिश्चनखसं
 ज्ञास्तुविंशतिः॥ सिद्धाजिनाश्चतुर्विंशत्तत्वंचपंचविंशतिः॥३३॥
 सप्तविंशतिनक्षत्रंधिष्यसोऽदुश्चकथ्यते॥ दंतारदाश्चद्वाविंशत्
 संज्ञोक्तामुनिसंमतं॥३४॥ त्रिदशादेवतादेवास्त्रयस्त्रिंशत्सुराबु
 धाः॥ त्रिविष्टपाश्चविवुधासंज्ञांकानांसदास्फुटाः॥३५॥ द्रव्यंकसं
 ज्ञा॥ भजक्रियोमेषसंज्ञाप्रोक्ताबुधैश्चगोचरं॥ मिथुनोवैणिकोयुग्मो
 प्रोक्तोर्कश्चकीटकः॥३६॥ मृगारिमृगराट्सिंहोमृगेंद्रः केसरीहरी॥
 नारीस्त्रीपुवतीपोषित्कन्याचप्रमदंगना॥३७॥ वणिकृतुलावाणिजश्च
 वृश्चिकोलिसरीमृपः॥ चापोधनुश्चधनुषोकोदंडकार्मुकोपिच॥३८॥

नाममाला ३

तथैवविबुधैः प्रोक्तो न क्रश्वमकरोमृगः ॥ घटकुंभश्चकलशो म
 त्स्योमीनोद्गृषोमतः ॥ ३९ ॥ इति राशि संज्ञा ॥ प्रथमे तनुश्चमूर्तिराद्यं दे
 हशरीरकं ॥ द्वविण्धनं द्वितीयं च द्रव्यं च समर्थं विधिः ॥ ४० ॥ कुटवं
 स्वासंचमुखं विभवश्चैवैवभवं ॥ सहजं सहस्रं तीयं च पराक्रमं स
 होदरं ॥ ४१ ॥ विक्रमं त्रिंश्वदुश्चिक्क्यं चतुर्थं दिबुकं जलं ॥ जननीमा
 तृपातालं वंधुतूर्यं सुखं सुहृन् ॥ ४२ ॥ रसातलांबुवेश्मोक्तं पंचमं
 सुतमात्मजं ॥ संतानं बुद्धिं संज्ञां च विद्याधीश्वैव नंदनं ॥ ४३ ॥ अरिः
 षष्ठं विपक्षं च द्वेष्यः शत्रुश्च षट्द्विषं ॥ विरोधी वैरि संज्ञं च षट्कोणं चैव
 सप्तकं ॥ ४४ ॥ कलत्रं सप्तमं चाथ द्यूतं च स्वरमन्मथं ॥ जामित्रं मदना
 ब्धानं कामं ततोष्टमं मृतिं ॥ ४५ ॥ निमीलनं च निधनं रं धमृत्पुर्विना
 शनम् ॥ छिट्रं वसुततो भाग्यं धर्मं च नवमं तपः ॥ ४६ ॥ त्रिकोणं च त
 थाकाशं व्यापारं दशमं विपत्तं ॥ कर्म बाराव्यं व्योमं च गगनं पुष्करं
 नभः ॥ ४७ ॥ एकादशं भवं लाभं प्राप्तिमापमुदाहृतं ॥ अंत्यं व्ययं द्वाद
 शमं रिष्यं प्रादुर्मुनीश्वराः ॥ ४८ ॥ इति द्वादशभावानां संज्ञा ॥ अन्यच्च
 चतुर्थमष्टमं प्रोक्तं चतुरस्रं सदैव दिदशैकादश षष्टिं संज्ञां च
 पचपानि च ॥ ४९ ॥ अन्याह्यपचयानि स्फुर्गर्गाद्यैर्गदितानि वै ॥ कंठ
 कं केंद्रमित्युक्तं तथा बुधैश्च तुष्टयं ॥ ५० ॥ द्यूनांबुदशमैकानित
 तः पणफरं स्मृतं ॥ द्विपंचाष्टमलाभानां ततश्चापोक्लिमं भवेत् ५१
 व्ययारिसहधर्माणां त्रिकोणनवपंचमं ॥ इति केंद्रत्रिकोणपण
 फरभापोक्लिमसंज्ञा ॥ आलयं भुवनं गेहं गृहं क्षेत्रं च मंदिरं ॥ ५२ ॥
 स्थानं च सदनं वेश्मतथावासं विनिर्दिशेत् ॥ इति भुवनसंज्ञा ॥ आदि
 त्यः सविता सूर्यस्तिग्मांशुर्दिनः सद्रविः ॥ ५३ ॥ सहस्रकिरणः पूषा
 प्रद्योतनो दिवाकरः ॥ पतंगः स्तपनो मित्रो मार्तण्डस्तरणिर्भगः ॥ ५४ ॥
 विकर्त्तनः सप्तसप्तिः सप्ताश्वद्युमणिः स्वगः ॥ विरोचनो दिनकरो
 दिनमणिस्तुरहर्षतिः ॥ ५५ ॥ दिवांपतिर्दिनेशश्च दशसत्तांशुर्यमा
 विवस्वानिनाशुमालिः प्रभाकरश्च भास्करः ॥ ५६ ॥ अर्कस्त्रयीत

नाममाला ४

नुर्भानुस्तिग्मांशुर्मिहिरोदरिः॥५७॥ इतिसूर्यनामानि॥ चंद्रमार
 जनीनाशोरोहिणीवल्लभोविभुः॥ दोषाकरोनिशानाशोप्रालेयां
 शुनिशापतिः॥५८॥ अब्जोराजाशशिश्चंद्रोमृगांकरजनीकरः
 रजनीशोयामिनीशःसपाकरोनिशाकरः॥५९॥ इंद्रुर्निशीथिनी
 नाथसपेशोशर्वरीपतिः॥ शशांकःशीतरश्मीश्वसोमस्त्रिनयने
 मतः॥६०॥ शीतकिरणोद्दिमरश्मिःशीतद्युतिर्हिमद्युतिः॥ सराजा
 श्वेतरश्मिःशीतांशुर्यामिनीपतिः॥६१॥ भेशोद्दिमरश्मिमालिधिषो
 शस्तारकाप्रभुः॥ उदुपोरोहिणीकांतोद्विजेद्रोहिणीप्रियः॥६२॥
 इतिचंद्रनामानि॥ मंगलोत्कृभूमिसुतोलोहितोभूमिनंदनः सौ
 णिजोमेदिनीसूनुर्भूमिजोधरणीसुतः॥६३॥ क्षितिजःपृथिवीसू
 नुर्मेदिनीनंदनःकुजःधरासुतोधरणिजोवक्रोभूमिजभूमिभूः॥
 ॥६४॥ धरात्मजोधरासूनुररक्षोणीसुतःकुभुः॥ उर्वीसूतोप्यव
 निजोभूसुतःक्षितिनंदनः॥६५॥ इतिभौमनामानि॥ रोहिणीनंदनः
 सौम्यश्चांद्रिश्चंद्रसुतोबुधः॥ इंद्रुजोद्भूश्चशशिजोरोहिणीजोश
 शांकजः॥६६॥ सोमजोचितशशीजश्चंद्रजोद्दिमरश्मिजः॥ शशक
 श्चंद्रमासूनुःकोविदोगदितोबुधैः॥६७॥ इतिबुधनामानि॥ सूरीर्ह
 दस्यतिर्जीवोधिषणोदेवेन्द्रपूजितः॥ इंद्रमंत्रिदेवगुरुर्नार्कनापक
 चर्चितः॥६८॥ त्रिदशेज्योवासवेज्योदेवेज्यःसचिवोगुरुः॥ वाचस्य
 तिश्चांगिरसोवाक्यतिश्चांगिरसुतः॥६९॥ इतिगुरुनामानि॥ क
 विर्दैत्यगुरुःशुक्रोभार्गवोभृगुनंदनः॥ असुरेज्योदानवेज्योउशनो
 दैत्यपूजितः॥७०॥ सितःप्रथमदेवेज्योपूर्वदेवगुरुर्भृगुः॥ आ
 स्फुजिर्त्रिदशारीज्योस्मृतोदेवारिपूज्यच॥७१॥ इतिशुक्रनामानि
 शनैश्चरोयमःशौरीशौरार्कतनयोर्कजः॥ रविजोभास्करिश्चा
 र्किष्ठायासूवोरवेःसुतः॥७२॥ पंगुर्मंदोरवेःसूनुर्मार्तंडस्तनयोश
 निः॥ सूर्यजोसूर्यतनयःछायातनयसंज्ञकः॥७३॥ मार्तंडजोसूर्यसु
 तोभानुभुर्भानुजःशनिः॥ सूर्यपुत्रोभानुसुतोदिनेशोनंदनोऽसितः॥७४॥

नाममाला- ५

विंशतिनामानि राहुर्विधुतुदोब्जारिःसिद्धिकेयस्तथा तमः॥स्व
 र्भानुश्चंद्रमाशत्रुकेतवः शिखिनोमतः॥७५॥ इतिराहुकेतुना
 मानि॥स्वेचरोद्युचरोखेटोद्युचरोखेचरो ग्रहः॥व्योमवर्त्माव्यो मचा
 रीव्योमगश्वरवगोद्युगः॥७६॥ विषज्ञोगगनश्वारीगगनगोन भश्च
 रः॥तथागगनवर्त्माचद्युगामीच मरुत्पथी॥७७॥ इतिग्रहनामानि
 चेन्नादिनाममासानांबुधैःसंज्ञाप्रकीर्तिता॥मधुश्चमाधवःशुक्र
 शुचिर्नभोनभस्पृजे॥७८॥ ईषूर्जोसहःसहस्योतथातपतपस्प
 कौ॥भाद्रपदंश्रौष्ठपदःप्रोक्तश्चाद्यैर्मुनीश्वरैः॥७९॥ इतिमासना
 मानि॥मासोदर्शावधिश्चांद्रसौरोर्कराशिचारतः॥सावनोदिन
 विंशद्दिर्नाक्षत्रश्चंद्रभाक्रमात्॥८०॥ इतिचसुर्विधमाससंज्ञा
 अक्षरैःषष्ठिभिर्दीर्घैःपलमेकंबुधैःस्मृतम्॥पलैश्चस्वरसैर्ना
 डीप्रमाणंभवतिस्फुटं॥८१॥ नाडीघटीचघटिकाविनाडीप
 लमीरितम्॥दिनस्यरात्रेस्तूर्यशौसोयामःप्रहरोच्यते॥८२॥
 इतिघटीपलप्रहरसंज्ञा॥वासरोदिवसोघसस्तथाहोद्युर्दिन
 स्मृतं॥इतिदिनसंज्ञा॥निशीथिनीक्षपारात्रिःप्रोक्तानक्तंचशर्व
 री॥८३॥ दोषानिशास्त्रियामाचरजनीयामिनीतमी॥इतिरात्रि
 संज्ञा॥दिनार्द्धाद्वतमध्यान्हंरात्र्यर्द्धाच्चमहानिशा॥८४॥ निशीथो
 मध्यरात्रिश्चरात्रिशेषस्ततःपरं॥तथैवरात्रेःपूर्वार्द्धंसूर्यास्ताच्च
 गतानिशा॥८५॥ सूर्योदयाच्चमध्यान्हंयावत्पूर्वान्हसंज्ञकं॥त
 थामध्यान्हतःपश्चाद्दिनशेषेपरान्हकं॥८६॥ इतिपूर्वान्हपरान्ह
 संज्ञा॥दिनरात्रेरहोरात्रंप्रोच्यतेषष्ठिनाडिकं॥दिनैःपंचदशमि
 तैःपक्षैकोपिनिगद्यते॥८७॥ पक्षशुक्लःसितःश्वेतोबलक्षोबहु
 लोत्तरः॥असितोबहुलःक्षुण्णोशुक्लोत्तरसितेतरः॥८८॥ इतिप
 क्षसंज्ञा॥पक्षद्वयेनमासस्यात्क्रतुर्मासद्वयेनचक्रतुत्रयेणाय
 नःस्यादयनद्वयेनवत्सरः॥८९॥ वर्षाब्दहायनशरःसंवत्सरः
 समास्मृतः॥इतिक्रत्वयनवर्षसंज्ञा॥अचुस्तिथीनांनामानिबु

नाममाला ६

धाःप्रतिपदादितः॥९०॥ वृद्धिसुमंगलप्रदातुबलाखलाततःपरंल
 क्ष्मीवतीयशामित्रावलासुमहतीतथा॥९१॥ उग्रकर्माधर्मिणीच
 यशोवत्तिजयाततः उग्राततःपंचदशीसौम्याचपौर्णिमासिका॥
 ९२॥ चतुर्दशीदिवाभूताचैकादशीहरेर्दिनं अमावास्यानष्टकला
 दर्शनंष्टेरुच्यते॥९३॥ एकादशीतिथिर्नैदाषष्ठीचप्रतिपत्तथा
 द्वितीयासप्तमीभद्रागदिताद्वादशीबुधैः॥९४॥ अष्टमीतृतीयात
 ह्तिथित्रयोदशीजयारिताचतुर्थीनवमीतथाप्रोक्ताचतुर्दशी॥
 ९५॥ पंचमीदशमीपूर्णापूर्णमासीतथैवच प्रोक्ताचपूर्णिमाराका
 प्रतिपत्संयुतायदा॥९६॥ पूर्णिमानुमतिस्तद्वद्यदाचतुर्दशीयुता
 अमाचतुर्दशीयुक्तासिनीवालीबुधैःस्मृता॥९७॥ तथैवप्रतिप
 न्मिश्रासामावास्याकुटूःस्मृता नक्षत्रमृक्षमंप्रोक्तंप्रस्तावाद्वशि
 संयुतं॥९८॥ अंशोभागोलवःप्रोक्तोलिप्ताचकलिकाकला वि
 लिप्तिकाचविकलासदाबुधैर्निगद्य ते॥९९॥ षष्ठिभिर्विकला
 भिस्तुकलिकैकाचकथ्यते॥ कलाभिःषष्ठिभिर्भागराशिरंशेश्वरवाशि
 भिः॥१००॥ राशिभिर्द्विरसैश्चक्रंतथैवभगणंमतं॥ इतिराश्यंशक
 लासंज्ञा॥ षड्विंशराशिभिर्भाज्यं चक्रार्द्धं प्रवदेतिच॥ राशेरर्द्धं भवे
 द्द्वोराट्रेष्काणस्त्रितयांशकः॥ तथैवाकांशकोराशिद्वादशांशमु
 दाहृताः॥१०१॥ राशेस्त्रिंशन्मितोभागस्त्रिंशांशोविबुधैस्मृतः॥ पूर्वा
 प्राचीनतथैवैद्रीसुरेशदिशिरुच्यते॥ आभाप्रेयीवन्दिक्कोणाचतथा
 वानलदिग्मतः॥ यमदिग्दक्षिणायाम्यारक्षोदिग्नेर्ऋतिस्तथा॥१०२॥
 पश्चिमावारुणीप्रोक्ताप्रतीचीस्यादिशाजला॥ वायव्यानिलामारु
 ताचसौम्यादीचीतथोनरा॥१०३॥ दृशनीशिवदिगौद्रीशांभवीशंक
 रस्यदिक्॥ इतिदिग्नामानि॥ राशयश्चरसंज्ञोक्तामृगाजतुलक
 कंटा॥१०४॥ कुंभालिवृषसिंहाश्वकीर्तितास्थिरराशयः॥ चापयु
 ग्मझषाप्रोक्ताकन्याचद्विस्वभावका॥१०५॥ इतिचरस्थिरद्विस्वभा
 वसंज्ञा॥ कर्कादिराशिषट्स्थेभास्करेदक्षिणायनं रवौमृगादिष

नाममाला ७

द्वाशोस्थितेचैवोत्तरायणं॥८॥ इतिदक्षिणोत्तरायणसंज्ञा॥सूर्ये
 स्यादुत्तरेगोलोमेषादिषड्भुजसंस्थिते॥यामगोलोभवेदर्कस्थिते
 षड्भुजस्तुलादिभिः॥९॥ इतिउत्तरदक्षिणगोलसंज्ञा॥स्थिरराशौ
 चसंक्रांतौभानोर्विष्णुपदातिसा॥तथैवद्विस्वभावाचखडशी
 तिमुखीभवेत्॥१०॥ भानोर्मकरसंज्ञाचप्रोक्तोत्तरभिधायनं॥
 क्रियस्तुलाविषुवतीसंक्रांतिर्गदितारवेः॥११॥ इतिसंक्रांतिसं
 ज्ञा॥मीनाजसंस्थितेभानौवसंतर्तौउदाहृतः॥ग्रीष्मश्रवणपु
 ष्यस्थेवर्षाकर्कहरोस्थिते॥१२॥ कन्यातुलस्थेतपनेज्ञेयःश
 रदतुःसदा॥हेमंतश्र्वालिचापस्थेशिशिरोमृगकुंभयोः॥१३॥
 इतिऋतुसंज्ञा॥तुलामिथुनसंज्ञाश्र्वकोदंडाद्यंदलंनराः॥नक्र
 स्यात्त्यदलंमीनोघटश्र्वजलराशयः॥१४॥ गोसिंहाजमृगाद्य
 र्द्धधनुरंत्यंचतुष्यदा॥कीटस्तर्ककर्कटोराशिर्वश्र्विकोपिसरी
 सृपः॥१५॥ इतिनृचतुष्यदजलकीटसरीसृपसंज्ञा॥वृषज
 चापिमिथुननक्रकर्कानिशावला॥तथापिमिथुनाजश्र्वपृष्ठो
 दयाश्र्वराशयः॥१६॥ पक्षोत्तरे॥पृष्ठोदयाकर्कधन्वीनक्राजव
 षभंस्मृतं॥अन्येशीर्षोदयाज्ञेयामीनस्यादुभयोदयः॥१७॥ उ
 क्तःस्वोच्चस्थितोदीप्तस्वस्थश्र्वस्वगृहोग्रहः॥उदितोमित्रगेह
 स्थोशान्तश्र्वशुभवर्गगः॥१८॥ शक्तस्फुटमयूखश्र्वविकलोस्त
 गतोग्रहः॥पीडितःपापसंयुक्तःखलःपापगणोस्थितः॥१९॥
 तथैवनीचोदीनस्यग्रहो नवप्रकारकः॥ इतिनवप्रकारकसंज्ञा
 ॥भौमशुक्रबुधेंदुर्कसौम्यशुक्रारसूरयः॥२०॥ मंदार्किजीवास्व
 गृहेक्रमान्मेषादिसंस्थितः॥इतिस्वगृहसंज्ञा॥अजवृषमृगा
 वालाकर्कमीनतुलाधिपाः॥२०॥ स्थितासूर्यादयस्तुंगेप्रोक्तांशे
 परमोच्चकैः॥इतिसूर्यादीनामुच्चसंज्ञा॥तुलालिकर्कमीनेषुमृ
 गकन्याक्रियेषुच॥२१॥ प्रोक्तांशेःपरमानीचस्थितासेख्यादयः
 क्रमात्॥इतिसूर्यादीनानीचसंज्ञा॥आसागुणाष्टविंशतिति

नाममाला ८

शिभूतत्रसमितेनख॥२२॥ भागेषु परमोच्चस्थानीचसूर्यादयो
 पिच॥ इतिसूर्यादीनां परमनीचसंज्ञा॥ क्रमान्मूलत्रिकोणस्था
 दोयासूर्यादयो गृह्णा॥२३॥ सिंहोदृषो मेषकन्याचापतौलिघटे
 ष्वपि॥ इतिसूर्यादीनां मूलत्रिकोणसंज्ञा॥ सिंहेनखांशाः सूर्यस्य
 त्रिकोणः स्वगृहस्ततः॥२४॥ वृषे भागास्त्रयः स्वोच्चं विधोः परं
 त्रिकोणकं॥ मेषेर्कांशास्त्रिकोणं च धराः सूनुस्ततः स्वतः॥२५॥
 कन्यायां तिथयो भागाः स्वोच्चं पंचततः परं॥ त्रिकोणसंज्ञा सौम्य
 स्य ततः स्वगृहमुच्यते॥२६॥ चापस्त्रिकोणपंचांशाः स्वक्षेत्रं चा
 परंगुरोः॥ शुक्रस्त्रिकोणतिथ्यंशास्तलायां स्वालयंततः॥२७॥
 नवांशाश्च त्रिकोणोक्तंततः स्वभवने घटे॥ इति स्वगृहोच्चमूल
 त्रिकोणसंज्ञा॥ कंडोलद्वातिविप्रेण हरदत्तेन धीमता॥ नाम
 मालाकृता श्रेष्ठा गुरोः प्रासादतोमया॥२८॥ इति श्रीहरिदत्ताचा
 र्येण विरचितं गणितस्य नाममाला समाप्ता ॥ ७ ॥ श्री॥

मातृकाकोश १

श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीगणेशं महेशानम्भारतीमीश्वरं शिवम् ॥ न
 त्वावस्थेमात्रिकाणान्निघण्टवालबुद्धये ॥ १ ॥ ओं ध्रुवस्तारस्त्रि
 ह्रस्ववेदादिस्तारकोव्ययः ॥ प्रणवश्च त्रिमात्रोपि ओंकारो ज्योतिरा
 दितः ॥ २ ॥ अः श्रीकण्ठः केशवश्चापि निवृत्तिश्च स्वरादिकः ॥ अका
 रो मात्रिकाद्यश्च वातदत्तपभिधीयते ॥ ३ ॥ आनारायणस्तथानन्तोमु
 रवृत्तो गुरुस्तथा ॥ विष्णुशय्या तथा शेषादीर्घाकार एव च ॥ ४ ॥
 दुमाधवस्तूष्मसंज्ञश्च विद्यादक्षिणलोचनम् ॥ गन्धर्वपांचजन्य
 श्चद्व्यङ्कारश्च मुकाङ्कुरः ॥ ५ ॥ ईगो विन्दश्च त्रिमूर्तीशः शान्तिस्त्या
 हामलोचनम् ॥ नृसिंहास्त्रन्तथा मायार्द्व्यङ्कारोऽपि सुरेश्वरः ॥ ६ ॥
 उ० अमरेशस्तथा विष्णुरिन्धिका च गजाङ्कुरः ॥ दक्षकर्णश्च वि
 जयी उकारो मन्मथाधिपः ॥ ७ ॥ ऊ० अर्वाशो दीपिका वामश्रवण
 म्मधुसूदनः ॥ इन्द्रचापश्च एमुखश्च ऊकारो रक्षणाधिपः ॥ ८ ॥
 ऋदेविका दक्षनासा च भारभूतिस्त्रिविक्रमः ॥ देवमातास्त्रिपुत्र
 श्च ऋकारस्तपनस्तथा ॥ ९ ॥ ॠ० अतिथीशो वामनश्च मोचिका
 वामनासिका ॥ दैत्यमाता च दैवज्ञ ऋकारस्त्रिपुरान्तकः ॥ १० ॥
 ल० श्रीधरश्च परास्थाणुर्दक्षगण्डुस्त्रिवेदकः ॥ एकाग्रिर्वज्रदण्ड
 श्च व्योमर्द्धिलस्वरस्तमृतः ॥ ११ ॥ लृ० हृषीकेशो हरस्तूष्मो वाम
 गण्डुकुबेरदृक् ॥ अर्द्धचैनीलचरणो लृङ्कारश्च त्रिकूटकः ॥ १२ ॥ ए
 ङ्गि० तीशः पद्मनाभश्च शक्तिस्तूष्मामृताभगः ॥ ऊर्द्धोष्टगः
 कामरूप एकारश्च त्रिकोणकः ॥ १३ ॥ ऐ० ज्ञानामृतो भौतिकश्चाध
 रोदामोदरस्तथा ॥ वागीशो वर्मभयदरेकारस्त्रिपुरस्तथा ॥ १४ ॥
 ओ० सद्योजातो वासुदेव ऊर्द्धदन्तस्त्रिमात्रकः ॥ आप्यायनीम
 त्रनाथ ओकारो नागसंज्ञकः ॥ १५ ॥ औ० संकर्षणीनुग्रहेशो मु
 रारिर्व्यापिनी तथा ॥ अथोदंतगतो मायी नृसिंहां गस्तथोरसः ॥
 ॥ १६ ॥ अं० अं० त्रूरो व्योमरूपश्च प्रयुक्तश्च न्रूसंज्ञकः ॥ अनुस्वारस्त
 था विन्दुरङ्कारश्च शिरोव्ययः ॥ १७ ॥ अः० अनन्तश्च महासेनो ॥

मातृकाकोश २

निरुद्धोरसवर्णकः॥कन्यास्तननिभस्सर्गोविसर्गश्चांतिमस्स्वरः॥
 १८॥ कःकोधीशोधातृसंज्ञश्चक्रीसृष्टिश्चकरादिगः॥वर्गादिगःपा
 दवेषःककारःकामगस्मृतः॥१९॥ खक्रुधर्दिगदिचण्डीशःखेदो
 दक्षिणकूर्परः॥कैटभारिश्चमातंगःसंहारःखार्णकःस्मृतः॥२०॥
 गस्मृतिःपंचांतकश्शङ्खीगणेशोमणिबन्धगः॥गोमुखोगजकुं
 भश्चगकारःसिंहसंज्ञकः॥२१॥ घखड्डीशिबोत्तमोमेधादक्षिणा
 दुःलिमूलगः॥घनोघनस्वरश्चैवघकारोडादिमस्मृतः॥२२॥ ड
 संज्ञाकोरुद्रकान्तिश्चदक्षांगुल्यग्रसंस्थितः॥क्रीववक्रश्चभट्टेशो
 डकारश्चानुनासिकः॥२३॥ चहलीकूर्मेश्वरोलक्ष्मीवीमबाब्हादि
 गस्तथा॥चित्रधारीचंचलश्चचकारस्संस्मृतोबुधैः॥२४॥ छएक
 नेत्रश्चमुशलीबामकूर्परगोद्युतिः॥त्रिषिन्दुकस्तथाचारीछकार
 श्लेषकाभिधः॥२५॥ जस्थिराजपन्नोजपजश्चूलीचचतुराननः॥
 मणिबन्धगतोबामेजकारांजनकोत्तमः॥२६॥ झस्थितिः पाशीत
 थाजेशोबामांगुलितलस्थितः॥स्वस्तिकस्तथाणुसंज्ञश्चझकारो
 जान्तसंज्ञकः॥२७॥ जवामाङ्गुल्यग्रतःसिद्धिरंकुशीसर्वसंज्ञकः॥
 मातंगोद्यनुगासनश्चजकारश्चनिरंजनः॥२८॥ टजरामुकंदस्तो
 मेशोदक्षपादादिगोमुखः॥गजांकुशश्चबालेंदुरमृताद्यष्टकस्मृ
 तः॥२९॥ ठलांगलीशोनन्दजश्चपालिनीचकमण्डलुः॥दक्षजानु
 गतस्तथापीठकारस्थ विरस्मृतः॥३०॥ डनंदीक्षांतिदीर्घकश्च
 डामरोदक्षगुल्फगः॥व्याघ्रपादश्चुर्भाघ्रिश्चडकारस्तोमरोमकः॥
 ३१॥ ढरेश्वरीचार्दनारीशोनरश्शाखांतराहृतिः॥दक्षपादांगुलीमू
 लोढलोढकोढकारकः॥३२॥ णउमाकांतोनरकजिह्वतिर्दक्षपादाग्रः
 ॥निर्वाणस्त्रिगुणाकारस्त्रिरेखोणस्समीरितः॥३३॥ तवामोरूमूल
 निलयआषाढीकामिकादूरिः॥तीव्रश्चतरलोनीलस्तकारःकीर्ति
 तोबुधैः॥३४॥ थदण्डीशोवरदःकृष्णोबामजानुगतस्मरः॥श्री
 रीचापिविशालाक्षस्थकारःपरिकीर्तितः॥३५॥ दसत्योत्रीशो

मातृकाकोश ३

ल्हादिनीचवामगुल्फगतस्तथा॥शूलीकुबेरोदावाचदकारोधादिम
 स्मृतः॥३६॥धमीनेशस्सात्वतप्रीतिर्वामपादांगुलीगतः॥धनेशोध
 रणीशश्चधकारोदांतिमस्मृतः॥३७॥नशैरीमेषेश्वरीदीर्घावामपा
 दाग्रसंस्थितः॥नरोनदीनोनादीचनकारश्चानुनासिकः॥३८॥पती
 ण्णाचलोहितशूरोदक्षपार्श्वश्चपार्थिवः॥पद्मेशोनान्तिमःफादिप
 कारोपिप्रकीर्तितः॥३९॥फजनार्दनीशिरवीरौद्रीवामपार्श्वलतालयः
 ॥फट्कारःप्रोच्यतेसद्भिःफकारःयांतिमस्मृतः॥४०॥बल्ललगण्डोभू
 धरश्चभयापृष्ठगतस्तथा॥सुरसोवज्रमुष्टिश्चबकारोभादिमोमतः
 ४१॥भविष्वमूर्तिर्द्विरण्डेशोनिद्रानाभिगतोपिच॥भुकुटीचभरद्वाजो
 भकारश्चजयापहः॥४२॥मवैकुण्ठश्चमहाकालस्तन्दीजठरसंस्थि
 तः॥मन्त्रेशोमण्डलोमानीविषस्सूर्योमकारकः॥४३॥यसुधावाला
 चवायुस्त्वग्धृतश्चपुरुषोत्तमः॥यमुनोयामुनेयश्चयकारोयान्ति
 मस्मृतः॥४४॥रःक्रीधिनीचभुजंगेशीज्वालीरुधिरपावको॥रोचि
 ष्यान्दक्षिणांशश्चरुचिरोरेफर्दरितः॥४५॥लक्रियाककुद्गतोमांसं पि
 नाकीभूर्बलानुजः॥लंपटःशक्रसंज्ञश्चवाद्योरांतोलकारकः॥४६॥
 ववालोबामांसनिलयोमेदोवारिद्वारुणौ॥उत्कारीजलसंज्ञश्च
 खड्गीशोपिबकारकः॥४७॥शमृत्फर्वकोवृषघ्नश्चहृदोदक्षकरस्थि
 तः॥शंकुकर्णोस्थिसंज्ञश्चशकारोविद्विरीरितः॥४८॥षट्पःश्वेतेश्व
 रःपीतामज्जाःहृहामबाहुगः॥षडाननषकारश्चकीर्तितश्चबु
 धैःखरः॥४९॥सभृगुश्चैतस्तथाहंसोहृदोदक्षिणपादगः॥सम
 यस्सामगश्चक्रस्संगतिस्सार्णकप्रशशी॥५०॥हनभोवराहोनकु
 लोहृदोवामपदस्थितः॥सदाशिवोरुणप्राणोदकारश्चहृदयाननः॥
 ५१॥लुंहृदयान्नाभिसंस्थानश्शिवेशोविमलोसितः॥लघुप्रयत्नश्चो
 पान्त्योलुकारःप्रोच्यतेबुधैः॥५२॥ससंवर्तकोनृसिंहश्चहृद
 यान्मुरवसंस्थितः॥अनन्तःपरमात्माचवज्रकायोःन्तिमास
 रः॥५३॥ ॥इतिहादिमतेमातृकाकोशःसमाप्तः॥ ॥श्री ॥

अव्ययकोश १

॥ गणेशाय नमः ॥ अथ अव्ययकोशप्रारम्भः ॥ गजाननं नमस्ते स्तु
 विघ्नहरे नमः ॥ विश्वस्या कहरं हारे सर्वलोकशिवं करं ॥ १ ॥ श्री
 मं परमानंदं वंदे स्वानंदविग्रहं ॥ यस्य सान्निध्यमात्रेण विद्वानं
 यते वपुः ॥ २ ॥ अव्ययार्थप्रकाशं श्रीमहादेवः कृती सुधीः ॥ सिद्धां
 तकौमुदीं तत्त्वबोधिनीं सुमनोरमां ॥ ३ ॥ पुराणकाव्यकोशादीन् स
 गालोच्य गुरुकृतः ॥ विस्मिन्ननां प्रतनुते बालानां बोधसिद्धये ॥
 ॥ ४ ॥ कंच मत्सदृशो मंदः कंचैव कृतिरद्भुता ॥ गंगाधरपदांभोज
 कं याकृतये विभुः ॥ ५ ॥ स्वः स्वर्गे परलोकं स्यादुच्चैर्महति सूरिभिः
 ॥ नीचैर्मना किंचिद्दीर्घदेतान्येत्ये मनीषिभिः ॥ ६ ॥ ब्रह्मकृत्ये वि
 योगे च श्रीप्रसामीप्य यो रपि ॥ लाघवार्थं समारण्या तं नाना नैक
 निषेधय ॥ ७ ॥ जेवं मौने सुखे च स्यात् आराधूरसमीपयोः ॥ अर्ते
 मा किर्त्तये ॥ मार्की मंतरेण हिरुकविना ॥ ८ ॥ अंतरा च पृथक् बर्जे
 दपूतौ तु कस्मृतं ॥ चिरेण चिरान्नायं चिरस्य च चिराय च ॥ ९ ॥
 रं चिराद्दीर्घकाले प्रोक्तं कं वारि मूर्धनि ॥ पुनो ज्वधारणे धीरैर्वि
 गेषा प्रथमाथ योः ॥ १० ॥ अबो बहिर्बह्यार्थे प्रागर्त्ता तार्थकं
 तं ॥ मध्ये स मीपे समया तुल्यार्थे विप्रबत्सृतं ॥ ११ ॥ रुधामु
 धौ व्यर्थे निःसम्बन्धे न योश्च अधिकं ॥ नक्तं रात्रौ घृष्टा दोषानि शि
 त्तानि सूरिभिः ॥ १२ ॥ नानो न नाना संबंधे निषेधार्थे मनीषिभिः ॥
 ॥ दुरिद्धा विरेतानि ॥ काशेनाग्निं सूरिभिः ॥ १३ ॥ अर्थे जुगुप्सितं
 ॥ मिप्रेत्यामुत्र भवान् ॥ रे ॥ स्फुटं बधारणे तत्त्वे चोद्गोक्तं मनीषिभिः
 ॥ १४ ॥ निषेधाशंकयोः ॥ तमनूनं तर्कं श्य निश्चये ॥ सनात्स नत्सना
 नित्ये कदर्थे कुत्सिते कुं ॥ १५ ॥ श्रीप्रार्थक्यलभ्यस्त्वाधुनार्थ
 प्रश्नकेषु ज्योक् ॥ अकस्मि के विमर्शे च सहसोक्तं मनीषिभिः ॥ १६ ॥
 अद्भ्यद्राकं शुक्रं संसुद्रति तिद्भ्यां तिद्भुते ॥ आमुं सयः सपद्युं
 कं त्वे विशेषविकर्तयोः ॥ १७ ॥ ॥ मौने तु तूष्मीं तूष्मीकं प्रोक्तं सायं
 निशा मुखे ॥ अलं भूषणपर्याप्तं पशक्तिवारणवाचकं ॥ १८ ॥ ॥

अव्ययकोश २

उपांशु चोपकाशे वा उच्चारणरहस्ययोः ॥ प्रोक्तं मिथो मिथो न्येने
 सहार्थे च रहस्यं पि ॥ १९ ॥ ऊर्ध्वार्थे समकाले च प्रबाहुकंप्रवाहिका
 ॥ अनुकं द्वैवित्तकंच त्वंजसांशे प्रसत्त्वयोः ॥ २० ॥ ख्यातानेकार्थकंस
 तासां केसाहं समंसह ॥ अतिकेनिकषाधीरैः कूपेत्प्रप्रशंसयोः
 ॥ २१ ॥ बाविकल्पोपमापादपूरणोपिसमुच्चये ॥ अन्वाचयेसमाहा
 रद्वितीतरयोगके ॥ २२ ॥ सादृश्या नवकृत्योऽर्थत्वं वधारणसाम्ये
 श्चान्नित्येसहार्थे पितृत्वाधिक्ये चोवधारणे ॥ २३ ॥ विशेषेप्रथम
 र्थेपितृत्वेरदानेत्वंनादरे ॥ एवोवधारणेसाम्या नवकृत्योर्मनी
 ॥ २४ ॥ पावतावच्चसाकल्येवधौमार्नेवधारणेद्वैत्यमर्थयोः ॥ २५ ॥
 वधारणमतैपिच ॥ २५ ॥ अमंगीकारउत्तंज्ञैरंगीकारेतुच
 तं ॥ प्रतिषेधेविचारेपिनेत्समुच्चयशंकयोः ॥ २६ ॥ मंगलानंतरभ
 प्रश्नकात्त्रोधिकारके ॥ समुच्चयेप्रतिज्ञायामर्थोयोचप्रकीर्तिता
 ॥ २७ ॥ हुंकुत्सनायांवार्तायामलीकैपिकिलस्मृतं ॥ अवधनवकृतौ
 चंगर्हायायत्रकीर्तितं ॥ २८ ॥ पादपूर्तावतीतेस्मप्र
 पि ॥ हतहर्षेनुकंपायांवाक्यारंभविवादयोः ॥ २९ ॥ निषेधवाक्या
 लेकारजिज्ञासानुनयेखलु उपक्रमेचहिसायांकुत्सनेतादहस्मृतं
 ॥ ३० ॥ प्रातःप्रभातेउपधाभेदेप्रोक्तानतौनमः ॥ अर्धमध्यैरुषोक्तावी
 अहोआमंत्रणेद्रुते ॥ ३१ ॥ अंतर्हानेतुंसनुतः ॥ ३२ ॥ मांयेशनैस्मृतं
 ॥ यतुप्रोक्तं प्रातिलोम्येपादपूरणहिसयोः ॥ ३३ ॥ स्वाहादेवहविदनि
 श्रोषडोषडुषट्स्वधा ॥ अन्यार्थेन्यत्समा ॥ ३४ ॥ शोबद्विचिताभिमु
 ख्ययोः ॥ ३५ ॥ ग्लानोप्रतोसमानार्थेप्रशा
 त्कारेचार्यहलंविहसाविपदर्थके ॥ ३६ ॥ ३ ॥ स्तूयायांमुपगमेस्वच्छंदे
 काममीरितं ॥ विशेषेप्रथमार्थेवोवधा
 नःपुनःशश्वदभीक्ष्णमसकृत्समा ॥ सुकंप्रकामंबलवदिकल्पे
 तिशयेसमा ॥ ३७ ॥ नित्यंत्वजस्वम
 तत्यर्थेपृथिव्याभूरंतरिक्षेभुवस्
 तं ॥ ३८ ॥ रोदसीयोपृथिव्यर्थे

अव्ययकोश ३

नेदायां दुष्टकीर्तितं ॥ अंगीकारे ब्रह्मणी च मतमोतु प्रकीर्तितं ॥ ३८
 नशसायां विकल्पे च सुष्ठु प्रोक्तं मनीषिभिः ॥ न्याये द्वे सांप्रतं स्थाने
 गशे स्तमिति निर्भरे ॥ ३९ ॥ पूजनैपिसु च प्रोक्तं साक्षात्प्रत्यक्षतुल्य
 ॥ साचिप्रोक्तं तिर्यगर्थ उत्कर्षे वरषस्मृतम् ॥ ४० ॥ विततार्थेषु
 मिथ्या यथाथै तु पथातथं ॥ हेतुद्वितार्थके प्रोक्तं सादृश्ये वस्मृतं
 बुधैः ॥ ४१ ॥ संबद्धैः वरेत्वं वाग्यथा स्वतु पथातथं ॥ निष्पन्नदुष्य
 ने गह्वरे त्वं वश्यं निश्चये स्मृतं ॥ ४२ ॥ आनुषक्तत्वं नुमानार्थेषु कूप
 सुदि स्मृतं ॥ कृष्णपक्षे बदि प्रोक्तं प्रत्यारभे नह स्मृतं ॥ ४३ ॥ पादपू
 णि प्रसिद्धे हेतु कचित्कामप्रवेदने ॥ प्रतीच्यां चरमे पश्चात् निर्देशा
 तथा हि तु ॥ ४४ ॥ अवदत्तं प्रदाने स्यात्सम्यगर्थेषु स्मृतं ॥ हेतु
 ण्चेत्तद्युदादि च पक्षांतरनिमित्तयोः ॥ ४५ ॥ परिप्रश्ने वितर्कं च भवेत्
 नेदु प्रकीर्तितं ॥ चटुचाटुप्रिये वाक्ये सादृश्यार्थद्वयं स्मृतं ॥ ४६ ॥
 द्वौषदर्थे भिन्नगमौ सीमाधात्वर्थयोगयोः ॥ मर्यादायां स्मृतं सद्भि
 रानुस्मरणवाच्ययोः ॥ ४७ ॥ संबोधननिषेधार्थाधिपेषु मनी
 षिभिः ॥ आस्तुकोपे च पीडायां मिति विस्मय जुगुप्सयोः ॥ ४८ ॥ ओ
 ष्यादपादं गह्वरे भोई औशये उऊ भगोः ॥ अये घोस्त्विति संबुद्धौ
 लेघने तीव्रनिर्भरे ॥ ४९ ॥ प्रकर्षार्थे पिपूजायां मिति स्वित्प्रश्नतर्क
 योः ॥ चान्वाचयो सभाहारदूतरेतरयोगके ॥ ५० ॥ समुच्चये पादपूता
 वानंदे विस्मये स्मृतं ॥ अर्धंगीकारके सत्यमसा सहसमीपयोः
 ५१ ॥ कुत्सेषे दर्शे पापे कुकिं पृच्छायां जुगुप्सने ॥ मंगलाशीः सेपपुण्य
 स्वस्ति प्रोक्तं मनीषिभिः ॥ ५२ ॥ भेदे बधारणे पादपूरणे तु मनीषिभिः
 खेदानुकंपासंतोषविस्मया मंत्रणे बत ॥ ५३ ॥ प्रश्नावधारणानुज्ञा
 नुनयामंत्रणेष्वपि ॥ विरोधोक्तो ननु प्रोक्तं वितर्कप्रश्नयोर्नृच ॥ ५४ ॥
 इति हेतुप्रकरणावधारणसमाप्तिषु ॥ प्रकर्षे हेतुत आनंद आर्यावधे
 मनीषिभिः ॥ ५५ ॥ स्यात्प्रबंधधिरातीतै विकटागामिके पुरा ॥ अत्य
 रिते समारब्धातं विशेषाप्रथमार्ययोः ॥ ५६ ॥ इत्थं भूतारब्धानके च

अव्ययकोश ४

वीष्णुलक्षणभागके॥अभिप्रोक्तंचविहृद्भिर्वर्जनेत्त्वपकीर्ति
 ५०॥इत्थंभूतारख्यानकेचवीष्णुलक्षणभागके॥वर्जनेचपरिप्रो
 क्तमुपदिनैधिकेबुधैः॥५८॥प्रथमेत्वरितैरख्यातंनिकटागामि
 केयतः॥इत्थंभूतारख्यानकेचवीष्णुलक्षणभागके॥५९॥प्रदि
 दानेप्रतिनिधौप्रतिप्रोक्तंमनीषिभिः॥इत्थंभूतारख्यानकेच
 षालक्षणभागके॥६०॥प्रतीच्यांचरमेहीनेसादृशेनुमनीषिभिः॥
 गर्हासमुच्चयेप्रश्नेशंकासंभावनासंपि॥६१॥गर्हासमुच्चयेप्रश्ने
 शंकासंभावनेसुचं॥विकल्पउतसंख्यातमेवद्वयैत्त्वमर्थयोः॥
 ६२॥साम्येवधारणेप्रोक्तंमत्तमेवमनीषिभिः॥नामप्रकाशसंभा
 व्यक्रोधोपगमकुत्सनैः॥६३॥उरयूरीचौररीचविस्तारेगीकृतौ
 त्रयं॥समीपोभवतःशीघ्रसाकल्याभिमुखेभितः॥तिशैतधौति
 र्यगर्थेनिर्निश्चयनिषेधयोः॥यद्वायथातथासाम्येप्रैरैहीहीच
 विस्मये॥दिष्ट्याशमुपजोषंवाआनंदेमास्यवारणे॥सकृत्सहै
 कवारैस्यादहंहादुतखेदयोः॥६६॥अवधारणद्वैतैश्चपत्तौ
 कोविदैःस्मृतम्॥पत्तद्वतस्ततोहेतावसकल्पेतुकिंचन॥६७॥
 कदाचिज्जातुचैकार्येहाविषादशुगार्तिषु॥अनुकूल्यार्थकंप्रा
 ध्वंप्रसह्यतुप्रगृह्यतु॥६८॥हरार्थेचसमारख्यातेविशेषाप्रथ
 मार्ययोः॥अंगवधारणेप्रोक्तंविकल्पेकिंकिमुचुचं॥६९॥अहोतां
 होकिमुतप्रोक्तान्येतानिस्मरिभिः॥समंतत्स्तुपरिभिःसर्वतोवि
 ष्वगिष्वपि॥७०॥तदातदानींयुगपदेकदसर्वदातदा॥एतर्हि
 संप्रतीदानीमधुनासंप्रतंतथा॥७१॥उभयेद्युश्चोभयेद्युःपरैत्वेद्भि
 परेद्यवि॥ह्योतीतेनागतेन्द्विश्चपरश्चस्तुपरेहनि॥७२॥दिदेश
 कालेपूर्वार्होपागुदकप्रत्ययादयः॥अदृत्रोह्यपूर्वेन्दित्याहोपूर्वो
 न्नरापरा॥७३॥श्रीमदव्ययकोशहिसतोसतोषकारकम्॥पठता
 मपिमदानंज्ञानंभवतिनिश्चितं७४॥अबल्यत्पदपंकजयोस्त्वकारितो
 पितोयंप्रथोत॥वित्पितृनांभजतां॥नंभूयात्प्रसादते७५इतिअ०को०स०

